RENATI DES CARTES

MEDITATIONES

De Prima

PHILOSOPHIA,

In quibus Dei exiſtentia, & animæ humanæ à corpore diſtinctio, demonſtrantur.

His adjuncta ſunt variæ objectiones doctorum virorum in iſtas de Deo & anima demonſtrationes;

CUM RESPONSIONIBUS AUCTORIS.

Editio ultima prioribus auctior & emendatior.

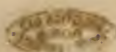

AMSTELODAMI,

Apud DANIELEM ELZEVIRIUM,

cIↃ IↃC LXX.

SAPIENTISSIMIS

Clariſſimiſque Viris,

SACRÆ FACULTATIS
Theologiæ Pariſienſis Decano & Doctoribus,

RENATUS DES CARTES

S. D.

IAm juſta cauſa me impellit ad hoc ſcriptum vobis offerendum, & tam juſtam etiam vos habituros eſſe confido ad ejus defenſionem ſuſcipiendam, poſtquam inſtituti mei rationem intelligetis, ut nulla re melius illud hic poſſim commendare, quàm ſi quid in eo ſequutus ſim paucis dicam. Semper exiſtimavi duas quæſtiones, de Deo & de Anima, præcipuas eſſe ex iis quæ Philoſophiæ potiùs quàm Theologiæ ope ſunt demonſtrandæ. Nam quamvis nobis fidelibus animam humanam cum corpore non interire, Deumque exiſtere, fide credere ſufficiat; certè infidelibus nulla religio, nec ferè etiam ulla moralis virtus, videtur poſſe perſuaderi, niſi priùs illis iſta duo ratione naturali probentur: Cúmque ſæpe in hac vita majora vitiis quàm virtutibus præmia proponantur, pauci rectum utili præferrent, ſi nec Deum timerent, nec aliam vitam exſpectarent: Et quamvis omnino verum ſit, Dei exiſtentiam credendam eſſe, quoniam in ſacris Scripturis docetur; & vice verſâ credendas ſacras Scripturas, quoniam habentur à Deo: quia nempe cùm fides ſit donum Dei, ille idem qui dat gratiam ad reliqua credenda, poteſt etiam dare, ut ipſum exiſtere

credamus: Non tamen hoc infidelibus proponi potest, quia circulum esse judicarent. Et quidem animadverti, non modo vos omnes, aliosque Theologos affirmare Dei existentiam naturali ratione posse probari; sed & ex sacra Scriptura inferri, ejus cognitionem multis, quæ de rebus creatis habentur, esse faciliorem, atque omninò esse tam facilem, ut qui illam non habent, sint culpandi: Patet enim Sap. 13, ex his verbis: *Nec his debet ignosci; si enim tantum potuerunt scire, ut possent æstimare seculum, quomodo hujus dominum non facilius invenerunt?* Et ad Rom. cap. 1, dicitur illos esse *inexcusabiles*. Atque ibidem etiam per hæc verba, *Quod notum est Dei, manifestum est in illis*, videmur admoneri, ea omnia quæ de Deo sciri possunt, rationibus non aliunde petitis quam ab ipsamet nostra mente posse ostendi. Quod idcirco quomodò fiat, & qua via Deus facilius & certius, quam res seculi cognoscatur, non putavi à me esse alienum inquirere. Atque quantum ad animam, etsi multi ejus naturam non facilè investigari posse judicarint, & nonnulli etiam dicere ausi sint rationes humanas persuadere illam simul cum corpore interire, solâque fide contrarium teneri: Quia tamen hos condemnat Concilium Lateranense sub Leone 10 habitum, sessione 8, & expressè mandat Christianis Philosophis ut eorum argumenta dissolvant, & veritatem pro viribus probent, hoc etiam aggredi non dubitavi. Præterea quoniam scio plerosque impios non aliam ob causam nolle credere Deum esse, mentemque humanam à corpore distingui, quam quia dicunt hæc quoque à nemine hactenus potuisse demonstrari: Etsi nullo modo iis assentior, sed contra rationes ferè omnes, quæ pro his quæstionibus à magnis viris allatæ sunt, cùm satis intelliguntur, vim demonstrationis habere putem, vixque ullas dari posse mihi persuadeam, quæ non priùs ab aliquibus aliis fuerint inventæ: Nihil tamen utilius in Philosophia præstari posse existimo, quàm si semel omnium optimæ studiosè quærantur,

tur,tamque accuratè & perſpicuè exponantur,ut apud omnes conſtet in poſterum eas eſſe demonſtrationes. Ac denique quoniam nonnulli,quibus notum eſt me quandam excoluiſſe Methodum ad quaſlibet difficultates in ſcientiis reſolvendas, non quidem novam,quia nihil eſt veritate antiquius,ſed quâ me ſæpe in aliis non infeliciter uti viderunt, hoc à me ſummopere flagitarunt: Ideoque officii mei eſſe putavi nonnihil hac in re conari. Quicquid autem præſtare potui, totum in hoc Tractatu continetur. Non quod in eo diverſas omnes rationes, quæ ad eadem probanda afferri poſſent, colligere conatus ſim: Neque enim hoc videtur operæpretium eſſe, niſi ubi nulla habetur ſatis certa; ſed primas tantùm, & præcipuas ita proſecutus ſum, ut jam pro certiſſimis, & evidentiſſimis demonſtrationibus illas auſim proponere: Addamque etiam tales eſſe, ut non putem ullam viam humano ingenio patere, per quam meliores inveniri unquam poſſint. (Cogit enim me cauſæ neceſſitas, & gloria Dei, ad quam totum hoc refertur, ut hîc aliquantò liberiùs de meis loquar quàm mea fert conſuetudo.) Atqui quantumvis certas,& evidentes illas putem, non tamen ideo mihi perſuadeo ad omnium captum eſſe accommodatas: Sed quemadmodum in Geometria multæ ſunt ab Archimede, Apollonio, Pappo, aliiſve ſcriptæ, quæ etſi pro evidentibus etiam, ac certis ab omnibus habeantur,quia nempe nihil planè continent quod ſeorſim ſpectatum non ſit cognitu facillimum, nihilque in quo ſequentia cum antecedentibus non accuratè cohæreant, quia tamen longiuſculæ ſunt, & valde attentum lectorem deſiderant, non niſi ab admodum paucis intelliguntur: Ita quamvis eas quibus hîc utor certitudine & evidentiâ Geometricas æquare vel etiam ſuperare exiſtimem, vereor tamen ne à multis ſatis percipi non poſſint, tum quia etiam longiuſculæ ſunt, & aliæ ab aliis pendent: tum præcipuè quia requirunt mentem à præjudiciis planè liberam: & quæ,

ſe ipſam à ſenſuum conſortio facilè ſubducat. Nec certè plures in mundo Metaphyſicis ſtudiis quàm Geometricis apti reperiuntur. Ac præterea in eo differentia eſt, quod in Geometria cùm omnibus ſit perſuaſum nihil ſcribi ſolere, de quo certa demonſtratio non habeatur, ſæpius in eo peccant imperiti, quod falſa approbent, dum ea videri volunt intelligere, quàm quòd vera refutent: Contrà vero in Philoſophia cùm credatur nihil eſſe de quo non poſſit in utramque partem diſputari, pauci veritatem inveſtigant, & multo plures ex eo quòd auſint optima quæque impugnare, famam ingenii aucupantur. Atque ideo qualeſcunque meæ rationes eſſe poſſint, quia tamen ad Philoſophiam ſpectant, non ſpero me illarum ope magnum operæ pretium eſſe facturum, niſi me patrocinio veſtro adjuvetis. Sed cùm tanta inhæreat omnium mentibus de veſtra Facultate opinio, tantæque ſit auctoritatis SORBONÆ nomen, ut non modo in rebus fidei nulli unquam Societati poſt ſacra Concilia tantùm creditum ſit, quàm veſtræ, ſed etiam in humana Philoſophia nullibi major perſpicacia & ſoliditas, nec ad ferenda judicia major integritas & ſapientia eſſe exiſtimetur: Non dubito quin ſi tantùm hujus ſcripti curam ſuſcipere dignemini, Primo quidem ut à vobis corrigatur; memor enim, non modo humanitatis, ſed maximè etiam inſcitiæ meæ, non affirmo nullos in eo eſſe errores: Deinde ut quæ vel deſunt, vel non ſatis abſoluta ſunt, vel majorem explicationem deſiderant, addantur, perficiantur, illuſtrentur, aut à vobis ipſis, aut ſaltem à me, poſtquàm à vobis ero admonitus: Ac denique ut, poſtquam rationes in eo contentæ, quibus Deum eſſe, mentemque à corpore aliam eſſe probatur, ad eam perſpicuitatem erunt perductæ, ad quam ipſas perduci poſſe confido, ita nempe ut pro accuratiſſimis Demonſtrationibus habendæ ſint, hoc ipſum declarare & publicè teſtari velitis: Non dubito, inquam, quin, ſi hoc fiat, omnes errores, qui de his quæſtionibus

nibus unquam fuerunt, brevi ex hominum mentibus deleantur: Veritas enim ipsa facilè efficiet ut reliqui ingeniosi & docti vestro judicio subscribant: Et auctoritas, ut Athei, qui scioli magìs quàm ingeniosi aut docti esse solent, contradicendi animum deponant; atque etiam ut fortè rationes, quas ab omnibus ingenio præditis pro demonstrationibus haberi scient, ipsi propugnent, ne non intelligere videantur: Ac denique cæteri omnes tot testimoniis facilè credent, nemoque ampliùs erit in mundo, qui vel Dei existentiam, vel realem humanæ animæ à corpore distinctionem, ausit in dubium revocare. Cujus rei quanta esset utilitas, vos ipsi pro vestra singulari sapientia omnium optimè æstimare potestis. Nec deceret me vobis, qui maximum Ecclesiæ Catholicæ columen semper fuistis, Dei & Religionis causam pluribus hìc commendare.

PRÆ-

Ad

LECTOREM.

Quæstiones de Deo & mente humana jam ante paucis attigi in Dissertatione de Methodo rectè regendæ rationis & veritatis in scientiis investigandæ, Gallicè edita anno 1637. Non quidem ut ipsas ibi accuratè tractarem, sed tantùm ut delibarem, & ex lectorum judiciis addiscerem quâ ratione posteà essent tractandæ. Tanti enim momenti mihi visæ sunt, ut plus unâ vice de ipsis agendum esse judicarem; viamque sequor ad eas explicandas tam parum tritam, atque ab usu communi tam remotam, ut non utile putarim ipsam in Gallico, & passim ab omnibus legendo scripto fusiùs docere, ne debiliora etiam ingenia crederent possent eam sibi esse ingrediendam. Cùm autem ibi rogassem omnes quibus aliquid in meis scriptis reprehensione dignum occurreret, ut ejus me monere dignarentur, nulla in ea quæ de his quæstionibus attigeram notatu digna objecta sunt, præter duo, ad quæ hic paucis, priusquam earundem accuratiorem explicationem aggrediar, respondebo. Primum est, ex eo quod mens humana in se conversa non percipiat aliud se esse quàm rem cogitantem, non sequi, ejus naturam sive essentiam *in eo tantùm consistere, quòd sit res cogitans, ita ut vox* tantum *cætera omnia excludat, quæ fortè etiam dici possent, ad animæ naturam pertinere. Cui objectioni respondeo, me etiam ibi noluisse illa excludere in ordine ad ipsam rei veritatem (de qua scilicet tunc non agebam) sed duntaxat in ordine ad meam perceptionem, adeo ut sensus esset, me nihil planè cognoscere quod ad essentiam meam scirem pertinere, præterquam quòd essem res cogitans, sive res in se habens facultatem cogitandi: In sequentibus autem ostendam quo pacto ex eo, quod nihil aliud ad essentiam meam pertinere cognoscam, sequatur, nihil etiam aliud revera ad illam pertinere. Alterum est, ex eo, quod ideam rei me perfectioris in me*

habeam

habeam non sequi ipsam ideam esse me perfectiorem; & multò minus illud quod per istam ideam repræsentatur, existere. Sed, respondeo hîc subesse æquivocationem in voce ideæ; sumi enim potest vel materialiter pro operatione intellectus, quo sensu me perfectior dici nequit, vel objectivè pro re per istam operationem repræsentata, quæ res etsi non supponatur extra intellectum existere, potest tamen me esse perfectior ratione suæ essentiæ. Quomodo vero ex hoc solo quod rei me perfectioris idea in me sit sequatur illam rem revera existere, fusè in sequentibus exponetur. Vidi quidem præterea duo quædam scripta satis longa, sed quibus non tam meæ his de rebus rationes, quàm conclusiones argumentis ex Atheorum locis communibus mutuatis impugnabantur: Et quoniam istiusmodi argumenta nullam vim habere possunt apud eos qui rationes meas intelligent, adeóque præpostera & imbecillia sunt multorum judicia, ut magìs à primùm acceptis opinionibus quantumvis falsis, & à ratione alienis, persuadeantur, quàm à vera & firma, sed posterius audita ipsarum refutatione, nolo hîc ad illa respondere, ne mihi sint priùs referenda. Tantùmque generaliter dicam, ea omnia quæ vulgò jactantur ab Atheis ad existentiam Dei impugnandam, semper ex eo pendere, quòd vel humani affectus Deo affingantur, vel mentibus nostris tanta vis & sapientia arrogetur, ut quidnam Deus facere possit, ac debeat, determinare & comprehendere conemur; adeò ut, modò tantùm memores simus, mentes nostras considerandas esse ut finitas, Deum autem ut incomprehensibilem & infinitum, nullam ista difficultatem sint nobis paritura. Iam verò postquam hominum judicia semel utcunque sum expertus, iterum hîc aggredior easdem de Deo & mente humana quæstiones, simulque totius primæ Philosophiæ initia tractare; sed ita ut nullum vulgi plausum, nullámque Lectorum frequentiam exspectem: quin etiam nullis auctor sum ut hæc legant, nisi tantùm iis qui seriò mecum meditari, mentemque à sensibus, simulque ab omnibus præjudiciis abducere poterunt, ac volent, quales non nisi admodum paucos reperiri satìs scio. Quantum autem ad illos, qui rationum mearum seriem & nexum comprehendere non curantes, in singulas tantùm clausulas, ut multis in more est, argutari studebunt,

bunt, non magnum ex hujus ſcripti lectione fructum ſunt percepturi: & quamvis fortè in multis cavillandi occaſionem inveniant, non facilè tamen aliquid quod urgeat aut reſponſione dignum ſit, objicient. Quia verò nequidem etiam aliis ſpondeo me in omnibus primâ fronte ſatisfacturum, nec tantum mihi arrogo ut confidam me omnia poſſe prævidere quæ alicui difficilia videbuntur, primò quidem in Meditationibus illas ipſas cogitationes exponam, quarum ope ad certam & evidentem cognitionem veritatis mihi videor perveniſſe, ut experiar an fortè iiſdem rationibus, quibus ego perſuaſus ſum, alios etiam poſſim perſuadere. Poſtea verò reſpondebo ad objectiones virorum aliquot ingenio & doctrinâ excellentium, ad quos hæ Meditationes, antequam typis mandarentur, examinandæ miſſæ ſunt. Satis enim multa & varia ab illis fuerunt objecta, ut auſim ſperare non facilè quicquam aliis, ſaltem alicujus momenti, venturum in mentem, quod ii nondum attigerint; ideóque rogo etiam atque etiam lectores, ut non priùs de Meditationibus judicium ferant, quàm objectiones iſtas earumque ſolutiones omnes perlegere dignati ſint.

CON-

CONTENTA

In hoc libro.

Synopsis sequentium sex Meditationum. Pag. 1
Meditatio I. *De iis quæ in dubium revocari possunt.* 5
Meditatio II. *De natura mentis humanæ: Quòd ipsa sit notior quàm corpus.* 9
Meditatio III. *De Deo, quòd existat.* 15
Meditatio IV. *De vero & falso.* 25
Meditatio V. *De essentia rerum materialium, & iterum de Deo quòd existat.* 31
Meditatio VI. *De rerum materialum existentia, & reali mentis à corpore distinctione.* 35
Objectiones Primæ in præcedentes Meditationes. 47
Responsio Auctoris ad primas Objectiones. 52
Objectiones secundæ. 63
Responsio ad secundas Objectiones. 68
Rationes Dei existentiam & animæ à corpore distinctionem probantes, more Geometrico dispositæ. 85
Objectiones tertiæ cum responsionibus Auctoris. 91
Objectiones quartæ. 107
Responsio ad quartas Objectiones. 120
Auctoris de Objectionibus quintis monitum. 141
Objectiones sextæ. 149
Responsio ad sextas Objectiones. 155
Notæ in programma quoddam, sub finem anni 1647 in Belgio editum, cum hoc Titulo: Explicatio mentis humanæ sive animæ rationalis, ubi explicatur quid sit, & quid esse possit.

In Appendice.

Objectiones quintæ. 3
Responsiones Auctoris ad quintas objectiones. 55
Objectiones septimæ cum notis Auctoris. 78
Renati Des Cartes Epistola ad Patrem Dinet. 143
Ejusdem Epistola ad D. Gibertum Voetium.

SYNOPSIS
SEX SEQUENTIUM
MEDITATIONUM.

IN primâ causæ exponuntur propter quas de rebus omnibus, præsertim materialibus, possumus dubitare; quandiu scilicet non habemus alia scientiarum fundamenta, quàm ea quæ antehac habuimus. Etsi autem istius tantæ dubitationis utilitas prima fronte non appareat, est tamen in eo maxima quòd ab omnibus præjudiciis nos liberet, viamque facillimam sternat ad mentem à sensibus abducendam: ac denique efficiat, ut de iis, quæ posteà vera esse comperiemus, non amplius dubitare possimus.

In secunda, mens quæ propriâ libertate utens supponit ea omnia non existere de quorum existentiâ vel minimum potest dubitare, animadvertit fieri non posse quin ipsa interim existat. Quod etiam summæ est utilitatis, quoniam hoc pacto facile distinguit quænam ad se, hoc est, ad naturam intellectualem, & quænam ad corpus pertineant. Sed quia fortè nonnulli rationes de animæ immortalitate illo in loco exspectabunt, eos hîc monendos puto me conatum esse nihil scribere quod non accuratè demonstrarem; ideoque non alium ordinem sequi potuisse, quàm illum qui est apud Geometras usitatus, ut nempe omnia præmitterem ex quibus quæsita propositio dependet, antequam de ipsa quidquam concluderem. Primum autem & præcipuum, quod prærequiritur ad cognoscendam animæ immortalitatem; esse ut quam maxime perspicuum de eâ conceptum, & ab omni conceptu corporis planè distinctum formemus; quod ibi factum est: Præterea vero requiri etiam

ut sciamus ea omnia, quæ clarè & distinctè intelligimus, eo ipso modo quo illa intelligimus, esse vera: quod ante quartam meditationem probari non potuit; & habendum esse distinctum naturæ corporeæ conceptum, qui partim in ipsâ secundâ, partim etiam in quintâ & sextâ formatur; atque ex his debere concludi, ea omnia, quæ clarè & distinctè concipiuntur ut substantiæ diversæ, sicuti concipiuntur mens & corpus, esse revera substantias realiter à se mutuò distinctas; hocque in sextâ concludi: idemque etiam in ipsâ confirmari, ex eo quòd nullum corpus nisi divisibile intelligamus, contrà autem nullam mentem nisi indivisibilem: neque enim possumus ullius mentis mediam partem concipere, ut possumus cujuslibet quantumvis exigui corporis; adeò ut eorum naturæ non modò diversæ, sed etiam quodammodo contrariæ agnoscantur; Non autem ulteriùs eâ de re in hoc scripto me egisse; tum quia hæc sufficiunt ad ostendendum ex corporis corruptione mentis interitum non sequi, atque sic ad alterius vitæ spem mortalibus faciendam; tum etiam quia præmissæ, ex quibus ipsa mentis immortalitas concludi potest, ex totius Physicæ explicatione dependent: primò ut sciatur omnes omnino substantias, sive res, quæ à Deo creari debent ut existant, ex naturâ suâ esse incorruptibiles, nec posse unquam desinere esse, nisi ab eodem Deo concursum suum iis denegante ad nihilum reducantur; ac deinde ut advertatur corpus quidem, in genere sumptum, esse substantiam, ideoque nunquam etiam perire; sed corpus humanum, quatenus à reliquis differt corporibus, non nisi ex certâ membrorum configuratione, aliisque ejusmodi accidentibus esse conflatum; mentem vero humanam non ita ex ullis accidentibus constare, sed puram esse substantiam: etsi enim omnia ejus accidentia mutentur, ut quòd alias res intelligat, alias velit, alias sentiat, &c. non idcirco ipsa mens alia evadit: humanum autem corpus aliud fit ex hoc solo quod figura quarundam ejus partium mutetur: ex quibus sequitur corpus quidem

dem perfacilè interire, mentem autem ex naturâ suâ esse immortalem.

In tertiâ Meditatione meum præcipuum argumentum ad probandam Dei existentiam satis fusè, ut mihi videtur, explicui. Verumtamen, quia, ut Lectorum animos quàm maximè à sensibus abducerem, nullis ibi comparationibus à rebus corporeis petitis volui uti, multæ fortasse obscuritates remanserunt, sed quæ, ut spero, postea in responsionibus ad objectiones planè tollentur; ut inter cæteras quomodo idea entis summè perfecti, quæ in nobis est, tantum habeat realitatis objectivæ, ut non possit non esse à causâ summè perfectâ, quod ibi illustratur comparatione machinæ valdè perfectæ, cujus idea est in mente alicujus artificis; ut enim artificium objectivum hujus ideæ debet habere aliquam causam, nempe scientiam hujus artificis, vel alicujus alterius à quo illam accepit, ita idea Dei, quæ in nobis est, non potest non habere Deum ipsum pro causa.

In quartâ probatur ea omnia quæ clarè & distinctè percipimus, esse vera: simulque in quo ratio falsitatis consistat explicatur: quæ necessariò sciri debent tam ad præcedentia firmanda, quàm ad reliqua intelligenda. Sed ibi interim est advertendum nullo modo agi de peccato, vel errore qui committitur in persecutione boni & mali, sed de eo tantùm qui contingit in dijudicatione veri & falsi. Nec ea spectari quæ ad fidem pertinent, vel ad vitam agendam, sed tantum speculativas; & solius luminis naturalis ope cognitas veritates.

In quintâ, præterquàm quod natura corporea in genere sumpta explicatur, novâ etiam ratione Dei existentiâ demonstratur: sed in quâ rursus nonnullæ fortè occurrent difficultates, quæ posteà in responsione ad objectiones resolventur: ac denique ostenditur quo pacto verum sit ipsarum Geometricarum demonstrationum certitudinem à cognitione Dei pendere.

In sextâ denique intellectio ab imaginatione secernitur; distinctio-

num signa describuntur: mentem realiter à corpore distingui, probatur: eandem nihilominus tam arctè illi esse conjunctam, ut unum quid cum ipso componat, ostenditur; omnes errores qui à sensibus oriri solent, recensentur; modi quibus vitari possint exponuntur; & denique rationes omnes ex quibus rerum materialium existentia possit concludi, afferuntur, non quòd eas valdè utiles esse putârim ad probandum id ipsum quod probant, nempe revera esse aliquem mundum, & homines habere corpora, & similia, de quibus nemo unquam sanæ mentis seriò dubitavit; sed quia illas considerando agnoscitur non esse tam firmas, nec tam perspicuas, quàm sunt eæ, per quas in mentis nostræ & Dei cognitionem devenimus; adeò ut hæ sint omnium certissimæ & evidentissimæ quæ ab humano ingenio sciri possint. Cujus unius rei probationem in his meditationibus mihi pro scopo proposui. Nec idcirco hîc recenseo varias alias quæstiones de quibus etiam in ipsis ex occasione tractatur.

MEDI-

MEDITATIONUM

De Primâ

PHILOSOPHIA,

In quibus

Dei existentia & animæ à corpore distinctio demonstrantur,

PRIMA.

De iis quæ in dubium revocari possunt.

ANimadverti jam ante aliquot annos quàm multa ineunte ætate falsa pro veris admiserim, & quàm dubia sint quæcunque istis postea superexstruxi, ac proinde funditùs omnia semel in vita esse evertenda, atque à primis fundamentis denuò inchoandum, si quid aliquando firmum, & mansurum cupiam in scientiis stabilire; sed ingens opus esse videbatur, eamque ætatem exspectabam, quæ foret tam matura, ut capescendis disciplinis aptior nulla sequeretur. Quare tamdiu cunctatus sum ut deinceps essem in culpâ, si quod temporis superest ad agendum, deliberando consumerem. Opportunè igitur hodie mentem curis omnibus exsolvi; securum mihi otium procuravi, solus secedo, seriò tandem & liberè generali huic mearum opinionum eversioni vacabo. Ad hoc autem non erit necesse, ut omnes esse falsas ostendam, quod nunquam fortassis assequi possem; sed quia jam ratio persuadet, non minùs accuratè ab iis quæ non planè certa sunt atque indubitata, quàm ab apertè falsis assensionem esse cohibendam, satis erit ad omnes rejiciendas, si aliquam rationem dubitandi in unaquaque reperero. Nec ideo etiam singulæ erunt percurrendæ, quod operis esset infiniti: sed quia suffossis fundamentis quidquid iis superædificatum est sponte collabitur, aggrediar statim ipsa principia quibus illud

omne quod olim credidi nitebatur. Nempe quidquid hactenus ut maximè verum admisi, vel à sensibus, vel per sensus accepi; hos autem interdum fallere deprehendi; ac prudentiæ est nunquam illis planè confidere qui nos vel semel deceperunt. Sed fortè quamvis interdum sensus circa minuta quædam & remotiora nos fallant, pleraque tamen alia sunt de quibus dubitari planè non potest, quamvis ab iisdem hauriantur; ut jam me hîc esse, foco assidere, hyemali togâ esse indutum, chartam istam manibus contrectare, & similia: manus verò has ipsas, totumque hoc corpus meum esse, quâ ratione posset negari? nisi me fortè comparem nescio quibus insanis, quorum cerebella tam contumax vapor ex atra bile labefactat, ut constanter asseverent vel se esse reges, cùm sunt pauperrimi, vel purpurâ indutos, cùm sunt nudi, vel caput habere fictile, vel se totos esse cucurbitas, vel ex vitro conflatos; sed amentes sunt isti, nec minùs ipse demens viderer, si quod ab iis exemplum ad me transferrem. Præclarè sanè, tanquam non sim homo qui soleam noctu dormire, & eadem omnia in somnis pati, vel etiam interdum minùs verisimilia, quàm quæ isti vigilantes: quàm frequenter verò usitata ista, me hîc esse, togâ vestiri, foco assidere, quies nocturna persuadet? cum tamen positis vestibus jaceo inter strata; atqui nunc certè vigilantibus oculis intueor hanc chartam, non sopitum est hoc caput quod commoveo, manum istam prudens & sciens extendo, & sentio, non tam distincta contingerent dormienti: quasi scilicet non recorder à similibus etiam cogitationibus me aliàs in somnis fuisse delusum: quæ dum cogito attentiùs, tam planè video nunquam certis indiciis vigiliam à somno posse distingui, ut obstupescam, & ferè hic ipse stupor mihi opinionem somni confirmet. Age ergò somniemus, nec particularia ista vera sint, nos oculos aperire, caput movere, manus extendere, nec fortè etiam nos habere tales manus, nec tale totum corpus; tamen profectò fatendum est visa per quietem esse veluti quasdam pictas imagines, quæ non nisi ad similitudinem rerum verarum fingi potuerunt; Ideoque saltem generalia hæc, oculos, caput, manus, totumque corpus res quasdam non imaginarias, sed veras existere: nam sanè pictores ipsi, ne tum quidem, cum Sirenas & Satyriscos maximè inusitatis formis fingere student, naturas omni ex parte novas iis possunt assignare, sed tantummodo diversorum animalium membra permiscent; vel si fortè aliquid excogitent adeò novum, ut nihil omnino ei simile fuerit visum, atque ita planè fictitium sit & falsum; certè tamen ad minimum veri colores esse debent, ex quibus illud componant: nec dispari ratione, quamvis etiam generalia hæc, oculi, caput, manus,

manus, & similia imaginaria esse possent, necessariò tamen saltem alia quædam adhuc magis simplicia, & universalia vera esse fatendum est, ex quibus tanquam coloribus veris omnes istæ seu veræ, seu falsæ, quæ in cogitatione nostra sunt, rerum imagines effinguntur. Cujus generis esse videntur natura corporea in communi, ejusque extensio; item figura rerum extensarum, item quantitas, sive earumdem magnitudo; & numerus: item locus in quo existant, tempusque per quod durent, & similia. Quapropter ex his forsan non malè concludemus, Physicam, Astronomiam, Medicinam, disciplinasque alias omnes, quæ à rerum compositarum consideratione dependent, dubias quidem esse; atqui Arithmeticam, Geometriam, aliasque ejusmodi, quæ nonnisi de simplicissimis & maximè generalibus rebus tractant, atque utrum eæ sint in rerum naturâ nec ne, parum curant, aliquid certi atque indubitati continere: nam sive vigilem sive dormiam, duo & tria simul juncta sunt quinque, quadratumque non plura habet latera quàm quatuor; nec fieri posse videtur ut tam perspicuæ veritates in suspicionem falsitatis incurrant. Veruntamen infixa quædam est meæ menti vetus opinio Deum esse qui potest omnia, & à quo talis, qualis existo, sum creatus: unde autem scio illum non fecisse ut nulla planè sit terra, nullum cælum, nulla res extensa, nulla figura, nulla magnitudo, nullus locus, & tamen hæc omnia non aliter quam nunc mihi videantur existere? imò etiàm quemadmodum judico interdum alios errare circa ea quæ se perfectissimè scire arbitrantur, ita ego ut fallar quoties duo & tria simul addo, vel numero quadrati latera, vel si quid aliud facilius fingi potest? At fortè noluit Deus ita me decipi, dicitur enim summe bonus; sed si hoc ejus bonitati repugnaret talem me creâsse, ut semper fallar, ab eadem etiam videretur esse alienum permittere ut interdum fallar; quod ultimum tamen non potest dici. Essent verò fortasse nonnulli qui tam potentem aliquem Deum mallent negare, quàm res alias omnes credere esse incertas: sed iis non repugnemus, totumque hoc de Deo demus esse fictitium; at seu fato, seu casu, seu continuata rerum serie, seu quovis alio modo me ad id quod sum pervenisse supponant; quoniam falli & errare imperfectio quædam esse videtur, quo minùs potentem originis meæ auctorem assignabunt, eò probabilius erit me tam imperfectum esse ut semper fallar: quibus sanè argumentis non habeo quod respondeam, sed tandem cogor fateri nihil esse ex iis quæ olim vera putabam, de quo non liceat dubitare, idque non per inconsiderantiam, vel levitatem, sed propter validas & meditatas rationes, ideoque etiam ab iisdem, non minùs quàm ab apertè

falsis accuratè deinceps assensionem esse cohibendam, si quid certi velim invenire. Sed nondum sufficit hæc advertisse, curandum est ut recorder, assiduè enim recurrunt consuetæ opiniones, occupantque credulitatem meam tanquam longo usu & familiaritatis jure sibi devinctam, ferè etiam me invito; nec unquam iis assentiri, & confidere desuescam, quamdiu tales esse supponam, quales sunt reverà; nempe aliquo quidem modo dubias, ut jamjam ostensum est, sed nihilominus valdè probabiles, & quas multò magis rationi consentaneum sit credere quàm negare. Quapropter, ut opinor, non malè agam, si voluntate planè in contrarium versa me ipsum fallam, illasque aliquandiu omnino falsas imaginariasque esse fingam, donec tandem velut æquatis utrimque præjudiciorum ponderibus nulla amplius prava consuetudo judicium meum à recta rerum perceptione detorqueat. Etenim scio nihil inde periculi vel erroris interim sequuturum, & me plus æquo diffidentiæ indulgere non posse, quandoquidem nunc non rebus agendis, sed cognoscendis tantùm incumbo. Supponam igitur non optimum Deum fontem veritatis, sed genium aliquem malignum, eundemque summè potentem, & callidum, omnem suam industriam in eo posuisse, ut me falleret: putabo cælum, aërem, terram, colores, figuras, sonos, cunctaque externa nihil aliud esse quàm ludificationes somniorum, quibus insidias credulitati meæ tetendit: considerabo me ipsum tanquam manus non habentem, non oculos, non carnem, non sanguinem, non aliquem sensum, sed hæc omnia me habere falsò opinantem: manebo obstinatè in hac meditatione defixus, atque ita siquidem non in potestate meâ sit aliquid veri cognoscere, at certè hoc quod in me est ne falsis assentiar, nec mihi quidquam iste deceptor, quantumvis potens, quantumvis callidus, possit imponere, obfirmatâ mente cavebo. Sed laboriosum est hoc institutum, & desidia quædam ad consuetudinem vitæ me reducit, nec aliter quàm captivus, qui forte imaginaria libertate fruebatur in somnis, quum postea suspicari incipit se dormire, timet excitari, blandisque illusionibus lentè connivet: sic sponte relabor in veteres opiniones, vereorque expergisci, ne placidæ quieti laboriosa vigilia succedens non in aliqua luce, sed inter inextricabiles jam motarum difficultatum tenebras in posterum sit degenda.

MEDITATIO II.

De natura mentis humanæ: Quod ipsa sit notior quàm corpus.

IN tantas dubitationes hesternâ meditatione conjectus sum, ut nequeam ampliùs earum oblivisci, nec videam tamen qua ratione solvendæ sint, sed tanquam in profundum gurgitem ex improviso delapsus ita turbatus sum, ut nec possim in imo pedem figere, nec enatare ad summum. Enitar tamen & tentabo rursus eandem viam quam heri fueram ingressus, removendo scilicet illud omne quod vel minimum dubitationis admittit, nihilo secius quàm si omnino falsum esse compertissem, pergamque porrò donec aliquid certi, vel si nihil aliud, saltem hoc ipsum pro certo nihil esse certi cognoscam. Nihil nisi punctum petebat Archimedes, quod esset firmum & immobile, ut integram terram loco dimoveret; magna quoque speranda sunt, si vel minimum quid invenero quod certum sit & inconcussum. Suppono igitur omnia quæ video, falsa esse, credo nihil unquam extitisse eorum quæ mendax memoria repræsentat, nullos planè habeo sensus; corpus, figura, extensio, motus, locusque sunt chimeræ; quid igitur erit verum? fortassis hoc unum, nihil esse certi. Sed unde scio nihil esse diversum ab iis omnibus quæ jamjam recensui, de quo ne minima quidem occasio sit dubitandi? Nunquid est aliquis Deus, vel quocunque nomine illum vocem, qui mihi has ipsas cogitationes immittit? quare verò hoc putem, cum forsan ipsemet illarum author esse possim? Nunquid ergo saltem ego aliquid sum? sed jam negavi me habere ullos sensus, & ullum corpus; hæreo tamen: nam quid inde? sumne ita corpori, sensibusque alligatus, ut sine illis esse non possim? sed mihi persuasi, nihil plane esse in mundo, nullum cœlum, nullam terram, nullas mentes, nulla corpora; nonne igitur etiam me non esse? imo certè ego eram si quid mihi persuasi: sed est deceptor nescio quis, summe potens, summe callidus, qui de industria me semper fallit; haud dubie igitur ego etiam sum, si me fallit; & fallat quantum potest, nunquam tamen efficiet, ut nihil sim quamdiu me aliquid esse cogitabo, adeo ut omnibus satis superque pensitatis denique statuendum sit hoc pronunciatum, Ego sum, ego existo, quoties à me profertur, vel mente concipitur, necessario esse verum. Nondum verò satis intelligo, quisnam sim ego ille, qui jam necessario sum, deincepsque cavendum est, ne forte quid aliud imprudenter assumam in locum mei, sicque aberrem etiam in ea cognitione, quam omnium certissimam evidentissimamque

mamque esse contendo. Quare jam denuo meditabor quidnam me olim esse crediderim, priusquam in has cogitationes incidissem; ex quo deinde subducam quidquid allatis rationibus vel minimùm potuit infirmari; ut ita tandem præcise remaneat illud tantùm quod certum est & inconcussum. Quidnam igitur antehac me esse putavi? hominem scilicet; sed quid est homo? dicamne animal rationale? non, quia postea quærendum foret quidnam animal sit, & quid rationale, atque ita ex unâ quæstione inplures difficilioresque delaberer; nec jam mihi tantum otii est, ut ipso velim inter istiusmodi subtilitates abuti. Sed hic potius attendam quid sponte & natura duce cogitationi meæ antehac occurrebat, quoties quid essem considerabam: nempe occurrebat primò me habere vultum, manus, brachia, totamque hanc membrorum machinam, qualis etiam in cadavere cernitur, & quam corporis nomine designabam; occurrebat præterea me nutriri, incedere, sentire, & cogitare; quas quidem actiones ad animam referebam; sed quid esset hæc anima vel non advertebam, vel exiguum nescio quid imaginabar instar venti, vel ignis, vel ætheris, quod crassioribus mei partibus esset infusum: de corpore verò ne dubitabam quidem, sed distinctè me nôsse arbitrabar ejus naturam, quam si forte, qualem mente concipiebam, describere tentâssem, sic explicuissem: per corpus intelligo illud omne quod aptum est figurâ aliquâ terminari, loco circumscribi, spatium sic replere, ut ex eo aliud omne corpus excludat; tactu, visu, auditu, gustu, vel odoratu percipi, necnon moveri pluribus modis, non quidem à seipso, sed ab alio quopiam à quo tangatur; namque habere vim seipsum movendi, item sentiendi, vel cogitandi, nullo pacto ad naturam corporis pertinere judicabam; quinimò mirabar potius tales facultates in quibusdam corporibus reperiri. Quid autem nunc ubi suppono deceptorem aliquem potentissimum, &, si fas est dicere, malignum, datâ operâ in omnibus quantum potuit, me delusisse, possumne affirmare me habere vel minimum quid ex iis omnibus, quæ jam dixi ad naturam corporis pertinere? attendo, cogito, revolvo, nihil occurrit, fatigor eadem frustrà repetere. Quid verò ex iis quæ animæ tribuebam, nutriri, vel incedere? quandoquidem jam corpus non habeo, hæc quoque nihil sunt nisi figmenta: sentire? nempe etiam hoc non fit sine corpore, & permulta sentire visus sum in somnis quæ deinde animadverti me non sensisse: cogitare? hîc invenio, cogitatio est, hæc sola à me divelli nequit, ego sum, ego existo, certum est. Quamdiu autem? nempe quandiu cogito; nam fortè etiam fieri posset si cessarem ab omni cogitatione ut illicò totus esse desinerem: nihil nunc admitto nisi

quod

quod necessariò sit verum: sum igitur præcisè tantùm res cogitans, id est, mens, sive animus, sive intellectus, sive ratio, voces mihi priùs significationis ignotæ: sum autem res vera, & verè existens, sed qualis res? dixi, cogitans. Quid præterea? imaginabor: non sum compages illa membrorum, quæ corpus humanum appellatur; non sum etiam tenuis aliquis aër istis membris infusus, non ventus, non ignis, non vapor, non halitus, non quidquid mihi fingo; supposui enim ista nihil esse, manet positio, nihilominus tamen ego aliquid sum. Fortassis verò contingit, ut hæc ipsa, quæ suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota, tamen in rei veritate non differant ab eo me quem novi? nescio, de hac re jam non disputo; de iis tantùm quæ mihi nota sunt judicium ferre possum: novi me existere, quæro quis sim ego ille quem novi: certissimum est hujus sic præcisè sumpti notitiam non pendere ab iis quæ existere nondum novi: non igitur ab iis ullis, quæ imaginatione effingo. Atque hoc verbum, *effingo*, admonet me erroris mei: nam fingerem reverà si quid me esse imaginarer, quia nihil aliud est imaginari quàm rei corporeæ figuram seu imaginem contemplari; jam autem certò scio me esse, simulque fieri posse ut omnes istæ imagines, & generaliter quæcunque ad corporis naturam referuntur, nihil sint præter insomnia; quibus animadversis, non minus ineptire videor dicendo, imaginabor, ut distinctius agnoscam quisnam sim, quam si dicerem, jam quidem sum experrectus, videoque nonnihil veri: sed quia nondum video satis evidenter, data opera obdormiam ut hoc ipsum mihi somnia verius evidentiusque repræsentent. Itaque cognosco, nihil eorum quæ possum imaginationis ope comprehendere, ad hanc quam de me habeo notitiam pertinere, mentemque ab illis diligentissimè esse avocandam, ut suam ipsa naturam quàm distinctissimè percipiat. Sed quid igitur sum? res cogitans; quid est hoc? nempe dubitans, intelligens, affirmans, negans, volens, nolens, imaginans quoque, & sentiens. Non pauca sanè hæc sunt, si cuncta ad me pertineant, sed quidni pertinerent? nonne ego ipse sum qui jam dubito ferè de omnibus, qui nonnihil tamen intelligo, qui hoc unum verum esse affirmo, nego cætera, cupio plura nôsse, nolo decipi, multa vel invitus imaginor, multa etiam tanquam à sensibus venientia animadverto. Quid est horum, quamvis semper dormiam, quamvis etiam is qui me creavit quantum in se est me deludat, quod non æquè verum sit ac me esse? quid est quod à mea cogitatione distinguatur? quid est quod à me ipso separatum dici possit? Nam quod ego sim qui dubitem, qui intelligam, qui velim, tam manifestum est, ut nihil occurrat per quod evidentius

explicetur: sed verò etiam ego idem sum, qui imaginor, nam quamvis fortè, ut supposui, nulla prorsus res imaginata vera sit, vis tamen ipsa imaginandi reverà existit, & cogitationis meæ partem facit: idem denique ego sum qui sentio, sive qui res corporeas tanquam per sensus animadverto. Videlicet jam lucem video, strepitum audio, calorem sentio; falsa hæc sunt, dormio enim. At certe videre videor, audire, calescere, hoc falsum esse non potest, hoc est propriè quod in me sentire appellatur; atque hoc præcisè sic sumptum, nihil aliud est quàm cogitare. Ex quibus equidem aliquantò melius incipio nôsse quisnam sim: sed adhuc tamen videtur, nec possum abstinere quin putem, res corporeas, quarum imagines cogitatione formantur, & quas ipsi sensus explorant, multò distinctius agnosci quàm istud nescio quid mei, quod sub imaginationem non venit; quanquam profectò sit mirum res quas animadverto esse dubias, ignotas, à me alienas, distinctius quàm quod verum est, quod cognitum, quàm denique me ipsum à me comprehendi: sed video quid sit, gaudet aberrare mens mea, nec dum se patitur intra veritatis limites cohiberi. Esto igitur, & adhuc semel laxissimas habenas ei permittamus, ut illis paulò post opportunè reductis facilius se regi patiatur. Consideremus res illas quæ vulgò putantur omnium distinctissimè comprehendi; corpora scilicet, quæ tangimus, quæ videmus, non quidem corpora in communi, generales enim istæ perceptiones aliquantò magis confusæ esse solent, sed unum in particulari; sumamus exempli causâ hanc ceram; nuperrimè ex favis fuit educta, nondum amisit omnem saporem sui mellis, nonnihil retinet odoris florum ex quibus collecta est; ejus color, figura, magnitudo, manifesta sunt; dura est, frigida est, facilè tangitur; ac si articulo ferias emittit sonum; omnia denique illi adsunt, quæ requiri videntur ut corpus aliquod possit quàm distinctissimè cognosci. Sed ecce, dum loquor, igni admovetur, saporis reliquiæ purgantur, odor exspirat, color mutatur, figura tollitur, crescit magnitudo, fit liquida, fit calida, vix tangi potest, nec jam si pulses emittet sonum: remanetne adhuc eadem cera? remanere fatendum est, nemo negat, nemo aliter putat. Quid erat igitur in eâ quod tam distinctè comprehendebatur? certè nihil eorum quæ sensibus attingebam, nam quæcunque sub gustum, vel odoratum, vel visum, vel tactum, vel auditum veniebant, mutata jam sunt, remanet cera. Fortassis illud erat quod nunc cogito, nempe ceram ipsam non quidem fuisse istam dulcedinem mellis, nec florum fragrantiam, nec istam albedinem, nec figuram, nec sonum, sed corpus quod mihi apparebat paulò antè modis istis conspicuum,

nunc

nunc diversis: quid est autem hoc præcisè quod sic imaginor? attendamus, & remotis iis, quæ ad ceram non pertinent, videamus quid supersit; nempe nihil aliud quàm extensum quid, flexibile, mutabile: Quid verò est hoc flexibile, mutabile? an quod imaginor hanc ceram ex figurâ rotundâ in quadratam, vel ex hac in triangularem verti posse? nullo modo, nam innumerabilium ejusmodi mutationum capacem eam esse comprehendo, nec possum tamen innumerabiles imaginando percurrere: nec igitur comprehensio hæc ab imaginandi facultate perficitur. Quid extensum? nunquid etiam ipsa ejus extensio est ignota? nam in cera liquescente fit major, major in ferventi, majorque rursus si calor augeatur; nec rectè judicarem quid sit cera, nisi putarem hanc etiam plures secundùm extensionem varietates admittere quàm fuerim unquam imaginando complexus: superest igitur ut concedam, me ne quidem imaginari quid sit hæc cera, sed sola mente percipere: dico hanc in particulari; de cera enim in communi clarius est. Quænam verò est hæc cera quæ non nisi mente percipitur; nempe eadem quam video, quam tango, quam imaginor, eadem denique quam ab initio esse arbitrabar: atqui, quod notandum est, ejus perceptio non visio, non tactio, non imaginatio est, nec unquam fuit, quamvis priùs ita videretur, sed solius mentis inspectio, quæ vel imperfecta esse potest & confusa, ut prius erat, vel clara & distincta, ut nunc est, prout minus vel magis ad illa ex quibus constat, attendo. Miror verò interim quàm prona sit mea mens in errores; nam quamvis hæc apud me tacitus, & sine voce considerem, hæreo tamen in verbis ipsis, & ferè decipior ab ipso usu loquendi: dicimus enim nos videre ceram ipsammet si adsit, non ex colore, vel figura eam adesse judicare; unde concluderem statim, ceram ergo visione oculi, non solius mentis inspectione cognosci, nisi jam fortè respexissem ex fenestra homines in platea transeuntes, quos etiam ipsos non minus usitatè quàm ceram dico me videre: quid autem video præter pileos & vestes, sub quibus latere possent automata, sed judico homines esse: atque ita id quod putabam me videre oculis, sola judicandi facultate, quæ in mente meâ est, comprehendo. Sed pudeat suprà vulgus sapere cupientem ex formis loquendi quas vulgus invenit dubitationem quæsivisse, pergamusque deinceps, attendendo utrum ergo perfectiùs evidentiusque percipiebam quid esset cera, cùm primum aspexi, credidique me illam ipso sensu externo, vel saltem sensu communi, ut vocant, id est potentiâ imaginatrice cognoscere; an verò potius nunc, postquam diligentius investigavi tum quid ea sit, tum quomodò cognoscatur: certe hac de re dubitare esset ineptum; nam quid fuit

 in pri-

in prima perceptione distinctum ? quid quod non à quovis animali haberi posse videretur ? at verò cum ceram ab externis formis distinguo, & tanquam vestibus detractis nudam considero, sic illam revera, quamvis adhuc error in judicio meo esse possit, non possum tamen sine humana mente percipere. Quid autem dicam de hac ipsa mente, sive de me ipso, nihildum enim aliud admitto in me esse præter mentem, quid, inquam, ego qui hanc ceram videor tam distinctè percipere, nunquid me ipsum non tantum multo verius, multo certius, sed etiam multo distinctius, evidentiusque cognosco ? nam si judico ceram existere ex eo quod hanc videam, certe multò evidentius efficitur me ipsum etiam existere ex eo ipso quod hanc videam : fieri enim potest ut hoc quod video, non verè sit cera, fieri potest ut ne quidem oculos habeam, quibus quidquam videatur; sed fieri plane non potest cum videam, sive (quod jam non distinguo) cum cogitem me videre, ut ego ipse cogitans non aliquid sim : simili ratione si judico ceram esse ex eo quod hanc tangam, idem rursus efficietur, videlicet me esse : si ex eo quod imaginer, vel quavis alia ex causa, idem planè. Sed & hoc ipsum quod de cera animadverto, ad reliqua omnia quæ sunt extra me posita, licet applicare. Porrò autem si magis distincta visa sit ceræ perceptio postquam mihi non ex solo visu, vel tactu, sed pluribus ex causis innotuit, quanto distinctius me ipsum a me nunc cognosci fatendum est, quandoquidem nullæ rationes vel ad ceræ, vel ad cujuspiam alterius corporis perceptionem possint juvare, quin eædem omnes mentis meæ naturam melius probent ? Sed & alia insuper tam multa sunt in ipsa mente, ex quibus ejus notitia distinctior reddi potest, ut ea quæ ex corpore ad illam emanant, vix numeranda videantur. Atque ecce tandem sponte sum reversus eò quò volebam; nam cum mihi nunc notum sit ipsamet corpora non propriè à sensibus, vel ab imaginandi facultate, sed à solo intellectu percipi, nec ex eo percipi quòd tangantur, aut videantur, sed tantùm ex eo quòd intelligantur, apertè cognosco nihil facilius aut evidentius meâ mente posse à me percipi. Sed quia tam citò deponi veteris opinionis consuetudo non potest, placet hîc consistere, ut altiùs hæc nova cognitio memoriæ meæ diuturnitate meditationis infigatur.

MEDITATIO II.

De Deo, quod existat.

CLaudam nunc oculos, aures obturabo, avocabo omnes sensus; imagines etiam rerum corporalium omnes vel ex cogitatione mea delebo, vel certe, quia hoc fieri vix potest, illas ut inanes & falsas nihili pendam, meque solum alloquendo, & penitius inspiciendo, meipsum paulatim mihi magis notum & familiarem reddere conabor. Ego sum res cogitans, id est dubitans, affirmans, negans, pauca intelligens, multa ignorans, volens, nolens, imaginans etiam & sentiens; ut enim antè animadverti, quamvis illa quæ sentio vel imaginor extra me fortasse nihil sint, illos tamen cogitandi modos, quos sensus & imaginationes appello, quatenus cogitandi quidam modi tantùm sunt, in me esse sum certus. Atque his paucis omnia recensui quæ verè scio, vel saltem quæ me scire hactenus animadverti. Nunc circumspiciam diligentiùs an fortè adhuc apud me alia sint ad quæ nondum respexi: sum certus me esse rem cogitantem, nunquid ergo etiam scio quid requiratur ut de aliquâ re sim certus? nempe in hac primâ cognitione nihil aliud est, quàm clara quædam & distincta perceptio ejus quod affirmo; quæ sanè non sufficeret ad me certum de rei veritate reddendum, si posset unquam contingere ut aliquid quod ita clarè & distinctè perciperem falsum esset: ac proinde jam videor pro regulâ generali posse statuere, illud omne esse verum quod valde clarè & distinctè percipio. Verumtamen multa priùs ut omnino certa & manifesta admisi, quæ tamen postea dubia esse deprehendi: qualia ergo ista fuêre? nempe terra, cœlum, sidera & cætera omnia quæ sensibus usurpabam; quid autem de illis clarè percipiebam? nempe talium rerum ideas sive cogitationes menti meæ obversari; sed ne nunc quidem illas ideas in me esse inficior. Aliud autem quiddam erat quod affirmabam, quodque etiam ob consuetudinem credendi clarè me percipere arbitrabar, quod tamen revera non percipiebam, nempe res quasdam extra me esse, à quibus ideæ istæ procedebant, & quibus omnino similes erant; atque hoc erat, in quo vel fallebar, vel certè si verum judicabam, id non ex vi meæ perceptionis contingebat. Quid verò cum circa res Arithmeticas vel Geometricas aliquid valde simplex & facile considerabam, ut quod duo & tria simul juncta sint quinque, vel similia, nunquid saltem illa satis perspicuè intuebar ut vera esse affirmarem? Equidem non aliam ob causam de iis dubitandum esse postea judicavi, quàm

quia veniebat in mentem fortè aliquem Deum talem mihi naturam indere potuisse, ut etiam circa illa deciperer, quæ manifestissima viderentur; sed quoties hæc præconcepta de summâ Dei potentiâ opinio mihi occurrit, non possum non fateri, siquidem velit, facile illi esse efficere ut errem, etiam in iis quæ me puto mentis oculis quàm evidentissimè intueri; quoties verò ad ipsas res quas valdè clare percipere arbitror me converto, tam plane ab illis persuadeor ut sponte erumpam in has voces, fallat me quisquis potest, nunquam tamen efficiet ut nihil sim, quamdiu me aliquid esse cogitabo, vel ut aliquando verum sit me nunquam fuisse, cum jam verum sit me esse; vel forte etiam ut duo & tria simul juncta plura vel pauciora sint quàm quinque, vel similia, in quibus scilicet repugnantiam agnosco manifestam. Et certe cum nullam occasionem habeam existimandi aliquem Deum esse deceptorem, nec quidem adhuc satis sciam, utrum sit aliquis Deus, valde tenuis, &, ut ita loquar, Metaphysica dubitandi ratio est, quæ tantùm ex ea opinione dependet. Ut autem etiam illa tollatur, quamprimum occurret occasio, examinare debeo an sit Deus, & si sit, an possit esse deceptor; hac enim re ignoratâ, non videor de ulla alia planè certus esse unquam posse. Nunc autem ordo videtur exigere, ut priùs omnes meas cogitationes in certa genera distribuam, & in quibusnam ex illis veritas aut falsitas propriè consistat, inquiram. Quædam ex his tanquam rerum imagines sunt, quibus solis propriè convenit ideæ nomen, ut cum Hominem, vel Chimæram, vel Cœlum, vel Angelum, vel Deum cogito; aliæ verò alias quasdam præterea formas habent, ut cum volo, cum timeo, cum affirmo, cum nego, semper quidem aliquam rem ut subjectum meæ cogitationis apprehendo, sed aliquid etiam amplius quàm istius rei similitudinem cogitatione complector; & ex his aliæ voluntates, sive affectus, aliæ autem judicia apellantur. Jam quod ad ideas attinet, si solæ in se spectentur, nec ad aliud quid illas referam, falsæ propriè esse non possunt; nam sive capram, sive chimæram imaginer, non minus verum est me unam imaginari quàm alteram. Nulla etiam in ipsa voluntate vel affectibus falsitas est timenda, nam quamvis prava, quamvis etiam ea quæ nusquam sunt, possim optare, non tamen ideo non verum est illa me optare, ac proinde sola supersunt judicia in quibus mihi cavendum est ne fallar; præcipuus autem error & frequentissimus, qui possit in illis reperiri, consistit in eo quod ideas, quæ in me sunt, judicem rebus quibusdam extra me positis similes esse, sive conformes: nam profecto si tantum ideas ipsas ut cogitationis meæ quosdam modos considerarem, nec ad quidquam aliud referrem, vix mihi ullam errandi materiam

riam dare possent. Ex his autem ideis aliæ innatæ, aliæ adventitiæ, aliæ à me ipso factæ mihi videntur: nam quod intelligam quid sit res, quid sit veritas, quid sit cogitatio, hæc non aliunde habere videor quàm ab ipsamet mea natura; quod autem nunc strepitum audiam, solem videam, ignem sentiam, à rebus quibusdam extra me positis procedere hactenus judicavi: ac denique Sirenes, Hippogryphes, & similia à me ipso finguntur: vel forte etiam omnes esse adventitias possum putare, vel omnes innatas, vel omnes factas, nondum enim veram illarum originem clarè perspexi. Sed hic præcipuè de iis est quærendum quas tanquam à rebus extra me existentibus desumtas considero, quænam me moveat ratio ut illas istis rebus similes esse existimem; nempe ita videor doctus à natura, & præterea experior illas non à mea voluntate nec proinde à me ipso pendere, sæpe enim vel invito obversantur, ut jam, sive velim sive nolim, sentio calorem, & ideo puto sensum illum, sive ideam caloris à re à me diversa, nempe ab ignis, cui assideo, calore mihi advenire, nihilque magis obvium est, quàm ut judicem istam rem suam similitudinem potius, quàm aliud quid in me immittere; quæ rationes an satis firmæ sint, jam videbo. Cum hîc dico me ita doctum esse à natura, intelligo tantùm spontaneo quodam impetu me ferri ad hoc credendum, non lumine aliquo naturali mihi ostendi esse verum, quæ duo multum discrepant. nam quæcumque lumine naturali mihi ostenduntur, (ut quod ex eo quod dubitem sequatur me esse, & similia) nullo modo dubia esse possunt, quia nulla alia facultas esse potest, cui æquè fidam ac lumini isti, quæque illa non vera esse possit docere; sed quantum ad impetus naturales, jam sæpe olim judicavi me ab illis in deteriorem partem fuisse impulsum cum de bono eligendo ageretur, nec video cur iisdem in ullâ aliâ re magis fidam. Deinde quamvis ideæ illæ à voluntate meâ non pendeant, non ideo constat ipsas à rebus extra me positis necessariò procedere, ut enim impetus illi, de quibus mox loquebar, quamvis in me sint, à voluntate tamen mea diversi esse videntur, ita forte etiam aliqua alia est in me facultas nondum mihi satis cognita istarum idearum effectrix, ut hactenus semper visum est illas, dum somnio, absque ulla rerum externarum ope in me formari; Ac denique quamvis à rebus à me diversis procederent, non inde sequitur illas rebus istis similes esse debere; quinimo in multis sæpe magnum discrimen videor deprehendisse; Sic, exempli causa, duas diversas solis ideas apud me invenio, unam tanquam à sensibus haustam, & quæ maximè inter illas quas adventitias existimo est recensenda, per quam mihi valde parvus apparet; aliam verò ex rationibus Astronomiæ desumptam,

hoc eſt ex notionibus quibuſdam mihi innatis elicitam vel quocumque alio modo à me factam, per quam aliquoties major quàm terra exhibetur; utraque profectò ſimilis eidem ſoli extra me exiſtenti eſſe non poteſt, & ratio perſuadet illam ei maximè eſſe diſſimilem, quæ quàm proximè ab ipſo videtur emanâſſe. Quæ omnia ſatis demonſtrant me non hactenus ex certo judicio, ſed tantum ex cæco aliquo impulſu crediſſe res quaſdam à me diverſas exiſtere, quæ ideas ſive imagines ſuas per organa ſenſuum, vel quolibet alio pacto mihi immittant. Sed alia quædam adhuc via mihi occurrit ad inquirendum, an res aliquæ ex iis quarum ideæ in me ſunt, extra me exiſtant. Nempe quatenus ideæ iſtæ cogitandi quidam modi tantùm ſunt, non agnoſco ullam inter ipſas inæqualitatem, & omnes à me eodem modo procedere videntur; ſed quatenus una unam rem, alia aliam repræſentat, patet eaſdem eſſe ab invicem valde diverſas. nam proculdubio illæ quæ ſubſtantias mihi exhibent, majus aliquid ſunt, atque, ut ita loquar, plus realitatis objectivæ in ſe continent, quàm illæ quæ tantùm modos, ſive accidentia repræſentant; & rurſus illa per quam ſummum aliquem Deum æternum, infinitum, omniſcium, omnipotentem, rerumque omnium, quæ præter ipſum ſunt, creatorem intelligo, plus profectò realitatis objectivæ in ſe habet, quàm illæ per quas finitæ ſubſtantiæ exhibentur. Jam verò lumine naturali manifeſtum eſt tantumdem ad minimum eſſe debere in cauſa efficiente & totali, quantum in ejuſdem cauſæ effectu. nam quæſo undenam poſſet aſſumere realitatem ſuam effectus niſi à cauſâ? & quomodo illam ei cauſa dare poſſet, niſi etiam haberet? Hinc autem ſequitur nec poſſe aliquid à nihilo fieri, nec etiam id quod magis perfectum eſt, hoc eſt, quod plus realitatis in ſe continet, ab eo quod minus: atque hoc non modò perſpicuè verum eſt de iis effectibus quorum realitas eſt actualis ſive formalis; ſed etiam de ideis in quibus conſideratur tantùm realitas objectiva; hoc eſt, non modò non poteſt, exempli cauſa, aliquis lapis qui priùs non fuit, nunc incipere eſſe, niſi producatur ab aliquâ re, in quâ totum illud ſit vel formaliter vel eminenter, quod ponitur in lapide; nec poteſt calor in ſubjectum quod priùs non calebat induci, niſi à re quæ ſit ordinis ſaltem æquè perfecti atque eſt calor, & ſic de cæteris; ſed præterea etiam non poteſt in me eſſe idea caloris, vel lapidis, niſi in me poſita ſit ab aliquâ causâ in qua tantundem ad minimum ſit realitatis, quantum eſſe in calore vel lapide concipio: nam quamvis iſta cauſa nihil de ſua realitate actuali ſive formali in meam ideam transfundat, non ideo putandum eſt illam minùs realem eſſ debere, ſed talem eſſe naturam ipſius ideæ, ut nullam aliam ex ſe realitatem

for-

formalem exigat præter illam quam mutuatur à cogitatione mea cujus est modus; quòd autem hæc idea realitatem objectivam hanc vel illam contineat potius quàm aliam, hoc profectò habere debet ab aliqua causa in qua tantumdem sit ad minimum realitatis formalis, quantum ipsa continet objectivæ; si enim ponamus aliquid in idea reperiri quod non fuerit in ejus causa, hoc igitur habet à nihilo; atqui quantumvis imperfectus sit iste essendi modus quo res est objectivè in intellectu per ideam, non tamen profectò planè nihil est, nec proinde à nihilo esse potest. Nec etiam debeo suspicari cum realitas, quam considero in meis ideis, sit tantùm objectiva, non opus esse ut eadem realitas sit formaliter in causis istarum idearum, sed sufficere si sit in iis etiam objectivè; nam quemadmodum iste modus essendi objectivus competit ideis ex ipsarum natura, ita modus essendi formalis competit idearum causis, saltem primis & præcipuis, ex earum natura: & quamvis fortè una idea ex alia nasci possit, non tamen hîc datur progressus in infinitum, sed tandem ad aliquam primam debet deveniri, cujus causa sit instar archetypi in quo omnis realitas formaliter contineatur quæ est in idea tantùm objectivè; adeò ut lumine naturali mihi sit perspicuum ideas in me esse veluti quasdam imagines, quæ possunt quidem facilè deficere à perfectione rerum à quibus sunt desumptæ, non autem quicquam majus aut perfectius continere. Atque hæc omnia quò diutius & curiosius examino, tantò clarius & distinctius vera esse cognosco; sed quid tandem ex his concludam? nempe si realitas objectiva alicujus ex meis ideis sit tanta ut certus sim eandem nec formaliter nec eminenter in me esse, nec proinde me ipsum ejus ideæ causam esse posse, hinc necessariò sequi non me solum esse in mundo, sed aliquam aliam rem quæ istius ideæ est causa, etiam existere; si verò nulla talis in me idea reperiatur, nullum planè habebo argumentum quod me de alicujus rei à me diversæ existentia certum reddat, omnia enim diligentissimè circumspexi, & nullum aliud potui hactenus reperire. Ex his autem meis ideis præter illam quæ me ipsum mihi exhibet, de qua hîc nulla difficultas esse potest, alia est quæ Deum, aliæ quæ res corporeas, & inanimes, aliæ quæ Angelos, aliæ quæ animalia, ac denique aliæ quæ alios homines mei similes repræsentant. Et quantum ad ideas quæ alios homines, vel animalia, vel Angelos exhibent, facile intelligo illas ex iis quas habeo mei ipsius, & rerum corporalium, & Dei posse componi, quamvis nulli præter me homines, nec animalia, nec Angeli in mundo essent. Quantum autem ad ideas rerum corporalium, nihil in illis occurrit quod sit tantum ut non videatur à me ipso potuisse proficisci; nam si penitius inspiciam, & singulas

gulas examinem eo modo quo heri examinavi ideam ceræ: animadverto perpauca tantum esse, quæ in illis clare & distincte percipio, nempe magnitudinem sive extensionem in longum, latum, & profundum; figuram quæ ex terminatione istius extensionis exsurgit, situm quem diversa figurata inter se obtinent; & motum, sive mutationem istius situs; quibus addi possunt substantia, duratio, & numerus: cætera autem, ut lumen, & colores, soni, odores, sapores, calor, & frigus, aliæque tactiles qualitates, nonnisi valde confusè & obscurè à me cogitantur, adeò ut etiam ignorem an sint veræ, vel falsæ, hoc est an ideæ quas de illis habeo sint rerum quarundam ideæ, an non rerum: quamvis enim falsitatem propriè dictam sive formalem nonnisi in judiciis posse reperiri paulò antè notaverim, est tamen profectò quædam alia falsitas materialis in ideis, cum non rem tanquam rem repræsentant: ita, exempli causa, ideæ quas habeo caloris & frigoris tam parum claræ & distinctæ sunt, ut ab iis discere non possim, an frigus sit tantum privatio caloris, vel calor privatio frigoris, vel utrumque sit realis qualitas, vel neutrum; & quia nullæ ideæ nisi tanquam rerum esse possunt, si quidem verum sit, frigus nihil aliud esse quàm privationem caloris, idea quæ mihi illud tanquam reale quid & positivum repræsentat, non immeritò falsa dicetur, & sic de cæteris. Quibus profectò non est necesse ut aliquem auctorem à me diversum assignem. nam si quidem sint falsæ, hoc est nullas res repræsentent, lumine naturali notum mihi est illas à nihilo procedere, hoc est, non aliam ob causam in me esse, quàm quia deest aliquid naturæ meæ, nec est planè perfecta; si autem sint veræ, quia tamen tam parum realitatis mihi exhibent, ut ne quidem illud à non re possim distinguere, non video cur à me ipso esse non possint. Ex iis verò quæ in ideis rerum corporalium clara & distincta sunt, quædam ab idea mei ipsius videor mutuari potuisse nempe substantiam, durationem, numerum, & si quæ alia sint ejusmodi; nam cum cogito lapidem esse substantiam, sive esse rem quæ per se apta est existere, itemque me esse substantiam, quamvis concipiam me esse rem cogitantem, & non extensam; lapidem verò esse rem extensam, & non cogitantem, ac proinde maxima inter utrumque conceptum sit diversitas, in ratione tamen substantiæ videntur convenire; itemque cum percipio me nunc esse, & prius etiam aliquamdiu fuisse recordor, cumque varias habeo cogitationes quarum numerum intelligo, acquiro ideas durationis & numeri, quas deinde ad quascunque alias res possum transferre. Cætera autem omnia ex quibus rerum corporearum ideæ conflantur, nempe extensio, figura, situs, & motus, in me quidem, cum nihil aliud sim quàm res cogitans, formaliter non continentur; sed quia sunt

tantum

tantum modi quidam substantiæ, ego autem substantia, videntur in me contineri posse eminenter. Itaque sola restat idea Dei, in qua considerandum est an aliquid sit quod à me ipso non potuerit proficisci. Dei nomine intelligo substantiam quandam infinitam, independentem, summè intelligentem, summè potentem, & à qua tum ego ipse, tum aliud omne, si quid aliud extat, quodcumque extat est creatum. Quæ sanè omnia talia sunt, ut quo diligentius attendo, tanto minus à me solo profecta esse posse videantur. Ideoque ex antedictis Deum necessariò existere est concludendum: nam quamvis substantiæ quidem idea in me sit ex hoc ipso quod sim substantia, non tamen idcirco esset idea substantiæ infinitæ, cum sim finitus, nisi ab aliqua substantia quæ revera esset infinita, procederet. Nec putare debeo me non percipere infinitum per veram ideam, sed tantum per negationem finiti, ut percipio quietem, & tenebras per negationem motus, & lucis; nam contra manifestè intelligo plus realitatis esse in substantia infinita quàm in finita, ac proinde priorem quodammodo in me esse perceptionem infiniti quàm finiti, hoc est Dei, quàm mei ipsius: qua enim ratione intelligerem me dubitare, me cupere, hoc est, aliquid mihi deesse, & me non esse omnino perfectum, si nulla idea entis perfectioris in me esset, ex cujus comparatione defectus meos agnoscerem? Nec dici potest hanc forte ideam Dei materialiter falsam esse, ideoque à nihilo esse posse, ut paulo ante de ideis caloris, & frigoris, & similium animadverti; nam contra, cum maximè clara, & distincta sit, & plus realitatis objectivæ quàm ulla alia contineat, nulla est per se magis vera, nec in qua minor falsitatis suspicio reperiatur. Est, inquam, hæc idea entis summe perfecti & infiniti, maxime vera; nam quamvis forte fingi possit tale ens non existere, non tamen fingi potest ejus ideam nihil reale mihi exhibere, ut de idea frigoris antè dixi. Est etiam maximè clara & distincta, nam quidquid clare & distincte percipio, quod est reale & verum, & quod perfectionem aliquam importat, totum in ea continetur; nec obstat quod non comprehendam infinitum, vel quod alia innumera in Deo sint, quæ nec comprehendere, nec forte etiam attingere cogitatione ullo modo possum, est enim de ratione infiniti, ut à me qui sum finitus non comperhendatur; & sufficit me hoc ipsum intelligere, ac judicare illa omnia quæ clarè percipio & perfectionem aliquam importare scio, atque etiam forte alia innumera quæ ignoro, vel formaliter vel eminenter in Deo esse, ut idea quam de illo habeo sit omnium quæ in me sunt maximè vera, & maximè clara & distincta. Sed forte majus aliquid sum quàm ipse intelligam, omnesque illæ perfectiones quas Deo tribuo,

potentiâ quodammodo in me sunt, etiamsi nondum sese exserant, neque ad actum reducantur; experior enim jam cognitionem meam paulatim augeri; nec video quid obstet quo minus ita magis & magis augeatur in infinitum, nec etiam cur cognitione sic aucta non possim ejus ope reliquas omnes Dei perfectiones adipisci; nec denique cur potentia ad istas perfectiones, si jam in me est, non sufficiat ad illarum ideam producendam. Imò nihil horum esse potest, nam primò ut verum sit cognitionem meam gradatim augeri, & multa in me esse potentia quæ actu nondum sunt, nihil tamen horum ad ideam Dei pertinet, in qua nempe nihil omnino est potentiale, namque hoc ipsum gradatim augeri certissimum est imperfectionis argumentum. Præterea etiamsi cognitio mea semper magis & magis augeatur, nihilominus intelligo nunquam illam idcirco fore actu infinitam, quia nunquam eò devenietur, ut majoris adhuc incrementi non sit capax. Deum autem ita judico esse actu infinitum ut nihil ejus perfectioni addi possit. Ac denique percipio esse objectivum ideæ non à solo esse potentiali, quod propriè loquendo nihil est, sed tantummodo ab actuali sive formali posse produci. Neque profectò quicquam est in his omnibus quod diligenter attendenti non sit lumine naturali manifestum: sed quia cum minus attendo, & rerum sensibilium imagines mentis aciem excæcant, non ita facile recordor cur idea entis me perfectioris necessariò ab ente aliquo procedat quod sit revera perfectius: ulterius quærere libet, an ego ipse habens illam ideam esse possem si tale ens nullum existeret. Nempe à quo essem? à me scilicet, vel à parentibus, vel ab aliis quibuslibet Deo minus perfectis, nihil enim ipso perfectius, nec etiam æquè perfectum cogitari, aut fingi potest. Atqui si à me essem, nec dubitarem, nec optarem, nec omnino quicquam mihi deesset, omnes enim perfectiones quarum idea aliqua in me est, mihi dedissem, atque ita ipsemet Deus essem: nec putare debeo illa forsan quæ mihi desunt, difficilius acquiri posse, quàm illa quæ jam in me sunt. nam contrà, manifestum est longè difficilius fuisse me, hoc est rem sive substantiam cogitantem, ex nihilo emergere, quàm multarum rerum quas ignoro cognitiones, quæ tantùm istius substantiæ accidentia sunt, acquirere. Ac certè si majus illud à me haberem, non mihi illa saltem quæ facilius haberi possunt denegâssem: sed neque etiam ulla alia ex iis, quæ in idea Dei contineri percipio; quia nempe nulla difficiliora factu mihi videntur: si quæ autem difficiliora factu essent, certè etiam mihi difficiliora viderentur, siquidem reliqua quæ habeo, à me haberem, quoniam in illis potentiam meam terminari experirer: Neque vim harum rationum

num effugio, si supponam me forte semper fuisse ut nunc sum, tanquam si inde sequeretur nullum existentiæ meæ auctorem esse quærendum: quoniam enim omne tempus vitæ in partes innumeras dividi potest, quarum singulæ à reliquis nullo modo dependent, ex eo quòd paulò ante fuerim non sequitur me nunc debere esse, nisi aliqua causa me quasi rursus creet ad hoc momentum, hoc est me conservet. Perspicuum enim est attendenti ad durationis naturam, eadem planè vi & actione opus esse ad rem quamlibet singulis momentis quibus durat conservandam, quâ opus esset ad eandem de novo creandam si nondum existeret, adeo ut conservationem sola ratione à creatione differre sit etiam unum ex iis quæ lumine naturali manifesta sunt. Itaque debeo nunc interrogare me ipsum, an habeam aliquam vim per quam possim efficere ut ego ille qui jam sum, paulò post etiam sim futurus: nam cùm nihil aliud sim quàm res cogitans, vel saltem cùm de ea tantùm mei parte præcisè nunc agam quæ est res cogitans, si quæ talis vis in me esset, ejus procul dubio conscius essem; sed & nullam esse experior, & ex hoc ipso evidentissimè cognosco me ab aliquo ente à me diverso pendere: forte verò illud ens non est Deus, sumque vel à parentibus productus, vel à quibuslibet aliis causis Deo minus perfectis. Imò, ut jam ante dixi, perspicuum est tantumdem ad minimum esse debere in causa, quantum est in effectu; & idcirco cùm sim res cogitans, ideamque quandam Dei in me habens, qualiscunque tandem mei causa assignetur, illam etiam esse rem cogitantem, & omnium perfectionum quas Deo tribuo, ideam habere fatendum est; potestque de illa rursus quæri an sit à se, vel ab alia; nam si à se, patet ex dictis illam ipsam Deum esse, quia nempe cum vim habeat per se existendi, habet proculdubio etiam vim possidendi actu omnes perfectiones quarum ideam in se habet, hoc est omnes quas in Deo esse concipio. Si autem sit ab alia, rursus eodem modo de hac altera quæretur an sit à se, vel ab alia, donec tandem ad causam ultimam deveniatur quæ erit Deus. Satis enim apertum est, nullum hic dari posse progressum in infinitum, præsertim cum non tantùm de causa, quæ me olim produxit, hîc agam, sed maximè etiam de illa quæ me tempore præsenti conservat. Nec fingi potest plures forte causas partiales ad me efficiendum concurrisse, & ab una ideam unius ex perfectionibus quas Deo tribuo, ab alia ideam alterius me accepisse, adeo ut omnes quidem illæ perfectiones alicubi in universo reperiantur, sed non omnes simul junctæ in uno aliquo qui sit Deus; nam contrà unitas, simplicitas, sive inseparabilitas eorum omnium quæ in Deo sunt, una est ex præcipuis perfectionibus quas in eo esse intelligo; nec

certè

certè istius omnium ejus perfectionum unitatis idea in me potuit poni ab ulla causa à qua etiam aliarum perfectionum ideas non habuerim; neque enim efficere potuit ut illas simul junctas & inseparabiles intelligerem, nisi, simul effecerit, ut quænam illæ essent agnoscerem. Quantum denique ad parentes attinet, ut omnia vera sint quæ de illis unquam putavi, non tamen profectò illi me conservant, nec etiam ullo modo me, quatenus sum res cogitans, effecerunt; sed tantum dispositiones quasdam in ea materia posuerunt, cui me, hoc est mentem (quam solam nunc pro me accipio) inesse judicavi: ac proinde hic nulla de iis difficultas esse potest, sed omnino est concludendum ex hoc solo quod existam, quædamque idea entis perfectissimi, hoc est Dei, in me sit, evidentissimè demonstrari Deum etiam existere. Superest tantum ut examinem qua ratione ideam istam à Deo accepi; neque enim illam sensibus hausi, nec unquam non expectanti mihi advenit, ut solent rerum sensibilium ideæ, cum istæ res externis sensuum organis occurrunt, vel occurrere videntur; nec etiam à me efficta est, nam nihil ab illa detrahere, nihil illi superaddere planè possum, ac proinde superest ut mihi sit innata, quemadmodum etiam mihi est innata idea mei ipsius. Et sane non mirum est, Deum me creando ideam illam mihi indidisse, ut esset tanquam nota artificis operi suo impressa; nec etiam opus est ut nota illa sit aliqua res ab opere ipso diversa, sed ex hoc uno quod Deus me creavit, valde credibile est me quodammodo ad imaginem & similitudinem ejus factum esse, illamque similitudinem, in qua Dei idea continetur, à me percipi per eandem facultatem, per quam ego ipse à me percipior; hoc est, dum in meipsum mentis aciem converto non modò intelligo me esse rem incompletam, & ab alio dependentem, remque ad majora, & majora, sive meliora indefinite aspirantem, sed simul etiam intelligo illum, à quo pendeo, majora ista omnia non indefinitè & potentia tantum, sed reipsa infinite in se habere, atque ita Deum esse; totaque vis argumenti in eo est, quod agnoscam fieri non posse ut existam talis naturæ qualis sum, nempe ideam Dei in me habens, nisi revera Deus etiam existeret, Deus, inquam, ille idem cujus idea in me est, hoc est habens omnes illas perfectiones quas ego non comprehendere sed quocunque modo attingere cogitatione possum, & nullis planè defectibus obnoxius. Ex quibus satis patet illum fallacem esse non posse: omnem enim fraudem & deceptionem à defectu aliquo pendere lumine naturali manifestum est. Sed priusquam hoc diligentius examinem, simulque in alias veritates quæ inde colligi possunt inquiram; placet hîc aliquandiu in ipsius Dei contemplatione immorari,

cujus

ejus attributa apud me expendere, & immensi hujus luminis pulchritudinem, quantum caligantis ingenii mei acies ferre poterit, intueri, admirari, adorare. Ut enim in hac sola divinæ majestatis contemplatione summam alterius vitæ felicitatem consistere fide credimus, ita etiam jam ex eadem licet multò minus perfecta maximam, cujus in hac vita capaces simus, voluptatem percipi posse experimur.

MEDITATIO. IV.

De vero & falso.

ITa me his diebus assuefeci in mente à sensibus abducenda, tamque accuratè animadverti perpauca esse quæ de rebus corporeis verè percipiantur, multoque plura de mente humana, multò adhuc plura de Deo cognosci, ut jam absque ulla difficultate cogitationem à rebus imaginabilibus ad intelligibiles tantum, atque ab omni materia secretas convertam: & sanè multo magis distinctam habeo ideam mentis humanæ, quatenus est res cogitans, non extensa in longum, latum, & profundum, nec aliud quid à corpore habens, quàm ideam ullius rei corporeæ: cumque attendo me dubitare, sive esse rem incompletam, & dependentem, adeò clara & distincta idea entis independentis, & completi, hoc est Dei, mihi occurrit; & ex hoc uno, quòd talis idea in me sit, sive quod ego ideam illam habens existam, adeo manifestè concludo Deum etiam existere, atque ab illo singulis momentis totam existentiam meam dependere, ut nihil evidentius, nihil certius ab humano ingenio cognosci posse confidam. Jamque videre videor aliquam viam per quam ab ista contemplatione veri Dei, in quo nempe sunt omnes thesauri scientiarum & sapientiæ absconditi, ad cæterarum rerum cognitionem deveniatur.

In primis enim agnosco fieri non posse ut ille me unquam fallat; in omni enim fallacia vel deceptione aliquid imperfectionis reperitur; & quamvis posse fallere nonnullum esse videatur acuminis aut potentiæ argumentum, proculdubio velle fallere, vel malitiam vel imbecillitatem testatur, nec proinde in Deum cadit. Deinde experior quandam in me esse judicandi facultatem, quam certè, ut & reliqua omnia quæ in me sunt, à Deo accepi; cumque ille nolit me fallere, talem profectò non dedit, ut dum eâ rectè utor, possim unquam errare. Nec ullum de hac re dubium superesset nisi inde sequi videretur, me igitur errare nunquam posse; nam si quodcunque in me est, à Deo habeo, nec ullam ille mihi dederit errandi

randi facultatem, non videor posse unquam errare. Atque ita prorsus quamdiu de Deo tantùm cogito, totusque in eum me converto, nullam erroris aut falsitatis causam deprehendo; sed postmodum ad me reversus experior me tamen innumeris erroribus esse obnoxium, quorum causam inquirens animadverto non tantùm Dei, sive entis summè perfecti realem, & positivam, sed etiam, ut ita loquar, nihili, sive ejus quod ab omni perfectione summè abest, negativam quandam ideam mihi obversari, & me tanquam medium quid inter Deum & nihil, sive inter summum ens & non ens ita esse constitutum, ut, quatenus à summo ente sum creatus, nihil quidem in me sit, per quod fallar, aut in errorem inducar, sed quatenus etiam quodammodo de nihilo, sive de non ente participo, hoc est quatenus non sum ipse summum ens, desuntque mihi quamplurima, non adeò mirum esse quod fallar: atque ita certè intelligo errorem, quatenus error est, non esse quid reale quod à Deo dependeat, sed tantummodò esse defectum, nec proinde ad errandum mihi opus esse aliquâ facultate in hunc finem à Deo tributâ, sed contingere ut errem ex eo quod facultas verum judicandi quam ab illo habeo, non sit in me infinita. Verumtamen hoc nondum omnino satisfacit, non enim error est pura negatio, sed privatio, sive carentia cujusdam cognitionis, quæ in me quodammodo esse deberet; atque attendenti ad Dei naturam non videtur fieri posse, ut ille aliquam in me posuerit facultatem quæ non sit in suo genere perfecta, sive quæ aliqua sibi debita perfectione sit privata; nam si quò peritior est artifex, eò perfectiora opera ab illo proficiscantur, quid potest à summo illo rerum omnium conditore factum esse quod non sit omnibus numeris absolutum? nec dubium est quin potuerit Deus me talem creare ut nunquam fallerer; nec etiam dubium est quin velit semper id quod est optimum; anne ergo melius est me falli quàm non falli? Dum hæc perpendo attentius, occurrit primò non mihi esse mirandum si quædam à Deo fiant quorum rationes non intelligam; nec de ejus existentia ideò esse dubitandum, quod forte quædam alia esse experiar quæ quare, vel quomodo ab illo facta sint non comprehendo; cum enim jam sciam naturam meam esse valdè infirmam, & limitatam, Dei autem naturam esse immensam, incomprehensibilem, infinitam, ex hoc satis etiam scio innumerabilia illum posse quorum causas ignorem; atque ob hanc unicam rationem totum illud causarum genus quod à fine peti solet, in rebus Physicis nullum usum habere existimo; non enim absque temeritate me puto posse investigare fines Dei. Occurrit etiam non unam aliquam creaturam separatim, sed omnem rerum universitatem esse spectandam, quoties

ties an opera Dei perfecta sint inquirimus: quod enim fortè non immeritò, si solum esset, valde imperfectum videretur, ut habens in mundo rationem partis est perfectissimum; & quamvis ex quo de omnibus volui dubitare nihil adhuc præter me & Deum existere certò cognovi, non possum tamen, ex quo immensam Dei potentiam animadverti, negare quin multa alia ab illo facta sint, vel saltem fieri possint, adeo ut ego rationem partis in rerum universitate obtineam. Deinde ad me propius accedens, & qualesnam sint errores mei (qui soli imperfectionem aliquam in me arguunt) investigans, adverto illos à duabus causis simul concurrentibus dependere, nempe à facultate cognoscendi quæ in me est, & à facultate eligendi, sive ab arbitrii libertate, hoc est ab intellectu, & simul à voluntate; nam per solum intellectum percipio tantum ideas de quibus judicium ferre possum, nec ullus error propriè dictus in eo præcisè sic spectato reperitur; quamvis enim innumeræ fortasse res existant quarum ideæ nullæ in me sunt, non tamen propriè illis privatus, sed negativè tantùm destitutus sum dicendus, quia nempe rationem nullam possum afferre, quâ probem Deum mihi majorem quàm dederit cognoscendi facultatem dare debuisse; atque quantumvis peritum artificem esse intelligam, non tamen ideo puto illum in singulis ex suis operibus omnes perfectiones ponere debuisse quas in aliquibus ponere potest: Nec verò etiam queri possum quod non satis amplam & perfectam voluntatem, sive arbitrii libertatem à Deo acceperim. nam sane nullis illam limitibus circumscribi experior. Et quod valdè notandum mihi videtur, nulla alia in me sunt tam perfecta, aut tanta, quin intelligam perfectiora, sive majora adhuc esse posse; nam si, exempli causa, facultatem intelligendi considero, statim agnosco perexiguam illam, & valde finitam in me esse, simulque alterius cujusdam multo majoris, imò maximæ, atque infinitæ ideam formo, illamque ex hoc ipso quod ejus ideam formare possim, ad Dei naturam pertinere percipio. Eadem ratione si facultatem recordandi, vel imaginandi, vel quaslibet alias examinem, nullam planè invenio quam non in me tenuem, & circumscriptam, in Deo immensam esse intelligam, sola est voluntas, sive arbitrii libertas, quam tantam in me experior ut nullius majoris ideam apprehendam; adeo ut illa præcipuè sit, ratione cujus imaginem quandam, & similitudinem Dei me referre intelligo: nam quamvis major absque comparatione in Deo quàm in me sit, tum ratione cognitionis & potentiæ quæ illi adjunctæ sunt, redduntque ipsam magis firmam & efficacem; tum ratione objecti, quoniam ad plura se extendit; non tamen in se formaliter & præcisè spectata major

videtur, quia tantùm in eo consistit quod idem vel facere, vel non facere (hoc est affirmare vel negare, prosequi vel fugere) possimus, vel potius in eo tantùm quod ad id quod nobis ab intellectu proponitur affirmandum vel negandum, sive prosequendum vel fugiendum, ita feramur, ut à nulla vi externa nos ad id, determinari sentiamus. Neque enim opus est me in utramque partem ferri posse ut sim liber, sed contra quò magis in unam propendeo, sive quia rationem veri & boni in eâ evidenter intelligo, sive quia Deus intima cogitationis meæ ita disponit, tantò liberius illam eligo; nec sanè divina gratia, nec naturalis cognitio unquam imminuunt libertatem, sed potius augent, & corroborant. Indifferentia autem illa quam experior, cum nulla me ratio in unam partem magis quàm in alteram impellit, est infimus gradus libertatis, & nullam in ea perfectionem, sed tantummodò in cognitione defectum, sive negationem quandam testatur; nam si semper quid verum & bonum sit clarè viderem, nunquam de eo quod esset judicandum vel eligendum deliberarem; atque ita quamvis planè liber, nunquam tamen indifferens esse possem. Ex his autem percipio nec vim volendi, quam à Deo habeo, per se spectatam causam esse errorum meorum; est enim amplissima, atque in suo genere perfecta; neque etiam vim intelligendi; nam quidquid intelligo, cum à Deo habeam ut intelligam, procul dubio recte intelligo, nec in eo fieri potest ut fallar: unde ergo nascuntur mei errores? nempe ex hoc uno quod cum latius pateat voluntas quàm intellectùs, illam non intra eosdem limites contineo, sed etiam ad illa quæ non intelligo extendo; ad quæ cum sit indifferens, facile à vero & bono deflectit, atque ita & fallor & pecco. Exempli causâ, cum examinarem hisce diebus, an aliquid in mundo existeret, atque adverterem ex hoc ipso quod illud examinarem, evidenter sequi me existere, non potui quidem non judicare illud quod tam clarè intelligebam verum esse, non quod ab aliqua vi externa fuerim ad id coactus, sed quia ex magna luce in intellectu magna consequuta est propensio in voluntate, atque ita tanto magis sponte & libere illud credidi, quanto minus fui ad istud ipsum indifferens. Nunc autem non tantùm scio me, quatenus sum res quædam cogitans, existere, sed præterea etiam idea quædam naturæ corporeæ mihi obversatur, contingitque ut dubitem an natura cogitans quæ in me est, vel potius quæ ego ipse sum, alia sit ab ista natura corporea, vel an ambæ idem sint; & suppono nullam adhuc intellectui meo rationem occurrere, quæ mihi unum magis quàm aliud persuadeat, certe ex hoc ipso sum indifferens ad utrumlibet affirmandum vel negandum, vel etiam ad nihil de eâ

reju-

re judicandum. Quinimo etiam hæc indifferentia non ad ea tantùm se extendit, de quibus intellectus nihil planè cognoscit, sed generaliter ad omnia quæ ab illo non satis perspicuè cognoscuntur eo ipso tempore, quo de iis à voluntate deliberatur; quantumvis enim probabiles conjecturæ me trahant in unam partem, sola cognitio quod sint tantùm conjecturæ, non autem certæ atque indubitabiles rationes, sufficit ad assensionem meam in contrarium impellendam: quod satis his diebus sum expertus, cum illa omnia quæ prius ut vera quàm maximè credideram, propter hoc unum quod de iis aliquo modo posse dubitari deprehendissem, planè falsa esse supposui. Cum autem quid verum sit, non satis clare & distinctè percipio, si quidem à judicio ferendo abstineam, clarum est me rectè agere, & non falli; sed si vel affirmem, vel negem, tunc libertate arbitrii non recte utor; atque si in eam partem quæ falsa est me convertam, plane fallor; si verò alteram amplectar, casu quidem incido in veritatem, sed non ideo culpa carebo, quia lumine naturali manifestum est perceptionem intellectus præcedere semper debere voluntatis determinationem; atque in hoc liberi arbitrii non recto usu privatio illa inest quæ formam erroris constituit, privatio, inquam, inest in ipsa operatione quatenus à me procedit, sed non in facultate quam à Deo accepi, nec etiam in operatione quatenus ab illo dependet: neque enim habeo causam ullam conquerendi quòd Deus mihi non majorem vim intelligendi, sive non majus lumen naturale dederit quàm dedit, quia est de ratione intellectus finiti ut multa non intelligat, & de ratione intellectus creati ut sit finitus; estque quod agam gratias illi qui mihi nunquam quicquam debuit pro eo quod largitus est, non autem quòd putem me ab illo iis esse privatum, sive illum mihi ea abstulisse quæ non dedit. Non habeo etiam causam conquerendi quod voluntatem dederit latius patentem quàm intellectum, cum enim voluntas in una tantum re, & tanquam in indivisibili consistat, non videtur ferre ejus natura ut quicquam ab illa demi possit; & sanè quo amplior est, tantò majores debeo gratias ejus datori. Nec denique etiam queri debeo, quòd Deus mecum concurrat ad eliciendos illos actus voluntatis sive illa judicia in quibus fallor: illi enim actus sunt omnino veri, & boni, quatenus à Deo dependent, & major in me quodammodo perfectio est quod illos possim elicere quàm si non possem; privatio autem, in qua sola ratio formalis falsitatis & culpæ consistit, nullo Dei concursu indiget, quia non est res, neque ad illum relata ut causam privatio, sed tantummodò negatio dici debet, nam sanè nulla imperfectio in Deo est, quod mihi libertatem dederit assentiendi vel non

assentiendi quibusdam, quorum claram & distinctam perceptionem in intellectu meo non posuit, sed proculdubio in me imperfectio est, quod ista libertate non bene utar, & de iis quæ non rectè intelligo judicium feram. Video tamen fieri à Deo facile potuisse ut etiamsi manerem liber, & cognitionis finitæ, nunquam tamen errarem, nempe si vel intellectui meo claram & distinctam perceptionem omnium de quibus unquam essem deliberaturus indidisset; vel tantùm si adeò firmiter memoriæ impressisset de nulla unquam re esse judicandum quam clarè & distinctè non intelligerem, ut nunquam ejus possem oblivisci; & facile intelligo me, quatenus rationem habeo totius cujusdam, perfectiorem futurum fuisse, quàm nunc sum, si talis à Deo factus essem. Sed non ideo possum negare quin major quodammodo perfectio sit in tota rerum universitate, quod quædam ejus partes ab erroribus immunes non sint, aliæ verò sint, quàm si omnes planè similes essent, & nullum habeo jus conquerendi quod eam me Deus in mundo personam sustinere voluerit quæ non est omnium præcipua, & maximè perfecta, ac præterea etiam ut non possim ab erroribus abstinere, priori illo modo qui pendet ab evidenti eorum omnium perceptione, de quibus est deliberandum, possum tamen illo altero qui pendet ab eo tantùm quod recorder quoties de rei veritate non liquet, à judicio ferendo esse abstinendum; nam quamvis eam in me infirmitatem esse experiar ut non possim semper uni & eidem cognitioni defixus inhærere, possum tamen attenta & sæpius iterata meditatione efficere ut ejusdem, quoties usus exiget, recorder, atque ita habitum quemdam non errandi acquiram: qua in re cùm maxima & præcipua hominis perfectio consistat, non parum me hodierna meditatione lucratum esse existimo, quod erroris & falsitatis causam investigârim: & sanè nulla alia esse potest ab ea quam explicui; nam quoties voluntatem in judiciis ferendis ita contineo ut ad ea tantùm se extendat quæ illi clarè & distinctè ab intellectu exhibentur, fieri planè non potest ut errem, quia omnis clara, & distincta perceptio procul dubio est aliquid, ac proinde à nihilo esse non potest, sed necessariò Deum auctorem habet, Deum, inquam, illum summe perfectum, quem fallacem esse repugnat; ideoque proculdubio est vera. Nec hodie tantùm didici quid mihi sit cavendum ut nunquam fallar, sed simul etiam quid agendum ut assequar veritatem; assequar enim illam profectò si tantùm ad omnia quæ perfectè intelligo satis attendam, atque illa à reliquis quæ confusius & obscurius apprehendo, secernam. Cui rei diligenter imposterum operam dabo.

MEDITATIO V.

De essentia rerum materialium, & iterum de Deo quod existat.

MUlta mihi supersunt de Dei attributis, multa de mei ipsius, sive mentis meæ natura investiganda, sed illa fortè alias resumam, jamque nihil magis urgere videtur (postquam animadverti quid cavendum atque agendum sit ad assequendam veritatem) quàm ut ex dubiis, in quæ superioribus diebus incidi, coner emergere, videamque an aliquid certi de rebus materialibus haberi possit. Et quidem priusquam inquiram, an aliquæ tales res extra me existant, considerare debeo illarum ideas quatenus sunt in mea cogitatione, & videre quænam ex iis sint distinctæ, quænam confusæ. Nempe distincte imaginor quantitatem, quam vulgo Philosophi appellant continuam, sive ejus quantitatis, aut potius rei quantæ extensionem in longum, latum, & profundum; numero in eâ varias partes; quaslibet istis partibus magnitudines, figuras, situs, & motus locales, motibusque istis quaslibet durationes assigno. Nec tantùm illa sic in genere spectata mihi planè nota & perspecta sunt, sed præterea etiam particularia innumera de figuris, de numero, de motu, & similibus attendendo percipio, quorum veritas adeò aperta est, & naturæ meæ consentanea, ut dum illa primùm detego, non tam videar aliquid novi addiscere, quàm eorum quæ jam ante sciebam reminisci, sive ad ea primùm advertere quæ dudum quidem in me erant, licet non prius in illa obtutum mentis convertissem. Quodque hic maximè considerandum puto, invenio apud me innumeras ideas quarumdam rerum, quæ etiamsi extra me fortasse nullibi existant, non tamen dici possunt nihil esse; & quamvis à me quodammodo ad arbitrium cogitentur, non tamen à me finguntur, sed suas habent veras & immutabiles naturas: ut cum, exempli causa, triangulum imaginor, etsi fortasse talis figura nullibi gentium extra cogitationem meam existat, nec unquam extiterit, est tamen profectò determinata quædam ejus natura, sive essentia, sive forma, immutabilis & æterna, quæ à me non efficta est, nec à mente mea dependet, ut patet ex eo quod demonstrari possint variæ proprietates de isto triangulo, nempe quod ejus tres anguli sint æquales duobus rectis; quod maximo ejus angulo maximum latus subtendatur, & similes, quas velim nolim clarè nunc agnosco, etiamsi de iis nullo modo antea cogitârim cum triangulum imaginatus sum, nec proinde à me fuerint effictæ. Neque ad rem attinet, si dicam, mihi fortè à rebus externis

per

per organa sensuum istam trianguli ideam advenisse, quia nempe corpora triangularem figuram habentia interdum vidi; possum enim alias innumeras figuras excogitare, de quibus nulla suspicio esse potest quod mihi unquam per sensus illapsæ sint, & tamen varias de iis, non minus quàm de triangulo, proprietates demonstrare: quæ sane omnes sunt veræ, quandoquidem à me clarè cognoscuntur, ideoque aliquid sunt, non merum nihil: patet enim illud omne quod verum est, esse aliquid; & jam fusè demonstravi illa omnia quæ clare cognosco esse vera; atque quamvis id non demonstrâssem, ea certe est natura mentis meæ ut nihilominus non possem iis non assentiri, saltem quamdiu ea clarè percipio; meminique me semper; etiam ante hoc tempus, cum sensuum objectis quàm maxime inhærerem, ejusmodi veritates, quæ nempe de figuris, aut numeris, aliisve ad Arithmeticam, vel Geometriam, vel in genere ad puram atque abstractam Mathesim pertinentibus evidenter agnoscebam, pro omnium certissimis habuisse. Jam verò si ex eo solo, quod alicujus rei ideam possim ex cogitatione mea depromere, sequitur ea omnia quæ ad illam rem pertinere clarè & distinctè percipio, revera ad illam pertinere, nunquid inde haberi etiam potest argumentum quo Dei existentia probetur? Certe ejus ideam, nempe entis summe perfecti, non minus apud me invenio, quàm ideam cujusvis figuræ aut numeri; nec minus clare & distincte intelligo ad ejus naturam pertinere ut semper existat, quàm id quod de aliqua figura aut numero demonstro ad ejus figuræ aut numeri naturam etiam pertinere; ac proinde, quamvis non omnia quæ superioribus hisce diebus meditatus sum vera essent, in eodem ad minimum certitudinis gradu esse deberet apud me Dei existentia, in quo fuerunt hactenus Mathematicæ veritates. Quanquam sane hoc prima fronte non est omnino perspicuum, sed quandam sophismatis speciem refert. Cum enim assuetus sim in omnibus aliis rebus existentiam ab essentia distinguere, facile mihi persuadeo illam etiam ab essentia Dei sejungi posse, atque ita Deum ut non existentem cogitari: sed tamen diligentius attendenti fit manifestum non magis posse existentiam ab essentia Dei separari, quàm ab essentia trianguli magnitudinem trium ejus angulorum æqualium duobus rectis, sive ab idea montis ideam vallis: adeo ut non magis repugnet cogitare Deum (hoc est ens summe perfectum) cui desit existentia (hoc est cui desit aliqua perfectio) quàm cogitare montem cui desit vallis. Verum tamen ne possim quidem cogitare Deum nisi existentem, ut neque montem sine valle, at certe ut neque ex eo quod cogitem montem cum valle, ideo sequitur aliquem montem in mundo esse, ita neque

neque ex eo quod cogitem Deum ut existentem, ideo sequi videtur, Deum existere: nullam enim necessitatem cogitatio mea rebus imponit; & quemadmodum imaginari licet equum alatum, etsi nullus equus habeat alas, ita forte Deo existentiam possum affingere, quamvis nullus Deus existat. Imo sophisma hîc latet, neque enim ex eo quod non possim cogitare montem nisi cum valle, sequitur alicubi montem & vallem existere, sed tantùm montem & vallem, sive existant, sive non existant, à se mutuo sejungi non posse; atqui ex eo quod non possim cogitare Deum nisi existentem, sequitur existentiam à Deo esse inseparabilem, ac proinde illum revera existere, non quod mea cogitatio hoc efficiat, sive aliquam necessitatem ulli rei imponat, sed contra quia ipsius rei, nempe, existentiæ Dei, necessitas me determinat ad hoc cogitandum: neque enim mihi liberum est Deum absque existentia (hoc est ens summe perfectum absque summa perfectione) cogitare, ut liberum est, equum vel cum alis vel sine alis imaginari. Neque etiam hîc dici debet necesse quidem esse ut ponam Deum existentem, postquam posui illum habere omnes perfectiones, quandoquidem existentia una est ex illis; sed priorem positionem necessariam non fuisse; ut neque necesse est me putare figuras omnes quadrilateras circulo inscribi; sed posito quod hoc putem, necesse erit me fateri rhombum circulo inscribi, quod apertè tamen est falsum. Nam quamvis non necesse sit ut incidam unquam in ullam de Deo cogitationem; quoties tamen de ente primo & summo libet cogitare, atque ejus ideam tanquam ex mentis meæ thesauro depromere, necesse est, ut illi omnes perfectiones attribuam, etsi nec omnes tunc enumerem, nec ad singulas attendam: quæ necessitas plane sufficit ut posteà, cum animadverto existentiam esse perfectionem, recte concludam ens primum & summum existere: quemadmodum non est necesse me ullam triangulum unquam imaginari, sed quoties volo figuram rectilineam tres tantùm angulos habentem considerare, necesse est ut illi ea tribuam, ex quibus rectè infertur ejus tres angulos non majores esse duobus rectis, etiamsi hoc ipsum tunc non advertam. Cum verò examino, quænam figuræ circulo inscribantur, nullomodo necesse est ut putem omnes quadrilateras ex eo numero esse; imò etiam idipsum nequidem fingere possum, quamdiu nihil volo admittere nisi quod clare & distincte intelligo: ac proinde magna differentia est inter ejusmodi falsas positiones, & ideas veras mihi ingenitas, quarum prima & præcipua est idea Dei: nam sanè multis modis intelligo illam non esse quid fictitium à cogitatione mea dependens, sed imaginem veræ & immutabilis naturæ; ut, primo, quia nulla alia res

potest à me excogitari ad cujus essentiam existentia pertineat præter solum Deum; deinde quia non possum duos aut plures ejusmodi Deos intelligere; & quia posito quod jam unus existat, planè videam esse necessarium ut & ante ab æterno extiterit, & in æternum sit mansurus: ac denique quod multa alia in Deo percipiam quorum nihil à me detrahi potest, nec mutari.

Sed verò quacumque tandem utar probandi ratione, semper eò res redit, ut ea me sola planè persuadeant quæ clare & distinctè percipio. Et quidem ex iis quæ ita percipio etsi nonnulla unicuique obvia sint, alia verò nonnisi ab iis qui propius inspiciunt, & diligenter investigant, deteguntur; postquam tamen detecta sunt, hæc non minus certa quàm illa existimantur. Ut quamvis non tam facile appareat in triangulo rectangulo quadratum basis æquale esse quadratis laterum, quàm istam basim maximo ejus angulo subtendi, non tamen minus creditur postquam semel est perspectum. Quod autem ad Deum attinet, certe nisi præjudiciis obruerer, & rerum sensibilium imagines cogitationem meam omni ex parte obsiderent, nihil illo prius, aut facilius agnoscerem. nam quid ex se est apertius, quàm summum ens esse, sive Deum ad cujus solius essentiam existentia pertinet, existere? Atque quamvis mihi attenta consideratione opus fuerit ad hoc ipsum percipiendum, nunc tamen non modò de eo æquè certus sum, ac de omni alio quod certissimum videtur; sed præterea etiam animadverto cæterarum rerum certitudinem ab hoc ipso ita pendere, ut absque eo nihil unquam perfectè sciri possit.

Etsi enim ejus sim naturæ, ut quamdiu aliquid valde clarè & distinctè percipio, non possim non credere verum esse, quia tamen ejus etiam sum naturæ ut non possim obtutum mentis in eandem rem semper defigere ad illam clarè percipiendam, recurratque sæpe memoria judicii ante facti, cum non amplius attendo ad rationes propter quas tale quid judicavi, rationes aliæ afferri possunt quæ me, si Deum ignorarem, facile ab opinione dejicerent, atque ita de nulla unquam re veram & certam scientiam, sed vagas tantùm & mutabiles opiniones haberem. Sic, exempli causa, cum naturam trianguli considero, evidentissimè quidem mihi, utpote Geometriæ principiis imbuto, apparet ejus tres angulos æquales esse duobus rectis; nec possum non credere id verum esse quamdiu ad ejus demonstrationem attendo, sed statim atque mentis aciem ab illa deflexi, quantumvis adhuc recorder me illam clarissime perspexisse, facile tamen potest accidere ut dubitem an sit vera, si quidem Deum ignorem: possum enim mihi persuadere me talem à natura factum esse ut interdum

terdum in iis fallar quæ me puto quàm evidentissime percipere, cum præsertim meminerim me sæpe multa pro veris & certis habuisse, quæ postmodum aliis rationibus adductus falsa esse judicavi.

Postquam verò percepi Deum esse, quia simul etiam intellexi cætera omnia ab eo pendere, illumque non esse fallacem; atque inde collegi illa omnia quæ clare & distincte percipio necessariò esse vera, etiamsi non attendam amplius ad rationes propter quas istud verum esse judicavi, modò tantum recorder me clare & distincte perspexisse, nulla ratio contraria afferri potest quæ me ad dubitandum impellat, sed veram & certam de hoc habeo scientiam; neque de hoc tantùm, sed & de reliquis omnibus quæ memini me aliquando demonstrâsse, ut de Geometricis & similibus: quid enim nunc mihi opponetur? Méne talem factum esse ut sæpe fallar? At jam scio me in iis quæ perspicue intelligo falli non posse: méne multa aliàs pro veris & certis habuisse, quæ postea falsa esse deprehendi? atqui nullæ ex iis clarè & distinctè perceperam, sed hujus regulæ veritatis ignarus ob alias causas forte credideram, quas postea minus firmas esse detexi. Quid ergo dicetur? anne (ut nuper mihi objiciebam) me forte somniare, sive illa omnia quæ jam cogito non magis vera esse quàm ea quæ dormienti occurrunt? imò etiam hoc nihil mutat, nam certe quamvis somniarem, si quid intellectui meo sit evidens, illud omnino est verum.

Atque ita planè video omnis scientiæ certitudinem & veritatem ab una veri Dei cognitione pendere, adeo ut priusquam illum nôssem, nihil de ulla alia re perfectè scire potuerim. Jam verò innumera tum de ipso Deo, aliisque rebus intellectualibus, tum etiam de omni illa natura corporea, quæ est puræ Matheseos objectum, mihi plane nota & certa esse possunt.

MEDITATIO VI.

De rerum materialium existentia, & reali mentis à corpore distinctione.

Reliquum est ut examinem an res materiales existant: & quidem jam ad minimum scio illas, quatenus sunt puræ Matheseos objectum, posse existere, quandoquidem ipsas clare & distincte percipio. Non enim dubium est quin Deus sit capax ea omnia efficiendi quæ ego sic percipiendi sum capax; nihilque unquam ab illo fieri non posse judicavi, nisi propter hoc quod illud à me distincte percipi

repugnaret. Præterea ex imaginandi facultate, qua me uti experior dum circa res istas materiales versor, sequi videtur illas existere: nam attentius consideranti quidnam sit imaginatio, nihil aliud esse apparet quàm quædam applicatio facultatis cognoscitivæ ad corpus ipsi intimè præsens ac proinde existens.

Quod ut planum fiat, primò examino differentiam quæ est inter imaginationem & puram intellectionem. Nempe, exempli causa, cum triangulum imaginor, non tantùm intelligo illud esse figuram tribus lineis comprehensam, sed simul etiam istas tres lineas tanquam præsentes acie mentis intueor; atque hoc est quod imaginari appello. Si verò de chiliogono velim cogitare, equidem æque bene intelligo illud esse figuram constantem mille lateribus, ac intelligo triangulum esse figuram constantem tribus, sed non eodem modo illa mille latera imaginor, sive tanquam præsentia intueor: & quamvis tunc, propter consuetudinem aliquid semper imaginandi, quoties de re corporea cogito, figuram forte aliquam confusè mihi repræsentem, patet tamen illam non esse chiliogonum, quia nulla in re est diversa ab ea quam mihi etiam repræsentarem, si de myriogono, aliave quavis figura plurimorum laterum cogitarem; nec quicquam juvat ad eas proprietates, quibus chiliogonum ab aliis polygonis differt, agnoscendas. Si verò de pentagono quæstio sit, possum quidem ejus figuram intelligere, sicut figuram chiliogoni, absque ope imaginationis; sed possum etiam eandem imaginari, applicando scilicet aciem mentis ad ejus quinque latera, simulque ad aream iis contentam; & manifestè hic animadverto mihi peculiari quadam animi contentione opus esse ad imaginandum; qua non utor ad intelligendum: quæ nova animi contentio differentiam inter imaginationem & intellectionem puram clare ostendit. Ad hæc considero istam vim imaginandi quæ in me est, prout differt à vi intelligendi, ad mei ipsius, hoc est, ad mentis meæ essentiam non requiri; nam quamvis illa à me abesset, procul dubio manerem nihilominus ille idem, qui nunc sum; unde sequi videtur illam ab aliqua re à me diversa pendere; atque facile intelligo: si corpus aliquod existat cui mens sit ita conjuncta ut ad illud veluti inspiciendum pro arbitrio se applicet, fieri posse, ut per hoc ipsum res corporeas imaginer; adeò ut hic modus cogitandi in eo tantum à pura intellectione differat, quod mens, dum intelligit, se ad seipsam quodammodo convertat, respiciatque aliquam ex ideis, quæ illi ipsi insunt; dum autem imaginatur, se convertat ad corpus, & aliquid in eo ideæ vel à se intellectæ, vel sensu perceptæ conforme intueatur. Facile, inquam, intelligo imaginationem ita

perfici posse, siquidem corpus existat; & quia nullus alius modus æque conveniens occurrit ad illam explicandam, probabiliter inde conjicio corpus existere; sed probabiliter tantùm, & quamvis accuratè omnia investigem, nondum tamen video ex ea naturæ corporeæ idea distincta, quam in imaginatione mea invenio, ullum sumi posse argumentum quod necessariò concludat aliquod corpus existere.

Soleo verò alia multa imaginari præter illam naturam corpoream, quæ est puræ Matheseos objectum, ut colores, sonos, sapores, dolorem, & similia, sed nulla tam distinctè; & quia hæc percipio melius sensu, à quo videntur ope memoriæ ad imaginationem pervenisse; ut commodius de ipsis agam, eadem opera etiam de sensu est agendum, videndumque an ex iis quæ isto cogitandi modo, quem sensum appello, percipiuntur certum aliquod argumentum pro rerum corporearum existentia habere possim. Et primò quidem apud me hic repetam quænam illa sint quæ antehac ut sensu percepta vera esse putavi, & quas ob causas id putavi; deinde etiam causas expendam, propter quas eadem postea in dubium revocavi; ac denique considerabo quid mihi nunc de iisdem sit credendum. Primo itaque sensi me habere caput, manus, pedes, & membra cætera, ex quibus constat illud corpus quod tanquam mei partem, vel forte etiam tanquam me totum spectabam; sensique hoc corpus inter alia multa corpora versari, à quibus variis commodis vel incommodis affici potest, & commoda ista sensu quodam voluptatis, & incommoda sensu doloris metiebar. Atque præter dolorem & voluptatem sentiebam etiam in me famem, sitim, aliosque ejusmodi appetitus; itemque corporeas quasdam propensiones ad hilaritatem, ad tristitiam, ad iram, similesque alios affectus; foris verò, præter corporum extensionem, & figuras, & motus, sentiebam etiam in illis duritiem, & calorem, aliasque tactiles qualitates; ac præterea lumen, & colores, & odores, & sapores, & sonos, ex quorum varietate cælum, terram, maria, & reliqua corpora ab invicem distinguebam: nec sane absque ratione ob ideas istarum omnium qualitatum quæ cogitationi meæ se offerebant, & quas solas proprie & immediate sentiebam, putabam me sentire res quasdam à mea cogitatione planè diversas, nempe corpora à quibus ideæ istæ procederent; experiebar enim illas absque ullo meo consensu mihi advenire, adeo ut neque possem objectum ullum sentire, quamvis vellem, nisi illud sensus organo esset præsens; nec possem non sentire cum erat præsens; cumque ideæ sensu perceptæ essent multo magis vividæ & expressæ, & suo etiam modo magis distinctæ, quàm ullæ ex iis quas ipse prudens & sciens meditando

effingebam, vel memoriæ meæ impressas advertebam, fieri non posse videbatur ut à meipso procederent; ideoque supererat ut ab aliis quibusdam rebus advenirent: quarum rerum cum nullam aliunde notitiam haberem quàm ex istis ipsis ideis, non poterat aliud mihi venire in mentem quàm illas iis similes esse: Atque etiam quia recordabar me prius usum fuisse sensibus quàm ratione, videbamque ideas quas ipse effingebam non tam expressas esse, quàm illæ erant quas sensu percipiebam, & plerumque ex earum partibus componi, facile mihi persuadebam nullam planè me habere in intellectu, quam non prius habuissem in sensu. Non etiam sine ratione corpus illud, quod speciali quodam jure meum appellabam, magis ad me pertinere quàm alia ulla arbitrabar; neque enim ab illo poteram unquam sejungi, ut à reliquis; omnes appetitus & affectus in illo & pro illo sentiebam; ac denique dolorem & titillationem voluptatis in ejus partibus, non autem in aliis extra illud positis advertebam. Cur vero ex isto nescio quo doloris sensu quædam animi tristitia, & ex sensu titillationis lætitia quædam consequatur, curve illa nescio quæ vellicatio ventriculi, quam famem voco, me de cibo sumendo admoneat, gutturis verò ariditas de potu, & ita de cæteris, non aliam sanè habebam rationem, nisi quia ita doctus sum à natura; neque enim ulla planè est affinitas (saltem quam ego intelligam) inter istam vellicationem, & cibi sumendi voluntatem, sive inter sensum rei dolorem inferentis, & cogitationem tristitiæ ab isto sensu exortæ. Sed & reliqua omnia quæ de sensuum objectis judicabam, videbar à natura didicisse: priùs enim illa ita se habere mihi persuaseram, quàm rationes ullas, quibus hoc ipsum probaretur, expendissem.

Postea verò multa paulatim experimenta fidem omnem quam sensibus habueram labefactârunt. nam & interdum turres quæ rotundæ visæ fuerant è longinquo, quadratæ apparebant è propinquo, & statuæ permagnæ in earum fastigiis stantes, non magnæ è terra spectanti videbantur; & talibus aliis innumeris in rebus sensuum externorum judicia falli deprehendebam; nec externorum duntaxat, sed etiam internorum. nam quid dolore intimius esse potest? atqui audiveram aliquando ab iis quibus crus aut brachium fuerat abscissum, se sibi videri adhuc interdum dolorem sentire in ea parte corporis qua carebant; ideoque etiam in me non plane certum esse videbatur membrum aliquod mihi dolere, quamvis sentirem in eo dolorem. Quibus etiam duas maxime generales dubitandi causas nuper adjeci: prima erat, quod nulla unquam dum vigilo me sentire crediderim, quæ non etiam inter dormiendum possim

ali-

aliquando putare me sentire; cumque illa quæ sentire mihi videor in somnis, non credam à rebus extra me positis mihi advenire, non advertebam, quare id potius crederem de iis quæ sentire mihi videor vigilando. Altera erat, quod cum auctorem meæ originis adhuc ignorarem, vel saltem ignorare me fingerem, nihil videbam obstare quo minus essem natura ita constitutus ut fallerer, etiam in iis quæ mihi verissima apparebant. Et quantum ad rationes quibus antea rerum sensibilium veritatem mihi persuaseram, non difficulter ad illas respondebam. Cum enim viderer ad multa impelli à natura quæ ratio dissuadebat, non multum fidendum esse putabam iis quæ à natura docentur. Et quamvis sensuum perceptiones à voluntate mea non penderent, non ideo concludendum esse putabam illas à rebus à me diversis procedere, quia forte aliqua esse potest in meipso facultas, etsi mihi nondum cognita, illarum effectrix.

Nunc autem postquam incipio meipsum, meæque auctorem originis melius nôsse, non quidem omnia quæ habere videor à sensibus, puto esse temere admittenda; sed neque etiam omnia in dubium revocanda.

Et primò quoniam scio omnia quæ clarè & distinctè intelligo, talia à Deo fieri posse qualia illa intelligo, satis est quòd possim unam rem absque alterâ clarè & distinctè intelligere, ut certus sim unam ab altera esse diversam, quia potest saltem à Deo seorsim poni; & non refert à qua potentia id fiat, ut diversa existimetur; ac proinde ex hoc ipso quod sciam me existere, quodque interim nihil planè aliud ad naturam sive essentiam meam pertinere animadvertam, præter hoc solum quod sim res cogitans, rectè concludo, meam essentiam in hoc uno consistere, quod sim res cogitans. Et quamvis fortasse (vel potius ut postmodum dicam, pro certo) habeam corpus quod mihi valde arctè conjunctum est, quia tamen ex una parte claram & distinctam habeo ideam mei ipsius quatenus sum tantùm res cogitans, non extensa; & ex alia parte distinctam ideam corporis quatenus est tantùm res extensa, non cogitans, certum est me à corpore meo reverà esse distinctum, & absque illo posse existere.

Præterea invenio in me facultates specialibus quibusdam modis cogitandi præditas, puta facultates imaginandi, & sentiendi, sine quibus totum me possum clarè & distinctè intelligere, sed non vice versa illas sine me, hoc est sine substantia intelligente cui insint: intellectionem enim nonnullam in suo formali conceptu includunt, unde percipio illas à me, ut modos à re distingui. Agnosco etiam quasdam alias facultates, ut locum mutandi, varias figuras induendi, & similes, quæ quidem, non magis quàm præcedentes, absque aliqua substantia cui insint possunt intelligi, nec proin-

proinde etiam abſque illa exiſtere: Sed manifeſtum eſt has, ſi quidem exiſtant, ineſſe debere ſubſtantiæ corporeæ ſive extenſæ, non autem intelligenti, quia nempe aliqua extenſio, non autem ulla planè intellectio in earum claro & diſtincto conceptu continetur. Jam verò eſt quidem in me paſſiva quædam facultas ſentiendi, ſive ideas rerum ſenſibilium recipiendi & cognoſcendi, ſed ejus nullum uſum habere poſſem, niſi quædam activa etiam exiſteret, ſive in me, ſive in alio, facultas iſtas ideas producendi, vel efficiendi. Atque hæc ſanè in me ipſo eſſe non poteſt, quia nullam plane intellectionem præſupponit, & me non cooperante, ſed ſæpe etiam invito ideæ iſtæ producuntur: ergo ſupereſt ut ſit in aliqua ſubſtantia à me diverſa, in qua quoniam omnis realitas vel formaliter vel eminenter ineſſe debet, quæ eſt objective in ideis ab iſta facultate productis, (ut jam ſupra animadverti) vel hæc ſubſtantia eſt corpus, ſive natura corporea, in qua nempe omnia formaliter continentur quæ in ideis objectivè; vel certe Deus eſt, vel aliqua creatura corpore nobilior in qua continentur eminenter: atqui cum Deus non ſit fallax, omnino manifeſtum eſt illum nec per ſe immediatè iſtas ideas mihi immittere, nec etiam mediante aliqua creatura, in qua earum realitas objectiva non formaliter, ſed eminenter tantùm contineatur. Cum enim nullam plane facultatem mihi dederit ad hoc agnoſcendum, ſed contra, magnam propenſionem ad credendum illas à rebus corporeis emitti, non video qua ratione poſſet intelligi ipſum non eſſe fallacem, ſi aliunde quàm à rebus corporeis emitterentur: Ac proinde res corporeæ exiſtunt. Non tamen forte omnes tales omnino exiſtunt, quales illas ſenſu comprehendo; quoniam iſta ſenſuum comprehenſio in multis valdè obſcura eſt, & confuſa; ſed ſaltem illa omnia in iis ſunt quæ clare & diſtincte intelligo, id eſt omnia generaliter ſpectata quæ in puræ Matheſeos objecto comprehenduntur.

Quantum autem attinet ad reliqua quæ vel tantum particularia ſunt, ut quod ſol ſit talis magnitudinis, aut figuræ &c. vel minus clare intellecta, ut lumen, ſonus, dolor, & ſimilia, quamvis valde dubia & incerta ſint, hoc tamen ipſum quod Deus non ſit fallax, quodque idcirco fieri non poſſit ut ulla falſitas in meis opinionibus reperiatur, niſi aliqua etiam ſit in me facultas à Deo tributa ad illam emendandam, certam mihi ſpem oſtendit veritatis etiam in iis aſſequendæ. Et ſane non dubium eſt quin ea omnia quæ doceor à natura aliquid habeant veritatis: Per naturam enim generaliter ſpectatam nihil nunc aliud quàm vel Deum ipſum, vel rerum creatarum coordinationem à Deo inſtitutam intelligo; nec aliud

per

per naturam meam in particulari, quàm complexionem eorum omnium quæ mihi à Deo ſunt tributa.

Nihil autem eſt quod me iſta natura magis expreſsè doceat quàm quòd habeam corpus, cui malè eſt cum dolorem ſentio: quod cibo vel potu indiget, cum famem aut ſitim patior, & ſimilia; nec proinde dubitare debeo quin aliquid in eo ſit veritatis.

Docet etiam natura per iſtos ſenſus doloris, famis, ſitis, &c. Me non tantùm adeſſe meo corpori ut nauta adeſt navigio, ſed illi arctiſſimè eſſe conjunctum, & quaſi permixtum, adeo ut unum quid cum illo componam; alioqui enim cum corpus læditur, ego, qui nihil aliud ſum quàm res cogitans, non ſentirem idcirco dolorem, ſed puro intellectu læſionem iſtam perciperem, ut nauta viſu percipit, ſi quid in nave frangatur; & cum corpus cibo vel potu indiget, hoc ipſum expreſsè intelligerem, non confuſos famis & ſitis ſenſus haberem. Nam certè iſti ſenſus ſitis, famis, doloris, &c. nihil aliud ſunt quàm confuſi quidam cogitandi modi ab unione & quaſi permixtione mentis cum corpore exorti.

Præterea etiam doceor à natura varia circa meum corpus alia corpora exiſtere, ex quibus nonnulla mihi proſequenda ſunt, alia fugienda. Et certè ex eo quod valdè diverſos ſentiam colores, ſonos, odores, ſapores, calorem, duritiem, & ſimilia, rectè concludo, aliquas eſſe in corporibus, à quibus variæ iſtæ ſenſuum perceptiones adveniunt, varietates iis reſpondentes, etiamſi fortè iis non ſimiles; atque ex eo quod quædam ex illis perceptionibus, mihi gratæ ſint, aliæ ingratæ, planè certum eſt meum corpus, ſive potius me totum, quatenus ex corpore & mente ſum compoſitus, variis commodis & incommodis à circumjacentibus corporibus affici poſſe.

Multa verò alia ſunt quæ etſi videar à natura doctus eſſe, non tamen reverà ab ipſa, ſed à conſuetudine quadam inconſideratè judicandi accepi, atque ideo falſa eſſe facile contingit; ut quod omne ſpatium, in quo nihil planè occurrit quod meos ſenſus moveat ſit vacuum; quod in corpore, exempli gratiâ, calido aliquid ſit planè ſimile ideæ caloris quæ in me eſt: in albo aut viridi ſit eadem albedo aut viriditas quam ſentio; in amaro aut dulci idem ſapor, & ſic de cæteris; quod & aſtra & turres, & quævis alia remota corpora ejus ſint tantùm magnitudinis & figuræ, quam ſenſibus meis exhibent, & alia ejuſmodi. Sed ne quid in hac re non ſatis diſtinctè percipiam, accuratius debeo definire quid propriè intelligam, cum dico me aliquid doceri à natura; nempe hîc naturam ſtrictius ſumo, quàm pro complexione eorum omnium quæ mihi à Deo tributa ſunt; in

hac enim complexione multa continentur quæ ad mentem solam pertinent, ut quòd percipiam id quod factum est infectum esse non posse, & reliqua omnia quæ lumini naturali sunt nota, de quibus hîc non est sermo; multa etiam quæ ad solum corpus spectant, ut quòd deorsum tendat, & similia de quibus etiam non ago, sed de iis tantùm quæ mihi ut composito ex mente & corpore à Deo tributa sunt: ideoque hæc natura docet quidem ea refugere quæ sensum doloris inferunt, & ea prosequi quæ sensum voluptatis, & talia: sed non apparet illam præterea nos docere ut quicquam ex istis sensuum perceptionibus sine prævio intellectus examine de rebus extra nos positis concludamus, quia de iis verum scire ad mentem solam, non autem ad compositum videtur pertinere. Ita quamvis stella non magis oculum meum quàm ignis exiguæ facis afficiat, nulla tamen in eo realis sive positiva propensio est ad credendum illam non esse majorem, sed hoc sine ratione ab ineunte ætate judicavi; & quamvis ad ignem accedens sentio calorem, ut etiam ad eundem nimis prope accedens sentio dolorem, nulla profectò ratio est quæ suadeat in igne aliquid esse simile isti calori; ut neque etiam isti dolori: sed tantummodò in eo aliquid esse, quodcunque demum sit, quod istos in nobis sensus caloris vel doloris efficiat: & quamvis etiam in aliquo spatio nihil sit quod moveat sensum, non ideo sequitur in eo nullum esse corpus, sed video me in his aliisque permultis ordinem naturæ pervertere esse assuetum, quia nempe sensuum perceptionibus, quæ proprie tantum à natura datæ sunt ad menti significandum quænam composito, cujus pars est, commoda sint vel incommoda, & eatenus sunt satis claræ & distinctæ, utor tanquam regulis certis ad immediatè dignoscendum quænam sit corporum extra nos positorum essentia, de qua tamen nihil nisi valde obscurè & confusè significant.

Atqui jam ante satis perspexi qua ratione, non obstante Dei bonitate, judicia mea falsa esse contingat. Sed nova hic occurrit difficultas circa illa ipsa quæ tanquam persequenda vel fugienda mihi à natura exhibentur; atque etiam circa internos sensus in quibus errores videor deprehendisse: Ut cum quis grato cibi alicujus sapore delusus venenum intus latens assumit: Sed nempe tunc tantum à natura impellitur ad illud appetendum in quo gratus sapor consistit; non autem ad venenum quod plane ignorat; nihilque hinc aliud concludi potest quam naturam istam non esse omniscium: quod non mirum, quia cum homo sit res limitata, non alia illi competit quàm limitatæ perfectionis.

At vero non raro etiam in iis erramus ad quæ à natura impellimur; ut

cum ii qui ægrotant, potum vel cibum appetunt sibi paulò post nociturum. Dici forsan hic poterit illos ob id errare quod natura eorum sit corrupta: sed hoc difficultatem non tollit, quia non minus verè homo ægrotus creatura Dei est quàm sanus; nec proinde minus videtur repugnare illum à Deo fallacem naturam habere. Atque ut horologium ex rotis & ponderibus confectum non minus accuratè leges omnes naturæ observat, cum male fabricatum est, & horas non recte indicat, quàm cum omni ex parte artificis voto satisfacit: Ita si considerem hominis corpus quatenus machinamentum quoddam est ex ossibus, nervis, musculis, venis, sanguine, & pellibus ita aptatum & compositum, ut, etiamsi nulla in eo mens existeret, eosdem tamen haberet omnes motus qui nunc in eo non ab imperio voluntatis, nec proinde à mente procedunt. Facile agnosco illi æque naturale fore, si, exempli causa, hydrope laboret, eam faucium ariditatem pati quæ sitis sensum menti inferre solet, atque etiam ab illa ejus nervos & reliquas partes ita disponi ut potum sumat ex quo morbus augeatur; quàm cum nullum tale in eo vitium est, à simili faucium siccitate moveri ad potum sibi utilem assumendum. Et quamvis respiciens ad præconceptum horologii usum dicere possim illud, cum horas non rectè indicat, à natura sua deflectere; Atque eodem modo considerans machinamentum humani corporis tanquam comparatum ad motus qui in eo fieri solent, putem illud etiam à natura sua aberrare, si ejus fauces sint aridæ, cum potus ad ipsius conservationem non prodest; satis tamen animadverto hanc ultimam naturæ acceptionem ab altera multum differre; hæc enim nihil aliud est quàm denominatio à cogitatione mea hominem ægrotum, & horologium male fabricatum, cum idea hominis sani, & horologii recte facti comparante dependens, rebusque de quibus dicitur extrinseca; per illam verò aliquid intelligo quod revera in rebus reperitur, ac proinde nonnihil habet veritatis.

At certè etiamsi respiciendo ad corpus hydrope laborans, sit tantum denominatio extrinseca, cum dicitur ejus natura esse corrupta, ex eo quod aridas habeat fauces, nec tamen egeat potu; respiciendo tamen ad compositum, sive ad mentem tali corpori unitam, non est pura denominatio, sed verus error naturæ quod sitiat cum potus est ipsi nociturus; ideoque hic remanet inquirendum, quo pacto bonitas Dei non impediat, quo minus natura sic sumpta sit fallax.

Nempe imprimis hic adverto magnam esse differentiam inter mentem & corpus, in eo quod corpus ex natura sua sit semper divisibile, mens autem plane indivisibilis; nam sane cum hanc considero, sive meipsum qua-

tenus ſum tantùm res cogitans, nullas in me partes poſſum diſtinguere, ſed rem planè unam & integram me eſſe intelligo: & quamvis toti corpori tota mens unita eſſe videatur, abſciſſo tamen pede, vel brachio, vel quavis alia corporis parte, nihil ideo de mente ſubductum eſſe cognoſco; neque etiam facultates volendi, ſentiendi, intelligendi, &c. ejus partes dici poſſunt, quia una & eadem mens eſt quæ vult, quæ ſentit, quæ intelligit. Contra verò nulla res corporea ſive extenſa poteſt à me cogitari quam non facile in partes cogitatione dividam, atque hoc ipſo illam diviſibilem eſſe intelligam: quod unum ſufficeret ad me docendum mentem à corpore omnino eſſe diverſam, ſi nondum illud aliunde ſatis ſcirem.

Deinde adverto mentem non ab omnibus corporis partibus immediate affici, ſed tantummodo à cerebro, vel forte etiam ab una tantum exigua ejus parte, nempe ab ea in qua dicitur eſſe ſenſus communis; quæ quotieſcunque eodem modo eſt diſpoſita, menti idem exhibet, etiamſi reliquæ corporis partes diverſis interim modis poſſint ſe habere, ut probant innumera experimenta quæ hîc recenſere non eſt opus.

Adverto præterea eam eſſe corporis naturam ut nulla ejus pars poſſit ab alia parte aliquantum remota moveri, quin poſſit etiam moveri eodem modo à qualibet ex iis quæ interjacent, quamvis illa remotior nihil agat. Ut exempli cauſa in fune A, B, C, D, ſi trahatur ejus ultima pars D, non alio pacto movebitur prima A, quàm moveri etiam poſſet ſi traheretur una ex intermediis B, vel C, & ultima D maneret immota: Nec diſſimili ratione, cum ſentio dolorem pedis, docuit me Phyſica, ſenſum illum fieri ope nervorum per pedem ſparſorum, qui inde ad cerebrum uſque funium inſtar extenſi, dum trahuntur in pede, trahunt etiam intimas cerebri partes ad quas pertingunt, quemdamque motum in iis excitant, qui inſtitutus eſt à natura, ut mentem afficiat ſenſu doloris tanquam in pede exiſtentis: Sed quia illi nervi per tibiam, crus, lumbos, dorſum, & collum tranſire debent, ut à pede ad cerebrum perveniant, poteſt contingere, ut etiamſi eorum pars quæ eſt in pede non attingatur, ſed aliqua tantùm ex intermediis, idem planè ille motus fiat in cerebro qui fit pede malè affecto, ex quo neceſſe erit ut mens ſentiat eundem dolorem: & idem de quolibet alio ſenſu eſt putandum.

Adverto denique, quandoquidem unuſquiſque ex motibus qui fiunt in eâ parte cerebri quæ immediatè mentem afficit, non niſi unum aliquem ſenſum illi infert, nihil hac in re melius poſſe excogitari, quàm ſi eum inferat qui ex omnibus quos inferre poteſt ad hominis ſani conſervationem quàm maximè & quàm frequentiſſimè conducit; Experientiam autem teſtari

testari tales esse omnes sensus nobis à natura inditos; ac proinde nihil plane in iis reperiri, quod non Dei potentiam bonitatemque testetur. Ita, exempli causâ, cum nervi qui sunt in pede, vehementer & præter consuetudinem moventur, ille eorum motus per spinæ dorsi medullam ad intima cerebri pertingens ibi menti signum dat ad aliquid sentiendum, nempe dolorem tanquam in pede existentem, à quo illa excitatur ad ejus causam ut pedi infestam, quantum in se est, amovendam. Potuisset verò natura hominis à Deo sic constitui, ut ille idem motus in cerebro quidvis aliud menti exhiberet; nempe vel seipsum, quatenus est in cerebro; vel quatenus est in pede; vel in aliquo ex locis intermediis, vel denique aliud quidlibet; sed nihil aliud ad corporis conservationem æque conduxisset. Eodem modo cum potu indigemus, quædam inde oritur siccitas in gutture nervos ejus movens, & illorum ope cerebri interiora; hicque motus mentem afficit sensu sitis, quia nihil in toto hoc negotio nobis utilius est scire, quàm quòd potu ad conservationem valetudinis egeamus; & sic de cæteris.

Ex quibus omnino manifestum est, non obstante immensâ Dei bonitate, naturam hominis ut ex mente & corpore compositi non posse non aliquando esse fallacem. Nam si quæ causa non in pede, sed in alia quavis ex partibus per quas nervi à pede ad cerebrum porriguntur, vel etiam in ipso cerebro eundem planè motum excitet, qui solet excitari pede malè affecto, sentietur dolor tanquam in pede, sensusque naturaliter falletur, quia cum ille idem motus in cerebro non possit nisi eundem semper sensum menti inferre, multoque frequentius oriri soleat à causa quæ lædit pedem, quàm ab alia alibi existente, rationi consentaneum est, ut pedis potius, quàm alterius partis dolorem menti semper exhibeat. Et si quando faucium ariditas non ut solet ex eo quod ad corporis valetudinem potus conducat, sed ex contraria aliqua causa oriatur, ut in hydropico contingit, longe melius est illam tunc fallere, quàm si contra semper falleret, cum corpus est bene constitutum; & sic de reliquis.

Atque hæc consideratio plurimum juvat non modò ut errores omnes quibus natura mea obnoxia est animadvertam, sed etiam ut illos aut emendare aut vitare facile possim. Nam sanè cum sciam omnes sensus circa ea quæ ad corporis commodum spectant multò frequentius verum indicare quàm falsum, possimque uti ferè semper pluribus ex iis ad eandem rem examinandam; & insuper memoria; quæ præsentia cum præcedentibus conectit; & intellectu, qui jam omnes errandi causas perspexit, non amplius vereri debeo ne illa, quæ mihi quotidie à sensibus exhibentur

hibentur ſint falſa, ſed hyperbolicæ ſuperiorum dierum dubitationes ut riſu dignæ ſunt explodendæ; Præſertim ſumma illa de ſomno, quem à vigilia non diſtinguebam; nunc enim adverto permagnum inter utrumque eſſe diſcrimen in eo quod nunquam inſomnia cum reliquis omnibus actionibus vitæ à memoria conjungantur, ut ea quæ vigilanti occurrunt; nam ſanè ſi quis dum vigilo mihi derepente appareret, ſtatimque poſtea diſpareret, ut fit in ſomnis, ita ſcilicet, ut nec unde veniſſet, nec quò abiret viderem, non immeritò ſpectrum potius, aut phantaſma in cerebro meo effictum, quàm verum hominem eſſe judicarem: Cum verò eæ res occurrunt, quas diſtincte unde, ubi, & quando mihi adveniant adverto, earumque perceptionem abſque ulla interruptione cum tota reliqua vita connecto, planè certus ſum non in ſomnis, ſed vigilanti occurrere. Nec de ipſarum veritate debeo vel minimum dubitare, ſi poſtquam omnes ſenſus, memoriam & intellectum ad illas examinandas convocavi, nihil mihi quod cum cæteris pugnet ab ullo ex his nuncietur. Ex eo enim quod Deus non ſit fallax, ſequitur omnino in talibus me non falli. Sed quia rerum agendarum neceſſitas non ſemper tam accurati examinis moram concedit, fatendum eſt humanam vitam circa res particulares ſæpe erroribus eſſe obnoxiam, & naturæ noſtræ infirmitas eſt agnoſcenda.

OBJE-

OBJECTIONES

Doctorum aliquot virorum in præcedentes Meditationes cum responsionibus Auctoris.

PRIMÆ OBJECTIONES.

VIRI CLARISSIMI,

Ut vidi vos omnino istius animi esse, ut scripta Domini Cartesii penitius inspiciam, non debui hac in causa viris mihi undequaque amicissimis non obtemperare; tum ut hoc ipso videatis quanti vos æstimem, tum etiam ut constet quantum & viribus meis, & ingenio desit, ut in posterum & ametis plusculum, si indigeo, & minus oneri sitis si non sufficio. Est sane D. Cartesius quantum animadverto, vir ingenii maximi, summæque modestiæ, quales vel ipse Momus amet si adsit. Cogito, inquit, ergo sum, imo ipsa cogitatio aut mens sum ita: atqui cogitando, ideas rerum in me habeo, ac imprimis ideam entis perfectissimi & infiniti. Etiam: illius autem causa ego non sum, qui ejus realitatem objectivam non æquo, ergo aliquid causa ejus est me perfectius, ac proinde aliquid præter me est, aliquid me perfectius est; aliquis qui non quovis modo ens est, sed simpliciter; & incircumscriptè, totum esse in se pariter complexus, & velut causa anticipans, ut habet Dionys. de divin. nom. cap. 8.

Hìc verò cogor paululum subsistere, ne fatiger nimium: jam enim ingenium mihi æstuat instar fluctuantis Euripi: aio, nego, probo, refello iterum, dissentire à viro nolo, assentiri non possum. quam enim, quæso, causam idea requirit? aut fare quid idea sit. Est ipsa res cogitata quatenus objective est in intellectu. sed quid est esse objective in intellectu? olim didici: est ipsum actum intellectus per modum objecti terminare: quod sane extrinseca denominatio est, & nihil rei. sicut enim, videri, nihil aliud est quàm actum visionis in me tendere; ita cogitari, aut objectivè esse in intellectu, est mentis cogitationem in se sistere & terminare; quod re immota, immutataque, quin & non existente fieri potest. quid ergo causam ejus inquiro quod actu non est, quod nuda denominatio, & nihil est?

Et tamen, inquit magnum istud ingenium, *quod hæc idea realitatem objectivam, hanc vel illam contineat potius quàm aliam, hoc profectò habere debet*

debet ab aliquâ causâ. Imo à nulla: realitas enim objectiva pura denominatio est, actu non est. Causa autem realem influxum donat, & actualem: illum istud quod actu non est non recipit, ac proinde actualem causæ effluxum non patitur, nedum requirit. Ergo ideas habeo, causam earum non habeo, tantum abest ut me majorem, & infinitam.

At si idearum causam non das, rationem saltem assigna, cur hæc idea hanc realitatem objectivam potius contineat quàm illam. Opportunè admodum; non soleo enim cum amicis parcè agere, sed quam largissimè. Illud universim dico de ideis omnibus, quod D. Cartesius alias de triangulo: *Etsi fortasse*, inquit, *talis figura nullibi gentium extra cogitationem meam existat, nec unquam extiterit, est tamen profectò determinata quædam ejus natura, sive essentia, sive forma immutabilis & æterna.* Est nempe æterna illa veritas, quæ causam non postulat. Scapham, scapham esse, & nihil aliud; Davum, Davum esse, non Oedipum. Si tamen mordicus rationem exigis, imperfectio est intellectus nostri qui infinitus non est; cum enim universum quod est simul & semel uno complexu non comprehendat, bonum omne dividit, & partitur; atque ita quod totum parturire non potest sensim concipit, aut, ut etiam aiunt, inadæquatè.

Pergit porrò vir, *atqui*, inquit, *quantumvis imperfectus sit iste essendi modus, quo res est objectivè in intellectu per ideam, non tamen profectò planè nihil est, nec proinde à nihilo esse potest.* Æquivocatio est, si enim, *nihil*, idem est quod ens non actu, omnino nihil est, quia non est actu, atque ita à nihilo est, id est non à causa aliqua: Si verò, *nihil*, fictum quid dicit, quod vulgò *ens rationis* indigitant, non est *nihil*, sed reale aliquid quod distinctè concipitur. Et tamen quia solum concipitur & actu non est; concipi quidem, at causari minime potest.

Sed ulterius *quærere libet, an ego ipse habens illam ideam esse possem, si tale ens nullum existeret*, nempe à quo idea entis me perfectioris procedat, ut immediatè antè dicit. *nempe*, inquit, *à quo essem? à me scilicet, vel à parentibus, vel ab aliis, &c. Atqui si à me essem, nec dubitarem, nec optarem, nec omnino quicquam mihi deesset, omnes enim perfectiones, quarum idea aliqua in me est, mihi dedissem, atque ita ipsemet Deus essem.* Si verò ab alio sum, tandem ad illud deveniam quod à se est, & ita de illo, idem quod de me, est argumentum. Illa demum ipsa illa via est, quam & S. Thomas ingreditur, quam vocat viam à causalitate causæ efficientis, eamque desumpsit ex Philosopho, nisi quod isti de causis idearum non sint solliciti. Et forte opus non erat; quidni enim strictè, rectaque incedam? Cogito, ergo sum, imò ipsa mens & cogitatio sum: Illa autem mens & cogitatio aut

aut à seipsa est, aut ab alio; si hoc, istud porrò à quo? Si à se est, ergo Deus est; Quod enim à se est, omnia sibi ipsi facile dederit.

Rogo virum, obsecroque, ut avidum Lectorem, & forte minus intelligentem se non celet; accipitur enim, *à se*, duplici modo: Primò positivè, nempe à seipso ut à causa, atque ita quod à se esset, sibique ipsi daret esse suum, si prævio delectu sibi daret quod vellet, haud dubiè sibi omnia daret, atque adeò Deus esset. Secundò, accipitur, *à se*, negativè, ut sit idem quod, *seipso*, aut *non ab alio*: atque hoc modo, quantum memini, ab omnibus accipitur.

Nunc verò si aliquid à se est, id est non ab alio; quomodo probem istud omnia complecti & esse infinitum? Jam enim non audio si dicas, si à se est, sibi facile omnia dedisset; nec enim à se est ut à causa, nec sibi prævium fuit, ut ante deligeret quod esset postmodum. Scio me aliquando ita Suarem audivisse: omnis limitatio est à causa, ideo enim limitata finitaque res est, vel quia causa majus perfectiusque dare nihil potuit, aut quia non voluit; si ergo aliquid à se est, & non à causa, profectò illimitatum est & infinitum.

Ego verò non omnino acquiesco; Quid si enim limitatio sit ab intrinsecis principiis constituentibus, hoc est ab ipsa forma & essentia, quam tamen nondum infinitam esse probâsti, quantumvis à se sit, hoc est non ab alio? sanè, calidum, si supponas calidum esse, ex intrinsecis principiis constituentibus calidum erit, & non frigidum, licet imagineris, à nullo esse istud ipsum quod est. Non dubito D. Cartesio rationes non deesse, quibus substituat illud quod alii fortassis non satis clarè præstiterunt.

Tandem mihi cum viro convenit; Illud pro regula generali statuit: quicquid clarè distinctéque cognosco, istud sanè ens verum est; imò quicquid cogito, verum est: jam enim à puero pene chimæris omnibus & cuivis enti rationis aqua & igne interdiximus, nulla namque potentia à proprio objecto deviare potest; voluntas si movetur, in bonum tendit; quin nec sensus ipsi errant; visus enim videt id quod vîdet, auris audit id quod audit: & si aurichalcum vides, bene vides; sed erras cum judicio tuo aurum esse decernis id quod vides. Ita ut D. C. meritissimè omnem errorem judicio & voluntati expensum ferat.

Sed nunc ex regula ista infer quod volebas. Atqui ens infinitum clarè distinctéque cognosco, ergo ens verum est & aliquid. interrogabit non nemo; claréne distinctéque cognoscis ens infinitum? quid ergo sibi vult tritum istud, & vulgo notum; *infinitum, qua infinitum, est ignotum.* Si enim ego cum de Chiliogono cogito, figuram aliquam confusè mihi re-

præſentans, non chiliogonum ipſum diſtinctè imaginor, aut cognoſco, quia mille ejus latera non diſtinctè intueor: ſanè rogabit ille quomodo infinitum ut infinitum diſtinctè & non confusè tantum cogitet, ſi infinitas ejus perfectiones, quibus conſtat, clarè & velut ad oculum videre non poſſit?

Et fortè iſtud eſt quod ſanctus Thomas voluit; cum enim negâſſet hanc propoſitionem per ſe notam eſſe, *Deus eſt*, objicit ſibi ex Damaſceno: omnibus cognitio exiſtere Deum naturaliter inſerta eſt; ergo Deum eſſe eſt per ſe notum. Et reſpondet, cognoſcere Deum eſſe in aliquo communi, ſub quadam, inquit, confuſione, in quantum ſcilicet Deus eſt hominis beatitudo, id naturaliter nobis inſertum eſt: ſed hoc, inquit, non eſt ſimpliciter cognoſcere *Deum eſſe*, ſicut cognoſcere venientem, non eſt cognoſcere Petrum, quamvis Petrus ſit veniens, &c. quaſi dicat Deum ſub ratione communi, aut finis ultimi aut etiam primi entis & perfectiſſimi, aut denique ſub ratione complectentis confusè & in genere omnia, cognoſci: ſed non ſub præciſa ratione ſui eſſe; ita enim infinitus eſt, & nobis ignotus. Scio D. C. facilè ſic interroganti reſponſurum eſſe. Credo tamen quod ex illis quæ exercitii ego causâ ſolum allego, iſtud Boëtii recordabitur, quod quædam ſunt communes animi conceptiones, & per ſe notæ apud ſapientes tantùm; Adeo ut mirandum non ſit ſi multum interrogent qui plus ſapere deſiderant, ſique his rebus diutius immorentur, quas ut primum totius negotii fundamentum inculcatas eſſe noverunt, & tamen ſine magna inveſtigatione non intelligunt.

Itaque permittamus; aliquis claram diſtinctamque ideam habeat entis ſummi, & perfectiſſimi quid inde promoves ulterius? nempe iſtud infinitum ens exiſtere, idque ita certo, *ut in eodem ad minimum certitudinis gradu Dei exiſtentia apud me eſſe debeat; in quo fuerunt hactenus mathematicæ veritates: adeò ut non magis repugnet cogitare Deum (hoc eſt ſummè perfectum) cui deſit exiſtentia, (hoc eſt aliqua perfectio) quàm cogitare montem cui deſit vallis*. Ibi totius rei cardo eſt; qui nunc cedit, victum ſe fateatur oportet: mihi, quia cum fortiori ago, libet paululum velitari, ut cum vincendus ſim, nonnihil tamen differam quod vitare non poſſum.

Ac in primis, etſi modò auctoritate non agimus, ſed ratione tantùm; tamen ne ex libidine maximo ingenio videar reluctari, ipſum potius S. Thomam audite; objicit ſibi; intellecto quid ſignificet hoc nomen *Deus*, ſtatim habetur quod Deus eſt: ſignificatur enim hoc nomine id quo majus ſignificari non poteſt: majus autem eſt quod eſt in re & in intellectu,

quàm

quàm quod est in intellectu tantùm; unde cum intellecto hoc nomine *Deus* statim sit in intellectu, sequitur etiam quod sit in re: quod argumentum in forma ita reddo: Deus est quo majus significari non potest, sed illud quo majus significari non potest, includit existentiam, ergo Deus ipso nomine, vel conceptu suo includit existentiam, ac proinde sine existentia nec concipi, nec esse potest. nunc, amabo vos, nunquid ipsum hoc argumentum est D. Cartesii? S. Thomas Deum ita definit; quo majus significari non potest: D. C. vocat eum Ens summè perfectum, illo sane majus significari non potest. S. Thomas subsumit: id quo majus significari non potest, includit existentiam; alioqui eo majus aliquid significari potest, nempe id quod etiam existentiam significatur includere. At nunquid D. C. idem subsumere videtur? Deus est ens summè perfectum, atqui ens summè perfectum existentiam includit, alioqui summè perfectum non esset. Infert S. Thomas, ergo cum intellecto hoc nomine *Deus* statim in ipso intellectu sit; sequitur etiam quod sit in re: hoc est, eo ipso quod in ipso conceptu essentiali entis quo majus significari non potest, involvatur existentia; sequitur illud ipsum ens esse. Idem Dominus Cartesius infert: *atqui*, inquit, *ex eo quod non possum cogitare Deum nisi existentem, sequitur existentiam ab eo esse inseparabilem ac proinde illum revera existere.* Nunc verò S. Thomas & sibi, & D. Cartesio respondeat. *Dato*, inquit *quòd quilibet intelligat hoc nomine* Deus *significari hoc quod dicitur, scilicet illud quo majus cogitari non potest, non tamen propter hoc sequitur quod intelligat id quod significatur per nomen, esse in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantùm. Nec potest argui quod sit in re, nisi daretur quod sit in re aliquid, quo majus cogitari non potest, quod non est datum à ponentibus Deum non esse.* Ex quo ego quoque breviter respondeo; etiamsi detur ens summè perfectum ipso nomine suo importare existentiam, tamen non sequitur ipsammet illam existentiam in rerum natura actu quid esse, sed tantum cum conceptu entis summi conceptum existentiæ inseparabiliter esse conjunctum. Ex quo non inferas, existentiam Dei actu quid esse, nisi supponas illud ens summum actu existere, tunc enim & omnes perfectiones, & hanc quoque realis existentiæ actu includet.

Ignoscite viri clarissimi, lassus sum; ludam paululùm. Complexum hoc, *Leo existens*, utrumque includit, & quidem essentialiter, nempe leonem, & modum existentiæ; si enim alterutrum demas, idem hoc complexum non erit. Nunc autem, nunquid ab æterno Deus hoc compositum clarè distincteque cognovit? & nunquid idea hujus compositi, ut compositum, utramque ejus partem essentialiter involvit? hoc est, nun-

quid existentia de essentia hujus compositi est, *Leo existens.* Et tamen distincta cognitio Dei, distincta, inquam, cognitio Dei ab æterno non necessariò urget alterutram partem hujus compositi esse, nisi supponas ipsum compositum esse: tunc enim essentiales suas perfectiones omnes, ac proinde etiam actualem existentiam involvet. Ita quoque etiamsi distinctè cognoscam ens summum; & licet ens summè perfectum in conceptu suo essentiali existentiam includat, non tamen sequitur existentiam modo actu quid esse, nisi supponas ens illud summum esse, tunc enim ut omnes sui perfectiones, ita etiam hanc existentiam actu includet. Atque ita ens illud summè perfectum existere aliunde probandum erit.

De essentia animæ, ejusque distinctione à corpore, pauca dicam. Fateor enim magnum istud ingenium jam ita me defatigavit, ut ulterius pene nihil possim. distinctionem animæ à corpore, si sit, videtur probare ex eo quod distinctè & seorsim concipi possint. Ubi virum doctissimum cum Scoto committo: dicit ipse ad hoc quod unum ab alio distinctè & seorsim concipiatur, sufficere distinctionem quam vocat *formalem*, & *objectivam*, quam mediam ponit inter *realem*, & *rationis*, atque ita distinguit justitiam divinam, & ejus misericordiam: habent enim, inquit, ante omnem operationem intellectus rationes formales diversas, ita ut jam tunc una non sit alia: & tamen non sequitur; seorsim justitia à misericordia concipi potest, ergo & seorsim existere. Sed omnino video me epistolæ modum excessisse. Hæc sunt quæ de proposita re dicenda habui. Vos verò, Clarissimi viri, dispicite quid melius esse judicetis. Si à me statis, facile Dominum des Cartes amicitiâ obruemus, ne in posterum male me sit habiturus si paululum ei contradixerim. Si ab illo estis, manus do, victus sum, idque libentius, ne iterum vincar. Valete.

Responsio Auctoris ad Primas Objectiones.

VIRI CLARISSIMI,

Fortem sanè adversarium mihi concitâstis, cujusque ingenium & doctrina multum mihi negotii facessere potuissent, nisi pius & perhumanus Theologus Dei causæ, ejusque etiam qualicunque patrono, favere maluisset, quàm illam seriò impugnare. Sed quamvis ista in eo prævaricatio perhonesta sit, non tamen æquè in me collusio esset laudanda: Ideoque hic malo ejus in me juvando artificium exponere, quam velut adversario respondere.

Im-

Imprimis præcipuam meam rationem ad existentiam Dei probandam paucis complexus est, ut tantò melius lectorum memoriæ inhæreret iisque breviter concessis quæ satis clarè demonstrata esse judicavit, atque ita auctoritate sua firmatis, in illud unum inquisivit à quo difficultas præcipua dependet, nempe quidnam hîc per nomen *idea* intelligendum sit, & quam causam ista idea requirat. Scripsi autem, *ideam esse ipsam rem cogitatam, quatenus est objectivè in intellectu*, quæ verba plane aliter quàm à me dicantur, fingit à se intelligi, ut occasionem det illa clariùs explicandi. *Esse*, inquit, *objectivè in intellectu, est ipsum actum intellectus per modum objecti terminare, quod tantum extrinseca denominatio est, & nihil rei, &c.* Ubi advertendum, illum respicere ad rem ipsam tanquam extra intellectum positam, ratione cujus est sanè extrinseca denominatio quod sit objectivè in intellectu, me autem loqui de idea quæ nunquam est extra intellectum, & ratione cujus *esse objectivè* non aliud significat, quàm esse in intellectu eo modo quo objecta in illo esse solent. Ita, exempli gratia, si quis quærat quid Soli accidat ex eo quod sit objectivè in meo intellectu, optimè respondetur nihil ei accidere nisi extrinsecam denominationem, quod nempe operationem intellectus per modum objecti terminet: si autem de idea Solis quæratur quid sit, & respondeatur, illam esse rem cogitatam, quatenus est objectivè in intellectu, nemo intelliget illam esse ipsum solem, quatenus in eo extrinseca ista denominatio est: neque ibi, *objectivè esse in intellectu*, significabit ejus operationem per modum objecti terminare, sed in intellectu eo modo esse quo solent ejus objecta, adeò ut idea solis sit sol ipse in intellectu existens, non quidem formaliter, ut in cœlo, sed objectivè, hoc est eo modo quo objecta in intellectu esse solent, qui sanè essendi modus longè imperfectior est quàm ille quo res extra intellectum existunt; sed non idcirco plane nihil est, ut jam ante scripsi. Cumque doctissimus Theologus dicit esse æquivocationem in illis verbis, videtur me ejus quam mox notavi monere voluisse, ne forte illam ignorarem. Ait enim primò rem ita existentem in intellectu per ideam non esse ens actu, hoc est non esse quid extra intellectum positum: quod verum est. deinde ait etiam eandem non esse fictum quid, sive ens rationis, sed reale aliquid, quod distincte concipitur; quibus verbis omne id quod assumpsi admittit: sed addit tamen quia solum concipitur, & non actu est, (hoc est, quia tantum idea est, & non res extra intellectum posita) concipi quidem, at causari minime posse, hoc est causâ non indigere ut extra intellectum existat: quod fateor: sed sane indiget causâ ut concipiatur & de hac solâ quæstio est. Ita si quis habeat in intellectu ideam ali-

cujus machinæ summo artificio excogitatæ, meritò profectò quæri potest quænam ejus ideæ sit causa; neque satisfaciet si quis dicat illam extra intellectum nihil esse, nec proinde posse causari, sed tantum concipi; nihil enim aliud hìc quæritur, quàm quæ sit causa quare concipiatur: neque etiam satisfaciet qui dicet intellectum ipsum esse ejus causam, nempe ut suæ operationis: de hac enim re non dubitatur, sed tantùm de causa artificii objectivi quod in ea est. Nam quod hæc idea machinæ tale artificium objectivum contineat potius quàm aliud, hoc profectò habere debet ab aliqua causa; estque idem respectu hujus artificium objectivum, quod respectu ideæ Dei realitas objectiva. Et quidem hujus artificii causa varia potest assignari; vel enim est realis aliqua talis machina prius visa, ad cujus similitudinem idea ista formata est, vel magna Mechanicæ scientia quæ est in illo intellectu, vel forte magna ingenii subtilitas, cujus ope etiam sine prævia scientia potuit illam invenire. Notandumque omne artificium quod in idea illa est tantum objectivè, necessariò esse debere in ejus causa, qualiscunque tandem illa sit, vel formaliter, vel eminenter; Et idem etiam de realitate objectiva quæ est in idea Dei esse putandum. In quonam verò hæc ita erit nisi in Deo realiter existente? Sed vidit optimè hæc omnia vir perspicax, ideoque fatetur peti posse, cur hæc idea hanc realitatem objectivam potius contineat quàm illam, eique quæstioni respondit primò *de ideis omnibus idem esse quod scripsi de Idea trianguli, nempe etsi forte triangulum nullibi gentium existat, esse tamen ejus determinatam quandam naturam, sive essentiam, sive formam immutabilem, & æternam.* Atque illam ait causam non postulare. Quod tamen non satisfacere satis vidit; etsi enim natura trianguli sit immutabilis & æterna, non tamen ideo minus quærere licet cur ejus idea sit in nobis? ideoque subjunxit, *si tamen mordicus rationem exigerem, esse imperfectionem intellectus nostri, &c.* quâ responsione non aliud videtur significare voluisse, quàm nihil verisimile hâc de re posse responderi ab iis qui à me voluerint dissentire. Neque enim profectò magis probabile est causam cur idea Dei sit in nobis, esse imperfectionem intellectus nostri, quàm imperitiam artis mechanicæ esse causam cur machinam aliquam valdè artificiosam potius quàm aliam imperfectiorem imaginemur; nam planè ex adverso, si quis habeat ideam machinæ in qua omne excogitabile artificium contineatur, indè optimè infertur, ideam istam ab aliqua causa profluxisse, in qua omne excogitabile artificium reipsa existebat, etiamsi in ea sit tantum objectivè; eademque ratione cum habeamus in nobis ideam Dei, in qua omnis perfectio cogitabilis continetur, evidentissimè indè concludi potest istam ideam ab ali-

ab aliqua causa pendere, in qua omnis illa perfectio etiam sit, nempe in Deo revera existente. Neque sanè in uno major difficultas quàm in altero appareret, si quemadmodum omnes non sunt periti mechanici, nec idcirco ideas machinarum valdè artificiosarum habere possunt; ita etiam non haberent omnes eandem facultatem ideam Dei concipiendi; sed quia illa omnium mentibus eodem modo est indita, nec advertimus unquam nobis aliunde quàm à nobismet ipsis advenire, ad naturam nostri intellectus pertinere supponimus. Et quidem non male: sed aliud quid omittimus quod præcipue est considerandum, & à quo tota vis & lux hujus argumenti dependet, nempe quod hæc facultas ideam Dei in se habendi non posset esse in nostro intellectu, si hic intellectus tantum esset ens finitum, ut revera est, nullamque haberet sui causam quæ esset Deus. Ideoque ulterius inquisivi, an ego possem existere, si Deus non existeret, non tam ut diversam à præcedente rationem afferrem, quàm ut eandem ipsam absolutius explicarem.

Hic verò vir nimis officiosus in locum invidiosum me adducit, confert enim meum argumentum cum alio quodam ex S. Thoma & Aristotele desumptum, ut ita veluti rationem exigat, cur cum eandem quam illi viam essem ingressus, non tamen in omnibus eandem sim secutus: Sed permittat, quæso, de aliis me tacere, atque eorum tantùm quæ ipse scripsi reddere rationem. Primò itaque non desumpsi meum argumentum ex eo quod viderem in sensibilibus esse ordinem sive successionem quandam causarum efficientium; tum quia Deum existere multò evidentius esse putavi quàm ullas res sensibiles; tum etiam quia per istam causarum successionem non videbar aliò posse devenire, quàm ad imperfectionem mei intellectus agnoscendam, quod nempe non possim comprehendere quomodo infinitæ tales causæ sibi mutuò ab æterno ita successerint, ut nulla fuerit prima. Nam certè ex eo quod istud non possim comprehendere, non sequitur aliquam primam esse debere, ut neque ex eo quod non possim etiam comprehendere infinitas divisiones in quantitate finita, sequitur aliquam dari ultimam, ita ut ulterius dividi non possit, sed tantùm sequitur intellectum meum, qui est finitus, non capere infinitum. Itaque malui uti pro fundamento meæ rationis existentia mei ipsius, quæ à nulla causarum serie dependet, mihique tam nota est ut nihil notius esse possit: & de me non tàm quæsivi à qua causa olim essem productus, quàm à qua tempore præsenti conserver, ut ita me ab omni causarum successione liberarem. Deinde non quæsivi quæ sit causa mei, quatenus consto mente & corpore, sed præcise tantum quatenus sum res

cogi-

cogitans; quod puto non parum ad rem pertinere; nam sic potui longe melius à præjudiciis me liberare, ad naturæ lumen attendere, interrogare meipsum, ac pro certo affirmare nihil in me, cujus nullo modo sim conscius, esse posse; quod plane aliud est quàm si ex eo quod videam me à patre genitum esse, patrem etiam ab avo esse considerarem; & quia in parentum parentes inquirendo non possem progredi in infinitum, ideo ad finem quærendi faciendum statuerem aliquam esse causam primam. Præterea non tantum quæsivi quæ sit causa mei, quatenus sum res cogitans, sed maxime etiam & præcipue quatenus inter cæteras cogitationes ideam entis summe perfecti in me esse animadverto, ex hoc enim uno tota vis demonstrationis meæ dependet; Primo, quia in illa idea continetur, quid sit Deus, saltem quantum à me potest intelligi; &, juxta leges veræ Logicæ, de nulla unquam re quæri debet *an sit*, nisi prius *quid sit* intelligatur; Secundò quia illa ipsa est quæ mihi dat occasionem examinandi an sim à me, vel ab alio, & defectus meos agnoscendi; ac postremo, illa est quæ docet non modo aliquam esse mei causam, sed præterea etiam in causa illa contineri omnes perfectiones, ac proinde illam Deum esse. Denique non dixi impossibile esse ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius; etsi enim aperte id verum sit, quando restringitur efficientis significatio ad illas causas, quæ sunt effectibus tempore priores, vel quæ ab ipsis sunt diversæ, non tamen videtur in hac quæstione ita esse restringenda; tum quia nugatoria quæstio esset; quis enim nescit idem nec seipso prius, nec à seipso diversum esse posse? tum etiam quia lumen naturale non dictat ad rationem efficientis requiri, ut tempore prior sit suo effectu; nam contra, non proprie habet rationem causæ, nisi quamdiu producit effectum, nec proinde illo est prior: dictat autem profecto lumen naturæ nullam rem existere, de qua non liceat petere cur existat, sive in ejus causam efficientem inquirere; aut si non habet, cur illa non indigeat, postulare; adeò ut si putarem nullam rem idem quodammodo esse posse erga seipsam quod est causa efficiens erga effectum, tantum abest ut inde concluderem aliquam esse causam primam; quin è contra ejus ipsius quæ vocaretur prima, causam rursus inquirerem, & ita nunquam ad ullam omnium primam devenirem. Sed planè admitto aliquid esse posse, in quo sit tanta & tam inexhausta potentia, ut nullius unquam ope eguerit ut existeret, neque etiam nunc egeat ut conservetur; atque adeò sit quodammodo sui causa, Deumque talem esse intelligo. Nam quemadmodum etiamsi fuissem ab æterno, ac proinde nihil me prius extitisset, nihilominus quia considero temporis partes à se mutuò sejungi posse,

posse, atque ita ex eo quod jam sim non sequi me mox futurum, nisi aliqua causa me quasi rursus efficiat singulis momentis, non dubitarem illam causam quæ me conservat, *efficientem* appellare: Ita etiamsi Deus nunquam non fuerit, quia tamen ille ipse est qui se reverâ conservat, videtur non nimis impropriè dici posse *sui causa*. Ubi tamen est notandum, non intelligi conservationem quæ fiat per positivum ullum causæ efficientis influxum, sed tantum quod Dei essentia sit talis ut non possit non semper existere.

Ex quibus facile respondebo ad distinctionem verbi, *à se*, quam doctissimus Theologus monuit esse explicandam. Etsi enim ii qui non nisi ad propriam & strictam efficientis significationem attendentes cogitant impossibile esse, ut aliquid sit causa efficens sui ipsius, nullumque hîc aliud causæ genus efficienti analogum locum habere animadvertunt, non soleant aliud intelligere cum dicunt aliquid *à se* esse, quàm quod nullam habeat causam; si tamen iidem ipsi ad rem potius quàm ad verba velint attendere, facile advertent negativam verbi *à se* acceptionem à sola intellectus humani imperfectione procedere, nullumque in rebus habere fundamentum: quandam verò aliam esse positivam, quæ à rerum veritate petita est, & de qua sola meum argumentum processit. Nam si, exempli gratia, quis putet corpus aliquod à se esse; forte non aliud intelligit quàm nullam causam habere: neque hoc ob positivam ullam rationem affirmat, sed negative tantum, quia nullam ejus causam agnoscit: Atqui hoc imperfectio quædam in eo est, ut facile experietur postea, si consideret partes temporis unas ab aliis non pendere, nec proinde ex eo quod illud corpus supponatur ad hoc usque tempus à se fuisse, id est, sine causa, hoc sufficere ut etiam in posterum sit futurum, nisi aliqua potentia in eo sit ipsum continuo veluti reproducens, tunc enim videns talem potentiam in idea corporis nullam reperiri, statim indè colliget istud à se non esse; sumetque hoc verbum *à se* positive. Simili modo cum dicimus Deum à se esse, possumus quidem etiam intelligere istud negativè, ita scilicet ut tantùm sensus sit nullam esse ejus causam: sed si prius de causa cur sit, sive cur esse perseveret, inquisivimus, attendentesque ad immensam & incomprehensibilem potentiam quæ in ejus idea continetur, tam exsuperantem illam agnovimus ut plane sit causa cur ille esse perseveret, nec alia præter ipsam esse possit, dicimus Deum à se esse, non amplius negativè, sed quàm maximè positivè. Quamvis enim dicere non opus sit illum esse causam efficientem sui ipsius, ne forte de verbis disputetur, quia tamen hoc quod à se sit, sive quod nullam à se diversam habeat causam, non à

nihilo, sed à reali ejus potentiæ immensitate esse percipimus, nobis omnino licet cogitare illum quodammodo idem præstare respectu sui ipsius, quod causa efficiens respectu sui effectus, ac proinde esse à seipso positivè; licetque etiam unicuique seipsum interrogare an eodem sensu sit à se; cumque nullam in se invenit potentiam quæ sufficiat ad ipsum vel per momentum temporis conservandum, merito concludit se esse ab alio; & quidem ab alio qui sit à se, quia cum de tempore præsenti, non de præterito vel futuro quæstio sit, non potest hîc procedi in infinitum; quinimo etiam hîc addam, quod tamen ante non scripsi, nequidem ad secundam ullam causam deveniri, sed omnino illam in quâ tantum potentiæ est ut rem extra se positam conservet, tanto magis seipsam sua propria potentia conservare, atque adeo à se esse.

Cum autem dicitur omnem limitationem esse à causâ, rem quidem veram puto intelligi, sed verbis minus propriis exprimi, difficultatemque non solvi: nam propriè loquendo limitatio est tantum negatio ulterioris perfectionis; quæ negatio non est à causa, sed ipsa res limitata. Etsi autem verum sit rem omnem limitatam esse à causa, per se tamen non patet, sed aliunde est probandum; ut enim optime respondet subtilis Theologus, putari potest rem unamquamque hoc vel illo modo esse limitatam, quia hoc attinet ad ejus naturam, ut est de natura trianguli quod non pluribus lineis constet quàm tribus. Per se autem notum mihi videtur omne id quod est, vel esse à causa, vel à se tanquam à causa; nam cum non modò existentiam, sed etiam existentiæ negationem intelligamus, nihil possumus fingere ita esse à se, ut nulla danda sit ratio cur potius existat quàm non existat, hoc est ut illud à se non debeamus interpretari tanquam à causa, propter exsuperantiam potestatis, quam in uno Deo esse posse facillimè demonstratur.

Quod deinde mihi concedit, etiamsi sanè dubitationem non admittat, tam parum tamen vulgo consideratur, & tanti est momenti ad omnem philosophiam è tenebris eruendam, ut dum illud auctoritate sua confirmat, me in instituto meo multum juvet.

Prudenter verò hic quærit, an clarè & distinctè cognoscam infinitum; etsi enim objectionem istam prævenire conatus sim, tam sponte tamen unicuique obvia est, ut operæpretium sit ad illam fusius respondere. Itaque imprimis hîc dicam infinitum quâ infinitum est, nullo quidem modo comprehendi, sed nihilominus tamen intelligi, quatenus scilicet clarè & distinctè intelligere aliquam rem talem esse, ut nulli planè in ea limites possint reperiri, est clarè intelligere illam esse infinitam. Et quidem hic distin-

distinguo inter *indefinitum*, & *infinitum*, illudque tantum propriè infinitum appello, in quo nulla ex parte limites inveniuntur; quo sensu solus Deus est infinitus; illa autem in quibus sub aliqua tantum ratione finem non agnosco, ut extensio spatii imaginarii, multitudo numerorum, divisibilitas partium, quantitatis, & similia, *indefinita* quidem appello, non autem *infinita*, quia non omni ex parte fine carent. Præterea distinguo inter rationem formalem infiniti, sive infinitatem, & rem quæ est infinita; nam quantum ad infinitatem, etiamsi illam intelligamus esse quàm maximè positivam, non tamen nisi negativo quodam modo intelligimus, ex hoc scilicet quod in re nullam limitationem advertamus; ipsam verò rem quæ est infinita positive quidem intelligimus, sed non adæquatè, hoc est non totum id quod in ea intelligibile est comprehendimus, sed quemadmodum in mare oculos convertentes, etsi non totum visu attingamus, nec immensam ejus vastitatem metiamur, dicimur tamen illud videre: & quidem si eminus respiciamus, ut quasi totum simul oculis complectamur, non videmus nisi confusè, ut etiam confuse imaginamur chiliogonum, cum omnia simul ejus latera complectimur; sed si cominus in aliquam maris partem obtutum defigamus, talis visio esse potest valde clara & distincta; ut etiam imaginatio chiliogoni, si tantum ad unum aut alterum ejus latus se extendat. Simili ratione Deum ab humana mente capi non posse cum omnibus Theologis concedo; & nequidem etiam distincte posse cognosci ab iis qui totum simul conantur animo complecti, & tanquam è longinquo respiciunt; quo sensu dixit S. Thomas loco citato Dei cognitionem sub quadam tantùm confusione nobis inesse: Qui autem ad singulas ejus perfectiones attendere, illasque non tam capere, quàm ab ipsis capi, & intellectus sui vires omnes in iis contemplandis occupare conantur, illi profectò multò ampliorem facilioremque materiam claræ & distinctæ cognitionis in eo inveniunt, quàm in ullis rebus creatis. Neque hoc ibi negavit S. Thomas, ut manifestum est ex eo quod articulo sequenti Deum existere demonstrabile esse affirmet. Ego autem ubicunque dixi Deum clarè & distinctè posse cognosci, non nisi de hac finita, & ad modulum ingenii nostri accommodata cognitione intellexi. Neque etiam ad veritatem eorum quæ asserui, aliter intelligere opus fuit, ut facile apparebit si advertatur duobus tantùm in locis me hoc dixisse: nempe ubi quæstio erat utrum in idea, quam formamus de Deo, aliquid reale, vel sola rei negatio contineatur, ut forte in idea frigoris nihil aliud est quàm negatio caloris; qua de re nullum dubium esse potest; & ubi asserui existentiam ad rationem Entis summe perfecti non

minus pertinere, quàm tria latera ad rationem trianguli, quod etiam potest absque adæquata Dei cognitione intelligi.

Confert hic rursus unum ex meis argumentis cum alio ex S. Thoma, ut me veluti cogat ostendere quæ major vis in uno quàm in altero reperiatur: atque hoc videor sine magna invidia facere posse, quia nec S. Thomas argumento illo usus est tanquam suo, nec idem concludit quod meum, nec denique ulla hîc in re ab Angelico doctore dissentio. Quæritur enim ab ipso, an Deum esse sit per se notum secundum nos, hoc est, an unicuique sit obvium? quod negat, & meritò: Argumentum autem quod sibi objicit ita potest proponi. Intellecto quid significet hoc nomen *Deus*, intelligitur id quo majus significari non potest; sed est majus esse in re, & intellectu, quàm esse in intellectu tantùm: ergo intellecto quid significet hoc nomen *Deus*, intelligitur Deum esse in re, & in intellectu. Ubi est manifestum vitium in formâ, concludi enim tantùm debuisset, ergo intellecto quid significet hoc nomen *Deus*, intelligitur significari Deum esse in re, & in intellectu: atqui quod verbo significatur, non ideo apparet esse verum. Meum autem argumentum fuit tale: Quod clarè & distinctè intelligimus pertinere ad alicujus rei veram & immutabilem naturam, sive essentiam sive formam, id potest de ea re cum veritate affirmari; sed postquam satis accuratè investigavimus quid sit Deus, clarè & distinctè intelligimus ad ejus veram & immutabilem naturam pertinere ut existat; Ergo tunc cum veritate possumus de Deo affirmare quod existat. Ubi saltem conclusio recte procedit. Sed neque etiam major potest negari, quia jam ante concessum est illud omne quod clare & distincte intelligimus, esse verum: sola minor restat, in qua fateor esse difficultatem non parvam: Primò quia sumus tam assueti in reliquis omnibus existentiam ab essentia distinguere, ut non satis advertamus quo pacto ad essentiam Dei potius quàm aliarum rerum pertineat; ac deinde quia non distinguentes ea quæ ad veram & immutabilem alicujus rei essentiam pertinent, ab iis quæ non nisi per figmentum intellectus illi tribuuntur, etiamsi satis advertamus existentiam ad Dei essentiam pertinere, non tamen inde concludimus Deum existere, quia nescimus an ejus essentia sit immutabilis, & vera, an tantùm à nobis efficta. Sed ut prima hujus difficultatis pars tollatur, est distinguendum inter existentiam possibilem & necessariam, notandumque in eorum quidem omnium quæ clare & distincte intelliguntur conceptu, sive idea, existentiam possibilem contineri, sed nullibi necessariam nisi in sola idea Dei. Qui enim ad hanc diversitatem quæ est inter ideam Dei & reliquas omnes diligenter

ter attendent, non dubito quin ſint percepturi, etiamſi cæteras quidem res nunquam intelligamus niſi tanquam exiſtentes, non tamen inde ſequi illas exiſtere, ſed tantummodo poſſe exiſtere; quia non intelligimus neceſſe eſſe ut actualis exiſtentia cum aliis ipſarum proprietatibus conjuncta ſit; Ex hoc autem quod intelligamus exiſtentiam actualem neceſſariò & ſemper cum reliquis Dei attributis eſſe conjunctam, ſequi omnino Deum exiſtere. Deinde ut altera pars difficultatis tollatur, advertendum eſt illas ideas quæ non continent veras & immutabiles naturas, ſed tantum fictitias, & ab intellectu compoſitas, ab eodem intellectu non per abſtractionem tantùm, ſed per claram & diſtinctam operationem dividi poſſe, adeò ut illa quæ intellectus ſic dividere non poteſt, procul dubio ab ipſo non fuerint compoſita. Ut exempli cauſa, cum cogito equum alatum, vel leonem actu exiſtentem, vel triangulum quadrato inſcriptum, facile intelligo me etiam ex adverſo poſſe cogitare equum non alatum, leonem non exiſtentem, triangulum ſine quadrato, & talia; nec proinde illa veras & immutabiles naturas habere. Si vero cògito triangulum, vel quadratum, (de leone aut equo hîc non loquor, quia eorum naturæ nobis non ſunt plane perſpicuæ) tunc certe quæcunque in idea trianguli contineri deprehendam, ut quod ejus tres anguli ſint æquales duobus rectis, &c. de triangulo cum veritate affirmabo, & de quadrato quæcunque in idea quadrati reperiam; etſi enim poſſim intelligere triangulum abſtrahendo ab eo quod ejus tres anguli ſint æquales duobus rectis, non poſſum tamen de eo id negare per claram & diſtinctam operationem, hoc eſt, rectè intelligendo hoc quod dico. Præterea, ſi conſiderem triangulum quadrato inſcriptum, non ut ea quæ pertinent ad ſolum triangulum quadrato tribuam, vel triangulo ea quæ pertinent ad quadratum, ſed ut ea tantum examinem quæ ex utriuſque conjunctione exſurgunt, non minus vera & immutabilis erit ejus natura, quàm ſolius quadrati, vel trianguli; atque ideo affirmare licebit quadratum non eſſe minus duplo trianguli illi inſcripti, & ſimilia, quæ ad compoſitæ hujus figuræ naturam pertinent. Si verò conſiderem in idea corporis ſummè perfecti contineri exiſtentiam, quia nempe major perfectio eſt eſſe in re, & in intellectu, quàm tantum eſſe in intellectu, non indè poſſum concludere corpus illud ſummè perfectum exiſtere, ſed tantummodo poſſe exiſtere; ſatis enim animadverto ideam iſtam ab ipſomet meo intellectu omnes corporeas perfectiones ſimul jungente fuiſſe conflatam; exiſtentiamque ex aliis corporeis perfectionibus non exſurgere, quia de illis æquè poteſt negari atque affirmari: Quinimo ex eo quod ideam corporis examinando nullam in eo

vim esse percipio per quam seipsum producat, sive conservet, rectè concludo existentiam necessariam, de quâ solâ hic est quæstio, non magis ad naturam corporis, quantumvis summè perfecti, pertinere, quàm ad naturam montis pertinet ut vallem non habeat; vel ad naturam trianguli ut angulos habeat majores duobus rectis. Nunc autem si quæramus non de corpore, sed de re, qualiscunque tandem illa sit, quæ habeat omnes eas perfectiones quæ simul esse possunt, an existentia inter illas sit numeranda. Prima quidem fronte dubitabimus; quia cum mens nostra quæ finita est non soleat illas nisi separatas considerare, non statim fortasse advertet quàm necessariò inter se conjunctæ sint. Atqui si attentè examinemus an enti summè potenti competat existentia, & qualis, poterimus clarè & distinctè percipere, primò illi saltem competere possibilem existentiam, quemadmodum reliquis omnibus aliis rebus, quarum distincta idea in nobis est, etiam iis quæ per figmentum intellectus componuntur. Deinde quia cogitare non possumus ejus existentiam esse possibilem, quin simul etiam ad immensam ejus potentiam attendentes agnoscamus illud propria sua vi posse existere, hinc concludemus ipsum revera existere, atque ab æterno extitisse; est enim lumine naturali notissimum id quod propria sua vi potest existere, semper existere: Atque ita intelligemus existentiam necessariam in idea entis summè potentis contineri, non per figmentum intellectus, sed quia pertinet ad veram & immutabilem naturam talis entis, ut existat: nec non etiam facilè percipiemus illud ens summè potens non posse non habere in se omnes alias perfectiones quæ in idea Dei continentur, adeò ut illæ absque ullo figmento intellectus, & ex natura sua simul junctæ sint, atque in Deo existant. Quæ sanè omnia manifesta sunt diligenter attendenti; nec differunt ab iis quæ jam ante scripseram, nisi tantùm in modo explicationis, quem de industria mutavi, ut ingeniorum diversitati servirem. Neque hîc diffitebor hoc argumentum tale esse, ut qui non omnium quæ ad ejus probationem faciunt recordabuntur, facile illud pro sophismate sint habituri, & ideo me initio nonnihil dubitâsse an illo uti deberem, ne forte iis qui ipsum non caperent occasionem darem de reliquis etiam diffidendi. Sed quia duæ tantùm sunt viæ per quas possit probari Deum esse, una nempe per effectus, & altera per ipsam ejus essentiam, sive naturam; prioremque in meditatione tertia pro viribus explanavi: non credidi alteram esse postcà prætermittendam.

Quantum attinet ad distinctionem formalem quam doctissimus Theologus affert ex Scoto, breviter dico illam non differre à modali, nec se exten-

extendere nisi ad entia incompleta, quæ à completis accurate distinxi; & sufficere quidem ut unum ab alio distinctè & seorsim concipiatur per abstractionem intellectus rem inadæquatè concipientis; non autem ita distincte, & seorsim, ut unumquodque tanquam ens per se, & ab omni alio diversum intelligamus, sed ad hoc omnino requiri distinctionem realem. Ita, exempli causâ, inter motum & figuram ejusdem corporis, distinctio est formalis, possumque optime motum intelligere absque figurâ, & figuram absque motu, & utrumque abstrahendo à corpore: sed non possum tamen complete intelligere motum absque re in quâ sit motus, nec figuram etiam absque re in qua sit figura; nec denique fingere motum esse in re, in quâ figura esse non possit, vel figuram in re motus incapaci; Nec eodem modo justitiam absque justo, vel misericordiam absque misericorde intelligo; nec fingere licet illum eundem qui est justus, non posse esse misericordem. Atqui completè intelligo quid sit corpus, putando tantùm illud esse extensum, figuratum, mobile, &c. deque illo negando ea omnia quæ ad mentis naturam pertinent; & vice versa intelligo mentem esse rem completam; quæ dubitat, quæ intelligit, quæ vult &c. quamvis negem in ea quicquam esse ex iis quæ in corporis idea continentur. Quod omnino fieri non posset, nisi inter mentem & corpus esset distinctio realis.

Hæc sunt, viri clarissimi, quæ ad amici vestri perofficiosas ingeniosissimasque animadversiones habui respondenda, quibus si nondum ipsi satisfeci, rogo ut eorum quæ vel desiderantur vel errata sunt admoneat: quod si ab ipso per vos impetrem in magni beneficii partem ponam.

OBJECTIONES

SECUNDÆ.

Um auctorem rerum omnium V. C. adversus novos gigantes asserendum, illiusque demonstrandam existentiam adeò feliciter aggressus fueris, ut deinceps probi sperare queant nullum esse futurum qui post tuarum meditationum attentam lectionem non fateatur esse numen æternum; à quo singula pendeant, te monitum atque rogatum volumus, ut quibusdam locis inferius notatis tantâ luce affulgeas, nil ut supersit in opere tuo quod non clare, si fieri potest, demonstretur. Cum autem à pluribus annis tuum ani-

animum ita continuis meditationibus exercueris, ut quæ reliquis dubia perobscuraque videntur certissima tibi sint, eaque forte claro mentis intuitu, veluti prima præcipuaque naturæ lumina percipias, ea solùm hîc advertemus quibus operæ pretium est te clarius latiusque explicandis atque demonstrandis incumbere: quibus peractis vix est qui possit negare tuas rationes, quas ad majorem Dei Gloriam, & omnium mortalium ingentem fructum inchoâsti, vim habere demonstrationum.

IMPRIMIS, memineris te non actu quidem, & revera, sed tantum animi fictione corporum omnium phantasmata pro viribus rejecisse, ut te solam rem cogitantem esse concluderes, ne posteà forte concludi posse credas te revera nil esse præter mentem, aut cogitationem, vel rem cogitantem; quod circa duas primas meditationes solum animadvertimus, in quibus clarè ostendis saltem te esse qui cogitas certum esse. sed tantisper hîc subsistamus; hactenus agnoscis te esse rem cogitantem, sed quid sit res illa cogitans nescis: quid enim si fuerit corpus, quod variis motibus & occursibus illud faciat quod vocamus cogitationem? licet enim existimes te corpus omne repulisse, in eo decipi potuisti quod teipsum minimè rejeceris qui sis corpus. Quomodo enim demonstras corpus non posse cogitare? vel motus corporeos non esse ipsam cogitationem? sed & totum tui corporis systema, quod rejecisse putas, vel aliquæ partes illius putà cerebri, possunt concurrere ad formandos illos motus quos appellamus cogitationes. Sum, inquis, res cogitans; sed quî scis num sis motus corporeus, aut corpus motum?

SECUNDO, ex idea summi entis, quam à te minimè produci posse contendis, audes concludere necessitatem existentiæ summi entis, à quo solo possit esse illa idea, quæ tuæ menti obversatur. At verò in nobis ipsis sufficiens reperimus fundamentum, cui solum innixi prædictam ideam formare possumus, licet ens summum non existeret, aut illud existere nesciremus, & ne quidem de eo existente cogitaremus; nunquid enim video me cogitantem gradum aliquem habere perfectionis? Igitur & aliquos præter me habere similem gradum, unde fundamentum habeo cujuslibet numeri cogitandi, atque adeò gradum perfectionis alteri & alteri gradui superextruendi usque in infinitum; quemadmodum etiamsi unicus gradus lucis aut coloris existeret, novos semper gradus in infinitum usque fingere & addere possum. Cur simili ratione alicui gradui Entis, quem in me percipio, non possim addere quemlibet alium gradum, & ex omnibus addi possibilibus ideam entis perfecti formare? Sed inquis, effectus nullum gradum perfectionis seu realitatis potest habere, qui

non

non præcesserit in causa; verum (præterquam quod videmus muscas, & alia animalia, vel etiam plantas produci à sole, pluvia, & terra, in quibus non est vita, quæ nobilior est quolibet gradu merè corporeo, unde fit ut effectus aliquam realitatem habeat à causa, quæ tamen non sit in causa) illa idea nil est aliud quàm ens rationis, quod mente tua cogitante non est nobilius. Præterea nisi doctos inter nutritus esses, sed solus in deserto quopiam totâ vitâ degisses, unde scis tibi illam ideam adfuturam? quam ex præconceptis animi meditationibus, libris, mutuis amicorum sermonibus &c. non à sola tua mente, aut à summo ente existente hausisti. Itaque clarius probandum est istam ideam tibi adesse non posse, si non existat summum ens; quod ubi præstiteris, manus omnes damus. Quod autem illa idea veniat ab anticipatis notionibus, inde constare videtur, quod Canadenses, Hurones, & reliqui sylvestres homines nullam præ se ferant hujuscemodi ideam quam etiam efformare possis ex prævia rerum corporalium inspectione, adeò ut nil idea tua præter mundum hunc corporeum referat, qui perfectionem omnimodam à te cogitabilem complectatur; ut nondum quidpiam concludas præter Ens corporeum perfectissimum, nisi quidpiam aliud addas quod ad incorporeum seu spirituale nos evehat; Vis addamus te angeli posse (quemadmodum & entis perfectissimi) formare ideam, sed illa idea non efficietur in te ab angelo, quo tamen est imperfectior. Sed nec ideam habes Dei, quemadmodum nec numeri infiniti, aut infinitæ lineæ; quam si possis habere, est tamen numerus ille impossibilis. Adde ideam illam unitatis & simplicitatis unius perfectionis quæ omnes alias complectatur, fieri tantummodo ab operatione intellectus ratiocinantis, eo modo quo fiunt unitates universales, quæ non sunt in re, sed tantùm in intellectu, ut constat ex unitate generica, transcendentali, &c.

TERTIO, cum nondum certus sis de illâ Dei existentiâ, neque tamen te de ulla re certum esse, vel clarè & distinctè aliquid te cognoscere posse dicas, nisi prius certo & clarè Deum noveris existere, sequitur te nondum clarè & distinctè scire quòd sis res cogitans, cum ex te illa cognitio pendeat à clara Dei existentis cognitione, quam nondum probasti locis illis, ubi concludis te clarè nôsse quod sis. Adde Atheum clarè & distinctè cognoscere trianguli tres angulos æquales esse duobus rectis; quamvis tantum absit ut supponat existentiam Dei, quam plane negat, ex eo quod si existeret, inquit, esset summum ens, summumque bonum, hoc est infinitum; at infinitum in omni genere perfectionis excludit quodlibet aliud, nempe quodlibet ens, & bonum, imò & quodlibet non ens, & ma-

lum, cum tamen plura, entia, bona, non entia, & mala sint; cui objectioni te satisfacere debere judicamus, ne quid impiis supersit quod obtendant.

QUARTO, Deum negas posse mentiri, aut decipere, cùm tamen non desint Scholastici qui illud affirment, ut Gabriel, Ariminensis, & alii, qui putant Deum absoluta potestate mentiri, hoc est contra suam mentem, & contra id quod decrevit, aliquid hominibus significare, ut cùm absque conditione dixit Ninivitis per Prophetam, *adhuc quadraginta dies & Ninive subvertetur*: & cùm alia multa dixit quæ tamen minimè contigerunt, quod verba illa menti suæ aut decreto suo respondere noluerit. Quod si Pharaonem induravit & obcæcavit, in Prophetas mendacii spiritum immisit, unde habes nos ab eo decipi non posse? Nunquid Deus se potest erga homines gerere, ut medicus circa ægros, & pater circa filiolos, quos uterque tam sæpe decipiunt, idque sapienter, & cum utilitate? si enim Deus puram nobis ostenderet veritatem, quis eam oculus, quæ mentis acies sustinere valeat?

Quanquam non est necessarium Deum fingere deceptorem, ut in iis quæ te clarè & distinctè nosse putas decipiaris, cùm deceptionis istius causa in te possit esse, licèt de ea nequidem cogites; quid enim si tua natura sit ejuscemodi ut semper decipiatur, vel saltem sæpe-sæpius? sed unde habes quod in iis quæ clarè & distinctè putas te cognoscere, certum sit te neque decipi, neque posse decipi? quoties enim quempiam experti sumus deceptum fuisse in iis quæ sole clarius se scire credebat? hoc igitur principium claræ & distinctæ cognitionis ita clarè & distinctè debet explicari, ut nullus probæ mentis possit unquam decipi in iis quæ se clarè & distinctè scire crediderit, alioqui nullum adhuc certitudinis gradum penes homines, seu apud te, possibilem cernimus.

QUINTO, si nunquam aberrat voluntas, aut peccat, cùm sequitur claram & distinctam mentis suæ cognitionem, seque periculo exponat si conceptus intellectus sectetur minimè clarum & distinctum, vide quid inde sequatur, nempe Turcam, aut alium quemlibet, non solùm non peccare quòd non amplectatur religionem Christianam, sed etiam peccare si amplectatur, quippe cujus veritatem neque clare neque distincte cognoscat. Imò si hæc tua regula vera sit, nil fere licebit amplecti voluntati, cùm nil fere cognoscamus eâ claritate & distinctione quam requiris ad certitudinem nulli dubio obnoxiam. Vide igitur ut cum veritati cupias patrocinari, nimium probes; & evertas, non ædifices.

SEXTO, ubi respondes Theologo, videris aberrare in conclusione, quam

quam ita proponis, quod clare & distincte intelligimus pertinere ad alicujus rei veram & immutabilem naturam, &c. Id de ea re cum veritate affirmari potest, sed (postquam satis accurate investigavimus quid sit Deus) clare & distincte intelligimus ad ejus naturam pertinere ut existat; oporteret concludere, ergo (postquam satis accurate investigavimus quid sit Deus) cum veritate possumus affirmare ad naturam Dei pertinere ut existat. Unde non sequitur, Deum revera existere, sed tantum existere debere, si illius natura sit possibilis, seu non repugnet; hoc est, non potest concipi Dei natura seu essentia absque existentia, adeò ut, si sit, reverà existat; quod ad illud argumentum revocatur, quod alii hisce verbis afferunt; si non implicet Deum esse, certum est illum existere, at non implicat illum existere: sed de minori laboratur, quæ est, *sed non implicat*, de qua veritate adversarii vel se dubitare aiunt, vel illam negant. Præterea, clausula illa tuæ rationis, (*ubi satis clarè & distinctè investigavimus quid sit Deus*) supponitur tanquam vera, quod nondum omnes credunt, cum & ipse fatearis te solum inadæquate ens infinitum attingere; Idemque plane dicendum de quolibet illius attributo, cum enim quidquid est in Deo, sit prorsus infinitum, quis nisi inadæquatissime, ut ita loquamur, vel aliquantisper Dei quidpiam mente potest attingere? quomodo igitur satis clare & distincte investigâsti quid sit Deus?

SEPTIMO, nequidem verbulum de mentis humanæ facis immortalitate, quam tamen maxime probare atque demonstrare debueras adversus illos homines immortalitate indignos, quippe qui eam pernegant, & forte oderunt. Sed necdum videris satis probâsse distinctionem illius ab omni corpore, utì jam primâ animadversione diximus; cui jam addimus, non ex illa distinctione à corpore sequi videri illam esse incorruptibilem seu immortalem; quid enim si illius natura duratione vitæ corporeæ limitata sit, & Deus tantumdem ei virium & existentiæ solummodò dederit, ut cum vita corporea desinat?.

Hæc sunt (Vir Clarissime) quæ abs te desideramus illustrari, ut tuarum subtilissimarum, &, ut existimamus, verarum meditationum lectio singulis utilissima sit. Quamobrem fuerit operæpretium si ad tuarum solutionum calcem quibusdam definitionibus, postulatis, & axiomatibus præmissis rem totam more geometrico, in quo tantopere versatus es, concludas, ut unico velut intuitu lectoris cujuscunque animum expleas, ac ipso numine divino perfundas.

Responsio ad Secundas Objectiones.

Legi perlibenter animadversiones quas in exiguum meum de prima Philosophia scriptum fecistis, & vestram erga me benevolentiam, simulque erga Deum pietatem, ejusque gloriæ promovendæ curam ex iis agnosco: nec possum non gaudere; non modò quia meas rationes vestro examine dignas judicâstis, sed etiam quia nihil in ipsas proponitis ad quod non mihi videar satis commodè posse respondere.

IMPRIMIS, admonetis ut meminerim *me non actu, & revera, sed tantùm animi fictione corporum phantasmata rejecisse, ut me rem cogitantem esse concluderem, ne fortè putem inde sequi me revera nihil esse prater mentem.* Cujus rei satis memorem me fuisse jam testatus sum in secunda Meditatione his verbis; *Fortassis verò contingit ut hac ipsa, qua sic suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota, in rei tamen veritate non differant ab eo me quem novi: nescio; de hac re jam non disputo, &c.* quibus expressè lectorem monere volui, me nondum ibi quærere an mens à corpore esset distincta, sed examinare tantùm eas ejus proprietates quarum certam & evidentem cognitionem habere possum. Et quia multas ibi animadverti, non queo sine distinctione admittere id quod postea subjungitis, *me tamen nescire quid sit res cogitans:* Etsi enim fatear me nondum scivisse an illa res cogitans esset idem quod corpus, an quid diversum, non ideo fateor me illam non novisse; quis enim ullam unquam rem ita novit ut sciret nihil planè aliud in ea esse quàm id ipsum quod cognoscebat? sed quò plura de aliqua re percipimus, eo melius dicimur illam nôsse: ita magis novimus illos homines quibus diu conviximus, quàm eos quorum tantùm faciem vidimus, aut nomen audivimus, etsi etiam hi non planè dicantur esse ignoti. Quo sensu existimo me demonstrâsse mentem sine iis quæ corpori tribui solent consideratam esse notiorem quàm corpus sine mente spectatum, quod solùm ibi intendebam.

Sed video quid innuatis, nempe cum sex tantùm Meditationes de prima Philosophia scripserim, miraturos esse lectores quod nihil nisi istud quod jamjam dixi, in duabus primis concludatur, illasque idcirco nimis jejunas, & luce publica indignas judicaturos. Quibus tantum respondeo me non vereri, ne qui reliqua quæ scripsi cum judicio legerint, occasionem habeant suspicandi materiam mihi defuisse; valde autem rationi consentaneum visum esse ut ea quæ singularem attentionem desiderant & separatim ab aliis sunt consideranda, in singulas Meditationes referrem.

Cum

Cum itaque nihil magis conducat ad firmam rerum cognitionem assequendam quàm ut prius de rebus omnibus præsertim corporeis dubitare assuescamus, etsi libros ea de re complures ab Academicis & Scepticis scriptos dudum vidissem, istamque crambem non sine fastidio recoquerem, non potui tamen non integram Meditationem ipsi dare: vellemque ut lectores non modò breve illud tempus quod ad ipsam evolvendam requiritur, sed menses aliquot, vel saltem hebdomadas in iis de quibus tractat considerandis impenderent, antequam ad reliqua progrederentur: ita enim haud dubie ex ipsis longè majorem fructum capere possent.

Deinde quia nullas antehac ideas eorum quæ ad mentem pertinent habuimus nisi plane confusas, & cum rerum sensibilium ideis permixtas, hæcque prima & præcipua ratio fuit cur nulla ex iis quæ de anima & Deo dicebantur, satìs clarè potuerint intelligi, magnum me operæ pretium facturum esse putavi, si docerem quo pacto proprietates, seu qualitates mentis à qualitatibus corporis sint dignoscendæ: quamvis enim jam ante dictum sit à multis, ad res Metaphysicas intelligendas mentem à sensibus esse abducendam, nemo tamen adhuc, quod sciam, quâ ratione id fieri possit ostenderat: vera autem via, & meo judicio unica ad id præstandum in secunda mea Meditatione continetur, sed quæ talis est ut non sit satis ipsam semel perspexisse; diu terenda est & repetenda, ut totius vitæ consuetudo res intellectuales cum corporeis confundendi contrariâ paucorum saltem dierum consuetudine easdem distinguendi deleatur. Quæ causa justissima fuisse mihi videtur, cur de nulla alia re in secunda ista Meditatione tractârim.

Præterea verò hîc quæritis, quomodo demonstrem corpus non posse cogitare: Sed ignoscite si respondeam nondum me locum dedisse huic quæstioni, cum de ipsa primùm egerim in sexta Meditatione his verbis: *Satis est quod possim unam rem absque altera clarè & distinctè intelligere ut certus sim unam ab altera esse diversam, &c.* Et paulò post, *quamvis habeam corpus quod mihi valde arctè conjunctum est, quia tamen ex una parte claram & distinctam habeo ideam mei ipsius, quatenus sum res cogitans, non extensa; & ex alia parte distinctam ideam corporis quatenus est res extensa, non cogitans, certum est me* (hoc est mentem) *à corpore meo revera esse distinctum, & absque illo posse existere.* Quibus facilè adjungitur, omne *id quod potest cogitare est mens, sive vocatur mens: sed cùm mens & corpus realiter distinguantur, nullum corpus est mens, ergo nullum corpus potest cogitare.*

Nec sanè hîc video quid negare possitis; anne sufficere quod unam rem absque altera clarè intelligamus ut agnoscamus illa realiter distingui?

Date ergò certius aliquod signum distinctionis realis: nam confido nullum dari posse: quid enim dicetis? an realiter illa distingui quorum utrumlibet absque alio potest existere? Sed rursus quæram, unde cognoscatis unam rem absque alia esse posse? Ut enim sit signum distinctionis, debet cognosci. Fortè dicetis hoc haberi à sensibus, quia unam rem absente alia videtis, aut tangitis, &c. sed sensuum fides incertior est quàm intellectus; & multis modis fieri potest ut una & eadem res sub variis formis, aut pluribus in locis, aut modis appareat, atque ita pro duabus sumatur. Et denique si recordemini eorum quæ in fine secundæ meditationis de cera dicta sunt, advertetis nequidem ipsa corpora propriè sensu percipi, sed solo intellectu, adeò ut non aliud sit unam rem absque alia sentire, quàm habere ideam unius rei, & intelligere istam ideam non eandem esse cum idea alterius. Non autem hoc aliunde potest intelligi quàm ex eo quòd una absque altera percipiatur; nec potest certò intelligi nisi utriusque rei idea sit clara & distincta: atque istud signum realis distinctionis ad meum debet reduci, ut sit certum.

Si qui autem negent se habere distinctas ideas mentis & corporis, nihil possum amplius quàm illos rogare ut ad ea quæ in hac secunda meditatione continentur, satis attendant; & sciant opinionem quam habent, si fortè habent, quod partes cerebri concurrant ad formandas cogitationes, non ortam esse ab ulla positiva ratione, sed tantùm ex eo quòd nunquam experti sint se corpore caruisse, ac non raró ab ipso in operationibus suis fuerint impediti; eodem modo ac si quis ex eo quòd ab infantia compedibus vinctus semper fuisset, existimaret illas compedes esse partem sui corporis, ipsisque sibi opus esse ad ambulandum.

SECUNDO, cum dicitis *in nobis ipsis sufficiens reperiri fundamentum ad ideam Dei formandam*, nihil à mea opinione diversum affertis: ipse enim expressè dixi ad finem tertiæ meditationis, *hanc ideam mihi esse innatam, sive non aliunde quàm à meipso mihi advenire.* Concedo etiam *ipsam posse formari, licèt ens summum existere nesciremus:* sed non si revera non existeret; nam contrà monui *omnem vim argumenti in eo esse quòd fieri non possit ut facultas ideam istam formandi in me sit nisi à Deo sim creatus.*

Nec urget id quod dicitis de muscis, plantis, &c. ut probetis aliquem gradum perfectionis esse posse in effectu qui non præcessit in causa. Certum enim est vel nullam esse perfectionem in animalibus ratione carentibus, quæ non etiam sit in corporibus non animatis; vel si quæ sit, illam ipsis aliunde advenire; nec solem: & pluviam, & terram esse ipsorum causas adæquatas; essetque à ratione valde alienum si quis ex eo solo quòd

non

non agnoſcat cauſam ullam quæ ad generationem muſcæ concurrat, habeatque tot gradus perfectionis quod habet muſca, cùm interim non ſit certus nullam eſſe præter illas quas agnoſcit, occaſionem inde ſumeret dubitandi de re, quæ, ut paulò pòſt fuſiùs dicam, ipſo naturali lumine manifeſta eſt.

Quibus addo, iſtud de muſcis, cùm à rerum materialium conſideratione ſit deſumptum, non poſſe veniri in mentem iis qui meditationes meas ſequuti cogitationem à rebus ſenſibilibus avocabunt ut ordine philoſophentur.

Non magìs urget quòd ideam Dei, quæ in nobis eſt, ens rationis appelletis, neque enim hoc eo ſenſu verum eſt quo per *ens rationis* intelligitur id quod non eſt, ſed eo tantum quo omnis operatio intellectus *ens rationis*, hoc eſt, ens à ratione profectum; atque etiam totus hic mundus ens rationis divinæ, hoc eſt ens per ſimplicem actum mentis divinæ creatum, dici poteſt. Jamque ſatis variis in locis inculcavi, me agere tantum de perfectione ſive realitate ideæ objectivâ, quæ non minus quàm artificium objectivum quod eſt in idea machinæ alicujus valdè ingenioſe excogitatæ, cauſam exigit in qua revera contineatur illud omne quod in ipſa continetur tantum objective.

Nec ſane video quid addi poſſit ut clarius appareat ideam iſtam mihi adeſſe non poſſe niſi exiſtat ſummum ens, præterquam ex parte lectoris; ita ſcilicet ut ad ea quæ jam ſcripſi diligentius attendendo liberet ſe præjudiciis, quibus forte lumen ejus naturale obruitur, & primis notionibus, quibus nihil evidentius aut verius eſſe poteſt, potius quàm opinionibus obſcuris & falſis, ſed longo uſu menti infixis, credere aſſueſcat.

Quod enim nihil ſit in effectu quod non vel ſimili vel eminentiori aliquo modo præextiterit in cauſa, prima notio eſt, quâ nulla clarior habetur; hæcque vulgaris, *à nihilo nihil fit*, ab eo non differt; quia ſi concedatur aliquid eſſe in effectu quod non fuerit in cauſa, concedendum etiam eſt hoc aliquid à nihilo factum eſſe; nec patet cur nihil non poſſit eſſe rei cauſa, niſi ex eo quod in tali cauſa non eſſet idem quod in effectu.

Prima etiam notio eſt, omnem realitatem, ſive perfectionem quæ tantum eſt objective in ideis, vel formaliter vel eminenter eſſe debere in earum cauſis; & huic ſoli innixa eſt omnis opinio quam de rerum extra mentem noſtram poſitarum exiſtentia unquam habuimus: unde enim ſuſpicati fuimus illas exiſtere, niſi ex eo ſolo quòd ipſarum ideæ per ſenſus ad mentem noſtram pervenirent?

Quod autem aliqua idea ſit in nobis entis ſumme potentis, & perfecti,

ac etiam quod hujus ideæ realitas objectiva nec formaliter nec eminenter in nobis reperiatur, clarum fiet iis qui satis attendent, & diu mecum meditabuntur; neque enim id quod ab alterius cogitatione tantum pendet, possum ipsi oscitanti obtrudere. Ex his autem manifestissimè concluditur Deum existere. Sed pro iis quorum lumen naturale tam exiguum est ut non videant primam esse notionem, *quod omnis perfectio quæ est objectivè in idea debeat esse realiter in aliqua ejus causa*, palpabilius adhuc idem demonstravi ex eo quod mens quæ habet istam ideam, à se ipsa esse non possit; nec proinde video quid amplius desideretur ut manus detis.

Non etiam urget quod fortè ideam quæ mihi Deum repræsentat, *ex præconceptis animi notionibus, libris, mutuis amicorum colloquiis, &c. non à sola mea mente acceperim.* Eodem enim modo procedet argumentum, si quæram de iis aliis à quibus dicor illam accepisse, an ipsam habeant à se, an ab alio, ac si de me ipso quærerem; semperque illum à quo primum profluxit Deum esse concludam.

Quod verò hîc admiscetis eam posse efformari ex prævia rerum corporalium inspectione, non verisimilius mihi videtur quàm si diceretis nullam nos audiendi habere facultatem, sed ex sola colorum visione in sonorum notitiam devenire: plus enim analogiæ sive paritatis fingi potest inter coloros, & sonos, quàm inter res corporeas & Deum. Cumque petitis ut quid addam quod ad ens incorporeum seu spirituale evehat, nihil possum melius quàm vos ad secundam meam Meditationem remittere, ut saltem aliquem ejus usum esse advertatis; Quid enim hîc una aut altera periodo præstare possem si longiore ibi oratione ad id unum parata, & in quam non minus industriæ quàm in quicquam aliud quod unquam scripserim mihi videor contulisse, nihil effeci?

Nec obstat quod in ea de mente humana tantum egerim, fateor enim ultro & libenter ideam quam habemus, exempli gratiâ, intellectus divini, non differre ab illa quam habemus nostri intellectus, nisi tantum ut idea numeri infiniti differt ab idea quaternarii, aut binarii; atque idem esse de singulis Dei attributis quorum aliquod in nobis vestigium agnoscimus. Sed præterea in Deo intelligimus absolutam immensitatem, simplicitatem, unitatem omnia alia attributa complectentem, quæ nullum planè exemplum habet, sed est, ut ante dixi, *tanquam nota artificis operi suo impressa*, ratione cujus agnoscimus, nihil eorum, quæ particulatim ut in nobis ea percipimus, ita etiam in Deo propter defectum intellectus nostri consideramus, univocè illi & nobis convenire; atque etiam dignoscimus ex multis particularibus indefinitis quorum ideas habemus, ut cognitionis

nis indefinitæ, sive infinitæ, item potentiæ, numeri, longitudinis, &c. etiam infinitorum, quædam in idea Dei formaliter contineri, ut cognitionem & potentiam, alia tantum eminenter, ut numerum, & longitudinem; quod sanè non fieret si idea ista nihil aliud esset in nobis quàm figmentum.

Neque etiam tam constanter ab omnibus eodem modo conciperetur: Est enim notatu valde dignum quòd omnes Metaphysici in Dei attributis (iis scilicet quæ per solam humanam rationem cognosci possunt) describendis unanimiter consentiant, adeò ut nulla sit res Physica, nulla sensibilis, nulla cujus ideam quàm maximè crassam & palpabilem habeamus, de cujus natura non major opinionum diversitas apud Philosophos reperiatur.

Nec sanè possent ulli homines in ista idea Dei rectè concipienda aberrare, si tantùm ad Naturam entis summè perfecti vellent attendere: sed qui aliqua alia simul miscent, ex hoc ipso pugnantia loquuntur, & chimæricam Dei ideam effingentes non immeritò postea negant illum Deum, qui per talem ideam repræsentatur, existere. Ita hîc cùm loquimini de ente corporeo perfectissimo, si nomen perfectissimi absolutè sumatis, ut sensus sit, rem corpoream esse ens in quo omnes perfectiones reperiantur, pugnantia loquimini; quoniam ipsa natura corporis imperfectiones multas involvit, ut quòd corpus sit divisibile in partes, quòd unaquæque ejus pars non sit alia, & similes; est enim per se notum majorem perfectionem esse non dividi quàm dividi, &c. Si verò intelligatis duntaxat quod perfectissimum est in ratione corporis, hoc non est Deus.

Quod additis de idea Angeli quâ sumus imperfectiores, nempe non opus esse ut ipsa ab Angelo in nobis effecta sit, facile concedo, quia ipse in tertia Meditatione jam dixi *illam ex ideis quas habemus Dei & hominis componi posse*. Neque hoc mihi ullo modo adversatur.

Qui autem negant se habere ideam Dei, sed vice illius efformant aliquod idolum, &c. Nomen negant, & rem concedunt; neque enim ego istam ideam puto esse ejusdem naturæ cum imaginibus rerum materialium in phantasiâ depictis, sed esse id tantum quod intellectu sive apprehendente, sive judicante, sive ratiocinante percipimus; & contendo ex hoc solo quod attingam quomodolibet cogitatione sive intellectu perfectionem aliquam quæ supra me est, putà ex eo solo quod advertam inter numerandum me non posse ad maximum omnium numerorum devenire, atque indè agnoscam esse aliquid in ratione numerandi quod vires meas excedit, necessariò concludi, non quidem numerum infinitum

 existe-

existere, ut neque etiam illum implicare, ut dicitis; sed me istam vim concipiendi majorem numerum esse cogitabilem quàm à me unquam possit cógitari, non à meipso, sed ab aliquo alio ente me perfectiore accepisse.

Nec ad rem attinet si conceptus iste numeri indefiniti vocetur idea, vel non vocetur. Ut autem intelligatur quodnam sit illud ens me perfectius, an scilicet sit ipse numerus infinitus, realiter existens, an verò aliquid aliud, consideranda sunt alia omnia, quæ præter vim dandi mihi istam ideam, in eodem à quo proficiscitur esse possunt, & ita invenietur solus Deus.

Denique cum Deus dicitur esse *incogitabilis*, intelligitur de cogitatione ipsum adæquatè comprehendente, non autem de illa inadæquata quæ in nobis est, & quæ sufficit ad cognoscendum ipsum existere: parumque interest quod idea unitatis omnium Dei perfectionum eodem modo quo universalia Porphyrii efformari dicatur: quamvis profectò in hoc plurimum differt, quod peculiarem quandam & positivam perfectionem in Deo designet, unitas autem generica nihil addat reale singulorum individuorum naturis.

TERTIO, ubi dixi nihil nos certo posse scire nisi prius Deum existere cognoscamus, expressis verbis testatus sum me non loqui nisi de scientia earum conclusionum, *quarum memoria potest recurrere cùm non ampliùs attendimus ad rationes ex quibus ipsas deduximus.* Principiorum enim notitia non solet à dialecticis scientia appellari. Cum autem advertimus nos esse res cogitantes, prima quædam notio est quæ ex nullo syllogismo concluditur; neque etiam cum quis dicit, *ego cogito, ergo sum sive existo*, existentiam ex cogitatione per syllogismum deducit, sed tanquam rem per se notam simplici mentis intuitu agnoscit, ut patet ex eo quòd si eam per syllogismum deduceret, novisse prius debuisset istam majorem, *illud omne quod cogitat, est sive existit*, atqui profectò ipsam potius discit ex eo quòd apud se experiatur fieri non posse ut cogitet nisi existat. Ea enim est natura nostræ mentis ut generales propositiones ex particularium cognitione efformet.

Quòd autem *Atheus possit clarè cognoscere trianguli tres angulos æquales esse duobus rectis*, non nego, sed tantùm istam ejus cognitionem non esse veram scientiam affirmo, quia nulla cognitio, quæ dubia reddi potest, videtur scientia appellanda; cumque ille supponatur esse atheus, non potest esse certus se non decipi in iis ipsis quæ illi evidentissima videntur, ut satis ostensum est; & quamvis fortè dubium istud ipsi non occurrat, potest

tamen

tamen occurrere, si examinet, vel ab alio proponatur, nec unquam ab eo erit tutus, nisi prius Deum agnoscat.

Nec refert quòd fortè existimet se habere demonstrationes ad probandum nullum Deum esse: cùm enim nullo modo sint veræ, semper illi earum vitia ostendi possunt; & cùm hoc fiet, ab opinione dejicietur.

Quod sanè non erit difficile, si pro demonstrationibus suis id tantum afferat quod hîc adjecistis, nempe *infinitum in omni genere perfectionis excludere quodlibet aliud ens, &c.* Nam primò si quæratur unde sciat exclusionem istam aliorum omnium entium pertinere ad naturam infiniti, nihil habebit quod cum ratione respondeat, quia nec nomine *infiniti* solet aliquid intelligi, quod existentiam rerum finitarum excludat; nec quicquam scire potest de Natura ejus quod putat nihil esse, nullamque idcirco habere naturam, nisi quod in sola nominis significatione ab aliis recepta continetur. Deinde quid fieret infinitâ potentiâ istius imaginarii infiniti, si nihil unquam creare posset? ac denique ex eo quòd in nobis nonnullam vim cogitandi advertamus, facilè concipimus in aliquo alio vim etiam cogitandi esse posse, istamque majorem quàm in nobis: sed quamvis hanc augeri putemus in infinitum, non timebimus idcirco ne nostra minor fiat. Idemque est de reliquis omnibus, quæ Deo tribuuntur, etiam de potentia, modò nullam in nobis nisi Dei voluntati subditam supponamus, ac proinde ille planè infinitus absque ulla rerum creatarum exclusione potest intelligi.

QUARTÒ, *cùm nego Deum mentiri, vel esse deceptorem*, puto me cum omnibus Metaphysicis & Theologis qui unquam erunt aut fuerunt, consentire. Nec magìs obstant quæ in contrarium attulistis, quàm si negassem Deum irasci, aliisve animi commotionibus esse obnoxium, & objiceretis loca Scripturæ in quibus ei humani affectus tribuuntur. Omnibus enim est nota distinctio inter modos loquendi de Deo ad vulgi sensum accommodatos, & veritatem quidem aliquam, sed ut ad homines relatam, continentes, quibus Sacræ literæ uti solent; atque alios magìs nudam veritatem nec ad homines relatam exprimentes, quibus omnes inter philosophandum uti debent; & ego præcipuè in Meditationibus meis debui uti, cum nequidem ibi adhuc ullos homines mihi notos esse supponerem, neque etiam meipsum ut constantem mente & corpore, sed ut mentem solam considerarem. Unde perspicuum est me ibi de mendacio quod verbis exprimitur non fuisse locutum, sed de interna tantum & formali malitia quæ in deceptione continetur.

Quamvis itaque id quod affertur de Propheta, *adhuc quadraginta dies*

& Ninive subvertetur, nequidem verbale fuerit mendacium, sed tantum comminatio, cujus eventus ex conditione pendebat; & cum dicitur *Deum indurasse cor Pharaonis*, vel quid simile, non intelligendum sit ipsum id effecisse positivè, sed tantum negativè, gratiam scilicet efficacem Pharaoni ad se convertendum non largiendo: Nolim tamen reprehendere illos qui concedunt Deum per Prophetas verbale aliquod mendacium (qualia sunt illa medicorum, quibus ægrotos decipiunt ut ipsos curent, hoc est in quo desit omnis malitia deceptionis) proferre posse. Quinimo etiam, quod majus est, ab ipso naturali instinctu, qui nobis à Deo tributus est, interdum nos realiter falli videmus, ut cum hydropicus sitit, tunc enim impellitur positivè ad potum à Natura, quæ ipsi ad conservationem corporis à Deo est data, cum tamen hæc natura illum fallat, quia potus est ipsi nociturus; sed qua ratione id cum Dei bonitate vel veracitate non pugnet, in sexta meditatione explicui.

In iis autem quæ sic non possunt explicari, nempe in maximè claris & accuratis nostris judiciis, quæ si falsa essent, per nulla clariora, nec ope ullius alterius naturalis facultatis possent emendari, planè affirmo nos falli non posse. Cum enim Deus sit summum ens, non potest non esse etiam summum bonum, & verum, atque idcirco repugnat ut quid ab eo sit quod positive tendat in falsum: atqui cum nihil reale in nobis esse possit quod non ab ipso sit datum, (ut simul cum ejus existentia demonstratum est) realem autem habeamus facultatem ad verum agnoscendum, illudque à falsò distinguendum, (ut patet vel ex hoc solo quod nobis insint ideæ falsi & veri) nisi hæc facultas in verum tenderet, saltem cum ipsa recte utimur (hoc est cum nullis nisi clare & distincte perceptis assentimur, nullus enim alius rectus ipsius usus fingi potest) meritò Deus ejus dator pro deceptore haberetur.

Atque ita videtis postquam Deum existere cognitum est, necesse esse ut illum fingamus esse deceptorem, si ea quæ clare & distincte percipimus, in dubium revocare velimus; & quia deceptor fingi non potest, illa omnino pro veris & certis esse admittenda.

Sed quia hîc adverto vos adhuc hærere in dubiis quæ à me in prima Meditatione proposita, satis accurate in sequentibus putabam fuisse sublata, exponam hîc iterum fundamentum cui omnis humana certitudo niti posse mihi videtur.

Imprimis statim atque aliquid à nobis recte percipi putamus, sponte nobis persuademus illud esse verum. Hæc autem persuasio si tam firma sit ut nullam unquam possimus habere causam dubitandi de eo quod nobis

bis ita persuademus, nihil est quod ulterius inquiramus, habemus omne quod cum ratione licet optare. Quid enim ad nos si fortè quis fingat illud ipsum, de cujus veritate tam firmiter sumus persuasi, Deo vel Angelo falsum apparere, atque ideo absolutè loquendo falsum esse? quid curamus istam falsitatem absolutam, cùm illam nullo modo credamus, nec vel minimum suspicemur; supponimus enim persuasionem tam firmam ut nullo modo tolli possit; quæ proinde persuasio idem planè est quod perfectissima certitudo? Sed dubitari potest an habeatur aliqua talis certitudo, sive firma & immutabilis persuasio. Et quidem perspicuum est illam non haberi de iis quæ vel minimùm obscurè aut confusè percipimus: hæc enim qualiscumque obscuritas satis est causæ ut de ipsis dubitemus. Non habetur etiam de iis quæ, quantumvis clarè, solo sensu percipiuntur, quia sæpe notavimus in sensu errorem posse reperiri, ut cùm hydropicus sitit, vel cum ictericus nivem videt ut flavam: non enim minus clarè & distinctè illam sic videt, quàm nos ut albam. Superest itaque ut si quæ habeatur, sit tantum de iis quæ clarè ab intellectu percipiuntur.

Ex his autem quædam sunt tam perspicua, simulque tam simplicia, ut nunquam possimus de iis cogitare, quin vera esse credamus; ut quòd ego dum cogito, existam; quòd ea quæ semel facta sunt infecta esse non possint; & talia, de quibus manifestum est hanc certitudinem haberi. Non possumus enim de iis dubitare nisi de ipsis cogitemus; sed non possumus de iisdem cogitare quin simul credamus vera esse, ut assumptum est, ergo non possumus de iis dubitare, quin simul credamus vera esse, hoc est non possumus dubitare.

Nec obstat quòd sæpe simus experti alios deceptos fuisse in iis quæ sole clarius se scire credebant: Neque enim unquam advertimus, vel ab ullo adverti potest, id contigisse iis qui claritatem suæ perceptionis à solo intellectu petierunt, sed iis tantum qui vel à sensibus vel à falso aliquo præjudicio ipsam desumpserunt.

Nec obstat etiam si quis fingat illa Deo, vel Angelo apparere esse falsa, quia evidentia nostræ perceptionis non permittet ut talia fingentem audiamus.

Alia sunt quæ quidem etiam clarissimè ab intellectu nostro percipiuntur, cum ad rationes ex quibus pendet ipsorum cognitio satis attendimus, atque ideo tunc temporis non possumus de iis dubitare; sed quia istarum rationum possumus oblivisci, & interim recordari conclusionum ex ipsis deductarum, quæritur an de his conclusionibus habeatur etiam firma

firma & immutabilis persuasio, quamdiu recordamur ipsas ab evidentibus principiis fuisse deductas: hæc enim recordatio supponi debet, ut dici possint conclusiones: Et respondeo haberi quidem ab iis qui Deum sic nôrunt ut intelligant fieri non posse quin facultas intelligendi ab eo ipsis data tendat in verum; Non autem haberi ab aliis; Hocque in fine quintæ Meditationis tam clarè explicatum est, ut nihil hîc addendum videatur.

QUINTÒ, miror vos negare voluntatem se exponere periculo, si conceptum intellectus sectetur minimè clarum & distinctum; quid enim ipsam certam reddit, si clarè non perceptum sit id quod sectatur? & quis unquam vel Philosophus, vel Theologus, vel tantùm homo ratione utens non confessus est, eò minori in errandi periculo nos versari quò clarius aliquid intelligimus, antequàm ipsi assentiamur; atque illos peccare qui causâ ignotâ judicium ferunt? Nullus autem conceptus dicitur obscurus, vel confusus, nisi quia in ipso aliquid continetur quod est ignotum.

Nec proinde id quod objicitis de fide amplectenda majorem vim in me habet quàm in alios omnes qui unquam rationem humanam excoluerunt: nullamque profectò habet in ullos. Etsi enim fides dicatur esse de obscuris, non tamen illud propter quod ipsam amplectimur est obscurum, sed omni naturali luce illustrius. Quippe distinguendum est inter materiam sive rem ipsam cui assentimur, & rationem formalem quæ movet voluntatem ad assentiendum. Nam in hac sola ratione perspicuitatem requirimus: Et quantum ad materiam, nemo unquam negavit illam esse posse obscuram, imò ipsammet obscuritatem: Cum enim judico obscuritatem ex nostris conceptibus esse tollendam, ut absque ullo errandi periculo ipsis assentiri possimus, de hac ipsa obscuritate clarum judicium formo. Deinde notandum est claritatem, sive perspicuitatem, à qua moveri potest nostra voluntas ad assentiendum, duplicem esse, aliam scilicet à lumine naturali, & aliam à gratia divina. Jam verò etsi fides vulgo dicatur esse de obscuris, hoc tamen intelligitur tantum de re sive de materia circa quam versatur, non autem quòd ratio formalis propter quam rebus fidei assentimur sit obscura: Nam contrà, hæc ratio formalis consistit in lumine quodam interno, quo à Deo supernaturaliter illustrati confidimus ea quæ credenda proponuntur ab ipso esse revelata, & fieri planè non posse ut ille mentiatur; quod omni naturæ lumine certius est: Et sæpe etiam, propter lumen gratiæ, evidentius.

Nec sanè Turcæ, aliive infideles, ex eo peccant cum non amplectuntur religionem Christianam, quòd rebus obscuris, ut obscuræ sunt, nolint

assentiri; sed vel ex eo quòd divinæ gratiæ interius illos moventi repugnent, vel quòd in aliis peccando se gratiâ reddant indignos. Atque audacter dico infidelem qui omni gratiâ supernaturali destitutus & planè ignorans ea quæ nos Christiani credimus à Deo esse revelata, ipsa tamen, quamvis sibi obscura, falsis aliquibus ratiociniis adductus amplecteretur, non ideo fore fidelem, sed potius in eo peccaturum, quòd ratione suâ non rectè uteretur. Nec puto ullum orthodoxum Theologum aliter unquam de his sensisse. Nec etiam ii qui mea legent, putare poterunt me istud lumen supernaturale non agnovisse, cum valde expressis verbis in ipsa quarta Meditatione, in qua causam falsitatis investigavi, dixerim, *illud intima cogitationis nostræ disponere ad volendum, nec tamen minuere libertatem.*

Cæterum velim ut hîc memineritis me circa ea quæ licet amplecti voluntati, accuratissimè distinxisse inter usum vitæ, & contemplationem veritatis. Nam quod ad usum vitæ attinet, tantum abest ut putem nullis nisi clarè perspectis esse assentiendum, quin è contra nequidem verisimilia puto esse semper exspectanda, sed interdum è multis plane ignotis unum eligendum, nec minus firmiter tenendum, postquàm electum est, quamdiu nullæ rationes in contrarium haberi possunt, quàm si ob rationes valde perspicuas fuisset electum, ut in dissertatione de Methodo pag. 26 explicui. Ubi autem agitur tantum de contemplatione veritatis, quis negavit unquam ab obscuris & non satis distinctè perspectis assensionem esse cohibendam? Quod autem de hac sola in Meditationibus meis egerim, tum res ipsa indicat, tum etiam expressis verbis ad finem primæ declaravi, dicendo, *me ibi plus æquo diffidentiæ indulgere non posse, quandoquidem non rebus agendis sed cognoscendis tantùm incumbebam.*

SEXTÒ, ubi reprehenditis conclusionem syllogismi à me facti, videmini ipsimet in ea aberrare; ad conclusionem enim quam vultis, major propositio sic enunciari debuisset; *quod clarè intelligimus pertinere ad alicujus rei naturam, id potest cum veritate affirmari ad ejus naturam pertinere*; Atque ita nihil in ipsa præter inutilem tautologiam contineretur. Major autem mea fuit talis: *Quod clarè intelligimus pertinere ad alicujus rei naturam, id potest de ea re cum veritate affirmari.* Hoc est, si esse animal pertinet ad naturam hominis, potest affirmari hominem esse animal: Si habere tres angulos æquales duobus rectis pertinet ad naturam trianguli, potest affirmari triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis: Si existere pertinet ad naturam Dei, potest affirmari Deum existere, &c. Minor verò hæc fuit: *Atqui pertinet ad naturam Dei quòd existat*, ex quibus patet esse

con-

concludendum ut conclusi; ergo potest de Deo cum veritate affirmari quòd existat; Non autem ut vultis, *Ergo cum veritate possumus affirmare, ad naturam Dei pertinere ut existat.*

Itaque ad utendum exceptione quam subjungitis, neganda vobis fuisset major, & dicendum; id quod clare intelligimus pertinere ad alicujus rei naturam, non ideo posse de ea re affirmari, nisi ejus rei natura sit possibilis, sive non repugnet. Sed videte quæso quàm parum valeat hæc exceptio. vel enim, ut vulgo omnes, per *possibile* intelligitis illud omne quod non repugnat humano conceptui; quo sensu manifestum est Dei naturam, prout ipsam descripsi, esse possibilem, quia nihil in ipsa supposui nisi quod clare & distincte perciperemus debere ad illam pertinere, adeò ut conceptui repugnare non possit: vel certe fingitis aliquam aliam possibilitatem ex parte ipsius objecti, quæ nisi cum præcedente conveniat, nunquam ab humano intellectu cognosci potest, ideoque non plus habet virium ad negandum Dei naturam, sive existentiam, quàm ad reliqua omnia, quæ ab hominibus cognoscuntur, evertenda. Pari enim jure quo negatur Dei naturam esse possibilem, quamvis nulla impossibilitas ex parte conceptus reperiatur, sed contra, omnia quæ in isto naturæ divinæ conceptu complectimur, ita inter se connexa sint, ut implicare nobis videatur aliquid ex iis ad Deum non pertinere, poterit etiam negari possibile esse ut tres anguli trianguli sint æquales duobus rectis, vel ut ille qui actu cogitat, existat; & longe meliori jure negabitur ulla ex iis quæ sensibus usurpamus, vera esse, atque ita omnis humana cognitio, sed absque ulla ratione, tolletur.

Quantum ad argumentum quod cum meo confertis, hoc scilicet, *si non implicet Deum existere, certum est illum existere, sed non implicat, ergo, &c.* materialiter quidem est verum, sed formaliter est sophisma, in majori enim verbum *implicat* respicit conceptum causæ à qua Deus esse potest, in minori autem solum conceptum ipsius divinæ existentiæ & naturæ, ut patet ex eo quòd si negetur major, ita erit probanda: Si Deus nondum existit, implicat ut existat, quia nulla dari potest causa sufficiens ad illum producendum, sed non implicat illum existere, ut assumptum est, ergo, &c. Si verò negetur minor, sic erit dicendum, illud non implicat, in cujus formali conceptu nihil est quòd involvat contradictionem, sed in formali conceptu divinæ existentiæ vel naturæ nihil est quod involvat contradictionem, ergo, &c. quæ duo sunt valde diversa. Nam fieri potest ut nihil in aliqua re intelligatur quod impediat quominus ipsa possit existere, interimque aliquid intelligatur ex parte causæ quod obstet, quominus producatur.

Etsi

Etsi autem Deum inadæquate tantum, vel, si placet, inadæquatissime concipiamus, hoc non impedit quominus certum sit ejus naturam esse possibilem, sive non implicare. Nec etiam quominus vere affirmare possimus nos satis clare ipsam investigasse, (quantum scilicet sufficit ad hoc cognoscendum, atque etiam ad cognoscendum existentiam necessariam ad eandem Dei naturam pertinere) omnis enim implicantia sive impossibilitas in solo nostro conceptu ideas sibi mutuò adversantes male conjungente consistit, nec in ulla re extra intellectum posita esse potest, quia hoc ipso quod aliquid sit extra intellectum, manifestum est non implicare, sed esse possibile. Oritur autem in nostris conceptibus implicantia ex eo tantum quod sint obscuri, & confusi, nec ulla unquam in claris & distinctis esse potest. Ac proinde satis est quod ea pauca quæ de Deo percipimus, clare & distincte intelligamus, etsi nullo modo adæquate; & quod inter cætera advertamus necessariam existentiam in hoc nostro ejus conceptu quantumvis inadæquato contineri; ut affirmemus nos satis clare investigâsse ejus naturam, atque ipsam non implicare.

SEPTIMO, cur de immortalitate animæ nihil scripserim, jam dixi in Synopsi mearum Meditationum; Quod ejus ab omni corpore distinctionem satis probaverim supra ostendi. Quod vero additis *ex distinctione animæ à corpore non sequi ejus immortalitatem; quia nihilominus dici potest illam à Deo talis naturæ factam esse ut ejus duratio simul cum duratione vitæ corporeæ finiatur*, fateor à me refelli non posse. Neque enim tantum mihi assumo ut quicquam de iis quæ à libera Dei voluntate dependent, humanæ rationis vi determinare aggrediar. Docet naturalis cognitio mentem à corpore esse diversam, ipsamque esse substantiam; corpus autem humanum, quatenus à reliquis corporibus differt, ex sola membrorum configuratione, aliisque ejusmodi accidentibus constare; ac denique mortem corporis à sola aliqua divisione, aut figuræ mutatione pendere: nullumque habemus argumentum nec exemplum quod persuadeat mortem, sive annihilationem substantiæ, qualis est mens, sequi debere ex tam levi causa, qualis est figuræ mutatio, quæ nihil aliud est quàm modus, & quidem non modus mentis, sed corporis à mente realiter distincti: nec quidem etiam habemus ullum argumentum, vel exemplum quod persuadeat aliquam substantiam posse interire; quod sufficit ut concludamus mentem, quantum ex naturali philosophia cognosci potest, esse immortalem.

Sed si de absoluta Dei potestate quæratur, an forte decreverit ut humanæ animæ iisdem temporibus esse desinant quibus corpora quæ illis adjunxit destruuntur; solius est Dei respondere. Cumque jam ipse

nobis revelaverit id non futurum, nulla plane, vel minima est occasio dubitandi.

Superest jam ut vobis gratias agam quod tam officiose & tam candide non modò eorum quæ ipsi sensistis, sed etiam eorum quæ ab obtrectatoribus aut Atheis dici possent, monere me dignati sitis. Etsi enim nulla videam ex iis quæ proposuistis quæ non jam ante in Meditationibus vel solvissem, vel exclusissem (nam quantum ad ea quæ de muscis à sole productis, de Canadensibus, de Ninivitis, de Turcis & similibus attulistis, non possunt venire in mentem iis qui viam à me monstratam sequuti, omnia quæ à sensibus accepêre aliquamdiu seponent, ut quid pura & incorrupta ratio dictet advertant, ideoque ipsa putabam jam satis à me fuisse exclusa) etsi, inquam, ita sit, judico tamen has vestras objectiones valde ad meum institutum profuturas; vix enim ullos lectores exspecto qui tam accurate ad omnia quæ scripsi velint attendere, ut cum ad finem pervenient, omnium præcedentium recordentur: & quicunque hoc non agent, facile in aliquas dubitationes incurrent, quibus postea vel videbunt in hac mea responsione esse satisfactum, vel saltem ex ea occasionem sument veritatem ulterius examinandi.

Quantum denique ad consilium vestrum de meis rationibus more geometrico proponendis, ut unico velut intuitu à lectore percipi possint, operæ pretium est ut hîc exponam quatenus jam illud sequutus sim, & quatenus deinceps sequendum putem. Duas res in modo scribendi geometrico distinguo, ordinem scilicet, & rationem demonstrandi.

Ordo in eo tantum consistit quod ea quæ prima proponuntur, absque ulla sequentium ope debeant cognosci, & reliqua deinde omnia ita disponi ut ex præcedentibus solis demonstrentur. Atque profecto hunc ordinem quàm accuratissime in Meditationibus meis sequi conatus sum: ejusque observatio fuit in causa cur de distinctione mentis à corpore non in secunda, sed demum in sexta Meditatione tractârim, atque alia multa volens & sciens omiserim, quia plurium rerum explicationem requirebant.

Demonstrandi autem ratio duplex est, alia scilicet per analysim, alia per synthesim.

Analysis veram viam ostendit per quam res methodice & tanquam à priori inventa est, adeo ut si lector illam sequi velit, atque ad omnia satis attendere, rem non minus perfecte intelliget, suamque reddet, quàm si ipsemet illam invenisset. Nihil autem habet quo lectorem minus attentum, aut repugnantem, ad credendum impellat; Nam si vel minimum quid

quid ex iis quæ proponit non advertatur, ejus conclusionum necessitas non apparet, sæpeque multa vix attingit, quia satis attendenti perspicua sunt, quæ tamen præcipuè sunt advertenda.

Synthesis è contra per viam oppositam & tanquam à posteriori quæsitam (etsi sæpe ipsa probatio sit in hac magis à priori quàm in illa) clarè quidem id quod conclusum est demonstrat, utiturque longa definitionum, petitionum, axiomatum, theorematum, & problematum serie, ut si quid ipsi ex consequentibus negetur, id in antecedentibus contineri statim ostendat, sicque à lectore quamtumvis repugnante ac pertinaci assensionem extorqueat: sed non ut altera satisfacit, nec discere cupientium animos explet, quia modum quo res fuit inventa, non docet.

Hac sola Geometræ veteres in scriptis suis uti solebant, non quòd aliam planè ignorarent, sed, quantum judico, quia ipsam tanti faciebant ut sibi solis tanquàm arcanum quid reservarent.

Ego verò solam Analysim, quæ vera & optima via est ad docendum, in Meditationibus meis sum sequutus; sed quantum ad Synthesim, quæ procul dubio ea est, quam hic à me requiritis, etsi in rebus Geometricis aptissimè post Analysim ponatur, non tamen ad has Metaphysicas tam commodè potest applicari.

Hæc enim differentia est, quòd primæ notiones, quæ ad res Geometricas demonstrandas præsupponuntur, cum sensuum usu convenientes, facile à quibuslibet admittantur; ideoque nulla est ibi difficultas, nisi in consequentiis ritè deducendis; quod à quibuslibet etiam minùs attentis fieri potest, modo tantùm præcedentium recordentur: & propositionum minuta distinctio ad hoc est parata, ut facilè citari, atque ita vel nolentibus in memoriam reduci possint.

Contrà vero in rebus Metaphysicis de nulla re magìs laboratur quàm de primis notionibus clarè & distinctè percipiendis: Etsi enim ipsæ ex natura sua non minùs notæ, vel etiam notiores sint quàm illæ quæ à Geometris considerantur, quia tamen iis multa repugnant sensuum præjudicia quibus ab ineunte ætate assuevimus, non nisi à valde attentis, & meditantibus, mentemque à rebus corporeis, quantum fieri potest avocantibus perfectè cognoscuntur; atque si solæ ponerentur, facilè à contradicendi cupidis negari possent.

Quæ ratio fuit cur Meditationes potiùs, quàm, ut Philosophi, Disputationes, vel, ut Geometræ, Theoremata & Problemata scripserim, ut nempe hoc ipso testarer nullum mihi esse negotium nisi cum iis qui mecum rem attentè considerare ac meditari non recusabunt: Etenim vel

 ex hoc

ex hoc ipso quòd quis ad impugnandam veritatem se accingit, quoniam avocat se ipsum à rationibus quæ illam persuadent considerandis, ut alias quæ dissuadeant inveniat, minùs redditur idoneus ad ipsam percipiendam.

Fortè verò hîc aliquis objiciet nullas quidem rationes ad contradicendum esse quærendas, cum scitur veritatem sibi proponi; sed quamdiu de hoc dubitatur, meritò rationes omnes in utramque partem expendi, ut quæ firmiores sint cognoscatur, atque me non æquum postulare si meas pro veris admitti velim, antequam fuerint perspectæ, aliasque ipsis repugnantes considerari prohibeam.

Quod jure quidem diceretur si quæ ex iis, in quibus attentum & non repugnantem lectorem desidero, talia essent, ut illum possent avocare ab aliquibus aliis considerandis, in quibus vel minima esset spes plus veritatis quàm in meis reperiendi; Sed cum inter illa quæ propono, summa de omnibus dubitatio contineatur, nihilque magis commendem quàm ut singula diligentissimè circumspiciantur, nihilque prorsus admittatur nisi quod tam clarè & distinctè fuerit perspectum ut non possimus ei non assentiri: Et è contra non alia sint à quibus lectorum animos cupio avocare, quàm ea quæ nunquam satìs examinârunt, nec ab ulla firma ratione, sed à sensibus solis hauserunt, non puto quemquam credere posse in majori se errandi periculo futurum, si ea quæ ipsi propono sola consideret, quàm si ab his mentem revocet, & ad alia, quæ ipsis aliquo modo adversantur tenebrasque offundunt (hoc est, ad præjudicia sensuum) illam convertat.

Ideoque non modò meritò singularem attentionem in lectoribus meis desidero, illumque scribendi modum præ cæteris elegi quo illam quàm maxime conciliari posse putavi, & ex quo mihi persuadeo lectores plus utilitatis esse percepturos quàm ipsimet sint animadversuri; cum è contra ex modo scribendi Synthetico plura sibi videri soleant didicisse quàm revera didicerunt. Sed etiam æquum esse existimo ut illorum qui mecum meditari noluerint, anticipatisque suis opinionibus adhærebunt, judicia quæ de meis ferent prorsus recusem, & tanquam nullius momenti contemnam.

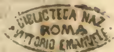
Sed quia novi quàm difficile sit futurum etiam iis qui attendent, & veritatem seriò quærent, totum corpus Meditationum mearum intueri, & simul ipsarum singula membra dignoscere; quæ duo simul existimo esse facienda, ut integer fructus ex iis capiatur, pauca quædam Synthetico stilo hîc subjungam, à quibus, ut spero, nonnihil juvabuntur, modò tamen,

men, si placet, advertant me nec tam multa hîc quàm in Meditationibus complecti velle, quia multò prolixior quàm in ipsis esse deberem; nec etiam ea quæ complectar accuratè esse explicaturum, partim ut brevitati studeam: & partim ne quis, hæc sufficere existimans, ipsas Meditationes, ex quibus multò plus utilitatis percipi posse mihi persuadeo, negligentiùs examinet.

RATIONES, DEI

Existentiam & animæ à corpore distinctionem probantes, more Geometrico disposita.

DEFINITIONES.

I.

Ogitationis nomine complector illud omne quod sic in nobis est ut ejus immediatè conscii simus. Ita omnes voluntatis, intellectus, imaginationis & sensuum operationes sunt cogitationes. Sed addidi *immediatè*, ad excludenda ea quæ ex iis consequuntur; ut motus voluntarius cogitationem quidem pro principio habet, sed ipse tamen non est cogitatio.

II. *Ideæ* nomine intelligo cujuslibet cogitationis formam illam, per cujus immediatam perceptionem ipsius ejusdem cogitationis conscius sum; adeò ut nihil possim verbis exprimere intelligendo id quod dico, quin ex hoc ipso certum sit in me esse ideam ejus quod verbis illis significatur. Atque ita non solas imagines in phantasia depictas ideas voco: imò ipsas hîc nullo modo voco ideas, quatenus sunt in phantasia corporea, hoc est in parte aliqua cerebri depictæ, sed tantùm quatenus mentem ipsam in illam cerebri partem conversam informant.

III. *Per realitatem objectivam ideæ* intelligo entitatem rei repræsentatæ per ideam, quatenus est in idea; eodemque modo dici potest perfectio objectiva, vel artificium objectivum, &c. Nam quæcunque percipimus tanquam in idearum objectis, ea sunt in ipsis ideis objectivè.

IV. Eadem dicuntur esse *formaliter* in idearum objectis, quando talia sunt in ipsis qualia illa percipimus; *& eminenter*, quando non quidem talia sunt, sed tanta, ut talium vicem supplere possint.

 V. Omnis

V. Omnis res cui inest immediatè, ut in subjecto, sive per quam existit aliquid quod percipimus, hoc est, aliqua proprietas, sive qualitas, sive attributum, cujus realis idea in nobis est, vocatur *Substantia*. Neque enim ipsius Substantiæ præcise sumptæ aliam habemus ideam quàm quod sit res, in quâ formaliter, vel eminenter existit illud aliquid quod percipimus, sive quod est objective in aliqua ex nostris ideis; quia naturali lumine notum est nullum esse posse nihili reale attributum.

VI. Substantia, cui inest immediate cogitatio, vocatur *Mens*: loquor autem hîc de mente potiùs quàm de anima, quoniam animæ nomen est æquivocum, & sæpe pro re corporea usurpatur.

VII. Substantia, quæ est subjectum immediatum extensionis localis, & accidentium, quæ extensionem præsupponunt, ut figuræ, situs, motus localis, &c. vocatur *Corpus*. An vero una & eadem substantia sit quæ vocatur Mens, & Corpus, an duæ diversæ, postea erit inquirendum.

VIII. Substantia, quam summe perfectam esse intelligimus, & in qua nihil plane concipimus quod aliquem defectum, sive perfectionis limitationem involvat, *Deus* vocatur.

IX. Cùm quid dicimus in alicujus rei natura sive conceptu contineri, idem est ac si diceremus id de ea re verum esse, sive de ipsa posse affirmari.

X. Duæ substantiæ realiter distingui dicuntur, cum unaquæque ex ipsis absque alia potest existere.

POSTULATA.

PEto primo ùt lectores advertant quàm debiles sint rationes ob quas sensibus suis hactenus crediderunt, & quàm incerta sint omnia judicia quæ illis superstruxerunt: Idque tam diu & tam sæpe apud se revolvant, ut tandem consuetudinem acquirant non ampliùs ipsis nimiùm fidendi: hoc enim necesse judico ad certitudinem rerum Metaphysicarum percipiendam.

SECUNDO, ut considerent mentem propriam, cunctaque ejus attributa, de quibus deprehendent se dubitare non posse, quamvis omnia quæ à sensibus suis unquam acceperunt, falsa esse supponant; nec priùs illam considerare desistant, quàm ipsam clare percipiendi, & rebus omnibus corporeis cognitu faciliorem credendi usum sibi comparârint.

TERTIO, ut propositiones per se notas, quas apud se invenient, quales sunt: *Quòd idem non possit esse simul & non esse. Quòd nihil nequeat esse causa*

causa efficiens nullius rei, & similes diligenter expendant, atque ita perspicuitatem intellectûs sibi à naturâ inditam, sed quam sensuum visa quàm maximè turbare solent & obscurare, puram atque ab ipsis liberatam exerceant. Hac enim ratione sequentium Axiomatum veritas ipsis facile innotescet.

QUARTO, ut examinent ideas naturarum, in quibus multorum simul attributorum complexio continetur, qualis est natura trianguli, natura quadrati, vel alterius figuræ; Itemque natura Mentis, natura Corporis, & supra omnes natura Dei, sive entis summè perfecti. Advertantque illa omnia quæ in iis contineri percipimus, verè de ipsis posse affirmari. Ut quia in natura Trianguli continetur, ejus tres angulos æquales esse duobus rectis; & in natura Corporis sive rei extensæ continetur divisibilitas (nullam enim rem extensam tam exiguam concipimus, quin illam saltem cogitatione dividere possimus) verum est dicere omnis Trianguli tres angulos æquales esse duobus rectis, & omne Corpus esse divisibile.

QUINTO, Ut diu multumque in natura Entis summè perfecti contemplanda immorentur: & inter cætera considerent in aliarum quidem omnium naturarum ideis existentiam possibilem, in Dei autem idea non possibilem tantùm, sed omnino necessariam contineri: Ex hoc enim solo & absque ullo discursu cognoscent Deum existere; eritque ipsis non minùs per se notum, quàm numerum binarium esse parem, vel ternarium imparem, & similia. Nonnulla enim quibusdam per se nota sunt, quæ ab aliis non nisi per discursum intelliguntur.

SEXTO, ut perpendendo exempla omnia claræ & distinctæ perceptionis, itemque obscuræ, & confusæ, quæ in Meditationibus meis recensui, ea quæ clare cognoscuntur ab obscuris distinguere assuescant; hoc enim facilius exemplis quàm regulis addiscitur; & puto me ibi omnia hujus rei exempla vel explicuisse, vel saltem utcumque attigisse.

SEPTIMO denique, ut advertentes nullam se unquam in iis quæ clare perceperunt falsitatem deprehendisse, nullamque è contra veritatem in obscuro tantum comprehensis, nisi casu, reperisse, considerent esse à ratione plane alienum propter sola sensuum præjudicia, vel propter hypotheses in quibus aliquid ignoti contineatur, ea quæ à puro intellectu clare & distincte percipiuntur in dubium revocare. Ita enim facile sequentia Axiomata pro veris & indubitatis admittent. Quanquam sane pleraque ex iis potuissent melius explicari, & instar Theorematum potius quàm Axiomatum proponi debuissent, si accuratior esse voluissem.

AXIO-

AXIOMATA,

Sive Communes notiones.

I. NUlla res existit de qua non possit quæri quænam sit causa cur existat. Hoc enim de ipso Deo quæri potest, non quod indigeat ullâ causâ ut existat, sed quia ipsa ejus naturæ immensitas est causa sive ratio propter quam nullâ causâ indiget ad existendum.

II. Tempus præsens à proximè præcedenti non pendet, ideoque non minor causa requiritur ad rem conservandam, quàm ad ipsam primùm producendam.

III. Nulla res, nec ulla rei perfectio actu existens potest habere *nihil*, sive rem non existentem, pro causa suæ existentiæ.

IV. Quidquid est realitatis sive perfectionis in aliquâ re, est formaliter vel eminenter in prima & adæquata ejus causa.

V. Unde etiam sequitur realitatem objectivam idearum nostrarum requirere causam, in qua eadem ipsa realitas non tantum objectivè, sed formaliter vel eminenter contineatur. Notandumque hoc Axioma tam necessariò esse admittendum, ut ab ipso uno omnium rerum tam sensibilium, quàm insensibilium cognitio dependeat: unde enim scimus, exempli causâ, cœlum existere? an quia illud videmus? at ista visio mentem non attingit, nisi quatenus idea est, idea, inquam, menti ipsi inhærens, non autem imago in phantasia depicta: Nec ob hanc ideam possumus judicare cœlum existere? nisi quia omnis idea causam suæ realitatis objectivæ habere debet realiter existentem; quam causam judicamus esse ipsum cœlum, & sic de cæteris.

VI. Sunt diversi gradus realitatis, sive entitatis. Nam substantia plus habet realitatis, quàm accidens vel modus; & substantia infinita quàm finita; ideoque etiam plus est realitatis objectivæ in idea substantiæ, quam accidentis, & in idea substantiæ infinitæ, quam in idea finitæ.

VII. Rei cogitantis voluntas fertur, voluntariè quidem, & liberè, (hoc enim est de essentia voluntatis) sed nihilominus infallibiliter in bonum sibi clarè cognitum, ideoque si nôrit aliquas perfectiones quibus careat, sibi statim ipsas dabit, si sint in sua potestate.

VIII. Quod potest efficere id quod majus est, sive difficilius, potest etiam efficere id quod minus.

IX. Majus est creare vel conservare substantiam, quàm attributa sive proprietates substantiæ; non autem majus est idem creare, quàm conservare, ut jam dictum est.

X. In

X. In omnis rei idea sive conceptu continetur existentia, quia nihil possumus concipere nisi sub ratione existentis; nempe continetur existentia possibilis sive contingens in conceptu rei limitatæ; sed necessaria & perfecta in conceptu entis summè perfecti.

PROPOSITIO I.

Dei existentia ex sola ejus naturæ consideratione cognoscitur.

DEMONSTRATIO.

IDem est dicere aliquid in rei alicujus naturâ, sive conceptu contineri, ac dicere idipsum de ea re esse verum (per def. 9.) atqui existentia necessaria in Dei conceptu continetur (per axio. 10.) ergo verum est de Deo dicere necessariam existentiam in eo esse, sive ipsum existere. Atque hic est syllogismus, de quo jam supra ad objectionem sextam: ejusque conclusio per se nota esse potest iis qui à præjudiciis sunt liberi, ut dictum est Postulato quinto; sed quia non facile est ad tantam perspicacitatem pervenire, aliis modis idem quæremus.

PROPOSITIO II.

Dei existentia ex eo solo quod ejus idea sit in nobis, à posteriori demonstratur.

DEMONSTRATIO.

REalitas objectiva cujuslibet ex nostris ideis requirit causam in qua eadem ipsa realitas non tantùm objectivè, sed formaliter, vel eminenter contineatur; (per ax. 5.) habemus autem ideam Dei (per def. 2. & 8.) hujusque ideæ realitas objectiva nec formaliter nec eminenter in nobis continetur (per ax. 6.) nec in ullo alio præterquàm in ipso Deo potest contineri, (per def. 8.) ergo hæc idea Dei, quæ in nobis est, requirit Deum pro causa, Deusque proinde existit (per ax. 3.)

PROPOSITIO III.

Dei existentia demonstratur etiam ex eo quod nos ipsi habentes ejus ideam existamus.

DEMONSTRATIO.

SI vim haberem me ipsum conservandi, tantò magìs haberem etiam vim mihi dandi perfectiones quæ mihi desunt (per ax. 8. & 9.) illæ

enim ſunt tantum attributa ſubſtantiæ, ego autem ſum ſubſtantia, ſed non habeo vim mihi dandi iſtas perfectiones, alioqui enim jam ipſas haberem (per ax. 7.) ergo non habeo vim meipſum conſervandi. Deinde,

Non poſſum exiſtere quin conſerver quandiu exiſto, ſive à me ipſo, ſi quidem habeam iſtam vim, ſive ab alio qui illam habet, (per ax. 1 & 2.) atqui exiſto, & tamen non habeo vim meipſum conſervandi, ut jamjam probatum eſt, ergo ab alio conſervor. Præterea, ille à quo conſervor, habet in ſe formaliter vel eminenter id omne quod in me eſt, (per ax. 4.) in me autem eſt perceptio multarum perfectionum quæ mihi deſunt, ſimulque ideæ Dei, (per def. 2 & 8.) ergo eſt etiam in illo, à quo conſervor, earumdem perfectionum perceptio.

Denique, ille idem non poteſt habere perceptionem ullarum perfectionum quæ ipſi deſint, ſive quas in ſe non habeat formaliter, vel eminenter, (per ax. 7.) cùm enim habeat vim me conſervandi, ut jam dictum eſt, tantò magìs haberet vim ſibi ipſas dandi, ſi deeſſent, (per ax. 8 & 9.) habet autem perceptionem earum omnium quas mihi deeſſe, atque in ſolo Deo eſſe poſſe concipio, ut mox probatum eſt; ergo illas formaliter, vel eminenter in ſe habet, atque ita eſt Deus.

COROLLARIUM.

Creavit Deus cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt: inſuperque poteſt efficere id omne quod clarè percipimus, prout id ipſum percipimus.

DEMONSTRATIO.

HÆc omnia clarè ſequuntur ex præcedenti propoſitione; in ipſa enim Deum exiſtere ex eo probatum eſt, quòd debeat aliquis exiſtere in quo formaliter vel eminenter ſint omnes perfectiones quarum idea aliqua eſt in nobis: eſt autem in nobis idea tantæ alicujus potentiæ, ut ab illo ſolo, in quo ipſa eſt, cælum & terra, &c. creata ſint, & alia etiam omnia quæ à me ut poſſibilia intelliguntur ab eodem fieri poſſint: ergo ſimul cum Dei exiſtentia hæc etiam omnia de ipſo probata ſunt.

PROPOSITIO IV.

Mens & corpus realiter distinguuntur.

DEMONSTRATIO.

QUidquid clare percipimus, à Deo fieri potest, prout illud percipimus, (per coroll. præcedens) sed clare percipimus mentem, hoc est, substantiam cogitantem, absque corpore, hoc est, absque substantia aliqua extensa (per post. 2.); & vice versa corpus absque mente (ut facile omnes concedunt): ergo saltem per divinam potentiam mens esse potest sine corpore, & corpus sine mente.

Jam verò Substantiæ quæ esse possunt una absque alia realiter distinguuntur (per def. 10.): atqui mens & corpus sunt Substantiæ (per def. 5. 6. & 7.), quæ una absque alia esse possunt (ut mox probatum est): ergo mens & corpus realiter distinguuntur.

Notandumque me hîc usum esse divinâ potentiâ pro medio, non quod extraordinaria aliqua vi opus sit ad mentem à corpore separandam, sed quia cùm de solo Deo in præcedentibus egerim, non aliud habui quo uti possem: nec refert à qua potentia duæ res separentur, ut ipsas realiter distinctas esse cognoscamus.

OBJECTIONES

TERTIÆ.

Cum responsionibus Auctoris.

Ad Meditationem primam de iis quæ in dubium revocari possunt.

OBJECTIO PRIMA.

Atis constat ex iis quæ dicta sunt in hac Meditatione nullum esse κριτήριον, quo somnia nostra à vigilia, & sensione vera dignoscantur; & propterea phantasmata quæ vigilantes & sentientes habemus, non esse accidentia objectis externis inhærentia; neque argumento esse talia objecta externa omnino existere. Ideoque si sensus nostros sine alia ratiocinatione se-

quamur, meritò dubitabimus an aliquid existat, nec-ne. Veritatem ergo hujus meditationis agnoscimus. Sed quoniam de eadem incertitudine sensibilium disputavit Plato, & alii antiquorum Philosophorum; & vulgò observatur difficultas dignoscendi vigiliam ab insomniis, nolim excellentissimum auctorem novarum speculationum illa vetera publicare.

RESPONSIO.

Dubitandi rationes quæ hîc à Philosopho admittuntur ut veræ non à me nisi tanquam verisimiles fuêre propositæ: iisque usus sum, non ut pro novis venditarem, sed partim ut lectorum animos præpararem ad res intellectuales considerandas, illasque à corporeis distinguendas, ad quod omnino necessariæ mihi videntur, partim ut ad ipsas in sequentibus Meditationibus responderem; & partim etiam ut ostenderem quàm firmæ sint veritates quas postea propono, quandoquidem ab istis Metaphysicis dubitationibus labefactari non possunt. Itaque nullam ex earum recensione laudem quæsivi; sed non puto me magis ipsas omittere potuisse, quàm medicinæ scriptor morbi descriptionem, cujus curandi methodum vult docere.

OBJECTIO II.

Ad Meditationem secundam.

De Natura mentis humana.

SUm res cogitans; rectè. Nam ex eo quod cogito, sive phantasma habeo; sive vigilans, sive somnians, colligitur quod sum cogitans; idem enim significant *cogito*, *& sum cogitans*. Ex eo quod sum cogitans, sequitur, *Ego sum*, quia id quod cogitat non est nihil. Sed ubi subjungit, hoc est, *mens*, *animus*, *intellectus*, *ratio*, oritur dubitatio. Non enim videtur recta argumentatio, dicere, *ego sum cogitans*, ergo *sum cogitatio*; neque, *ego sum intelligens*, ergo *sum intellectus*. Nam eodem modo possem dicere, *sum ambulans*, ergo *sum ambulatio*. Sumit ergo D. Cartesius idem esse rem intelligentem, & intellectionem, quæ est actus intelligentis; vel saltem idem esse rem intelligentem, & intellectum, qui est potentia intelligentis. Omnes tamen Philosophi distinguunt subjectum à suis facultatibus, & actibus, hoc est, à suis proprietatibus, & essentiis; aliud enim est ipsum *ens*, aliud est ejus *essentia*; potest ergo esse ut res cogitans sit subjectum mentis, rationis, vel intellectus, ideoque corporeum aliquid; cujus

cujus contrarium ſumitur, non probatur: eſt tamen hæc illatio fundamentum concluſionis quam videtur velle D. C. ſtabilire.

Ibidem, *novi me exiſtere; quæro quis ſim ego quem novi: certiſſimum eſt hujus ſic præcisè ſumpti notitiam non pendere ab iis quæ exiſtere nondum novi.*

Certiſſimum eſt notitiam hujus propoſitionis, *Ego exiſto*, pendere ab hac, *ego cogito*, ut rectè ipſe nos docuit: ſed unde nobis eſt notitia hujus; *Ego cogito?* certè non ab alio quàm ab hoc, quod non poſſumus concipere actum quemcumque ſine ſubjecto ſuo, veluti ſaltare ſine ſaltante, ſcire ſine ſciente, cogitare ſine cogitante.

Atque hinc videtur ſequi rem cogitantem eſſe corporeum quid; ſubjecta enim omnium actuum videntur intelligi ſolummodò ſub ratione corporea ſive ſub ratione materiæ, ut oſtendit ipſe pòſt in exemplo ceræ, quæ mutatis colore, duritie, figurâ, & cæteris actibus, intelligitur tamen ſemper eadem res, hoc eſt eadem materia tot mutationibus ſubjecta; non autem colligitur me cogitare per aliam cogitationem: quamvis enim aliquis cogitare poteſt ſe cogitâſſe, (quæ cogitatio nihil aliud eſt quàm meminiſſe) tamen omnino eſt impoſſibile cogitare ſe cogitare, ſicut nec ſcire ſe ſcire, eſſet enim interrogatio infinita, unde ſcis te ſcire, te ſcire, te ſcire.

Quoniam igitur notitia hujus propoſitionis, *ego exiſto*, pendet à notitia hujus *ego cogito*; & notitia hujus, ex eo quod non poſſimus ſeparare cogitationem à materia cogitante, videtur inferendum potiùs rem cogitantem eſſe materialem quàm immaterialem.

RESPONSIO.

Ubi dixi, *hoc eſt, mens, animus, intellectus, ratio, &c.* non intellexi per iſta nomina ſolas facultates, ſed res facultate cogitandi præditas, ut per duo priora vulgo intelligitur ab omnibus; & per duo poſteriora frequenter: hocque tam expreſſe, totque in locis explicui ut nullus videatur fuiſſe dubitandi locus.

Neque hîc eſt paritas inter ambulationem, & cogitationem; quia ambulatio ſumi tantùm ſolet pro actione ipſa; cogitatio interdum pro actione, interdum pro facultate, interdum pro re in qua eſt facultas.

Nec dico idem eſſe rem intelligentem & intellectionem, nec quidem rem intelligentem, & intellectum, ſi ſumatur intellectus pro facultate, ſed tantùm quando ſumitur pro re ipſa quæ intelligit. Fateor autem ultro me ad rem, ſive ſubſtantiam, quam volebam exuere omnibus iis quæ ad ipſam non pertinent, ſignificandam, uſum fuiſſe verbis quammaximè potui

abstractis, ut contra hic Philosophus utitur vocibus quam maximè concretis, nempe *subjecti*, *materiæ*, *& corporis*, ad istam rem cogitantem significandam, ne patiatur ipsam à corpore divelli.

Nec vereor ne cui videatur iste ejus modus plura simul conjungendi aptior ad veritatem inveniendam, quàm meus, quo singula quammaximè possum distinguo. Sed omittamus verba, loquamur de re.

Potest, inquit, *esse ut res cogitans sit corporeum aliquid*; *cujus contrarium sumitur*, *non probatur*. Imò contrarium non assumpsi, nec ullo modo eo usus sum pro fundamento, sed plane indeterminatum reliqui usque ad sextam Meditationem in qua probatur.

Deinde rectè dicit *nos non posse concipere actum ullum sine subjecto suo*, ut cogitationem sine re cogitante, quia id quod cogitat non est nihil: sed absque ulla ratione, & contra omnem loquendi usum, omnemque Logicam addit, *hinc videri sequi rem cogitantem esse corporeum quid*: subjecta enim omnium actuum intelliguntur quidem sub ratione substantiæ, vel etiam si lubet sub ratione materiæ (nempe Metaphysicæ); non autem idcirco sub ratione corporum.

Sed & Logici, & vulgò omnes, dicere solent substantias alias esse spirituales, alias corporeas. Nec aliud probavi exemplo ceræ, nisi tantùm, colorem, duritiem, figuram, non pertinere ad rationem formalem ipsius ceræ. Nec etiam de ratione formali mentis, nec quidem de ratione formali corporis, ibi egi.

Neque ad rem pertinet, quòd hîc Philosophus dicat unam cogitationem non posse esse subjectum alterius cogitationis: quis enim unquam præter ipsum hoc finxit? sed ut rem ipsam paucis explicem, certum est cogitationem non posse esse sine re cogitante, nec omnino ullum actum sive ullum accidens sine substantia cui insit: Cùm autem substantiam non immediatè per ipsam cognoscamus, sed per hoc tantum, quòd sit subjectum quorundam actuum, valde rationi consentaneum est, & usus jubet, ut illas substantias quas agnoscimus esse subjecta planè diversorum actuum, sive accidentium, diversis nominibus appellemus; atque ut postea utrum illa diversa nomina res diversas, vel unam & eandem significent, examinemus. Sunt autem actus quidam quos vocamus corporeos, ut magnitudo, figura, motus, & alia omnia quæ absque locali extensione cogitari non possunt: atque substantiam, cui illa insunt, vocamus *corpus*, nec fingi potest alia esse substantia quæ sit subjectum figuræ, alia quæ sit subjectum motus localis, &c. quia omnes illi actus conveniunt sub una communi ratione extensionis: sunt deinde alii actus, quos vocamus *cogitativos*,

tativos, ut intelligere, velle, imaginari, ſentire, &c. qui omnes ſub ratione communi cogitationis, ſive perceptionis, ſive conſcientiæ conveniunt: atque ſubſtantiam cui inſunt, dicimus eſſe rem cogitantem, ſive mentem, ſive alio quovis nomine, modò ne ipſam cum ſubſtantia corporea confundamus, quoniam actus cogitavi nullam cum actibus corporeis habent affinitatem, & cogitatio, quæ eſt ipſarum ratio communis, toto genere differt ab extenſione quæ eſt ratio communis aliorum. Poſtquam verò duos diſtinctos conceptus iſtarum duarum ſubſtantiarum formavimus, facilè eſt ex dictis in ſexta Meditatione cognoſcere an una & eadem ſint, an diverſæ.

OBJECTIO III.

QUid ergo eſt quod à mea cogitatione diſtinguatur? quid, quod à me ipſo ſeparatum dici poteſt?

Fortè reſpondebit aliquis huic quæſtioni; à me cogitatione diſtinguor ipſe ego qui cogito: & à me, non ſeparatam quidem, ſed diverſam eſſe meam cogitationem, eo modo, quo (ut ante dictum eſt) diſtinguitur ſaltatio à ſaltante: quod ſi D. C. oſtenderit idem eſſe eum qui intelligit, & intellectum, recidemus in modum loquendi Scholaſticum; Intellectus intelligit, viſus videt, voluntas vult, & per analogiam optimam, ambulatio, vel ſaltem facultas ambulandi, ambulabit. Quæ omnia obſcura, impropria, & perſpicuitate ſolita Domini Des Cartes indigniſſima.

RESPONSIO.

Non nego me, qui cogito, diſtingui à mea cogitatione ut rem à modo; ſed ubi quæro, *quid ergo eſt quod à mea cogitatione diſtinguatur?* hoc intelligo de variis cogitandi modis ibi recenſitis, non de mea ſubſtantia: & ubi addo, *quid, quod à meipſo ſeparatum dici poſſit?* ſignifico tantum illos omnes cogitandi modos mihi ineſſe; nec video quid hîc dubii vel obſcuritatis fingi poſſit.

OBJECTIO IV.

SUpereſt igitur ut concedam, me ne imaginari quidem quid ſit hæc cera, ſed ſolâ mente concipere.

Differentia magna eſt inter imaginari, hoc eſt, ideam aliquam habere, & mente concipere, hoc eſt ratiocinando colligere rem aliquam eſſe, vel

rem

rem aliquam existere. Sed non explicuit nobis D. C. in quo differunt. Veteres quoque Peripatetici docuerunt satis clarè non percipi substantiam sensibus, sed colligi rationibus.

Quid jam dicimus, si fortè ratiocinatio nihil aliud sit quàm copulatio & concatenatio nominum sive appellationum per verbum hoc *est*? unde colligimus ratione nihil omnino de Natura rerum, sed de earum appellationibus, nimirum utrùm copulemus rerum nomina secundùm pacta (quæ arbitrio nostro fecimus circa ipsarum significationes) vel non. Si hoc sit, sicut esse potest, ratiocinatio dependebit à nominibus, nomina ab imaginatione, & imaginatio fortè, sicut sentio, ab organorum corporeorum motu, & sic mens nihil aliud erit præterquam motus in partibus quibusdam corporis organici.

RESPONSIO.

Differentiam inter imaginationem & puræ mentis conceptum hîc explicui, ut in exemplo enumerans quænam sint in cera quæ imaginamur, & quænam quæ sola mente concipimus; sed & alibi explicui quo pacto unam & eandem rem, puta pentagonum, aliter intelligamus, & aliter imaginemur: est autem in ratiocinatione copulatio non nominum, sed rerum nominibus significatarum; mirorque alicui contrarium venire posse in mentem. Quis enim dubitat, quin Gallus & Germanus eadem planè iisdem de rebus possint ratiocinari, cùm tamen verba concipiant planè diversa? & nunquid Philosophus seipsum condemnat cùm loquitur de pactis quæ arbitrio nostro fecimus circa verborum significationes? Si enim admittit aliquid verbis significari, quare non vult ratiocinationes nostras esse de hoc aliquid quod significatur potius quàm de solis verbis? Ac certè eodem jure quo concludit mentem esse motum, posset etiam concludere terram esse cœlum, vel quidquid aliud ipsi placuerit.

OBJECTIO V.

Ad Meditationem tertiam.

DE DEO.

QUadam ex his (scilicet cogitationibus humanis) *tanquam rerum imagines sunt, quibus solis propriè convenit ideæ nomen, ut cùm hominem, vel Chimaram, vel Cœlum, vel Angelum, vel Deum cogito.*

Cùm hominem cogito, agnosco ideam, sive imaginem constitutam

ex

ex figura, & colore, de qua possum dubitare, an sit hominis similitudo, vel non. Similiter cum cogito cœlum. Cùm Chimæram cogito, agnosco ideam, sive imaginem, de qua possum dubitare, an sit similitudo alicujus animalis, non existentis, sed quod existere possit, vel extiterit alio tempore, vel non.

Cæterùm cogitanti Angelum obversatur animo aliquando imago flammæ, aliquando puelli formosi alati, de qua certus mihi videor esse quòd non habet similitudinem Angeli, neque ergo esse eam Angeli ideam, sed credens esse creaturas aliquas Deo ministrantes, invisibiles, & immateriales, rei creditæ vel suppositæ nomen imponimus Angelum, cum tamen idea, sub qua Angelum imaginor, sit composita ex ideis rerum visibilium.

Eodem modo ad nomen venerandum Dei, nullam Dei habemus imaginem, sive ideam, ideoque prohibemur Deum sub imagine adorare, ne illum, qui inconceptibilis est, videamur nobis concipere.

Videtur ergò nullam esse in nobis Dei ideam; Sed sicut cæcus natus; sæpius igni admotus, & sentiens se calere, agnoscit esse aliquid, à quo calefactus est; audiensque illud appellari ignem, concludit ignem existere, nec tamen qualis figuræ aut coloris ignis sit cognoscit, vel ullam omnino ignis ideam, vel imaginem animo obversantem habet.

Itaque homo cognoscens debere esse causam aliquam suarum imaginum, vel idearum, & causæ illius aliam causam priorem, & sic continuo, deducitur tandem ad finem, sive suppositionem alicujus causæ æternæ, quæ quia nunquam cœpit esse, causam se habere priorem non potest, necessario aliquid æternum existere concludit; nec tamen ideam ullam habet, quam possit dicere esse ideam æterni illius; sed rem creditam, vel agnitam nominat, sive appellat Deum.

Jam quoniam ex positione hac, quòd habemus ideam Dei in anima nostra, procedit D. C. ad probationem hujus Theorematis, quod Deus (id est, summè potens, sapiens, mundi creator) existat, oportuit illam ideam Dei melius explicare, & non modò indè deducere ipsius existentiam; sed etiam mundi creationem.

RESPONSIO.

Hic nomine ideæ vult tantum intelligi imagines rerum materialium in phantasia corporea depictas, quo posito facile illi est probare, nullam Angeli nec Dei propriam ideam esse posse; atqui ego passim ubique, ac præcipuè hoc ipso in loco, ostendo me nomen ideæ sumere pro omni eo

quod immediate à mente percipitur, adeò ut cùm volo, & timeo, quia simul percipio me velle, & timere, ipsa volitio, & timor inter ideas à me numerentur, usúsque sum hoc nomine, quia jam tritum erat à Philosophis ad formas perceptionum mentis divinæ significandas, quamvis nullam in Deo phantasiam agnoscamus; & nullum aptius habebam. Satìs autem puto me explicuisse ideam Dei pro iis qui ad meum sensum volunt attendere; sed pro iis qui mea verba malunt aliter quàm ego intelligere, nunquam possem satìs. Quod denique hîc additur de mundi creatione, planè est à quæstione alienum.

OBJECTIO VI.

Aliæ verò (cogitationes) *alias quasdam præterea formas habent, ut cùm volo, cùm timeo, cùm affirmo, cùm nego, semper quidem aliquam rem ut subjectum meæ cogitationis apprehendo. Sed aliquid etiam amplius quàm istius rei similitudinem cogitatione complector, & ex his aliæ voluntates sive affectus, aliæ autem judicia appellantur.*

Cum quis vult, vel timet, habet quidem imaginem rei quam timet, & actionis quam vult, sed quid amplius volens vel timens cogitatione complectitur non explicatur. Et si quidem timor sit cogitatio, non video quo modo potest esse alia, quàm cogitatio rei quam quis timet. Quid enim est timor irruentis leonis aliud, quàm idea irruentis leonis, & effectus (quem talis idea generat in corde) quo timens inducitur ad motum animalem illum, quem vocamus fugam? Jam motus hic fugæ non est cogitatio; quare remanet non esse in timore aliam cogitationem præter illam quæ consistit in similitudine rei: idem dici posset de voluntate.

Præterea affirmatio & negatio non sunt sine voce & appellationibus, ita ut animantia bruta non possint affirmare, neque negare, ne cogitatione quidem, ideoque neque judicare; attamen cogitatio similis potest esse in homine, & bestia. Nam cùm affirmamus hominem currere, non habemus aliam cogitationem ab ea quam habet canis videns currentem Dominum suum: nihil igitur addit affirmatio vel negatio cogitationibus simplicibus, nisi fortè cogitationem quòd nomina, ex quibus constat affirmatio, sint nomina ejusdem rei in affirmante: quod non est complecti cogitatione plus quàm rei similitudinem, sed eandem similitudinem bis.

RESPONSIO.

Per se notum est aliud esse videre leonem & simul illum timere, quàm tan-

tantùm illum videre: item aliud esse videre hominem currentem, quàm sibi ipsi affirmare, se illum videre, quod fit sine voce. Nihilque hîc animadverto quod egeat responsione.

OBJECTIO VII.

Superest ut examinem, quâ ratione ideam istam à Deo accepi: neque enim illam sensibus hausi, nec unquam non expectanti mihi advenit, ut solent rerum sensibilium ideæ, cùm ipsæ res externis sensuum organis occurrunt, vel occurrere videntur, nec etiam à me efficta est, nam nihil ab ea detrahere, nihil illi superaddere planè possum, ac proinde superest ut mihi sit innata, quemadmodum etiam mihi est innata idea mei ipsius.

Si non detur Dei idea (non autem probatur dari) quemadmodum non dari videtur, tota hæc collabitur disquisitio. Præterea idea mei ipsius mihi oritur (si corpus meum spectatur) ex visione; si anima, nulla omnino animæ est idea, sed ratione colligimus esse aliquid internum corpori humano, quod ei motum impertit animalem, quo sentit, & movetur, atque hoc quidquid est, sine idea vocamus animam.

RESPONSIO.

Si detur Dei idea (ut manifestum est illam dari) tota hæc collabitur objectio; cumque additur non dari animæ ideam, sed ratione colligi, idem est ac si diceretur non dari ejus imaginem in phantasia depictam, sed dari tamen illud quod ego ideam vocavi.

OBJECTIO VIII.

Aliam verò solis ideam, ex rationibus astronomicis desumptam, hoc est, ex notionibus quibusdam mihi innatis elicitam. Solis idea unica uno tempore videtur esse, sive spectetur oculis, sive ratiocinatione intelligatur esse multoties major quàm videtur; Nam hæc altera non est idea solis, sed collectio per argumenta, ideam solis multoties fore majorem, si multò propius spectaretur.

Verùm diversis temporibus diversæ possunt esse solis ideæ, ut si uno tempore nudo oculo, alio tubo optico spectetur: sed rationes Astronomiæ non reddunt ideam solis majorem, vel minorem, docent potius ideam sensibilem fallacem esse.

RESPONSIO.

Hic quoque quod dicitur non esse idea solis, & tamen describitur, est idipsum quod ego ideam voco.

OBJECTIO IX.

Nam procul dubio illæ ideæ, quæ substantiam mihi exhibent, majus aliquid sunt, atque, ut ita loquar, plus realitatis objectivæ in se continent, quàm illæ quæ tantum modos, sive accidentia repræsentant. Et rursus illa per quam summum aliquem Deum, æternum, infinitum, omniscium, omnipotentem, rerumque omnium quæ præter ipsum sunt, creatorem intelligo, plus profectò realitatis objectivæ in se habet, quàm illæ per quas finitæ substantiæ exhibentur.

Notavi sæpius ante, neque Dei neque animæ dari ullam ideam; addo jam neque substantiæ; substantia enim (ut quæ est materia subjecta accidentibus & mutationibus) sola ratiocinatione evincitur, nec tamen concipitur, aut ideam ullam nobis exhibet; hoc si verum sit, quomodo dici potest ideas, quæ substantias mihi exhibent, majus aliquid esse, & plus habere realitatis objectivæ, quàm illas quæ mihi exhibent accidentia? præterea consideret denuo D. C. quid velit dicere plus realitatis? an realitas suscipit magìs & minus? vel si putat unam rem aliâ magis esse rem; consideret quomodo hoc possit captui nostro cum tanta perspicuitate explicari, quanta exigitur in omni demonstratione, & quantâ ipse aliàs usus est.

RESPONSIO.

Notavi sæpius me nominare ideam idipsum quod ratione evincitur, ut & alia quæ quolibet modo percipiuntur. Satisque explicui quomodo realitas suscipiat plus & minus: ita nempe ut substantia sit magìs res quàm modus: atque si dentur qualitates reales, vel substantiæ incompletæ, sunt magìs res quàm modi, sed minus quàm substantiæ completæ: ac denique si detur substantia infinita, & independens, est magìs res quàm finita, & dependens. Hæcque omnia per se sunt notissima.

OBJECTIO X.

Itaque sola restat idea Dei, in qua considerandum est, an aliquid sit quod à me ipso non potuerit proficisci: Dei nomine intelligo substantiam quandam infinitam, independentem, summè intelligentem, summè potentem, & à qua tum ego ipse,

ipse, tum aliud omne, si quid aliud exstat, est creatum. Quæ sanè omnia talia sunt, ut quò diligentiùs attendo, tantò minùs à me solo profecta esse videantur, ideoque ex antedictis Deum necessariò existere est concludendum.

Considerans attributa Dei, ut Dei ideam indè habeamus, & ut videamus an in illa aliquid sit quod à nobis ipsis non potuerit proficisci, invenio, ni fallor, neque à nobis proficisci quæ ad nomen Dei cogitamus, neque esse necessarium ut proficiscantur aliunde quàm ab objectis externis. nam Dei nomine intelligo *substantiam*; hoc est intelligo Deum existere, (non per ideam, sed per ratiocinationem) *infinitam* (hoc est, quod non possum concipere, neque imaginari terminos ejus, sive partes extremas, quin adhuc possim imaginari ulteriores); ex quo sequitur ad nomen *infiniti* non oriri ideam infinitatis divinæ, sed meorum ipsius finium, sive limitum: *Independentem*, hoc est, non concipio causam ex qua Deus oriatur.

Ex quo patet me aliam ideam ad nomen *independentis* non habere præter memoriam mearum idearum incipientium diversis temporibus, ideoque dependentium.

Quapropter dicere Deum esse *independentem* nihil aliud est, quàm dicere Deum esse ex earum rerum numero, quarum non imaginor originem; sicut dicere Deum esse *infinitum*, idem est ac si dicamus eum esse in numero earum rerum, quarum non concipimus fines. Et sic omnis idea Dei excluditur: qualis enim est idea sine origine & terminis?

Summè intelligentem: quæro hîc per quam ideam D. C. intelligit intellectionem Dei? *summè potentem*: item per quam ideam intelligitur potentia, quæ est rerum futurarum, hoc est non existentium?

Certè ego potentiam intelligo ex imagine sive memoria actionum præteritarum, hoc modo colligens; sic fecit, ergo sic potuit facere: ergo existens idem sic poterit iterum facere: hoc est, habet potentiam faciendi. Jam hæc omnia sunt ideæ quæ ortæ esse possunt ab objectis externis.

Creatorem omnium quæ extant: creationis imaginem quandam mihi ipsi fingere possum ex iis quæ vidi, velut hominem nascentem, sive crescentem velut ex puncto in figuram & magnitudinem quam nunc habet; aliam ideam ad nomen creatoris nemo habet; sed non sufficit ad probandam creationem quòd imaginari possumus, mundum esse creatum.

Ideoque etsi demonstratum esset aliquid *infinitum*, *independens*, *summè potens*, *&c.* existere, non tamen sequitur existere creatorem. Nisi quis putet rectè inferri ex eo quòd existit aliquid quod nos credimus creâsse cætera omnia, ideo mundum ab eo fuisse aliquando creatum.

Præterea ubi dicit ideam Dei & animæ noſtræ nobis innatam eſſe, velim ſcire, ſi animæ dormientium profundè ſine inſomnio cogitent; ſi non, non habent eo tempore ideas ullas: quare nulla idea eſt innata; nam quod eſt innatum, ſemper adeſt.

RESPONSIO.

Nihil eorum quæ Deo tribuimus, ab objectis externis tanquam ab exemplari poteſt eſſe profectum, quia nihil eſt in Deo ſimile iis quæ ſunt in rebus externis, hoc eſt corporeis: quidquid autem iis diſſimile cogitamus, manifeſtum eſt non ab ipſis, ſed à cauſa iſtius diverſitatis in cogitatione noſtra proficiſci.

Et quæro hîc, quo pacto iſte Philoſophus intellectionem Dei à rebus externis deducat: quam autem habeam ejus ideam facile explico, dicendo me per ideam intelligere id omne quod forma eſt alicujus perceptionis; quis enim eſt qui non percipiat ſe aliquid intelligere, ac proinde qui non habeat iſtam ſive ideam intellectionis, quam indefinitè extendendo format ideam intellectionis divinæ, & ſic de cæteris ejus attributis?

Quoniam verò uſi ſumus idea Dei quæ in nobis eſt ad ejus exiſtentiam demonſtrandam, atque in hac idea tam immenſa potentia continetur ut intelligamus repugnare, ſi Deus exiſtat, aliquid aliud præter ipſum exiſtere, niſi quod ab ipſo ſit creatum, planè ſequitur ex eo quòd demonſtrata ſit ejus exiſtentia, demonſtratum etiam eſſe totum mundum, ſive res omnes à Deo diverſas, quæcunque exiſtunt, ab ipſo eſſe creatas.

Denique cum dicimus ideam aliquam nobis eſſe innatam, non intelligimus illam nobis ſemper obverſari, ſic enim nulla prorſus eſſet innata; ſed tantum nos habere in nobis ipſis facultatem illam eliciendi.

OBJECTIO XI.

Totaque vis argumenti in eo eſt, quòd cognoſcam fieri non poſſe ut exiſtam talis naturæ qualis ſum, nempe ideam Dei in me habens, niſi revera Deus etiam exiſtat, Deus, inquam, ille cujus idea in me eſt.

Quoniam ergo non eſt demonſtratum nos ideam Dei habere, & Chriſtiana religio nos obligat credere Deum eſſe inconceptibilem, hoc eſt, ut ego opinor, cujus idea non habetur, ſequitur exiſtentiam Dei non eſſe demonſtratam, multò minus creationem.

RE-

RESPONSIO.

Cùm dicitur Deus inconceptibilis, intelligitur de conceptu adæquatè illum comprehendente: quomodo autem idea Dei habeatur, ad nauseam usque repetitum est: ac nihil omnino hìc affertur quod demonstrationes meas convellat.

OBJECTIO XII.

Ad Meditationem quartam.

DE VERO ET FALSO.

Atque ita certè intelligo errorem, quatenus error est, non esse quid reale, sed tantummodò defectum. Nec proinde ad errandum mihi opus esse aliquâ potestate ad hunc finem à Deo tributa.

Certum est ignorantiam tantummodò esse defectum, neque opus esse facultate aliquâ positivâ ad ignorandum: sed de errore non est ita res manifesta; videntur enim lapides & inanimata errare non posse, propter hoc solum quòd non habeant facultatem ratiocinandi, neque imaginandi: proinde pronum est colligere quòd ad errandum opus sit facultate ratiocinandi, vel saltem imaginandi, quæ facultates sunt ambæ positivæ tributæ omnibus & solis errantibus.

Præterea D. C. dicit sic, *adverto illos* (scilicet meos errores) *à duabus causis simul concurrentibus dependere, nempe à facultate cognoscendi quæ in me est, & à facultate eligendi, sive ab arbitrii libertate.* Quod videtur præcedentibus contradictorium. Ubi notandum quoque arbitrii libertatem assumi sine probatione, contra opinionem Calvinistarum.

RESPONSIO.

Etsi ad errandum opus sit facultate ratiocinandi (vel potiùs judicandi, sive affirmandi, & negandi) quia nempe est ejus defectus, non ideo sequitur hunc defectum esse realem, ut neque cæcitatem esse realem, quamvis lapides non dicantur cæci, propter hoc solum quòd non sint visus capaces. Mirorque me nullam hactenus rectam illationem in his objectionibus invenisse. Nihil autem de libertate hìc assumpsi, nisi quod omnes experimur in nobis, estque lumine naturali notissimum; nec intelligo quam ob causam præcedentibus contradictorium esse dicatur.

Etsi vero fortè multi sint qui cùm ad præordinationem Dei respiciunt, capere

capere non possunt, quomodo cum ipsa consistat nostra libertas, nemo tamen cùm seipsum tantùm respicit, non experitur unum & idem esse voluntarium, & liberum. Neque hîc est locus examinandi, quænam sit ea de re opinio aliorum.

OBJECTIO XIII.

Exempli causa cùm examinarem his diebus, an aliquid in mundo existeret, atque adverterem ex hoc ipso quòd illud examinarem, evidenter sequi me existere, non potui quidem non judicare quòd tam clarè intelligebam verum esse, non quòd ab aliqua vi externa fuerim ad id coactus, sed quia ex magna luce in intellectu magna consequuta est propensio in voluntate, atque ita tantò magis sponte & liberè illud credidi, quantò minùs fui ad istud ipsum indifferens.

Vox hæc, *magna lux in intellectu*, metaphorica est; nec igitur argumentativa: unusquisque autem qui dubitatione caret, talem lucem prætendit, & habet propensionem voluntatis ad affirmandum id de quo non dubitat, non minorem quàm qui reverà scit. Potest ergo lux hæc esse causa quare quis obstinatè opinionem aliquam defendat, vel teneat, sed non quòd sciat veram eam esse.

Præterea non modò scire aliquid verum esse, sed & credere, vel assensum præbere, aliena sunt à voluntate; nam quæ validis argumentis probantur, vel ut credibilia narrantur, volentes nolentes credimus. Verum est quod affirmare, & negare, propugnare, & refellere propositiones sunt actus voluntatis, sed non ideo sequitur assensum internum dependere à voluntate.

Non itaque satìs demonstratur conclusio quæ sequitur, *atque in hoc liberi arbitrii non recto usu privatio illa inest quæ formam erroris constituit.*

RESPONSIO.

Nihil ad rem attinet quærere an vox, *magna lux*, sit argumentativa, nec ne, modò sit explicativa, ut reverà est. Nemo enim nescit per lucem in intellectu intelligi perspicuitatem cognitionis, quam fortè non habent omnes qui putant se habere, sed hoc non impedit quominus valdè diversa sit ab obstinata opinione absque evidenti perceptione concepta.

Cùm autem hîc dicitur nos rebus clarè perspectis volentes nolentes assentiri, idem est ac si diceretur, nos bonum clarè cognitum volentes nolentes appetere: verbum enim, *nolentes*, in talibus non habet locum, quia implicat nos idem velle & nolle.

OB-

OBJECTIO XIV.

Ad Meditationem quintam.

DE ESSENTIA RERUM MATERIALIUM.

UT *cum, exempli causa, triangulum imaginor, etsi fortasse talis figura nullibi gentium extra cogitationem meam existat, nec unquam extiterit, est tamen profectò determinata quadam ejus natura, sive essentia, sive forma immutabilis & æterna quæ à me non efficta est, nec à mea mente dependet, ut patet ex eo quod possint demonstrari variæ proprietates de isto triangulo.*

Si triangulum nullibi gentium existat, non intelligo quomodo naturam aliquam habeat; quod enim nullibi est, non est: Neque ergo habet esse, seu naturam aliquam: triangulum in mente, oritur ex triangulo viso, vel ex visis ficto: cùm autem semel rem (unde putamus oriri ideam trianguli) nomine trianguli appellaverimus, quanquam perit ipsum triangulum, nomen manet. Eodem modo si cogitatione nostra semel conceperimus angulos trianguli omnes simul æquari duobus rectis, & nomen hoc alterum dederimus triangulo, *habens tres angulos æquales duobus rectis.* Etsi nullus angulus existeret in mundo, tamen nomen maneret, & sempiterna erit veritas propositionis istius, *triangulum est habens tres angulos duobus rectis æquales*; Sed non erit sempiterna natura trianguli, si fortè omne triangulum periret.

Vera similiter in æternum erit propositio, *homo est animal*, propter nomina æterna, sed pereunte genere humano, non erit amplius natura humana.

Unde constat essentiam, quatenus distinguitur ab existentia, nihil aliud esse præter nominum copulationem per verbum, *est*; ideoque essentia absque existentia est commentum nostrum: & videtur esse ut Imago hominis in animo ad hominem; ita esse essentiam ad existentiam, vel ut hæc propositio, *Socrates est homo*; ad hanc, *Socrates est*, vel *existit*; ita Socratis essentia ad ejusdem existentiam: *Iam*, *Socrates est homo*, quando Socrates non existit, significat connexionem nominum tantùm & *est*, sive *esse* habet sub se Imaginem unitatis rei duobus nominibus nominatæ.

RESPONSIO.

Nota est omnibus essentiæ ab existentia distinctio, & quæ hîc de nominibus æternis, loco conceptuum, sive idearum æternæ veritatis dicuntur, jam antè fuerunt satis explosa.

OBJECTIO XV.

Ad Meditationem sextam.

DE RERUM MATERIALIUM EXISTENTIA.

C*Um enim nullam planè facultatem mihi dederit Deus ad hoc*, utrum ideæ emittantur à corporibus nec-ne, *cognoscendum, sed contra magnam propensionem ad credendum illas à rebus corporeis emitti, non video quâ ratione possit intelligi ipsum non esse fallacem, si aliunde quàm à rebus corporeis emitterentur; ac proinde res corporeæ existunt.*

Communis est opinio, non peccare medicos qui ægrotos dicipiunt ipsorum salutis causâ: neque patres qui filios suos fallunt boni ipsorum gratiâ; neque crimen deceptionis consistere in falsitate dictorum, sed in injuria decipientium. Viderit igitur D. C. an vera sit propositio universaliter sumpta, *Deus nullo casu potest nos fallere*, nam si non sit vera ita universaliter, non sequitur conclusio illa, *ergo res corporeæ existunt.*

RESPONSIO.

Ad meam conclusionem non requiritur, ut nullo casu possimus falli, (admisi enim ultrò nos sæpe falli) sed ut non fallamur cum iste noster error decipiendi voluntatem in Deo testaretur, qualem in eo esse repugnat, rursusque hîc est mala illatio.

OBJECTIO ULTIMA.

N*Unc enim adverto permagnum esse inter utrumque* (hoc est inter vigiliam & insomnium) *discrimen, in eo quòd nunquam insomnia cum reliquis omnibus actionibus vitæ à memoria conjungantur.*

Quæro utrum sit hoc certum, quòd quis somnians se dubitare an somniet nec-ne, non possit somniare cohærere suum somnium cum ideis rerum longa serie præteritarum. Si potest, ea quæ somnianti videntur esse actiones vitæ suæ anteactæ, possunt censeri pro veris non minus quàm si vigilaret. Præterea quoniam, ut ipse affirmat, omnis scientiæ certitudo & veritas ab una veri Dei cognitione pendet, Atheus vel non potest colligere se vigilare ex memoria anteactæ vitæ, vel potest aliquis scire se vigilare sine veri Dei cognitione.

RE-

RESPONSIO.

Non poteſt ſomnians ea quæ ſomniat cum ideis rerum præteritarum revera connectere, quamvis ſomniare poſſit ſe connectere, quis enim negat dormientem falli poſſe? atqui poſtea experrectus errorem ſuum facile dignoſcet.

Poteſt verò Atheus colligere ſe vigilare ex memoria anteactæ vitæ, ſed non poteſt ſcire hoc ſignum ſufficere ut certus ſit ſe non errare, niſi ſciat ſe à Deo non fallente eſſe creatum.

OBJECTIONES

QUARTÆ.

Ad virum Clariſſimum Epiſtola.

NOluiſti, vir Clariſſime, gratis me beare; ſummi beneficii compenſationem exigis, & quidem gravem, dum ea tantum lege ingenioſiſſimi operis participem me fieri voluiſti, ut ſenſus de illo meos aperirem. Dura profectò conditio, quam res pulcherrimas noſcendi cupiditas extorſit, & adverſus quam libentiſſimè reclamarem, ſi, ut à Prætore datur exceptio, *ſi quid vi aut metu*, ita novam poſſim obtinere, *ſi quid ſuadente voluptate factum eſt.*

Quid enim vis tibi? meum de Auctore judicium non exſpectas, cujus ſummam ingenii vim, eruditionemque ſingularem, quanti faciam jam pridem nôſti: non ignoras etiam quàm moleſtis occupationibus detinear: nec, ſi quid mihi tribuis amplius quàm deceat, ſequitur ut ego meæ tenuitatis conſcius non ſim, & tamen quod examinandum præbes, cum ingenium non vulgare, tum plurimum ſerenæ mentis deſiderat, ut à rerum omnium exteriorum ſtrepitu libera ſibi ipſi vacet, quod non niſi attentâ meditatione, & defixo in ſeipſam obtutu, fieri poſſe ſatis vides. Parendum nihilominus, ſiquidem jubes; quidquid à me peccabitur, penes te culpa erit qui ad ſcribendum cogis. Quanquam verò totum hoc opus Philoſophia ſibi vindicare poſſit, quia tamen vir modeſtiſſimus ultro ſe Theologorum tribunali ſiſtit, duplicem hic agam perſonam, proponamque primum quæ circa præcipuas de natura Mentis noſtræ & de Deo

quæstiones à Philosophis opponi posse mihi videbuntur, tum verò scrupulos aperiam quos in opere universo Theologus posset offendere.

De natura mentis humanæ.

HIc primum mirari subit virum Clarissimum idem pro totius suæ Philosophiæ principio statuisse quod statuit D. Augustinus, acerrimi vir ingenii, nec in Theologicis modò, sed etiam in Philosophicis rebus planè mirandus. Lib. enim 2 de Libero arbitrio cap. 3, Alipius cum Evodio disputans probaturusque Deum esse, *Prius*, inquit, *abs te quæro ut de manifestissimis capiamus exordium, utrum tu ipse sis; an tu forte metuis ne hac in interrogatione fallaris, cum utique si non esses, falli omnino non posses*, quibus similia sunt Authoris nostri verba, *sed est deceptor nescio quis summe potens, summe callidus qui de industria me semper fallit: haud dubie ego etiam sum si me fallit.* Sed pergamus, & quod potius ad rem facit, videamus quo pacto ex hoc principio confici possit Mentem nostram à corpore esse separatam.

Dubitare possum an corpus habeam, imo an ullum sit in rerum natura corpus, nec tamen mihi licet dubitare quin sim, sive existam, quandiu dubito, sive cogito.

Ego igitur, qui dubito, & cogito, corpus non sum, alioquin de corpore dubitando de me ipso dubitarem.

Imò etiamsi obstinata mente contendam, nullum esse omnino corpus, manet nihilominus positio, ego aliquid sum; non sum igitur corpus: acutè sanè, sed opponet aliquis quod etiam sibi ipsi auctor objicit, quod de corpore dubitem, vel corpus esse negem, non efficitur nullum esse corpus.

Fortassis ergo contingit ut hac ipsa quæ suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota, tamen in rei veritate non differant ab eo me quem novi. Nescio, inquit, *de hac re non disputo; novi me existere, quæro quis sim ego ille quem novi; certissimum est hujus sic præcise sumpti notitiam non pendere ab iis quæ existere nondum novi.*

Verùm cum fateatur per argumentum in methodo propositum rem eò tantum deductam esse, ut quidquid corporeum est excluderet à natura mentis suæ, *non in ordine ad ipsam rei veritatem, sed dumtaxat in ordine ad suam perceptionem (adeo ut sensus esset, se nihil plane cognoscere quod ad essentiam suam sciret pertinere, præterquam quod esset res cogitans)* patet ex hac responsione in iisdem adhuc terminis disputationem hærere, proinde integram

restare

restare quæstionem quam se soluturum spondet, quo pacto ex eo quod nihil aliud ad essentiam suam pertinere cognoscat, sequatur nihil etiam aliud revera ad illam pertinere. Quod tamen ab illo præstitum esse tota Meditatione 2, ut fatear tarditatem meam, deprehendere non potui. Sed quantum conjicere possum, hujus rei probationem aggreditur in Meditatione 6, eo quod illam dependere judicarit à clara Dei notitia, quam Meditatione 2 sibi nondum comparârat; sic ergo rem istam probat.

Quoniam, inquit, *scio omnia quæ clarè & distinctè intelligo, *talia à Deo fieri posse qualia illa intelligo, satis est quod possim unam rem absque altera clare & distincte intelligere, ut certus sim unam ab altera esse diversam, quia potest saltem à Deo seorsim poni, & non refert à qua potentia id fiat ut diversa existimetur: quia ergo ex una parte claram & distinctam habeo ideam mei ipsius, quatenus sum tantùm res cogitans, non extensa, & ex alia parte distinctam ideam corporis, quatenus est tantùm res extensa, non cogitans, certum est me à corpore meo revera esse distinctum & absque illo posse existere.*

Hic paulisper subsistendum, in his enim paucis verbis totius difficultatis cardo versari mihi videtur.

Ac primum quidem ut vera sit illius syllogismi propositio, non de quacunque etiam clara & distincta, sed tantummodo de adæquata rei cognitione intelligi debet. fatetur enim V. C. in responsione ad Theologum, sufficere distinctionem formalem, nec requiri realem, ut unum ab alio distincte & seorsim concipiatur per abstractionem intellectus rem inadæquate concipientis; unde in eodem loco subsumit:

Atqui complete intelligo quid sit corpus, putando tantùm illud esse extensum, figuratum, mobile, &c. deque illo negando ea omnia quæ ad mentis naturam pertinent: & vice versa intelligo mentem esse rem completam, quæ dubitat, quæ intelligit, quæ vult, &c. quamvis negem in ea quidquam esse ex iis quæ in corporis idea continentur, Ergo inter corpus & mentem est distinctio realis.

Sed si quis hanc sumptionem in dubium revocet, contendatque inadæquatam tantum esse tui conceptionem, dum te concipis tanquam rem cogitantem, non extensam; similiterque cum te concipis tanquam rem extensam, non cogitantem, videndum quomodo id in superioribus probatum sit: non enim arbitror rem istam ita claram esse, ut tanquam principium indemonstrabile assumi debeat, non probari.

Et quidem quod ad illius primam partem attinet, quod scilicet *complete intelligas, quid sit corpus, putando tantùm illud esse extensum, figuratum, mobile, &c. deque illo negando ea omnia quæ ad mentis naturam pertinent*, parum ad rem facit; qui enim contenderet mentem nostram esse corpoream,

non ideo existimaret corpus omne mentem esse; corpus ergo se haberet ad mentem sicut genus ad speciem: at genus potest intelligi sine specie, & de illo negando quidquid speciei proprium & peculiare est, unde vulgo Logici aiunt negatâ specie non negari genus: sic possem intelligere figuram absque eo quòd intelligam ullam ex iis affectionibus quæ circulo propriæ sunt: probandum ergo superest mentem completè & adæquatè posse intelligi sine corpore.

Non aliud in toto opere idoneum video ad hanc probationem argumentum, præter illud quod initio propositum est, *possum negare ullum esse corpus, ullam rem extensam, & tamen certum mihi est me esse, quandiu hoc nego, seu cogito: sum ergo res cogitans, non corpus, & ad mei notitiam non pertinet corpus.*

At ex eo confici tantùm video aliquam mei notitiam parari posse absque notitia corporis, sed notitiam illam esse completam, & adæquatam, ita ut certus sim me non falli, dum ab essentia mea corpus excludo, mihi nondum planè perspicuum est: Rem exemplo declarabo.

Certò noverit aliquis angulum in semicirculo rectum esse, & proinde triangulum ex illo angulo, & diametro circuli rectangulum esse: dubitet verò, necdum certo deprehenderit, imo sophismate aliquo delusus neget quadratum basis rectanguli æquale esse quadratis laterum, eâdem ratione quam vir clarissimus proponit, videtur se in falsa sua persuasione confirmaturus: ut enim, inquit, clarè & distinctè percipio triangulum illum esse rectangulum, dubito tamen utrùm illius basis quadratum æquale sit quadratis laterum; non ergo ad illius essentiam pertinet, quòd illius basis quadratum æquale sit quadratis laterum.

Deinde etiamsi negavero quod illius basis quadratum sit æquale quadratis laterum, certus tamen remaneo quòd sit rectangulus, & clara distinctaque remanet in mea mente notitia quòd unus ex illius angulis sit rectus, quo salvo, ne Deus quidem efficere possit ut non sit rectangulus.

Non ergo id de quo dubito, immò quo sublato ea mihi remanet idea, ad illius essentiam pertinet.

Præterea *quoniam scio omnia quæ clarè & distinctè intelligo talia à Deo fieri posse, qualia illa intelligo, satìs est quòd possim rem unam absque altera clarè & distinctè intelligere, ut certus sim unam ab altera esse diversam, quia potest à Deo seorsim poni*; at clarè & distinctè intelligo hunc triangulum esse rectangulum, absque eo quòd intelligam quadratum illius basis æquale esse quadratis laterum, ergo saltem à Deo fieri potest triangulus rectangulus, cujus basis quadratum æquale non sit quadratis laterum.

Non

Non video quid hîc reſponderi poſſit, niſi illum hominem clarè & diſtinctè non percipere triangulum rectangulum. At unde habeo me clariùs percipere naturam mentis meæ, quàm ille percipiat naturam trianguli? æquè enim certus eſt ille triangulum in ſemicirculo habere unum angulum rectum, quæ eſt notio trianguli rectanguli, ac ego certus ſum me exiſtere ex eo quòd cogitem.

Quemadmodum ergo ille in eo fallitur quod ad illius trianguli naturam, quem clarè & diſtinctè novit eſſe Rectangulum, pertinere non arbitretur quòd illius baſis quadratum ſit, &c. Ita cur in eo fortaſſe non fallor, quod ad mei naturam, quam certe & diſtinctè novi eſſe rem cogitantem, nihil aliud pertinere arbitrer, quàm quòd ſim res cogitans? Cùm etiam fortè ad illam pertineat quòd ſim res extenſa.

Et profectò, inquiet aliquis, mirum non eſt, ſi dum ex eo quòd cogitem, colligo me exiſtere, idea quam de me hoc pacto cognito efformo, nihil aliud animo meo repræſentat quàm meipſum, tanquam rem cogitantem, quippe quæ ex ſola mea cogitatione deſumpta ſit, ut proinde ex illa idea nullum argumentum deſumi poſſe videatur, nihil amplius ad meam eſſentiam pertinere, quàm quod in ea continetur.

Accedit quòd hoc argumentum nimis probare videtur, & nos in eam Platonicam opinionem deducere (quam tamen auctor refellit), nihil corporeum ad noſtram eſſentiam pertinere, ita ut homo ſit ſolus animus, corpus verò non niſi vehiculum animi; unde hominem definiunt animum utentem corpore.

Quòd ſi reſpondeas corpus non ſimpliciter à mei eſſentia excludi, ſed tantummodò quatenus præciſè ſum res cogitans, metuendum videtur ne quis hanc in ſuſpicionem veniat, num fortè notitia mei, quatenus ſum res cogitans, non ſit notitia alicujus entis completè & adæquatè concepti, ſed tantum inadæquatè, & cum quadam abſtractione intellectus.

Unde ſicut Geometræ concipiunt lineam tanquam longitudinem latitudinis expertem, & ſuperficiem tanquam longitudinem ſimul & latitudinem abſque profunditate, etſi nulla ſit longitudo ſine latitudine, nec latitudo ſine profunditate: ita forſan aliquis dubitare poſſit, num res omnis cogitans ſit etiam res extenſa, ſed cui tamen præter communes cum rebus aliis extenſis affectiones, ut eſſe figurabile, mobile, &c. inſit peculiaris cogitandi virtus, unde fiat, ut cum hac ſola virtute tanquam res cogitans, per abſtractionem intellectus apprehendi poſſit, licet revera rei cogitanti corporis affectiones conveniant; ſicut quantitas cum ſola longitudine

gitudine

gitudine concipi poteſt, licet omni quantitati reipſa conveniat ſimul cum longitudine latitudo & profunditas.

Difficultatem auget quod illa cogitandi vis corporeis organis affixa videatur, cum in infantibus ſopita, in amentibus extincta judicari poſſit, quod impii animorum carnifices potiſſimum urgent.

Hactenus de reali mentis noſtræ à corpore diſtinctione. Cùm verò V. C. demonſtrandam ſuſceperit animorum immortalitatem, meritò quæri poſſit an ex ea ſeparatione evidenter ſequatur: in vulgaris enim Philoſophiæ principiis id minime ſequitur, cùm vulgo velint brutorum animas ab illorum corporibus eſſe diſtinctas, quæ tamen cum illis intereant.

Huc uſque reſponſionem protraxeram, & in animo erat oſtendere, quomodo ſecundum auctoris noſtri principia, quæ ex ejus Philoſophandi ratione collegiſſe mihi videbar, ex reali mentis à corpore diſtinctione, illius immortalitas facillime concludatur, cum ad me perlata eſt nova viri clariſſimi lucubratiuncula, quæ cum toti operi lucem multam affert, tum in hac parte eandem prorſus adducit ad propoſitam quæſtionem diſſolvendam quæ eram allaturus.

Quod vero ſpectat ad brutorum animas, ſatis inſinuat aliis in locis nullam iis ineſſe, ſed tantum corpus modo quodam certo configuratum, & variis organis ita conflatum, ut operationes omnes in illo & per illud fieri poſſint quas videmus.

Sed vereor ut hæc perſuaſio in animis hominum fidem invenire poſſit, niſi validiſſimis rationibus comprobetur. Incredibile enim prima fronte apparet quomodo fieri poſſit ſine ullius animæ miniſterio ut lumen à lupi corpore reflexum in ovis oculos tenuiſſima nervorum opticorum fila moveat, & ex illa motione ad cerebrum uſque pertingente ſpiritus animalis in nervos diffundatur, eo pacto, quo neceſſe eſt ad hoc ut ovis fugam arripiat.

Unum hic addam, quod de imaginationis à cogitatione, ſive intelligentia diſtinctione, & illorum majori certitudine quæ ratione comprehendimus, quàm quæ corporeis ſenſibus obverſantur, Vir C. docet, ſummoperè à me probari. Jam dudum enim ab Auguſtino cap. 15. de animæ quantitate didici, procul abjiciendos eſſe qui ſibi perſuadent minus eſſe certa quæ intelligentia cernimus, quàm quæ his corporeis oculis ſemper cum pituitâ bellum gerentibus: unde etiam ait Solil. l. 1. c. 4. ſenſus ſe in geometrico negotio quaſi navim expertum eſſe. *Nam cùm*, inquit, *ipſi me ad locum quo tendebam pervexerint, ubi eos dimiſi, & jam in ſolo poſitus cœpi*

cœpi cogitatione ista volvere, diu mihi vestigia titubarunt: quare citius mihi videtur in terra posse navigari, quàm geometriam sensibus percipi, quamvis primò discentes aliquantum adjuvare videatur.

DE DEO.

PRioris de existentia Dei demonstrationis, quam in Meditatione 3 Auctor explicat, duæ sunt partes: prior est, quòd Deus sit, si quidem ejus idea in me sit: posterior est, quod ego habens talem ideam non possim esse nisi à Deo.

Circa priorem partem id unum mihi non probatur, quòd cùm Vir Cl. asseruisset non nisi in judiciis falsitatem propriè reperiri, paulò post tamen admittat ideas non formaliter quidem, sed materialiter falsas esse posse, quod ab ejus principiis dissonum mihi videtur.

Sed vereor ut in re obscurissima animi mei sensa satìs dilucidè possim explicare: res exemplo clarior fiet. *Si*, inquit, *frigus sit tantùm privatio caloris, idea frigoris quæ illud mihi tanquam rem positivam repræsentat, materialiter falsa erit.*

Imò si frigus sit tantùm privatio, nulla poterit dari frigoris idea quæ illud mihi tanquam rem positivam repræsentet, & judicium hìc ab Auctore cum idea confunditur.

Quid enim est idea frigoris? frigus ipsum, quatenus est objectivè in intellectu: at si frigus sit privatio, non potest esse objectivè in intellectu per ideam, cujus esse objectivum sit ens positivum: Ergo si frigus sit tantùm privatio, nunquam illius poterit esse idea positiva, & proinde nulla, quæ materialiter falsa sit.

Confirmatur eodem argumento quo probat Vir Cl. ideam entis infiniti non posse non esse veram. nam quamvis fingi possit tale ens non existere, non tamen fingi potest ejus ideam nihil reale mihi exhibere.

Ita planè de omni idea positiva dici potest. nam quamvis fingi possit frigus, quod arbitror ideâ positivâ repræsentari, non esse positivum; non tamen fingi potest ideam positivam nihil reale & positivum mihi exhibere; cùm idea positiva non dicatur secundùm esse quod habet tanquam modus cogitandi, eo enim modo omnes positivæ essent: sed ab esse objectivo quod continet, & menti nostræ exhibet: potest ergo illa idea non esse frigoris idea, sed non potest esse falsa.

Sed, inquies, eo ipso falsa est, quòd non est frigoris idea; imò judicium tuum falsum, si illam judicas esse frigoris ideam: ipsa verò in te verissima.

Sicut idea Dei ne materialiter quidem falsa dici debet, quamvis illam quis possit transferre ad rem quæ non sit Deus, sicut fecerunt idololatræ.

Denique illa frigoris idea, quam dicis materialiter falsam esse, quid menti tuæ exhibet? Privationem? ergo vera est; ens positivum? ergo non est frigoris idea: & præterea quæ causa illius entis positivi objectivi, unde fieri vis, ut materialiter falsa sit illa idea. Ego, inquis, *quatenus à nihilo sum*. Ergo esse objectivum positivum alicujus ideæ à nihilo esse potest, quod præcipua Cl. Viri fundamenta convellit.

Sed pergamus ad posteriorem demonstrationis partem, quâ quæritur, *utrum ipse habens ideam entis infiniti ab alio esse possim quàm ab ente infinito, & præsertim utrùm à me ipso?* Contendit Vir Cl. me à me ipso esse non posse, eo quòd *si mihi ipse esse darem, darem etiam omnes perfectiones, quarum ideam in me esse animadverto.* Sed reponit acutè Theologus: *Esse à se* non *positivè* sumi debet, sed *negativè*, ut sit idem quod *non esse ab alio. Nunc verò*, inquit, *si aliquid à se est, id est* non ab alio, *quomodo probem istud omnia complecti & esse infinitum? jam enim non audio si dicas: si à se est, sibi facile omnia dedisset: nec enim à se est ut à causa, nec sibi ante prævius fuit, ut ante deligeret, quod esset postmodum.*

Ut hoc argumentum dissolvat, contendit Vir Cl. *esse à se*, non *negativè*, sed *positivè* debere sumi, etiam quantum ad Deum spectat, ita ut Deus *quodam modo idem præstet respectu sui ipsius quod causa efficiens respectu sui effectus.* quod sanè durum mihi videtur & falsum.

Itaque partim cum Viro Cl. consentio, partim ab illo dissentio. fateor enim non posse me à me ipso esse nisi positivè; nego verò idem de Deo dici debere, imò arbitror manifestam esse contradictionem quòd aliquid sit à seipso positivè, & tanquam à causa. unde idem efficio quod Auctor noster, sed aliâ planè viâ, in hunc scilicet modum.

Ut à meipso essem, deberem à me ipso esse *positivè*, & tanquam à causa; ergo fieri non potest ut à me ipso sim; hujus syllogismi propositionem probant viri rationes ex eo desumptæ, quod cùm temporis partes à se mutuo sejungi possint, ex eo quod sim, *non sequatur me futurum, nisi aliqua causa me quasi rursus efficiat singulis momentis.*

Quod vero adsumptionem attinet, illam arbitror adeo claram esse lumine naturali, ut vix probari possit nisi nugatoriè notum probando per minùs notum. Imo illius veritatem Auctor videtur agnovisse, cum apertè inficiari ausus non est. hæc enim quæso verba pensentur in responsione ad Theologum.

Non dixi, inquit, *impossibile esse ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius, etsi enim*

enim apertè id verum sit, quando restringitur efficientis significatio ad illas causas quæ sunt effectibus tempore priores, vel quæ ab ipsis sunt diversæ, non tamen videtur in hac quæstione ita esse restringenda, quia lumen naturale non dictat ad rationem efficientis requiri ut tempore prior sit suo effectu.

Optimè quantum ad prius membrum; sed cur omissum posterius, nec additum, idem lumen naturale non dictare ad rationem efficientis requiri, ut diversa sit à suo effectu, nisi quia per lumen ipsum naturale id asserere non licebat?

Et sanè cum effectus omnis à causa dependeat, à causa esse suum accipiat, nonne clarum est idem à seipso dependere non posse, idem à seipso suum esse accipere non posse?

Præterea causa omnis est effectus causa, & effectus causæ effectus, & proinde mutua est inter causam & effectum habitudo: at habitudo non nisi duorum est.

Deinde concipi sine absurditate non potest rem aliquam accipere esse, & tamen illud idem esse habere priusquàm conceperimus illud jam accepisse. At istud contingeret, si notiones causæ & effectus eidem rei respectu sui ipsius tribueremus. Quæ est enim notio causæ? dans esse: quæ notio effectus? accipere esse. Prior est autem naturâ causæ notio, quàm notio effectus.

Jam vero concipere non possumus rem aliquam sub notione causæ ut dantem esse, nisi illam concipiamus habere esse, nemo enim dat quod non habet; Ergo prius rem conciperemus habere esse, quàm conciperemus illud eam accepisse; & tamen in eo qui accipit, prius est accipere quàm habere.

Aliter ea ratio formari potest; nemo dat quod non habet, ergò nemo potest sibi dare esse nisi qui jam illud esse habeat: si autem jam habet, ut quid sibi illud daret?

Denique asserit lumine naturali notum esse creationem à conservatione solâ ratione distingui; At eodem lumine naturali notum est nil seipsum creare posse; ergo nec seipsum conservare.

Verum si à thesi generali ad hypothesim de Deo specialem descendamus, res adhuc meo judicio manifestior erit, Deum à seipso *positive* esse non posse, sed tantum *negative*, id est non ab alio.

Ac primum quidem id patet ex ratione quam affert V. C. ad probandum si corpus *à se sit*, debere à seipso esse *positive*. *Temporis enim*, inquit, *partes aliæ ab aliis non pendent, nec proinde ex eo quòd illud corpus supponatur ad hoc usque tempus à se fuisse, id est sine causa, hoc sufficit ut etiam in poste-*

posterum sit futurum, nisi aliqua potentia in eo sit ipsum continuo veluti reproducens.

At tantum abest ut hæc ratio in ente summè perfecto sive infinito locum habere possit, quin potius contrarium ob contrarias causas evidenter deduci possit: in idea enim entis infiniti continetur, quod ejus duratio sit etiam infinita, scilicet nullis clausa limitibus, ac proinde indivisibilis, permanens, tota simul, & in qua non nisi per errorem & intellectus nostri imperfectionem concipi possit prius & posterius.

Unde manifestè sequitur concipi non posse Ens infinitum vel per momentum existere, quin simul concipiatur & semper extitisse, & in æternum existentiam habiturum (quod Auctor ipse alicubi docet,) ut proinde vanum sit quærere cur in esse perseveret.

Imo, ut frequenter docet Augustinus (quo nemo unquam post auctores sacros dignius & sublimius de Deo locutus est,) in Deo nullum est vel fuisse vel futurum esse, sed semper esse, ut hinc evidentius appareat non nisi cum absurditate quæri posse, cur Deus in esse perseveret, cum hæc quæstio manifestè involvat prius & posterius, præteritum & futurum, quæ ab Entis infiniti notione excludi debent.

Præterea Deus à se esse *positivè* cogitari non potest quasi seipsum primo produxerit; fuisset enim antequam esset; sed tantum (ut sæpius declarat Auctor) quia se revera conservat.

At in ens infinitum conservatio non magis cadit quàm prima productio; quid enim quæso conservatio, nisi continua quædam rei reproductio? unde conservatio omnis supponit primam productionem; & propterea nomen ipsum continuationis, sicut & conservationis, potentialitatem quandam involvit; Ens autem infinitum actus est purissimus sine ulla potentialitate.

Concludamus igitur concipi non posse Deum esse à seipso *positivè*, nisi per imperfectionem nostri intellectus, Deum instar rerum creatarum concipientis: quod magis adhuc constabit alia ratione.

Causa efficiens rei alicujus non quæritur nisi ratione existentiæ, non vero ratione essentiæ; verbi gratiâ, si triangulum conspicio, causam efficientem quæram per quam factum sit ut hic triangulus existeret, sed causam efficientem sine absurditate non quæram, cur triangulus habeat tres angulos æquales duobus rectis; & id quærenti non bene responderetur, per causam efficientem, sed id tantum, quia ea est natura trianguli: unde Mathematici, quia de sui objecti existentia non agunt, nihil demonstrant per efficientem, & finem. At non minus est de essentia entis infiniti quod

exiſtat,

existat, imo etiam, si velis, quod in esse perseveret, quàm de essentiâ trianguli habere tres angulos æquales duobus rectis; ergo sicut quærenti cur triangulus tres angulos æquales duobus rectis habeat, responderi non debet, per causam efficientem, sed dicendum solummodo, eam esse æternam & immutabilem trianguli naturam: ita quærenti cur Deus sit, vel in esse perseveret, nulla vel in Deo, vel extra Deum causa efficiens, vel quasi causa efficiens (de re enim, non de nomine disputo) quærenda est, sed id unum pro ratione afferendum, quia ea est natura entis summè perfecti.

Unde ad id quod ait Vir. Cl. dictare lumen naturæ nullam rem existere, de qua non liceat petere cur existat, sive in ejus causam efficientem inquirere; aut si non habeat, cur illa non indigeat, postulare? Respondeo petenti cur Deus existat, non per causam efficientem respondendum esse, sed nihil aliud, quàm quia Deus est, seu Ens infinitum: & in ejus causam efficientem inquirenti, respondendum, causa efficienti non indigere: & rursum percontanti cur illâ indigeat, respondendum, quia ens infinitum est, cujus existentia est sua essentia: ea enim solummodo causa efficienti indigere, in quibus existentiam actualem ab essentia distinguere licet.

Quamobrem corruunt quæ verbis citatis subjungit. *Adeo*, inquit, *ut si putarem nullam rem idem quodammodo esse posse erga se ipsam quod est causa efficiens erga effectum, tantum abest ut inde concluderem aliquam esse causam primam, quin è contra ejus ipsius, quæ vocaretur prima, causam rursus inquirerem; & ita nunquam ad ullam omnium primam devenirem.*

Imo vero si putarem cujuscunque rei causam efficientem, vel quasi efficientem esse quærendam, cujuscunque rei assignatæ causam ab ea diversam inquirerem, cum evidentissimum mihi sit nihil ullo modo erga seipsum esse posse, quod est causa efficiens erga effectum.

Monendus vero mihi videtur ut hæc attentè diligenterque consideret: quia certo scio vix ullum Theologum reperiri posse, qui non ea propositione offendatur. Quod Deus à seipso sit *positivè*, & tanquam à causa.

Unicus mihi restat scrupulus, quomodo circulus ab eo non committatur, dum ait, *non aliter nobis constare quæ à nobis clarè & distinctè percipiuntur, vera esse, quàm quia Deus est.*

At nobis constare non potest Deum esse, nisi quia id à nobis clarè & evidenter percipitur: ergo priusquam nobis constet Deum esse, nobis constare debet verum esse quodcunque à nobis clarè & evidenter percipitur.

Addo quod exciderat, falsum mihi videri quod pro certo affirmat Vir. Cl. *nihil in se quatenus est res cogitans, esse posse, cujus conscius non sit*; per se enim

enim, quatenus est res cogitans, nihil aliud intelligit quàm mentem suam quatenus à corpore distincta est. At quis non videt multa in mente esse posse, quorum mens conscia non sit; mens infantis in matris utero habet vim cogitandi, at ejus conscia non est; mitto innumera similia.

De iis quæ Theologos morari possunt.

UT tædiosum sermonem aliquando absolvam, libet hîc brevitati consulere, & res potiùs indicare, quàm de iis accuratiùs disputare.

PRIMUM vereor ne quosdam offendat liberior hæc Philosophandi ratio, quâ omnia revocantur in dubium: & sanè Auctor ipse fatetur in Methodo, mediocribus ingeniis hanc viam esse periculosam: fateor tamen hanc invidiam in Synopsi mitigari.

Verùm tamen haud scio an aliquâ præfatiunculâ hæc Meditatio præmuniri debeat, qua significetur de iis rebus seriò non dubitari, sed ut iis aliquantisper sepositis quæ vel *minimam, & hyperbolicam*, ut Auctor ipse vocat alio in loco, *dubitandi occasionem* relinquunt, aliquid ita firmum & stabile reperiri possit, ut de eo ne pervicacissimo quidem liceat vel tantillùm dubitare. Unde etiam fit, ut loco illorum verborum, *quòd cùm Auctorem meæ originis ignorarem*, reponendum censerem, *ignorare me fingerem.*

In Meditatione 4 de Vero & Falso multas ob causas, quas longum esset recensere, vehementer optarem, ut in ipsa Meditatione, vel in Synopsi, duo significaret.

Primum est, se, dum causam erroris inquirit, de illo potissimum satagere qui committitur in dijudicatione veri & falsi, non autem de illo qui contingit in persecutione boni & mali.

Cum enim prius illud sufficiat ad Auctoris institutum & scopum: & quæ hîc dicuntur de causa erroris, in gravissimas objectiones incidant, si etiam ad posterius caput se extendant, prudentia, nisi fallor, exigit, & flagitat docendi ordo, cujus Auctor noster amantissimus est, ut quæcunque ad rem non faciunt, & altercationibus ansam præbere possunt, omittantur, ne dum lector de superfluis inutiliter jurgatur, à necessariorum perceptione retardetur.

Alterum quod Auctorem nostrum indicare velim, est, se, dum asserit nulli nos rei assentiri debere, nisi quam clarè & distinctè noverimus, de iis tantum rebus agere quæ ad disciplinas spectant, & sub intelligentiam cadunt, non verò de iis quæ ad fidem pertinent, & ad vitam agendam: Itaque se damnare opinantium temeritatem, non prudenter credentium persuasionem.

Tria

Tria enim sunt, ut sapienter monet B. Augustinus de utilit. credendi, c. 15. *velut finitima sibimet in animis hominum distinctione dignissima: Intelligere, credere, opinari.*

Intelligit, *qui certâ ratione aliquid comprehendit*. Credit, *qui gravi aliquâ auctoritate commotus verum esse arbitratur, etiam quod certâ ratione non comprehendit*: opinatur, *qui quod nesciat se scire existimat.*

Opinari autem duas ob res turpissimum est: quod ediscere non potest qui sibi jam se scire persuasit, si modò illud disci potest, & per se ipsa temeritas non bene affecti animi signum est.

Quod intelligimus igitur, debemus rationi: *quòd credimus*, auctoritati; *quod opinamur*, errori. *Hæc dicta sunt, ut intelligeremus nos retentâ fide, illarum etiam rerum quas nondum comprehendimus, à temeritate opinantium vindicari.*

Nam qui dicunt nihil esse credendum, nisi quod scimus, id unum cavent nomen opinationis, quod fatendum est turpe, ac miserrimum: sed si quis diligenter consideret plurimum interesse, utrùm se scire quis putet, an quod nescire se intelligit, credat aliquâ auctoritate commotus, profectò erroris & inhumanitatis atque superbiæ crimen vitabit.

Et paulò post c. 12. subjungit: *Multa possunt afferri quibus ostendatur, nihil omnino humanæ societatis incolume remanere, si nihil credere statuerimus quod non potuerimus tenere perceptum.* Huc usque August.

Quanti momenti sit Virum C. hæc distinguere, ne multi hoc tempore ad impietatem proclives, illius verbis ad eversionem fidei abuti possint, ipse facilè pro sua prudentia judicabit.

Verùm quod maximè Theologis offendiculo fore prævideo, est, quòd secundum Viri Cl. dogmata, salva & integra remanere non posse videantur, quæ de sacrosanctis altaris mysteriis docet Ecclesia.

Fide enim credimus ablatâ ab Eucharistico pane panis substantiâ, sola illic accidentia remanere: ea autem sunt extensio, figura, color, odor, sapor, aliæque sensiles qualitates.

Qualitates sensiles nullas esse putat Vir Cl. sed tantummodo varias corpusculorum nobis adjacentium motiones, quibus varias illas impressiones percipimus, quas deinde coloris, saporis, odoris nominibus appellamus: restant ergo figura, extensio, mobilitas. At negat Auctor facultates illas absque aliqua substantia cui insint posse intelligi, nec proinde etiam absque illa existere: quod etiam repetit in responsione ad Theologum.

Nec agnoscit inter illas affectiones, & substantiam, distinctionem nisi formalem, quæ sufficere non videtur ut quæ sic distinguuntur, à se invicem etiam divinitus separentur.

Non

Non dubito quin, quâ pietate est Vir Clarissimus, id attentè diligenterque perpendat, & summo sibi studio judicet incumbendum, ne cum Dei causam adversus impios agere meditatur, fidei illius auctoritate fundatæ, & cujus beneficio immortalem illam vitam, quam hominibus persuadendam suscepit, se consecuturum sperat, aliqua in re periculum creâsse videatur.

Responsio ad Quartas Objectiones.

NOn potuissem optare magìs perspicacem, nec simul magìs officiosum scripti mei examinatorem, quàm illum esse experior, cujus animadversiones ad me misisti; tam humaniter enim mecum agit, ut ipsum & mihi, & causæ favere facilè percipiam, & nihilominus tam accuratè illa quæ oppugnat circumspexit tamque intimè pervidit, ut sperem etiam in reliquis nihil ejus aciem effugisse, ac præterea tam acutè illa urget quæ judicavit esse minus probanda, ut non verear ne quis existimet illum quicquam gratiæ causa dissimulâsse: ideoque non tam moveor iis quæ objecit, quàm gaudeo quòd in pluribus non adversetur.

Responsio ad primam partem, de natura mentis humanæ.

NOn hîc morabor in gratiis Viro Clarissimo agendis, quòd me divi Augustini auctoritate adjuvârit, rationesque meas ita proposùerit, ut timere videretur, ne non satis fortes aliis apparerent.

Sed primum dicam, ubinam probare cœperim, quo pacto *ex eo quòd nihil aliud ad meam essentiam* (hoc est ad essentiam solius mentis) *pertinere cognoscam, præterquam quòd sim res cogitans, sequatur nihil etiam aliud revera ad illum pertinere:* nempe ubi probavi Deum existere, Deum scilicet illum, qui potest omnia quæ ego clarè & distinctè ut possibilia cognosco.

Etsi enim multa fortè in me sint quæ nondum adverto (ut revera illo in loco supponebam me nondum advertere, mentem habere vim corpus movendi, vel illi esse substantialiter unitam;) quia tamen id quod adverto, mihi sufficit ut cum hoc solo subsistam, certus sum me à Deo potuisse creari absque aliis quæ non adverto, atque ideo ista alia ad mentis essentiam non pertinere.

Nihil enim eorum sine quibus res aliqùa esse potest, mihi videtur in ejus essentia comprehendi, & quamvis mens sit de essentia hominis, non tamen est propriè de essentia mentis quod humano corpori sit unita.

Dicen-

Dicendum etiam est quo sensu intelligam *distinctionem realem non inferri ex eo quod una res absque alia concipiatur per abstractionem intellectus rem inadæquatè concipientis, sed tantùm ex eo quòd unaquaque res absque alia completè, sive ut res completa, intelligatur.* Neque enim existimo adæquatam rei cognitionem hîc requiri, ut Vir C. assumit, sed in hoc differentia est, quòd ut aliqua cognitio sit *adæquata*, debeant in ea contineri omnes omnino proprietates quæ sunt in re cognita: & idcirco solus est Deus qui novit se habere cognitiones rerum omnium adæquatas.

Intellectus autem creatus, etsi fortè revera habeat rerum multarum cognitionem, nunquam tamen potest scire se habere, nisi peculiariter ipsi Deus revelet; ad hoc enim ut habeat adæquatam alicujus rei cognitionem, requiritur tantùm ut vis cognoscendi quæ in ipso est adæquet istam rem, quod facile fieri potest: ut autem sciat se illam habere, sive Deum nihil ampliùs posuisse in illa re quàm id quod cognoscit, oportet ut suâ vi cognoscendi adæquet infinitam Dei potestatem: quod fieri planè repugnat.

Jam verò ad cognoscendam distinctionem realem inter duas res, non requiritur ut nostra de iis cognitio sit adæquata, nisi possimus scire ipsam esse adæquatam; sed nunquam possumus hoc scire, ut mox dictum est; ergo non requiritur ut sit adæquata.

Itaque ubi dixi *non sufficere quòd una absque alia intelligatur per abstractionem intellectus rem inadæquatè concipientis*, non putavi inde posse inferri, ad distinctionem realem requiri cognitionem *adæquatam*, sed tantùm cognitionem, quam nos ipsi per abstractionem intellectus non redderemus *inadæquatam*.

Longè enim aliud est cognitionem aliquam esse planè adæquatam, quod nunquam certò scire possumus an sit verum, nisi à Deo reveletur: & aliud eousque esse adæquatam, ut à nobis per abstractionem intellectus inadæquatam non reddi percipiamus.

Eodemque modo cùm dixi rem intelligendam esse *completè*, sensus non erat intellectionem debere esse adæquatam, sed tantùm rem satìs debere intelligi, ut scirem esse *completam*.

Quod tam ex antecedentibus quàm ex sequentibus putabam esse manifestum; distinxeram enim paulò antè entia incompleta à completis, dixeramque requiri ut unumquodque ex iis quæ realiter distinguuntur, tanquam ens per se & ab omni alio diversum intelligatur.

Postea verò eodem sensu quo dixi me *complete* intelligere quid sit corpus, statim subjunxi, me etiam intelligere mentem esse rem completam,

ſumendo ſcilicet intelligere completè, & intelligere eſſe rem completam, in una & eadem ſignificatione.

Sed hîc meritò quæri poteſt, quidnam intelligam per *rem completam*, & quomodo probem ſufficere ad diſtinctionem realem, quod duæ res tanquam completæ una abſque alia intelligantur.

Itaque ad primum reſpondeo, me per *rem completam* nihil aliud intelligere quàm ſubſtantiam indutam iis formis, ſive attributis, quæ ſufficiunt ut ex iis agnoſcam ipſam eſſe ſubſtantiam.

Neque enim ſubſtantias immediatè cognoſcimus, ut alibi notatum eſt, ſed tantùm ex eo quòd percipiamus quaſdam formas, ſive attributa, quæ cùm alicui rei debeant ineſſe ut exiſtant, rem illam cui inſunt vocamus *Subſtantiam*.

Si verò poſtea eandem illam ſubſtantiam ſpoliare vellemus iis attributis ex quibus illam cognoſcimus, omnem noſtram de ipſa notitiam deſtrueremus, atque ita verba quidem aliqua de ipſa poſſemus proferre, ſed non quorum ſignificationem clarè & diſtinctè perciperemus.

Non ignoro quaſdam ſubſtantias vulgò vocari *incompletas*; Sed ſi dicantur incompletæ quòd per ſe ſolæ eſſe non poſſint, fateor mihi contradictorium videri, ut ſint ſubſtantiæ, hoc eſt res per ſe ſubſiſtentes; & ſimul incompletæ, hoc eſt per ſe ſubſiſtere non valentes. Aliter autem dici poſſunt ſubſtantiæ incompletæ, ita ſcilicet ut quatenus ſunt ſubſtantiæ, nihil quidem habeant incompleti, ſed tantùm quatenus referuntur ad aliquam aliam ſubſtantiam, cum qua unum per ſe componunt.

Ita manus eſt ſubſtantia completa, cùm refertur ad totum corpus cujus eſt pars: ſed eſt ſubſtantia completa, cùm ſola ſpectatur: & eodem planè modo mens & corpus ſunt ſubſtantiæ incompletæ, cùm referuntur ad hominem quem componunt: ſed ſolæ ſpectatæ ſunt completæ.

Quemadmodum enim eſſe extenſum, diviſibile, figuratum, &c. ſunt formæ, ſive attributa, ex quibus agnoſco ſubſtantiam illam quæ vocatur corpus; ita eſſe intelligentem, volentem, dubitantem, &c. ſunt formæ, ex quibus agnoſco ſubſtantiam quæ vocatur Mens: nec minùs intelligo ſubſtantiam cogitantem eſſe rem completam, quàm ſubſtantiam extenſam.

Nec ullo modo dici poteſt id quod Vir C. ſubjunxit, corpus fortè ſe habere ad mentem ſicut genus ad ſpeciem: etſi enim genus poſſit intelligi ſine hac vel illa differentia ſpecifica, non poteſt tamen ullo modo ſpecies ſine genere cogitari.

Nam, exempli cauſâ, facile intelligimus figuram, nihil cogitando de circulo (quamvis iſta intellectio non ſit diſtincta, niſi ad ſpecialem aliquam

quam figuram referatur, nec de re completa, nisi naturam corporis comprehendat) sed nullam circuli differentiam specificam intelligimus, quin simul de figura cogitemus.

Mens autem distinctè & completè, sive quantùm sufficit ut habeatur pro re completa, percipi potest sine ulla ex iis formis, sive attributis, ex quibus agnoscimus corpus esse substantiam, ut puto me in secunda Meditatione satis ostendisse; corpusque intelligitur distinctè, atque ut res completa, sine iis quæ pertinent ad mentem.

Hîc tamen urget Vir C. *etsi aliqua mei notitia parari possit absque notitia corporis, non tamen indè confici notitiam illam esse completam, & adæquatam ita ut certus sim me non falli, dum ab essentia mea corpus excludo.* Remque declarat exemplo trianguli semicirculo inscripti, quem possumus clarè & distinctè intelligere esse rectangulum, quamvis ignoremus, vel etiam negemus illius basis quadratum æquale esse quadratis laterum; nec tamen indè licet inferre dari posse triangulum, cujus basis quadratum æquale non sit quadratis laterum. Sed quantum ad hoc exemplum, multis modis differt à re proposita. Nam primò quamvis fortè triangulus sumi possit in concreto pro substantia figuram habente triangularem, certè proprietas habendi quadratum basis æquale quadratis laterum non est substantia, nec proinde unumquodque ex his duobus potest intelligi ut res completa, quemadmodum intelliguntur *Mens* & *Corpus*: nec quidem potest *res* vocari, eo sensu *quo dixi, satis esse quòd possim unam rem* (nempe rem completam) *absque altera intelligere, &c.* ut sit manifestum ex verbis quæ sequebantur, *Præterea invenio in me facultates, &c.* Neque enim istas facultates dixi esse *res*, sed ipsas accuratè à rebus sive substantiis distinxi. Secundò quamvis clarè & distinctè possimus intelligere triangulum in semicirculo esse rectangulum, absque eo quòd advertamus ejus basis quadratum æquale esse quadratis laterum, non tamen ita possumus clarè intelligere triangulum in quo basis quadratum sit æquale quadratis laterum, quin simul advertamus esse rectangulum: atqui & mentem sine corpore, & corpus sine mente clarè & distinctè percipimus. Tertiò quamvis conceptus trianguli semicirculo inscripti talis haberi possit, ut in eo æqualitas inter quadratum basis & quadrata laterum non contineatur, non potest tamen haberi talis ut nulla proportio inter basis quadratum & quadrata laterum ad hunc triangulum pertinere intelligatur; ac proinde quamdiu ignoratur qualis sit ista proportio, nulla de eo potest negari, nisi quam clarè intelligamus ad ipsum non pertinere, quod de proportione æqualitatis nunquam potest intelligi.

Sed nihil planè in corporis conceptu includitur quod pertineat ad mentem, nihilque in conceptu mentis quod pertineat ad corpus.

Itaque quamvis dixerim *satis esse, quod possim unam rem absque altera clarè & distincte intelligere, &c.* non ideo potest subsumi, *at clare & distincte intelligo hunc triangulum, &c.* Primò, quia proportio inter quadratum basis & quadrata laterum, non est res completa. Secundò, quia non clarè intelligitur ista proportio æqualitatis, nisi in triangulo rectangulo. Tertiò, quia ne quidem triangulus distinctè potest intelligi, si negetur proportio quæ est inter quadrata ejus laterum & basis.

Sed jam dicendum est quo pacto *ex hoc solo quod unam substantiam absque altera clare & distincte intelligam, certus sim unam ab alia excludi.* Nempe hæc ipsa est notio *substantia*, quod per se, hoc est absque ope ullius alterius substantiæ, possit existere: nec ullus unquam qui duas substantias per duos diversos conceptus percepit, non judicavit illas esse realiter distinctas. Ideoque nisi certitudinem vulgari majorem quæsivissem, contentus fuissem ostendisse in secundâ Meditatione *Mentem* ut rem subsistentem intelligi, quamvis nihil planè illi tribuatur quod pertineat ad corpus; & vice versa etiam *Corpus* intelligi ut rem subsistentem, etsi nihil illi tribuatur quod pertineat ad mentem: nihilque ampliùs addidissem ad demonstrandum mentem realiter à corpore distingui: quia vulgò res omnes eodem modo se habere judicamus in ordine ad ipsam veritatem, quo se habent in ordine ad nostram perceptionem. Sed quia inter hyperbolicas illas dubitationes, quas in prima Meditatione proposui, unà eo usque processit ut de hoc ipso (nempe quod res juxta veritatem sint tales quales ipsas percipimus) certus esse non possem, quandiu auctorem meæ originis ignorare me supponebam, idcirco omnia quæ de Deo & de veritate, in tertia, quarta, & quinta Meditatione scripsi, conferunt ad conclusionem de reali *mentis* à *corpore* distinctione, quam demum in sexta Meditatione perfeci.

Atqui, ait Vir C. *intelligo triangulum semicirculo inscriptum absque eo quòd sciam ejus basis quadratum aquale esse quadratis laterum.* Imò, potest quidem ille triangulus intelligi, etsi de proportione quæ est inter quadrata ejus basis & laterum non cogitetur: sed non potest intelligi ipsam de eo esse negandam. Contra verò de mente non modò intelligimus illam esse sine corpore, sed etiam omnia illa quæ ad corpus pertinent, de ipsa posse negari; hæc enim est natura substantiarum quòd sese mutuò excludant.

Neque mihi adversatur, quod Vir C. adjunxit, mirum non esse si dum ex eo quòd cogitem colligo me existere, idea quam hoc pacto efformo,

me

me tantùm repræſentet ut rem cogitantem: nam eodem modò cum naturam corporis examino, nihil prorſus in eâ reperio quod redoleat cogitationem; nullumque majus argumentum diſtinctionis inter duas res haberi poteſt, quàm quod in utramvis nos convertamus, nihil planè in ipſa deprehendamus quod ab altera non ſit diverſum.

Non etiam video quâ ratione hoc argumentum nimis probet; nihil enim minus dici poteſt ad oſtendendum unam rem realiter ab altera diſtingui, quàm quod per divinam potentiam poſſit ab ipſa ſeparari. Satiſque diligenter cavere mihi viſus ſum, ne quis ideo putaret *hominem eſſe ſolum animum utentem corpore.* Nam in eadem ſexta Meditatione, in qua egi de diſtinctione mentis à corpore, ſimul etiam probavi ſubſtantialiter illi eſſe unitam: uſuſque ſum rationibus, quibus non memini me ullas ad idem probandum fortiores alibi legiſſe. Atque quemadmodum ille qui brachium hominis diceret eſſe ſubſtantiam realiter à reliquo ejus corpore diſtinctam, non ideo negaret illud idem ad hominis integri naturam pertinere; nec qui dicit idem brachium ad hominis integri naturam pertinere, ideo dat occaſionem ſuſpicandi non poſſe illud per ſe ſubſiſtere; ita nec mihi videor nimium probâſſe oſtendendo mentem abſque corpore eſſe poſſe, nec etiam nimis parum dicendo illam eſſe corpori ſubſtantialiter unitam, quia unio illa ſubſtantialis non impedit quo minùs clarus & diſtinctus ſolius mentis tanquam rei completæ conceptus habeatur; ideoque multum differt à conceptu ſuperficiei, vel lineæ, quæ non ita ut res completæ poſſunt intelligi, niſi præter longitudinem & latitudinem etiam profunditas iis tribuatur.

Nec denique ex eo quòd *vis cogitandi ſit in infantibus ſopita*, *in amentibus* non quidem *extincta*, ſed perturbata, putandum eſt illam organis corporeis ita eſſe affixam, ut abſque iis exiſtere non poſſit: ex eo enim quod experiamur ſæpe ab ipſis eam impediri, nullo modo ſequitur ab iiſdem produci; neque hoc ullâ vel minimâ ratione probari poteſt.

Verumtamen non inficior arctam illam mentis cum corpore conjunctionem, quam ſenſibus aſſiduè experimur, in cauſa eſſe, cur realem ejus ab ipſo diſtinctionem non ſine attenta meditatione advertamus.

Sed meo judicio qui frequenter ea quæ in ſecunda Meditatione dicta ſunt apud ſe revolvent, facile ſibi perſuadebunt mentem non diſtingui à corpore per ſolam fictionem vel abſtractionem intellectus, ſed ut rem diſtinctam cognoſci, quia revera diſtincta eſt.

Nihil reſpondeo ad illa quæ de animæ immortalitate Vir C. hîc adjecit, quia mihi non adverſantur. Sed quantum ad animas brutorum, etſi earum

rum consideratio non sit hujus loci, nec sine totius Physicæ tractatione plura de ipsis dicere possim quàm quæ jam in dissertationis de Methodo parte quinta explicui: Ne tamen omnino nihil dicam, maximè notandum mihi videtur nullos motus fieri posse tam in brutorum corporibus, quàm in nostris, nisi adsint omnia planè organa, sive instrumenta, quorum ope iidem etiam in machina peragi possent, adeò ut nequidem in nobis ipsis mens immediatè moveat membra externa, sed dirigat tantùm spiritus à corde per cerebrum in musculos fluentes, eosque ad certos motus determinet, cùm ex se isti spiritus ad multas actiones diversas æquè facile applicentur. Plurimi verò ex motibus qui in nobis fiunt, nullo pacto à mente dependent; tales sunt pulsus cordis, ciborum coctio, nutritio, respiratio dormientium, atque etiam in vigilantibus ambulatio, cantio & similia, cùm fiunt animo non advertente. Cùmque illi qui ex alto decidunt, manus in terram præmittunt ut caput tueantur, nullo sanè consilio rationis id faciunt, sed tantùm quia visio impendentis casus ad cerebrum usque pertingens spiritus animales in nervos mittit, eo modo quo necesse est ad hunc motum vel mente invitâ & tanquam in machina producendum. Cùmque hoc in nobis ipsis pro certo experiamur, quid est quod tantopere miremur, si lumen è lupi corpore in ovis oculos reflexum eandem habeat vim ad motum fugæ in ipsa excitandum?

Jam verò si velimus uti ratione ad dignoscendum, an aliqui brutorum motus similes sint iis qui peraguntur in nobis ope mentis, vel iis tantùm qui à solo spirituum influxu & organorum dispositione dependent, considerandæ sunt differentiæ quæ inter ipsos reperiuntur, nempe illæ quas in parte quinta dissertationis de Methodo explicui; non enim aliàs putò inveniri; tuncque facilè apparebit omnes brutorum actiones iis tantùm similes esse quæ sine ulla ope mentis à nobis fiunt. Unde concludere cogemur nullum planè in ipsis principium motus à nobis cognosci præter solam dispositionem organorum, & continuum affluxum spirituum, qui à calore cordis sanguinem attenuantis producuntur; simulque advertemus, nihil nobis ante hac occasionem dedisse aliud ipsis affingendi, nisi tantùm quòd illa duo principia motus non distinguentes, cùm prius, quod à solis spiritibus & organis dependet, in brutis, tanquam in nobis, esse videremus, aliud etiam quòd in mente sive cogitatione consistit, ipsis inesse inconsultè crederemus. Et sanè quidquid ita nobis ab ineunte ætate persuasimus, quantumvis postea falsum esse rationibus ostendatur, non tamen facilè, nisi diu & frequenter ad rationes istas attendamus, ab opinione nostra deletur.

RESPONSIO

ad alteram partem,

DE DEO.

HActenus argumenta viri Cl. dissolvere ejusque impetum sustinere conatus sum; deinceps, ut ii qui cum fortioribus pugnant, non directè ipsi me opponam, sed ab ictu potiùs declinabo.

De tribus tantùm agit hac in parte quæ facile possunt admitti, prout ipse illa intelligit; sed quæ scripseram, alio sensu intellexi, qui verus etiam mihi videtur.

Primum est, quòd quædam ideæ materialiter sint falsæ, hoc est, ut ego interpretor, quod tales sint ut judicio materiam præbeant erroris; ille verò ideas formaliter sumptas considerando nullam in iis falsitatem esse contendit.

Alterum est, quòd Deus sit à se *positivè*, & tanquam à causa; ubi tantùm intellexi rationem propter quam Deus non indiget ullâ causâ efficiente ut existat, fundatam esse in re positiva, nempe in ipsamet Dei immensitate quâ nihil magis positivum esse potest; ille verò probat Deum à se non produci, nec conservari per positivum aliquem causæ efficientis influxum: quod planè etiam affirmo.

Tertium denique est, quòd nihil in mente nostra esse possit cujus non simus conscii; quod de operationibus intellexi, & ille de potentiis negat.

Sed ut singula diligentiùs exequamur, ubi ait, *si frigus sit tantùm privatio, nullam posse dari ideam quæ illud tanquam rem positivam repræsentet*, manifestum est ipsum agere tantùm de idea *formaliter* sumpta. Nam cùm ipsæ ideæ sint formæ quædam, nec ex materia ulla componantur, quoties considerantur quatenus aliquid repræsentant, non *materialiter*, sed *formaliter* sumuntur; si verò spectarentur, non prout hoc vel illud repræsentant, sed tantummodò prout sunt operationes intellectus, dici quidem posset materialiter illas sumi, sed tunc nullo modo veritatem vel falsitatem objectorum respicerent. Nec ideo mihi videtur illas alio sensu materialiter falsas dici posse, quàm eo quem jam explicui; nempe sive frigus sit res positiva, sive privatio, non aliam idcirco de ipso habeo ideam, sed manet in me eadem illa quam semper habui, quamque ipsam dico mihi præbere materiam erroris, si verum sit frigus esse privationem, & non habere tantùm realitatis quàm calor; quia utramque ideam caloris & frigo-

frigoris, considerando prout ambas à sensibus accepi, non possum advertere plus mihi realitatis per unam quam per alteram exhiberi.

Nec sanè *judicium cum idea confudi*; nam in hac dixi reperiri falsitatem *materialem*: in illo verò non potest esse nisi *formalis*. Cum autem ait Vir C. *ideam frigoris esse frigus ipsum prout est objectivè in intellectu*, distinctione arbitror opus esse; hoc enim sæpe contingit in ideis obscuris & confusis, inter quas hæ caloris & frigoris sunt numerandæ, ut ad aliud quid referantur quàm ad id cujus revera ideæ sunt. Ita si frigus sit tantùm privatio, frigoris idea non est frigus ipsum, prout est objectivè in intellectu, sed aliud quid, quod perperam pro istâ privatione sumitur; nempe est sensus quidam entis nullam habentis existentiam extra intellectum.

Neque est par ratio de ideâ Dei, saltem de illa quæ est clara & distincta, quia dici non potest ipsam referri ad aliquid cui non sit conformis. Quantum autem ad confusas Deorum ideas quæ ab idololatris effinguntur, non video cur non etiam materialiter falsæ dici possint, quatenus falsis ipsorum judiciis materiam præbent. Quanquam sanè illæ quæ vel nullam, vel perexiguam judicio dant occasionem erroris, non tam meritò materialiter falsæ dici videntur, quam quæ magnam; unas autem majorem quam alteras erroris occasionem præbere facile est exemplis declarare. Neque enim tanta est in confusis ideis ad arbitrium mentis effictis (quales sunt ideæ falsorum Deorum,) quanta est in iis quæ à sensibus confusæ adveniunt, ut sunt ideæ caloris & frigoris: si quidem, ut dixi, verum sit illas nihil reale exhibere. Omnium autem maxima est in ideis quæ ab appetitu sensitivo oriuntur; ut idea sitis in hydropico nunquid revera ipsi materiam præbet erroris, cùm dat occasionem judicandi potum sibi esse profuturum, qui tamen sit nociturus?

At petit vir Cl. quidnam mihi exhibeat illa frigoris idea, quàm dixi materialiter falsam esse: *Si enim*, inquit, *exhibet privationem, ergo vera est; si ens positivum, non est ergo frigoris idea.* Rectè, sed propter hoc tantum illam materialiter falsam appello, quod cum sit obscura & confusa, non possim dijudicare an mihi quid exhibeat quod extra sensum meum sit positivum necne: ideoque occasionem habeo judicandi esse quid positivum, quamvis fortè sit tantum privatio.

Nec proinde quæri debet, *quæ sit causa illius entis positivi objectivi, unde fieri aio ut materialiter falsa sit illa idea*, quia non aio illam fieri materialiter falsam ab aliquo ente positivo, sed à sola obscuritate, quæ tamen ens aliquod positivum habet pro subjecto, nempe sensum ipsum.

Et quidem ens istud positivum in me est, quatenus ergo sum res vera;
ob-

obſcuritas verò, quæ ſola mihi dat occaſionem judicandi iſtam ideam ſenſus frigoris, repræſentare objectum aliquod extra me poſitum quod vocetur frigus, non habet cauſam realem, ſed indè tantum oritur quòd natura mea non ſit omni ex parte perfecta.

Neque hòc ulla ratione fundamenta mea convellit. Vererer autem ne forte quia in legendis Philoſophorum libris nunquam valdè multum temporis impendi, non ſatìs ipſorum loquendi modum ſequutus ſim, cum dixi ideas, quæ judicio materiam præbent erroris, *materialiter* falſas eſſe, niſi apud primum auctorem qui mihi jam incidit in manus, vocem *materialiter* in eadem ſignificatione ſumptam invenirem, nempe apud Fr. Suarem, Metaphyſicæ diſput. 9. ſectione 2. numero 4.

Sed pergamus ad ea quæ V.C. omnium maximè reprehendit, mihi autem minimè omnium reprehenſione digna videntur, nempe ubi dixi, *licere nobis cogitare Deum quodammodo idem præſtare reſpectu ſui ipſius, quod cauſa efficiens reſpectu ſui effectus.* Hoc enim ipſo negavi illud quod viro Cl. durum videtur & falſum, nempe quòd Deus ſit cauſa efficiens ſui ipſius, quia dicendo *idem quodammodo præſtare*, oſtendi me non exiſtimare idem eſſe: & præmittendo verba, *nobis omnino licet cogitare*, ſignificavi me hæc tantum propter imperfectionem intellectus humani ſic explicare. Sed & in reliquo ſcripto idem ubique confirmavi: nam ſtatim ab initio ubi dixi, *nullam rem exiſtere in cujus cauſam efficientem non liceat inquirere*: addidi, *vel ſi non habet, cur illa non indigeat poſtulare*; quæ verba ſatìs indicant, me putâſſe aliquid exiſtere quod causâ efficiente non indigeat. Quid autem tale eſſe poteſt præter Deum? dixique paulò poſt, *in Deo eſſe tantam & tam inexhauſtam potentiam, ut nullius unquam ope eguerit ut exiſteret, neque etiam nunc egeat ut conſervetur, atque adeò ſit quodammodo ſui cauſa.* Ubi verbum, *ſui cauſa*, nullo modo de efficiente poteſt intelligi, ſed tantum quòd inexhauſta Dei potentia ſit cauſa, ſive ratio propter quam causâ non indiget. Cumque illa inexhauſta potentia, ſive eſſentiæ immenſitas, ſit quammaximè *poſitiva*, idcircò dixi, rationem ſive cauſam ob quam Deus non indiget causâ, eſſe *poſitivam*; quod idem dici non poſſet de ulla re finita, quamvis in ſuo genere ſummè perfecta: Sed ſi diceretur eſſe *à ſe*, hoc tantum intelligi poſſet *negativè*, quoniam nulla ratio à poſitiva ejus natura deſumpta afferri poſſet propter quam intelligeremus ipſam causâ efficiente non indigere. Atque eodem modo in omnibus aliis locis ita contuli cauſam formalem, ſive rationem ab eſſentia Dei petitam propter quam ipſe causâ non indiget ut exiſtat, neque ut conſervetur, cum cauſa efficiente ſine qua res finitæ eſſe non poſſunt, ut ubique illam à cauſa efficien-

 te eſſe

te esse diversam ex ipsis meis verbis cognoscatur. Nec ullibi dixi Deum se conservare per positivum aliquem influxum, ut res creatæ ab ipso conservantur, sed tantùm immensitatem potentiæ, sive essentiæ, propter quam Conservatore non indiget, esse rem *positivam*. Itaque possum ultrò admittere quæcunque à Viro Cl. afferuntur ad probandum Deum non causam efficientem sui ipsius; neque se conservare per ullum influxum positivum, sive per sui reproductionem continuam, quod solum ex ejus rationibus efficitur. Sed, ut spero, etiam ille non negabit immensitatem illam potentiæ, propter quam Deus non indiget causa ut existat esse in ipso rem *positivam*, nihilque ejusmodi quod sit *positivum* intelligi posse in ullis aliis rebus, propter quod causâ efficiente non egeant ad existendum, quod solum significare volui, cùm dixi nullas res posse intelligi esse *à se*, nisi *negative*, præter unum Deum, nec quicquam ampliùs assumere mihi opus fuit ad difficultatem, quæ proposita erat, dissolvendam.

Sed quia tam seriò hîc monet Vir Clar. *vix ullum Theologum reperiri posse qui non eâ propositione offendatur, quòd Deus à se ipso sit positive, & tanquam à causa*, paulò accuratiùs exponam quare iste loquendi modus in hac quæstione perutilis, atque etiam necessarius, & ab omni offensionis suspicione valde remotus mihi videatur.

Scio Latinos Theologos non usurpare nomen *causæ* in divinis, cùm agitur de processione personarum sacrosanctæ Trinitatis, illosque ubi Græci indifferenter *αἴτιον* & *ἀρχὴν* dixerunt, solo *principii* nomine ut maximè generali uti malle, ne cui scilicet indè occasionem dent judicandi Filium esse minorem Patre. Sed ubi nullum tale erroris periculum esse potest, nec agitur de Deo ut trino sed tantùm ut uno, non video cûr nomen *causæ* sit tantopere fugiendum, præsertim cùm in talem locum incidimus ut illo uti perutile ac propemodum necessarium esse videatur.

Nulla autem major hujus nominis utilitas esse potest quàm si Dei existentiæ demonstrandæ inserviat: nullaque major necessitas quàm si absque eo perspicuè demonstrari non possit.

Atqui considerationem causæ efficientis esse primum & præcipuum medium ne dicam unicum, quod habeamus ad existentiam Dei probandam, puto omnibus esse manifestum. Illud autem accuratè persequi non possumus, nisi licentiam demus animo nostro in rerum omnium, etiam ipsius Dei causas efficientes inquirendi: quo enim jure Deum indè exciperemus priusquam illum existere sit probatum? Quærendum igitur est de unaquaque re, an sit *à se*, vel *ab alio*: Et quidem per hoc medium existentia Dei concludi potest, etsi non expresse explicetur quo modo intelli-

telligendum sit aliquid esse *à se*. Quicunque enim solius luminis naturalis ductum sequuntur, sponte sibi formant hoc in loco conceptum quendam causæ efficienti & formali communem, ita scilicet ut quod est *ab alio*, sit ab ipso tanquam à causa efficiente; quod autem est *à se*, sit tanquam à causa formali, hoc est, quia talem habet essentiam, ut causa efficiente non egeat; ideoque istud in Medit. meis non explicui, sed tanquam per se notum prætermisi. At cùm illi qui assueti sunt judicare nihil esse posse causam efficientem sui ipsius, illamque à causa formali accuratè distinguere, quæri vident an aliquid sit à seipso, facile fit ut de sola efficiente propriè dicta cogitantes, non putent illud, *à se*, debere intelligi tanquam *à causa*, sed tantummodò *negative*, tanquam *sine causa*, ita scilicet ut aliquid sit de quo non debeamus inquirere cur existat. Quæ interpretatio verbi *à se* si admitteretur, nulla posset ab effectibus haberi ratio ad existentiam Dei demonstrandam, ut rectè in primis objectionibus ab ipsarum Auctore probatum est, ideoque nullo modo est admittenda. Ut autem appositè ad ipsam respondeatur, existimo necesse esse ostendere inter *causam efficientem* propriè dictam, & *nullam causam* esse quid intermedium, nempe *positivam rei essentiam*, ad quam causæ efficientis conceptus eodem modo potest extendi, quo solemus in Geometricis conceptum lineæ circularis quam maximæ ad conceptum lineæ rectæ, vel conceptum polygoni rectilinei, cujus indefinitus sit numerus laterum, ad conceptum circuli extendere. Hocque non mihi videor ullâ ratione meliùs explicare potuisse, quàm cum dixi *causæ efficientis significationem non esse in hac quæstione restringendam ad illas causas quæ sunt effectibus tempore priores, vel quæ ab ipsis sunt diversæ; tum quia esset nugatoria, cùm nemo nesciat idem nec seipso prius, nec à seipso diversum esse posse; tum quia una ex his duabus conditionibus ab ejus conceptu tolli potest, & nihilominus integra notio efficientis remanere.* Nam quod non requiratur ut tempore sit prior, patet ex eo, quòd non habeat rationem causæ, nisi quamdiu producit effectum, ut dictum est. Ex eò verò quòd non possit alia conditio etiam tolli, debet tantùm inferri non esse causam efficientem propriè dictam, quod concedo: non autem nullo modo esse causam positivam, quæ per analogiam ad efficientem referri possit, hocque tantùm in re proposita requiritur: eodem enim lumine naturali quo percipio me mihi daturum fuisse omnes perfectiones quarum idea aliqua in me est, si quidem existentiam mihi dedissem, percipio etiam nihil sibi existentiam dare posse modo illo, ad quem causæ efficientis propriè dictæ significatio restringi solet, ita scilicet ut idem quatenus dat sibi esse, sit diversum à seipso, quatenus acci-

accipit esse, quia contradictoria sunt idem & non idem, sive diversum. Ideoque cùm quæritur an aliquid sibi ipsi existentiam dare possit, non aliud est intelligendum quàm si quæreretur, an alicujus rei natura sive essentia sit talis ut causâ efficiente non indigeat ad existendum: Cumque subsumitur, *si quid sit tale, illud sibi daturum esse omnes perfectiones, quarum idea aliqua in ipso est, siquidem ipsas nondum habet*, sensus est fieri non posse quin habeat actu omnes perfectiones quas cognoscit: Quia lumine naturali percipimus illud cujus essentia tam immensa est, ut causa efficiente non indigeat ad existendum, hac etiam non indigere ad habendas omnes perfectiones quas cognoscit, propriamque essentiam dare ipsi eminenter illud omne quod possumus cogitare aliquibus aliis rebus à causa efficiente dari posse. Atque hæc verba, *si nondum habet ipsum sibi esse daturum*, juvant tantùm ad rem explicandam, quia eodem lumine naturali percipimus illud jam non posse habere vim & voluntatem sibi dandi aliquid novi, sed ejus essentiam talem esse ut habuerit ab æterno illud omne, quod jam cogitare possumus ipsum sibi daturum esse, si nondum haberet. Atqui nihilominus isti omnes modi loquendi à causæ efficientis analogia petiti pernecessarii sunt ad lumen naturale ita dirigendum, ut ista perspicuè advertamus: eodem planè modo quo nonnulla de Sphæra, & aliis figuris curvilineis ex comparatione cum figuris rectilineis apud Archimedem demonstrantur, quæ vix aliter intelligi potuissent. Et quemadmodum istiusmodi demonstrationes non improbantur, etsi sphæra in illis instar polyedri sit consideranda; ita non puto me hoc in loco posse reprehendi quòd analogiâ causæ efficientis usus sim ad ea quæ ad causam formalem, hoc est ad ipsammet Dei essentiam pertinent explicanda. Nec ullum hac in parte erroris periculum timeri potest, quoniam id unicum quod causæ efficientis proprium est, atque ad formalem non potest extendi, manifestam contradictionem involvit, ideoque à nemine credi posset, nempe quod aliquid sit à seipso diversum, sive idem simul & non idem.

Notandumque est causæ dignitatem sic à nobis Deo fuisse tributam, ut nulla effectus indignitas in ipso indè sequeretur: nam quemadmodum Theologi cùm dicunt patrem esse *principium* filii, non ideo concedunt filium esse *principiatum*; ita quamvis admiserim Deum dici quodammodo posse *sui causam*, nullibi tamen illum eodem modo *sui effectum* nominavi, quia scilicet effectus ad efficientem præcipuè solet referri, & illâ esse ignobilior, quamvis sæpe sit nobilior aliis causis.

Cùm autem integram rei essentiam pro causa formali hîc sumo, Aristotelis vestigia tantùm sequor: nam lib. 2 anal. post. c. 11, causa materiali

riali prætermissa primam nominat *αἰτίαν τὸ τί ἦν εἶναι*, sive, ut vulgo vertunt Latini philosophi, *causam formalem*, illamque ad omnes omnium rerum essentias extendit, quia nempe ibi non agit de causis compositi physici, ut neque ego etiam hîc; sed generalius de causis ex quibus aliqua cognitio peti possit.

Quòd verò fieri vix potuerit in re propositâ ut à *causæ* nomine Deo tribuendo abstinerem, vel ex eo potest probari, quòd cum vir Cl. alia via idem quod ego efficere conatus sit, non tamen id ullo modo præstiterit, saltem quantùm mihi videtur. Nam postquam multis verbis ostendit Deum non esse causam efficientem sui ipsius, quia requiritur ad rationem efficientis ut diversa sit à suo effectu; Item non esse à se *positivè*, intelligendo per verbum *positivè*, positivum causæ influxum; itemque seipsum revera non conservare, sumendo *conservationem* pro continua rei productione; quæ omnia lubens admitto; rursus probare contendit Deum non dici debere causam efficientem sui ipsius, *quia*, inquit, *causa efficiens rei alicujus non quæritur, nisi ratione existentiæ, neutiquam verò ratione essentiæ: at non minùs est de essentia entis infiniti quòd existat, quàm de essentia trianguli habere tres angulos æquales duobus rectis: ergo non magis per efficientem est respondendum, cùm quæritur cur Deus existat, quàm cùm quæritur cur tres anguli trianguli sint æquales duobus rectis.* Qui syllogismus facilè in illum potest retorqueri hoc pacto: etsi non quæratur efficiens ratione essentiæ; quæri tamen potest ratione existentiæ; at in Deo non distinguitur essentia ab existentia, ergo de Deo quæri potest efficiens.

Sed ut hæc duo simul concilientur, dici debet quærenti, cur Deus existat, non quidem esse respondendum per causam efficientem propriè dictam, sed tantùm per ipsam rei essentiam, sive causam formalem, quæ propter hoc ipsum quòd in Deo existentia non distinguatur ab essentia, magnam habet analogiam cum efficiente, ideoque quasi causa efficiens vocari potest.

Denique, addit *in Dei causam efficientem inquirenti respondendum esse, illum eâ non indigere; & rursum percontanti, cur illâ non indigeat, respondendum, quia ens infinitum est, cujus existentia est sua essentia: ea enim tantummodo causâ efficienti indigere, in quibus existentiam actualem ab essentia distinguere licet.* Ex quibus ait corruere id quod dixeram, nempe si putarem nullam rem idem quodammodo esse posse erga seipsam, quod causa efficiens erga effectum, nunquam me in causas rerum inquirendo ad ullam omnium primam deventurum; quod tamen nec corruere, nec ullo modo concuti vel infirmari mihi videtur; & præcipua vis non modò meæ, sed

Quòd autem nihil in mente, quatenus est res cogitans, esse possit, cujus non sit conscia, per se notum mihi videtur, quia nihil in illa sic spectata esse intelligimus quòd non sit cogitatio, vel à cogitatione dependens, alioqui enim ad mentem, quatenus est res cogitans, non pertineret; nec ulla potest in nobis esse cogitatio, cujus eodem illo momento quo in nobis est, conscii non simus. Quamobrem non dubito quin mens statim atque infantis corpori infusa est, incipiat cogitare, simulque sibi suæ cogitationis conscia sit, etsi postea ejus rei non recordetur, quia species istarum cogitationum memoriæ non inhærent.

Sed notandum est actuum quidem sive operationum nostræ mentis nos semper actu conscios esse, facultatum, sive potentiarum non semper, nisi potentia; ita scilicet ut cùm ad utendum aliqua facultate nos accingimus, statim, si facultas illa sit in mente, fiamus ejus actu conscii, atque ideo negare possimus esse in mente, si ejus conscii fieri nequeamus.

Ad ea quæ Theologos morari possunt.

OPposui me primis Viri Cl. rationibus, à secundis declinavi: jam iis quæ sequuntur planè assentior, præterquàm ultimæ, de qua spero me non difficulter effecturum ut ipse mihi assentiatur.

Itaque quòd ea quæ in prima Meditatione atque etiam in reliquis continentur, ad omnium ingeniorum captum non sint accommodata, planè concedo, idque ubicunque sese obtulit occasio testatus sum, atque in posterum testabor. Et hæc unica fuit causa, cur eadem in dissertatione de Methodo, quæ Gallicè scripta erat, non tractarim, sed ad has Meditationes, quas à solis ingeniosis & doctis legendas esse præmonui, reservarim. Neque dici debet rectiùs me facturum fuisse, si abstinuissem ab iis scribendis, à quibus legendis permulti debeant abstinere: tam necessaria enim existimo, ut sine ipsis nihil unquam firmum & stabile in Philosophia statui posse mihi persuadeam. Et quamvis ignis & ferrum ab imprudentibus aut pueris sine periculo non tractentur, quia tamen utilia sunt ad vitam, nemo est qui putet idcirco ipsis esse carendum.

Quod verò in quarta Meditatione tantum egerim de errore qui *committitur in dijudicatione veri & falsi*: non autem de illo qui contingit in persecutione boni & mali; quodque ea quæ ad fidem pertinent atque ad vitam agendam semper exceperim, cùm asserui, nulli nos rei assentiri debere, nisi quam clarè cognoscamus, totius scripti mei contextus ostendit; & expresse etiam in responsione ad secundas Objectiones numero 5 explicui;

plicui; nec non & in Synopsi præmonui, ut ita quantum viri Cl. judicio tribuam, & quàm accepta mihi sint ejus consilia declarem.

Superest sacramentum Eucharistiæ, cum quo judicat vir Cl. meas opiniones non convenire, *quia*, inquit, *fide credimus ablatâ ab Eucharistico pane panis substantiâ, sola illic accidentia remanere*: putat autem *me nulla accidentia realia admittere*, sed tantum modos, qui *absque aliqua substantia*, cui insint, non possunt intelligi, *nec proinde etiam absque illa existere*. Quam objectionem perfacile possem eludere, dicendo me nunquam hactenus accidentia realia negâsse; nam quamvis ipsis in Dioptricâ, & Meteoris non usus sim ad ea de quibus agebam explicanda, dixi tamen expressis verbis in Meteoris p. 164. me illa non negare. In his vero Meditationibus supposui quidem ipsa nondum à me cognosci, sed non idcirco nulla esse; modus enim scribendi analyticus, quem sequutus sum, id patitur ut quædam interdum supponantur quæ nondum sint satìs explorata, ut patuit in primâ Meditatione, in qua multa assumpseram, quæ deinde in sequentibus refutavi. Nec sanè hîc quicquam de natura accidentium volui stabilire, sed ea tantum, quæ de ipsis, tanquam primâ fronte, apparuerunt, proposui. Ac denique ex eo quod dixerim modos absque aliqua substantia cui insint non posse intelligi, non debet inferri, me negâsse illos absque ipsa per divinam potentiam poni posse, quia planè affirmo, & credo Deum multa posse efficere, quæ nos intelligere non possumus.

Sed ut hîc agam liberalius, non dissimulabo me mihi persuadere, nihil planè aliud esse à quo sensus nostri afficiantur præter solam illam superficiem, quæ est terminus dimensionum ejus corporis quod sentitur: in sola enim superficie fit contactus; & nullum sensum affici nisi per contactûm, non ego solus, sed ferè omnes philosophi cum ipso Aristotele affirmant: ita ut, exempli causa, panis, vel vinum non sentiatur, nisi quatenus ejus superficies vel immediatè à sensus organo, vel mediante aëre, aliisve corporibus, ut ego judico, vel, ut ajunt plerique Philosophi, mediantibus speciebus intentionalibus attingitur.

Notandum autem est istam superficiem non ex sola corporum figura externa quæ digitis tractatur esse æstimandam, sed considerandos etiam esse omnes illos exiguos meatus, qui inter pulvisculos farinæ, ex quibus panis conflatus est, atque inter particulas spiritus, aquæ, aceti, & fæcum, seu tartari, ex quorum mistura vinum constat, itemque inter reliquorum corporum minutias reperiuntur. Nam sanè particulæ istæ, cum diversas habeant figuras, & motus, nunquam tam aptè jungi possunt, quin multa inter ipsas spatia relinquantur, quæ vacua non sunt, sed vel aëre, vel alia

alia materiâ repleta; ut ad oculum videmus in pane ſpatia ejuſmodi ſatis magna, quæ non modò aëre, ſed etiam aquâ, vel vino, aliiſve liquoribus impleri poſſunt: cumque panis maneat ſemper ipſe idem, quamvis aër aliave materia ejus poris contenta mutetur, patet iſta ad ejus ſubſtantiam non pertinere: ideoque ipſius ſuperficiem non eam eſſe quæ breviſſimo ambitu integrum cingit, ſed eam quæ ſingulis ejus particulis eſt immediatè circumpoſita.

Notandum etiam eſt hanc ſuperficiem non modò totam moveri, cùm totus panis ex uno loco in alium transfertur, ſed etiam moveri ex parte, cùm aliquæ panis particulæ ab aëre aliiſve corporibus ejus poros ingredientibus agitantur: adeò ut ſi quæ corpora talis ſint naturæ, ut vel aliquæ vel omnes eorum partes aſſiduè moveantur (quod de pleriſque partibus panis,& de omnibus vini, verum exiſtimo), intelligenda etiam ſit ipſorum ſuperficies in continuo quodam motu eſſe.

Notandum denique per ſuperficiem panis, aut vini, alteriuſve corporis, non hîc intelligi partem ullam ſubſtantiæ, nec quidem quantitatis ejuſdem corporis, nec etiam partem corporum circumjacentium, ſed tantummodo terminum illum qui medius eſſe concipitur inter ſingulas ejus particulas, & corpora ipſas ambientia, quique nullam planè habet entitatem, niſi modalem.

Jam verò,cùm in hoc ſolo termino contactus fiat, & nihil niſi per contactum ſentiatur, manifeſtum eſt ex hoc uno quòd dicantur panis & vini ſubſtantiæ in alicujus alterius rei ſubſtantiam ita mutari, ut hæc nova ſubſtantia ſub eiſdem planè terminis contineatur,ſub quibus aliæ priùs erant, ſive in eodem præciſè loco exiſtat in quo panis & vinum priùs exiſtebant; vel potiùs (quia eorum termini aſſiduè moventur) in quo jam exiſterent ſi adeſſent; ſequi neceſſariò novam illam ſubſtantiam eodem planè modo ſenſus omnes noſtros afficere debere, quo panis & vinum illos afficerent, ſi nulla transſubſtantiatio facta eſſet.

Docet autem Eccleſia in Concilio Tridentino, ſeſſ. 13. can.2, &4, *converſionem fieri totius ſubſtantiæ panis in ſubſtantiam corporis Chriſti Domini noſtri, manente duntaxat ſpecie panis.* Ubi non video quidnam poſſit intelligi per ſpeciem panis, præter illam ſuperficiem, quæ media eſt inter ſingulas ejus particulas, & corpora ipſas ambientia. Ut enim jam dictum eſt, in hac ſola ſuperficie fit contactus: &, fatente ipſo Ariſtotele, non modò ſenſus ille, qui ſpecialiter *tactus* vocatur, ſed & alii ſenſus tactu ſentiunt. lib. 3 de anima cap. 13. καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητήρια ἁφῇ αἰσθάνεται. Et nemo eſt qui putet hîc per ſpeciem aliud intelligi, quàm præciſè id, quod

requiritur ad ſenſus afficiendos. Et nemo etiam eſt, qui credat converſionem panis in Chriſti corpus, quin ſimul putet hoc Chriſti corpus ſub eadem accurate ſuperficie contineri, ſub qua contineretur panis, ſi adeſſet. Etiamſi tamen ibi non ſit, tanquam propriè in loco, ſed *ſacramentaliter, & eâ exſiſtendi ratione, quam etſi verbis exprimere vix poſſumus, poſſibilem tamen eſſe* DEO, *cogitatione per fidem illuſtratâ aſſequi poſſumus, & conſtantiſſimè credere debemus.* Quæ omnia tam commodè ac tam rectè per mea principia explicantur, ut non modò nihil hîc habeam quod verear ne orthodoxis Theologis offendiculo ſit futurum, ſed contrà potius magnam me ab ipſis gratiam initurum eſſe confidam, quòd eas in Phyſica proponam opiniones, quæ longè meliùs quàm vulgares cum Theologia conſentiant. Nam ſanè nullibi unquam, ſaltem quod ſciam, docuit Eccleſia ſpecies panis & vini, remanentes in Sacramento Euchariſtiæ, eſſe accidentia quædam realia, quæ, ſublatâ ſubſtantiâ, cui inhærebant, miraculoſè ſola ſubſiſtant.

Sed cùm fortè primi Theologi, qui hanc quæſtionem Philoſophico more explicare conati ſunt, tam firmiter ſibi perſuaderent accidentia illa quæ ſenſus movent eſſe quid reale à ſubſtantia diverſum, ut ne adverterent quidem ea de re poſſe unquam dubitari: ſine ullo examine ac ſine juſta ratione ſuppoſuerunt ſpecies panis eſſe accidentia ejuſmodi realia: totique deinde in eo fuerunt ut explicarent, quomodo ipſa ſine ſubjecto eſſe poſſint. Qua in re tot difficultates invenerunt, ut vel ex hoc uno (quemadmodum viatores cùm fortè ad ſalebras & loca nullo modo pervia devenerunt) ſe à vero itinere deflexiſſe judicare debuiſſent. In primis enim non videntur ſibi conſtare, ſaltem ii qui omnem ſenſuum perceptionem per contactum fieri concedunt, cùm in objectis aliquid aliud, quàm ipſorum ſuperficies variè diſpoſitas, ad movendos ſenſus requiri ſupponunt: quia per ſe notum eſt ad contactum ſolam ſuperficiem ſufficere; Si qui verò id non concedant, nihil ea de re afferre poſſunt quod ullam habeat ſpeciem veritatis. Deinde non poteſt humana mens cogitare accidentia panis eſſe realia & tamen abſque ejus ſubſtantia exiſtere, quin ſimul illa per modum ſubſtantiæ concipiat: Adeò ut implicare videatur, ut tota panis ſubſtantia mutetur, quemadmodum credit Eccleſia; & interim ut aliquid reale, quod prius erat in pane, remaneat: quia nihil reale poteſt intelligi remanere, niſi quod ſubſiſtat, & quamvis verbo vocetur accidens, concipiatur tamen ut ſubſtantia. Ideoque in re idem eſt ac ſi diceretur totam quidem panis ſubſtantiam mutari, ſed tamen illam ejus ſubſtantiæ partem quæ vocatur accidens reale remanere:

quod

quod si non in verbis, certè in conceptu, contradictionem involvit. Atque hæc præcipua ratio esse videtur ob quam nonnulli hac in parte ab Ecclesia Romana dissenserunt. Quis autem neget, ubi liberum est, & nulla ratio, nec Theologica, nec quidem Philosophica, cogit nos ad aliquas opiniones amplectendas, quin illæ potissimum sint eligendæ quæ nullam aliis occasionem nec prætextum dare possint à veritate fidei deflectendi? Quòd autem opinio quæ realia ponit accidentia, cum Theologicis rationibus non conveniat, puto hîc satis perspicuè ostendi; quodque Philosophicis planè adversetur, spero me in summa Philosophiæ, quam jam habeo in manibus, clarè esse demonstraturum; ibique quo pacto color, sapor, gravitas, & reliqua omnia quæ sensus movent, à sola extima corporum superficie dependeant ostendam. Denique non possunt accidentia realia supponi, quin miraculo transsubstantiationis, quod solum ex verbis consecrationis concludi potest, aliud novum, & quidem incomprehensibile, gratis addatur, per quod accidentia ista realia absque panis substantia ita existant, ut ipsa interim non fiant substantiæ: quod non modo pugnat contra humanam rationem, sed etiam contra axioma Theologorum, qui dicunt verba ista consecrationis nihil efficere nisi suum significatum; & quæ per rationem naturalem possunt explicari miraculo nolunt adscribi. Quæ omnes difficultates per meam hujus rei explicationem planè tolluntur: nam tantum abest ut juxta ipsam opus sit aliquo miraculo ad conservanda accidentia post sublatam substantiam; quin potiùs sine novo miraculo (per quod scilicet dimensiones mutentur) tolli non possint. Hocque aliquando contigisse memoriæ proditum est, cùm loco panis consecrati caro, vel puer, in manibus sacerdotis apparuit: Non enim id unquam per miraculi cessationem, sed omnino per novum miraculum accidisse creditum est. Præterea nihil est incomprehensibile aut difficile in eo quòd Deus creator omnium possit unam substantiam in aliam mutare, quodque hæc posterior substantia sub eadem planè superficie remaneat sub qua prior continebatur. Nec etiam quicquam rationi magìs consentaneum dici potest, nec vulgo apud Philosophos magìs receptum, quàm non modò omnem sensum sed generaliter omnem corporis in corpus actionem fieri per contactum, huncque contactum in sola superficie esse posse: unde sequitur evidenter eandem superficiem, quantumvis substantia quæ sub ea est mutetur, eodem semper modo agere ac pati debere.

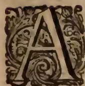
Quapropter, si verum hîc sine invidia scribere licet, ausim sperare venturum tempus aliquando, quo illa opinio quæ ponit accidentia realia, ut

à ratione aliena, & incomprehensibilis, & parùm tuta in fide, à Theologis explodetur, & mea in ejus locum ut certa & indubitata recipietur. Quod hîc dissimulandum esse non putavi, ut, quantum in me est, occurram illorum calumniis, qui, quoniam aliis doctiores videri volunt, nihil ægriùs ferunt quàm si quid novi in scientiis, quod sibi priùs cognitum fuisse fingere non possint, afferatur. Et sæpe in illud eò acriùs invehuntur, quò verius & majoris momenti esse putant; Quodque rationibus refutare non valent, sacris Scripturis ac veritatibus fidei adversari absque ulla ratione affirmant. Impii certè hac in parte, quòd auctoritate Ecclesiæ uti velint ad evertendam veritatem. Sed provoco ab istis ad pios & orthodoxos Theologos, quorum me judiciis & censuræ libentissimè submitto.

AUCTO-

AUCTORIS
De Objectionibus Quintis
MONITUM,
Versum ex Gallico.

Nte primam harum Meditationum editionem, cupii eas non tantùm à Sorbonicis Doctoribus expendi, sed etiam ab omnibus aliis qui vellent viris eruditis; ut ipsorum Objectiones, singulas suo ordine, cum meis Responsionibus ad calcem Meditationum subjiciendo, majorem ex hoc conflictu veritas lucem acciperet. Et licèt ea quæ Quinto loco ad me fuerunt missæ magni præ cæteris momenti esse non viderentur, & admodum forent prolixæ, suo tamen illas ordine, ne de Auctore malè mererer, excudendas curavi; cui etiam meo nomine specimina impressionis, quæ Probationes vocant, legenda sunt tradita, ne quid fortè in iis quod pro suo non agnosceret, insereretur. Sed quia postea ingentem conscripsit librum, in quo eædem Objectiones cum multis novis adversus meas Responsiones Instantiis continentur, & ibi me illas luce donavisse conqueritur, quasi id præter ipsius mentem factum fuisset, qui eas ad me in privata tantùm meæ institutionis gratiam misisset, non invitus deinceps voluntati ejus obsequar, & istud volumen iis exonerabo. Ideo cùm audivi Ludovicum Elzevirium, industrium typographum, Meditationes meas unà cum aliis Objectionibus prælo suo iterum subjicere decrevisse, rogavi ipsum ut Quintas objectiones omitteret. Ne tamen eas Lector desideret, monitum illum hoc loco velim, me illas nuper unà cum omnibus novis magni quo comprehenduntur libri instantiis relegisse, eo animo ut indè singula capita quæ responsione indigere viderentur excerperem: sed nullum me animadvertisse, cui illos qui Meditationum mearum mentem percipient, absque ope mea respondere facilè non posse putem. Quod verò ad eos attinet qui de libris ex mole solùm aut ex titulo judicant, me illorum approbationem non ambire. Quintarum igitur objectionum, & mearum ad illas Responsionum loco, satis mihi superque erit sequentem Epistolam subjicere.

RENATI DES CARTES
ad
C. L. R. EPISTOLA:

In qua ad epitomen præcipuarum Petri Gassendi Instantiarum respondetur.

MAgnopere me tibi devinctum agnosco, Clarissime Vir, quod videns me nullo dignatum esse responso ingentem Instantiarum librum, quem Objectionum quintarum Auctor adversus Responsiones meas edidit, aliquos ex amicis rogaveris ut præcipuas istius libri rationes colligerent, & epitomen ab iis factam ad me miseris. Majorem ea in re meæ famæ quàm egomet ipse curam gessisti. Non enim dubitabo apud te profiteri, susque deque mihi esse sive magni sive parvi fiam ab illis quos ejusmodi rationes movere potuerint. Præsertim cùm aliquot ex iis quos novi perspicacissimi ingenii homines, qui ipsius librum evolverunt, significârint mihi se nihil in eo reperisse quod scrupulum sibi injecisset. Illis verò solis satisfacere animus est. Scio mortalium plerosque speciem veritatis faciliùs quàm veritatem ipsam observare, & sæpius prava quàm recta de rebus judicia ferre. Idcirco operæ pretium esse non putavi de illorum approbatione obtinenda multum laborare. Acceptissima tamen mihi est quam misisti epitome, & ei me teneri respondere agnosco, sed in gratiam potiùs suscepti ab amicis tuis laboris, quàm quòd illud defensionis meæ necessitas exigat.

Persuasus enim sum eos qui illam concinnarunt nùnc mecum sentire, omnes istius libri objectiones vocibus tantum quibusdam malè intellectis aut falsis hypothesibus inniti; quippe non alias nisi istiusmodi generis annotarunt, licèt tantâ ea in re diligentiâ sint usi, ut quasdam etiam quas me ibi legisse non memini adjecerint.

Tres in primam Meditationem Instantias excerpserunt. 1. *Me rem impossibilem postulare, cùm omnia præjudicia exui volo.* 2. *Non posse illa à quoquam exui, quin alia magis noxia induat.* 3. *Methodum de omnibus dubitandi à me propositam, nulli veritati inveniendæ utilem esse.*

Prima indè oritur quòd hujus libri Auctor non animadverterit, *præjudicii* vocem ad omnes quæ in anima nostra sunt notiones non extendi, (quas fieri non posse ut universas deponamus lubens agnosco:) Sed tantùm

tùm ad illas omnes opiniones quas judicia ante à nobis facta animo impresserunt. Cùm verò judicare vel non judicare sit voluntatis actio, ut suo loco explicui, eam in nostra potestate sitam esse liquet. Ut enim omnia quis præjudicia exuat, nihil aliud requiritur, nisi ut apud se statuat nihil eorum quæ antea affirmavit vel negavit, antequam id rursus ad examen revocarit, affirmare vel negare, etiamsi interea easdem omnes notiones memoriâ retineat. Nonnihil tamen difficultatis esse fassus sum, in sic excutiendis ex animo nostro iis quæ ante ab illo assumta & approbata fuerant; partim quia dubitandi aliquam rationem habere oporteat antequam dubitare velis; ideoque in prima Meditatione præcipuas quæ horsum facere possent rationes exposui; partim quia etsi statuerimus nihil affirmare vel negare, decreti tamen istius facilè obliviscamur, nisi profundè memoriæ nostræ infixum sit; ideoque ut attentè de hoc negotio cogitaretur volui.

Secunda Instantia nihil aliud est nisi manifestè falsa hypothesis. Etiamsi enim dixerim annittendum esse ut ea negarentur quæ antea nimia cum fiducia affirmata fuerant, expressè tamen hanc limitationem adjeci, id tantùm illo tempore debere fieri, quo in aliquid certius, quàm id quod ita negares, investigando occupatus esses; tunc enim te nullum noxium præjudicium induere posse.

Tertia meram cavillationem continet. Nam licet verum sit dubitationem solam ad veritatem aliquam stabiliendam non sufficere, ad isthuc tamen præparandum animum utilis est. In eum autem solum finem illam adhibui.

Sex in secundam Meditationem amici tui annotant. Primum est ex eo quod dico, *Cogito; ergo sum*; Auctorem Instantiarum colligere me hanc Majorem supponere, *Qui cogitat, est*; atque ita me jam aliquod præjudicium induisse. Qua in re *præjudicii* voce iterum abutitur. Etsi enim enunciatio illa ita nuncupari queat cùm sine attentione profertur, aut ideo tantum vera esse creditur quia talis antea judicata fuit; *præjudicium* tamen cùm expenditur appellari non debet, propterea quòd animo tam evidens appareat ut ab ea credenda temperare sibi nequeat, cùm forte de illa tum primum cogitare incipiat, ac proinde mentem præjudicio imbutam nondum habeat. Sed præcipuus istius Auctoris in hac materia error hic est, quòd enunciationum particularium cognitionem semper ex universalibus, secundùm syllogismorum Dialectices ordinem, deducendam esse supponat. Qua in re se quomodo veritas indaganda sit ignorare prodit. Constat enim inter omnes Philosophos, ad eam inveniendam initium

itium semper à notionibus particularibus fieri debere, ut postea ad universale accedatur; quamvis etiam reciprocè, universalibus inventis, aliæ particulares indè deduci queant. Ita si puer in Geometriæ elementis instituendus sit, hoc principium generale, *Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent erunt æqualia*, aut *Totum singulis suis partibus majus est*, non capiet, nisi particularibus exemplis illustretur. Ad quod cùm non attenderet iste Auctor, in tot paralogismos incidit, quibus libri sui molem auxit. Passim enim falsas Majores finxit, easque mihi tribuit, quasi veritates quas explicui indè deduxissem.

Secunda, quam amici tui annotant, Instantia hæc est; *Ad sciendum nos cogitare, quid cogitatio sit præcognoscere oportere; id autem me ignorare, quia omnia negavi.* Sed præjudicia tantùm negavi, non verò notiones (qualis est hæc) quæ absque ulla affirmatione aut negatione cognoscuntur.

Tertia est, *Cogitationem sine objecto esse non posse, verbi gratiâ sine corpore.* Ubi vitanda est *ὁμωνυμία* vocis *cogitationis*, quæ tum pro re cogitante, tum pro istius rei actione accipi potest. Nego autem rem cogitantem alio præter seipsam objecto indigere, ad suam actionem exercendum; quamvìs etiam illam ad res materiales, quando eas examinat, extendere possit.

Quarta, *Etiamsi cogitationem de me ipso habeam, nescire tamen utrùm ista cogitatio sit actio corporea, aut atomus quæ moveatur, potiùs quàm substantia immaterialis.* Ubi vobis *cogitationis* homonymia iterum occurrit; & nihil ampliùs animadverto præter quæstionem fundamento destitutam, & huic persimilem: Judicas te esse hominem, quia in te omnia deprehendis, propter quæ eos in quibus illa reperiuntur homines vocas, sed quî scis annon sis elephas potiùs quàm homo, aliquibus aliis quas ignoras de causis? Nam postquam substantia quæ cogitat, se intellectualem esse judicavit, quia in se omnes substantiarum intellectualium proprietates observavit, & nullas quæ corpori conveniant animadvertere potuit, ex ipsa adhuc quæritur, quomodo noverit annon sit corpus, potiùs quam substantia immaterialis.

Quinta Instantia ejusdem est farinæ, *Etiamsi nullam in mea cogitatione extensionem animadvertam, non sequi tamen eam non esse extensam, quia cogitatio mea veritatis rerum non sit norma.* Itidem sexta, *Fieri posse ut distinctio illa, quam cogitatione meâ inter cogitationem & corpus esse comperio, sit falsa.* Sed hîc peculiariter observanda est istorum verborum homonymia, *Cogitatio mea non est veritatis rerum norma.* Si enim significetur cogitationem meam aliorum non debere esse normam, ita ut quia aliquid verum esse credo,

illud

illud etiam alii credere teneantur, non illibenter assentiar. Sed ad eam, de qua agitur, rem id nihil prorsus facit. Neminem enim unquam in mea verba jurare volui. Contra diversis in locis soli rationum evidentiæ cedendum esse monui. Præterea si *cogitationis* vox indiscriminatim pro omni animæ operatione accipiatur, certum est nos in multas cogitationes incidere posse, ex quibus de rerum extra nos positarum veritate nihil inferre debeamus. Sed neque illud hîc est appositum, ubi tantum de iis cogitationibus agitur, quæ claræ & distinctæ sunt perceptiones, & de judiciis quæ unusquisque apud se consentanea istis perceptionibus facere debet. Quare in eo quo voces istæ hîc accipiendæ sunt sensu, dico uniuscujusque cogitationem id est perceptionem seu notitiam quam alicujus rei habet, ipsi veritatis istius rei regulam esse debere, hoc est omnia quæ de ea facit judicia, ut recta sint, præceptioni isti conformia esse oportere. Imò quod ad veritates fidei attinet, rationem aliquam habere nos oportet, quæ persuadeat eas à Deo esse revelatas, antequam ad eas credendum voluntatem determinemus. Et quamvis indocti rectè faciant, si doctiorum de rebus cognitu difficilibus judicium sequantur, nihilominus ex perceptione propria discere debent se esse ignaros, & eos quorum judicia sequi volunt, se cognitione antecellere, alioqui illa sequendo peccarent, & instar automatum aut brutorum potius quàm hominum se gererent. Unde apparet Philosophum turpiùs errare non posse, quàm si judicia suis rerum perceptionibus dissentanea formare velit. Sed tamen quomodo hîc Auctor in plerisque suis objectionibus ab isto errore purgare se possit non capio. Non enim vult ut unusquisque propriam perceptionem sequatur, sed potiùs nescio quas opiniones & commenta, quæ nobis proponere ipsi libet, quantumvis nullo modo ea percipiantur.

Contra tertiam Meditationem amici tui annotarunt, 1. *Omnes homines Dei in se ideam non animadvertere.* 2. *Me istam ideam si mihi inesset, comprehensurum.* 3. *Multos meas rationes legisse, qui iis persuasi non fuerunt.* 4. *Ex eo quod me imperfectum esse agnosco, non sequi, Deum esse.*

Sed si *Idea* vox eo modo intelligatur quo disertè dixi me illam accipere, nec excusatio quæratur in quorundam homonymia, qui eam ad imagines rerum materialium, quæ formantur in phantasia, restringunt, nemo negare potest se aliquam Dei ideam habere, nisi dicat se non intelligere quid hæc verba significent, *Res omnium quas possimus concipere perfectissima*; hoc enim est quod apud omnes homines *Dei* nomine venit. Dicere autem te non intelligere quid significent voces omnium ore tritæ, est, te, ut alienam oppugnes sententiam, in miras angustias constringere. Adde quòd hæc sit omnium, quæ fingi possunt, maximè impia confessio, de

te ipso dicere, eo sensu quo *ideæ* vocem accepi, te nullam Dei ideam habere. Hoc enim est non solùm profiteri te illum naturali ratione non cognoscere, sed etiam te nec fide, nec ullâ aliâ viâ, quicquam de illo posse scire: quia si nullam ideam, id est nullam perceptionem habeas, quæ significatui hujus vocis *Deus* respondeat, quantumvis profitearis te credere *Deum* esse, istud perinde est ac si dicas te credere *nihil* esse, & ita in impietatis & extremæ ignorantiæ abysso demersum jacere.

Quod addunt, *me istam ideam, si qua in me esset, comprehensurum*, absque fundamento dictum est. Quia enim *comprehendendi* vox limitationem aliquam designat, fieri non potest ut spiritus finitus Deum, qui infinitus est, comprehendat. Sed id non obstat quominus eum esse animadvertat; sicut montem tangere quidem potes, etiamsi eum ulnis amplecti nequeas.

Quod dicunt etiam de meis rationibus, *multos eas legisse, qui tamen illis persuasi non fuerunt*; facilè confutari potest; quia aliquot alii reperti sunt qui eas comprehenderunt, & quibus omni ex parte satisfecerunt. Plus enim fidei adhiberi debet uni, qui sine mentiendi intentione asserit se aliquid vidisse aut comprehendisse, quàm mille aliis, qui id, quia videre aut comprehendere nequiverunt, inficiantur. Ita in Antipodum detectione plus fidei aliquot nautarum, qui totum terrarum Orbem circumiverant, relationi, quàm millenis aliquot Philosophis qui eam rotundam esse non crediderunt, adhibitum est. Et quia hîc Elementorum Euclidis meminerunt, quasi omnibus promiscuè intellectu essent facilia, considerent, quæso, vix centesimum quemque eorum qui in Philosophia Scholastica doctissimi habentur, illa intelligere, vel decies millesimum Apollonii aut Archimedis omnes demonstrationes percipere, quamvis illæ Euclideis non minùs evidentes & certæ sint.

Denique cùm dicunt, *Ex eo quod aliquam in me agnosco imperfectionem, non sequi Deum esse*, nihil omnino probant. Non enim id immediatè ex eo solo, nullâ præterea re additâ, collegi. Et sic argumentantes in memoriam mihi revocant istius Auctoris artificium, qui ut meæ rationes imperfectæ & debiles appareant, eas truncare est solitus.

Nihil in iis omnibus, quæ in reliquas tres Meditationes annotarunt, observare possum, cui alibi copiosè non responderim. Veluti cùm objiciunt, 1. *Me in probanda Dei existentia per quasdam nobis insitas notiones in* διάλληλον, *quem* circulum *vocant, incidere, cùm postea dicam nullius rei certitudinem habere nos posse, nisi priùs Deum esse persuasi simus.* 2. *Dei notitiam nihil ad veritatum Mathematicarum scientiam comparandam facere.* 3. *Illum seductorem esse posse.* Inspice ea de re Responsionem meam ad secundas objectiones, num. 3. & 4. & partem 2 resp. ad quartas, circa finem.

Tan-

Tandem addunt cogitatum, quod non memini ab Auctore isto in libro Instantiarum scriptum esse, etsi iis quæ illic occurrunt persimile sit. *Multi*, inquiunt, *præstantis ingenii viri credunt se clarè animadvertere extensionem Mathematicam, quam pro principio in Physica mea statuo, merum meum commentum esse, eamque extra animum meum subsistentiam nullam habere aut habere posse, cùm sit pura puta à Physico corpore abstractio: ideoque universam meam Physicam imaginariam tantùm & fictam esse, sicut omnes puras Mathematicas esse constat; sed in Physica reali rerum à Deo creatarum, opus esse reali, solidâ, & non imaginariâ materiâ.* Hæc est Objectio objectionum, & compendium universæ doctrinæ eximiorum qui hîc citantur Philosophorum. Omnia quæ intelligere & concipere possumus, nihil aliud sunt, ex illorum sententia, nisi meræ animi nostri imaginationes & figmenta, quæ nullam subsistentiam habere queant. Unde sequitur nos pro vero nihil debere admittere, nisi id quod neque intelligere, neque concipere, neque imaginari possumus; hoc est ostium planè rationi esse occludendum, & sufficere, ut quis inter præstantis ingenii viros & Philosophos annumeretur, esse Simiam, aut Psittacum, non verò hominem. Nam si illa quæ concipi possunt, ea solùm de causa, quia possunt concipi, pro falsis sunt habenda, quid aliud restat, nisi ut id solum quod non intelligimus, pro vero amplectamur, & indè nostræ doctrinæ systema componamus; alios imitando etiamsi cur eos imitemur ignoremus, quemadmodum simiæ faciunt, & voces à nobis non intellectas more psittacorum proferendo? Sed hîc sanè habeo unde me eximiè consoler, quòd Physica mea cum puris Mathematicis confertur, cùm nihil magìs quàm ut iis simillima sit exoptem.

Quod ad duas illas quæstiones attinet, quas sub finem adjiciunt, videlicet, *Quomodo anima, si materialis non sit, corpus moveat, & quomodo species objectorum corporeorum recipere possit*; eæ solùm occasionem mihi suppeditant hîc monendi, Auctorem istum non rectâ institisse viâ, quando sub prætextu Objectiones mihi faciendi, multas ejusmodi quæstiones proposuit, quarum soluta ad rerum quas scripsi demonstrationem non erat necessaria, cùm vel indoctissimi plures unâ horâ quæstiones proponere, quàm doctissimi totius vitæ spatio solvere possint; ideoque me de respondendo illis parum sollicitum fuisse. Istæ verò inter alias explicationem unionis animæ cum corpore, quam nondum attigi, præsupponunt. Interim tamen tibi dicam, totam quæ in eis occurrit difficultatem, ex hypothesi falsâ, & quæ nullo modo probari potest, originem ducere, nimirum, si anima & corpus duæ sint diversæ naturæ substantiæ, fieri non posse ut altera in alteram agat. Nam è contrario, qui accidentia realia admittunt, ut calorem, gravitatem, & similia, non dubitant quin ista accidentia in corpus

 agere

agere queant; cùm tamen majus inter utraque, hoc est inter accidentia & substantiam, quàm inter duas substantias sit discrimen.

Cæterum antequam huic Epistolæ finem imponam, duas adhuc annotabo hîc homonymias, quas in isto Instantiarum libro offendi, quia præcipuæ esse mihi videntur, quæ minùs attentos Lectores in errorem possint abducere; hac ratione ostendere tibi cupiens, me, si quid ibi invenissem quod responsione dignum esse existimarem, id minimè fuisse prætermissurum.

Prima occurrit pag. 63, ubi quia alicubi dixeram, animam, interea dum de omnium rerum materialium existentia dubitat, se *præcisè tantùm* tanquam substantiam immaterialem cognoscere; & septem aut octo pòst lineis, ad ostendendum me his vocibus *præcisè tantùm*, omnimodam exclusionem aut negationem non intelligere, sed solùm abstractionem à rebus materialibus, dixi nos nihilominus non esse certos nihil in anima esse corporei, etiamsi nihil tale in ea deprehenderemus; adeò iniquè mecum agit iste Auctor, ut Lectori velit persuadere me cùm dixi *præcisè tantùm*, corpus excludere intendisse, ac proinde mihi ipsi postea contradixisse, cùm me id velle excludere negavi. Nihil ad illam accusationem respondeo, quod in Meditatione sexta aliquid ante à me non probatum supposuerim, & ita in paralogismum inciderim. Facile enim est deprehendere ejus falsitatem, quæ toto hoc libro vulgatissima est, & mihi suspicionem excitare posset, Auctorem ejus bona mecum fide non egisse, si mihi perspectus non esset illius animus, & nisi ipsum falsâ istâ persuasione primùm deceptum esse crederem.

Altera homonymia reperitur pag. 84, ubi *distinguere* & *abstrahere* unum idemque esse vult, cùm tamen magnum inter illa sit discrimen. Nam qui substantiam ab ejusdem accidentibus distinguit, utraque considerare debet, quod non parum ad illius cognitionem adipiscendam conducit: sed si substantia abstractione solummodo à suis accidentibus separetur, hoc est, si consideretur sola, de illis non cogitando, id impedit quominus adeò perfectè, ut aliàs fieret, cognosci possit, cùm natura substantiæ per accidentia innotescat.

Hæc sunt, Clarissime Vir, quæ magno Instantiarum libro reponenda esse putavi. Quamvis enim fortasse Auctoris amicis rem magis gratam facturus essem, si omnes ejus Instantias sigillatim refellerem, vererer tamen ne id perinde placeret meis, & ne mihi succenserent quòd tempus in re tam parum necessaria tererem, atque ita otii mei dominos constituerem eos omnes, quibus suum in quæstionibus inutilibus mihi proponendis prodigere luberet. Sed interim pro tua de me sollicitudine gratias quàm possum maximas ago. Vale.

OB-

OBJECTIONES

SEXTÆ.

PErlectis attentissimè tuis Meditationibus, & iis quæ hactenus objectis respondisti, nonnulli etiamnum scrupuli supersunt, quos à te justum est auferri. Primus est, non videri adeò certum nos esse, ex eo quod cogitemus; Ut enim certus sis te cogitare, debes scire quid sit cogitare seu cogitatio, quidve existentia tua; cumque nondum scias quid sint illa, quî nosse potes te cogitare, vel existere? Cùm igitur dicens *cogito*, nescias quid dicas: cumque addens, *sum igitur*, nescias etiam quid dicas, imò nequidem scias te dicere, vel cogitare quidpiam, quoniam ad hoc necesse videtur ut scias te scire quid dicas, iterumque ut noveris quod scias te scire quid dicas, & sic in infinitum, constat te scire non posse an sis, vel etiam an cogites.

Sed ut sit secundus scrupulus, cùm ais te *cogitare* & *existere*, contendet quispiam te decipi, neque cogitare sed tantùm moveri, teque nihil aliud esse quàm motum corporeum, cùm nullus dum tuam demonstrationem animo complecti potuerit, quâ putas te demonstrasse nullum motum corporeum esse posse, quam vocas cogitationem. An igitur eâ quâ uteris Analysi motus omnes tuæ materiæ subtilis ita secuisti, ut certus sis, nobisque attentissimis, &, ut putamus, satis perspicacibus, ostendere possis repugnare cogitationes nostras in illos motus corporeos refundi?

Tertius scrupulus persimilis est, cùm enim nonnulli Patres Ecclesiæ cum Platonicis existimarint Angelos esse corporeos, unde & Concilium Lateranense conclusit illos pingi posse; idemque penitus de anima rationali putarint, quippe quam opinarentur ex eis aliqui profectam ex traduce, dixerunt tamen tam Angelos quàm animam cogitare, quod proinde fieri posse per motus corporeos, vel etiam ipsos esse motus corporeos censuisse videantur, à quibus cogitationem minimè distinxerint. Quod & simiarum, canum, & aliorum animalium cogitationibus confirmari potest. canes enim dormiendo latrant, ac si lepores vel fures insequerentur, sciuntque se vigilando currere, imo & somniando latrare, quamvis nihil tecum in iis à corporibus distinctum agnoscimus. Quòd si negaris canem scire se currere, aut cogitare, præterquàm quòd id dicis, nec probas, ipse canis de nobis forsan simile judicium efformat, nempe

nos nescire an curramus, aut cogitemus, dum currimus, vel cogitamus: neque enim modum illius internum operandi vides, quemadmodum nec ille tuum inspicit, nec desunt viri magni qui belluis rationem concedant, olimque tribuerint. Tantumque abest ut credamus omnes illarum operationes absque sensu, vita & anima ope Mechanicæ posse satis explicari, quin illud & ἀδυνατον, & risu dignum quolibet pignore certare velimus; Ac denique non desunt plures, qui hominem ipsum etiam absque sensu & intellectu dicturi sint, & omnia posse facere beneficio elateriorum mechanicorum, & absque ulla mente, si tandem simia, canis, & elephas hocce modo suis omnibus operationibus fungi queant, cùm si ratio mediocris belluarum differat à ratione hominis, secundùm plus & minus solummodo differant, quæ non mutant essentiam.

Quartus scrupulus est de scientia Athei, quam contendit esse certissimam, & etiam, juxta tuam regulam, evidentissimam: dum asserit, si ab æqualibus æqualia demantur, quæ supersunt æqualia fore: tres angulos trianguli rectilinei æquales esse duobus rectis, & mille similia: quandoquidem de iis cogitare nequit, quin ea certissima credat: quod contendit ita verum esse, ut etiamsi neque Deus existat, neque sit possibilis, ut ille putat, non minus sit certus de illis veritatibus, quàm si reverà existeret; negatque ullam dubitandi rationem ei posse afferri, quæ tantisper eum deturbet, aut dubium efficiat: quam enim afferes, an Deum, si sit, illum posse decipere? sed negabit se in his etiam à Deo suam omnipotentiam exserente posse decipi.

Hincque nascitur quintus scrupulus, qui radices figit in illa deceptione, quam ipsi Deo penitus denegas; cùm enim plurimi Theologi censeant continuò damnatos tum angelos, tum homines, per ideam ignis torquentis sibi à Deo inditam decipi, adeò ut firmissimè credant, clarissimeque videre atque percipere putent se revera torqueri ab igne, licèt nullus sit ignis, nunquid similibus ideis nos Deus potest decipere, nobisque continuò illudere, speciebus vel ideis in animas nostras immissis? adeò ut existimemus nos clarè videre, & singulis sensibus percipere, quæ tamen non sint extra nos, ut neque cælum sit, aut terra, neque brachia, pedes, oculos, &c. habeamus. Quod quidem facere potest absque injuria & iniquitate, cùm sit supremus omnium Dominus, deque suis absolutè possit disponere; præsertim cùm id efficere queat ad deprimendam hominum superbiam, & illorum punienda peccata, vel propter peccatum originale, aut alias ob causas nobis occultas. Quæ sanè confirmari videntur illis scripturæ locis, quæ probant nos scire nihil posse, qualis est locus Pauli

Pauli 1 ad Cor. cap. 8. verf. 2. *Si quis*, inquit, *se existimat aliquid scire, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire*; & locus Ecclesiastæ c. 8. v. 17. *Intellexi quòd omnium operum Dei nullam potest homo invenire rationem eorum quæ fiunt sub sole: & quantò plus laboraverit ad quærendum, tantò minus inveniet, etiamsi dixerit sapiens se nôsse, non poterit reperire.* Quod autem sapiens id dixerit ob præmeditatas rationes, & non per transennam, vel incogitanter & ex abrupto, constat ex toto illius libro, præsertim ubi quæstio proponitur de Mente, quam contendis immortalem. Nam versic. 19. cap. 3. *ait eundem esse interitum hominis & jumentorum:* quod ne respondeas de solo corpore intelligi, subjungit *hominem nihil amplius habere jumento:* & loquens de ipso spiritu hominis, negat *ullum esse qui noverit an ille sursum ascendat*, hoc est, an sit immortalis, *an verò cum spiritibus jumentorum descendat*, hoc est corrumpatur. Nec est quod dicas in persona impiorum loqui, alioqui ea de re seriò monere, & quæ attulerat, refellere debuisset: vel etiam neges te ad ea respondere debere, quod ad Theologos Scriptura pertineat, cùm enim sis Christianus, te paratum esse decet ad omnibus aliquid adversus fidem, præsertim verò adversus ea, quæ statuere cupis, objicientibus respondendum, & pro viribus satisfaciendum.

Sextus scrupulus oritur ex indifferentia judicii, seu libertatis, quam negas ad arbitrii perfectionem attinere, sed ad solam imperfectionem, adeò ut indifferentia tollatur, quoties mens clarè perspicit quæ credenda, vel facienda, vel omittenda sunt. Quibus positis, numquid vides te Dei libertatem destruere, à qua tollis indifferentiam, dum creat mundum hunc potius, quàm alium, aut nullum condit? Cùm sit tamen de fide Deum ab æterno fuisse indifferentem, ut conderet unum, vel innumeros, vel etiam nullum. Quis verò dubitat Deum omnia tam agenda quàm omittenda semper clarissimo intuitu perspexisse; non igitur clarissima rerum visio atque perceptio tollit arbitrii indifferentiam: quæ si non possit humanæ libertati convenire, neque divinæ congruet, quandoquidem essentiæ rerum sunt, instar numerorum indivisibiles, & immutabiles, quapropter non minùs includitur indifferentia in divini, quàm in humani arbitrii libertate.

Septimus scrupulus erit de superficie, in qua, vel cujus ope ais fieri omnes sensationes; non enim intelligimus, quî fieri possit ut neque sit pars corporum quæ sentiuntur, neque pars ipsius aëris, & vaporum, quorum illam negas esse partem ullam, vel etiam extremum: Nec dum etiam capimus nulla esse cujuslibet corporis aut substantiæ accidentia

realia,

realia, quæ virtute divina possint absque ullo subjecto existere, neque vera existant in altaris Sacramento, uti asseris. Non est tamen quòd Doctores nostri moveantur, donec viderint num sis illa demonstraturus in tua Physica, cujus nobis spem facis, quamque vix credunt ea nobis adeò clarè propositurum, ut ipsa possint, vel debeant amplecti rejectis antiquioribus.

Octavus scrupulus oritur ex tua responsione ad Quintas objectiones. Quî fieri possit ut veritates Geometricæ, aut Metaphysicæ, quales sunt à te memoratæ, sint immutabiles & æternæ, nec tamen independentes à Deo. Nam in quo genere causæ dependent ab eo? numquid ergo potuit efficere, ut natura trianguli non fuerit? & quâ ratione, amabo, potuisset ab æterno facere ut non fuisset verum, bis 4 esse octo? aut triangulum non habere tres angulos? Vel igitur istæ veritates pendent ab intellectu solo, dum hæc cogitat, vel à rebus existentibus, vel sunt independentes, cum Deus non videatur efficere potuisse ut ulla ex istis essentiis seu veritatibus non fuerit ab æterno.

Nonus denique scrupulus maximè nos urget, cùm ais sensuum operationibus esse diffidendum, & intellectus certitudinem sensuum certitudine longè majorem esse: quid enim, si nulla possit intellectus certitudine gaudere, nisi priùs eam à sensibus bene dispositis habeat? si quidem non potest ille alicujus sensus errorem corrigere, nisi priùs alter sensus prædictum emendet errorem. Apparet baculus fractus in aqua ob refractionem, qui tamen rectus sit: quis corriget illum errorem? an intellectus? nusquam, sed tactus; idemque de reliquis esto judicium. Itaque si sensus omnes rite dispositos adhibeas, qui semper idem renuncient, maximam omnium certitudinem, cujus homo sit naturaliter capax, assequeris; quæ sæpenumero te fugiet, si mentis operationi fidas, quæ sæpe aberrat in iis, de quibus ne quidem dubitari posse credebat.

Hæc sunt præcipuè quæ nobis remoram injiciunt: Quibus etiam subjungas certam rationem, certosque characteres, qui nos certissimos reddant quandonam rem aliquam ita completè absque alia intelligimus, ut certum sit unam ab alia ita distingui, ut seorsim possint, saltem Dei virtute, subsistere: hoc est, quomodo possimus certò, clarè, distinctéque cognoscere illam intellectionis distinctionem non ab ipso fieri intellectu, sed ab ipsis rebus procedere. Enimverò cùm immensitatem Dei contemplamur, non cogitantes de illius justitia; vel cùm de illius existentia, non cogitantes de Filio, vel Spiritu Sancto, numquid completè percipimus illam existentiam, vel Deum existentem, absque illis personis, quas peræque

que possit aliquis infidelis negare, atque negas mentem vel cogitationem de corpore: Quemadmodum igitur malè quis concludet Filium & Spiritum Sanctum à Deo Patre essentialiter esse distinctos, aut ab eo separari posse, ita neque tibi concesserit quispiam cogitationem vel mentem humanam à corpore distingui, licèt unum absque alio concipias, & unum de alio perneges, neque putes id fieri per ullam tuæ mentis abstractionem. Quibus sanè si satis facias, nil penitus nobis superesse videtur quod Theologis nostris displiceat.

APPENDIX.

PAuca quædam ab aliis quæsita hîc subjungentur, ut conjunctim ad ipsa & ad proximè præcedentia respondeatur, quia sunt ejusdem argumenti. Quidam itaque ex doctissimis & perspicacissimis hæc tria diligentiùs explicari voluerunt.

1. Quomodo certò sciam me habere claram ideam animæ meæ.

2. Quomodo certò sciam ideam illam esse prorsus diversam à quacunque alia re.

3. Quomodo certò sciam illam nihil prorsus habere corporeitatis. *Alii verò proposuerunt ea quæ sequuntur.*

Philosophi & Geometræ

ad

DOMINUM CARTESIUM.

QUantumvis apud nos cogitemus, num revera mentis nostræ seu humanæ Idola, hoc est cognitio atque perceptio quidpiam corporeum in se contineat, asserere non audemus, nulli corpori quocunque velis motu affecto, id quod vocamus cogitationem, ullâ ratione convenire. Cùm enim cernamus quædam corpora quæ non cogitant, & alia, utpote humana, & fortè brutorum, quæ cogitant, numquid ipse nos sophismatis reos perages, & audaciæ nimiæ, si propterea concludamus nulla esse corpora quæ cogitant? Vix ut dubitemus nos à te continuò deridendos, si primi argumentum illud ex ideis, tam pro mente quàm pro Deo, propositum audissemus, illud deinde tua consuisses Analysi: qua teipsum præoccupasse & prævenisse videris, adeò ut jam tuæ ipse menti callum obduxisse videaris, quæ non sit deinceps libera ut videat singulas, quas in

te reperis, animæ proprietates vel operationes à motibus corporeis dependere; vel nodum solvas, quo vinculis adamantinis existimas non ipsos detineri, quò minùs mentes nostræ corpus omne prætervolent.

Nodus est, nos optimè percipere 3 & 2 facere 5. & si æqualia ab æqualibus auferas, adhuc æqualia futura: his & mille aliis convincimur, idemque penes te reperies. Cur similiter non convincimur ex ideis tuis, vel nostris, animam hominis esse distinctam à corpore, & Deum existere? Dices, te non posse nobis hanc veritatem in os, nisi meditemur tecum, ingerere. En septies legimus quæ scripsisti, & mentem Angelorum instar pro viribus attollimus, necdum tamen persuademur. Neque tamen existimamus te potiùs dicturum mentes omnes nostras bruto fascino infectas, & Metaphysicis rebus quibus à 30 annis assueti sumus, prorsus ineptas, quàm ut fatearis tuas rationes hactenus ex ideis mentis & Dei haustas non esse tanti ponderis tantarumque virium, ut mentes hominum doctorum, totis viribus è massa corporea se proripientium, sibi possint atque debeant subjicere.

Quin potiùs arbitramur te prorsus idem fassurum, si meditationes tuas eo relegas animo, quo ad illas ad examen analyticum revocares, si ab inimico tibi propositæ fuissent. Denique quamdiu nescimus quid à corporibus & illorum motibus fieri possit, cùm & fatearis nullum omnia scire posse, quæ Deus in aliquo subjecto posuit, atque ponere valet, absque ipsius Dei revelatione, qui scire potuisti hanc à Deo non fuisse positam in quibusdam corporibus vim & proprietatem, ut dubitent, cogitent, &c. Hæc sunt sive argumenta, sive mavis præjudicia nostra, quibus si medearis, quantas, Deus immortalis! tibi gratias omnes simul habituri sumus, Vir Clarissime, qui nos ab istis spinis tuam sementem suffocantibus eripueris. Quod faxit Deus Opt. Max. cujus uni gloriæ cernimus te feliciter tua omnia obstrinxisse.

RESPONSIO

Ad

Sextas Objectiones.

I.

VErum quidem eſt neminem poſſe eſſe certum ſe cogitare, nec ſe exiſtere, niſi ſciat quid ſit cogitatio, & quid exiſtentia; Non quòd ad hoc requiratur ſcientia reflexa, vel per demonſtrationem acquiſita, & multò minùs ſcientia ſcientiæ reflexæ, per quam ſciat ſe ſcire, iterumque ſe ſcire ſe ſcire, atque ita in infinitum, qualis de nulla unquam re haberi poteſt: Sed omnino ſufficit ut id ſciat cognitione illâ internâ, quæ reflexam ſemper antecedit, & quæ omnibus hominibus de cogitatione & exiſtentia ita innata eſt, ut quamvis fortè præjudiciis obruti, & ad verba magìs, quàm ad verborum ſignificationes attenti fingere poſſimus, nos illam non habere, non poſſimus tamen revera non habere. Cùm itaque quis advertit ſe cogitare, atque indè ſequi ſe exiſtere, quamvis fortè nunquam antea quæſiverit quid ſit cogitatio, nec quid exiſtentia, non poteſt tamen non utramque ſatìs noſſe, ut ſibi in hac parte ſatisfaciat.

2. Nec etiam fieri poteſt, cùm quis advertit ſe cogitare, intelligitque quid ſit moveri, ut putet ſe decipi, ſeque non cogitare, ſed tantùm moveri: Cùm enim planè aliam habeat ideam ſive notionem cogitationis, quàm motus corporei, neceſſe eſt ut unum tanquam ab alio diverſum intelligat; etſi propter conſuetudinem plures diverſas proprietates, & inter quas nulla connexio cognoſcitur, uni & idem ſubjecto tribuendi, fieri poſſit ut dubitet, vel etiam ut affirmet, ſe eſſe unum & eundem, qui cogitat, & qui loco movetur. Notandumque eſt duobus modis ea, quorum diverſas habemus ideas, pro una & eadem re ſumi poſſe; nempe vel unitate & identitate naturæ, vel tantùm unitate compoſitionis. Ita, exempli causâ, non eandem quidem habemus ideam figuræ & motus: ut neque eandem habemus intellectionis & volitionis; neque etiam oſſium & carnis, neque cogitationis & rei extenſæ: Atqui nihilominus clarè percipimus illi eidem ſubſtantiæ, cui competit ut ſit figurata, competere etiam ut poſſit moveri, adeò ut figuratum & mobile ſit unum, & idem unitate naturæ; Itemque rem intelligentem, &

volentem esse etiam unam & eandem unitate naturæ: Non autem idem percipimus de re, quam consideramus sub forma ossis, & de re, quam consideramus sub forma carnis, nec idcirco possumus illas pro una & eadem re sumere unitate naturæ, sed tantùm unitate compositionis, quatenùs scilicet unum & idem est animal quod habet ossa & carnes. Jam verò quæstio est an rem cogitantem & rem extensam perspiciamus esse unam & eandem unitate naturæ, ita scilicet ut inter cogitationem & extensionem, aliquam talem affinitatem sive connexionem inveniamus, qualem inter figuram & motum, vel intellectionem & volitionem advertimus, an potiùs dicantur tantùm esse unum & idem unitate compositionis, quatenus in eodem homine reperiuntur, ut ossa & carnes in eodem animali, quod ultimum affirmo, quia distinctionem sive diversitatem omnimodam inter naturam rei extensæ, & rei cogitantis, non minùs quàm inter ossa & carnes, animadverto.

Quia verò etiam auctoritate hîc certatur, ne fortè ipsa veritati præjudicet, ad id quod additur, *neminem adhuc meam demonstrationem animo complecti potuisse,* cogor respondere, quamvis nondum à multis fuerit examinata, nonnullos tamen esse qui se illam intelligere affirment; & quemadmodum unus testis, qui, postquam in Americam navigavit, ait se vidisse Antipodas, majorem meretur fidem, quàm mille alii qui negarunt illos esse, propter hoc solum quòd ignorarent: Ita etiam apud eos qui rationum momenta, ut par est, examinant, pluris facienda est auctoritas unius dicentis se aliquam demonstrationem rectè intelligere, quàm mille aliorum, qui eandem à nemine posse intelligi nullâ adjunctâ ratione affirmant: Etsi enim ipsi non intelligant, hoc non impedit quò minùs ab aliis possit intelligi; & quia hoc ex illo concludentes ostendunt se non satìs accuratè ratiocinari, non valde magnam fidem merentur.

Ad id denique quod quæritur, *an ea quâ utor Analysi motus omnes meæ materiæ subtilis ita secuerim, ut certus sim, virisque attentissimis, atque, ut putant, satis perspicacibus ostendere possim repugnare cogitationes in motus corporeos refundi*, hoc est, ut interpretor, cogitationes & motus corporeos esse unum & idem: respondeo mihi quidem esse certissimum, sed non ideo spondere aliis, quantumvis attentis, & suo judicio perspicacibus idem posse persuaderi, saltem quandiu non ad res purè intelligibiles, sed tantùm ad imaginabiles attentionem suam convertent, ut apparet illos fecisse, qui distinctionem cogitationis à motû per dissectionem alicujus materiæ subtilis intelligendam esse finxerunt: Nam ex eo tantùm intelligitur quòd notiones rei cogitantis, & rei extensæ, sive mobilis, sint planè diversæ, atque

à se

à se mutuò independentes: repugnetque ut illæ res, quæ à nobis tanquam diversæ & independentes clarè intelliguntur, separatim, saltim à Deo, poni non possint: adeò ut quotiescunque illas in uno & eodem subjecto reperimus, ut cogitationem & motum corporeum in eodem homine, non debeamus idcirco existimare ipsas ibi esse unum & idem unitate naturæ, sed tantùm unitate compositionis.

3. Quod hic de Platonicis, eorumque sectatoribus affertur, jam ab universa Ecclesia Catholica, & vulgo omnibus Philosophis explosum est: Concilium autèm Lateranense conclusit quidem Angelos pingi posse, non autem ideo concessit esse corporeos: & quamvis revera corporei crederentur, non certè magis in ipsis, quàm in hominibus, mentes à corporibus inseparabiles possent intelligi; Nec quoque si fingeretur animam humanam esse ex traduce, ideo concludi posset esse corpoream, sed tantùm ut corpus nascitur à corpore parentum, ita ipsam ab eorum anima proficisci. Quantum ad canes & simias, etsi concederem in iis esse cogitationem, non indè ullo modo sequeretur mentem humanam à corpore non distingui, sed contra potiùs in aliis quoque animalibus mentes à corporibus esse distinctas: quod illi ipsi Platonici, quorum auctoritas mox laudabatur, post Pythagoricos censuerunt, ut ex eorum metempsychosi manifestum est. At verò nullam planè in brutis esse cogitationem non modò dixi, ut hîc assumitur, sed etiam firmissimis rationibus, & quæ à nemine hactenus fuerunt refutatæ, probavi: Atqui revera illi qui affirmant *canes scire se vigilando currere, imò & somniando latrare*, tanquam si in ipsorum cordibus versarentur, id dicunt, & non probant. Etsi enim addant *se non credere operationes belluarum absque sensu, vitâ & animâ* (hoc est, ut interpretor, absque cogitatione, neque enim id vulgò vocatur vita, nec anima corporea, nec sensus organicus brutis à me denegatur) *ope Mechanicæ posse explicari, quin illud & ἀδύνατον, & risu dignum quolibet pignore certare velint*, id pro ratione haberi non debet: idemque de qualibet alia re quantumvis vera dici posset: quin & pignoribus certari non solet, nisi ubi rationes desunt ad probandum; & cùm olim eodem ferè modo viri magni Antipodas irriserint, non statim pro falso habendum puto quidquid ab aliquibus irridetur.

Quod denique subjungitur, *non deesse plures, qui hominem ipsum, etiam absque sensu, & intellectu, dicturi sint & omnia posse facere beneficio elateriorum Mechanicorum, absque ullâ mente, si tandem simia, canis, & elephas hocce modo suis omnibus operationibus fungi queant*, non sanè etiam ratio est quâ quicquam probetur, nisi fortè quosdam homines tam confusè omnia conci-

pere, & anticipatis opinionibus verbotenus intellectis adeò tenaciter adhærere, ut, potiùs quàm illas mutent, de se ipsis id negent, quod non possunt non semper apud se experiri: Nam sanè fieri non potest quin semper apud nosmetipsos experiamur nos cogitare, nec proinde ex eo quòd ostendatur bruta animantia omnibus suis operationibus absque ulla cogitatione fungi posse, quisquam concludet se ipsum ergo etiam non cogitare, nisi qui cùm priùs sibi persuaserit se non aliter operari quàm bruta, propter hoc scilicet, quòd illis cogitationem tribuerit, adeò pertinaciter adhærebit istis verbis, homines & bruta eodem modo operantur, ut cùm illi ostendetur bruta non cogitare, malit se etiam illâ suâ, cujus non potest non esse sibi conscius, cogitatione exuere, quàm mutare opinionem quòd ipse, eodem modo ac bruta, operetur: Cujus tamen generis hominum multos esse non mihi facilè persuadeo: Sed sanè multò plures, & majori cum ratione invenientur, qui si concedatur *cogitationem à motu corporeo non distingui*, eandem illam in brutis, atque in nobis esse contendent, quoniam omnes motus corporeos in illis, quemadmodum in nobis animadvertent, addentesque *differentiam*, *quæ est tantùm secundùm plus & minus*, *non mutare essentiam*, quamvis fortè minus rationis esse putent in belluis quàm in nobis, mentes tamen esse in ipsis ejusdem planè speciei cum nostris optimo jure concludent.

4. Quantum ad scientiam Athei, facilè est demonstrare illam non esse immutabilem, & certam, ut enim jam antè dixi, quo minus potentem originis suæ auctorem assignabit, tanto majorem habebit occasionem dubitandi an fortè tam imperfectæ sit naturæ, ut fallatur etiam in iis quæ sibi quàm evidentissima apparebunt, illoque dubio liberari nunquam poterit, nisi à vero & fallere nescio Deo se creatum esse prius agnoscat.

5. Quòd autem repugnet homines à Deo decipi, clarè demonstratur ex eo quod forma deceptionis sit non ens, in quod non potest ferri summum ens. Et in hoc omnes Theologi consentiunt, omnisque fidei Christianæ certitudo ex hoc pendet. Cur enim revelatis à Deo crederemus, si nos interdum ab ipso decipi arbitraremur? Et quamvis vulgo Theologi affirment damnatos igne inferni torqueri, non ideo tamen censent ipsos *decipi per falsam ideam ignis torquentis sibi à Deo inditam*, sed potiùs ab igne verè torqueri, quia *ut viventis hominis incorporeus spiritus tenetur naturaliter in corpore, sic facilè per divinam potentiam teneri potest post mortem corporeo igne*, *&c.* Vide Mag. lib. 4 sent. dist. 44. Quantum autem ad loca Scripturæ, non existimo meum esse ad ipsa respondere, nisi si quando videantur adversari alicui opinioni quæ mihi sit peculiaris; cùm enim

enim tantum afferuntur in illas quæ apud omnes Christianos sunt vulgares, quales sunt eæ quæ hîc impugnantur, nempe quod aliquid sciri possit, & quod animæ humanæ non sint similes iis jumentorum, vererer crimen arrogantiæ si non mallem responsionibus ab aliis jam inventis contentus esse, quàm novas excogitare, quia nunquam me Theologicis studiis immiscui, nisi in quantum ad privatam meam institutionem conferebant, nec tantum in me divinæ gratiæ experior, ut ad illa sacra me vocatum putem. Itaque profiteor me nihil in posterum de talibus responsurum; sed nondum id servabo hac vice, ne fortè aliquibus occasionem præbeam existimandi me ideo tacere, quòd loca proposita non satis commodè possim explicare. In primis igitur aio locum D. Pauli 1 ad Corinth. cap. 8. vers. 2, debere tantum intelligi de scientia, quæ non est cum charitate conjuncta, hoc est, de scientia Atheorum; quia quisquis Deum, ut par est, novit, non potest ipsum non diligere, nec charitatem non habere. Hocque probatur ex verbis proximè præcedentibus, *scientia inflat, charitas verò ædificat.* & ex proximè sequentibus: *Si quis autem diligit Deum, hic* (nempe Deus) *cognitus est ab eo.* Ita enim non vult Apostolus nullam plane scientiam haberi posse, quia fatetur diligentes Deum ipsum cognoscere, hoc est, de ipso habere scientiam; sed ait tantùm eos qui non habent charitatem, nec proinde satis Deum norunt, etsi forte in cæteris rebus aliquid se scire existiment, nondum tamen cognoscere quemadmodum oporteat scire, quia nempe incipiendum est à Dei cognitione, ac deinde aliarum omnium rerum cognitiones huic uni sunt subordinandæ, quod in meis Meditationibus explicui: atque ideo hic ipse locus, qui contra me afferebatur, meam hac de re opinionem tam apertè confirmat, ut non putem ipsum ab iis qui à me dissentiunt posse rectè explicari. Quod si quis contendat pronomen *hic* non referri ad Deum, sed ad hominem qui à Deo cognoscatur & approbetur; alius Apostolus, nempe D. Joannes epist. 1. cap. 2, meæ explicationi prorsus favet, nam vers. 2 hæc habet, *in hoc scimus quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observamus.* cap. 4. vers. 7. *qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum.*

Nec dispar ratio est de locis Ecclesiastæ: Notandum enim Salomonem in illo libro non quidem agere personam impiorum, sed suam tantum, quatenus scilicet, cùm peccator & à Deo aversus ante fuisset, ibi pœnitentiam agens, ait à se quidem, humanâ tantùm utente sapientiâ, & illam ad Deum non referente, nihil inveniri potuisse quod plane satisfaceret, sive in quo non esset vanitas. Ideoque hinc indè variis in locis monet oportere converti ad Deum, ut expresse in cap. 11. vers. 9. *Et scito.*

ſcito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium, & in ſequentibus, uſque ad libri finem. Specialiter autem in cap. 8. verſ. decimo ſeptimo, hæc verba, *Et intellexi quod omnium operum Dei nullam poſſit homo invenire rationem, eorum quæ fiunt ſub ſole, &c.* non intelligenda ſunt de quovis homine, ſed de eo quem deſcripſi in verſu præcedenti: *Eſt homo qui diebus & noctibus ſomnum non capit oculis.* Tanquam ſi vellet ibi Propheta monere, illos qui nimis aſſidui ſunt in ſtudiis, non aptos eſſe ad aſſequendam veritatem; hocque profectò non facilè ii, quibus ſum notus, de me dictum eſſe exiſtimabunt. Sed præcipuè attendendum eſt ad hæc verba *quæ fiunt ſub ſole*, ſæpius enim repetuntur in illo libro, & ſemper deſignant res naturales, ad excluſionem earum ſubordinationis ad Deum, quia nempe cùm Deus ſit ſupra omnia, non continetur inter ea quæ ſunt ſub ſole: Adeò ut loci citati verus ſenſus ſit, hominem non poſſe res naturales rectè ſcire, quandiu Deum non cognoſcit, ut ego etiam affirmavi. Denique in cap. 5. verſ. 29, manifeſtum eſt non dici, *eundem eſſe interitum hominis & jumentorum*, neque etiam *hominem nihil amplius habere jumento*, niſi tantùm ratione corporis: nam ibi fit tantùm mentio eorum quæ pertinent ad corpus; & ſtatim poſtea ſubjungitur ſeorſim de anima, *Quis novit ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum & ſpiritus jumentorum deſcendat deorſum?* Hoc eſt, an humanæ animæ beatitudine cœleſti fruituræ ſint, quis hoc novit per humanas rationes, & quandiu ad Deum ſe non convertit? Certè humanam animam non eſſe corpoream naturali ratione probare conatus ſum; ſed an ſurſum ſit adſcenſura, ſolâ fide cognoſci poſſe concedo.

6. Quantum ad arbitrii libertatem, longè alia ejus ratio eſt in Deo, quàm in nobis; repugnat enim Dei voluntatem non fuiſſe ab æterno indifferentem ad omnia quæ facta ſunt, aut unquam fient, quia nullum bonum, vel verum, nullumve credendum, vel faciendum, vel omittendum fingi poteſt, cujus idea in intellectu divino priùs fuerit, quàm ejus voluntas ſe determinarit ad efficiendum ut id tale eſſet: Neque hîc loquor de prioritate temporis, ſed ne quidem prius fuit ordine, vel naturâ, vel ratione ratiocinatâ, ut vocant, ita ſcilicet ut iſta boni idea impulerit Deum ad unum potiùs quàm aliud eligendum. Nempe, exempli cauſa, non ideo voluit mundum creare in tempore, quia vidit melius ſic fore, quàm ſi creaſſet ab æterno: nec voluit tres angulos trianguli æquales eſſe duobus rectis, quia cognovit aliter fieri non poſſe, &c. Sed contrà, quia voluit mundum creare in tempore, ideo ſic melius eſt, quàm ſi creatus fuiſſet ab æterno: & quia voluit tres angulos trianguli neceſſariò æquales
eſſe

esse duobus rectis, idcirco jam hoc verum est, & fieri aliter non potest, atque ita de reliquis. Nec obstat quòd dici possit merita sanctorum esse causam cur vitam æternam consequantur, neque enim ita ejus sunt causa ut Deum determinent ad aliquid volendum, sed tantùm sunt causa effectus, cujus Deus voluit ab æterno ut causa essent. Et ita summa indifferentia in Deo summum est ejus omnipotentiæ argumentum. Sed quantum ad hominem, cùm naturam omnis boni & veri jam à Deo determinatam inveniat, nec in aliud ejus voluntas ferri possit, evidens est ipsum eò libentiùs, ac proinde etiam liberiùs, bonum & verum amplecti, quò illud clariùs videt, nunquamque esse indifferentem, nisi quando quidnam sit melius aut verius ignorat, vel certè quando tam perspicuè non videt, quin de eo possit dubitare: Atque ita longè alia indifferentia humanæ libertati convenit quàm divinæ. Neque hîc refert quod essentiæ rerum dicantur esse indivisibiles: nam primo, nulla essentia potest univocè Deo & creaturæ convenire: ac denique indifferentia non pertinet ad essentiam humanæ libertatis, cùm non modò simus liberi, quando ignorantia recti nos reddit indifferentes, sed maxime etiam quando clara perceptio ad aliquid prosequendum impellit.

7. Non aliter concipio superficiem, à qua sensus nostros affici puto, quàm ab omnibus Mathematicis vel Philosophis concipi solet (vel saltem debet) illa, quam à corpore distinguunt, & omni profunditate carere supponunt. Sed duobus modis superficiei nomen apud Mathematicos usurpatur; nempe vel pro corpore, ad cujus solam longitudinem & latitudinem attenditur, quodque nulla cum profunditate spectatur, etsi non negetur ipsum aliquam habere; vel tantùm pro corporis modo, quando scilicet omnis ei profunditas denegatur. Et idcirco ad vitandam ambiguitatem, dixi me loqui de ea superficie, quæ cùm sit tantum modus, non potest esse pars corporis, corpus enim est substantia, & modus non potest esse pars substantiæ. Sed non negavi esse corporis extremum, quin è contra, maximè propriè vocari potest extremitas tam corporis contenti, quàm continentis, eo sensu quo dicuntur ea corpora esse contigua, quorum extremitates sunt simul. Nam sanè cùm duo corpora se mutuò tangunt, una & eadem est utriusque extremitas, quæ neutrius pars est, sed utriusque idem modus, qui etiam potest manere, quamvis ista corpora tollantur, modò tantùm alia, quæ sint ejusdem accuratè magnitudinis & figuræ, in ipsorum loca succedant. Quin & locus ille, qui ab Aristotelicis dicitur esse superficies corporis ambientis, non potest intelligi esse alia superficies, quàm hæc, quæ non est substantia, sed modus. Neque

enim mutatur locus turris, etsi aër ipsam ambiens mutetur, vel aliud corpus in locum ipsius turris substituatur, nec proinde superficies, quæ hic pro loco sumitur, pars ulla est aëris ambientis, vel turris. Ad accidentium autem realitatem explodendam, non mihi videtur opus esse exspectare alias rationes ab iis quæ jam à me tractatæ sunt: Nam primò cùm omnis sensus tactu fiat, nihil præter superficiem corporum potest sentiri: Atqui si quæ sint accidentia realia, debent esse quid diversum ab ista superficie, quæ nihil aliud est quàm modus: Ergo si quæ sint, non possunt sentiri. Quis autem unquam existimavit illa esse nisi quia putavit sentiri. Ac deinde, omnino repugnat dari accidentia realia; quia quicquid est reale, potest separatim ab omni alio subjecto existere; quicquid autem ita separatim potest existere, est substantia, non accidens. Nec refert quod dicatur accidentia realia non naturaliter, sed tantùm per divinam potentiam à subjectis suis sejungi posse: Nihil enim aliud est fieri naturaliter, quàm fieri per potentiam Dei ordinariam, quæ nullo modo differt ab ejus potentia extraordinaria: nec aliud quicquam ponit in rebus: adeò ut si omne id, quod naturaliter sine subjecto esse potest, sit substantia, quicquid etiam per quantumvis extraordinariam Dei potentiam potest esse sine subjecto, substantia est dicendum. Fateor quidem unam substantiam alteri substantiæ posse accidere; atqui cùm hoc contingit, non ipsa substantia est quæ habet formam accidentis, sed solus modus quo accidit, ut cùm vestis accidit homini, non ipsa vestis sed tantummodo *vestitum esse* est accidens. Quia verò præcipua ratio quæ movit Philosophos ad ponenda accidentia realia, fuit, quòd putarint sine illis sensuum perceptiones explicari non posse, promisi me id minutatim de singulis sensibus in Physicis expositurum, non quòd velim ut mihi ulla in re credatur, sed quia ex iis quæ jam de visu in Dioptrica explicui, putavi rectè judicantes facilè facturos esse conjecturam de eo quod in cæteris præstare possim.

8. Attendenti ad Dei immensitatem manifestum est nihil omnino esse posse quod ab ipso non pendeat, non modò nihil subsistens, sed etiam nullum ordinem, nullam legem, nullamve rationem veri & boni: alioqui enim, ut paulò antè dicebatur, non fuisset planè indifferens ad ea creanda quæ creavit. Nam si quæ ratio boni ejus præordinationem antecessisset, illa ipsum determinasset ad id quod optimum est faciendum: sed contra, quia se determinavit ad ea quæ jam sunt facienda, idcirco, ut habetur in Genesi, *sunt valde bona*, hoc est, ratio eorum bonitatis ex eo pendet, quòd voluerit ipsa sic facere. Nec opus est quærere in quonam genere causæ ista bonitas, aliæve tam Mathematicæ, quàm Metaphysicæ veri-

veritates à Deo dependeant: cùm enim causarum genera fuerint ab iis enumerata, qui fortè ad hanc causandi rationem non attendebant, minimè mirum esset si nullum ei nomen imposuissent: sed tamen imposuerunt, potest enim vocari efficiens: eadem ratione qua Rex est legis effector, etsi lex ipsa non sit res Physicè existens, sed tantùm, ut vocant, ens morale. Nec opus etiam est quærere, quâ ratione Deus potuisset ab æterno facere, ut non fuisset verum bis 4 esse 8, &c. fateor enim id à nobis intelligi non posse; atqui, cùm ex alia parte rectè intelligam nihil in ullo genere entis esse posse quod à Deo non pendeat, & facile illi fuisse quædam ita instituere, ut à nobis hominibus non intelligatur ipsa posse aliter se habere quàm se habent, esset à ratione alienum propter hoc quod nec intelligimus, nec advertimus à nobis debere intelligi, de eo quod rectè intelligimus dubitare. Nec proinde putandum est *æternas veritates pendere ab humano intellectu, vel ab aliis rebus existentibus*, sed à solo Deo, qui ipsas ab æterno, ut summus legislator, instituit.

9. Ut rectè advertamus quænam sit sensus certitudo, tres quasi gradus in ipso sunt distinguendi. Ad primum pertinet tantùm illud quo immediatè afficitur organum corporeum ab objectis externis; quodque nihil aliud esse potest quàm motus particularum istius organi, & figuræ ac situs mutatio ex illo motu procedens. Secundus continet id omne quod immediatè resultat in mente ex eo quòd organo corporeo sic affecto unita sit, talesque sunt perceptiones doloris, titillationis, sitis, famis, colorum, soni, saporis, odoris, caloris, frigoris, & similium, quas oriri ex unione ac quasi permistione mentis cum corpore in sexta Meditatione dictum est. Tertius denique comprehendit omnia illa judicia, quæ occasione motuum organi corporei de rebus extra nos positis ab ineunte ætate facere consuevimus. Ut exempli causâ, cùm baculum video, non putandum est aliquas species intentionales ab ipso ad oculum advolare, sed tantùm radios luminis ex isto baculo reflexos, quosdam motus in nervo optico, & illo mediante, etiam in cerebro excitare, ut satis prolixè in Dioptrica explicui; atque in hoc cerebri motu, qui nobis cum brutis communis est, primus sentiendi gradus consistit. Ex ipso vero sequitur secundus, qui ad solam coloris luminisve ex baculo reflexi perceptionem se extendit, oriturque ex eo quòd mens cerebro tam intimè conjuncta sit, ut à motibus qui in ipso fiunt afficiatur: atque nihil aliud ad sensum esset referendum, si accuratè illum ab intellectu distinguere vellemus. Nam quòd ex isto coloris sensu quo afficior judicem baculum extra me positum esse coloratum: itemque quòd ex istius coloris extensione, termina-

tione, ac situs relatione ad partes cerebri, de ejusdem baculi magnitudine, figura, & distantia ratiociner, etsi vulgo sensui tribuatur, ideóque hîc ad tertium sentiendi gradum retulerim, manifestum tamen est à solo intellectu pendere; Atque magnitudinem, distantiam, & figuram per solam ratiocinationem unas ex aliis percipi posse in Dioptrica demonstravi. Sed in hoc tantùm differentia est, quòd ea quæ nunc primum ob novam aliquam animadversionem judicamus, intellectui tribuamus; quæ verò à prima ætate eodem planè modo, atque nunc, de iis quæ sensus nostros afficiebant judicavimus, aut etiam ratiocinando conclusimus, referamus ad sensum, quia nempe de iis tam celeriter propter consuetudinem ratiocinamur, & judicamus, aut potius judiciorum, jam olim à nobis de rebus similibus factorum recordamur, ut has operationes à simplici sensus perceptione non distinguamus. Ex quibus patet cum dicimus intellectus certitudinem sensuum certitudine longe esse majorem, significari tantum ea judicia, quæ jam provecta ætate ob novas aliquas animadversiones facimus, certiora esse iis, quæ à prima infantia, & absque ulla consideratione formavimus, quod absque dubio est verum: Nam de primo & secundo sentiendi gradu manifestum est hîc non agi, quia nulla in ipsis falsitas esse potest. Cùm itaque dicitur *baculum apparere fractum in aqua ob refractionem*, idem est ac si diceretur, eo illum modo nobis apparere, ex quo infans judicaret ipsum fractum esse, & ex quo etiam nos secundùm præjudicia quibus ab ineunte ætate assuevimus, idem judicamus. Quod autem hîc additur, nempe *illum errorem non intellectu, sed tactu corrigi*, non potest à me concedi: quia etsi ex tactu baculum rectum esse judicemus, idque eo judicandi modo, cui ab infantia sumus assueti, quique idcirco *sensus* vocatur, non tamen hoc sufficit ad errorem visus emendandum, sed insuper operæ est, ut aliquam rationem habeamus, quæ nos doceat credendum esse hac de re judicio ex tactu potiùs, quàm judicio ex visu elicito: quæ ratio cùm in nobis ab infantia non fuerit, non sensui, sed tantum intellectui est tribuenda: Atque ideo in hoc ipso exemplo solus est intellectus, qui sensus errorem emendat, nec ullum unquam afferri potest, in quo error ex eo contingat quòd mentis operationi magìs quàm sensui fidamus.

10. Quandoquidem ea quæ supersunt, tanquam dubia, potius quàm tanquam objectiones, proponuntur, non mihi tantum assumo ut ausim spondere me illa, de quibus video plerosque doctissimos & ingeniosissimos viros adhuc dubitare, sufficienter esse expositurum: Sed tamen ut quicquid in me est præstem, & causæ non desim, dicam ingenuè quâ ratione contigerit, ut meipsum iisdem dubiis planè liberarim, sic enim si forte aliis eadem

dem usui sint gaudebo: sin minus, saltem nulliùs temeritatis conscius mihi ero. Cum primum ex rationibus in his Meditationibus expositis mentem humanam realiter à corpore distingui, & notiorem esse quàm corpus, & reliqua collegissem, cogebar quidem ad assensionem, quia nihil in ipsis non cohærens, atque ex evidentibus principiis juxta Logicæ regulas conclusum advertebam: sed fateor me non idcirco fuisse planè persuasum, idemque ferè contigisse quod astronomis, qui postquam solem esse aliquoties terra majorem rationibus evicerunt, non possunt tamen à se impetrare dum in illum oculos convertunt, ut judicent non esse minorem. Postquam autem ulterius perrexi, & iisdêm innixus fundamentis ad rerum Physicarum considerationem transivi, primo attendendo ad ideas, sive notiones, quas de unaquaque re apud me inveniebam, & unas ab aliis diligenter distinguendo, ut judicia omnia mea cum ipsis consentirent, adverti, nihil planè ad rationem corporis pertinere, nisi tantum quòd sit res longa, lata, & profunda, variarum figurarum variorumque motuum capax; ejusque figuras ac motus esse tantum modos, qui per nullam potentiam sine ipso possunt existere; colores verò, odores, sapores, & talia, esse tantum sensus quosdam in cogitatione mea existentes, nec minùs à corporibus differentes, quàm dolor differt à figura & motu teli dolorem incutientis; ac denique gravitatem, duritiem, vires calefaciendi, attrahendi, purgandi, aliasque omnes qualitates, quas in corporibus experimur, in solo motu motusve privatione, partiumque configuratione, ac situ consistere. Quæ opiniones cùm plurimum differrent ab iis, quas prius de iisdem rebus habueram, cœpi deinde considerare quas ob causas aliter antea credidissem, præcipuamque esse animadverti, quòd primùm ab infantia varia de rebus Physicis, utpote quæ ad vitæ, quam ingrediebar, conservationem conferebant, judicia tulissem, easdemque postea opiniones, quas tunc de ipsis præconceperam, retinuissem: cúmque mens, illâ ætate, minus rectè organis corporeis uteretur, iisque firmiùs affixa nihil absque ipsis cogitaret, res tantùm confusas advertebat, & quamvis propriæ suæ naturæ sibi conscia esset, nec minùs apud se ideam cogitationis, quàm extensionis haberet, quia tamen nihil intelligebat quin simul etiam aliquid imaginaretur, utrumque pro uno & eodem sumebat, notionesque omnes, quas de rebus intellectualibus habebat, ad corpus referebat; & cùm deinde in reliqua vita nunquam me illis præjudiciis liberassem, nihil omnino satìs distinctè cognoscebam, nihilque quod non supponerem esse corporeum. Etiamsi earum rerum, quas corporeas esse supponebam, tales sæpe ideas sive conceptus effingerem,

ut mentes potiùs quàm corpora, referrent: nam cùm, exempli causâ, concipiebam gravitatem instar qualitatis cujusdam realis, quæ crassis corporibus inesset, etsi vocarem illam qualitatem, quatenus scilicet ad corpora, quibus inerat, ipsam referebam, quia tamen addebam esse realem, revera putabam esse substantiam: eodem modo quo vestis in se spectata substantia est, etsi, cùm ad hominem vestitum refertur sit qualitas: Atque etiam mens, etsi revera substantia sit, nihilominus tamen corporis, cui adjuncta est, qualitas dici potest. Et quamvis gravitatem per totum corpus, quod grave est, sparsam esse imaginarer, non tamen ipsi eandem illam extensionem, quæ corporis naturam constituit, tribuebam, vera enim corporis extensio talis est, ut omnem partium penetrabilitatem excludat, tantumdem autem gravitatis, quantum est in ligno decem pedum, putabam esse in massâ auri, alteriusve metalli, unius pedis, quin & illam eandem omnem in punctum Mathematicum contrahi posse judicabam; quin etiam, dum corpori gravi manebat coëxtensa, totam suam vim in qualibet ejus parte exercere posse videbam, quia ex quacunque parte corpus illud funi appenderetur, totâ suâ gravitate funem trahebat, eodem planè modo ac si gravitas ista in sola parte funem tangente, non etiam per reliquas sparsa fuisset. Nec sanè jam mentem aliâ ratione corpori coëxtensam, totamque in toto, & totam in qualibet ejus parte esse intelligo. Sed ex eo præcipuè apparet illam gravitatis ideam fuisse ex parte ab illa, quam habebam mentis, desumptam, quòd putarem gravitatem deferre corpora versus centrum terræ, tanquam si aliquam ejus cognitionem in se contineret: Neque enim hoc profectò sine cognitione fieri, neque ulla cognitio nisi in mente esse potest. Attamen alia etiam nonnulla gravitati tribuebam, quæ non eodem modo de mente possunt intelligi, ut quod esset divisibilis, mensurabilis, &c. Postquam autem hæc satis animadverti, & mentis ideam à corporis motusque corporei ideis accuratè distinxi, omnesque alias qualitatum realium, formarumve substantialium ideas, quas ante habueram, ex ipsis à me conflatas effictasve fuisse deprehendi, perfacile me omnibus dubiis, quæ hîc proposita sunt, exsolvi: Nam primò non dubitavi quin claram haberem ideam meæ mentis, utpote cujus mihi intimè conscius eram: nec quin idea illa ab aliarum rerum ideis esset planè diversa, nihilque corporeitatis haberet, quia cùm cæterarum etiam rerum veras ideas quæsivissem, ipsasque omnes in genere cognoscere mihi viderer, nihil planè in iis, quod ab idea mentis non omnino differret, inveniebam, & longè majorem distinctionem esse videbam inter ea, quæ, quamvis de utroque attentè cogitarem, nihilominus distincta apparebant,

qualia

qualia sunt mens & corpus, quàm inter ea, quorum quidem unum possumus intelligere non cogitantes de alio; sed quorum tamen unum non videmus absque alio esse posse, cùm de utroque cogitamus. Ut sanè immensitas Dei potest intelligi, quamvis ad ejus justitiam non attendatur: sed planè repugnat ut ad utramque attendentes, ipsum immensum, & tamen non justum esse putemus. Potestque etiam Dei existentia rectè cognosci, quamvis personæ sacrosanctæ Trinitatis ignorentur, utpote quæ non nisi à mente per fidem illustrata percipi possunt; atqui cùm perceptæ sunt, nego inter ipsas distinctionem realem ratione essentiæ divinæ posse intelligi, quamvis ratione relationum admittatur. Ac denique non timui ne me meâ forsan Analysi præoccupassem ac decepissem, cùm ex eo quòd viderem quædam esse corpora quæ non cogitant, vel potiùs clarè intelligerem quædam corpora sine cogitatione esse posse, malui arguere cogitationem ad naturam corporis non pertinere, quàm ex eo quòd viderem quædam alia corpora, utpote humana, quæ cogitant, concludere cogitationem esse corporis modum: Nam revera nunquam vidi aut percepi humana corpora cogitare, sed tantùm eosdem esse homines, qui habent & cogitationem, & corpus: Hocque fieri per compositionem rei cogitantis cum corporea ex eo perspexi, quòd rem cogitantem separatim examinando, nihil in illa deprehenderim quod ad corpus pertineret, ut neque ullam cogitationem in natura corporea seorsim considerata: contra autem examinando modos omnes tam corporis, quàm mentis, nullum planè animadverti, cujus conceptus à rei, cujus erat modus, conceptu non penderet. Atque ex eo quòd duo quædam simul juncta sæpe videamus, non licet concludere ipsa esse unum & idem; sed ex eo quod aliquando unum ex ipsis absque alio advertamus, optimè infertur esse diversa. Neque ab hac illatione potentia Dei nos debet deterrere, quia non minùs conceptui repugnat ut ea, quæ tanquam duo diversa clarè percipimus, fiant intrinsecè & absque compositione unum & idem, quàm ut ea, quæ nullo modo distincta sunt, separentur: atque ideo si Deus quibusdam corporibus vim cogitandi indiderit (ut revera illam humanis indidit,) hanc ipsam vim potest ab iis separare; sicque nihilo minus est ab ipsis realiter distincta. Nec miror quòd olim, antequam me sensuum præjudiciis liberassem, rectè quidem perceperam *2 & 3 facere 5. & cum ab æqualibus æqualia auferuntur, quæ remanent esse æqualia*, & multa ejusmodi, cùm tamen animam hominis ab ejus corpore distinctam esse non putarem. Nam facilè adverto non contigisse, dum adhuc planè infans essem, ut de propositionibus istis, quas omnes æquè admittunt,
quic-

quicquam falsi judicarem, quia tunc nondum mihi usui erant, nec pueri discunt priùs numerare 2 & 3, quàm capaces sint judicandi an sit 5, &c. contrà autem à prima infantia mentem & corpus (ex quibus scilicet me compositum esse confusè advertebam) tanquam unum quid concepi: atque id in omni ferè imperfecta cognitione contingit, ut multa simul instar unius apprehendantur, quæ postea per accuratius examen sunt distinguenda. Sed valde miror doctos homines, & Metaphysicis rebus à triginta annis assuetos, postquàm Meditationes meas septies legerunt, arbitrari, *me, si easdem eo relegerem animo, quo ipsas ad examen analyticum revocarem, si mihi ab inimico proposita essent, rationes in iis contentas non crediturum tanti esse ponderis, tantarumve virium, ut iis debeant omnes assentiri*; cùm interim ipsi nullum plenè vitium in istis meis rationibus ostendant. Ac profectò multò plus mihi tribuunt quàm debent, vel etiam quàm ulli homini sit tribuendum, si putent me aliquâ uti Analysi, cujus ope vel veræ demonstrationes evertantur, vel falsæ ita tegantur, & adornentur, ut à nemine alio everti possint: cùm è contra eam tantùm me quæsivisse profitear, qua verarum rationum certitudo, ac falsarum vitia cognoscantur. Atque ideo non ita moveor, quòd viri docti nondum meis conclusionibus assentiantur, quàm quòd post attentam & sæpius repetitam mearum rationum lectionem nihil in ipsis vel malè assumptum, vel non rectè illatum esse ostendant. Nam quòd conclusiones ægre admittant, id facilè tribui potest inveteratæ consuetudini aliter de ipsis judicandi; ut jam antè notatum est Astronomos non facilè imaginari solem esse majorem terrâ, quamvis certissimis rationibus id demonstrent; Non autem video causam ullam esse posse cur nec ipsi, nec ulli alii, quod sciam, quicquam hactenus in rationibus meis reprehenderint, nisi quia sunt omnino veræ ac certæ, cùm præsertim ipsæ ex nullis obscuris ignotisve principiis, sed primùm à summa rerum omnium dubitatione, ac deinde ex iis, quæ menti præjudiciis liberæ omnium evidentissima & certissima esse apparent, gradatim deductæ sint; hinc enim sequitur planè nullos in iis errores esse posse, quin facilè à quovis mediocri ingenio prædito advertantur. Atque hîc idcirco mihi videor meritò posse concludere, non tam ea quæ scripsi infirmari auctoritate doctissimorum virorum, qui ipsis sæpe perlectis nondum possunt assentiri, quàm è contra eorundem auctoritate confirmantur, ex eo quòd nullos errores, sive paralogismos, post tot accurata examina, in demonstrationibus meis annotarint.

FINIS.

RENA-

RENATI DES CARTES

NOTÆ

IN

Programma quoddam, ſub finem Anni 1647 in Belgio editum, cum hoc Titulo:

EXPLICATIO

Mentis humanæ, ſive Animæ rationalis, ubi explicatur quid ſit, & quid eſſe poſſit.

LECTORI.

Ex quo tempore lucem adspexit Philosophia Nob. Viri Renati Des Cartes, *à multis quidem, sed non uno excepta est modo: verùm diversam ea experta est fortunam, prout in manus diversorum incidit ac genios. Sunt, qui serias in eam instituerunt* Objectiones, *quibus seriò ab* Heroë *illo est responsum, tum* Latinè, *tum* Gallicè. *Alii, cùm aliud non possent, arrodere tamen eam & admordere voluerunt:* quibus, *ut ipse in* Præfatione Medit. Metaph. *vatem egit* Philosophus, rationum seriem & nexum comprehendere non curantibus, in singulas tantùm clausulas argutari fuit studium; qui idcirco, quamvis cavillandi occasionem in multis invenerint, nihil tamen quod urgeat, aut responsione dignum sit, objecerunt. *Hujus farinæ est, Tenebrio quidam ac Lucifuga, qui nunc* Theophilum, *nunc* Mercurium Cosmopolitam *se vocat, in gemino libello, ante aliquot annos edito; & nuperus* Theologus *in sua* Methodi Cartesianæ Theologica Consideratione, *in qua criminationes suas ac calumnias,* Deo Opt. Max. Deo Forti, Zelotæ, Causæ suæ Vindici, Nominis Assertori, Veritatis Protectori, *sacras facere, cum multorum stupore, non erubuit. Quasi, criminationibus & calumniis certare, idem sit,* ac Causam, Nomen, Veritatem Dei *vindicare, asserere, protegere! An non hoc est illud, quod* Propheta *ait* Malachias, c. 1. 8, Deo offerre animalia cæca, clauda, ægrota, *quæ* Ducibus *suis ac Curatoribus offerre, sacerdotem istum puduisset? Et, si attentus* Considerator *attentiùs considerasset hæc* Methodi *verba (pag.* 3. Ne quis igitur putet, me hîc traditurum aliquam Methodum, quam unusquisque sequi debeat ad rectè regendam rationem: illam enim tantùm, quam ipse secutus sum, exponere decrevi. *Et pag.* 13. Quamvis, quia opus meum mihi satis placet, ejus exemplar hîc

 vobis

vobis proponam, non ideo cuiquam Auctor esse velim, ut simile quid aggrediatur) *facilè ab illa sua* Consideratione *abstinuisset, ex qua nominis maculam potiùs quàm laudem apud æquos rerum æstimatores reportavit: ut non dicam, πολυπραγμοσύνης notam eum incurrisse, dum falcem* Theologicam *immisit in messem* Philosophicam; *quod verè est, μεταβαίνειν εἰς ἄλλο γένος. Alii in* Philosophiam Cartesianam *insurrexerunt thesibus ad disputandum proponi solitis*; Lutetiæ, Ultrajecti, Groningæ, Franekeræ, Lugduni: *&, vel aperto Marte ejus* Auctorem *sunt aggressi, vel sub tecto & generali* Neotericorum Philosophorum *titulo latenter in ipsum irruerunt, vel in totum nomen ejus dissimularunt. Postremi generis utriusque specimen nuperrimè contigit, in Antiquissima & Novissima* Belgicæ Fœderatæ *Academia. In* Lugdunensi *quidem, Philosophus primarius, Vir, ut* D. Cartesius *judicat, non malus, ac simplex potiùs quàm prudens, affectu, nescio quo, abreptus,* Neotericis quibusdam Philosophis, *tam fatuas, tam ineptas, tam insulsas affinxit opiniones; ut seipsum fecerit ludibrium multis jocumque ac risum, multis commiserationem: &, quamvis in disputandi actu quadrisyllabum hoc nomen,* CARTESIUS, *non pronunciaverit, ac publicè postulatus, ut nomen alicujus Neoterici Philosophi, tam stultas opiniones tenentis, proferret, turpiter hic defecerit, ita tamen se gessit, & in omnem circumegit partem, ut non alium designari quàm* D. Cartesium *facilè Auditorum cuivis constiterit: &, quid multis est opus? Theses ipsa hoc abundè loquuntur. In* Ultrajectinâ *Academiâ,* Medicus *non indoctus, disputationem quandam conscripsit*, de Cachexia Leucophlegmatica, *cui* Corollaria *nonnulla subjunxit, ad convellendas* Medit. Metaph. Cartes. *instituta: quæ, cùm disputatio esset sufflaminata*, patenti folio, *per varias* Hollandiæ *Urbes sunt missa, in signum vel triumphi, vel provocationis, ac certaminis in eas instituendi. Licèt verò Generosissimus* D. des Cartes, *istos* Thesium & Considerationum *assultus atque allatrationes magno animo contemserit, nihilque unquam reponere voluerit, tantum tamen à se impetravit, ut isti* Corollariorum

riorum Programmati Responsum *aliquod reposuerit*; *quod* Amico, *cui misit & potestatem ejus fecit, non indignum fuit visum luce publicâ: quo fortassis ad meliorem mentem reducatur* Programmatis Auctor; *&, quia nonnullis fortè videatur in ea contineri aliquid vindice dignum: neque enim unquam existimationi aut partibus suis defuit, vel deest* D. Cartesius *in respondendo, si quid adversus* Philosophiam *suam responsione dignum fuerit productum. At verò calumnias ac futiles nugas, & quæ nullam ex suis sententiis aut responsionibus feriunt, sed quæ aut in objectiones tantùm, vel à se excogitatas, vel ab aliis ad inventionem veritatis prolatas incurrunt, aut hinc indè particulam ex suis scriptis vellicant, insuper habet. Scilicet,* Aquila non captat muscas. *Sed præfationum satis; atque ipsum* Programmatis *examen &* Notas *legere atque expendere operæ fuerit pretium.*

RENATO DES CARTES,

Philosophiæ Restauratori, Seculi ornamento.

Nullius addictus jurare in verba Magistri,
Dum verum ex veri fonte, Renate, *bibis,*
Et Menti reddis sua jura, & Sensibus aufers,
Quam nimiam tribuit credula turba, fidem:
Nescio quo dubitans pacto, dubia omnia tollis,
Atque ex non certis omnia certa legis.
Certe Atheus propriis cadit armis: & malè Sextus
Assensum cohibens, vincitur arte suâ.
Nilque obstare potest jam, Mente Deoque reperto.
Materia ingenio subditur, ecce, tuo,
Quæ Motu in varias diffissa & mille figuras,
Orbis tam vasti nobile surgit opus.
Hinc Cœli, Terræque, Marisque, atque Aëris Almi
Fusa per hoc magnum semina inane fluunt.
Quæ natura Ignis: rutilum splendescere Solem
Quid faciat: Mixtis additus unde Color:
Unde tremor Terris, quâ vi Maria alba tumescant,
Cur sexangula Nix, Gutta rotunda cadat:
Cur Magnetem ineat Ferrum, vis scire? Renati
Hic unus labor est, quem via nulla latet:
Cujus & Ingenio assurgunt Priscique Novique,
Nec vidisse aiunt secula cuncta parem.
Invidus huic quisquis renuit submittere fasces,
Naturam violans, Matris adulter erit.
Et fragili dentem quærens illidere, soldo
Offendet. Melius, non tetigisse, fuit.
Cui sic extremis respondent prima, quis illum
Hæc sine crediderit pandere sacra Deo?

RE-

RENATI DES CARTES

NOTÆ

In Programma quoddam, ſub finem Anni 1647 in Belgio editum, cum hoc Titulo:

Explicatio Mentis humanæ, ſive Animæ rationalis, ubi explicatur quid ſit, & quid eſſe poſſit.

CCEPI à paucis diebus duos libellos, in quorum uno apertè & directè impugnor, in altero tectè & obliquè duntaxat. Et quidem priorem nihil moror: imò habeo gratias ejus auctori, quòd, cùm nihil niſi futiles cavillationes, & nulli credibiles calumnias, improbo labore collegerit, hoc ipſo teſtatus ſit, ſe nihil invenire potuiſſe in meis ſcriptis, quod meritò reprehenderet, ſicque ipſorum veritatem, meliùs quàm ſi ea laudaſſet, confirmarit, idque cum diſpendio ſuæ famæ. Alius autem libellus magìs me movet: quamvis enim nihil in eo apertè de me habeatur, prodeatque ſine nomine Auctoris & Typographi, quia tamen continet opiniones quas judico perniciosas & falſas, editusque eſt formâ Programmatis, quod vel templorum valvis affigi, & quibuslibet legendum obtrudi poſſit, dicitur autem jam antea typis mandatus fuiſſe ſub alia forma cum adjuncto nomine cujuſdam, tanquam Auctoris, quem multi putant non alias quàm meas opiniones docere, cogor detegere ejus errores, ne mihi fortè imputentur ab illis, qui caſu incident in obvias iſtas chartas, & mea ſcripta non legerunt.

Sequitur Programma quale ultimâ vice prodiit in lucem.

EXPLICATIO

Mentis Humanæ, ſive Animæ rationalis, ubi explicatur quid ſit, & quid eſſe poſſit.

I.

MENS humana eſt, quâ actiones cogitativæ ab homine primò peraguntur; eaque in ſola cogitandi facultate, ac interno principio, conſiſtit.

II. Quan-

II.

Quantum ad naturam rerum attinet, ea videtur pati, ut mens possit esse vel substantia, vel quidam substantiæ corporeæ modus; vel, si nonnullos alios philosophantes sequamur, qui statuunt extensionem & cogitationem esse attributa, quæ certis substantiis, tanquam subjectis insunt, cùm ea attributa non sint opposita, sed diversa, nihil obstat, quo minus mens possit esse attributum quoddam, eidem subjecto cum extensione conveniens, quamvis unum in alterius conceptu non comprehendatur. Quicquid enim possumus concipere, id potest esse: Atqui, ut mens aliquid horum sit, concipi potest; nam nullum horum implicat contradictionem: Ergo ea aliquid horum esse potest.

III.

Errant itaque, qui asserunt, nos humanam mentem clarè & distinctè, tanquam necessariò à corpore realiter distinctam, concipere.

IV.

Sive actu. Quod autem mens revera nihil aliud sit quàm substantia, sive ens realiter à corpore distinctum, & actu, ab eo separabile, & quod seorsim per se subsistere potest, id in sacris literis, plurimis in locis, nobis est revelatum. Atque ita, quod per naturam dubium quibusdam esse potest, per divinam in sacris revelationem nobis jam est indubitatum.

V.

Si accuratam & non moralem rerum veritatem & cognitionem quæramus. Nec obstat, quod de corpore dubitare, de mente vero dubitare nequaquam possimus. Hoc enim illud tantùm probat, quod, quamdiu de corpore dubitamus, illam ejus modum, dicere non possimus.

VI.

Mens humana, quamvis sit substantia à corpore realiter distincta, in omnibus tamen actionibus, quandiu est in corpore, est organica. Atque ideo, pro varia corporis dispositione, cogitationes mentis sunt variæ.

VII.

Cùm hæc sit naturæ, à corpore, & corporis dispositio[illegible]sæ, nec ab hac oriri queat: ea est incorruptibilis.

VIII.

Cùmque ea nullas partes, nec ullam extensionem [illegible] suo habeat; frustra quæritur, an sit [illegible], & in [illegible] tota.

Cùm me[illegible] queat, hinc per

per naturam dubium est, an ulla corpora à nobis revera percipiantur. Verum, etiam hoc dubium tollit divina in Sacris relevatio, quâ indubitatum est, Deum cœlum & terram & omnia, quæ iis continentur, creasse, & etiamnum conservare.

Non moraliter, sed exquisitam & accuratam rerum veritatem quærenti.

X.

Vinculum, quo anima cum corpore conjuncta manet, est lex immutabilitatis naturæ, quâ unumquodque manet in eo statu, in quo est, donec indè ab alio deturbetur.

XI.

Cum sit substantia, & in generatione nova producatur; rectissimè sentire videntur ii, qui animam rationalem, per immediatam creationem, à Deo in generatione produci volunt.

XII.

Mens non indiget ideis, vel notionibus, vel axiomatis innatis: sed sola ejus facultas cogitandi, ipsi, ad actiones suas peragendas sufficit.

XIII.

Atque ideo omnes communes notiones, menti insculptæ, ex rerum observatione vel traditione originem ducunt.

XIV.

Imo ipsa Idea Dei, menti insita, est, vel ex divina revelatione, vel traditione, vel rerum observatione.

XV.

Conceptus noster de Deo, sive idea Dei, in mente nostra existens, non est satis validum argumentum ad existentiam Dei probandam. Cum non omnia existant, quorum conceptus in nobis observantur; atque hæc idea, utpote à nobis concepta, idque imperfectè, non magìs quàm cujusvis alîus rei conce[illegible]s, vires nostras cogitandi proprias superet.

XVI.

Cogita[illegible]plex: intellectùs & voluntas.

XVII.

Int[illegible] & judicium.

XVIII.

[illegible]miniscentia, & imaginatio.

XIX.

Omnis sensus est perceptio alicujus motus corporei; quæ nullas species intentionales desiderat: isque fit, non in externis sensoriis; sed solo cerebro.

XX.

Voluntas est libera, & ad opposita, in naturalibus, indifferens: ut ipsa nobis testatur conscientia.

XXI.

Hæc se ipsam determinat; nec cæca est dicenda, ut visus non dicendus surdus.

Nulli faciliùs ad magnam pietatis famam perveniunt, quàm superstitiosi & Hypocritæ.

Sequitur examen Programmatis.

Ad titulum notæ.

Adverto *in titulo*, non nudas assertiones de anima rationali, sed ejus explicationem promitti; adeò ut credere debeamus, omnes rationes, vel saltem præcipuas, quas auctor habuit ad ea, quæ proposuit, non tantùm probanda, sed etiam explicanda, in hoc programmate contineri: Nullasque alias ab ipso esse exspectandas. Quòd autem *animam rationalem* nomine *mentis humanæ* appellet, laudo: sic enim vitat æquivocationem, quæ est in voce animæ, atque me hac in re imitatur.

Ad singulos articulos notæ.

In articulo primo, videtur velle istam animam rationalem *definire*, sed imperfectè; genus enim omittit; quòd nempe sit substantia, vel modus, vel quid aliud; solamque exponit differentiam, quam à me mutuatus est: nemo enim ante me, quod sciam, illam in sola cogitatione, sive cogitandi facultate, ac interno principio (supple ad cogitandum) consistere asseruit.

In articulo secundo, incipit inquirere in ejus genus, dicitque, *videri rerum naturam pati, ut mens humana possit esse vel substantia, vel quidam substantiæ corporeæ modus.*

Quæ assertio contradictionem involvit, non minorem, quàm si dixisset,

set, rerum naturam pati, ut mons possit esse vel sine valle vel cum valle. Quippe distinguendum est inter illa, quæ ex natura sua possunt mutari, ut quòd jam scribam vel non scribam; quòd aliquis sit prudens, aliùs imprudens; & illa, quæ nunquam mutantur, qualia sunt omnia quæ ad alicujus rei essentiam pertinent, ut apud Philosophos est in confesso. Et quidem non dubium est, quin de contingentibus dici possit rerum naturam pati, ut illa vel uno, vel alio modo se habeant, exempli causâ, ut jam scribam, vel non scribam; Sed cùm agitur de alicujus rei essentia, planè ineptum est & contradictorium, dicere, rerum naturam pati ut se habeat aliquo alio modo quàm revera se habet; atque non magis pertinet ad naturam montis ut non sit sine valle, quàm ad naturam mentis humanæ ut sit id quod est, nempe ut sit substantia, si est substantia, vel certè ut sit rei corporeæ modus, si quidem est talis modus; quod hîc *noster* conatur persuadere, atque ad istud probandum subjungit hæc verba, *vel si nonnullos alios philosophantes sequamur, &c.* ubi per *alios philosophantes* me apertè designat; primus enim sum, qui cogitationem tanquam præcipuum attributum substantiæ incorporeæ, & extensionem tanquam præcipuum corporeæ, consideravi. Sed non dixi, attributa illa iis inesse tanquam subjectis à se diversis: cavendumque est, ne per *attributum* nihil hic aliud intelligamus quam modum: nam quicquid alicui rei à natura tributum esse cognoscimus, sive sit modus qui possit mutari, sive ipsamet istius rei planè immutabilis essentia, id vocamus ejus *attributum*. Sic multa in Deo sunt attributa, non autem modi. Sic unum ex attributis cujuslibet substantiæ est, quòd per se subsistat. Sic extensio alicujus corporis, modos quidem in se varios potest admittere, nam alius est ejus modus si corpus istud sit sphæricum, alius si sit quadratum: verùm ipsa extensio, quæ est modorum illorum subjectum, in se spectata, non est substantiæ corporeæ modus, sed attributum, quod ejus essentiam naturamque constituit. Sic denique cogitationis modi varii sunt; nam affirmare alius est cogitandi modus quàm negare, & sic de cæteris; verùm ipsa cogitatio, ut est internum principium, ex quo modi isti exsurgunt, & cui insunt, non concipitur ut modus, sed ut attributum, quod constituit naturam alicujus substantiæ, quæ an sit corporea an verò incorporea, hîc quæritur.

Addit, *ista attributa non esse opposita, sed diversa*: quibus in verbis rursus contradictio est: cùm enim agitur de attributis aliquarum substantiarum essentiam constituentibus, nulla major inter illa oppositio esse potest, quàm, quòd sint diversa; Et, cùm fatetur, hoc esse diversum ab illo, idem

eſt ac diceret, hoc non eſſe illud; eſſe autem & non eſſe contraria ſunt. *Cùm*, inquit, *non ſint oppoſita, ſed diverſa, nihil obſtat quo minùs mens poſſit eſſe attributum quoddam eidem ſubjecto cum extenſione conveniens, quamvis unum in alterius conceptu non comprehendatur.* Quibus in verbis, manifeſtus eſt paralogiſmus: concludit enim de quibuſlibet attributis, id, quod non niſi de modis propriè dictis verum eſſe poteſt, & tamen nullibi probat, mentem ſive cogitationis internum principium eſſe talem modum; ſed è contra, non eſſe, ex ipſiſmet ejus verbis in *articulo* 5. poſitis, mox oſtendam. De aliis autem attributis, quæ rerum naturas conſtituunt, dici non poteſt, ea, quæ ſunt diverſa, & quorum neutrum in alterius conceptu continetur, uni & eidem ſubjecto convenire; idem enim eſt, ac ſi diceretur, unum & idem ſubjectum duas habere diverſas naturas: quod implicat contradictionem, ſaltem cùm de ſimplici & non compoſito ſubjecto quæſtio eſt, quemadmodum hoc in loco.

Sed *tria* hîc advertenda ſunt, quæ ſi bene intellecta eſſent ab hoc ſcriptore, nunquam in tam manifeſtos errores incidiſſet.

Primum eſt; ad rationem modi pertinere, ut quamvis ſubſtantiam ſine illo facilè intelligamus, non poſſimus tamen vice verſâ modum clarè intelligere, niſi ſimul concipiamus ſubſtantiam cujus eſt modus, ut in 1 *parte principiorum art.* 61 explicui, atque in hoc omnes Philoſophi conſentiunt. *Noſtrum* autem non attendiſſe ad hanc regulam, ex ejus *articulo quinto* fit manifeſtum: ibi enim fatetur, nos poſſe de corporis exiſtentia dubitare, cùm interim de mentis exiſtentia non dubitamus: unde ſequitur, mentem poſſe à nobis ſine corpore intelligi, ac proinde non eſſe ejus modum.

Alterum, quod hîc notari velim, eſt differentia inter entia ſimplicia & compoſita; quippe compoſitum illud eſt, in quo reperiuntur duo vel plura attributa, quorum utrumque ſine alio poteſt diſtinctè intelligi: ex hoc enim, quòd unum ſine alio ſic intelligatur, cognoſcitur non eſſe ejus modus, ſed res vel attributum rei, quæ poteſt abſque illo ſubſiſtere: ens autem ſimplex illud eſt, in quo talia attributa non inveniuntur. Unde patet, illud ſubjectum, in quo ſolam extenſionem cum variis extenſionis modis intelligimus, eſſe ens ſimplex: ut etiam ſubjectum, in quo ſolum cogitationem cum variis cogitationum modis agnoſcimus; illud autem, in quo extenſionem & cogitationem ſimul conſideramus, eſſe compoſitum, hominem ſcilicet, conſtantem animâ & corpore, quem videtur *auctor noſter* pro ſolo corpore, cujus mens ſit modus, hîc ſumpſiſſe.

Denique hic notandum, in ſubjectis ex pluribus ſubſtantiis compoſitis, ſæpe unam eſſe præcipuam, quæ à nobis ita conſideratur, ut quod ei ex reliquis adjungimus, nihil aliud ſit quàm modum: ſic homo veſtitus conſiderari poteſt, ut quid compoſitum ex homine & veſtibus, ſed veſtitum eſſe, reſpectu hominis eſt tantùm modus, quamvis veſtimenta ſint ſubſtantiæ. Eodemque modo, potuit *auctor noſter* in homine, qui ex anima & corpore eſt compoſitus, conſiderare corpus tanquam præcipuum quid, ratione cujus, animatum eſſe vel cogitationem habere, nihil aliud eſt quàm modus: ſed ineptum eſt, indè inferre, ipſam animam, ſive id per quod corpus cogitat, non eſſe ſubſtantiam à corpore diverſam.

Conatur autem, quæ dixit, confirmare hoc Syllogiſmo: *Quicquid poſſumus concipere, id poteſt eſſe: atqui ut mens aliquid horum ſit* (nempe ſubſtantia, vel modus corporeæ ſubſtantiæ) *concipi poteſt: nam nullum horum implicat contradictionem: Ergo &c.* Ubi notandum eſt, hanc regulam, *quicquid poſſumus concipere, id poteſt eſſe*, quamvis mea ſit, & vera, quoties agitur de claro & diſtincto conceptu, in quo rei poſſibilitas continetur, quia Deus poteſt omnia efficere, quæ nos poſſibilia eſſe clarè percipimus; non eſſe tamen temerè uſurpandam; quia facilè fit, ut quis putet ſe aliquam rem rectè intelligere, quam tamen præjudicio aliquo excæcatus non intelligit. Atque hoc contingit *huic auctori*, cùm negat implicare contradictionem, ut una & eadem res habuit alterutram è duabus naturis planè diverſis, nempe, ut ſit ſubſtantia, vel modus. Si tantùm dixiſſet, nullas ſe percipere rationes, propter quas mens humana credi debeat ſubſtantia incorporea potiùs quàm ſubſtantiæ corporeæ modus, poſſet ejus ignorantia excuſari; ſi verò dixiſſet, nullas ab humano ingenio poſſe inveniri rationes, quibus unum potiùs quàm aliud probetur, arrogantia quidem eſſet culpanda, ſed non appareret contradictio in ejus verbis; cùm autem dicit, rerum naturam pati, ut idem ſit ſubſtantia, vel modus, omnino pugnantia loquitur, & abſurditatem ingenii ſui oſtendit.

In articulo tertio, ſuum de *me* judicium profert. *Ego* enim ſum, qui ſcripſi mentem humanam clarè & diſtinctè poſſe percipi ut ſubſtantiam à ſubſtantia corporea diverſam: *noſter* autem, quamvis non aliis nitatur rationibus quàm iſtis contradictionem involventibus, quas in articulo præcedenti explicuit, me errare pronunciat. Sed hoc non moror. Nec examino, verba, *neceſſario, ſive actu*, quæ nonnihil ambiguitatis continent; non enim ſunt magni momenti.

Nolo etiam examinare, quæ in *articulo quarto* de ſacris literis habentur, ne videar mihi jus arrogare de alterius religione inquirendi. Sed dicam tantùm, tria genera quæſtionum eſſe hîc diſtinguenda; quædam enim ſolâ fide creduntur, quales ſunt de myſterio incarnationis, de Trinitate, & ſimilibus; aliæ verò, quamvis ad fidem pertineant, ratione tamen naturali quæri etiam poſſunt, inter quas Dei exiſtentia & humanæ animæ à corpore diſtinctio ſolent ab Orthodoxis Theologis recenſeri; ac denique aliæ ſunt, quæ nullo modo ad fidem, ſed ad ſolum ratiocinium humanum ſpectant, ut de quadratura circuli, de auro arte Chymicâ faciendo, & ſimilibus. Atque ut illi Sacræ Scripturæ verbis abutuntur, qui ex iis malè explicatis has ultimas elicere ſe putant: ita etiam ejus auctoritati derogant, qui priores argumentis à ſola Philoſophia petitis demonſtrandas ſuſcipiunt: ſed tamen omnes Theologi contendunt, eſſe oſtendendum, ipſas lumini naturali non adverſari, atque in hoc præcipuum ſuum ſtudium ponunt; medias autem non modò lumini naturali non adverſari arbitrantur, ſed etiam hortantur Philoſophos, ut ipſas rationibus humanis pro viribus demonſtrent. Neminem autem unquam vidi, qui affirmaret, rerum naturam pati, ut res aliqua aliter ſe habeat quàm docet Sacra Scriptura, niſi vellet indirectè oſtendere, ſe Scripturæ illi fidem non habere. Cùm enim priùs nati ſimus homines quàm facti Chriſtiani, non credibile eſt, aliquem amplecti ſeriò eas opiniones, quas rectæ rationi, quæ hominem conſtituit, contrarias putat, ut fidei, per quam eſt Chriſtianus, adhæreat. Sed fortè etiam *auctor noſter* hoc non dicit: verba enim ejus ſunt, *per naturam dubium quibuſdam eſſe poſſe, quod per divinam in ſacris revelationem nobis jam eſt indubitatum*, in quibus duplicem contradictionem invenio: primam in eo, quòd unius & ejuſdem rei eſſentiam, quam repugnat non eandem ſemper manere (quia ſi ſupponatur alia fieri, hoc ipſo erit alia res, & alio nomine indigitanda,) ſupponat, eſſe, per naturam, dubiam, ac proinde mutabilem: aliam in verbo *quibuſdam*; quia, cùm omnium eadem ſit natura, quod non niſi quibuſdam dubium eſſe poteſt, non eſt per naturam dubium.

Articulus quintus referendus eſt ad ſecundum potiùs quàm ad quartum: neque enim in eo agit *auctor* de revelatione divina, ſed de natura mentis, an ſit ſubſtantia vel modus: atque ut probet, defendi poſſe, illam nihil aliud eſſe quàm modum, conatur ſolvere objectionem ex meis ſcriptis deſumptam. Quippe ſcripſi, nos non poſſe dubitare, quin mens noſtra exiſtat, quia, ex hoc ipſo, quòd dubitemus, ſequitur, illam exiſtere; ſed interim

nos

nos posse dubitare, an ulla corpora existant; unde collegi & demonstravi, illam à nobis clarè percipi, ut rem existentem, sive, ut substantiam, quamvis nullum planè corpus concipiamus, ac etiam negemus, ulla corpora existere, ac proinde, mentis conceptum non involvere in se ullum conceptum corporis; quod argumentum putat se difflare, cùm ait, *illud tantùm probare, quòd quamdiu de corpore dubitamus, mentem ejus modum dicere non possimus.* Ubi ostendit, se planè ignorare, quid sit quod à Philosophis vocatur *modus:* in eo enim consistit natura modi, quòd nullo pacto possit intelligi, quin conceptum rei cujus est modus, in conceptu suo involvat, ut jam supra explicui; *Noster* autem, fatetur mentem posse aliquando intelligi sine corpore, quando scilicet de corpore dubitatur, unde sequitur, illam tunc saltem dici non posse ejus modum; atque, quòd aliquando verum est de alicujus rei essentia vel natura, semper est verum; sed nihilominus affirmat, *rerum naturam pati, ut mens sit tantùm corporis modus:* quæ duo manifestè contradictoria sunt.

In articulo sexto, quid sibi velit, non capio: memini quidem audivisse in scholis, *animam esse actum corporis organici*; sed ipsam dici *organicam*, nunquam ante hanc diem audivi. Atque ideo ab *auctore nostro* veniam peto, ut, quia nihil hîc certi habeo quod scribam, meas conjecturas, non tanquam rem veram, sed tanquam conjecturas duntaxat, exponam. Duo inter se pugnantia mihi videor advertere; quorum unum est, quòd mens humana sit substantia realiter à corpore distincta; hocque apertè quidem dicit *Auctor*, sed rationibus, quantum potest, dissuadet, soliusque Sacræ Scripturæ auctoritate probari posse contendit; aliud est, eandem illam mentem humanam in omnibus suis actionibus esse *organicam* sive instrumentalem, quæ scilicet per se nihil agat, sed quâ corpus utatur, tanquam membrorum suorum conformatione, aliisque corporeis modis; atque ita, non quidem expressis verbis, sed re ipsâ affirmat, *mentem nihil aliud esse quàm corporis modum*, ut etiam ad hoc unum probandum omnium rationum suarum aciem instruxit. Quæ duo tàm manifestè contraria sunt, ut non putem, *Auctorem* velle utrumque simul à lectoribus credi, sed ea de industria sic inter se miscuisse, ut simplicioribus quidem suisque Theologis Scripturæ auctoritate aliquo modo satisfaciat, sed interim nasutiores agnoscant, illum, cùm ait, *mentem esse à corpore distinctam*, ironiâ uti, atque omnino in ea esse opinione, quòd nihil sit quàm modus.

In septimo etiam *& octavo articulo* videtur tantùm ironiâ uti. Atque retinet idem Socraticum schema *in posteriore parte articuli noni.* Sed *in priori* ratio-

rationem assertioni suæ adjungit, ideoque, illum ibi seriò agere, credendum esse videtur. Nempe, docet per naturam dubium esse, an ulla corpora à nobis revera percipiantur, rationemque affert, *quia mens æquè ab imaginariis atque à veris affici potest.* Quæ ratio ut vera sit, supponendum est, nos nullo intellectu propriè dicto posse uti, sed ea tantùm facultate, quæ *sensus communis* vocari solet: in qua scilicet rerum tam verarum quàm imaginariarum species recipiuntur ut mentem afficiant, & quam ipsis brutis Philosophi vulgo concedunt. Sed sanè, qui habent intellectum, nec facti sunt tanquam equus & mulus, etiamsi non à solis rerum verarum imaginibus afficiantur, sed etiam ab iis, quæ in eorum cerebro aliis ex causis occurrunt, ut contingit in somnis, unas tamen ab aliis rationis lumine clarissimè dignoscunt. Et, quâ viâ id rectè ac tutò fiat, tam accuratè *in meis scriptis* explicui, ut neminem, qui ea perlegit, & intelligendi est capax, Scepticum esse posse, confidam.

In decimo & undecimo articulo, licet etiam ironiam suspicari: Atque si anima credatur esse substantia, ridiculum est & ineptum, dicere; *vinculum, quo ipsa manet cum corpore conjuncta, esse legem immutabilitatis naturæ, quâ unumquodque manet in eo statu, in quo est:* æque enim, quæ disjuncta sunt, ac conjuncta, manent in eodem statu, quamdiu nihil eorum statum mutat, quod hîc non quæritur; sed, quomodo fiat, ut mens sit corpori conjuncta, non autem ab eo disjuncta? Si autem anima supponatur esse modus corporis, rectè dicitur, non aliud quærendum esse vinculum, quo ei jungatur, quàm quòd maneat in eo statu in quo est, quia nullus alius est modorum status; quàm quòd insint rebus quorum sunt modi.

In articulo 12 non videtur nisi solis verbis à me dissentire: Cùm enim ait, mentem non indigere ideis, vel notionibus, vel axiomatis innatis, & interim ei facultatem cogitandi concedit (putà naturalem sive innatam) re affirmat planè idem, quod ego, sed verbo negat. Non enim unquam scripsi vel judicavi, mentem indigere ideis innatis, quæ sint aliquid diversum ab ejus facultate cogitandi; Sed cùm adverterem, quasdam in me esse cogitationes, quæ non objectis externis, nec à voluntatis meæ determinatione procedebant, sed à sola cogitandi facultate, quæ in me est, ut ideas sive notiones, quæ sunt istarum cogitationum formæ, ab aliis adventitiis aut factis distinguerem, illas innatas vocavi: eodem sensu, quo dicimus, generositatem esse quibusdam familiis innatam, aliis verò quosdam morbos, ut podagram, vel calculum; non quòd ideo istarum familiarum infantes morbis istis in utero matris laborent, sed

quòd

quod naſcantur cum quadam diſpoſitione ſive facultate ad illos contrahendos.

Egregiam verò conſequentiam *in articulo* 13 ex præcedenti deducit, *Ideo*, inquit (quod mens, ſcilicet, non indigeat ideis innatis, ſed ſola facultas cogitandi ei ſufficiat) *omnes communes notiones menti inſculptæ, ex rerum obſervatione, vel traditione, originem ducunt:* tanquam, ſi facultas cogitandi nihil poſſit per ſe præſtare, nihilque unquam percipiat vel cogitet, niſi quod accipit à rerum obſervatione vel traditione, hoc eſt, à ſenſibus. Quod adeò falſum eſt, ut è contra, quiſquis rectè advertit, quouſque ſenſus noſtri ſe extendant, & quidnam ſit præciſè, quod ab illis ad noſtram cogitandi facultatem poteſt pervenire, debeat fateri, nullarum rerum ideas, quales eas cogitatione formamus, nobis ab illis exhiberi: adeò ut nihil ſit in noſtris ideis, quod menti ſive cogitandi facultati, non fuerit innatum, ſolis iis circumſtantiis exceptis, quæ ad experientiam ſpectant, quòd nempe judicemus, has vel illas ideas, quas nunc habemus cogitationi noſtræ præſentes, ad res quaſdam extra nos poſitas referri, non, quia iſtæ res illas ipſas noſtræ menti per organa ſenſuum immiſerunt; ſed, quia tamen aliquid immiſerunt, quod ei dedit occaſionem ad ipſas, per innatam ſibi facultatem, hoc tempore potiùs quàm alio, efformandas. Quippe nihil ab objectis externis ad mentem noſtram organa ſenſuum accedit, præter motus quoſdam corporeos, ut ipſemet *auctor noſter in artic.* 19 ex meis principiis affirmat; ſed ne quidem ipſi motus, nec figuræ ex iis ortæ, à nobis concipiuntur, quales in organis ſenſuum fiunt, ut fusè in *Dioptrica* explicui; unde ſequitur, ipſas motuum & figurarum ideas nobis eſſe innatas: Ac tantò magìs innatæ eſſe debent ideæ doloris, colorum, ſonorum, & ſimilium, ut mens noſtra poſſit occaſióne quorundam motuum corporeorum, ſibi eas exhibere: nullam enim ſimilitudinem cum motibus corporeis habent. Quid autem magis abſurdum fingi poteſt, quàm, quòd omnes communes notiones, quæ menti noſtræ inſunt, ab iſtis motibus oriantur, & ſine illis eſſe non poſſint? Vellem, *noſter* me doceret, quiſnam ille ſit corporeus motus, qui poteſt in mente noſtra formare aliquam communem notionem, exempli causâ, *quòd quæ eadem ſunt uni tertio, ſint eadem inter ſe*, vel quamvis aliam: omnes enim iſti motus ſunt particulares, notiones verò illæ, univerſales, & nullam cum motibus affinitatem, nullamve ad ipſos relationem, habentes.

Pergit tamen in *articulo* 14 affirmare, ipſam ideam Dei, quæ in nobis eſt, non à noſtra cogitandi facultate, cui ſit innata, *ſed ex divina revelatio-*

ne, vel traditione, vel rerum observatione, esse: cujus assertionis errorem faciliùs agnoscemus, si consideremus, aliquid dici posse ex alio esse, vel quia hoc aliud est causa ejus proxima & primaria, sine qua esse non potest; vel quia est remota & accidentaria duntaxat, quæ nempe dat occasionem primariæ, producendi suum effectum uno tempore potiùs quàm alio. Sic artifices omnes sunt operum suorum causæ primariæ & proximæ; qui verò jubent, vel mercedem promittunt, ut illa faciant, sunt causæ accidentariæ & remotæ, quia fortasse nisi jussi non facerent. Non autem dubium est, quin traditio vel rerum observatio sæpe sit causa remota, nos invitans, ut ad ideam, quam habere possumus de Deo, attendamus, illamque cogitationi nostræ præsentem exhibeamus. Quòd autem sit causa proxima istius ideæ effectrix, à nemine dici potest, nisi ab eo, qui putat nihil à nobis de Deo unquam intelligi, nisi quale sit hoc nomen, *Deus*, vel qualis sit figura corporea quæ nobis ad repræsentandum Deum à pictoribus exhibetur. Quippe observatio, si fiat per visum, nihil propriâ suâ vi menti exhibet præter picturas, & quidem picturas ex sola motuum quorundam corporeorum varietate constantes, ut ipse *Auctor noster* docet: si per auditum, nihil præter verba & voces: si verò per alios sensus, nihil in ea habetur quod referri possit ad Deum. Et sanè, quòd visus nihil præter picturas, nec auditus præter voces vel sonos, propriè ac per se exhibeat, unicuique est manifestum: adeò ut illa omnia quæ præter istas voces vel picturas cogitamus tanquam earum significata, nobis repræsententur per ideas non aliunde advenientes quàm à nostra cogitandi facultate, ac proinde cum illa nobis innatas, hoc est, potentiâ nobis semper inexistentes, esse enim in aliqua facultate, non est, esse actu, sed potentiâ dumtaxat, quia ipsum nomen facultatis nihil aliud quàm potentiam designat. Quod verò de Deo nihil præter nomen vel effigiem corpoream possimus cognoscere, nemo potest affirmare, nisi qui se apertè atheum, atque etiam omni intellectu destitutum, fateatur.

Postquam *Auctor noster* istam suam de Deo opinionem exposuit, refutat *in articulo* 15 argumenta omnia, quibus Dei existentiam demonstravi. Ubi sanè mirari subit hominis confidentiam, quòd tam facilè, tam paucis verbis, putet se omnia posse evertere, quæ ego longâ & attentâ meditatione composui, libroque integro explicui. Sed nempe omnes rationes, quas ad hoc attuli, ad *duas* referuntur: *Prima* est, quod ostenderim, nos habere Dei notitiam, sive ideam, quæ talis est, ut, cùm ad eam satis attendimus, &, eo modo quo explicui, rem perpendimus, ex sola ejus consideratione cognoscamus, fieri non posse, quin Deus existat,

ſtat, quoniam exiſtentia, non poſſibilis duntaxat vel contingens, quemadmodum in aliarum omnium rerum ideis, ſed omnino neceſſaria & actualis, in ejus conceptu continetur. Hanc autem rationem, quam pro certa & evidenti demonſtratione, non ego ſolus habeo, ſed habent etiam alii plures, iique doctrinâ & ingenio ſupra cæteros eminentes, qui eam cum cura examinarunt; hanc, inquam, *Auctor Programmatis* ſic refutat: *Conceptus noſter de Deo, ſive idea Dei in mente noſtra exiſtens, non eſt ſatis validum argumentum, ad exiſtentiam Dei probandam, cùm non omnia exiſtant, quorum conceptus in nobis obſervatur.* Quibus verbis oſtendit, ſe mea quidem ſcripta legiſſe, ſed ea nullo modo intelligere, vel potuiſſe, vel voluiſſe: non enim vis mei argumenti deſumitur ab idea in genere ſumpta, ſed à peculiari ejus proprietate, quæ in idea, quam habemus de Deo, evidentiſſima eſt, atque in nullis aliarum rerum conceptibus poteſt reperiri: nempe ab exiſtentiæ neceſſitate, quæ requiritur ad cumulum perfectionum, ſine quo Deum intelligere non poſſumus. *Aliud* argumentum, quo demonſtravi, Deum eſſe, ex eo deſumpſi, quòd evidenter probaverim, nos non habituros fuiſſe facultatem, ad omnes eas perfectiones, quas in Deo cognoſcimus, intelligendas, niſi verum eſſet, Deum exiſtere, noſque ab illo eſſe creatos. Quod putat *Noſter* ſe abundè diſſolvere, dicendo, *ideam, quam habemus de Deo, non magis quàm cujuſvis alterius rei conceptum vires noſtras cogitandi proprias ſuperare:* quibus verbis, ſi tantùm intelligit, eum, quem de Deo conceptum, ſine gratiæ ſupernaturalis auxilio, habemus, non minùs eſſe naturalem, quàm ſint reliqui omnes quos habemus de aliis rebus, mecum ſentit, ſed nihil indè contra me colligi poteſt; Si verò exiſtimat, in illo conceptu non plures perfectiones objectivas involvi quàm in omnibus aliis ſimul ſumptis, apertè errat; ego autem ab hoc ſolo perfectionum exceſſu, quo noſter de Deo conceptus alios ſuperat, argumentum meum deſumpſi.

In ſex reliquis articulis nihil habet notatu dignum, niſi, quòd, cùm velit animæ proprietates diſtinguere, confuſè admodum & impropriè de iis loquatur. Quippe ego dixi, eas omnes referri ad duas præcipuas, quarum una eſt, perceptio intellectus, alia verò, determinatio voluntatis, quas *Noſter* vocat, *intellectum & voluntatem*; ac deinde illud, quod vocavit *intellectum*, dividit in *perceptionem & judicium*; qua in re à me diſſentit: ego enim, cùm viderem, præter perceptionem, quæ prærequiritur ut judicemus, opus eſſe affirmatione vel negatione ad formam judicii conſtituendam, nobiſque ſæpe eſſe liberum ut cohibeamus aſſenſionem, etiamſi rem percipiamus, ipſum actum judicandi, qui non niſi in aſſenſu, hoc eſt, in affir-

affirmatione vel negatione consistit, non retuli ad perceptionem intelle-ctus, sed ad determinationem voluntatis. Postea, inter species perceptionis, non enumerat, nisi *sensum, reminiscentiam, & imaginationem*: unde colligi potest, eum nullam intellectionem puram, hoc est, intellectionem, quæ circa nullas imagines corporeas versetur, admittere; ac proinde ipsum sentire, nullam de Deo, nec de mente humana, vel aliis incorporeis rebus, cognitionem haberi: cujus rei non aliam causam possum suspicari, quàm, quòd eæ, quas habet de illis rebus, cogitationes, sint tam confusæ, ut nullam unquam puram, & ab omni corporea imagine diversam, in se animadvertat.

In fine denique, addidit hæc verba ex meo aliquo scripto desumpta, *Nulli faciliùs ad magnam pietatis famam perveniunt, quàm superstitiosi & Hypocritæ.* Quibus quid significare velit, non video; nisi fortè referat ad hypocrisim, quòd usus sit ironiâ multis in locis: sed non puto, illum istâ viâ posse ad magnam pietatis famam pervenire.

Cæterùm, cogor, hîc fateri, me pudore suffundi, quòd antehac istum *Auctorem*, tanquam perspicacissimi ingenii virum, laudarim, atque alicubi scripserim, me non putare ullas ab ipso doceri opiniones, quas nollem pro meis agnoscere. Sed nempe, quando ista scribebam, nullum adhuc videram ejus specimen, in quo fidus exscriptor non fuisset, nisi tantùm semel in verbulo uno, quod illi tam malè cesserat, ut sperarem nihil tale ampliùs esse ausurum; & quia videbam, ipsam in reliquis magno cum affectu opiniones amplecti, quas verissimas arbitrabar, id ejus ingenio & perspicacitati tribuebam. Nunc autem multiplex experientia cogit me, ut existimem, non tam amore veritatis eum teneri, quàm novitatis; Atque quoniam omnia, quæ ab aliis didicit, pro antiquis & obsoletis habet, nihilque satìs novum ei videtur, nisi quod ex proprio cerebro extundit; est autem adeò infelix in suis inventis, ut nullum unquam verbum in ejus scriptis notaverim (quòd ex aliis non exscripsisset,) in quo non aliquem errorem contineri judicarem. Monere debeo illos omnes, qui meas opiniones ab eo defendi sibi persuadent, nullas esse, non modò in *Metaphysicis*, in quibus apertè mihi adversatur, sed etiam in *Physicis*, de quibus alicubi in suis scriptis agit, quas non malè proponat & corrumpat. Adeò ut magìs indigner, quòd talis *Doctor* scripta mea pertractet, atque interpretanda sive interpolanda suscipiat, quàm quod alii nonnulli summa cum acerbitate ipsa impugnent.

Quippe neminem ex acerbis istis adhuc vidi, qui non mihi tribueret opiniones à meis toto cœlo diversas, atque adeò absurdas & ineptas, ut

non

non verear, ne ullis cordatis viris possit persuaderi meas esse. Sic eo ipso tempore, quo hæc scribo, mihi adhuc afferuntur duo novi libelli ab aliquo hujus generis adversario conscripti, in quorum priore habetur, *esse Neotericos nonnullos, qui certam omnem fidem sensibus abrogant, & Philosophos Deum negare, & de ejus existentia dubitare posse contendunt, qui insitas interim à natura humana menti de Deo notitias actuales, species, & ideas, admittunt.* Dicitur autem in altero, *Neotericos istos audacter pronunciare, Deum non modò negativè, sed & positivè, sui causam efficientem dici debere.* Atque in utroque libello nihil aliud agitur, quàm quòd argumenta multa congerantur, ad probandum primò, nos nullam Dei cognitionem *actualem* in utero matris habuisse, ac proinde *nullam de Deo actualem speciem & ideam menti nostræ ingenitam*: secundo, *non oportere Deum negare*, atque *illos atheos & legibus puniendos qui eum negant*: tertiò denique, Deum non esse causam *efficientem* sui ipsius. Quæ omnia possem quidem supponere contra me non scribi, quia nomen meum in istis libellis non habetur, & nulla est opinionum, quæ in iis impugnantur, quam non planè absurdam & falsam putem. Sed tamen, quia non dissimiles sunt iis quæ jam sæpe ab aliis ejusdem ordinis hominibus mihi per calumniam fuerunt imputatæ, nullique alii agnoscuntur quibus eæ tribui possint, ac denique quia multi non dubitant, quin ego ille sim, contra quem isti libelli scripti sunt; monebo hîc, ex occasione, earum auctorem, *Primò*, per ideas innatas me nihil unquam intellexisse, nisi quod ipsemet in pag. 6 sui posterioris libelli verum esse expressis verbis affirmat, nempe, *nobis à natura inesse potentiam quâ Deum cognoscere possumus*; quòd autem istæ ideæ sint *actuales*, vel quòd sint species nescio quæ à cogitandi facultate diversæ, nec unquam scripsisse nec cogitasse: imò etiam me magìs quàm quemquam alium ab ista supervacua entitatum scholasticarum supellectile esse alienum, adeò ut à risu abstinere non potuerim, cùm vidi magnam illam catervam, quam Vir, fortasse minimè malus, laboriosè collegit, ad probandum, *infantes non habere notitiam Dei actualem quamdiu sunt in utero matris*, tanquam si me hoc pacto egregiè impugnaret. *Secundò*, me nunquam etiam docuisse, *Deum esse negandum, vel ipsum nos posse decipere, vel de omnibus esse dubitandum, vel fidem omnem sensibus abrogandam, vel somnum à vigilia non distinguendum*, vel similia, quæ à calumniatoribus imperitis aliquando mihi objecta sunt; sed omnia ista expressissimis verbis rejecisse, validissimisque argumentis, imò etiam ausim addere, validioribus, quàm ab ullo ante me refutata fuerint, refutasse: quod ut commodiùs & efficaciùs præstarem, proposui, initio *Meditationum* mearum, ista omnia tanquam dubia,

quæ non à me primùm fuerunt inventa, ſed à Scepticis dudum decantata. Quid autem iniquius, quàm tribuere alicui ſcriptori opiniones, quas eo fine tantùm refert ut eas refutet? Quid ineptiùs, quàm fingere, ſaltem illo tempore, quo iſtæ falſæ opiniones proponuntur & nondum refutantur, eas doceri; atque ideo illum, qui refert atheorum argumenta, *eſſe Atheum temporarium?* Quid magis puerile, quàm dicere, ſi moriatur interim priuſquam *ſperatam ſuam demonſtrationem* ſcripſerit vel invenerit, eum Atheum moriturum, ipſumque in anteceſſum perniciosam doctrinam docuiſſe, *non autem eſſe facienda mala ut eveniant bona*, & talia. *Dicet fortè aliquis*, me iſtas falſas opiniones non retuliſſe tanquam aliorum, ſed tanquam meas: verùm quid hoc refert? quandoquidem in eodem libro, in quo ipſas retuli, omnes refutavi; atque ex ipſo libri titulo potuit intelligi, me ab iis credendis eſſe planè alienum, quandoquidem in eo *demonſtrationes de exiſtentia Dei promittuntur.* Eſtne aliquis adeò ſtolidus, ut exiſtimet, eum, qui talem librum componit, ignorare, dum primas ejus paginas exarat, quid in ſequentibus demonſtrandum ſuſceperit? Objectiones autem tanquam meas propoſui, quia hoc exigebat ſtylus meditationum, quem rationibus explicandis aptiſſimum judicavi. Quæ ratio ſi noſtris cenſoribus non ſatisfacit, velim ſcire, quid dicant de Sacris literis, cum quibus nulla humana ſcripta ſunt comparanda, quando vident in iis nonnulla, quæ non poſſunt rectè intelligi niſi ſupponantur tanquam ab impiis, vel ſaltem ab aliis quàm à Spiritu Sancto vel à Prophetis dicta eſſe; qualia ſunt Eccl. cap. 2. hæc verba: *Nonne melius eſt comedere & bibere, & oſtendere animæ ſuæ bona de laboribus ſuis, & hoc de manu Dei eſt. Quis ita devorabit & deliciis affluet ut ego?* & in capite ſequenti: *Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, & oſtenderet ſimiles eſſe beſtiis. Idcirco unus interitus eſt hominis & jumentorum, & æqua utriſque conditio; ſicut moritur homo, ſic & illa moriantur; ſimiliter ſpirant omnia, & nihil habet homo jumento amplius, &c.* An credunt ibi Spiritum Sanctum nos docere, ventri eſſe indulgendum, & affluendum deliciis, animaſque noſtras non magìs eſſe immortales quàm jumentorum? Non puto eos uſque adeò eſſe furioſos: Sed neque debent etiam calumniari, quòd iis inter ſcribendum non uſus ſim cautelis, quæ nunquam ab ullis aliis ſcriptoribus fuerunt obſervatæ, nec ab ipſo quidem Spiritu Sancto.

Tertiò denique, moneo libellorum iſtorum auctorem, me nunquam ſcripſiſſe, *Deum non modò negativè, ſed & poſitivè ſui cauſam efficientem dici debere*, ut in pag. 8 poſterioris ſui libelli valde inconſideratè affirmat. Quærat, legat, evolvat mea ſcripta, nihil unquam ſimile in illis reperiet;

ſed

ſed omnino contrarium. Me verò à talibus opinionum portentis quàm maximè eſſe remotum, notiſſimum eſt iis omnibus, qui vel ſcripta mea legerunt, vel aliquam mei notitiam habent, vel ſaltem omnino fatuum eſſe non putant. Atque idcirco admodum miror, quis ſit ſcopus iſtorum Calumniatorum. Nam ſi volunt perſuadere hominibus, ea me ſcripſiſſe, quorum planè contrarium in meis ſcriptis reperitur, deberent priùs curare, ut omnia, quæ in lucem edidi, ſupprimantur, nec non etiam, ut ex eorum, qui jam ea legerunt, memoria deleantur: quamdiu enim hoc non faciunt, plus ſibi nocent quàm mihi. Miror etiam, quòd contra me, qui eos nunquam laceſſivi, nihilque nocui, ſed qui fortaſſe, ſi me irritarint, nocere poſſem, tanta cum acerbitate ac tanto ſtudio invehantur, interimque nihil agant contra multos alios, qui eorum doctrinam libris integris refutarunt, ipſoſque ut Simplicios & Andabatas deriſerunt. Nolo tamen hîc quicquam addere, quo revocem illos ab inſtituto libellis me ſuis impugnandi: video libenter me tanti fieri ab ipſis: ſed iis interim precor ſanitatem.

Hæc ſcripta ſunt Egmondæ in Hollandiâ circa finem Decembris, Anno 1647.

FINIS.

APPENDIX,

Continens

OBJECTIONES

QUINTAS & SEPTIMAS

In

RENATI DES-CARTES

MEDITATIONES

De Prima Philosophia,

Cum ejusdem ad illas Responsionibus, & duabus Epistolis,

Una ad Patrem DINET, Societatis Jesu Præpositum Provincialem per Franciam,

Altera ad celeberrimum Virum

D. GISBERTUM VOETIUM.

AMSTELODAMI,
Apud DANIELEM ELZEVIRIUM,
cIↃ IↃC LXX.

Typographus Lectori.

Etiamsi Auctor Meditationum de Prima Philosophia noluerit, ut Objectiones quintæ ampliùs in suo libro cum cæteris legerentur, ut expositâ loco illarum Admonitione liquere potest; quia tamen à magni nominis Philosopho sunt profectæ, rem curiosis ingeniis non ingratam me facturum existimavi, si illas hoc loco, quamvis alieno, unà cum Responsionibus reponerem. Quæ ratio cùm pro septimis etiam Objectionibus & Responsionibus militet, eas quoque Quintis subjunxi, simulque Epistolas ad Iesuitam Dinet & ad Gisbertum Voetium Vltrajectinum Theologum. Et ne quid in re illorum votis desim, eâdem operâ hîc significabo, Primarum Objectionum auctorem esse doctum quendam Fœderati Belgii Theologum; Secundas Lutetiæ à Marino Mersenno ex diversorum Philosophorum & Theologorum ore exceptas fuisse; Tertias esse Thomæ Hobbii celebris Philosophi Angli; Quartas Antonii Arnaldi Doctoris Theologiæ Sorbonici; Quintas nomen auctoris sui Petri Gassendi præferre; Sextas rursus ab eodem Mersenno ex aliorum ore fuisse exceptas; Septimas denique apparere ex Epistola ad Patrem Dinet esse Iesuitæ cujusdam.

OBJECTIONES QUINTÆ.

Eximio viro

RENATO CARTESIO, P. GASSENDUS S.

IR EXIMIE,

Beavit me Mersennus noster, cùm tuarum illarum sublimium de prima Philosophia Meditationum participem fecit. Quippe argumenti præstantia, ingenii perspicacia, nitorque dictionis mirificè placuit. Quare & lubens gratulor, quòd animo adeò excelso ac felici aggrederis scientiarum fineis provehere, & res omnibus retrò sæculis abstrusissimas enucleare. Id mihi fuit durum, quòd ille prætereà amicitiæ jure exegit, ut ad te perscriberem, si quis fortassis scrupulus ingereretur, superessetve. Siquidem præsensi nihil aliud me, quàm hebetudinem testaturum, si rationibus tuis non aquiescerem; vel potiùs quàm temeritatem, si tantillum etiam in oppositum, quasi repugnando, hiscere auderem. Annui tamen viro amico, ratus aliunde te non tam meum, quàm illius consilium æqui bonique consulturum; cùm eo nempe candore sis, ut facilè putes nihil aliud me, quàm nudas tibi proponere meas dubitandi rationes voluisse. Testor sanè abundè fore, si illas vel ad calcem usque legere sustinueris: nam quòd te permovere debeant, ut vel de tuis ratiociniis minimum diffidas, vel ad respondendum tempus deteras, melioribus curis destinatum, ipse profectò Auctor non sum. Quin etiam non audeo, nisi cum rubore, illas coram te propalare, qui certò sum certior nullam esse earum, quæ non tibi pluries inter meditandum occurrerit, & quam tamen, certo consilio, vel contempseris, vel censueris dissimulandam. Profero ergo, sed eâ mente, ut prolatas duntaxat velim; prolatas, inquam, non de rebus ipsis, quas demonstrandas suscipis, sed de methodo, ac vi demonstrandi. Profectò enim & ter maximi Dei existentiam, & animorum nostrorum immortalitatem profiteor; ac hæreo duntaxat circa energiam illius ratiocinii, quo tu tam ista quàm alia Metaphysica cohærentia, probas.

IN MEDITATIONEM I.

De iis, quæ in dubium revocari possunt.

AC circa primam quidem Meditationem, non est quòd multùm immorer: comprobo enim institutum, quo mentem tuam exuere omni præjudicio voluisti. Id unum non satis percipio, Quamobrem satius non duxeris simpliciter, ac paucis verbis incerta habere quæ prænoveras, ut ea deinde seligeres, quæ vera deprehenderentur, quàm, habendo omnia pro falsis, non tam vetus exuere quàm induere novum præjudicium. Et vide, ut necesse fuerit, quo tibi ipsi faceres fidem, fingere Deum deceptorem, aut nescio quem malum Genium delusorem; cùm visum fuisset sufficere, humanæ mentis caliginem, solamve naturæ imbecillitatem caussari. Fingis prætereà te somniare, ut in dubium omnia revoces, & quicquid rerum agitur, pro ludificatione ducas; Sed an propterea à te extorques, ut non vigilare te credas, & incerta falsaque habeas, quæ coram te sunt, aut geruntur? Quicquid dixeris, nemo erit, qui persuadeatur te esse persuasum, nihil esse verum ex iis omnibus, quæ cognoveris; ac tibi perpetuò vel sensum, vel somnium, vel Deum, vel cacodæmonem imposuisse. An non futurum fuisset magìs & philosophico candore & veritatis amore dignum, res ut se habent, & bonâ fide ac simpliciter enunciare, quàm, quod objicere quispiam posset, recurrere ad Machinam, captare præstigias, sectari ambages? Quanquam, quia tibi ita est visum, nolim ampliùs contendere.

IN MEDITATIONEM II.

De natura Mentis humanæ, Quod ipsa sit notior, quàm corpus.

CIrca secundam, Video *te adhuc in ludificatione perstare, & nihilominus animadvertere, saltem* TE ESSE, *qui ludificaris; atque idcirco statuere illud pronunciatum, Ego sum, Ego existo, quoties à te profertur, vel mente concipitur, esse verum.* Attamen non video tibi opus fuisse tanto apparatu; quando aliunde certus eras, & verum erat te esse: poterasque idem vel ex quavis alia tua actione colligere: cùm lumine naturali notum sit, quicquid agit, esse. Subdis, *te non propterea satis intelligere quid sis*: hoc autem seriò accipitur, & ultro conceditur, id ipsumque opus, ac labor. Nempe id absque ambagibus, totâque illâ suppositione

tione videtur fuiſſe requirendum. Meditari vis conſequenter, *qualem te eſſe credideris, ut ſubtractis dubiis id ſolum remaneat, quod certum ſit, & inconcuſſum.* Hoc verò nemine non probante facies. Rem aggreſſus, & cùm te putâris eſſe hominem, quæris *Quid ſit homo, & demiſsâ conſultò definitione vulgari, ſeligis ea, quæ primâ fronte tibi occurrebant, ut habere te vultum, manus, & cætera membra, quæ nomine corporis deſignabas; itemque te nutriri, incedere, ſentire, cogitare, quæ referebas ad animam.* Hoc porrò eſto, modò caveamus diſtinctionem tuam inter animam & corpus. Dicis *te tunc non advertiſſe quid eſſet anima, ſed imaginatum ſolùm aliquid inſtar venti, ignis, vel ætheris, quod craſſioribus tui corporis partibus eſſet infuſum.* Iſtud memorabile eſt, *De corpore, non dubitaſſe naturam ejus in eo eſſe, ut ſit quid aptum figurari, circumſcribi, ſpatium replere, & ex eo omne aliud corpus excludere; tactu, viſu, auditu, odoratu, guſtu percipi, & pluribus modis moveri.* Potes verò hæc etiam hodie attribuere corporibus, dummodò non omnibus omnia: ſiquidem ventus corpus eſt, & non percipitur tamen viſu, neque excludas adjuncta alia: nam ventus, ignis, & plura movent. Quod ſubjicis autem, *negâſſe te corpori vim ſeipſum movendi:* non apparet quî tueri jam poſſis, quaſi corpus omne eſſe debeat ſuapte natura immobile, omniſque ejus motus à principio incorporeo procedere; & neque aqua fluere, neque animal incedere, ſine incorporeo motore cenſeatur.

2. Exploras deinde, *num ſuppoſitâ adhuc deceptione, affirmare poſſis eſſe in te aliquid ex iis, quæ pertinere cenſuiſti ad naturam corporis, & attentiſſimo examine facto dicis te nihil tale in te reperire.* Hoc jam loco non ſpectas, te, quaſi hominem integrum, ſed quaſi interiorem, occultioremve partem, qualem cogitâras eſſe animam. Quæſo te, ergo, ô Anima, ſeu quocumque velis nomine cenſeri, emendâſti-ne hactenus eam cogitationem, quâ prius imaginabaris te eſſe quidpiam inſtar venti, ſimiliſ-ve rei his membris infuſæ? Non feciſti ſanè: Cur non poſſis igitur eſſe adhuc ventus, vel potiùs tenuiſſimus ſpiritus, qui calore cordis ex puriſſimo ſanguine, aliundeve, aut ab alia cauſſa exciteris, ferveris, & fuſus per membra vitam illis tribuas, & cum oculo videas, cum aure audias, cum cerebro cogites, cæteráque, quæ vulgò tibi tribuuntur munia, exſequaris? id ſi ita ſit, cur non habes eandem figuram, quam totum hoc corpus, uti aër eandem, quam vas continens? Cur non cenſearis circumſcribi ab eodem ambiente, quo corpus, aut à corporis Epidermide? Cur non replere ſpatium, ſive parteis ſpatii, quas craſſum corpus, ſeu partes ipſius non replent? Quippe corpus craſſum habet porulos, per quos ipſa diffunderis; adeò ut ubi partes tuæ fuerint, partes illius non ſint: eodem modo, quo

in vino & aqua mistis ubi sunt partes unius, non sunt partes alterius, quantumcumque visus discernere nequeat? Cur non excludere corpus aliud ab eodem spatio? Cùm in quibuscunque spatiolis fueris, partes corporis crassioris esse simul nequeant. Cur non moveri pluribus motibus? Cùm tu enim plureis ipsis membris tribuas, quomodo id possis, quin movearis ipse? Certè neque moves immota, cum opus contentione sit: neque potes non moveri ad ipsius corporis motum. Si hæc igitur ita sint, cur dicas in te nihil esse eorum, quæ ad naturam corporis spectant?

3. *Pergis, neque esse in te ex iis, quæ animæ tribuuntur, nutriri vel incedere.* At primum potest aliquid esse corpus, nec tamen nutriri. Deinde, si tale sis corpus, qualem spiritum diximus, cur, cùm crassiora illa membra crassiore substantiâ nutriuntur, non possis ipsa tenuior tenuiore quoque nutriri? Et, nonne illo corpore, cujus eæ sunt partes, adolescente, ipsa adolescis; & dum illud debilitatur, debilitaris quoque ipsa? Ad incessum quod attinet, cùm membra incedant per te, & in locum nullum contendant, nisi agente & ferente te, quomodo id fiat sine tuo incessu? *quandoquidem*, inquis, *jam corpus non habeo, hæc nihil sunt, nisi figmenta.* Verùm, seu nos ludis, seu ipsa deluderis, nihil nobis morandum: Sin loqueris seriò, probandum est tibi neque te habere ullum corpus, quod informes: neque te esse ejusmodi, quod unà nutriri, incederéque valeat. Pergis adhuc, *neque te sentire.* At ipsa profectò es, quæ vides colores, audis sonos, &c. *Hoc*, inquis, *non fit sine corpore.* Credo equidem; sed primùm adest tibi corpus, ipsáque es intra oculum, qui non videt sanè absque te: ac potes deinde esse tenue corpus, quod per organum sensus opereris. *Permulta*, inquis, *visa sum sentire in somnis, quæ me non sensisse posteà animadverti.* Enimverò tametsi fallaris, quod non utens oculo videaris sentire, quod sine oculo non sentitur, non es tamen semper experta eandem falsitatem, neque non usa es oculo, per quem senseris, imaginesque hauseris, quibus jam sine oculo uti possis. *Deprehendis tandem te cogitare.* Id verò abnuendum non est: sed probandum superest tibi, vim cogitandi ita esse supra naturam corpoream, ut neque spiritus, neque aliud corpus agile, purum, tenue, ullâ dispositione parabile sit, quod cogitationis efficiatur capax. Probandum simul animas Brutorum esse incorporeas, videlicet quæ cogitent, seu præter functiones sensuum externorum, aliquid internè, non vigilando modò, sed somniando etiam cognoscant. Probandum rursus crassum hoc corpus ad cogitationem tuam nihil prorsus conferre (cùm absque illo tamen nunquam fueris, neque ab illo sejuncta aliquid huc usque cogitaveris) ac te

idcirco

idcirco independenter ab eo cogitare: adeò ut neque impediri, neque turbari valeas à vaporibus, sive fumis tetris crassisque, qui tam malè cerebrum interdum afficiunt.

4. Concludis, *Sum igitur præcisè Res cogitans, id est Mens, sive animus, intellectus, ratio.* Heic ego agnosco me hallucinatum. Existimabam enim me alloqui animam humanam, seu internum illud principium, quo homo vivit, sentit, loco movetur, intelligit: & alloquebar tamen solam mentem: Quippe quæ non modò corpus exuit, sed exuit quoque animam ipsam. An-ne id facis, Vir eximie, antiquorum illorum instar, qui cùm putarent animam diffusam toto corpore, principem tamen partem τὸ ἡγεμονικὸν habere sedem opinabantur in determinata parte corporis, ut in cerebro, aut in corde. Non quod censerent animam quoque in ea parte non reperiri, sed quod crederent animæ illeic existenti mentem veluti superaddi, coadunarique, & unà cum illa partem informare. Et debebam sanè id commeminisse ex disputatis in illa tua dissertatione de Methodo; Visus enim es in ea velle munia hæc omnia, quæ animæ tam vegetativæ, quàm sensitivæ tribuuntur, non dependere à Rationali, posseque etiam exerceri, antequam illa adveniat, ut exercentur quoque in Brutis, in quibus rationis nihil esse contendis. Sed nescio quo pacto oblitus id fueram, nisi quia dubius remanseram, illúdne principium quo tam nos, quàm Bruta, vegetamur, atque sentimus, non velles dici animam, sed animam propriè esse nostram mentem: cùm tamen illud principium dicatur propriè animare, Mens nihil aliud præstet, quàm ut cogitemus, quod tu quidem fieri asseris. Utcumque id fuerit, dicare jam Mens; atque esto Res cogitans præcisè. Subdis *solam cogitationem non posse divelli à te.* Hoc verò non est, cur tibi negetur: si præsertim sis sola Mens, & nolis tuam substantiam à substantia animæ plusquam consideratione distinctam. Quanquam hæreo, an, cùm dicis *non posse cogitationem divelli à te*, intelligas te, quandiu es, indesinenter cogitare. Id sanè conforme effato Philosophorum celebrium, qui immortalitatem tuam probaturi assumpsêre te perpetuò moveri, seu, ut ego quidem interpretor, cogitare perpetuò: verùm ii non persuadebuntur, qui non capient quo modo possis aut per soporem lethargicum, aut in utero etiam, cogitare. Quo loco hæreo prætereà, an existimes te in corpus illiusve partem intra uterum aut ab exortu, esse infusam. Sed nolo molestiùs id inquirere, neque cogitare, an reminiscaris, quid in utero primisve ab exortu diebus, mensibus aut annis cogitaveris, neque, si id sis responsura, quamobrem oblita omnium fueris; Insinuo duntaxat, ut memineris, quàm obscura, quàm tenuis, quàm pene nulla esse

esse potuerit temporibus illis tua cogitatio. Pergis, *te non esse compagem membrorum, quæ* corpus humanum *appellatur.* Id verò admittendum est, quia spectaris solùm, ut res cogitans, & pars humani compositi ab hac exteriore crassioréque distincta. *Non sum etiam*, inquis, *tenuis aliquis aër istis membris infusus, non ventus, non ignis, non vapor, non halitus, non quicquid mihi fingo: Supposui enim ista nihil esse; manet positio.* Heic autem consiste, ô mens, & positiones, seu potiùs fictiones illæ tandem facessant. *Non sum*, inquies, *aër, aut aliquid tale*: at si anima tota tale quidpiam est; quorsum tu, quæ censeri potes pars animæ nobilissima, non censearis quoque esse quasi flos, seu portio subtilissima, purissima, actuosissimaque illius? *Fortassis*, inquis, *hæc, quæ suppono nihil esse, sunt aliquid, neque diversum ab eo me quem novi; nescio tamen, nec de hoc jam disputo.* Sed si nescis, si non disputas: cur te nihil esse istorum assumis? *Novi*, inquis, *me existere; hujus autem rei notitia præcisè non potest pendere ab eo, quod non novi.* Hoc esto; sed memineris te nondum fidem fecisse, quòd non sis aër, non vapor, non alia.

5. Describis consequenter quid sit, quod imaginationem appellas. Dicis quippe *imaginari nihil esse aliud, quàm contemplari figuram, imaginemve rei corporeæ.* Videlicet, ut inferas te aliâ cogitationis specie, quàm imaginatione, cognoscere naturam tuam. Attamen, cùm tibi pro tuo arbitratu imaginationem definire liceat; quæso te, si corporea sis, ut nondum probâsti oppositum, cur non contemplari te possis sub figura imagineve corporea? Et quæso te, dum contemplaris, quid-nam experiris tibi obversari, præter substantiam quandam puram, perspicuam, tenuem, instar auræ universum corpus, vel cerebrum certè, illiusve partem pervadentis, animantis, functiones tuas illeic obeuntis? Cognosco, inquis, nihil eorum, quæ possum *imaginationis ope comprehendere, ad hanc, quam de me habeo, notitiam pertinere.* Verùm quomodo cognoscas non dicis, & cùm paulò ante statuisses nescire te adhuc istáne ad te pertinerent; undenam quæso id jam concludis?

6. *Pergis, Mentem esse ab istis diligentissimè avocandam, ut suam ipsa naturam quàm distinctissimè percipiat.* Id rectè mones; sed postquàm ipsa te diligentissimè avocâsti; renuncia, quæso, quàm distinctè naturam tuam perceperis. Nam dicere solum te esse Rem cogitantem, operationem memoras, quam omnes priùs tenebamus, sed operantem substantiam, qualis nempe sit, quomodo cohæreat, quomodo ad agendum tam varia tam variè sese comparet, ac hujusmodi cætera priùs ignorata nobis non declaras. Dicis *percipi intellectu, quòd imaginatione (quam idem esse statuis*

cum sensu communi) non potest. Sed, ô bona Mens, docere-ne potes plures intus esse, & non unicam simplicemve facultatem, quâ quidvis demum cognoscamus? Cùm ego Solem oculis apertis intueor, manifesta est sensio. Cùm deinde oculis clausis Solem apud me cogito, manifesta est interna cognitio. At quomodo tandem discernere valeam me sensu communi, seu facultate imaginatrice, non verò mente, seu intellectu percipere Solem: adeò ut possim pro libitu nunc intellectione, quæ non sit imaginatio; nunc imaginatione, quæ non sit intellectio, solem comprehendere? Sanè, si cerebro turbato, & imaginatrice læsâ, intellectus constaret, qui functiones proprias purasque obiret, tum posset intellectio tam dici distingui ab imaginatione, quàm imaginatio à sensione externa: at quia secus esse contingit, facile profectò non est appositum statuere discrimen. Dicere certè, ut tu facis, *imaginationem tunc esse, cùm rei corporeæ contemplamur imaginem:* vides cùm non aliâ ratione contemplari corpora liceat, fore igitur corpora imaginatione solùm cognoscenda: aut ita certè, ut facultas alia cognoscens discerni non valeat. Dicis *fieri adhuc non posse, quin putes res corporeas, quarum imagines cogitatione formantur, explorantur que sensibus, distinctiùs agnosci, quàm istud nescio quid tui, quod in imaginationem non vadit: ut mirum sit res dubias, & à te alienas distinctiùs cognosci, atque comprehendi.* Sed primum peroptimè facis, cùm dicis *illud nescio quid tui*: revera enim nescis quid sit, seu quæ natura ejus sit: nec proinde potes certior fieri, id-ne hujusmodi sit, quod in imaginationem cadere non possit. Deinde omnis nostra notitia videtur planè ducere originem à sensibus: & quamvis tu neges quicquid est in intellectu, præesse debere in sensu: videtur id esse nihilominus verum, cùm nisi solâ incursione, κατ̀ περίπτωσιν, ut loquuntur, fiat; perficiatur tamen analogiâ, compositione, divisione, ampliatione, extenuatione aliisquę similibus modis, quos commemorare nihil est necesse. Nihil proinde mirum, si ea, quæ per se incurrunt & percellunt sensum, impressionem vehementiorem in animo faciant, quàm quæ animus accepta solùm occasione ex rebus in sensum incidentibus sibi ipsa fingit, atque comprehendit. Et vocas tu quidem dubias res corporeas; sed si verum fateri vis, non minùs certa es existere corpus intra quod versaris, & ista omnia, quæ te circumstant, quàm existere teipsam. Et cùm ipsa te tibi ipsi solâ operatione, quæ cogitatio dicitur, manifestas, quid hoc est, respectu manifestationis hujusmodi rerum? Quippe non modò manifestantur variis operationibus, sed & aliis præterea multis evidentissimis accidentibus, magnitudine, figura, soliditate, colore, sapore, &c. adeò ut quamvis extra te sint, nihil mirum, si ipsas distinctiùs, quàm te cognoscas, comprehen-

dasque. At quonam modo fieri potest, ut rem alienam meliùs, quàm te ipsam intelligas? Quo nempe modo oculus videt cætera, non videt seipsum.

7. *Sed*, inquis, *Quid sum igitur? Res cogitans. Quid est hoc? Nempe dubitans, intelligens, affirmans, negans, volens, nolens, imaginans quoque, & sentiens.* Multa heic dicis, in quibus singulis non hæreo, in hoc uno hæreo, quod te rem sentientem dicis. Id nempe mirum, cùm jam antè asserueris oppositum. An dicere fortè voluisti esse præter te facultatem corpoream residentem in oculo, aure, cæterisque organis, quæ species rerum sensilium excipiens sensionem ita inchoet, ut tu deinde perficias, ipsaque sis, quæ revera videas, audias, & cætera sentias? Hac nempe de causa, ut puto, tam ipsam sensionem, quàm etiam imaginationem cogitationis speciem facis. Id porro esto: sed vide tamen, an non quæ sensio in brutis est, cùm non sit tuæ absimilis, cogitatio quoque dici valeat: sicque in ipsis etiam brutis Mens sit non dissimilis tui? Ego, inquies, arcem in cerebro tenens, excipio quicquid per spiritus nervis traductos renunciatur: sicque apud me peragitur sensio, quæ dicitur fieri toto corpore. Esto: sed sunt in Brutis nervi, sunt spiritus, est cerebrum, est in cerebro principium cognoscens, quod renunciata per spiritus pari modo excipiat, sensionemque perficiat. Dices illud principium in brutorum cerebro non esse aliud, quàm Phantasiam, sive facultatem imaginatricem. At tu ostende te aliud in cerebro esse, quàm Phantasiam, imaginatricemve humanam. Quærebam mox antè criterium, quo te probares aliam; at non es, opinor, illud allatura. Afferes sanè operationes longè præstantiores, quàm quæ eliciuntur à brutis; At quemadmodum licèt homo sit præstantissimum animalium, non eximitur tamen ex animalium numero; ita quamvis tu exinde proberis imaginatricum sive phantasiarum præstantissima, non eximêre tamen ex numero earum. Nam & quod te mentem specialiter voces, nomen esse potest dignioris sed non diversæ propterea naturæ. Sanè, ut te esse diversæ (hoc est, ut contendis, incorporeæ) naturæ probares, deberes quandam operationem aliâ ratione exserere, quàm exserant Bruta: ac nisi extra cerebrum, saltem independenter à cerebro; quod tamen non facis. Siquidem illo perturbato perturbaris ipsa, eodem oppresso opprimeris; & si quæ rerum species ex eo excidant, non retines ipsa ullius vestigium. Fiunt omnia, inquis, in brutis impulsione cæcâ spirituum, cæterorumque organorum: eo modo, quo in horologio machinave alia peraguntur motus. Sed utcumque id verum sit circa functiones cæteras, ut nutritionis, pulsationis arteriarum, & simileis, quæ ipsæ quoque pari ratione peraguntur in homine; asseri-ne potest vel actiones sensuum,

vel

vel quas passiones animæ dicunt, exseri in brutis cæco impetu, non exseri verò in nobis? Emittit offa in oculum canis sui speciem, quæ in cerebrum usque trajecta, quibusdam quasi hamulis hæret animæ: ipsaque anima proinde & cohærens ipsi totum corpus quibusdam quasi catenulis subtilissimis rapitur ad offam. Emittit etiam lapis intentatus sui speciem, quæ vectis instar animam propellat, corpusque unà abigat, seu fugere cogat. Sed non-ne hæc eadem in homine fiunt? Nisi fortassis alius est modus quo fieri ista concipis, quemque si doceas, valdè obstringas? Ego, inquis, libera sum, estque in mea potestate, ut hominem æque à fuga & prosequutione avertam. Sed nempe facit idem in bruto cognoscens illud principium, & licèt canis nihil interdum minas ictusque reveritus, in offam conspectam prosiliat, quàm facit homo sæpe similia? Latrat, inquis, canis mero impetu, & non ex delectu, ut loquitur homo. Sed & caussæ homini sunt, ut loqui censeatur ex impetu: nam & quod tribuis delectui, ex majore impetû est, & suus quoque bruto est delectus, ubi major est impetus. Vidi certè canem sic latratum suum attemperantem ad lituum, ut omneis soni acuti, gravis, lenti, celeris mutationes imitaretur: quantumcumque illæ pro lubitu & ex inopinato aut crebrescerent, aut producerentur. Ratione, inquis, carent bruta: Sed nimirum carent humanâ, non suâ: adeò proinde ut non videantur ἄλογα dicenda, nisi comparata ad nos, seu ad nostram speciem, cùm alioquin λόγος, seu ratio tam videatur esse generalis, posséque illis attribui, quàm facultas cognoscens, sensusve internus. Dicis ea non ratiocinari. Verùm, cùm non ratiocinentur tam perfectè, déque tot rebus, ac homines: & ratiocinantur tamen, & nihil videtur discriminis, nisi secundùm magìs & minùs. Dicis ea non loqui. Sed cùm non proferant voces humanas (scilicet homines non sunt;) proferunt tamen proprias, iisque ut nos nostris perinde utuntur. Potest, inquis, etiam delirus plureis voces contexere ad aliquid significandum: cùm nihilominus id non possit brutorum sapientissimum. Sed vide, an sis satìs æquus, qui voces humanas exigis in bruto, nec attendis ad proprias. Verùm hæc longioris sunt disquisitionis.

8. Adfers deinde *exemplum ceræ, ac circa illud plurima habes, ut significes aliud esse, quæ vocant accidentia ceræ, aliud ipsam ceram ejusve substantiam, ac opus esse solius mentis, sive intellectus, non verò sensus, aut imaginationis ipsammet ceram ejusve substantiam distinctè percipere.* At primò illud ipsum est, quod omnes vulgò profitentur, abstrahi posse conceptum ceræ substantiæve ejus à conceptibus accidentium. An verò propterea ipsa substantia seu natura ceræ distinctè concipitur? Concipimus quidem præter colo-

 rem,

rem, figuram, liquabilitatem, &c. esse aliquid, quod sit subjectum accidentium, mutationumque observatarum: sed quid-nam, aut quale illud sit, nescimus. Quippe latet semper, & solùm, quasi conjiciendo, subesse debere aliquid putatur. Hinc miror qui dicas te peractâ illâ detractione formarum, quasi vestium, perfectiùs atque evidentiùs percipere quid cera sit. Nam percipis quidem ceram, ejusve substantiam, debere esse aliquid præter ejusmodi formas: at quid illud sit, non percipis, nisi nos fallis. Neque enim id tibi revelatur ut revelari potest homo, cujus priùs vesteis pileumque solum conspeximus: dum ista illi detrahimus, ut quis, aut qualis sit, noscatur. Deinde cùm putes id te quomodocumque percipere, quomodo, quæso, percipis? An non ut aliquid fusum extensumque? Neque enim tanquam punctum concipis, tametsi hujusmodi sit, ut nunc latiùs, nunc contractiùs extendatur. Et cùm hujusmodi extensio infinita non sit, habeatque terminum, an non illud etiam concipis quâdam ratione figuratum? Et cùm videaris tibi illud quasi videre, non-ne illi prætere nescio quem tametsi confusum colorem affingis? Habes id certè ut corpulentius, ita visibilius, quàm merum inane? Quare & tua intellectio imaginatio quædam est. Si dicas te absque ulla extensione, figura, coloreque concipere, dic, bonâ fide, quale-nam ergo? Illud quod habes *de hominibus visis, seu meme perceptis, quorum tamen non nisi pileos aut vesteis conspicimus*, non arguit mentem potiùs esse, quàm imaginatricem, quæ dijudicet. Certè & canis, in quo parem tibi mentem non admittis, simili modo dijudicat, cùm non herum suum, sed pileum solum aut vesteis videt. Quid, quod tametsi herus stet, sedeat, cubet, reclinetur, contrahatur, effundatur, agnoscit tamen semper herum, qui sub omnibus illis formis esse potest, cùm tamen non sub una potiùs, quàm sub alia sit, eadem proportione, quâ cera? Et cùm leporem currentem venatur, integrumque, & mortuum, ac posteà excoriatum discerptumque in frusta videt; putas non existimat eundem semper leporem esse? Quod proinde dicis, *perceptionem coloris, duritiei, & similium, esse non visionem, non tactionem, sed solius mentis inspectionem*; Esto: dummodo mens non differat ab imaginatrice, reipsa: Cùm vero addis, *eam inspectionem esse posse imperfectam, & confusam, vel perfectam & distinctam, prout minùs, vel magis ad illa, ex quibus constat cera, attenditur:* Id sanè arguit, non inspectionem mente factam, illius nescio cujus rei, quæ est præter omneis formas, esse claram distinctamque cognitionem ceræ: sed inspectionem per sensus factam omnium, quantum fieri potest, accidentium, mutationumque, quarum cera est capax. Ex his certè concipere & explicare poterimus quid nomine ceræ intelli-

intelligamus; at nudam illam, vel potiùs occultatam substantiam neque ipsi concipere, neque explicare aliis valemus.

9. Subdis consequenter: *Quid autem dicam de hac ipsa mente, sive de meipso. nihildum enim aliud admitto in me esse prater mentem? Quid, inquam, ego, qui hanc ceram videor tam distinctè percipere? Nunquid meipsum non tantùm multò veriùs, multo certiùs, sed etiam multò distinctius evidentiusque cognosco? Nam si judico ceram existere ex eo ipso, quòd hanc videam, quantò magis me? Fieri enim potest: ut hoc quod video, verè non sit cera. Fieri potest, ut nequidem oculos habeam, quibus quicquam videam: sed fieri planè non potest, cùm videam, sive (quod jam non distinguo) cùm cogitem me videre, ut ipse ego cogitans non aliquid sim. Simili ratione si judico ceram esse, ex eo, quòd hanc tangam; idem rursus efficietur, me esse. Si ex eo, quòd imaginer, vel quavis alia ex caussa, idem planè. Sed & hoc ipsum, quod de cera animadverto, ad reliqua omnia, quæ sunt extra me posita, licet applicare.* Tot tua sunt verba, quæ ideo repono, ut animadvertas demonstrare illa quidem te distinctè cognoscere quòd existas, ex eo, quòd distinctè videas, cognoscasve existere ceram, illaque ejus accidentia, at non probare te propterea cognoscere quæ, aut qualis sis, nec distinctè; quod operæ pretium tamen fuerat; nam quod existas, non dubitatur. Vide interim, ut heic non insistam, ut neque priùs institi circa id, quod cùm nihil in te admittas præter solam mentem, atque idcirco oculos, manus, cæteraque organa corporea excludas; nihilominus loqueris de cera, ejusque accidentibus, quæ videas, quæ tangas, &c. Et quæ profectò neque videre sine oculis, neque tangere sine manibus (seu, ut tecum loquar, cogitare te videre, & tangere) potes. Pergis: *Si magis distincta visa sit ceræ perceptio, postquam mihi non ex solo visu, vel tactu, sed pluribus ex causis innotuit: quantò distinctiùs meipsum à me nunc cognosci fatendum est: quandoquidem nullæ rationes vel ad ceræ vel ad cujusquam corporis perceptionem possunt juvare, quin eædem omnes mentis meæ naturam probent?* Verùm, ut quæ de cera deduxisti, probant tantùm perceptionem existentiæ mentis, non verò naturæ illius, ita non probabunt ampliùs omnia alia. Quòd si velis præterea deducere aliquid ex percepta ceræ aliarumque rerum substantia, inferes solùm, quemadmodum substantiam illam confusè solùm & ut nescio quid concipimus, ita mentem quoque concipi; adeò ut verè repetere liceat quod est à te dictum, *illud nescio quid tui.* Concludis, *atque ecce tandem sponte sum reversus eò, quò volebam. Nam cùm mihi nunc notum sit ipsam Mentem & corpora non propriè à sensibus, vel ab imaginandi facultate, sed à solo intellectu percipi: nec ex eo percipi, quòd tangatur, aut videatur; aperte*

cognosco nihil faciliùs aut evidentiùs meâ mente posse percipi. Ita tu quidem; at ego non video, undénam deducas, aut apertè cognoscas, aliud posse percipi de tua Mente, quàm quòd existat. Unde & quod fuerat ipso titulo Meditationis promissum, fore ut per ipsam mens humana efficeretur corpore notior, non video quid præstitum sit: neque enim tuum institutum fuit probare esse mentem humanam, ejusve existentiam esse existentiâ corporis notiorem? cùm saltem, an sit, existat-ve, controvertatur à nemine, sed voluisti haud-dubiè facere illius naturam notiorem naturâ corporeâ, & hoc tamen non præstitisti. De natura certè corporea recensuisti ipsa, ô Mens, quàm multa noscamus, extensionem, figuram, occupationem spatii, &c. De te verò ecquid-nam tandem? Non es compages, non aër, non ventus, non res incedens, non sentiens, non alia: Hæc ut concedantur (quorum tamen quædam tu quoque refellisti) non ea sunt tamen, quæ exspectamus. Scilicet negationes sunt, & non postulatur quis non sis, sed quid tandem sis. Itaque refers nobis ad summum te esse Rem cogitantem, id est dubitantem, affirmantem, &c. Sed dicere primùm te esse *Rem*, est nihil notum dicere. Hæc enim vox est generalis, indiscreta, vaga, & te non magìs attinens, quàm quicquid in toto est mundo, quàm quicquid non est prorsus nihil. Tu es Res? id est, nihil non es: seu quod est idem, aliquid es: Sed lapis etiam nihil non est, seu aliquid est, & musca similiter, & cætera omnia. Deinde, quod te *Cogitantem* dicis, rem quidem notam dicis, sed tamen non priùs ignotam, neque requisitam à te: Quis dubitet enim quin sis cogitans? Quod nos latet, quod quæritur, intima tua substantia est, cujus proprium est cogitare. Quocirca, ut inquirere, sic concludere oporteret, non quòd sis res cogitans, sed qualis sis res, quæ es cogitans. An-non, si quæratur ex te Vini notitia supra vulgarem, non satis erit tibi dicere, Vinum est res liquida, ex uvis expressa, alba, vel rubra, dulcis, inebrians, &c. sed conabere explorare declararéque utcunque internam ejus substantiam, prout contexta observatur ex spiritu, phlegmate, tartaro, cæterisque partibus, hac aliave quantitate temperationeque inter se commistis. Pari ergo modo cùm tui notitia suprà vulgarem, hoc est hactenus habitam, quæratur: vides haud dubiè non satis esse si nobis renuncies te esse rem cogitantem, dubitantem, intelligentem, &c. sed incumbere tibi, ut labore quodam quasi chymico teipsam ita examines, ut internam tuam substantiam & detegere, & demonstrare nobis possis. Hoc certè si præstiteris, explorabimus ipsimet, sis-ne ipso corpore notior, quod anatomia, quod chymia, quod tot aliæ artes, tot sensus, tot experimenta, cujusmodi sit, multum manifestant.

IN

IN MEDITATIONEM III.

DE DEO,

Quod existat.

I.

CIrca tertiam, ex eo quòd agnoveris claram distinctamque notitiam illius Propositionis, *Ego sum res cogitans*, causam esse certitudinis, quam de illa habes, infers te posse statuere generalem hanc Regulam, *illud omne verum est, quod valde clarè & distinctè percipio.* Cæterùm licèt hactenus Regula nulla melior in tanta rerum caligine inveniri potuerit; cùm videamus tamen ingenia tam magna, quæ videntur debuisse tam clarè tamque distinctè plurima percipere, censuisse rerum veritatem vel in DEO vel in puteo esse absconsam: an non suspicari par est Regulam fortè esse fallacem? Et certè, cùm tibi ignota Scepticorum argumenta non sint, quid est, quod possimus verum inferre, tanquam clarè & distinctè perceptum, nisi apparere id, quod cuique apparet? Ego saporem peponis gratum clarè distinctéque percipio: itaque verum est peponis saporem apparere mihi hujúscemodi: At quod propterea verum sit talem in ipso pepone esse, quomodo mihi persuadeam, qui puer cùm essem, ac bene valerem, secus judicavi; nimirum clarè distinctéque alium in pepone saporem percipiens. Video & multis hominibus secus videri: video & multis animalibus, quæ gustu pollent, optiméque valent. An ergo verum vero repugnat: an potiùs, non ex eo, quòd aliquid clarè distinctéque percipitur, id secundum se verum est, sed verum solummodò est, quòd clarè, distinctéque tale percipiatur. Idem penè est dicendum de iis, quæ ad mentem spectant. Jurâssem aliàs non posse à minore quantitate ad majorem transiri, nisi transeundo per æqualem; non posse item duas lineas, ad sese continuò magis accedenteis, si producerentur infinitè, non tandem concurrere: nempe videbar mihi ista adeò clarè distinctéque percipere, ut pro axiomatibus verissimis indubitatissimisque haberem: & posteà tamen fuêre argumenta, quæ oppositum suaserint, veluti perceptum clariùs distinctiusque. Nunc verò rursus ambigo, cùm ad Mathematicarum suppositionum naturam attendo. Quare & dici quidem potest verum esse me taleis taleisque propositiones agnoscere, prout quantitatem, lineas, & similia hoc se habere modo suppono,

ſuppono, aut concipio: & quòd illæ propterea veræ ſecundùm ſe ſint, pronunciari tutò non poteſt. Et quicquid ſit de rebus Mathematicis, Quæſo te, quod ad cæteras, de quibus jam quæritur, ſpectat, cur-nam tot tamque variæ ſunt inter homines opiniones? Putat unuſquiſque ſe clarè diſtinctéque eam percipere, quam defendit: Et ne dicas pleroſque aut hærere, aut fingere; ſunt ecce, qui pro iis, quas habent, opinionibus, etiam mortem oppetant, tametſi videant alios pro oppoſitis oppetenteis: Niſi verò putas tum demum à pectore imo veras voces non ejici? Et attingis quidem ipſe difficultatem, *quòd priùs multa ut omnino certa ac manifeſta admiſeris, quæ poſtea deprehenderis dubia.* Verùm hoc loco neque ſolvis, neque firmas Regulam; ſed occaſionem ſolum captas differendi dè Ideis, quibus deludi potueris, ut repræſentantibus quidpiam extra te, quod extra te tamen fortaſſis non fuerit; iterumque tractas de DEO deceptore, à quo falli potueris circa illas propoſitiones, *duo & tria ſunt quinque; quadratum non habet plura latera, quàm quatuor:* Quo nempe innuas exſpectandam confirmationem Regulæ, donec Deum eſſe oſtenderis, qui non poſſit eſſe deceptor. Quanquam, ut hoc præmoneam, non tam eſt tibi laborandum, ut confirmes hanc Regulam, ex qua proclive adeò eſt falſùm pro vero admittere, quàm ut proponas Methodum, dirigentem nos, ac docentem, quando fallamur, aut non fallamur, quoties exiſtimamus nos clarè diſtinctéque aliquid percipere.

2. Diſtinguis conſequenter, *Ideas (quas vis eſſe cogitationes, prout ſunt tanquam imagines) in innatas, adventitias, factitias. Et primi quidem generis ſtatuis, quòd intelligas quid ſit Res, quid veritas, quod cogitatio: Secundi, quòd ſtrepitum audias, Solem videas, ignem ſentias; tertii, quòd Sirenas, & Hippogryphes fingas; ac ſubdis poſſe fortè omneis eſſe adventitias; vel omneis innatas, vel omneis factas; quatenus nondum originem illarum clarè perſpexiſti.* Porrò, ne aliqua interea, donec perſpexeris, fallacia ſubrepat, adnotare placet videri omneis Ideas eſſe adventitias, procederéve à rebus extra ipſam mentem exiſtentibus, & cadentibus in aliquem ſenſum. Videlicet mens facultatem habet (vel ipſa potius facultas eſt) non perſpiciendi modo ipſas Ideas adventitias ſeu quas ex rebus per ſenſus trajectas accipit; perſpiciendi, inquam, nudas & diſtinctas, & omnino qualeis in ſe recipit; ſed præterea illas variè componendi, dividendi, contrahendi, ampliandi, comparandi, & id genus ſimilia. Hinc tertium ſaltem Idearum genus diſtinctum non eſt à ſecundo: Nam Idea chimæræ alia non eſt, quàm Idea capitis leonis, ventris capræ, caudæ ſerpentis, ex quibus mens unam componit, cum illæ ſeorſim, ſive ſingulæ, adventitiæ ſint. Sic Idea Gigantis,

tis, hominis-ve instar montis aut mundi totius concepti, non alia est, quàm adventitia, Idea putà hominis magnitudinis vulgaris, quam mens ampliat pro libitu, tametsi tantò confusiùs, quantò ampliùs concipit illam. Sic Idea pyramidis, urbis, aut alterius rei nunquam visæ, non alia est, quàm adventitia visæ anteà pyramidis, urbis, aut alterius rei non-nihil deformata, ac proinde confusâ aliquâ ratione multiplicata, comparataque. Quod spectat ad species, quas dicis innatas, eæ profectò nullæ videntur, & quæcunque dicuntur tales, videntur originem quoque habere adventitiam. *Habeo*, inquis, *à mea natura, quòd intelligam quid sit Res.* Non puto verò te velle loqui de ipsa vi intelligendi, de qua nec dubium, nec quæstio est: sed potiùs de Idea REI. Non loqueris etiam de Idea alicujus Rei particularis: nam Sol, hic lapis, omnia singularia, sunt Res, quarum esse Ideas innatas non dicis. Loqueris ergo de Idea Rei universè consideratæ, & prout cum Ente synonyma est, ac tam latè, quàm illud patet. Quæso te verò, hæc Idea quomodo esse potest in mente, nisi simul sint tot res singulares, illarumque genera, ex quibus mens abstrahat, formetque conceptum, qui nullius singularium proprius sit, & omnibus tamen conveniat? Profectò si Idea Rei innata est, innata quoq; erit Idea animalis, plantæ, lapidis, omnium universalium. Nihilque erit opus, ut nos fatigemus ad internoscendum plura singularia, quo resectis variis discriminibus, id solum retineamus, quod videbitur omnibus commune, seu, quod idem est, generis Ideam. Dicis quoque *te habere à tua natura, ut intelligas quid sit veritas, seu*, ut ego interpretor, *Ideam veritatis.* Porrò, si veritas nihil aliud est, quàm conformitas judicii cum re, de quâ fertur judicium, Veritas est quædam relatio, ac proinde nihil distinctum ab ipsis re Ideaque ad se relatis; seu, quod idem est, ab ipsa rei Idea: quippe quæ & se & rem, qualis est, repræsentat. Quare & non alia est veritatis Idea, quàm Idea rei, quatenus rei conformis est, seu quatenus ipsam repræsentat cujusmodi est: adeò proinde, ut si idea Rei non innata, sed adventitia sit; Idea quoque veritatis adventitia sit, non innata. Et cùm id de qualibet veritate singulari intelligatur, intelligi etiam potest universè de veritate, cujus notio, seu Idea (ut jam dictum est de Idea Rei) ex notionibus, seu Ideis singularium eruitur. Dicis rursus *te habere à tua natura, ut intelligas quid sit cogitatio* (interpretor semper *Ideam cogitationis*): Verùm, ut mens ex Idea unius urbis fingit Ideam alterius: ita ex Idea unius actionis, ut visionis, vel gustationis, fingere potest Ideam alterius, ipsius putà cogitationis. Nempe analogia agnoscitur quædam inter facultates cognoscenteis, unáque ad alterius notitiam facilè deducit. Quanquam de Idea cogitationis laborandum non est: sed de Idea potiùs ipsius

mentis, atque adeò animæ, quam si innatam dederimus, nihil erit incommodi admittere quoque Ideam cogitationis innatam. Quare & exspectandum est, donec probata res fuerit de ipsa Mente, seu anima.

3. Videris posteà *vertere in dubium non tantum, utrùm Idea aliqua procedant ex rebus externis, sed etiam utrum omnino sint externa res aliqua*: Viderisque proinde inferre, *quamvis sint in te Idea rerum, que dicuntur externa, non tamen Ideas arguere, quòd res sint, quoniam non ab ipsis necessario procedant: sed poßint vel à te, vel modo alio nescio quo esse.* Hac puto de causa ante dicebas, *te non percepisse prius terram, cœlum, sidera, sed terra, cœli, siderum Ideas, à quibus posset esse delusio.* Itaque, si nondum credis, terram, cœlum, sidera, & cætera esse, cur, quæso, supra terram ambulas, promovesve corpus, ut respectes Solem? cur ducis ad ignem, ut calorem sentias? cur ad mensam, aut cibum, ut famem exsaties? cur moves linguam, ut loquaris, aut manum, ut hæc ad nos scribas? Certè ista quidem aut dici, aut excogitari subtiliter possunt; at negotium nihil promovent: Et cùm reverà non dubites, quin res istæ extra te sint, agamus seriò, ac bonâ fide, & ut res sunt, ita loquamur. Sin supposita existentia rerum externarum, putas abundè demonstratum non posse nos ex illis mutuari quas habemus ipsarum Ideas: solvendæ tibi rationes sunt, non modò quas ipse tibi objicis, sed quæ præterea objici possunt. Scilicet ita accipis, *quasi idea admittantur provenire ex rebus, quia ita videmur docti à natura; & quia experimur illas à nobis, nostrave voluntate non pendere.* Verùm ut nihil neque de rationibus, neque de solutionibus dicamus, opponendum quoque, & solvendum erat inter cætera, quamobrem in cæco nato nulla sit Idea coloris, aut in surdo vocis: nisi quia istæ res externæ non potuerunt ex se immittere in infelicis illius mentem ullam sui speciem; quod fores à nativitate conclusæ, obicesque illis trajiciendis fuerint perpetuò positi. Urges posteà *exemplum Solis, cujus cum dua sint Idea: una hausta ex sensibus, ut putà quâ parvus apparet: altera ex rationibus Astronomicis, quâ ingens esse concipitur: illa similior, ac verior est, qua non ex sensibus ducta est, sed ex notionibus innatis elicita, vel quacumque alia ratione effecta.* Enimverò geminæ illæ Solis Ideæ similes sunt, & veræ seu Soli conformes: sed una magìs, alia minùs, eodem modo, quo duæ ejusdem hominis Ideæ una emissa ex decimo passu, alia ex centesimo, aut millesimo, similes, & veræ, seu conformes sunt: sed illa magìs, ista minùs, eò quod illa, quæ propior venit, deteritur minùs; quæ longiùs, magìs, ut explicaretur, si liceret paucis, neque tu ipse satis caperes. Quod autem mente solâ percipiamus vastam illam Ideam solis, non ea propterea elicitur ex innata quadam notione; sed ea, quæ per sensum

ſum incurrit, quatenus experientia probat, & ratio illi innixa confirmat res diſtanteis apparere minores ſeipſis vicinis: tantùm ampliatur ipſa vi mentis, quantùm conſtat Solem à nobis diſtare, exæquarique diametro ſua tot illis terrenis ſemidiametris. Et capere vis hujuſce Ideæ nihil à natura eſſe inſitum? illam require ex cæco nato. Experire primùm non eſſe in illius mente coloratam, aut lucidam; experire deinde neque eſſe rotundam, niſi quis illum monuerit, ipſeque priùs corpus rotundum manibus attrectaverit: experiere denique non eſſe tantam, niſi vel ratione, vel auctoritate motus præacceptam ampliaverit. Quanquam, ut iſtud interjiciam, quæſo te, nos ipſi, qui toties ſolem conſpeximus: qui toties apparentem ejus diametrum obſervavimus: qui toties de vera ratiocinati ſumus: quæſo te, inquam, habemus-ne aliam, quam vulgarem imaginem Solis? Colligimus quidem ratione eſſe Solem majorem terrâ centum ſexaginta, & pluribus vicibus: at propterea Ideam-ne tam vaſti corporis habemus? Ampliamus hanc ſanè ſenſibus acceptam, quantùm poſſumus: contendimus mentem quantùm poſſumus: At nihil tamen aliud, quàm tenebras meras nobis facimus: & quoties habere diſtinctam de Sole cogitationem volumus, oportet mens redeat ad ſpeciem, quam intercedente oculo accepit. Sufficit illi ſi non abnuat, quin Sol revera major ſit, quin ſi oculus propiùs admoveatur, ampliorem Ideam adeptura ſit; & interea tamen quantum obtinet, ad tantam attendat.

4. Agnoſcens deinde inæqualitatem, & diverſitatem Idearum, *Procul dubio*, inquis, *illæ, ſubſtantiam mihi exhibent, majus aliquid ſunt, atque, ut ita loquar, plus realitatis objectivæ in ſe continent, quàm illæ, quæ tantum modos, ſive accidentia repræſentant. Et rurſus illa, per quam ſummum aliquem Deum æternum, infinitum, omnipotentem, rerum omnium, quæ præter ipſum ſunt, creatorem intelligo: plus profectò realitatis objectivæ in ſe habet, quàm illæ, per quas finitæ ſubſtantiæ exhibentur.* Incedis porrò heic paſſu grandi. Quare non-nihil ſiſtenda es. Ac non hæreo quidem circa id, quod vocas realitatem objectivam: Satis eſt, quòd cùm vulgò dicant res externas eſſe ſubjectivè; ſeu formaliter in ſeipſis; objectivè autem, ſeu idealiter in Intellectu; videaris tu nihil aliud velle, quàm debere Ideam conformari rei, cujus eſt Idea: adeò ut repræſentativè nihil contineat, quod ipſo facto non ſit in ipſamet re: & tanto plus repræſentet realitatis, quanto res repræſentata plus realitatis in ſeipſa habuerit. Diſtinguis certè ſtatim poſt realitatem objectivam à formali, quæ, ut interpretor, ſit ipſa Idea, non ut repræſentans, ſed ut entitas aliqua. Cæterum conſtat ſeu Ideam ſeu realitatem objectivam ejus, non eſſe menſurandam penes totam realitatem

formalem rei, seu quam res ipsa habet in se: Sed penes eam duntaxat partem, cujus intellectus notitiam accepit: seu, quod est idem, penes notitiam, quam intellectus habet de re. Sic nempe esse in te dicetur Idea perfecta, ejus hominis, quem attentè, & sæpius, & in omnem faciem circumspexeris: at illius, quem in transcursu, quem semel, quem ex parte solùm videris: erit profectò imperfecta. Quòd si non ipsum hominem, sed larvam faciei obductam, & vesteis corpus undequaque contegenteis adspexeris: aut dicendum est non esse in te illius Ideam; aut si est aliqua, illam esse imperfectissimam, summéque confusam. Ex quo dico haberi quidem ideam distinctam germanamque accidentium; at substantiæ sub iis latentis non-nisi confusam, fictamque ad summum. Adeò ut cùm dicis *plus esse realitatis objectivæ in Idea substantiæ, quàm in Idea accidentium:* primùm, negandum sit substantiæ esse veram Ideam, seu repræsentationem, atque idcirco ullam ipsius realitatem objectivam: ac deinde ubi fuerit aliqua concessa, negandum quoque sit eam esse majorem, quàm sit in Ideis accidentium, cùm quicquid realitatis hujusmodi habet, habeat ex Ideis eorum accidentium, sub quibus, vel quorum instar concipi substantiam suprà diximus, declarantes illam concipi non posse nisi ut extensum, figuratum, coloratum aliquid. Circa id, quod subdis *de Idea Dei*, quæso te, cum tibi nondum constet an sit Deus, quomodo nôsti Deum repræsentari per sui Ideam, summum, æternum, infinitum, omnipotentem, omnium creatorem? An-non ex præconceptą de Deo notitia, quatenus audiisti illa attributa de Deo enunciari? Quippe si nihil tale hactenus audiisses, ita-ne describeres? Dices hoc jam solum afferri in exemplum, absque eo, quòd quidpiam adhuc definiatur. Esto: sed vide ne posteà id habeas quasi præjudicatum. Dicis esse in Idea Dei infiniti plus realitatis objectivæ, quàm in Idea rei finitæ. Sed primo, cùm humanus intellectus non sit concipiendæ infinitatis capax: ideo neque habet, neque respicit Ideam infinitæ rei repræsentatricem. Quare & qui infinitum quid dicit, attribuit rei, quam non capit, nomen quod non intelligit; quoniam ut res extenditur ultra omnem illius captum; ita finis negatio extensioni illi attributa ab eo non intelligitur, cujus intelligentia fine aliquo semper coërcetur. Deinde, cùm maximæ quæque perfectiones soleant Deo attribui: videntur eæ omnes desumptæ ex rebus, quas vulgo miramur in nobis, cujusmodi sunt diuturnitas, potentia, scientia, bonitas, beatitudo, &c. quæ quantum possumus ampliantes, pronunciamus Deum æternum, omnipotentem, omniscium, optimum, beatissimum, &c. Quæ Idea porro hæc omnia repræsentat, non habet propterea plus realitatis obje-

objectivæ, quàm habeant res finitæ simul sumptæ, ex quarum Ideis, Idea illa compacta est, ac deinde modo jam dicto adaucta. Nam neque qui dicit æternum, complectitur propterea mente totam extensionem ejus durationis, quæ nunquam cepit, & nunquam desitura est: neque qui omnipotentem, totam multitudinem effectorum possibilium, atque ita de cæteris. Postremò ecquis dici potest habere ideam de Deo germanam, seu quæ repræsentet Deum qualis est? Quàm pusilla res esset Deus, nisi esset alius, haberetque alia, quàm nostra hæc quantillacumque? An non censenda est esse minor perfectionum proportio inter Deum, & hominem, quàm inter elephantem, & intercutaneum animalculum acari? An ergo, si quis ex observatis acari perfectionibus, efformaret in se Ideam, quam elephantis diceret, germanamque asseveraret, ineptissimus haberetur: & sibi plaudet, si quis ex visis hominis perfectionibus, Ideam efformet, quam & Dei esse, & germanam esse contendat? Quæso etiam pauculas istas, quas in nobis esse deprehendimus, quomodo in Deo agnoscimus esse? Esse ubi agnoverimus, qualem-nam licebit propterea ejus essentiam imaginari? Est profectò Deus supra omnem captum infinitis intervallis; & cùm mens nostra ad illius contemplationem comparatur, non modò caligat, sed & nulla est. Quare neque est, cur dicamus germanam ullam esse Ideam, quæ Deum repræsentet; abundéque est, si ex analogia harum rerum nostratium, qualemcumque, & ad usum nostrum eliciamus, formemusque ideam, quæ captum humanum non superet, neque realitatem contineat, quam in rebus cæteris, cæterarumve rerum occasione non percipiamus.

5. Assumis consequenter, *manifestum esse naturali lumine, tantumdem ad minimum debere esse in caussa efficiente, & totali, quantum in effectu est*; idque ut inferas, *tantundem saltem esse debere realitatis formalis in causa Ideæ, quantum objectiva in Idea est.* Passus nempe hic etiam grandis, & in quo non-nihil consistendum sit. Primò vulgare illud dictum, nihil esse in effectu, quod non sit in causa, videtur debere potiùs de materia, quàm de efficiente intelligi. Quippe efficiens externum est, & diversæ plerumque naturæ ab effectu. Et quamvis effectus dicatur habere realitatem ab efficiente; habet tamen non quam efficiens habeat necessariò in se, sed quam mutuari aliunde possit. Patet res perspicuè in effectu artis. Nam quamvis domus habeat totam suam realitatem ab artifice; artifex tamen illam non à se, sed aliunde acceptam tribuit. Idem facit Sol, cùm materiam inferiorem variè commutat, variaque animalia procreat; imò etiam parens, à quo licet proles habet materiæ aliquid; illud tamen non ut à principio efficiente, sed ut à materiali habet.

habet. Quod objicis *esse effectus debere vel formaliter vel eminenter contineri in causa*, nihil ampliùs arguit, quàm effectum aliquando habere formam similem formæ suæ causæ, aliquando dissimilem, & imperfectiorem quidem, adeò ut forma causæ supra illam emineat. Sed non sequitur ut propterea vel eminens causa det aliquid de suo esse, vel quæ continet formaliter, partiatur suam formam cum effectu: Nam & quamvis id fieri videatur in generatione viventium, quæ est ex semine; non dices tamen, opinor, patrem, cùm generat filium, resecare, dareque illi rationalis animæ partem. Uno verbo, causa efficiens non aliâ ratione continet effectum, quàm quatenus illum ex certa materia adumbrare potest ac perficere.

Deinde circa illud, quod infers *de realitate objectiva*, exemplum usurpo imaginis meæ, quæ spectari potest, vel in speculo, cui me objicio, vel in tabula, quam pictor adornat. Ut enim ego ipse sum causa imaginis in speculo, quatenus ex me emitto mei speciem in speculum, & pictor causa imaginis, quæ exhibetur in Tabula: Ita cùm idea vel imago mei sit in te, vel quovis alio intellectu, quæri potest, an ego ipse sim causa illius, quatenus emitto mei speciem in oculum, &c. intercedente oculo in ipsum usque intellectum: an verò sit causa quæpiam alia quæ illam quodam quasi penicillo, stylove in intellectu delineet. Videtur porrò non alia causa præter me esse requirenda: nam & quamvis posteà intellectus mei ideam ampliare, minuere, componere, aliâ ratione tractare possit; ipse sum tamen causa primaria totius realitatis, quam illa habet in se: & quod heic dicitur de me, idem intelligendum est de quolibet objecto externo. Jam realitas illa ideæ distinguitur duplex per te; & formalis quidem alia esse non potest, quàm tenuis illa substantia, quæ ex me effluxit, & in intellectu recepta, inque ideam conformata est. (Nisi velis autem speciem ex objecto procedentem effluxionem esse substantialem, fac quodcumque lubuerit, realitatem semper imminues.) Objectiva autem nihil esse potest præter repræsentationem seu similitudinem mei, quam gerit idea: aut certè præter symmetriam, qua partes ideæ ita disponuntur, ut me referant. Quocunque modo acceperis, nihil esse quidem reale videtur, quoniam est sola relatio partium inter se, & ad me, vel modus realitatis formalis, quatenus hoc modo conformata est: sed nihil refert; dicatur, quia placet, realitas objectiva. Hoc posito, videreris tu quidem debere comparare realitatem formalem ideæ cum realitate mea formali, seu cum mea substantia: & realitatem objectivam ideæ cum symmetria partium mei, seu delineatione, & forma externa: at placet tamen tibi comparare realitatem objectivam ideæ cum realitate mea formali. Porrò quicquid sit de

sit de explicatione superioris axiomatis, patet non modò esse in me tantundem realitatis formalis, quantum est objectivæ in mei idea: sed realitatem etiam formalem ideæ, nihil penè esse respectu meæ formalis, seu totius meæ substantiæ. Quocirca & tibi concedendum esse *tantumdem saltem esse debere realitatis formalis in causa ideæ, quantum objectiva in idea est*, quando totum quicquid in idea est, nihil penè est comparatione ipsius causæ.

6. Subsumis, *si in te sit idea, cujus realitas objectiva sit tanta, ut nec eminenter nec formaliter illam continueris, atque adeò illius causa esse non potueris; tum demum sequi necessariò existere aliquid præter te in mundo: cùm secus careas argumento, quo certus reddaris esse aliquid.* Verùm ex jam dictis tu causa non es realitatis idearum; sed ipsæmet res per ideas repræsentatæ, quatenus emittunt imagines sui in te, ut in speculum: licèt tu ex ipsis occasionem possis aliquando sumere chimærarum depingendarum. Sed seu ipsa sis causa, seu non: an propterea incerta es, esse aliquid præter te in mundo? Bona verba, quæso: nam opus non est, ut, quicquid de ideis sit, argumenta ad id quæramus. Percurris deinceps *Ideas, quæ in te sunt, ac præter ideam tui, numeras ideas Dei, rerum corporearum inanimatarumque, angelorum, animalium, hominum: idque, ut cùm de idea tui difficultatem non esse dicas, inferas ideas hominum, animalium, angelorum, componi posse ex iis, quas habes tui, Dei, rerum corporalium: & ideas rerum corporalium potuisse quoque à te proficisci.* Hoc verò loco mirari subit, qui dicaris habere ideam tui (& fœcundam adeò, ut ex illa possis tot alias depromere,) ac rem carere difficultate: cùm reverà tamen aut ideam tui nullam habeas, aut illam admodum confusam, atque imperfectam, prout jam observavimus in superiorem meditationem. Et inferebas tu in illa, nihil facilius, atque evidentius à te percipi, quàm te ipsam: Quid si, cùm non habeas, nec habere possis tui ideam, dicaris posse quidvis aliud faciliùs, atque evidentiùs, quàm teipsam percipere? Cogitanti certè mihi quorsum fieri possit, ut neque visus seipsum videat, neque intellectus seipsum intelligat: Illud in mentem subiit, quòd nihil agat in seipsum: Quippe nec manus (aut in ipsa digitus summus) se verberat; nec pes sibi calcem impingit. Cùm aliunde verò ad notitiam alicujus rei eliciendam, necesse sit rem agere in facultatem cognoscentem: immittere nempe in illam sui speciem, sive sui specie illam informare: perspicuum videtur ipsam facultatem, cùm extra seipsam non sit, non posse illam sui speciem in seipsam transmittere, neque sui notitiam consequenter elicere, sive, quod idem est, percipere seipsam. Et quare putas oculus, cùm se in seipso non videat, videt tamen

in

in speculo? Nempe quia inter oculum speculumque est interstitium, & oculus ità agit in speculum, immittens in illud sui speciem ut speculum in ipsum reagat, propriam ejus speciem in illum remittens. Dato mihi porrò speculum, in quod ipsa perinde agas: spondeo fore, ut eo reflectente in teipsam tui speciem, tum demum te, non directâ quidem, sed reflexâ tamen cognitione percipias: quousque autem non dederis, spes non est, ut te ipsam nôris. Possem heic quoque insistere, quî dicaris habere ideam Dei; nisi fortè qualem, & quo modo jam diximus? Quî Angelorum? de quibus nisi aliquid audiisses, nescio an unquam cogitâsses? Qui animalium, cæterarumque rerum, quarum, si in sensus non incidissent, penè certus sum te nullas ideas fuisse habituram: ut & nulla habes innumerarum rerum, quarum ad te neque adspectus, neque fama pervenit? Sed his dimissis, illud admitto, ideas diversarum rerum in mente existenteis ita posse componi, ut plures aliarum formæ coöriantur, tametsi quas enumeras, non videantur sufficere ad istam tantam diversitatem, imò neque ad distinctam, determinatamque certæ cujuspiam rei ideam. Hæreo autem solùm circa ideas rerum corporearum, quòd difficultas non parva sit, quomodo ex sola tui idea, dum te pro incorporea geris, teque ut talem consideras, eas deducere ex te possis. Nam si solam substantiam incorpoream nôsti, quomodo fieri potest ut capias præterea substantiam corpoream? Estne aliqua inter hanc & illam analogia? Dicis, utramque convenire in eo, quòd sit apta existere; at ista convenientia non intelligitur, nisi priùs res utraque quæ convenit, intelligatur. Notionem quippe communem facis, quæ priusquam formetur, oportet particularia intelligi. Profectò si ex intellecta substantia incorporea potest intellectus formare ideam substantiæ corporeæ: non est cur dubitemus quin cæcus, vel qui à nativitate detentus fuerit in densissimis tenebris, formare apud se ideam & lucis & colorum possit. Dicis, posse consequenter haberi ideas extensionis, figuræ, motus, aliorumque sensibilium communium: sed facilè nimirum dicis. Id mirum, cur non lucem, colorem, alia, facilitate pari deducas: verùm immorandum in istis non est.

7. Concludis, *Itaque sola restat idea Dei, in qua considerandum est, an aliquid sit, quod à meipso non potuerit proficisci. Dei nomine intelligo substantiam quandam infinitam, independentem, summè intelligentem, summè potentem, & à qua tum ego ipse, tum aliud omne, si quid aliud extat, quodcumque existat, est creatum. Quæ sanè omnia talia sunt, ut quo diligentiùs attendo, tantò minùs à me solo profecta esse posse videantur: ideóque ex antedictis Deum necessariò existere est concludendum.* Scilicet huc est, quò tendebas. Ego verò, ut conclusio-

clusionem amplector: ita non video quî sic concludas. Dicis ista, *quæ de Deo intelligis, hujusmodi esse, ut proficisci à te solo non potuerint:* id nempe intendis, *ut debuerint ab ipso Deo proficisci.* Sed primùm nihil verius est, quàm quòd à te solo profecta non fuerint, seu quod illorum intelligentiam à te, vel per te duntaxat non habueris: sunt enim profecta, habitaque à rebus, à parentibus, à Magistris, à Doctoribus, à societate hominum, in qua es versatus. At mens sola sum, inquies; nihil admitto extra me; ne aures quidem quibus audiverim, neque homines mecum colloquutos. Hæc dicere potes: sed diceres-ne, nisi auribus nos audires, ac nisi essent homines, à quibus verba acciperes? Loquamur seriò, & dic bonâ fide: Voces illas, quas de Deo effers, nonne habes à societate hominum, quibus convixisti? Et cùm ab illis voces habeas, nonne & notiones subjectas designatasque vocibus? Igitur non sint à te solo, videntur tamen non propterea à Deo, sed aliunde esse. Deinde quidnam in illis est, quod acceptâ primùm à rebus occasione, habere ex teipso deinceps non potueris? An-ne propterea aliquid capis, quod sit supra humanum captum? Sanè si intelligeres Deum, cujusmodi est, esset cur à Deo te doctum putares: hæc verò omnia, quæ Deo attribuis, nihil aliud sunt, quàm observatæ aliquæ in hominibus aliisque rebus perfectiones, quas mens humana valeat intelligere, colligere, & amplificare, ut aliquoties dictum jam est.

Dicis, *cùm ex te possit esse idea substantiæ, quia substantia es: non posse tamen ideam substantiæ infinitæ, quia infinitus non es.* Verùm nulla est propterea in te infinitæ substantiæ idea, nisi nomine tenus, & quatenus homines comprehendere (quod est reverâ non comprehendere) infinitum dicuntur: adeò ut necesse proinde non sit talem ideam à substantia infinita proficisci; ea nempe fieri componendo ampliandóque potest: quemadmodum jam dictum est. Nisi cùm prisci philosophi ex comprehenso hoc visibili spatio, hoc unico mundo, his paucis principiis, ipsorum ideas sic in se habuerunt, ut illas ampliantes ideas efformaverint infiniti universi, infinitorum mundorum, infinitorum principiorum: dicturus sis illos non efformâsse tales ideas ex vi suæ mentis: sed eas processisse in mentem ex infinito universo, infinitis mundis, infinitis principiis? Quod defendis autem *te percipere infinitum per veram ideam:* sanè, si illa esset vera, repræsentaret infinitum cujusmodi est, ac proinde perciperes quod est in ipso præcipuum, & de quo nunc agitur, videlicet infinitatem. Verum cogitatio tua semper terminatur ad finitum aliquid, solúmque infinitum dicit, quia non percipis quod est ultra tuam perceptionem: ut proinde non malè censearis percipere infinitum per negationem finiti. Neque sufficit

dicere *percipere te plus realitatis in infinita substantia, quàm in finita.* Oporteret enim te percipere realitatem infinitam, quod tamen non facis. Quin etiam reverà non plus percipis: quoniam finitam solùm amplias, ac deinde imaginaris esse amplius realitatis in eo, quod dilatatum est: quàm in eodem, dum est contractum. Nisi velis quoque Philosophos illos plus percepisse realitatis, quæ reverà esset, cùm plureis mundos conciperent, quàm dum unicum in mente haberent. Ex quo obiter adnoto caussam, cur mens nostra tanto magis confundatur, quanto aliquam speciem sive ideam magis ampliat, ex eo esse videri, quòd hujusmodi speciem à suo situ distrahit, distinctionem partium illi adimit, ac ita totam attenuat, ut tandem evanida fiat. Ne memorem mentem perinde confundi ob causam oppositam, cùm nimis contrahit ideam.

Dicis *non obstare, quod non comprehendas infinitum, aut omnia, quæ in illo sunt: sed sufficere, ut pauca quædam intelligas, quo veram, & maximè claram distinctamque ideam habere dicaris.* Imò verò non habes veram ideam infiniti, sed finiti solùm, si non comprehendas infinitum, sed finitum dumtaxat.

Dici potes ad summum cognoscere partem infiniti; at non propterea ipsum infinitum: ut ille qui nunquam egressus specum subterraneam, dici quidem potest cognoscere partem mundi, at non propterea ipsum mundum: adeò ut propterea ineptus evasurus sit, si tam angustæ partis ideam censeat esse ideam veram germanamque totius mundi. *At*, inquis, *de ratione infiniti est, ut à te, qui finitus es, non comprehendatur.* Credo equidem: at non est de ratione veræ ideæ rei infinitæ, ut illius tantùm partem minimam, sive potiùs nullam, ob nullam cum toto proportionem repræsentet. *Sufficere ais, ut pauca hæc à te clarè percepta intelligas?* Sed nempe, ut sufficit videre extremum capillum ejus hominis, cujus vis habere germanam Ideam. An non esset mei egregia effigies, si pictor unum mei capillum, ejusve extremum duntaxat depingeret? At minor, non dico longè, aut longissimè; sed infinitè etiam est proportio eorum omnium quæ de infinito, seu de Deo cognoscimus, quàm unius mei capilli, apicisve ejus ad meipsum totum. Uno verbo, hæc de Deo nihil probant, quod non probent etiam de infinitis illis mundis; ac tanto magis, quanto illi potuerunt clariùs ex hoc uno clarè perspecto intelligi, quàm Deus, vel ens infinitum ex tua substantia, quæ cujusmodi sit nondum tibi constat.

8. Argumentaris aliundè sic, *Quâ enim ratione intelligerem me dubitare, me cupere, hoc est aliquid mihi deesse, & me non esse omnino perfectum, si nulla idea entis perfectioris in me esset, ex cujus comparatione defectus meos agnoscerem?*

scerem? Verùm si de re aliqua dubitas, si aliquam cupis, si agnoscis quidpiam tibi deesse, quid mirum; cùm non nôris omnia, cùm non sis omnia, cùm non habeas omnia? Agnoscis te non esse proinde omnino perfectum? Et hoc profectò verum est, dicique citra invidiam potest. Ergo intelligis esse aliquid te perfectius? Quid-ni? tametsi quicquid cupis non sit semper te, quacumque ratione, perfectius. Quippe cùm panem desideras, non est panis te vel corpore tuo undequaque perfectior: sed perfectior solùm eâ inanitate, quæ in stomacho tuo est. Quomodò ergo colligas esse aliquid te perfectius? Nempe quatenus vides universitatem rerum, quæ & te, & panem, & cætera complectitur: adeò ut, cùm singulæ partes universi aliquid perfectionis habeant, & aliæ aliis inserviant, adveniréque valeant; facilè sit intelligere plus perfectionis esse in toto, quàm in parte; ac proinde te, cùm sis solum pars, debere agnoscere quidpiam te perfectius. Hoc igitur modo esse potest in te idea entis perfectioris, ex cujus comparatione defectus agnoscas. Ut prætercam posse quoque parteis alias perfectiores esse; te cupere quod illæ habent, & ex iisdem te cum comparatis posse tuos defectus agnosci. Quippe cognoscere potuisti hominem, qui foret sanior, robustior, pulchrior, doctior, moderatior, ac proinde perfectior: neque fuit tibi difficile concipere illius ideam, & ex illius comparatione intelligere, non esse in te gradum sanitatis, roboris, aliarumque perfectionum, quæ in illo forent.

Objicis tibi post-modum, *Sed fortè majus aliquid sum, quàm ipsa intelligam, omnesque illæ perfectiones, quas Deo tribuo, potentiâ quâdam in me sunt, etiamsi nondum ad actum reducantur, ut fieri potest, si mea cognitio magis magisque augeatur in infinitum.* Respondes autem, *Ut verum sit meam cognitionem gradatim augeri, & multa esse in me potentiâ, quæ actu nondum sunt, nihil tamen horum ad ideam Dei pertinet, in qua nihil est potentiale: namque hoc ipsum, gradatim augeri, certissimum est imperfectionis argumentum.* Porrò verum quidem est illa, quæ in idea percipis, esse actu in ipsa idea: at non sunt tamen propterea actu in ipsamet re, cujus est idea. Architectus quippe sibi fingit ideam domus, quæ idea actu constat ex designatis parietibus, tabulatis, tectis, fenestris, &c. Et tamen domus illa, ipsiusque partes, nondum actu sunt, sed potentiâ tantùm. Sic illa Philosophorum idea continet actu infinitos mundos: at non dices propterea illos infinitos actu esse. Quare sive quid in te sit, sive non sit potentia: satis est, quod idea vel cognitio tua, gradatim augeri, ampliarive possit: neque propterea inferri debet, quod per eam repræsentatur, cognosciturve, actu esse. Quod agnoscis deinde *cognitionem tuam nunquam fore infinitam*, ultro accipitur: sed nempe

agnoſcere debes neque fore in te unquam veram germanamque Dei ideam, de quo ſemper ampliùs (imò infinitè) cognoſcendum reſtet, quàm de homine, cujus videris extremum duntaxat capillum. Certè & niſi hominem illum totum videris: vidiſti tamen alium, ex cujus comparatione aliquam facere de illo conjecturam valeas: at aliquid ſimile Deo, illiuſque immenſitati, nunquam eſt datum cognoſcere.

Dicis *te judicare Deum actu infinitum, ut nihil perfectioni ejus addi valeat.* Sed judicas nempe quod ignoras, & ex præſumptione ſolùm judicas, ut judicabant Philoſophi infinitos mundos, infinita principia, ac infinitum univerſum, cujus immenſitati nihil addi poſſet. Quod ſubjicis *eſſe objectivum ideæ non pendere ab eſſe potentiali, ſed ab actuali.* Vide quî poſſit eſſe verum, ſi verum ſit, quod jam diximus de idea Architecti, & antiquorum philoſophorum, ac præſertim ubi memineris hujuſcemodi ideas conflatas eſſe ex aliis, quas intellectus præhabuerit ab exiſtentibus actu cauſis.

9. Quæris deinceps, *an jam habens ideam entis te perfectioris, eſſe ipſa poſſes, ſi tale ens nullum exiſteret?* Et reſpondes, *Nempe à quo eſſem? à me ſcilicet? vel à parentibus? vel ab aliis quibuſlibet Deo minus perfectis?* Probas conſequenter, *Te non eſſe à te*: Sed hoc nihil neceſſe. Rationem etiam reddis, *cur non ſemper fueris:* ſed id quoque ſuperfluum; niſi quatenus vis ſimul inferri debere te cauſam tui non productricem modò, ſed & conſervatricem. Nempe *ex eo, quòd tempus vitæ tuæ plureis parteis habet, infers te creari debere in partibus ſingulis ob mutuam illarum à ſe independentiam.* Sed vide quî id intelligi poſſit. Nam ſunt nonnulli quidem effectus, qui ut perſeverent, neque momento quolibet deficiant, indigent præſentia, continuaque efficientia cauſæ per quam primùm eſſe cœperunt, cujuſmodi eſt ſolis lux (quanquam hujuſmodi effectus non tam iidem reipſa ſunt, quàm æquivalenter, ut de fluminis aqua dicitur:) at videmus alios qui perſeverent non modò eâ cauſâ, quam agnoſcunt, non ampliùs agente, ſed, ſi velis, etiam corruptâ, reductâque in nihilum. Hujus generis ſunt tot res genitæ factæque, ut recenſere pigeat: ſufficitque te eſſe unam ex illis, quæcunque tandem tui cauſa ſit. *At partes tui temporis non dependent aliæ ab aliis?* Heic inſtari poſſet, quænam ſit excogitabilis res, cujus partes ſint à ſe invicem inſeparabiles magis? inter cujus parteis ſit inviolabilior ſeries & connexio? cujus quæ ſunt partes poſteriores poſſint minùs averti, magìs cohærere, magìs dependere à prioribus? Sed ne hæc urgeamus, quid proptereà facit hæc ſeu dependentia ſeu independentia partium temporis, quæ externæ ſunt, ſucceſſivæ ſunt, activæ non ſunt, ad tui productionem, reproductionemve? Profectò nihil magìs, quàm fluxus, ac pertranſitio

partium

partium aquæ, ad productionem reproductionemve alicujus rupis, quam fluvius præterfluit: *At ex eo quod paulò antè fueris, non sequitur te nunc esse debere?* Credo sanè: verum non ex eo, quòd causa requiratur, quæ te de novo creet: sed quòd non teneatur abesse causa, quæ te possit destruere; vel tu non debeas in te habere imbecillitatem, quâ tandem deficias.

Dicis *proinde esse manifestum naturali lumine, conservationem à creatione non nisi ratione differre.* Sed quomodo est manifestum, nisi fortè in ipsa luce, effectibusve similibus? Subdis *non esse in te vim, per quam paulò pòst sis futura, quod conscia illius non sis, cum sis tamen res cogitans.* Verùm est in te aliqua vis, quâ possis existimare te quoque paulò pòst futuram: non tamen necessariò aut indubiè, quia illa tua vis, seu naturalis constitutio, quæcumque ea sit, eò non extenditur, ut omnem causam corrumpentem, seu internam, seu externam arceat. Quare & futura es, quòd vim habeas, non quæ te de novo producat, sed quæ, ut perseveres, præstare sufficiat, nisi corrumpens causa superveniat; Quòd autem colligis *dependere te ab aliquo ente diverso à te*, bene colligis; non tamen quasi de novo ab eo producaris: sed quasi producta ab ipso olim fueris. Pergis *tale ens non esse parentes, aliasve causas quaslibet.* Sed quare parentes non sint à quibus videris adeò manifestè unà cum corpore producta, ne aliquid dicam de Sole, cæterisque causis concurrentibus? *At ego*, inquis, *sum res cogitans, ideamque Dei in me habens?* Verùm nonne parentes tui mentesve illorum fuere quoque res cogitantes, habentesque ideam Dei? ut propterea heic urgeri non debeat effatum illud de quo jam antè, *tantumdem ad minimum esse debere in caussa, quantum in effectu. Si sit alia*, inquis, *præter Deum causa, quæri potest, an sit à se, vel ab alia? Nam si à se, erit Deus, si ab alia, toties quæretur, donec ad illam perveniatur, quæ à se, & sit Deus; cùm in infinitum progredi non liceat.* Verùm si causa fuêre parentes, ea potuit esse, non à se, sed ab alia, illaque rursus ab alia, atque ita in infinitum. Neque absurdum probaveris progressum istum infinitum, nisi simul probes cœpisse aliquando mundum, ac ideo fuisse parentem primum, cujus parens non fuerit. Infinitus certè progressus videtur duntaxat absurdus in causis ita inter se connexis subordinatisque, ut inferior agens sine superiore movente non possit: ut dum lapis quidpiam impellit, impulsus à baculo, quem impellit manus, vel cùm infimus annulus catenæ pondus trahit, tractus ipse à superiore, & iste ab alio; sic enim perveniendum est ad unum movens, quod primum moveat. At in causis ita ordinatis, ut priore destructâ, ea, quæ ab illa pendet, supersit, possitque agere, non videtur esse perinde absurdum. Hinc cùm dicis *satis apertum, progressum heic in-*

finitum non dari: vide an fuerit adeò apertum Aristoteli, qui persuasus tantopere fuit nullum fuisse parentem primum. Pergis, *nec plureis causas partialeis ad te efficiendum convenisse, ex quibus ideas variarum perfectionum Deo attributarum acceperis; cùm illæ reperiri non possint, nisi in uno, ac solo Deo, cujus unitas, seu simplicitas est præcipua perfectio*. Verumtamen, seu una, seu plures tui causæ fuerint, non est propterea necesse, ut illæ in te impresserint suarum perfectionum ideas, quas adunare potueris. Interea verò occasionem facis quærendi à te, cur nisi plures tui causæ, saltem res plures esse potuerint, quarum perfectiones mirata, beatam illam rem duxeris, in qua existerent omnes simul? Nôsti ut Pandoram Poëtæ describant: Quid-ni tu mirata in hominibus variis eminentem quandam scientiam, sapientiam, justitiam, constantiam, potentiam, sanitatem, pulchritudinem, beatitudinem, diuturnitatem, & alia, componere hæc omnia non potuisti, & suspiciendum existimare, si quis omnia simul haberet? Cur non deinceps omneis perfectiones variis gradibus adaugere, donec ille magis videretur suspiciendus, si ejus scientiæ, potentiæ, durationi, & cæteris nihil deesset, addive posset, sicque foret omnisciens, omnipotens, æternus, & cætera omnia? Et cùm videres tales perfectiones in humanam naturam cadere non posse, cur non potuisti existimare beatam fore illam naturam, si cui ista competerent? Cur non dignum putare investigatione, talisne esset aliqua, an-non? cur non argumentis quibusdam induci, ut consentaneum magis videretur esse, quàm non esse? Cur non consequenter ipsi adimere corporeitatem, limitationem, & cætera omnia, quæ imperfectionem quandam connotarent? Ita profectò processisse plurimi videntur; cùm existentibus tamen variis ratiocinationis modis, gradibusque, aliqui corporeum reliquerint Deum, aliqui membra humana habentem, aliqui non unum, sed multiplicem, & quæ sunt alia nimis vulgaria. Circa illud *de perfectione unitatis*: nihil repugnat omneis perfectiones Deo attributas concipere, ut intimè junctas, & inseparabileis; tametsi idea, quam habes illarum non ab ipso fuerit in te posita, sed à te hausta ex rebus perspectis, ampliataque, ut dictum est. Sic certè depingunt non modò Pandoram omnibus donis perfectionibusque ornatam deam: sed perfectam etiam Rempublicam, perfectum Oratorem, &c. Denique *ex eo, quòd existas, entisque perfectissimi ideam in te habeas, concludis demonstrari evidentissimè existere Deum*; At, cùm conclusio vera sit, *Deum nempe existere*; non apparet tamen ex dictis, eam esse à te evidentissimè demonstratam.

10. *Superest*, inquis, *ut examinem, quâ ratione ideam istam à Deo accepi*: *neque*

neque enim illam à sensibus hausi; nec etiam à me efficta est (nam nihil ab illa detrahere, nihil illi superaddere planè possum) ac proinde superest, ut mihi sit innata; quemadmodum etiam mihi est innata idea mei ipsius. Enimverò ut illam partim haurire à sensibus, partim effingere potueris, aliquoties jam dictum est. Quod autem dicis te nihil posse illi addere aut detrahere, cogita ut initio non æquè perfectam habueris: cogita ut possint esse homines, vel angeli, aut aliæ naturæ te doctiores, à quibus aliqua moneri de Deo valeas, quæ nondum novisti: Cogita posse saltem Deum te sic erudire, eaque claritate sive in hac vita, sive in alia perficere, ut reputari nihilum, quicquid de illo jam nôsti, possit. Quicquid demùm sit, cogita, ut ex perfectionibus rerum creatarum fieri adscensus valeat ad cognitionem perfectionum Dei, & ut illæ omnes non uno momento noscuntur, possuntque & plures & plures in dies detegi: ita posse ideam Dei non uno momento haberi perfectam, sed magis magisque in dies perfectiorem. Pergis, *& sanè non mirum est Deum in creando, ideam illam mihi indidisse, ut esset tanquam nota artificis operi suo impressa. Nec opus est, ut nota illa sit aliqua res ab opere ipso diversa: sed ex hoc uno, quod Deus me creavit, valde credibile est me quodammodo ad imaginem, & similitudinem ejus factum esse: illamque similitudinem, in qua idea Dei continetur, à me percipi per eandem facultatem, quâ ego ipse à me percipior: hoc est dum meipsum intelligo, non modo intelligo me esse rem incompletam, & ab alio dependentem, remque ad majora sive meliora indefinitè aspirantem: sed simul etiam intelligo illum, à quo pendeo, majora ista omnia non indefinitè, & potentiâ tantùm, sed reipsa infinitè in se habere, atque ita Deum esse.* Ac tu speciosè quidem hæc omnia, ipseque non esse vera non objicio: sed quæsierim tamen undénam probentur? Ut antedicta enim prætercam, Si idea Dei est in te, ut nota artificis operi impressa, quis-nam est modus impressionis? Quæ-nam est forma istius notæ? quonam modo illam discernis? Si non est aliud ab opere, sive à re ipsa: tu ipsa ergo es idea? tu ipsa nihil aliud es, quàm cogitationis modus? tu ipsa es & nota impressa, & subjectum impressionis? *Credibile est,* inquis, *te factam ad imaginem & similitudinem Dei*: Credibile sanè religiosâ fide: at ratione naturali, quî liceat intelligere, nisi Deum facias hominiformem? Et, in quo-nam consistere potest hæc similitudo? An tu cùm sis pulvis, & cinis, præsumere te similem potes æternæ illi, incorporeæ, immensæ, perfectissimæ, gloriosissimæ, & quod caput est, invisibilissimæ, incomprehensibilissimæque naturæ? An illam de facie novisti, ut tecum ipsa comparans, asseverare conformem possis? *Credibile dicis ex eo, quod creavit*: sed ex eo potiùs incredibile est. Siquidem opus operanti simile non est, nisi cùm

ab

ab eo generatur per communicationem naturæ. At tu hoc modo genita à Deo non es; neque enim es ejus proles, naturæve ejus particeps: sed creata solùm es; hoc est ab eo ficta secundùm ideam; adeò ut non possis te dicere illi magìs similem, quàm sit domus fabro murario. Atque id quidem suppositâ, tui, quam nondum probâsti, à Deo creatione. *Percipis*, inquis, *similitudinem, dum intelligis te rem incompletam, dependentem, & ad majora melioraque adspirantem.* Sed quare non hoc potiùs sit dissimilitudinis argumentum: cùm Deus ex opposito sit completissimus, independentissimus, sibi sufficientissimus, quippe maximus, optimusque? Ut præteream, cùm te dependentem intelligis, non propterea statim intelligere te id, à quo dependes, esse aliud, quàm parentes: vel si aliud intelligis, non subesse causam, cur te ipsi similem putes. Ut præteream quoque mirum esse, cur non cæteri hominum sive mentium, idem, quod tu, intelligant: ac præsertim, cùm non sit ratio, cur non credatur Deum illis, perinde ac tibi, impressisse ideam sui. Profectò vel hoc unum arguit non esse ideam à Deo impressam: quandoquidem si ita esset, & omnibus, & simul una eademque impressa esset, hominesque omnes conciperent Deum simili formâ ac specie; eadem illi tribuerent; eadem planè de eo sentirent; cùm oppositum tamen notissimum sit. Sed de his tamen multa jam nimis.

IN MEDITATIONEM IV.

De Vero, & Falso.

I.

CIrca quartam, Recenses initio quæ putas in superioribus demonstrata, quibusque factam viam præsumis ad progrediendum ulteriùs. Ipse, ne remoram injiciam, non insistam continuò debuisse te illa firmiùs demonstrare; abundè erit, si memineris quid concessum fuerit, quid non: ne res trahatur in præjudicium, Ratiocinaris consequenter non posse Deum fallere te, &, ut facultatem fallacem, errorive obnoxiam, quam ab ipso habes, excuses, conjicis culpam in nihilum, cujus tibi ideam quandam obversari dicis, ex quo te ais participare, inter quod, & Deum te medium assumis. Ac pulchra quidem ratiocinatio: sed ut præteream explicari non posse quomodo habeatur, aut qualis sit nihili idea, quomodo participemus ex nihilo, & alia; observo solùm, ex distinctione hac non tolli, quin Deus potuerit dare homini facultatem judi-

judicandi erroris immunem. Nam quamvis non dedisset infinitam, ejusmodi tamen dare poterat, quæ errori non assentiretur, adeo ut, quæ nôsset quidem, ea clarè perciperet; quæ non nôsset, non pronunciaret esse hujusmodi, potiùs quàm alia. Id tibi objiciens, *non mirandum censes, si aliqua à Deo fiant, quorum rationem non intelligas*. Et id quidem rectè, sed mirandum tamen, esse in te ideam veram, quæ repræsentet Deum omniscium, omnipotentem, omnino bonum, & videre te nihilominus aliqua ejus opera non omnino absoluta: adeò ut, cùm saltem potuerit perfectiora condere, neque tamen condiderit: argumento esse videatur, quòd aut nescierit, aut non potuerit, aut noluerit: ac saltem in eo imperfectus fuerit, quòd si sciens, & potens noluerit, posthabuerit perfectionem imperfectioni.

Quod autem à *Physica consideratione rejicis usum causarum finalium*, aliâ fortassis occasione potuisses rectè facere: at de Deo cùm agitur, verendum profectò, ne præcipuum argumentum rejicias, quo divina sapientia, providentia, potentia, atque adeò existentia lumine naturæ stabiliri potest. Quippe ut mundum universum, ut cœlum & alias ejus præcipuas partes prætercam, undenam, aut quomodo meliùs argumentari valeas, quàm ex usu partium in plantis, in animalibus, in hominibus, in te ipso (aut corpore tuo) quæ similitudinem Dei geris? Videmus profectò magnos quosque viros ex speculatione anatomica corporis humani non assurgere modò ad Dei notitiam, sed hymnum quoque ipsi canere, quòd omnes partes ita conformaverit, collocaveritque ad usus, ut sit omnino propter solertiam atque providentiam incomparabilem commendandus.

Dices Physicas esse causas hujusmodi formæ, ac situs, quæ investigari debeant, ineptosque esse, qui ad finem, potiùs quàm ad agens aut materiam recurrant. Sed cùm nemo mortalium possit intelligere, necdum explicare, quòd agens formet, collocetque eo quo observamus modo valvulas illas, quæ ad vasorum orificia in sinubus cordis constitutæ sunt; cujus conditionis, aut unde mutuetur materiam, ex qua illas elaborat: quomodo sese ad agendum applicet: quibus utatur organis, aut quomodo illa usurpet: quid opus illi, ut ea temperie, consistentia, cohærentia, flexilitate, magnitudine, figura, situ illas perficiat? Cùm, inquam, nemo Physicorum hæc & alia perspicere declarareque valeat; quid est, cur non saltem miretur præstantissimum illum usum, & ineffabilem providentiam, quæ tam appositè ad illum taleis valvulas concinnavit? Cur non laudetur, si exinde primam quandam causam necessario admittendam

agnoſcat, quæ iſta, cæteraque omnia ſapientiſſimè, & ad ſuos fines conſonantiſſimè diſpoſuerit?

Dicis *temeritatem eſſe inveſtigare fines Dei*? Sed cùm id poſſit eſſe verum, ſi intelligantur fines quos ipſe Deus occultos voluit, aut inveſtigari prohibuit: non profectò tamen, ſi illi, quos quaſi in propatulo poſuit, quique non multo labore innoteſcunt, ac ſunt aliunde hujuſmodi, ut laus magna ad ipſum Deum, tanquam auctorem referatur.

Dices fortè ideam Dei, quæ eſt in unoquoque, ſufficere ad habendum veram, germanamque de Deo, ejuſque providentia notitiam: abſque eo quòd aut ad fines rerum, aut ad aliud quid omnino reſpiciat. Verùm non ſunt omnes eâ felicitate, quâ tu, ut ideam illam tam perfectam à nativitate obtineant, vel tanta claritate objectam contueantur. Quamobrem quibus Deus non dedit tantam hanc perſpicaciam, invidendum non eſt, quod ex inſpectione operum cognoſcere, glorificareque opificem poſſint. Ne memorem id non obſtare, quominus ideâ illa uti liceat, quæ etiam videtur omnino ex cognitione rerum ita perfici, ut tu, ſi verum dicere velis, huic cognitioni non prorſus parum, ne omnia penè dicam, debeas. Quæſo te enim, quouſque tandem progreſſuram te fuiſſe putas, ſi ex quo es infuſa in corpus, manſiſſes huc uſque in eo clauſis oculis, obturatis auribus, & nullo denique ſenſu externo hanc rerum univerſitatem, & quicquid extra eſt, percepiſſes: totaque interea meditando apud te, volvendoque & revolvendo cogitationes, ævum triviſſes? Dic bona fide, & deſcribe, quam ideam tui, Deique te exiſtimas fuiſſe habituram.

2. Solutionem deinde affers, *quòd creatura viſa imperfecta conſiderari debeat non ut totum quid, ſed tanquam univerſi pars, quâ ratione perfecta erit.* Et laudanda ſanè diſtinctio: ſed hîc non agimus de imperfectione partis, ut pars eſt, & cum integritate totius confertur; ſed ut in ſe totum quid eſt, munuſque ſpeciale exercet: quod cùm ad univerſum retuleris, difficultas ſemper reſtabit, annon revera univerſum futurum fuiſſet perfectius, ſi omnes ejus partes perfectæ exſtitiſſent, quàm nunc ſint, partibus pleriſque imperfectis exiſtentibus. Sic enim illa Reſpublica eſt futura perfectior, in qua cives omnes boni fuerint, quàm alia, in qua plerique, aut aliqui mali.

Quare & cùm poſtmodum dicis, *majorem quodammodo eſſe univerſitatis rerum perfectionem, quod partes aliquæ illius ſint errori obnoxiæ, quàm ſi omnes ſimiles eſſent*; perinde eſt, ac ſi dicas majorem quodammodo eſſe Reipublicæ perfectionem, quòd aliqui cives mali ſint, quàm quòd omnes boni.

Ex

Ex quo fit, ut quemadmodum videtur planè esse debere pro optimi Principis voto, habere omnes cives bonos: ita videatur esse debuisse pro instituto Auctoris Universi, partes ejus omnes creari, esseque erroris immunes. Et quamvis possis dicere perfectionem earum, quæ sunt immunes, apparere majorem ex oppositione earum, quæ sunt obnoxiæ: illud tamen est per accidens solum: quemadmodum virtus bonorum, quamvis eluceat quodammodo ex oppositione eorum, qui vitiosi sunt, elucet solùm ex accidenti. Adeò ut quemadmodum desiderandum non est, ut aliqui cives mali sint, quo boni fiant illustriores: ita neque videatur fuisse committendum, ut aliquæ universi partes forent errori obnoxiæ, quo clarerent magis, quæ forent immunes.

Dicis *non habere te jus conquerendi, quod Deus te eam in mundo sustinere personam voluerit, quæ non esset omnium præcipua, & maximè perfecta:* sed hoc non tollit dubium, cur satis illi non fuerit sustinendam dare personam, quæ ex perfectis minima esset: & non etiam tibi dare imperfectam. Nam & quamvis principi vitio non vertatur, quòd non omnes cives ad sublimia munera vocet, sed aliquos habeat in mediis, aliquos in infimis; verteretur tamen, si non aliquos modò destinaret operibus vilissimis, sed aliquos etiam destinaret pravis.

Dicis *te non posse rationem afferre, quâ probes Deum tibi majorem cognoscendi facultatem, quàm dederit, dare debuisse: atque quantumvis peritum artificem esse intelligas, non ideo tamen putare te illum in singulis operibus omnes perfectiones ponere debuisse, quas in aliquibus potest ponere.* Verùm viget semper quod modò dicebam: vidésque non tam difficultatem esse, cur Deus tibi facultatem cognoscendi majorem non dederit, quàm cur dederit errantem: neque controverti cur artifex summus perfectiones omnes dare nolit omnibus operibus, sed cur etiam aliquibus tribuere velit imperfectiones.

Dicis: *tametsi non valeas ab erroribus abstinere ex evidenti perceptione rerum; posse tamen ex instituto, quo firmiter tibi proponas nulli rei assentiri, quam evidenter non perceperis.* Sed utcumque possis ea semper attentione esse; nonne semper est imperfectio, ea, quæ dijudicare est opus, non percipere evidenter, ac errandi periculo esse perpetuò obnoxium?

Dicis *errorem inesse in ipsa operatione, quatenus à te procedit, & privatio quædam est; non in facultate, quam à Deo accepisti, neque etiam in operatione, quatenus ab illo dependet.* Sed, non sit error in facultate à Deo accepta proximè; est tamen remotè, quatenus cum ea imperfectione creata est, ut errare possit. Quare *non est quidem*, ut aias, *quod conquerare de Deo, qui re-*

verà tibi nihil debuit, & tamen illa bona tribuit, ob quæ debes illi gratias agere: sed est semper quod admiremur, cur perfectiora non dederit, si scivit quidem, si potuit, si livore ductus non fuit.

Addis, *neque esse cur conquerare, quod tecum concurrat ad errandi actum: cùm actus omnes sint veri & boni, quatenus à Deo dependent, majorque quodammodo perfectio in te sit, elicere illos posse, quàm non posse: & privatio, in qua sola falsitatis, & culpæ est ratio formalis, concursu Dei nullo indigeat, quia neque sit res, neque ad eum relata.* Verùm cùm sit illa subtilis distinctio, non tamen planè satisfacit. Si quidem non concurrat Deus ad privationem, quæ est in actu, falsitasque & error est, concurrit tamen ad actum, ad quem si non concurreret, privatio non esset; & aliunde ipse est Auctor potentiæ, quæ fallitur, aut errat, atque adeò, ut ita dicam, impotentis potentiæ: sicque defectus, qui est in actu, non tam ad illam, quæ impotens est, quàm ad Auctorem, qui impotentem fecit, nec potentem, potentioremve, cùm possit, voluit facere, videtur esse referendus. Certè ut fabro non vertitur vitio, quòd aperiendo scriniolo prægrandem clavim non elaboret, sed quod pusillam fabricatus, formam aperiendo aut inhabilem, aut difficilem tribuat: ita non est quidem culpa in Deo, quòd facultatem judicatricem tribuens homuncioni, non tantam illi dederit, quantam rebus vel omnibus, vel plurimis, vel maximis suffecturam arbitraretur: sed permirum est, cur ad pauca illa, quæ dijudicari ab homine voluit, imparem, implicitam, incértamque tribuerit.

3. Requiris proinde *quænam sit in te falsitatis, vel erroris causa.* Ac primùm quidem hîc non disputo, cur *intellectum* voces *solam facultatem noscendi ideas*, seu res ipsas simpliciter, & absque ulla affirmatione, aut negatione apprehendendi: *voluntatem vero ac liberum arbitrium* voces *facultatem judicandi*, cujus sit affirmare, aut negare, assentiri, aut dissentire. Propono solùm; quare voluntas libertasve arbitrii limitibus nullis circumscribatur per te, circumscribatur intellectus? Sanè enim videntur hæ duæ facultates æquè latè patere, & non intellectus saltem minùs, quàm voluntas; cùm in nullam rem voluntas feratur, quàm intellectus non præviderit.

Dixi *non saltem minùs*: Quippe videtur intellectus etiam latiùs, quàm voluntas patere; siquidem non modò voluntas, sive arbitrium, judicium, & consequenter electio, persequutio, fuga, de nulla re est, quam non apprehenderimus, seu cujus idea percepta & proposita ab intellectu non fuerit: sed etiam multa obscurè intelligimus, de quibus nullum judicium, persequutio, aut fuga est: & facultas judicandi ita sæpe est anceps, ut paribus

ribus rationum momentis, nullisve existentibus, nullum sequatur judicium, cùm intellectus interim apprehendat ea, quæ remanent injudicata.

Quod porrò dicis *te posse semper majora majoraque intelligere, ac nominatim facultatem ipsam intellectus, cujus ideam etiam infinitam formare valeas*: hoc ipsum arguit intellectum non esse magis limitatum, quàm voluntatem; quando sese extendere ad usque objectum infinitum potest. Quod verò agnoscis *voluntatem tuam exæquari voluntati divinæ, non extensivè quidem, sed formaliter*: vide quorsum idem non possit de intellectu quoque dici, ubi formalem intellectus, non secus atque voluntatis notionem definiveris. Sed paucis, dic nobis, ad quid se voluntas extendere possit, quod intellectum effugiat? Non videtur proinde *error ex eo nasci, ut asseris, quod voluntas latius, quàm intellectus pateat, & sese ad illa judicanda extendat, quæ intellectus non percipit*: sed ex eo, quod cùm æquè latè pateant, intellectus aliquid percipit non benè, & voluntas judicat non benè.

Quare neque est *cur voluntatem ultra fines intellectus* promoveas; cùm neque judicet de rebus, quas intellectus non percipit, & pravè solùm judicet, quòd intellectus pravè percipiat. Quod *exemplum de reipsa* adfers circa ratiocinium à te factum de rerum existentia; procedit quidem rectè, quantùm ad judicium de tui existentia spectat; sed quantùm spectat ad alia, videtur non rectè assumptum: Cùm, quicquid dicas, vel potiùs ludas, reverâ non dubites; sed omnino judices esse aliquid præter te, & à te distinctum; quippe aliquid præter te, & à te distinctum præintelligens. Quod supponis *nullam rationem occurrere, quæ unum persuadeat magis quàm aliud*, supponere potes, at simul debes supponere, nullum sequuturum judicium, sed voluntatem semper fore indifferentem, neque se ad judicandum determinaturam, quousque intellectui major aliqua verisimilitudo ex una parte, quàm ex alia occurrerit. Quod proinde dicis *hanc indifferentiam ita extendi ad ea, quæ non satis perspicuè cognoscuntur, ut quantumvis probabiles conjecturæ te in unam partem trahant, sola cognitio, quod sint conjecturæ, te impellere ad contrariam assensionem possit*: id nullo modo videtur verum. Quippe cognitio illa, quod sint solùm conjecturæ, faciet quidem ut judicium de ea parte, in quam te trahunt, cum aliqua formidine & hæsitatione feras: sed numquam faciet, ut judicium feras de parte contraria: nisi postquàm occurrerint conjecturæ non modo æquè probabiles, verùm etiam probabiliores. Quod subdis *te id fuisse expertum his diebus, cum falsa esse supposuisti, quæ maximè vera esse credideras*: memento id tibi non fuisse concessum: neque enim revera sensisse, aut persuasisse tibi

 potes,

potes, non vidisse te solem, terram, homines, alia: non audiisse sonos, non ambulasse, non comedisse, non scripsisse, non loquutum fuisse (usam scilicet corpore, organisve ejus,) non alia.

Denique ergo *forma erroris* non tam videtur consistere *in non recto usu liberi arbitrii*, sicut asseris, quàm in dissonantia judicii à re judicata: & ex eo quidem orta, quòd intellectus illam rem secùs, quam sese habeat, apprehendat. Quare & non tam videtur esse culpa arbitrii, quòd non rectè judicet, quàm intellectus, quod non rectè demonstret. Quippe ea videtur arbitrii ab intellectu dependentia, ut si intellectus quidem aliquid clarè percipiat, videaturve percipere, arbitrium ferat judicium ratum, atque determinatum, seu id reipsa verum sit, seu verum esse existimetur. Sin autem obscurè, tum arbitrium ferat judicium dubium, ac formidolosum, & pro tempore tamen habitum verius, quàm oppositum; seu in reipsa veritas, seu falsitas subsit. Ex quo fit, ut non tam cavere possimus, ne erremus, quàm ne in errore perseveremus: expendamusque propria judicia non tam vim facientes arbitrio, quàm applicantes intellectum ad clariorem notitiam, quam judicium semper secuturum sit.

4. Concludis, fructum exaggerando, quem ex hac meditatione potes consequi, ac præscribis *quid sit agendum, ut assequaris veritatem. Nempe assequuturum te dicis, si tantum ad omnia, quæ perfectè intelligis, satis attendas: atque illa à reliquis, quæ confusius & obscurius apprehendis, secernas.*

Hoc porrò non modò est verum: sed etiam hujusmodi, ut tota præcedens meditatio, sine qua potuit intelligi, videatur fuisse supervacanea. Attende tamen, eximie vir, difficultatem non videri, an, ut non fallamur, debeamus clarè atque distinctè intelligere aliquid, sed, Qua arte, aut methodo discernere liceat, ita nos habere claram distinctamque intelligentiam, ut ea vera sit, nec fieri possit, ut fallamur. Quippe initio objecimus, nos non rarò falli, tametsi nobis videamur aliquid adeò clarè distinctéque cognoscere, ut nihil possit clariùs & distinctiùs. Tu quoque id tibi ipse objecisti, & exspectamus tamen adhuc istam artem, seu methodum, cui præcipuè sit incumbendum.

IN MEDITATIONEM V.

De essentia rerum materialium; & iterùm de Deo, quòd existat.

I.

CIrca quintam, Dicis primum te distinctè imaginari *quantitatem, hoc est extensionem in longum, latum, & profundum; itemque numerum, figuram, situm, motum, durationem.* Ex his omnibus, quorum te ideas habere dicis, seligis figuram, & ex figuris Triangulum, de quo hæc habes: *etsi fortassis talis figura nullibi gentium extra cogitationem meam existat, nec unquam extiterit: est tamen profectò determinata quædam ejus natura, quæ à me non efficta est, nec à mente mea dependet, ut patet ex eo, quòd demonstrari possint varia proprietates de isto Triangulo, nempè, quòd ejus tres anguli sint æquales duobus rectis: quod maximo ejus angulo maximum latus subtendatur: & similes, quas velim, nolim, clarè nunc agnosco, etiamsi de iis nullo modo antè cogitaverim, cum Triangulum imaginatus sum, nec proinde à me fuerint efficta.* Et tantum habes de essentia rerum materialium: nam quæ paucula subjicis, eodem pertinent. Ac hærere quidem hîc nolo: insinuo solùm durum videri statuere *aliquam naturam immutabilem & æternam præter Deum termaximum.*

Dices te proferre nihil aliud, quàm quod in Scholis efferunt, naturas seu essentias rerum esse æternas, fierique de ipsis propositiones sempiternæ veritatis. Sed hoc durum perinde est, & capi aliunde non potest, esse naturam humanam, cùm nullus est homo: aut dici rosam esse florem, cùm ne rosa quidem est.

Dicunt aliud esse loqui de essentia, aliud de existentia rerum; & non esse quidem ab æterno existentiam rerum, sed esse tamen essentiam. Verùm, cùm præcipuum, quod est in rebus, sit essentia, ecquidnam magni Deus facit, quando producit existentiam? Videlicet non ampliùs facit, quàm dum sartor veste induit hominem. Quanquam quî defendent essentiam hominis, quæ est in Platone, esse æternam, & independentem à Deo? Ut universalis est, inquient. At in Platone, nihil est, nisi singulare: & solet quidem intellectus ex visis Platonis, Socratis, ac cæterorum hominum consimilibus naturis abstrahere quendam conceptum communem, in quo omnes conveniant, & qui proinde censeri possit universalis natura, essentiave hominis, quatenus omni homini intelligitur convenire:

re:

re: At universalem fuisse, antequàm Plato, & cæteri essent, & intellectus abstraheret, explicari sanè non potest.

Dices, numquid homine etiam non existente, atque idcirco ab æterno, vera propositio hæc est, homo est animal? Sed videtur planè non esse, nisi eo sensu, quòd quandocumque fuerit homo, futurus sit animal. Certè enim licèt discrimen videatur inter duas illas propositiones, homo est, & homo est animal, quòd priore existentia disertè magis significetur, & posteriore essentia: attamen neque ab illâ essentia excluditur, neque ab ista existentia: sed cùm dicitur, homo est, intelligitur homo animal: & cùm dicitur, homo est animal, intelligitur homo, dum existit. Præterea autem cùm hæc propositio, homo est animal, non sit majoris necessitatis, quàm ista, Plato est homo, fore igitur etiam istam sempiternæ veritatis, & singularem essentiam Platonis non fore minùs independentem à Deo, quàm universalem hominis: & alia similia, quæ prosequi piget. Et addo tamen, cùm dicitur, hominem esse talis naturæ, ut esse non possit, quin sit animal: non esse propterea imaginandum talem naturam esse aliquid, aut alicubi præter intellectum: sed sensum solummodò esse, ad hoc ut aliquid sit homo, debere ipsum simile esse cæteris iis rebus, quibus propter similitudinem mutuam eadem hominis denominatio tributa est: similitudinem, inquam, naturarum singularium, ex qua intellectus accepit ansam efformandi conceptum seu ideam, formamve naturæ communis, à qua dissidere non debeat quicquid homo futurum est.

Hinc eadem de tuo Triangulo, illiusve natura dico. Nam Triangulus quidem mentalis est veluti regula, quâ explores an aliquid mereatur dici Triangulum: at non est propterea dicendum talem Triangulum esse reale quid, veramque naturam præter intellectum, qui solus, visis triangulis materialibus, illam, perinde ac dictum est de natura humana, formavit, & communem fecit.

Unde neque est existimandum proprietates demonstratas de Triangulis materialibus, idcirco ipsis convenire, quòd illas mutuentur ab ideali Triangulo, cùm ipsi potiùs in se habeant, nisi quatenus intellectus ex ipsis inspectis, easdem illi tribuit, redditurus postea inter demonstrandum: Eodem modo, quo proprietates naturæ humanæ non sunt in Platone, & Socrate, quasi ipsi illas à natura universali acceperint, cùm potiùs natura universalis ideo habeat, quòd intellectus ipsi eas tribuit, postquam in Platone, Socrate, & cæteris animadvertit, redditurus illis deinceps, cùm ratiocinatione opus fuerit.

Notum est enim intellectum ex visis Platone, Socrate, & aliis, omnibus

bus rationalibus, collegiſſe hanc univerſalem propoſitionem, omnis homo eſt rationalis: ac deinde cùm vult probare Platonem rationalem eſſe, illam pro principio in ſyllogiſmum inducere. Et dicis tu quidem, ô Mens, *habere te Trianguli ideam, habituramque illam fuiſſe, tametſi nullam unquam in corporibus triangularem figuram vidiſſes: quemadmodum habes aliarum figurarum complurium, quæ tibi in ſenſus nunquam incurrerunt.*

Verùm, ſi, ut ſupra dicebam, ſic fuiſſes hactenus orbata omnibus ſenſuum functionibus, ut nunquam neque vidiſſes, neque tetigiſſes varias ſuperficies, ſive extrema corporum, putas ideam Trianguli, alteriuſve figuræ habere, aut efformare in te potuiſſes? *Habes jam complures in te, quæ in te illapſæ per ſenſus non ſint?* Sed nimirum facilè habes, quia ex iis, quæ illapſæ ſunt, ipſas effingis, formaſque varias, modis ſuperiùs expoſitis.

Dicendum hîc præterea foret de falſa illa Trianguli natura, quæ ſupponitur conſtare ex lineis, quæ latitudine careant; continere aream, quæ profunditate; terminari ad tria puncta, quæ omnibus partibus: attamen nimiùm evagaremur.

2. Aggrederis conſequenter demonſtrare Dei exiſtentiam, viſque argumenti eſt in illis verbis, *Attendenti ſit manifeſtum, non magis poſſe exiſtentiam ab eſſentia Dei ſeparari, quàm ab eſſentia Trianguli magnitudinem trium ejus angulorum æqualium duobus rectis: ſive ab idea montis ideam vallis: adeò ut non magis repugnet Deum cogitari (hoc eſt ens ſummè perfectum) cui deſit exiſtentia (hoc eſt, cui deſit aliqua perfectio) quàm cogitare montem, cui deſit vallis.* Enimverò attendendum eſt, videri tuam hujuſmodi comparationem non ſatìs juſtam.

Nam rite quidem comparas eſſentiam cum eſſentia: verùm non comparas deinde aut exiſtentiam cum exiſtentia, aut proprietatem cum proprietate, ſed exiſtentiam cum proprietate. Hinc vel dicendum fuiſſe videtur, non poſſe magìs ſeparari omnipotentiam, verbi causâ à Dei eſſentia, quàm ab eſſentia Trianguli illam magnitudinis angulorum æqualitatem: vel certè, non poſſe magìs ſeparari Dei exiſtentiam ab ejus eſſentia, quàm ab eſſentia Trianguli ejus exiſtentiam. Sic enim benè proceſſiſſet utravis comparatio, & non modò prior fuiſſet conceſſa, verùm etiam poſterior; quanquam non propterea eviciſſes Deum neceſſariò exiſtere, quia neque Triangulus neceſſariò exiſtit, tametſi illius eſſentia exiſtentiáque ſeparari reipsâ non valeant, quantumcumque mente ſeparentur, ſive ſeorſim cogitentur: ut cogitari etiam eſſentia exiſtentiáque divina poſſunt.

Deinde, attendendum eſt te collocare exiſtentiam inter divinas perfectiones: & non collocare tamen inter perfectiones Trianguli, aut mon-

tis: cùm perinde tamen, & suo cujusque modo perfectio dici valeat. Sed nimirum, neque in Deo, neque in ulla alia re existentia perfectio est: sed id, sine quo non sunt perfectiones.

Siquidem id, quod non existit, neque perfectionem neque imperfectionem habet: & quod existit, pluresque perfectiones habet, non habet existentiam, ut perfectionem singularem, unamque ex eo numero: sed ut illud, quo tam ipsum quàm perfectiones existentes sunt, & sine quo nec ipsum habere, nec perfectiones haberi dicuntur. Hinc neque existentia, perfectionum instar, existere in re dicitur, neque, si res careat existentiâ, tam imperfecta (sive privata perfectione) dicitur quàm nulla.

Quamobrem, ut enumerando perfectiones Trianguli non recenses existentiam, neque proinde concludis existere Triangulum: ita enumerando perfectiones Dei non debuisti in illis ponere existentiam, ut concluderes Deum existere, nisi principium petere velles.

Dicis *in aliis omnibus rebus distingui existentiam ab essentia, non verò in Deo.* Sed quomodo quæso existentia Platonis, & essentia Platonis, distinguuntur inter se nisi cogitatione duntaxat? Fac enim Platonem non ampliùs existere, ubi-nam erit ejus essentia? Nonne porrò in Deo pari modo essentia & existentia cogitatione distinguuntur?

Objicis tibi ipse, *Fortè, ut cogitando montem cum valle, aut equum alatum, non sequitur propterea aut montem, aut talem equum existere: ita ex eo, quòd cogites Deum ut existentem, non sequi illum existere:* ac tum latere sophisma arguis. Verùm non fuit difficile solvere sophisma, quod ipse finxisti, assumendo præsertim id, quod tam manifestè repugnat, Deum existentem non existere, neque perinde assumendo hominem, aut equum.

At si accepisses ut montem cum valle, & equum cum alis, ita Deum cum scientia, potentia, attributisve aliis, tum difficultas processisset, explicandumque tibi incubuisset, quî fieri possit, ut Mons declivis, aut equus alatus, cogitari valeat, absque eo quòd existat: Deus sciens & potens cogitari absque eo, quòd existat, non valeat.

Dicis *liberum non esse cogitare Deum absque existentia, hoc est, ens summè perfectum absque summa perfectione; ut liberum est equum cum alis vel sine alis imaginari.* Sed nihil addendum, nisi quod, ut liberum est cogitare equum non habentem alas, non cogitatâ existentiâ, quæ si advenerit, perfectio, per te, in eo fuerit; ita liberum est cogitare Deum habentem scientiam, potentiam, & perfectiones cæteras, non cogitatâ existentiâ, quam si habuerit, tum consummatæ sit perfectionis. Quare ut ex eo,

quòd

quòd equus cogitatus perfectionem alarum habens, non propterea colligitur habere existentiam, perfectionum, per te, præcipuam; ita neque ex eo, quòd Deus cogitatur habens scientiam, perfectionesque cæteras, colligitur propterea ejus existentia, sed ea demum probanda est. Et quamvis dicas *tam existentiam, quàm perfectiones cæteras, in idea entis summè perfecti comprehendi*, id dicis, quod probandum est, & conclusionem pro principio assumis. Nam etiam alioquin dicerem in idea Pegasi perfecti contineri, non tantùm perfectionem illam, quòd habeat alas; sed etiam illam, quòd existat. Ut enim Deus cogitatur perfectus in omni genere perfectionis; ita Pegasus cogitatur perfectus in suo genere; nihilque hic posse instari videtur, quod, proportione servatâ, usurpari utrimque non valeat.

Dicis, *ut cogitando Triangulum non est necesse cogitare, quòd treis angulos habeat pareis duobus rectis, licèt id minùs verum non sit, ut attendenti posteà patet; ita posse quidem cogitari alias Dei perfectiones, non cogitatâ existentiâ, sed illam non esse propterea minùs veram, cùm attenditur perfectionem esse.* Attamen vides quid dici possit. Nempe ut illa proprietas attenditur postea esse in Triangulo, quia demonstratione probatur; ita, ut existentia attendatur esse in Deo, demonstratione probandam esse: Secus profectò quidlibet in quolibet esse facilè evincam.

Dicis *te attribuentem Deo omnes perfectiones, non perinde facere, ac si putes omnes quadrilateras figuras circulo inscribi: quoniam ut heic falleris, quia deprehendis posteà rhombum non inscribi: non ita illic falleris, quia posteà existentiam Deo convenire deprehendis.* Sed perinde prorsus facere videris, aut si non facis, necesse est, ut ostendas Deo non repugnare existentiam, quemadmodum ostenditur repugnare rhombo circulo inscribi. Cætera prætereo, quæ vel non explicas, vel non probas, vel ex jam allatis solvuntur, ut; *Nihil posse excogitari, ad cujus essentiam existentia pertineat, præter solum Deum: non posse duos aut plureis ejusmodi Deos intelligi: talem Deum ab æterno exstitisse, & in æternum esse mansurum: percipere te multa alia in Deo, quibus nihil possit detrahi, nec mutari: oportere ista propiùs inspici, ac diligentiùs investigari, ut detegantur, certaque habeantur, &c.*

3. Declaras postremò *omnis scientiæ certitudinem & veritatem ab una veri Dei cognitione ita pendere, ut hâc non habitâ, nulla certitudo, aut scientia vera haberi possit.* Exemplum adfers. *Cùm enim*, inquis, *naturam Trianguli considero, evidentissimè quidem mihi, utpote Geometriæ principiis imbuto, apparet ejus tres angulos æqualeis esse duobus rectis: nec possum non credere id verum esse, quandiu ad ejus demonstrationem attendo. Sed statim atque mentis aciem ab illa deflexi, quantumvis adhuc recorder me illam clarissimè perspexisse, facilè*

tamen potest accidere, ut dubitem an sit vera, si quidem Deum ignorem. Possem enim mihi persuadere, me talem à natura factum esse, ut interdum in iis fallar, quæ me puto quàm evidentissimè percipere: cùm præsertim meminerim me multa pro veris & certis habuisse, quæ postmodùm aliis rationibus adductus, falsa esse judicavi. Postquam verò percepi Deum esse: quia simul intellexi cætera omnia ab eo pendere, illumque non esse fallacem, atque indè collegi illa omnia, quæ clarè & distinctè percipio, necessariò esse vera: etiamsi non attendam ampliùs ad rationes, propter quas istud verum esse judicavi: modò tamen recorder me clarè & distinctè percepisse, nulla ratio contraria afferri potest, quæ me ad dubitandum impellat: sed veram & certam de hoc habeo scientiam. Neque de hoc tantùm: sed & de reliquis omnibus, quæ memini me aliquando demonstrâsse, ut de Geometricis & similibus.

Ad ista porrò, vir eximie, cùm admittam te seriò loqui, nihil aliud licet dicere, nisi quòd videris ægrè à quoquam fidem impetraturus. Te, ante id tempus quo superiora de Deo es ratiocinatus, minùs fuisse certum illarum Geometricarum demonstrationum, quàm postmodum fueris. Profectò enim eæ demonstrationes ejus evidentiæ ac certitudinis videntur, ut per se assensum extorqueant, & semel perceptæ intellectum ampliùs hærere non sinant: adeò ut etiam pravo illi Genio tam facilè sit laqueum mandaturus, ac dum (tametsi Deo nondum cognito) tam animosè asseverâsti non posse tibi imponi circa illam propositionem, illationemve, *ego cogito: itaque existo.* Quinetiam quantumvis sit verum, uti nihil verius, Deum existere, esse illum omnium Auctorem, non esse fallacem: Quia tamen hæc esse videntur minùs evidentia, quàm demonstrationes illæ Geometricæ, vel eo argumento, quòd Dei existentiam, Rerum creationem, & alia de Deo multi controvertant, has demonstrationes nemo inficietur, ecquis est, quem persuadeas istas ab illis evidentiam certitudinemque mutuari? Et quis capiat Diagoram, Theodorum, aut si qui similes sunt athei, certos omnino reddi non posse hujusmodi demonstrationum? Et quotusquisque credentium est, quem si rogaris, cur certus sit in Triangulo quadratum baseos æquale esse quadratis crurum, responsurus sit, quia scio Deum esse, & Deum non posse fallere, & ipsum esse tam hujus rei, quàm aliorum omnium Auctorem: & non respondeat potiùs, quoniam illud scio, ac persuadeor indubitata demonstratione? Quanto magìs id responderent Pythagoras, Plato, Archimedes, Euclides, cæteri Mathematici, quorum nemo esse videtur, qui de Deo cogitet, ut demonstrationum certissimus fiat? Quanquam, quia fortè non de aliis, sed de te ipso solo spondebis, idque aliunde pium est: non est profectò quare contendam.

IN MEDITATIONEM VI.

De rerum materialium existentia, & reali mentis à corpore distinctione.

I.

CIrca sextam, id non moror, quod initio dicis *Res materiales ut sunt objectum puræ Matheseos posse existere*: cùm tamen res materiales sint objectum mixtæ, non puræ matheseos; & objectum puræ matheseos, ut punctum, linea, superficies, constantiaque ex iis indivisibilia, indivisibiliterque se habentia, existere reipsâ non possint: In eo solùm hæreo, quòd heic iterum *imaginationem ab intellectione* distinguis. Quippe, ô Mens, hæ duæ videntur unius ejusdemque facultatis actiones, ut suprà insinuavimus; &, si quid sit discriminis, id non videtur amplius esse, quàm secundùm magìs & minùs; & vide ut illa indè jam probentur.

Dixisti suprà *imaginari nihil esse aliud, quàm contemplari figuram, imaginemve rei corporeæ*: Heic verò non abnuis *intelligere esse contemplari Trigonum, Pentagonum, Chiliogonum, Myriogonum*, & hujusmodi cætera, quæ figuræ sunt rerum corporearum. Et discrimen quidem jam statuis, quod *imaginatio sit cum quadam applicatione facultatis cognoscitivæ ad corpus: intellectio verò talem applicationem seu contentionem non exigat*. Adeò ut, *cùm simpliciter, & sine labore percipis Trigonum, ut figuram constantem tribus angulis, id intelligere te dicas. Et cùm non sine aliqua tui contentione figuram quasi præsentem habes, inspicis, exploras, distinctéque & sigillatim agnoscis, discernisque treis angulos, id te dicas imaginari.* Ac proinde, *cùm percipias quidem absque labore Chiliogonum esse figuram mille angulorum: neque tamen applicando & contendendo teipsam discernere possis, & quasi præsenteis habere, sigillatimque discernere omneis illius angulos, sed te perinde confusè habeas, ac circa Myriogonum, aut quamcumque aliam hujuscemodi figurarum; idcirco censeas respectu Chiliogoni, aut Myriogoni Intellectionem esse, non Imaginationem.*

Veruntamen nihil sanè obstat, quin ut ad Trigonum, sic ad Chiliogonum quemadmodum intellectionem, ita imaginationem extendas. Nam & nonnihil contendis, ut figuram illam tam multorum angulorum aliquo modo imagineris: licèt multitudo illa angulorum tanta sit, ut ipsam distinctè capere non possis: & aliunde percipis quidem voce Chilio-

goni significari figuram mille angulorum, sed hæc est tantùm vis nominis; nam non propterea in ea figura *intelligis* magìs mille angulos, quàm *imaginaris*.

Attendendum verò ut amittatur distinctio, & acquiratur confusio per gradus. Tetragonum enim confusiùs, quàm Trigonum percipies, imaginaberisve, aut intelliges: sed distinctiùs, quàm Pentagonum. Tum hoc confusiùs Tetragono, Hexagono distinctiùs, atque ita consequenter, donec non habeas quid disertè tibi proponas, &, quia jam disertè capere non possis, contendere teipsam ut plurimum negligas.

Quamobrem, si velis quidem imaginationem simul & intellectionem vocare, quandiù figuram distinctè, & cum sensibili quadam contentione cognoscis: intellectionem verò solùm, dum confusè solùm & cum nulla aut perexigua contentione specularis, licebit profectò: at non erit propterea, cur plusquàm unum genus internæ cognitionis adstruas, cui accidentarium solummodò sit, ut secundùm magìs & minùs distinctè vel remissè figuram quampiam intuearis. Et certè, cùm Heptagonum, Octagonum, cæterasque porrò figuras ad Chiliogonum, aut Myriogonum usque percurrere voluerimus & ad majorem minoremque distinctionem, vel remissionem, semper, continuóque attenderimus, dicere-ne poterimus, ubinam, seu in qua figura imaginatio desinat, intellectio sola remaneat? Nisi potius non apparebit series tenorque uniusmodi cognitionis, cujus continuò insensibiliterque decrescat distinctio, & contentio, crescat confusio, & remissio. Aliàs certè considera, ut intellectionem deprimas, imaginationem extollas. Quid enim aliud, quàm illi ludibrium, isti commendationem quæris, dum illi negligentiam, & confusionem tribuis, huic verò diligentiam & perspicuitatem adscribis?

Asseris posteà *vim imaginandi, prout à vi intelligendi distinguitur, ad tui essentiam non requiri*: quomodo id verò, si una, eademque vis sit, cujus functiones differant secundùm magìs & minùs duntaxat?

Subjicis *mentem imaginando sese convertere ad corpus*; *intelligendo, ad seipsum, ideamve, quam habet in se.* Quid ita verò, si non potest mens sese ad seipsam, ideamve ullam convertere, quin simul sese convertat ad aliquid corporeum, ideâve corporeâ repræsentatum? Nam Trigonum quidem, Pentagonum, Chiliogonum, Myriogonum, cæteræque figuræ, earumve ideæ, corporeæ omnino sunt; neque potest mens ad illas, nisi ut corporeas, corporearumve instar, intelligendo attendere. Quod spectat ad ideas rerum immaterialium creditarum, ut Dei, Angeli, animæ humanæ, seu mentis, constat etiam quascumque habemus de ipsis ideas, esse

vel corporeas, vel quasi corporeas, ex forma scilicet humana, & ex rebus aliis tenuissimis, simplicissimis, insensibilissimis, cujusmodi sunt aër, ætherve, desumptas, ut supra quoque attigimus. Quod autem dicis conjicere te probabiliter solùm aliquod corpus existere: quia non potes dicere seriò, idcirco morandum non est.

2. Disputas deinceps de Sensu, ac præclarè primùm enumerationem instituis eorum, quæ per sensus innotuerant, & credita vera à te fuerant, solâ judice ac duce natura. Refers subinde experimenta, quæ habitam sensibus fidem ita labefactaverint, ut eò te adegerint, quò te receptam vidimus circa Meditationem primam.

Hoc porrò loco mens mihi non est de veritate sensuum intendere litem. Tametsi enim fallacia, falsitasve sit non in sensu, qui merè passivè se habet, refertque solùm ea, quæ apparent, quæque talia ex suis causis apparere necessum est: sed in judicio, sive in mente, quæ circumspectè satis non agit, neque advertit ea, quæ procul sunt, ex hisce, aliisve causis apparere confusiora, minoraque seipsis, dum prope sunt, & ita de cæteris: attamen ubicumque fallacia sit, negandum non est, quin aliqua sit: solúmque difficultas est, sic-ne semper sit, ut nunquam de rei cujuspiam sensibus perceptæ veritate constare possit.

Sane verò nihil est necesse exempla obvia conquirere: Dico solùm ad ea, quæ profers, sive potiùs objicis, constare omnino videri, cùm turrim & prope spectamus, & contingimus, certos nos esse, quòd sit quadrata; qui remotiores habueramus ansam judicandi rotundam, vel certè dubitandi, quadratáne, an rotunda, an alterius figuræ esset.

Sic sensus ille doloris, qui apparet adhuc esse in pede, aut manu, postquam ea membra rescissa sunt, fallere aliquando potest, in iis scilicet, quibus sunt rescissa; idque ob spiritus sensorios assuetos in ipsa deferre, inque ipsis sensum exprimere: attamen qui integri sunt, tam certi sunt se in pede, aut manu, quam compungi vident, dolorem sentire, ut dubitare non valeant.

Sic cùm vigilemus, somniemusque per vices, donec vivimus, fallacia quidem per somnium est, quòd ea videri coram appareant, quæ coram non sunt; attamen nec semper somniamus, nec, dum reverâ vigilamus, dubitare possumus, vigilemus-ne, an somniemus potiùs.

Sic cùm cogitare possimus nos esse naturæ fallaciis obnoxiæ, etiam in rebus verissimis visis; nihilominus cogitamus etiam nos esse à natura veritatis capaces: & ut aliquando fallimur, ut non detecto sophismate, vel baculo media ex parte in aquam immerso; ita aliquando intelligimus

verum

verum, ut in Geometrica demonstratione, aut in baculo ex aquâ educto, adeò ut de neutrius veritate dubitare planè possimus. Et ut dubitare de cæteris liceat: saltem de eo dubitare non licet, quòd res tales appareant; nec potest non esse verissimum taleis apparere. Quòd autem ratio multa dissuadeat, ad quæ nos natura impellit, non tollit hoc saltem veritatem ejus, quod apparet, τὸ φαινόμενον. Tametsi nihil est necesse heic disquirere, Ratione sensûs impulsui repugnet, eo duntaxat modo, quo dextera manus prolabentem lævam præ lassitudine sustentat; an verò quodam alio.

3. Accedis consequenter ad institutum, sed levi quasi velitatione. Pergis enim, *Nunc autem postquam incipio meipsum meæque Auctorem originis melius nôsse; non quidem omnia, quæ habere videor à sensibus, puto esse temerè admittenda, sed neque etiam omnia in dubium revocanda.* Benè hoc habet, quanquam & antea idem haud dubiè putaveras.

Sequitur, *Et primò, quoniam scio omnia, quæ clarè & distinctè intelligo, talia à Deo fieri posse, qualia illa intelligo: satis est, quòd possim unam rem absque altera clarè & distinctè intelligere, ut certus sim unam ab altera esse diversam: quia potest saltem à Deo seorsim poni, & non refert à qua potentia id fiat, ut diversa existimetur.* Ad hoc nihil aliud dicendum est, quàm probare te clarum ex obscuro: ne causser esse obscuritatem in illatione aliquam. Ac non hæreo quidem in eo, quòd probare priùs oporteat existere Deum, & ad quæ potentia ejus se extendat, ad ostendendum facere eum posse quicquid tu potes intelligere: quæsierim solùm, non-ne tu clarè distinctéque intelligis in Triangulo proprietatem illam, quòd majora latera majoribus angulis subtendantur, separatim ab alia, quâ tres simul anguli habentur pares duobus rectis? Et admittis-ne propterea Deum ita posse illam proprietatem ab hac separare, & seorsim ponere, ut Triangulus istam, & non illam habeat, vel ista quoque præterea sit seorsim à Triangulo? Sed ne te heic remorer, quòd hæc separatio parum ad rem faciat, subjicis, *Ac proinde ex hoc ipso, quòd sciam me existere, quodque interim nihil planè aliud ad naturam sive essentiam meam pertinere animadvertam præter hoc solùm, quòd sim res cogitans: rectè concludo meam essentiam in hoc uno consistere, quòd sim res cogitans.* Heic remorarer, sed vel repetere sufficit quæ circa meditationem secundam dicta sunt, vel exspectandum quid inferre velis.

Postremò enim, *Et quamvis*, inquis, *fortasse (vel potiùs, ut postmodum dicam, pro certo) habeam corpus, quod mihi valde arctè conjunctum est: quia tamen ex una parte claram & distinctam habeo ideam mei ipsius, quatenus sum*

tantùm res cogitans, non extenſa: & ex alia parte diſtinctam ideam corporis, quâtenus eſt tantùm res extenſa, non cogitans: certum eſt me à corpore meo reverâ eſſe diſtinctam, & abſque illo poſſe exiſtere.

Videlicet huc properabas? Ergo quia cardo difficultatis heic potiſſimum vertitur, conſiſtendum nonnihil eſt, ut pateat quî illum ſtabilias. Agitur heic primùm de diſtinctione inter te, & corpus: quod porrò corpus intelligis? Nempe hoc craſſum ex membris conſtans, de quo ſunt haud-dubiè hæc verba, *habeo mihi conjunctum*: &, *certum eſt me à corpore meo eſſe diſtinctam*, &c.

Atqui, ô Mens, de hoc corpore non eſt difficultas. Eſſet quidem, ſi objicerem cum pleriſque Philoſophis te eſſe ἐντελέχειαν, perfectionem, actum, formam, ſpeciem, &, ut vulgari modo loquar, modum corporis: quippe illi non magìs te ab iſto corpore diſtinctam, ſeparabilemque agnoſcunt, quàm figuram, modum-ve alium: idque ſeu ſis anima tota, ſeu ſis præterea etiam νοῦς δυνάμει, νοῦς παθητικὸς, intellectus poſſibilis, ſeu paſſibilis, ut loquuntur. Sed agere placet tecum liberaliùs, te nimirum conſiderando ut νοῦν ποιητικὸν intellectum agentem, imò & χωριστὸν ſeparabilem: tametſi aliâ, quâ illi, ratione.

Cùm illi enim ſtatuerent omnibus hominibus (niſi potiùs rebus) communem, præſtantemque intellectui poſſibili, ut intelligat, eâdem prorſus ratione, ac neceſſitate, quâ lux oculo, ut videat (unde ſolari lumini comparare ſoliti erant ſpectareque proinde ipſum, ut advenientem extrinſecus) ipſe te potiùs conſidero (nam & tu quoque id bene vis) ut intellectum quendam ſpecialem, qui domineris in corpore.

Repeto autem difficultatem non eſſe, ſis-ne ſeparabilis, an non, ab hoc corpore (unde & paulò antè innuebam non fuiſſe neceſſarium recurrere ad Dei potentiam, quâ illa ſint ſeparabilia, quæ ſeparatim intelligis): ſed de corpore, quod ipſamet ſis: quaſi poſſis ipſa eſſe tenuë corpus, intra craſſum iſtud diffuſum, aut in ejus parte ſedem obtinens. Cæterum nondum feciſti fidem eſſe te aliquid purè incorporeum: Et cùm in ſecunda Meditatione enunciâſſes te eſſe non ventum, non ignem, non vaporem, non halitum, admonita profectò es, id ſine probatione fuiſſe enunciatum.

Dicebas te de iſtis rebus illeic loci non diſputare: at deinceps non diſputaſti, neque ullâ ratione probâſti non eſſe te corpus hujuſcemodi. Spes erat, ut heic id præſtares: &, ſi quid tamen diſputas, ſi quid probas, diſputas, & probas te non eſſe craſſum corpus hoc, de quo, ut jam dixi, non eſt difficultas.

4. *At*, inquis, *habeo ex una parte claram, & distinctam ideam mei ipsius, quatenus sum tantùm res cogitans, non extensa: & ex alia parte distinctam ideam corporis, quatenus est tantùm res extensa, non cogitans.* Enimverò, quod spectat primùm ad ideam corporis, non videtur multùm de ea laborandum. Nam si id quidem pronunciares de idea corporis universè, repetendum esset, quod objecimus probandum esse tibi, repugnare naturæ corporeæ, ut sit cogitationis capax: sicque principium peteretur, cùm quæstio de te instituta sit, an tenue nempe corpus non sis, quasi cogitare corpori repugnet.

Verùm, quia id pronuncias, & agis certè solùm, de crasso isto corpore, à quo te esse distinctam, & separabilem contendis; ideo non tam inficior, quin habeas ipsius ideam, quàm te habere posse inficior, si inextensa quidem res sis. Quæso te enim, quomodo existimes in te subjecto inextenso recipi posse speciem, ideamve corporis quod extensum est? Seu enim talis species procedit ex corpore, illa haud dubiè corporea est, habetque partes extra partes, atque adeò extensa est: Seu aliunde impressa est, quia necessarium semper est, ut repræsentet corpus extensum, oportet adhuc, ut habeat partes, & perinde extensa sit. Alioquin certè si partibus careat, quomodo partes repræsentabit? si extensione, quomodo rem extensam? si figura, quomodo rem figuratam? si positione, quomodo rem habentem superiores, inferiores, dextras, sinistras, obliquas partes? Si varietate, quomodo colores varios, &c. Non ergo videtur idea extensione prorsus carere: nisi vero careat, quonam modo tu, si inextensa fueris, illi subjicieris? quomodo illam tibi aptabis? quomodo usurpabis? quomodo sensim obliterari, evanescereque tandem experieris?

Deinde, quod spectat ad ideam tui, nihil est addendum ad ea, quæ jam dicta sunt, ac in meditationem præsertim secundam. Exinde enim evincitur, tantum abesse, ut ideam tui claram distinctamque habeas, quin penitus nullam habere videaris. Quippe quia tametsi agnoscas cogitare te, nescias tamen qualis res sis, quæ cogitas: adeò ut cùm sola hæc operatio nota sit, lateat te tamen quod est præcipuum, substantia nempe, quæ operatur. Unde succurrit comparatio, quâ dici potes similis cæco, qui calorem sentiens, admonitusque eum esse à Sole, putet se habere claram & distinctam ideam solis, quatenus, si ex eo quæratur quid sit Sol, respondere possit: est res calefaciens. Sed, inquies, heic addo, non tantùm quòd sim res cogitans, sed etiam, quòd *Res non extensa.* Verùm tamen, ut taceam sine probatione id dici, cùm in quæstione tamen sit, quæso primùm, idcirco-ne ideam tui claram & distinctam habes? Dicis

te

te non extensam; Dicis quid non sis, non verò quid sis. An ad habendum claram distinctamque, seu, quod idem est, veram germanamque alicujus rei ideam, non est necesse ipsammet rem positivè, &, ut ita dicam, affirmate, nôsse: sufficitque nôsse, quòd illa non sit alia quæpiam res? Ergone clara, distinctaque erit Bucephali idea, si quis saltem nôrit de Bucephalo, quòd musca non sit? Sed ne hoc urgeam, requiro potiùs, Tu igitur res non extensa es? An-non es diffusa per corpus? Nescio quid responsura sis; nam licèt ego ab initio te agnoverim in cerebro solùm, id tamen conjiciendo potiùs, quàm planè assequendo opinionem tuam, Conjecturam dixi ex iis verbis, quæ postea sequuntur, dum ais *te non ab omnibus corporis partibus affici, sed tantummodo a cerebro, vel etiam ab una tantùm exigua ejus parte.* Verùm certus planè non fui, an esses propterea tantùm in cerebro, parte ve illius, cùm possis esse in corpore toto, & in una solùm parte affici: ut vulgo fatemur animam diffusam toto corpore, & in oculo tamen duntaxat videre.

Dubium similiter moverunt verba illa sequentia, *& quamvis toti corpori tota mens unita esse videatur, &c.* Quippe illeic loci non asseris quidem te esse unitam toti corpori: sed te esse tamen unitam non negas. Utcumque sit, Esto primum, si placet, diffusa toto corpore, sive idem cum anima sis, sive quid diversum, quæso te, inextensa es, quæ es à capite ad calcem protensa? quæ coæquaris corpori? quæ tot illius partibus correspondenteis parteis habes? An dicis te ideo esse inextensam, quòd tota in toto sis, & tota in qualibet parte? Quæso te, si dicas, quomodo id capis? Ita-ne potest unum quid esse simul totum in pluribus locis? Fides nos id docet de sacro Mysterio; de te, ut de re naturali disputatur heic; & ex lumine quidem naturali. Licet ne intelligere plura esse loca, & non esse plura locata? Et nunquid centum sunt plura uno? Et nunquid, si res aliqua tota est in uno loco, poterit esse in aliis, nisi ipsa sit extra se, uti locus est extra loca? Dicito quod voles: saltem & obscurum, & incertum erit, sis-ne in qualibet parte tota, & non potiùs in singulis partibus per singulas tui parteis. Et cùm sit longè evidentius nihil posse totum simul esse in pluribus locis, etiam evidentius evadet non esse te totam in singulis partibus: sed totam duntaxat in toto atque adeò, per tui parteis diffusam per totum, sicque habere extensionem.

Esto deinde in cerebro solùm, aut in exigua solùm ejus parte: cernis idem planè incommodi esse: quoniam quantulacumque sit illa pars, extensa tamen est, & tu illi coëxtenderis, atque idcirco extenderis, particulasque particulis illius respondenteis habes. An dices te cerebri partem

pro puncto accipere? Incredibile sanè: sed esto punctum. Si illud quidem Physicum sit, eadem remanet difficultas, quia tale punctum extensum est, neque partibus prorsus caret. Si Mathematicum, nôsti primum id nisi imaginatione non dari. Sed detur, vel fingatur potiùs dari in cerebro Mathematicum punctum, cui tu adjungaris, & in quo existas, vide quàm futura sit inutilis fictio. Nam ut fingatur, sic fingi debet, ut sis in concursu nervorum per quos omnes partes informatæ animæ transmittunt in cerebrum ideas, seu species rerum sensibus perceptarum. At primùm, nervi omnes in punctum non coëunt, seu quia cerebro continuato in spinalem medullam multi nervi toto dorso in eam abeunt: seu quia qui tendunt in medium caput, non in eundem cerebri locum desinere deprehenduntur. Sed demus concurrere omneis; nihilominus concursus illorum in mathematico puncto esse nequit; quia videlicet corpora, non mathematicæ lineæ sunt, ut coïre possint in mathematicum punctum. Et ut demus coïre, spiritus per illos traducti exire è nervis, aut subire nervos non poterunt, utpote cùm corpora sint, & corpus esse in non loco, seu transire per non locum, cujusmodi est punctum mathematicum, non possit. Et quamvis demus esse, & transire posse: attamen tu in puncto existens, in quo non sunt plagæ dextra, sinistra, superior, inferior, aut alia, dijudicare non potes unde adveniant, aut quid renuncient. Idem autem dico de iis, quos tu debeas ad sentiendum, renunciandumve, & ad movendum transmittere. Ut prætercam capi non posse, quomodo tu motum illis imprimas, si ipsa in puncto sis, nisi ipsa corpus sis, seu nisi corpus habeas, quo illos contingas, simulque propellas. Nam si dicas illos per se moveri, ac te solummodo dirigere ipsorum motum: memento te alicubi negasse moveri corpus per se, ut proinde inferri possit te esse motus illius causam: ac deinde explica nobis, quomodo talis directio sine aliqua tui contentione atque adeò motione esse valeat? Quomodo contentio in rem aliquam, & motio illius, sine contactu mutuo moventis & mobilis? Quomodo contactus sine corpore, quando (ut lumine naturali est adeò perspicuum) tangere nec tangi sine corpore nulla potest res? Quanquam quid in his immoror; cùm tibi ipsi incumbat probare esse te rem inextensam, atque idcirco incorpoream? Neque verò, quantum opinor, argumentum ex eo duces, quod homo constare vulgo dicitur ex corpore & anima; quasi cùm una pars corpus dicatur, alia non corpus dici debeat: Si enim faceres, ita distinguendi occasionem dares: Constare hominem ex duplici corpore, crasso scilicet, & subtili; adeò ut cùm illud retineat commune nomen corporis, isti nomen ani-

mæ detur. Ut prætercam idem de aliis animalibus dictum iri; quibus tu mentem tibi ipsi parem non concesseris: beatis illis sanè, si vel animam, te auctore, habeant. Hinc igitur quando concludis, *certum esse te à corpore tuo reverâ esse distinctam:* Vides concessum id quidem iri; sed non concessum iri propterea esse te incorpoream, & non potiùs speciem tenuissimi corporis à crassiore isto distincti. Addis & *te proinde posse absque illo existere.* Verùm ubi concessum fuerit te perinde posse absque crasso isto corpore existere, ac existit vapor odoratus, dum è pomo exiliens in auras dispergitur, quid-nam exinde lucrata eris? Certè aliquid ampliùs, quàm quod Philosophi memorati volunt, qui perire te penitus in ipsa morte opinantur: instar figuræ scilicet, quæ ex superficiei immutatione ita evanescit, ut deinceps nulla, seu nihil planè sit. Siquidem cùm fueris prætereà corporea quædam, seu tenuis substantia, non dicêris ipsa in morte penitus evanescere, abireve planè in nihilum: sed per tui parteis dissipatas subsistere: quantumcumque ob distractionem cogitatura amplius non sis, & neque res cogitans, neque mens, neque anima sis dicenda. Quæ tamen omnia semper objicio, non ut de conclusione à te intenta dubitans; sed ut de vi demonstrationis à te expositæ diffidens.

5. Interspergis consequenter nonnulla eòdem pertinentia, quibus omnibus non est insistendum. Id noto, quod ais *docere naturam per sensum doloris, famis, sitis, &c. te non adesse corpori, ut nauta adest navigio: sed esse te illi arctissimè conjunctam, & quasi permistam, adeò ut unum quid cum illo componas. Alioquin enim*, inquis, *cùm corpus læditur, ego, qui nihil aliud sum, quàm res cogitans; non sentirem idcircò dolorem, sed puro intellectu læsionem istam perciperem, ut nauta visu percipit, si quid in nave frangatur. Et cùm corpus cibo vel potu indiget, hoc ipsum expressè intelligerem, non confusos famis & sitis sensus haberem. Nam certè isti sensus sitis, & famis, doloris, &c. nihil aliud sunt, quàm confusi quidam modi ab unione, & quasi permistione mentis cum corpore exorti.* Ac benè quidem se ista habent, sed explicandum superest, quonam modo ista conjunctio, & quasi permistio, aut confusio competere tibi, si sis incorporea, inextensa, & indivisibilis, possit? Si puncto enim grandior non es, quomodo conjungeris toti corpori, quod est magnitudinis tantæ? Quomodo saltem cerebro, aut exiguæ illius parti, quæ (ut dictum est) quantulacumque sit, magnitudinem tamen seu extensionem habet? Si partibus omnino cares, quomodo misceris, aut quasi misceris partis hujus particulis? neque enim est mistio sine partibus commiscibilibus utrinque: Et, si discreta planè es, quomodo confunderis, unumque componis cum ipsa materia? Et, cùm compositio,

conjunctio, seu unio inter parteis aliquas sit, nonne debet esse proportio inter parteis hujusmodi? Quænam verò corporeæ cum incorporea intelligi potest? Capimus-ne quomodo lapis & aër ita compingantur, verbi causâ, in pumice, ut germana indè fiat compositio? Et major tamen est proportio inter lapidem & aërem, qui ipse quoque corpus est, quàm inter corpus, & animam, mentemve planè incorpoream. Et non-ne debet unio per contactum intimum fieri? Quomodo id verò, ut antè dicebam, sine corpore? Quomodo quod corporeum est, apprehendet quod incorporeum, ut sibi junctum teneat: aut quomodo incorporeum apprehendet corporeum, ut sibi devinctum reciprocè habeat: si nihil prorsus in illo sit, neque quo apprehendatur, neque quo apprehendat? Hinc, quia te fateris sentire dolorem, quæso te quomodo te putes, si incorporea & inextensa sis, sensus doloris esse capacem? Quippe doloris affectio non nisi ex quadam partium distractione intelligitur, cùm quidpiam interjicitur, quod continuitatis solutionem faciat. Videlicet status doloris est quidam status præter naturam; quomodo verò potest præter naturam esse, afficive, quod per naturam, uniusmodi, simplex, indivisibile, intransmutabileque est? Et cùm dolor aut alteratio, aut non sine alteratione sit; quomodo potest id alterari, quod cùm sit puncto impartibilius, non potest fieri alterum, desineréve esse cujusmodi est, quin in nihilum redigatur? Addo &, cùm dolor ex pede, ex brachio, partibusve aliis simul advenit, nonne oportet in te esse parteis varias, in quibus illum variè excipias, ne confusè, & quasi unius duntaxat partis dolorem sentias? Sed uno verbo, generalis semper difficultas manet, quomodo corporeum cum incorporeo communicare valeat: quam proportionem statuere alterius cum altero liceat.

6. Cætera prætereo, quæ fusè & eleganter prosequeris, ut ostendas esse aliquid præter te, ac Deum. Deducis enim esse tuum corpus, facultatesque corporeas: itemque alia corpora, quæ in tuos sensus, ac teipsam immittant sui species, efficiantque voluptatis & doloris passiones, unde sunt in te prosequutio, & fuga.

Ex quibus hunc tandem fructum colligis, ut cùm omnes sensus circa ea, quæ ad corporis commodum spectant, multò frequentiùs verum indicent, quàm falsum: idcirco inferas te ampliùs vereri non debere, ne ea falsa sint, quæ tibi quotidie à sensibus exhibentur. Idem consequenter dicis de insomniis, quæ quia non perinde cum reliquis omnibus actionibus vitæ à memoria conjunguntur, ut ea, quæ vigilanti occurrunt; ideo statuis tibi res veras non in somnis, sed vigilanti occurrere: Et, *ex eo*, inquis,

quis, *quòd Deus non sit fallax, sequitur omnino in talibus te non falli.* Quod, ut admodum piè dicis, ita cum postremo concludis, *Esse humanam vitam erroribus obnoxiam, nostræque naturæ infirmitatem esse agnoscendam?* facis profectò quàm optimè.

Hæc sunt, Vir eximie, quæ mihi circa Meditationes tuas adnotanda occurrerunt. Repeto non esse cur ipse ea cures, quòd meum judicium tanti non sit, ut haberi debeat apud te tantilli momenti. Ut enim, cùm aliquis cibus palato meo suavis est, quem displicere aliis video, non defendo gustatum meum esse alieno perfectiorem: ita, cùm menti placet opinio, quæ non arridet cæteris, longè absum ut tuear me in veriorem incidisse. Id potiùs puto verè dictum, suo quemque sensu abundare: ac tam prope iniquum habeo, velle ut omnes eâdem sententiâ, quàm ut omnes eodem sint gustu. Quod dico, ut existimes tibi, per me, liberum esse, hæc, quæ censui, omnia flocci-facere, nullóque planè loco habere. Abundè erit, si pronum meum erga te affectum agnoscas, & non ducas pro nihilo venerationem tuæ virtutis. Potest fortè aliquid esse inconsideratius prolatum, ut inter dissentiendum proclivius nihil est: id si occurrat planè devoveo: Tu duc lituram, & sic habe, nihil mihi fuisse antiquius, quàm ut demererer, & sartam tectamque tuerer amicitiam tuam. Vale. Scribebam Parisiis, postridie Eidus Maias, an. sal. 1641.

RESPONSIO AUCTORIS AD QUINTAS OBJECTIONES.

VIR PRÆSTANTISSIME,

Tam eleganti & accuratâ DissertationeMeditationes meas impugnâsti, quæque ad earum veritatem illustrandam adeò profutura esse mihi videtur, ut multum me tibi debere existimem, quòd ipsam perscripseris; multumque etiam R. P. Mercenno, quòd te ad scribendum incitârit. Quippe optimè novit vir ille rerum omnium studiosissimus indagator, & eorum præcipuè quæ spectant ad gloriam Dei promotor indefessus, nullâ viâ meliùs cognosci posse an meæ rationes

pro veris demonstrationibus habendæ sint, quàm si aliquot ex iis qui doctrinâ & ingenio reliquos antecedunt, ipsas examinarent, ac totis viribus impugnarent, ut deinde fieret periculum an ego satis commodè ad omnia quæ ab iis proposita essent responderem. Idcirco quamplurimos ad hoc provocavit, à nonnullis impetravit, & gaudeo quod etiam à te. Quamvis enim non tam Philosophicis rationibus usus fueris ad opiniones meas refutandas, quàm oratoriis quibusdam artibus ad illas eludendas, hoc tamen ipsum ideo mihi gratum est, quòd indè conjiciam non facilè in me rationes afferri potuisse diversas ab iis quæ in præcedentibus aliorum objectionibus quas legisti continentur. Neque enim, si quæ essent, ingenium & diligentiam tuam effugissent, & judico te hic non aliud habuisse institutum, quàm ut eorum me admoneres quibus meæ rationes ab iis quorum ingenia sensibus ita immersa sunt, ut à Metaphysicis cogitationibus prorsus abhorreant, eludi possent, atque ita mihi dares occasionem iis occurrendi. Quamobrem ego hîc non tanquam tibi Philosopho acutissimo, sed tanquam alicui ex hominibus istis carneis respondebo.

De iis quæ in Meditationem primam objecta sunt.

AIs te comprobare institutum quo mentem præjudiciis exuere conatus sum, utpote quod nemo fingere potest esse improbandum: Sed velles ut *simpliciter ac paucis verbis*, hoc est, perfunctoriè tantùm id effecissem. Quasi scilicet tam facile sit omnibus se erroribus liberare quibus ab infantia imbuti sumus? & quasi nimis accuratè id fieri possit quod nemo negat esse faciendum? Sed nempe indicare voluisti plerosque homines fateri quidem verbo tenus præjudicia esse vitanda, sed tamen nunquam illa vitare, quia nullum studium aut laborem in hoc impendunt, nullaque ex iis quæ semel ut vera admiserunt pro præjudiciis habenda esse arbitrantur. Tu certè hîc illorum personam egregiè agis, & nihil eorum quæ ab ipsis dici possent omittis, sed interim nihil affers quod Philosophum redolere videatur; ubi enim ais opus non esse Deum fingere deceptorem, neque nos somniare, nec talia, Philosophus putâsset sibi addendam esse rationem cur illa non possint in dubium revocari: vel si nullam habuisset, ut reverâ nulla est, id non dixisset: Neque addidisset sufficere hoc in loco humanæ mentis caliginem, aut naturæ nostræ imbecillitatem causari, nihil enim prodest ad errores nostros emendandos quòd dicatur nos errare quia nostra mens caligat, vel natura est imbecilla;

eilla; idem enim est ac si tantùm diceretur nos errare quia sumus erroribus obnoxii; & manifestè utilius est attendere, ut feci, ad omnia in quibus contingere potest ut erremus, ne ipsis temerè assentiamur. Non etiam dixisset Philosophus *me, habendo dubia omnia pro falsis, non tam vetus exuere quàm induere novum præjudicium*; vel prius probare conatus fuisset ex tali suppositione oriri periculum alicujus deceptionis; Sed tu è contra paulò post affirmas me non posse à me extorquere ut illa pro incertis falsisque habeam quæ falsa supposui, hoc est, ut novum illud induam præjudicium quod ne induerem verebaris. Nec magìs miraretur Philosophus istiusmodi suppositionem, quàm quòd aliquando ut baculum qui curvus est rectum reddamus, illum in contrariam partem recurvemus; novit enim sæpe falsa pro veris utiliter sic assumi ad veritatem illustrandam; ut cum Astronomi Æquatorem, Zodiacum, aliosque circulos in cœlo imaginantur, cùm Geometræ novas lineas datis figuris adjungunt, & sæpe Philosophi multis in locis: Qui autem hoc vocat *recurrere ad machinam, captare præstigias, sectari ambages*, aitque, *Philosophico candore, ac veritatis amore esse indignum*, non certè ipse Philosophico candore, nec ullâ ratione, sed Rhetorico tantùm fuco uti se velle testatur.

De iis quæ in secundam Meditationem objecta sunt.

I.

PErgis hîc Rhetoricam simulationem loco rationis usurpare: fingis enim me ludificari ubi seriò ago; & seriò accipis tanquam verè dictum, & affirmatum, quod tantùm interrogando, & ex vulgari aliorum sententia proposui, ut de eo ulteriùs inquirerem. Quod enim dixi, omnia sensuum testimonia pro incertis, imò etiam pro falsis esse habenda, omnino serium est: & ad meas Meditationes intelligendas adeò necessarium, ut quisquis illud admittere non vult, aut non potest, nihil in ipsas responsione dignum objiciendi sit capax. Sed advertenda est distinctio variis in locis à me inculcata, inter actiones vitæ, & inquisitionem veritatis: Cùm enim de regenda vita quæstio est, ineptum sanè esset sensibus non credere, planéque ridendi fuerunt illi Sceptici qui res humanas eò usque negligebant, ut ne se in præcipitia conjicerent, ab amicis deberent asservari. Atque idcirco alicubi admonui *neminem sanæ mentis de talibus dubitare*; cùm autem quidnam certissimè ab humano ingenio cognosci possit inquiritur, planè à ratione alienum est eadem nolle ut dubia, imò

etiam ut falsa, seriò rejicere, ad animadvertendum alia quædam, quæ sic rejici non possunt, hoc ipso esse certiora, nobisque reverâ notiora. Quod autem dixi me nondum satis intelligere quis sit ille qui cogitat, non bonâ fide ut seriò dictum accipis, cùm id ipsum explicuerim: nec etiam quod dixerim me non dubitâsse de eo in quo natura corporis consistebat, nullámque vim seipsum movendi illi tribuisse, méque imaginatum esse animam instar venti, vel ignis, & talia, quæ ibi tantùm ex vulgi opinione retuli, ut suis locis falsa esse ostenderem. Quâ autem fide ais *nutriri, incedere, sentire, &c. à me referri ad animam*, ut statim subjungas, *esto, modò caveamus distinctionem tuam inter animam & corpus*; ego enim paulò pôst expressis verbis nutritionem retuli ad solum corpus, incessum verò & sensum maxima ex parte refero etiam ad corpus, nihilque quod ad illos pertineat, animæ tribuo, præter id solum quod est cogitatio. Quam deinde habes rationem ut dicas *non opus fuisse tanto apparatu ad probandum me existere*; Certè ego ex his ipsismet tuis verbis optimam mihi videor habere rationem judicandi nondum me ibi satis magno apparatu usum fuisse, quandoquidem efficere nondum potuï ut rem rectè intelligas: Cùm enim ais me idem potuisse ex quavis alia mea actione colligere, multum à vero aberras, quia nullius meæ actionis omnino certus sum (nempe certitudine illâ Metaphysicâ, de qua sola hîc quæstio est) præterquàm solius cogitationis. Nec licèt inferre, exempli causâ, ego ambulo, ergo sum, nisi quatenus ambulandi conscientia cogitatio est, de qua sola hæc illatio est certa, non de motu corporis, qui aliquando nullus est in somnis, cùm tamen etiam mihi videor ambulare; adeò ut ex hoc quod putem me ambulare, optimè inferam existentiam mentis quæ hoc putat, non autem corporis quod ambulet. Atque idem est de cæteris.

2. Incipis deinde non injucunda prosopopœia me non amplius ut hominem integrum, sed ut animam separatam interrogare, quo me videris admonere hasce objectiones non à mente subtilis Philosophi, sed à sola carne factas fuisse. Quæso te igitur, ô caro, seu quocunque velis nomine censeri, habesne tam parum cum mente consortii ut advertere non potueris quandónam emendavi illam vulgi imaginationem, per quam fingitur id quod cogitat esse instar venti, similisve corporis? Emendavi enim illam profectò cùm ostendi supponi posse nullum ventum, nec aliud corpus in mundo esse, ac nihilominus illa omnia, ex quibus me ut rem cogitantem agnosco, remanere. Ac proinde quæcunque posteà interrogas, cur non possim igitur esse adhuc ventus, cur non replere spatium, cur non moveri pluribus motibus, & talia, tam inania sunt, ut responsione non egeant.

3. Nec

5. Nec magis urgent quæ subjungis, si sim tenue quoddam corpus, cur non possim nutriri, & reliqua; nego enim me esse corpus. Atque, ut semel absolvam, quia ferè semper eodem stilo uteris, nec meas rationes impugnas, sed ipsas, tanquam si nullæ essent, dissimulando, vel imperfectas tantùm & truncatas referendo, colligis varias difficultates quæ vulgo ab imperitis in meas conclusiones, aliasve iis affines, aut etiam dissimiles, moveri solent, quæque vel ad rem non pertinent, vel jam à me suis locis sublatæ sunt aut solutæ, non operæpretium est ut ad singula quæ interrogas respondeam, centies enim eadem quæ jam ante scripsi essent repetenda. Sed breviter tantùm de iis agam quæ lectores non planè ineptos morari posse videbuntur. Et quantum ad illos qui non tam ad vim rationum, quàm ad verborum multitudinem attendunt, eorum approbationem tanti non facio ut ejus promerendæ gratiâ verbosior fieri velim. Primùm itaque hîc notabo tibi non credi, cùm ais mentem adolescere, ac debilitari cum corpore, nullâque ratione id probas; nam ex eo quod non tam perfectè agat in corpore infantis, quàm adulti, ac sæpe à vino aliisque rebus corporeis ejus actiones possint impediri, sequitur tantùm illam, quandiu corpori est adjuncta, ipso uti ut instrumento ad eas operationes, quibus utplurimum occupatur, non autem perfectiorem vel imperfectiorem reddi à corpore: nec meliùs hoc indè infers quàm si ex eo quod artifex non rectè operetur quoties malo utitur instrumento, inferres ipsum artis suæ peritiam ab instrumenti bonitate nancisci.

Notandum etiam te planè non videri intelligere, ô caro, quidnam sit ratione uti, quandoquidem ut probes sensuum fidem mihi non debere esse suspectam, dicis etsi aliquando non utens oculo visus sim ea sentire quæ sine oculo non sentiuntur, me tamen non esse semper expertum eandem falsitatem: tanquam si non sufficiat ad dubitandum, quòd errorem aliquando deprehenderimus; & tanquàm si fieri posset ut semper quoties fallimur adverteremus nos falli, cùm è contra in hoc ipso error consistat quòd à nobis sub specie erroris non advertatur. Denique quia sæpe à me petis rationes cum ipsa, ô caro, nullas habes, & tibi probandi onus incumbit, advertendum est ad rectè philosophandum non opus esse ut ea omnia quæ non admittimus, quia ignoramus an sint vera, probemus falsa esse, sed tantummodò esse summoperè cavendum nequid ut verum admittamus quod non possimus probare verum esse. Ita cùm deprehendo me esse substantiam cogitantem, formoque clarum & distinctum istius substantiæ cogitantis conceptum, in quo nihil eorum quæ ad conceptum substantiæ corporeæ pertinent, continetur, hoc planè sufficit

ut affirmem me, quatenus me ipsum novi, nihil aliud esse quàm rem cogitantem, quod solùm in 2 Meditatione de qua jam agitur affirmavi; Nec debui admittere istam substantiam cogitantem esse quoddam corpus agile, purum, tenue, &c. quandoquidem nullam habui rationem quæ id mihi persuaderet; tu si quam habes, tuum est ipsam docere, non autem exigere à me ut probem id falsum esse quod non aliam ob causam admittere recusavi, quàm quia mihi erat ignotum. Idem enim facis ac si dicenti me jam in Hollandia versari, negares esse credendum nisi probarem me non esse etiam in China, nec in ulla alia mundi parte, quia fortè fieri potest ut idem corpus per divinam potentiam duobus in locis diversis existat. Cùm verò addis, mihi etiam probandum animas brutorum esse incorporeas, & crassum corpus nihil conferre ad cogitationes, testaris te non modò ignorare cujus sint partes probandi, sed etiam quid à quoque sit probandum: nam ego neque animas brutorum puto esse incorporeas, nec crassum corpus nihil conferre ad cogitationem, sed tantum istarum rerum considerationem nullo modo esse hujus loci.

4. Quæris hîc obscuritatem ex æquivocatione vocis *animæ*, sed quam ego tam accuratè sustuli suis locis, ut hîc pigeat repetere; Itaque dicam tantùm nomina utplurimum imposita fuisse ab imperitis, ideóque non semper satis aptè rebus respondere, nostrum autem non esse illa mutare postquam usu recepta sunt, sed tantùm licere ipsorum significationes emendare, cùm advertimus illas ab aliis non rectè intelligi: Sic quia fortè primi homines non distinxerunt in nobis illud principium quo nutrimur, crescimus, & reliqua omnia nobis cum brutis communia sine ulla cogitatione peragimus, ab eo quo cogitamus; utrumque unico *animæ* nomine appellarunt, ac deinde animadvertentes cogitationem à nutritione esse distinctam, id quod cogitat vocarunt *mentem*, hancque animæ præcipuam partem esse crediderunt: Ego verò animadventens principium, quo nutrimur, toto genere distingui ab eo, quo cogitamus, dixi *animæ* nomen, cum pro utroque sumitur, esse æquivocum, atque ut specialiter sumatur pro *actu primo*, sive *præcipua hominis forma*, intelligendum tantum esse de principio quo cogitamus; hocque nomine mentis utplurimum appellavi ad vitandam æquivocationem: *Mentem* enim non ut animæ partem, sed ut totam illam animam quæ cogitat, considero. Hæres verò, inquis, an ergo existimem animam semper cogitare: sed quidni semper cogitaret, cum sit substantia cogitans? & quid miri quod non recordemur cogitationum quas habuit in matris utero, vel in lethargico, &c. cum ne quidem recordemur plurimarum, quas tamen scimus nos habuisse

buisse dum essemus adulti, sani, & vigilantes? Ad recordationem enim cogitationum quas mens habuit, quamdiù corpori est conjuncta, requiritur ut quædam ipsarum vestigia in cerebro impressa sint, ad quæ se convertendo, sive se applicando recordatur: quid autem miri si cerebrum infantis, vel lethargici vestigiis istis recipiendis sit ineptum?

Denique ubi dixi, *forsan fieri posse, ut id quod nondum novi* (nempe meum corpus) *non sit diversum ab eo me quem novi* (nempe à mea mente;) *nescio, de hac re non disputo*, &c. objicis, si nescis, si non disputas, cur te nihil esse istorum assumis? ubi falsum est me quicquam assumpsisse quod nescirem, nam planè è contra, quia nesciebam essetne corpus idem quod mens necne, nihil ea de re assumpsi, sed solam mentem consideravi, donec postea in 6 Meditatione illam realiter à corpore distingui, non assumpsi, sed demonstravi. Tu vero, ô caro, in hoc plurimum peccas, quòd cùm nullam vel minimam habeas rationem ad probandum mentem à corpore non distingui, nihilominus tamen id assumis.

5. Quæ de imaginatione scripsi, satìs clara sunt attendenti, sed nihil miri si fortè iis qui non meditantur, sint perobscura. Moneo autem ipsos, ea quæ ad hanc quam de me habeo notitiam non pertinere affirmavi, non pugnare cum iis quæ dixeram anteà me nescire an ad me pertinerent, quia planè aliud est pertinere ad me ipsum, quàm pertinere ad eam quam de me habeo notitiam.

6. Quæcunque hîc habes, ô caro optima, non tam mihi videntur esse objectiones, quàm obmurmurationes quædam nullâ responsione indigentes.

7. Hîc etiam multa obmurmuras, sed quæ, non magìs quàm præcedentia, egent responsione. Nam quæ de brutis inquiris, non sunt hujus loci, quia mens meditabunda apud se ipsam potest experiri, se cogitare, non autem an bruta etiam cogitent necne; sed hoc postea ex eorum operationibus à posteriori tantùm investigat. Nec hæreo in iis quæ me ineptè loquentem introducis abnegandis, quia mihi satìs est semel monuisse te non omnia mea fideliter referre. Sæpe verò attuli criterium quo dignoscitur mentem aliam esse à corpore, nempe quòd tota mentis natura consistat in eo quòd cogitet, tota autem natura corporis in eo quòd sit res extensa, nihilque prorsus commune sit inter cogitationem & extensionem. Ostendi etiam sæpe distinctè mentem posse independenter à cerebro operari, nam sanè nullus cerebri usus esse potest ad purè intelligendum, sed tantùm ad imaginandum vel sentiendum: Et quamvis forti accedente imaginatione, vel sensu (ut fit cùm cerebrum perturbatur)

non facilè mens aliis rebus intelligendis vacet, experimur tamen cùm imaginatio est minùs fortis, nos sæpe aliquid ab ipsa planè diversum intelligere, ut cùm inter dormiendum advertimus nos somniare, opus quidem est imaginationis quòd somniemus, sed quòd nos somniare advertamus, opus est solius intellectus.

8. Hìc, ut sæpe alibi, tantùm ostendis te non satìs intelligere illa quæ conaris reprehendere. Neque enim abstraxi conceptum ceræ ab ejus accidentium conceptu, sed potiùs indicare volui quo pacto ejus substantia per accidentia manifestetur, & quomodo ejus perceptio reflexa & distincta, qualem nullam, ô caro, videris unquam habuisse, differat à vulgari & confusa. Nec video quonam fretus argumento pro certo affirmes canem simili modo, atque nos dijudicare, nisi quia cùm videas illum etiam carne constare, eadem omnia quæ in te sunt putas esse etiam in illo; sed ego qui nullam in eo mentem animadverto, nihil simile iis quæ in mente cognosco in ipso reor inveniri.

9. Miror te hìc fateri omnia illa quæ in cera considero demonstrare quidem me distinctè cognoscere quòd existam, non autem quis, aut qualis sim, cùm unum sine alio non demonstretur. Nec video quid ampliùs ea de re exspectes, nisi ut dicatur cujus coloris, odoris & saporis sit mens humana, vel ex quo sale, sulphure & Mercurio sit conflata: vis enim ut ipsam instar vini, labore quodam Chymico examinemus. Quod te profectò dignum est, ô caro, & iis omnibus qui cùm nihil nisi admodum confusè concipiant, quid de quaque re quærendum sit ignorant: sed quantum ad me, nihil unquam aliud requiri putavi ad manifestandam substantiam, præter varia ejus attributa, adeò ut quo plura alicujus substantiæ attributa cognoscamus, eo perfectiùs ejus naturam intelligamus; Atque ut multa diversa attributa in cera distinguere possumus; unum, quòd sit alba; aliud, quòd sit dura; aliud, quòd ex dura fiat liquida, &c. Ita etiam in mente totidem sunt; unum, quòd habeat vim cognoscendi albedinem ceræ; aliud, quòd habeat vim cognoscendi ejus duritiem; aliud, quòd mutationem duritiei, sive liquefactionem, &c. Potest enim quis nôsse duritiem, qui non ideo novit albedinem, nempe qui cæcus natus est, & ita de cæteris. Unde clarè colligitur nullius rei tot attributa cognosci, quàm nostræ mentis, quia quotcunque cognoscuntur in qualibet alia re, tot etiam numerari possunt in mente, ex eo quòd illa cognoscat, atque ideo ejus natura omnium est notissima. Denique hìc obiter reprehendis, quòd cùm nihil in me esse admiserim præter mentem, nihilominus loquar de cera quam videam, quam tangam, quod sine oculis & manibus fieri non potest: sed notare debuisti me

accuratè

accuratè monuisse non ibi agi de visu & tactu, quæ fiunt ope organorum, sed de sola cogitatione videndi, & tangendi, ad quam organa ista non requiri quotidie in somnis experimur: nec sanè hoc non notasti, sed tantum monere voluisti quàm absurdæ sæpe atque injustæ cavillationes ab iis qui non tam aliquid intelligere quàm impugnare satagunt, excogitentur.

De iis quæ in tertiam Meditationem objecta sunt.

I.

EUge hîc tandem aliquam contra me affers rationem, quod nullibi prius te fecisse animadverti; ut enim probes non esse regulam certam, quòd ea quæ valde clarè & distinctè percipimus sint vera dicis ingenia permagna quæ videntur debuisse plurima clarè & distinctè percipere, censuisse nihilominus rerum veritatem, vel in Deo, vel in puteo esse absconsam: In quo fateor te rectè ab auctoritate argumentari, sed meminisse debuisses, ô caro, te hic affari mentem à rebus corporeis sic abductam, ut ne quidem sciat ullos unquam homines ante se extitisse, nec proinde ipsorum auctoritate moveatur. Quod deinde affers de Scepticis, locus est communis non malus, sed nihil probans, ut neque quòd quidam pro falsis opinionibus mortem oppetant, quia probari nunquam potest illos clarè & distinctè percipere id quod pertinaciter affirmant. Quod denique addis non tam de veritate regulæ esse laborandum, quàm de Methodo ad dignoscendum an fallamur, necne, cum existimamus nos aliquid clarè percipere non inficior; sed hoc ipsum accuratè à me præstitum fuisse contendo suis in locis, ubi primum abstuli omnia præjudicia, & postea enumeravi omnes præcipuas ideas, ac distinxi claras ab obscuris, aut confusis.

2. Miror verò ratiocinium quo probare vis omnes nostras ideas esse adventitias, nullasque à nobis factas, *quia*, inquis, *mens facultatem habet non tantùm percipiendi ipsas ideas adventitias, sed præterea illas variè componendi, dividendi, contrahendi, ampliandi, comparandi, & id genus similia:* unde concludis ideas Chimærarum, quas mens facit componendo, dividendo, &c. non esse ab ipsa factas, sed adventitias: Quo pacto etiam posses probare nec signa ulla facta fuisse à Praxitele, quoniam à se non habuit marmor ex quo illa exsculperet; nec te has objectiones fecisse, quia ex verbis non à te inventis, sed ab aliis mutuatis ipsas composuisti. At certè nec forma chimeræ in partibus capræ, aut leonis, nec forma tuarum objectio-

jectionum in singulis verbis quibus usus es, sed in sola compositione consistit. Mirabile etiam est quod ideam *Rei* non posse esse in mente sustineas, *nisi simul sint ideæ animalis, plantæ, lapidis, omniumque universalium*: tanquam si ut agnoscam me esse rem cogitantem debeam agnoscere animalia, & plantas, quoniam debeo *Rem*, sive quid sit *Res*, agnoscere. Nec veriùs hîc de veritate agis. Ac denique cùm ea tantum de quibus nihil affirmavi impugnes, nonnisi in ventos præliaris.

3. Hic ut convellas rationes ob quas de rerum materialium existentia censui esse dubitandum, quæris *cur ergo supra terram ambulem*, &c. in quo manifestè principium petitur. assumis enim id quod esset probandum, nempe tam certum esse me supra terram ambulare, ut de eo non possit dubitari. Et cùm rationibus, quas mihi objeci, & refutavi, unam vis addere, *quamobrem in cæco nato nulla sit idea coloris, aut in surdo vocis*. Planè ostendis te nullam habere ullius momenti; quî enim scis nullam esse ideam colorum in cæco nato? cùm interdum in nobis, etsi claudamus oculos, nihilominus sensus lucis, & colorum excitentur; & quamvis, quod ais, concedatur, nunquam eodem jure dici potest ab eo qui negat existentiam rerum materialium, cæcum natum non habere ideas colorum, quia ejus mens facultate illas formandi est destituta, quo à te dicitur ipsum easdem non habere quia oculis est privatus? Quæ subjungis de duabus ideis solis, nihil probant; sed cùm ambas pro una accipis, quoniam ad unum solem referuntur, idem est ac si diceres verum & falsum non differre, cùm de eodem subjecto affirmantur: & cùm illam quam ex rationibus astronomicis colligimus negas esse ideam, nomen ideæ ad solas imagines in phantasia depictas, contra id quod expressè assumpsi, restringis.

4. Idem hîc facis, cùm negas substantiæ esse veram ideam, quia nempe substantia non imaginatione, sed solo intellectu percipitur: Atqui dudum ego protestatus sum, ô caro, nihil mihi negotii esse cum illis qui sola sua imaginatione, non autem intellectu uti volunt. Ubi verò ais *substantiæ ideam nihil habere realitatis quod non habeat ex ideis eorum accidentium sub quibus, vel quorum instar concipitur*, probas te revera nullam habere distinctam, quia nunquam substantia instar accidentium concipi potest, nec suam realitatem ab iis mutuari; sed contra vulgo à Philosophis accidentia substantiarum instar concipiuntur, nempe quoties realia esse dicuntur: Nulla enim accidentibus realitas (hoc est nulla entitas plusquam modalis) tribui potest, quæ non ab idea substantiæ desumatur. Porrò ubi ais ideam Dei haberi tantùm ex eo quòd audiverimus quædam attri-

buta

buta de Deo enunciari, vellem adderes undenam ergo primi homines, à quibus ista audivimus, eandem Dei ideam habuerint, si enim à se ipsis, cur non etiam eandem à nobis habere possumus? si verò à Deo revelante, ergo Deus existit.

Cùm autem addis *eum qui infinitum quid dicit, attribuere rei quam non capit nomen quod non intelligit*; non distinguis intellectionem modulo ingenii nostri conformem, qualem de infinito nos habere unusquisque apud se satis experitur, à conceptu rerum adæquato, qualem nemo habet non modò de infinito, sed nec fortè etiam de ulla alia re quantumvis parva. Nec verum est intelligi infinitum per finis sive limitationis negationem, cum è contra omnis limitatio negationem infiniti contineat. Nec verum etiam est *ideam omnes illas perfectiones quas Deo tribuimus repræsentantem non habere plus realitatis objectivæ quàm habeant res finitæ*. Fateris enim ipsemet istas perfectiones ab intellectu nostro ampliari ut Deo tribuantur; An ergo existimas illa quæ sic ampliata sunt non ideo majora esse non ampliatis? Et unde esse potest facultas omnes perfectiones creatas ampliandi, hoc est aliquid ipsis majus sive amplius concipiendi, nisi ex eo quòd idea rei majoris, nempe Dei, sit in nobis? Nec denique verum est perpusillum fore Deum si non sit major quàm à nobis intelligatur; intelligitur enim esse infinitus, atque infinito nihil majus esse potest. Atqui confundis intellectionem cum imaginatione, fingisque nos Deum imaginari instar hominis alicujus permagni, tanquam si quis nunquam visum elephantem imaginaretur esse instar animalculi acari quammaximi, quod tecum fateor esse ineptissimum.

5. Multa hìc dicis ut mihi videaris contradicere, nec tamen ullo modo contradicis, cùm planè idem quod ego concludas. Sed tamen multa hinc indè permisces, à quibus valde dissentio, ut quod axioma, *nihil est in effectu quod non praextiterit in causa*, de causa materiali potiùs quàm de efficiente sit intelligendum, nunquam enim perfectio formæ in causa materiali, sed in sola efficiente præexistere potest intelligi: &, *quòd formalis realitas ideæ sit substantia*, & talia.

6. Si quid haberes ad existentiam rerum materialium probandam, procul dubio hìc attulisses, sed cùm tantùm interroges, *an ergo mea mens incerta sit esse aliquid præter se in mundo*; & fingas non opus esse ut argumenta ad id quæras, atque ita provoces tantùm ad præjudicatas opiniones, multò clariùs ostendis nullam te ejus quod affirmas dare posse rationem, quàm si omnino tacuisses. Quæcunque verò hic disputas de ideis non egent responsione, quia tu nomen ideæ ad solas imagines in

Phantasia depictas restringis; ego verò ad id omne quod cogitatur extendo. Sed obiter quærere libet quo argumento probes, *nihil agere in se ipsum*? Nempe non soles uti argumentis, hoc autem probâsti exemplo digiti, qui se ipsum non verberat, & oculi qui se in se ipso non videt, sed in speculo: Quibus facile est respondere, non esse oculum qui speculum videt magìs quàm se ipsum, sed mentem quæ sola & speculum, & oculum, & se ipsam quoque agnoscit. Atque etiam dari possunt alia exempla in rebus corporeis, ut cùm turbo se in gyrum vertit, nunquid ista conversio actio est quam in se ipsum exercet? Denique notandum est me non affirmâsse *ideas rerum materialium ex mente deduci*, ut non satìs bonâ fide hic fingis; expresè enim postea ostendi ipsas à corporibus sæpe advenire, ac per hoc corporum existentiam probari: hic verò tantùm exposui, nullam in iis tantam realitatem inveniri, ut ex eo quòd nihil sit in effectu quod non formaliter vel eminenter præextiterit in causa, concludi debeat illas à sola mente non potuisse proficisci; quod nullo modo impugnas.

7. Hìc nulla habes quæ non jam antè dixeris, & à me fuerint explosa: unum monebo de idea infiniti, quam ais non posse esse veram, nisi comprehendam infinitum, dicique posse ad summum me cognoscere partem infiniti, & quidem partem minimam, quæ non meliùs infinitum refert, quàm exigui capilli effigies hominem integrum repræsentat. Moneo, inquam, è contra planè repugnare, si quid comprehendam, ut id quod comprehendo sit infinitum; idea enim infiniti ut sit vera nullo modo debet comprehendi, quoniam ipsa incomprehensibilitas in ratione formali infiniti continetur, & nihilominus est manifestum ideam quam habemus infiniti non repræsentare tantùm aliquam ejus partem, sed revera totum infinitum, eo modo quo debet repræsentari per humanam ideam, etsi proculdubio alia multò perfectior, hoc est, accuratior & distinctior haberi possit à Deo, aliave natura intelligente, quæ sit humanâ perfectior: Eâdem ratione quâ non dubitamus quin Geometriæ imperitus totius trianguli ideam habeat, cùm figuram esse tribus lineis comprehensam intelligit, etsi à Geometris alia multa de eodem triangulo cognosci possint, atque in ejus idea animadverti, quæ ab illo ignorantur. Ut enim sufficit intelligere figuram tribus lineis contentam ad habendam ideam totius trianguli; sic quoque sufficit intelligere rem nullis limitibus comprehensam, ut vera & integra idea totius infiniti habeatur.

8. Eundem hìc repetis errorem cùm veram ideam Dei haberi negas: etsi enim omnia quæ in Deo sunt non cognoscamus, omnia ea nihilominus

nus sunt vera quæ in eo esse cognoscimus. Quæ verò intermisces, ut *panem non esse eo qui panem desiderat perfectiorem*; *ex eo quòd percipiam aliquid esse actu in idea, non ideo esse actu in re cujus est idea*; *me judicare id quod ignoro*, & talia, testantur tantùm te, ô caro, multa temerè velle impugnare, quorum sensum non assequeris. Neque enim ex eo quòd quis panem desideret, infertur panem esse ipso perfectiorem, sed tantùm illum qui pane eget esse imperfectiorem se ipso cùm non eget: Et ex eo quòd aliquid sit in idea, non infero idem esse in rerum natura, nisi cùm nulla alia istius ideæ causa reddi potest præter rem quam repræsentat actu existentem, quod non de pluribus mundis, nec de ulla alia re, præterquam de solo Deo, verum esse demonstravi: Nec judico id quod ignoro; rationes enim attuli cur id judicarem, & quidem tam firmas ut nullam ex ipsis vel minimùm impugnare potueris.

9. Cùm negas nos continuò causæ primæ influxu indigere, ut conservemur, negas rem quam Metaphysici omnes ut manifestam affirmant, sed de qua sæpe illiterati non cogitant, quia tantùm ad causas *secundum fieri*, non autem *secundùm esse* attendunt. Sic Architectus est causa domus, & pater filii *secundùm fieri* tantùm, ideóque cùm opus absolutum est, potest absque istiusmodi causâ remanere; sed sol est causa lucis ab ipso procedentis, & Deus est causa rerum creatarum non modò *secundùm fieri*, sed etiam *secundùm esse*, ideóque debet semper eodem modo influere in effectum, ut eundem conservet. Hócque apertè demonstratur ex eo quòd explicui de partium temporis independentia, quódque frustrà conaris eludere proponendo necessitatem consecutionis quæ est inter partes temporis in abstracto considerati, de quo hîc non est quæstio, sed de tempore, seu duratione rei durantis, cujus non negas singula momenta posse à vicinis separari, hoc est rem durantem singulis momentis desinere esse. Cúmque ais *vim esse in nobis quæ ut perseveremus præstare sufficiat, nisi corrumpens causa superveniat*, non advertis te creaturæ tribuere perfectionem creatoris, quòd nempe independenter ab alio in esse perseveret; ac creatori imperfectionem creaturæ, quòd nempe per positivam actionem tendere debeat in non ens, si quando velit efficere ut esse desinamus. Quod deinde addis *de progressu in infinitum*, nempe *non absurdum esse illum dari*, à te ipso postea infirmatur; *fateris enim absurdum esse in causis ita inter se connexis ut inferior sine superiore agere non possit*: de talibus enim tantùm hic quæstio est, nempe de causis *in esse*, non de causis *in fieri*, ut sunt parentes; nec proinde Aristotelis auctoritas hîc mihi adversatur: Ut neque etiam id quod ais de Pandora; fateris enim omnes perfectiones quas in homini-

bus animadverto, variis gradibus posse à me adaugeri, adeò ut postea videam tales esse ut in humanam naturam cadere non possint: quod omnino mihi sufficit ad Dei existentiam demonstrandam. Est enim illa ipsa vis perfectiones omnes humanas eoúsque ampliandi, ut plusquam humanæ esse cognoscantur, quam urgeo & contendo non futuram fuisse in nobis, nisi à Deo facti essemus. Atqui quòd tibi non appareat me istud evidentissime demonstrâsse, nequaquam miror, quia non hactenus animadverti te ullam ex meis rationibus rectè percepisse.

10. Cùm reprehendis id quod dixi, nihil ideæ Dei addi, nihilque ab ea detrahi posse, non videris attendisse ad id quod vulgo aiunt Philosophi: essentias rerum esse indivisibiles; idea enim repræsentat rei essentiam, cui si quid addatur, aut detrahatur, protinus fit alterius rei idea: Sic Pandora, sic falsi omnes Dii ab iis qui verum Deum non rectè concipiunt, effinguntur. At postquam semel concepta est idea veri Dei, quamvis novæ detegi possint in ipso perfectiones quæ nondum fuerant animadversæ, non ideo tamen augetur ejus idea, sed tantùm distinctior redditur, & expressior, quia omnes in eadem illa quæ priùs habebatur, debuerunt contineri, quandoquidem supponitur fuisse vera. Ut neque augetur idea trianguli cùm variæ in eo proprietates quæ prius fuerunt ignoratæ advertuntur: Neque enim, ut scias, *idea Dei formatur à nobis successivè ex perfectionibus creaturarum ampliatis*, sed tota simul ex hoc quod ens infinitum, omnisque ampliationis incapax mente attingamus. Cùm autem petis, *undenam probem ideam Dei esse in nobis tanquam notam artificis operi impressam, & quis sit modus impressionis, quæve forma istius notæ?* Idem est ac si aliqua in tabella tantum artificii deprehendens ut ipsam à solo Apelle pingi potuisse judicarem; diceremque inimitabile istud artificium esse veluti quandam notam, quam Apelles tabellis omnibus suis impressit ut ab aliis dignoscantur, tu verò quæreres quæ forma istius notæ, quisve modus impressionis? certè risu potiùs quàm responsione dignus videreris. Quid? cùm pergis: *si non est aliud ab opere, tu ipsa ergo es idea, tu ipsa nihil aliud es quàm cogitationis modus, tu ipsa es & nota impressa, & subjectum impressionis.* Nunquid æquè acutum est ac si dixissem artificium illud quo Apellis tabellæ ab aliis dignoscuntur non esse quid diversum ab ipsis tabellis, urgeres, ergo tabellas istas nihil aliud esse quàm artificium, nec ex ulla materia constare: ergo ipsas esse tantùm modum pingendi, &c.

Quid, cùm ut neges *nos ad imaginem Dei factos esse*, dicis, *ergo Deum esse hominiformem*, & ea colligis in quibus humana natura differt à divina?

es-ne

es-ne in eo acutior quàm si ut negares quasdam Apellis tabellas ad similitudinem Alexandri factas fuisse, diceres ergo Alexandrum fuisse instar tabellæ, tabellas autem ex ligno, & pigmentis compositas esse, non ex ossibus & carne, ut Alexander? Nempe non est de ratione imaginis, ut in omnibus eadem sit cum re cujus est imago, sed tantùm ut illam in aliquibus imitetur: Et perspicuum est perfectissimam illam vim cogitandi quam in Deo esse intelligimus, per illam minùs perfectam quæ in nobis est repræsentari. Cùm verò mavis conferre Dei creationem cum fabri operatione, quàm cum generatione parentis, sine ulla ratione id facis: etsi enim illi tres agendi modi toto genere diversi sint, propius tamen est à productione naturali ad divinam, quàm ab artificiali argumentari. Sed nec tantam similitudinem esse dixi inter nos & Deum, quanta est inter filios & parentes; nec etiam semper nulla est similitudo inter opus fabri, & ipsum fabrum, ut patet cùm statuarius sibi simile signum exculpsit. Quàm mala autem fide refers mea verba, cùm fingis me dixisse *à me percipi similitudinem in eo quòd sim res incompleta, & dependens*, cùm è contra ista in dissimilitudinis argumentum attulerim, ne putaretur me velle homines Deo æquare: Dixi enim me non modò percipere me in istis Deo esse inferiorem, & interim ad majora adspirantem, sed etiam majora ista in Deo esse, quibus majoribus aliquid simile in me sit, cùm ad ipsa ausim adspirare. Denique cùm mirum esse ais, *cur non cæteri hominum idem quod ego de Deo intelligant, cùm in illis, æquè ac in me, impresserit ideam sui*, idem est ac si mirareris quòd cùm omnes nôrint ideam trianguli, non tamen omnes æquè multa in ipsa animadvertant, & fortè nonnulli falsa quædam de ipsa ratiocinentur.

De iis quæ in Meditationem quartam objecta sunt.

I.

QUamnam *nihili* ideam habeamus, & quomodo de *non ente* participemus, satis explicui, vocando illam negativam, & dicendo nihil hoc aliud significare quàm nos non esse summum ens, & nobis deesse quamplurima. Sed tu nodos ubique in scirpo quæris. Et cùm ais *me videre aliqua Dei opera non omnino absoluta*, planè affingis id quod nullibi scripsi, nec censui, sed tantùm si quædam spectarentur, non prout habent in mundo rationem partis, sed ut totum quid, tunc videri posse imperfecta. Quæcunque deinde affers pro causa finali, ad efficientem sunt referenda;

renda; ita ex usu partium in plantis, in animalibus &c. effectorem Deum mirari, & ex inspectione operum cognoscere, ac glorificare opificem par est, non autem quo fine quidque fecerit divinare; Ac quamvis in Ethicis, ubi sæpe conjecturis uti licet, aliquando sit pium considerare quem finem conjicere possimus Deum sibi in regendo universo proposuisse, certè in Physicis, ubi omnia firmissimis rationibus niti debent, est ineptum. Nec fingi potest aliquos Dei fines, magis quàm alios, in propatulo esse; omnes enim in imperscrutabili ejus sapientiæ abysso sunt eodem modo reconditi. Nec etiam fingere debes neminem mortalium causas alias posse intelligere, nulla enim non est cognitu multò facilior quàm Dei finis: & eas ipsas quas in exemplum difficultatis proponis non nemo existimat se novisse. Denique quia hic tam ingenuè interrogas, *quas putem mentem meam habituram fuisse Dei & sui ideas, si ex quo infusa est in corpus, mansisset huc usque in eo clausis oculis, & absque ullo aliorum sensuum usu*: ingenuè & candidè respondeo me non dubitare (modò ipsam in cogitando non impeditam à corpore, ut neque etiam adjutam supponamus) quin easdem, quas nunc habet, Dei & sui ideas fuisset habitura, nisi tantùm quòd multo puriores & clariores habuisset: Sensus enim ipsam in multis impediunt, ac in nullis ad illas percipiendas juvant: & nihil obstat quò minùs omnes homines easdem se habere æquè animadvertant, quàm quia in rerum corporearum imaginibus percipiendis nimiùm occupantur.

2. Hîc ubique malè assumis pro positiva imperfectione, quòd simus erroribus obnoxii, cùm tamen sit tantùm (præsertim respectu Dei) majoris perfectionis in creaturis negatio. Nec rectè quadrat comparatio civium Reipublicæ cum partibus universi: civium enim malitia, cùm refertur ad Rempublicam, est aliquid positivum; non autem quòd homo sit errori obnoxius, sive quòd non habeat omnes perfectiones, cùm refertur ad bonum universi: Sed meliùs institui potest comparatio inter eum qui vellet totum humanum corpus oculis tegi, ut elegantior appareret, quia nulla ejus pars oculo pulchrior videtur, & eum qui putat nullas creaturas in mundo errori obnoxias, hoc est, non planè perfectas esse debuisse. Planéque falsum est quod supponis, *Deum nos destinare operibus pravis, nobisque tribuere imperfectiones*, & talia. Ut etiam planè falsum est, *Deum ad illa pauca quæ dijudicari ab homine voluit, imparem, implicitam, incertamque facultatem judicatricem ei tribuisse.*

3. Vis ut hîc paucis dicam *ad quid se voluntas possit extendere quod intellectum effugiat?* Nempe ad id omne in quo contingit nos errare. Ita cùm

judicas mentem esse tenue quoddam corpus, intelligere quidem potes, ipsam esse mentem, hoc est, rem cogitantem; itemque tenue corpus esse rem extensam, unam autem & eandem esse rem quæ cogitet, & quæ sit extensa, profectò non intelligis, sed tantummodo vis credere, quia jam ante credidisti, nec libenter de sententia decedis. Ita, cùm pomum, quod fortè venenatum est, judicas tibi in alimentum convenire, intelligis quidem ejus odorem, colorem, & talia grata esse, non autem ideo ipsum pomum tibi esse utile in alimentum, sed quia ita vis, ita judicas. Atque sic fateor quidem nihil nos velle de quo non aliquid aliquo modo intelligamus: sed nego nos æquè intelligere ac velle; possumus enim de eadem re velle permulta, & perpauca tantùm cognoscere. Cùm autem pravè judicamus, non ideo pravè volumus, sed fortè pravum quid; nec quidquam pravè intelligimus, sed tantùm dicimur pravè intelligere, quando judicamus nos aliquid ampliùs intelligere quàm revera intelligamus. Quæ postea de indifferentia voluntatis negas, etsi per se manifesta sint, nolo tamen coram te probanda suscipere; talia enim sunt ut ipsa quilibet apud se debeat experiri, potiùs quàm rationibus persuaderi, tuque, ô caro, ad ea quæ mens intra se agit non videris attendere. Ne sis igitur libera si non lubet, ego certè mea libertate gaudebo; cùm & illam apud me experiar; & à te nulla ratione, sed nudis tantùm negationibus impugnetur. Majoremque fortè apud alios merebor fidem, quia id affirmo quod expertus sum, & quilibet apud se poterit experiri, quàm tu quæ idem negas ob id tantùm quòd fortè non experta sis. Quanquam etiam evinci possit ex tuis verbis te id ipsum esse expertam, negando enim *nos cavere posse ne erremus*, quia non vis voluntatem in quicquam ferri ad quod non determinetur ab intellectu, simul concedis *cavere nos posse ne in errore perseveremus*; quod omnino fieri nequit absque illa voluntatis libertate seipsam sine determinatione intellectus in unam aut alteram partem movendi, quam negabas. Nam si semel intellectus determinavit voluntatem ad falsum aliquod judicium proferendum, quæro à te, cùm primum ipsa incipit cavere ne in errore perseveret, à quonam ad id determinatur? Si à se ipsa: Ergo potest ad aliquid ferri ad quod ab intellectu non impellitur, quod tamen negabas, & de quo solo controversia est: si verò ab intellectu: Ergo ipsa non cavet, sed tantummodo sicut priùs ferebatur in falsum; quod ipsi ab intellectu proponebatur, ita jam casu contingit, ut feratur in verum, quia intellectus ei verum proponit. Sed præterea vellem scire quam naturam falsi concipias, & quo pacto putes illud esse posse objectum intellectus? Ego enim qui per falsum nihil aliud intelligo quàm

veri

veri privationem, planè repugnare mihi persuadeo, ut intellectus falsum sub ratione veri apprehendat, quod tamen esset necesse si determinaret unquam voluntatem ad falsum amplectendum.

4. Quantum ad fructum harum Meditationum satis præmonui in præfatiuncula quam te legisse existimo, non magnum illum futurum pro iis *qui rationum mearum seriem & nexum comprehendere non curantes, in singulas tantùm earum partes disputare studebunt.* Et quantum ad Methodum quâ possimus ea dignoscere quæ reverâ clarè percipiuntur, ab iis quæ clarè percipi tantùm putantur, etsi credam ipsam à me satis accuratè traditam esse, ut jam dictum est, nequaquam tamen confido illos, qui de præjudiciis exuendis tam parum laborant, ut querantur quod non *simpliciter ac paucis verbis* de ipsis sim loquutus, eam facilè esse percepturos.

De iis quæ in quintam Meditationem objecta sunt.

I.

QUia hîc relatis pauculis meis verbis addis me ea tantùm habere de quæstione proposita, cogor monere te non satis ad cohærentiam eorum quæ scripsi attendisse; talem enim illam puto, ut ad cujusque rei probationem conferant omnia quæ ipsam præcedunt, & maxima pars eorum quæ sequuntur: adeò ut bonâ fide non possis referre quantum de aliqua quæstione habeam, nisi etiam totum id quod de reliquis scripsi recenseas. Quod verò ais tibi durum videri statuere aliquid immutabile & æternum præter Deum, meritò sic videretur, si de re existente quæstio esset, vel tantùm si quid ita immutabile statuerem, ut ejus immutabilitas à Deo non penderet. Sed quemadmodum Poëtæ fingunt à Jove quidem fata fuisse condita, sed postquam condita fuêre, ipsum se iis servandis obstrinxisse: Ita ego non puto essentias rerum, mathematicasque illas veritates quæ de ipsis cognosci possunt, esse independentes à Deo; sed puto nihilominus, quia Deus sic voluit, quia sic disposuit, ipsas esse immutabiles & æternas; quod seu durum, seu molle esse velis, sufficit mihi quod sit verum.

Quæ deinde contra Dialecticorum universalia habes, me non tangunt, utpote qui ipsa, non ut illi, intelligam. Sed quantum ad essentias, quæ clarè & distinctè cognoscuntur, qualis est ea trianguli, alteriusve cujusvis figuræ Geometricæ, facilè cogam te ut fatearis illarum ideas

quæ

quæ in nobis sunt, à singularibus non esse desumptas; hîc enim illas falsas dicis, quia scilicet cum præconcepta tua de natura rerum opinione non conveniunt.

Et paulò pôst ais *objectum puræ Matheseos, ut punctum, lineam, superficiem, constantiaque ex iis indivisibilia*, indivisibiliterque se habentia existere reipsà non posse; unde sequitur nullum triangulum, nihilque omnino ex iis quæ ad ipsius aliarumve figurarum Geometricarum essentias pertinere intelliguntur, unquam extitisse, ac proinde istas essentias non esse ab ullis rebus existentibus desumptas. At, inquis, sunt falsæ, opinione tuâ scilicet, quia naturam rerum talem esse supponis, ut eæ non sint ipsi conformes. Sed nisi omnem Geometriam falsam quoque esse contendas, negare non potes, quin de ipsis multæ veritates demonstrentur, quæ cum eædem semper sint, meritò dicuntur immutabiles & æternæ. Quòd autem fortè non sint conformes ei rerum naturæ quam tu supponis, ut nec etiam illi quam Democritus & Epicurus ex atomis effinxerunt, est tantùm ipsis denominatio extrinseca quæ nihil mutat; & nihilominus haud dubiè sunt conformes veræ illi rerum naturæ quæ à vero Deo condita est: Non quòd sint in mundo substantiæ longitudinem habentes sine latitudine, aut latitudinem sine profunditate; sed quia figuræ Geometricæ non considerantur ut substantiæ, sed ut termini sub quibus substantia continetur. Interim autem non concedo ideas istarum figurarum nobis unquam per sensus fuisse illapsas, ut vulgò omnes sibi persuadent: Etsi enim haud dubiè dari possint in mundo, quales à Geometris considerantur, nego tamen ullas dari circa nos, nisi fortè tam minutas, ut nullo modo sensus nostros attingant: nam componuntur ut plurimum ex lineis rectis, at nequidem unquam ulla pars lineæ, quæ reverà recta esset, sensus nostros movit, quippe cùm illas quæ maximè rectæ nobis visæ sunt pulicario perspicillo examinamus, planè irregulares, & undulatim ubique incurvas esse deprehendimus: Ac proinde cùm primùm olim in infantia figuram triangularem in charta depictam adspeximus, non potuit illa figura nos docere quo pacto verus triangulus, ut à Geometris consideratur, esset concipiendus, quia non aliter in ea continebatur quàm velut in rudi ligno Mercurius. Sed quia jam antè in nobis erat idea veri trianguli, & facilius à mente nostra, quàm magìs composita figura picti trianguli concipi poterat, idcirco visa ista figura composita non illam ipsam, sed potiùs verum triangulum apprehendimus. Eodem planè modo quo dum respicimus in chartam, in qua lineolæ atramento ita ductæ sunt ut faciem hominis repræsentent, non tam excitatur in nobis idea istarum lineola-

rum, quàm hominis: quod omnino non contingeret nisi facies humana nobis aliunde nota fuisset, atque essemus magìs assueti de illa, quàm de lineolis istis cogitare, quippe quas sæpe etiam cùm aliquantulum à nobis remotæ sunt, ab invicem distinguere nequimus: Ita sanè triangulum Geometricum ex eo qui in charta pictus est, agnoscere non possemus, nisi aliunde mens nostra ejus ideam habuisset.

2. Hîc non video cujus generis rerum velis esse existentiam, nec quare non æquè proprietas, atque omnipotentia dici possit, sumendo scilicet nomen proprietatis pro quolibet attributo, sive pro omni eo quod de re potest prædicari, ut hîc omnino sumi debet. Quin etiam existentia necessaria est reverâ in Deo proprietas strictissimo modo sumpta, quia illi soli competit, & in eo solo essentiæ partem facit. Nec proinde existentia trianguli cum existentia Dei debet conferri, quia manifestè aliam habet relationem ad essentiam in Deo quàm in triangulo. Nec magìs est petitio principii quòd existentia inter ea quæ ad essentiam Dei pertinent numeretur, quàm quòd æqualitas trium angulorum cum duobus rectis inter trianguli proprietates recenseatur. Nec verum est essentiam & existentiam in Deo, quemadmodum in triangulo, unam absque alia posse cogitari, quia Deus est suum esse, non autem triangulus. Nec tamen inficior quin existentia possibilis sit perfectio in idea trianguli, ut existentia necessaria est perfectio in idea Dei; efficit enim illam præstantiorem quàm sint ideæ illarum Chimærarum quarum existentia nulla esse posse supponitur. Nec proinde vel minimùm ulla in re argumenti mei vires infregisti, hæresque semper delusus illo sophismate, quod ais tam facilè à me solvi potuisse. Ad ea autem quæ subjungis, jam alibi satìs respondi. Et planè falleris, cùm ais non demonstrari existentiam de Deo, ut demonstratur de triangulo quòd ejus tres anguli sint æquales duobus rectis; utriusque enim est par ratio, nisi quòd demonstratio probans in Deo existentiam sit altera multò simplicior, & clarior: Cætera denique prætereo, quia dum ais me nihil explicare, nihil ipse explicas, & nihil probas, nisi tantùm te probare nihil posse.

3. Contra ea quæ hîc habes de Diagora, Theodoro, Pythagora, aliisque, oppono Scepticos, qui de ipsis Geometricis demonstrationibus dubitabant, & affirmo ipsos id facturos non fuisse, si Deum ut par est, cognovissent. Nec rectè probatur unam rem aliâ esse notiorem ex eo quòd pluribus vera videatur, sed tantùm ex eo quòd illis qui utramque, ut par est, cognoscunt, appareat esse cognitu prior, evidentior, & certior.

De

De iis quæ in sextam Meditationem objecta sunt.

I.

DE eo quòd neges res materiales, ut sunt objectum puræ Matheseos, existere, jam antè egi. Falsum autem est intellectionem Chiliogoni esse confusam; distinctissimè enim & clarissimè multa de eo possunt demonstrari, quod certè non fieret si non nisi confusè, vel, ut ais, nominetenus perciperetur: Sed revera illud totum simul clarè intelligimus, etsi non possimus totum simul imaginari: Ex quo patet vires intelligendi & imaginandi non differre tantùm secundùm magìs & minùs, sed ut duos modos operandi planè diversos. Quippe in intellectione mens se sola utitur, in imaginatione verò formam corpoream contemplatur. Ac quamvis figuræ Geometricæ sint omnino corporeæ, non tamen idcirco ideæ illæ, per quas intelliguntur quando sub imaginationem non cadunt, corporeæ sunt putandæ. Ac denique te solâ dignum est, ô caro, existimare *ideas Dei, Angeli, & mentis humana esse corporeas, vel quasi corporeas, ex forma scilicet humana, & ex rebus aliis tenuissimis, simplicissimis, insensibilissimis, cuiusmodi sunt aër, atherve, desumptas.* Quisque enim Deum, aut mentem ita sibi repræsentat, rem non imaginabilem conatur imaginari, & nihil nisi corpoream ideam effingit, cui nomen Dei vel mentis falsò tribuit: Nam in vera mentis idea sola cogitatio cum ejus attributis, quorum nulla corporea sunt, continetur.

2. Hîc manifestè ostendis te præjudiciis tantùm niti, nunquamque illa exuere; cùm velis nos in iis in quibus falsitatem numquam deteximus, nullam falsitatem suspicari; atque ideo *cùm turrim & prope spectamus, & contingimus, certos nos esse quòd sit quadrata*, si quadrata appareat; & cùm reverâ vigilamus, *dubitare nos non posse vigilemusne, an somniemus*, & talia: Nullam enim habes rationem existimandi omnia, in quibus error esse potest, jam olim à te fuisse animadversa; Et facilè probari posset te in iis interdum falli, quæ certa esse sic admittis. Cùm autem eò redis, *ut saltem dubitare non liceat quin rès tales appareant quales apparent*, ad viam redis, hocque ipsum in secunda Meditatione asserui: Sed hîc de veritate rerum extra nos positarum quæstio erat, de quâ nihil veri attulisti.

3. Non hic hæreo in iis quæ tædiose sæpe repetiisti; me quædam non probâsse, quæ tamen demonstravi: me egisse de crasso tantùm corpore, cùm tamen egi de quolibet etiam quàm maximè subtili, & talia: Quid

enim istiusmodi affirmationibus nullâ ratione fulcitis opponi debet aliud quàm negatio? Sed obiter tamen vellem scire quo argumento probes me potiùs de crasso corpore quàm de subtili egisse? Nempe quia dixi, *habeo mihi conjunctum*, & *certum est me à corpore meo esse distinctam*, quæ verba non video cur non æquè subtili ac crasso corpori conveniant, nec puto præter te quemquam videre. Cæterùm in 2 Meditatione fidem feci mentem intelligi posse ut substantiam existentem, etsi nihil intelligamus existere quod sit ventus, vel ignis, vel vapor, vel halitus, vel quodvis aliud corpus quantumvis subtile & tenue; an verò in rei veritate ab omni corpore esset diversa, dixi me ibi non disputare: hîc autem de eo ipso disputavi, & demonstravi: Tu verò quæstionem de eo quod potest intelligi, cum quæstione de eo, quod reverà est, confundendo nihil horum te intellexisse testaris.

4. Hîc quæris, *quomodo existimem in me subjecto inextenso recipi posse speciem, ideamve corporis quod extensum est.* Respondeo nullam speciem corpoream in mente recipi, sed puram intellectionem tam rei corporeæ quàm incorporeæ fieri absque ulla specie corporea; ad imaginationem verò, quæ non nisi de rebus corporeis esse potest, opus quidem esse specie quæ sit verum corpus, & ad quam mens se applicet, sed non quæ in mente recipiatur. Quod ais de idea solis, quam ex solo ejus calore cæcus elicit, facilè refutatur. Potest enim cæcus ille claram & distinctam habere ideam solis, ut rei calefacientis, etsi non habeat ejusdem, ut rei illuminantis; Nec rectè me illi cæco comparas, primò quia cognitio rei cogitantis multò latiùs patet quàm rei calefacientis, imò etiam latiùs quàm quicquid de ulla alia re cognoscimus, ut suo loco ostensum est; ac deinde, quia nulli possunt arguere ideam illam solis, quam format cæcus, non omnia quæ de sole percipi possunt continere, nisi qui visu præditi ejus lumen & figuram insuper agnoscunt, tu verò non modò nihil amplius, sed nequidem id ipsum quod ego, de mente cognoscis: adeò ut hac in parte tu potiùs cæcus, ego ad summum lusciosus cum tota humana gente dici possim. Neque verò addidi mentem non esse extensam, ut quid ipsa esset explicarem, sed tantùm ut monerem illos errare qui putant esse extensam: Eodem modo quo, si qui affirmarent Bucephalum esse Musicam, id non frustra de ipso ab aliis negaretur. Et sanè in iis quæ hîc subjungis ut probes mentem esse extensam, quia scilicet corpore utitur quod est extensum, non meliùs ratiocinari mihi videris quàm si ex eo quòd Bucephalus hinniat, vel mugiat, & ita edat sonos qui referri possunt ad Musicam, concluderes de Bucephalo quòd sit Musica. Etsi enim mens sit

unita

unita toti corpori, non indè sequitur ipsam esse extensam per corpus, quia non est de ratione ipsius ut sit extensa, sed tantùm ut cogitet. Nec intelligit extensionem per speciem extensam in se existentem, quamvis eandem imaginetur convertendo se ad speciem corpoream quæ est extensa, ut jam dictum est. Nec denique necesse est ut ipsa sit corpus, etsi habeat vim movendi corpus.

5. Quæ hîc habes de unione mentis cum corpore, similia sunt præcedentibus. Nihil ullibi in meas rationes objicis, sed tantùm dubia proponis, quæ tibi ex meis conclusionibus sequi videntur, etsi reverà ex eo tantùm oriantur, quòd ea quæ ex natura sua sub imaginationem non cadunt, ad ejus tamen examen velis revocare. Ita hîc ubi mentis & corporis permistionem, cum permistione duorum corporum vis comparare, sufficit ut respondeam nullam inter talia institui debere comparationem, quia sunt toto genere diversa, partesque in mente non esse imaginandas ex eo quòd ipsa partes in corpore intelligat. Unde enim habes id omne quod mens intelligit, in ipsa esse debere? Profectò si hoc esset, cùm magnitudinem orbis terrarum intelligit, illam etiam in se haberet, atque ita non modò esset extensa, sed etiam extensione major orbe terrarum.

6. Hîc nulla in re mihi contradicis, & satis multa nihilominus dicis, ut nempe lector indè cognoscat ex prolixitate verborum, rationum tuarum multitudinem non esse æstimandam.

Hactenus verò mens cum carne disseruit, atque ut par erat in multis ab ipsa dissensit: Sed jam in conclusione verum Gassendum agnosco, illumque ut præstantissimum Philosophum suspicio, ut virum candore animi, atque integritate vitæ celebrem amplector, & ejus semper amicitiam quibuscunque potero obsequiis demereri conabor. Itaque rogo ne illi grave sit quòd libertate Philosophicâ usus fuerim in ejus objectionibus refutandis; ut mihi profectò pergratum fuit quicquid in ipsis continetur: Et inter cætera gavisus sum quòd à viro tanti nominis, in Dissertatione tam longa, & tam accuratè conscripta, nulla ratio allata sit, quæ meas rationes oppugnaret, nullaque etiam in meas conclusiones, ad quam mihi non perfacile fuerit respondere.

OBJECTIONES SEPTIMÆ

Cum notis Auctoris,

Sive

DISSERTATIO

De

Prima Philosophia.

A MUlta ex me quæris, V.C. circa novam vestigandi veri methodum, iisque ut respondeam, non modò postulas, sed
B instanter urges. Silebo tamen, nec morem geram, mihi nisi illud antè concesseris, abducamus animum penitus tota in dissertatione ab iis, qui ea de re aut scripsêre, aut dixêre aliquid, addoque quæsita tua sic componas, ut ne videaris postulare quid senserint, & quo animo, quo exitu recténe an secus; sed perinde quasi nemo senserit, scripserit, dixerit iis de rebus quicquam, quæras dumtaxat ea, quæ meditanti tibi, & novam aliquam Philosophandi methodum vestiganti, aliquid difficultatis habere videbuntur, ut hoc pacto, & verum quæramus, & ita quæramus, ut amicitiæ, observantiæque leges erga viros doctos, salvæ & incolumes retineantur. Quia annuis, & spondes, ego quoque tuos ad nutus respondeo. Itaque

NOTÆ.

A MUlta ex me quæris. *Cùm hanc dissertationem ab ejus auctore acceperim, postquam enixè rogassem, ut ea quæ ab ipso in meas Meditationes de prima Philosophia, conscripta fuisse audiebam,* vel in lucem ederet, vel saltem ad me mitteret, ut reliquis objectionibus in easdem Meditationes ab aliis factis adjungerentur: *Non potui recusare quin illam hîc adjungerem; Nec etiam dubitare, quin ego is sim quem ille hoc in loco alloquitur. Etsi profectò non meminerim me unquam ab eo quæsivisse, quid de mea vestigandi veri methodo sentiret:*

ſentiret : Quin è contra, cùm antè ſeſquiannum velitationem quamdam ab ipſo in me conſcriptam vidiſſem, in qua veritatem non quæri, ſed ea quæ nunquam ſcripſi, nec cogitavi, mihi affingi judicabam, non diſſimulavi me in poſterum quicquid ab illo ſolo veniret reſponſione indignum crediturum. Sed quoniam addictus eſt Societati, ob doctrinam ac pietatem celeberrimæ, cujuſque omnia membra ita inter ſe conjuncta ſunt, ut rarò quicquam ab uno ex ipſis fiat, quod non ab omnibus approbetur: fateor me non modò poſtulâſſe, ſed & inſtanter urſiſſe, ut aliqui ex ea Societate mea ſcripta examinare, ac quicquid in iis à veritate alienum eſſet, mihi indicare dignarentur. Rationes etiam multas addidi, ob quas id mihi non recuſatum iri ſperabam: Ac monui, me ob hanc ſpem quicquid in poſterum, vel ab hoc auctore, vel à quovis alio ejuſdem Societatis, de meis opinionibus ſcriberetur, maximi eſſe facturum ; atque non dubitaturum quin illud, cujuſcunque tandem nomen ferret, non ab illo uno, ſed à pluribus ex doctiſſimis & prudentiſſimis ejuſdem Societatis eſſet compoſitum, examinatum, & correctum ; atque ideo nullas contineret cavillationes, nulla ſophiſmata, nulla convitia, nullamque inanem loquacitatem, ſed tantùm firmiſſimas & ſolidiſſimas rationes; atque ex iis argumentis, quæ jure in me afferri poſſunt, nullum in eo eſſet omiſſum : adeò ut per illud unum ſcriptum erroribus me omnibus meis liberatum iri confiderem ; Et ſi quid ex iis quæ vulgavi non foret in eo refutatum, à nemine poſſe refutari, ſed omnino verum & certum eſſe arbitrarer. *Quamobrem nunc hæc omnia de hac Diſſertatione judicarem, crederemque ipſam totius Societatis juſſu ſcriptam eſſe, ſi nullas in ea cavillationes, nulla ſophiſmata, nulla convitia, nullamque inanem loquacitatem contineri certus eſſem. Sed ſanè ſi quæ ſint, nefas puto, illam à tam ſanctis viris profectam eſſe ſuſpicari: Et quoniam hac in re judicio meo non fido, dicam hic ingenuè ac candidè quid mihi videatur, non ut ullo modo meis verbis lector credat, ſed tantùm ut ipſi præbeam occaſionem ad examinandam veritatem.*

Silebo tamen &c. *Hic promittit auctor noſter ſe nullius ſcriptum impugnaturum, ſed tantùm ad ea quæ ab ipſo quæſivi reſponſurum: Et tamen nihil unquam ab ipſo quæſivi. Nec quidem unquam hominem ſum alloquutus, aut vidi; Atque ea quæ me ſimulat à ſe quærere, componit ut plurimum ex verbis, quæ in Meditationibus meis habentur: adeò ut ſit planè manifeſtum nihil præter illas ab ipſo impugnari. Cauſæ autem cur contrarium fingat, fortaſſe ſunt honeſtæ ac piæ: Sed ego non alias poſſum ſuſpicari, quàm quòd credat ſibi hoc pacto magìs liberum eſſe quid-libet mihi affingere, quia nempe ex meis ſcriptis mendacii argui non poterit ; cùm ſe illa non impugnare profiteatur ; Ac præterea quòd cavere velit ne lectoribus ſuis occaſionem det ea examinandi; daret enim fortaſſe, ſi de iis* B

loque-

loqueretur; Quodque malit me tam ineptum atque imperitum describere, ut ipsos ab omnibus iis, quæ unquam à me proficiscentur, legendis absterreat. Ita larvâ quâdam, ex fragmentis mearum Meditationum malè compactâ, vultum meum non tegere, sed deformare conatur: Ego verò illam detraho, & rejicio; tum quia Histrioniæ faciendæ non sum assuetus; tum etiam quia hîc, ubi mihi cum viro religioso, de re admodum seria quæstio est, parum deceret.

QUÆSTIO PRIMA.

An, &

Quo pacto dubia pro falsis habenda.

QUæris primò, sitne legitima lex illa vestigandi veri, Quidquid habet vel minimum dubitationis, illud pro falso habendum est. Ut respondeam, quærenda mihi sunt à te nonnulla. 1. Quid sit istud Minimum dubitationis. 2. Quid illud, Habendum pro falso. 3. Quatenus habendum pro falso. Ac dubitationem quod attinet,

1. *Quid minimum Dubitationis.*

Quid est istud Minimum? Pluribus, ais, te non morabor. Illud habet dubitationis aliquid, de quo possum dubitare an sit, vel an ita se habeat, non temerè quidem, sed validas ob rationes. Præterea illud habet dubitationis aliquid, circa quod, etsi mihi clarum videatur, possum decipi à malo aliquo Genio, qui mihi velit illudere, & artibus suis, ac præstigiis efficere, ut id clarum, & certum appareat, quod reverà sit falsum. Primum dubitationis habet non parum; secundum nonnihil quidem, sed illud minimum, satis tamen, ut illud dubium vocetur, & sit. Vis exemplum? esse terram, cœlum, colores; te habere caput, te oculos, te corpus, & mentem, dubia sunt primi generis: secundi verò hæc, 2 & 3 faciunt 5. Totum est suâ parte majus; & similia.

C

Præclarè sanè. At, ita si se res habet, quid quæso erit, quod dubitationis habet nihil? quid immune ab eo metu, quem vafer intentat Genius? nihil, ais, omnino nihil, quoad Deum esse, nec posse decipere, certò, & firmissimis ex Metaphysica principiis exploratum habeamus, ut ea sit lex unica. Ignoratâ illâ re, *an sit Deus, & si sit, an possit esse deceptor, non videor de ulla alia re planè certus esse unquam posse.* Et verò, ut hic mentem meam penitus agnoscas, nisi scivero Deum esse, & veracem Deum, qui genium

D

genium illum malum coërceat, vereri ſemper potero ac debebo, ut ne mihi illudatur, & falſum veri ſpecie veluti clarum & certum obtrudatur. Ubi verò penitus intellexero Deum eſſe, nec eum poſſe & decipi & decipere, adeóque neceſſariò impedire, mihi ne Genius imponat in iis, quæ clarè & diſtinctè intellexero, tum enimverò, ſi quæ erunt talia, ſi quid clarè & diſtinctè percepero, hæc vera, hæc certa eſſe dicam, ut tunc temporis ea ſit regula veri, certique, *Illud omne eſt verum, quod valde clarè & diſtinctè percipio.* Nihil eſt, quod ultra quæram: venio ad ſecundum, ac

§. 2. *Quid, pro falſo habendum.*

Dicis gratiâ, Cùm dubium ſit habere te oculos, te caput, te corpus, adeóque illud habere debeas pro falſo, ex te ſcire velim quid ſit illud, habere pro falſo, an credere & dicere falſum eſt me habere oculos, caput, corpus? an credere, & *voluntate planè in contrarium verſa* dicere, Non habeo oculos, caput, corpus, ſive, ut verbo dicam, Credere, dicere, ponere oppoſitum ejus, quod dubium eſt? Hoc ipſum, ais. Bellè. At reſpondeas adhuc velim, Non eſt certum 2 & 3 facere 5. an ergo credam, & ponam, 2 & 3 non faciunt 5? Crede, ais, & pone. Pergo. Non eſt certum me, iſta dum loquor, vigilare, & non ſomniare. An ergo credam, & dicam, Ita dum loquor, non vigilo, ſed ſomnio? Crede, ais, & dic. Apponam & hoc ultimum, ut ne ſim moleſtus. Non eſt certum id quod dubitanti vigiletne an dormiat, apparet clarum & certum, certum eſſe, & clarum. An ergo credam, & dicam, Quod dubitanti vigiletne, an dormiat, apparet clarum & certum, id non eſt clarum & certum, ſed obſcurum, & falſum? Quid hæres? *Plus æquo indulgere non potes diffidentiæ.* An tibi numquam contigit, quod benè multis, ut ſomnianti certa & clara ea viderentur, quæ dubia poſtea, quæ falſa compereris? *ſanè prudentiæ eſt numquam illis planè confidere, qui te vel ſemel decepêre.* At, ais, alia ſummè certorum ratio eſt. Sunt ea iſtiuſmodi, ut vel ſomniantibus aut deliris apparere non poſſint dubia. Seriòne loqueris, amabo te, qui illa ſummè certa ſic confingas, ut ne ſomniantibus quidem aut deliris apparere poſſint dubia? Quæ ſunt illa porrò? ac ſi dormientibus, ſi malè ſanis, quæ ridicula ſunt, quæ abſurda, certa interdum videntur, & ſummè certa, quidni etiam certa, & ſummè certa falſa videantur, & dubia! Novi ego, qui dormitabundus aliquando pulſari horam quartam audiverit, & ſic numeravit Una, Una, Una, Una: ac tum præ rei abſurditate, quam animo concipiebat, exclamavit: Næ delirat horologium! quater

pulsavit horam primam. Et verò quid adeò est absurdum, & à ratione alienum, quod dormienti, quod deliro venire non possit in mentem? quod non probet somnians, non credat, & de eo tanquam à se præclare invento, excogitatoque non gratuletur? Sanè ut ne pluribus tecum contendam, nunquam effeceris, ut hoc effatum, Quod dubitanti somnietne, an vigilet, videtur certum, est certum, & ita certum, ut statui possit velut fundamentum scientiæ alicujus, & Metaphysicæ summè certæ, & accuratæ, hoc (inquam) habeam tam certum, atque illud, 2 & 3 faciunt 5: nedum tam certum, ùt de eo nullo modo quisquam dubitare possit, nec decipi circa illud à Genio aliquo malo: nec vereor tamen, ea si in mente perstitero, ut me quisquam putet pervicacem. Quare aut ex lege illa tua sic dicam. Non est certum id esse certum, quod apparet certum ei, qui dubitat vigiletne an dormiat. Ergo quod dubitanti vigiletne an dormiat apparet certum, id reputari potest ac debet tanquam falsum, & omnino pro falso habendum est; aut sanè si quam habes aliam peculiarem tibi regulam, mecum communicabis. Venio ad tertium, &

§. 3. *Quatenus habendum pro falso.*

Quæro, cùm certum non videatur 2 & 3 facere 5. cúmque ex præcedenti regula debeam credere, & dicere, 2 & 3 non faciunt 5. an continuò illud ita debeam credere, ut mihi persuadeam aliter habere se non posse, atque illud certum esse. Miraris quæsitum illud meum. Nec mihi mirum, cùm ipse mirer. Respondeas tamen necesse est, à me si responsum exspectas. Vis habeam illud certum, 2 & 3 non faciunt 5? Imo vis illud esse, & videri omnibus certum, & ita certum, ut etiam ab artibus mali Genii tutum sit?

Rides, ais, Id sano homini quî veniat in mentem?

Quid igitur? dubium erit, & incertum, perinde atque illud, 2 & 3 faciunt 5? Hoc si ita est, si dubium est illud, 2 & 3 non faciunt 5, credam, & tua ex lege dicam illud esse falsum, adeóque ponam contrarium, & ita statuam, 2 & 3 faciunt 5. Atque eodem modo in cæteris me geram, &, quia certum non videtur esse corpus aliquod, dicam, Nullum est corpus; & quia certum non est illud, Nullum est corpus, dicam, voluntate penitus in contrarium versâ, Aliquod est corpus, simulque & corpus erit, & non erit.

G Ita est, ais, atque illud est dubitare, in orbem ferri, ire, redire, hoc & illud affirmare, & negare, clavum figere, & refigere.

Præ-

Præclarè omnino: at ut iis utar, quæ dubia erunt, quid faciam? Quid de illo, 2 & 3 faciunt 5? & de isto, Aliquod est corpus? ponamne? an negabo?

Nec pones, ais, nec negabis; neutro uteris; utrumque habebis velut falsum, nec ab iis quæ sic nutant, quidquam exspectabis, nisi illud quoque nutans, dubium, & incertum.

Quia nihil superest quod rogem, respondeo vicissim, ubi tamen doctrinæ tuæ brevem fecero syllabum. 1. De rebus omnibus ac præsertim de materialibus possumus dubitare, quamdiù scilicet non habemus alia scientiarum fundamenta, quàm ea, quæ antehac habuimus. 2. Aliquid habere pro falso, est, assensionem suam ab eo, tanquam ab apertè falso cohibere, & voluntate planè in contrarium versâ opinionem suam de eo tanquam falsam & imaginariam fingere. 3. Eatenus, id quod dubium haberi debet pro falso, ut oppositum illius sit quoque dubium, & pro falso habeatur.

NOTÆ.

Puderet me esse nimis diligentem, & multa verba impendere, in omnibus annotandis, quæ meis ferè verbis hîc expressa, pro meis tamen non agnosco. Sed rogo tantùm lectores ut memoriâ repetant ea, quæ in 1 Meditatione, atque initio 2 ac 3, ipsarumque synopsi à me scripta sunt: agnoscent enim ferè omnia quæ hîc habentur, inde quidem esse desumpta; sed ita turbata, distorta, & perperam interpretata proponi, ut quamvis ibi nihil non valde consentaneum rationi contineant, hîc tamen magna ex parte absurdissima videantur.

Validas ob rationes. *Dixi sub finem 1 Meditationis, nos posse de iis omnibus, quæ nunquam adhuc satìs clarè perspeximus, dubitare* ob validas & meditatas rationes: *quia nempe ibi tantùm agebatur de summa illa dubitatione, quam sæpe metaphysicam, hyperbolicam, atque ad usum vitæ nullo modo transferendam esse inculcavi; & ad quam id omne, quod vel minimum suspicionis afferre potest, pro satis valida ratione sumi debet. Hîc verò vir amicus & candidus proponit in exemplum eorum, de quibus dixi dubitari ob validas rationes, an sit terra, an habeam corpus, & similia, ut nempe sui lectores, qui de hac Metaphysica dubitatione nihil scient, ipsam ad usum vitæ referentes, me non sanæ mentis esse arbitrentur.* C

Nihil, ais, omnino nihil. *Quo sensu istud* Nihil *debeat intelligi, satìs explicui variis in locis: Ita nempe, ut quandiu attendimus ad aliquam veritatem, quam valde clarè percipimus, non possimus quidem de ipsa dubitare; Sed quando,* D

do, ut sæpe accidit, ad nullam sic attendimus, etsi recordemur, nos antea multas ita perspexisse, nulla tamen sit de qua non meritò dubitemus, si nesciamus id omne quod clarè percipimus verum esse. Hic verò, vir accuratus, hoc Nihil *ita intelligit, ut ex eo quod semel dixerim nihil esse de quo non liceat dubitare, nempe in prima Meditatione, in qua supponebam me non attendere ad quicquam quod clarè perciperem, concludat me etiam in sequentibus nihil certi posse cognoscere: Tanquam si rationes, quas interdum habemus ad dubitandum de re aliqua, non sint legitimæ ac validæ, nisi probent de eadem re semper esse dubitandum.*

E Credere, dicere, ponere oppositum ejus quod dubium est. *Ubi dixi dubia esse aliquandiu pro falsis habenda, sive tanquam falsa rejicienda, tam manifestè explicui me tantùm intelligere, ad veritates metaphysicè certas investigandas, non majorem habendam esse rationem dubiorum, quam planè falsorum, ut nemo sanæ mentis videatur posse aliter mea verba interpretari; & nemo mihi affingere, me voluisse credere oppositum ejus quod dubium est, præsertim, ut paulò pòst habetur,* ita credere ut mihi persuadeam aliter habere se non posse, atque illud certum esse, *nisi qui pro cavillatore haberi non erubescat: Et quamvis hoc ultimum ab Auctore nostro non affirmetur; sed ut dubium tantùm proponatur, miror tamen virum tam sanctum voluisse hac in parte imitari pessimos illos detractores, qui sæpe sic tantùm narrant ea quæ de aliis credi volunt, addentes se ipsos non credere, ut impunius maledicant.*

F Alia summè certorum ratio est. Sunt ea istiusmodi ut vel somniantibus aut deliris apparere nôn possint dubia. *Nescio per quam Analysin vir subtilissimus hoc ex meis scriptis deducere potuerit, non enim memini me quicquam tale unquam vel per somnium cogitâsse. Concludere quidem potuisset ex meis, Id omne quod ab aliquo clarè ac distinctè percipitur esse verum, quamvis ille aliquis possit interim dubitare somnietne an vigilet, imò etiam, si lubet, quamvis somniet, quamvis sit delirus: Quia nihil potest clarè ac distinctè percipi, à quocunque demum percipiatur, quod non sit tale quale percipitur, hoc est, quod non sit verum. Sed quia soli prudentes rectè distinguunt inter id quod ita percipitur, & id quod tantùm videtur, vel apparet, nolo mirari quod vir bonus unum pro altero hîc sumat.*

G Atque illud est dubitare, in orbem ferri &c. *Dixi dubiorum non majorem habendam esse rationem quàm si omnino falsa essent, ut ab illis cogitatio planè avocetur; non autem ut modò unum, modò ejus contrarium affirmetur. Sed nullam auctor noster occasionem cavillandi non quæsivit. Interim verò notatu dignum est, ipsum hîc in fine, ubi ait se brevem facere doctrinæ meæ syllabum, nihil eorum mihi tribuere, quæ in præcedentibus, aut sequentibus reprehendit, vel irridet, ut nempe sciamus illum ista tantùm mihi per jocum affinxisse, non seriò credidisse.*

RE-

RESPONSIO.

RESP. 1. Si lex illa, In vestigando vero, id quod vel minimum dubitationis habet pro falso habendum est, sic intelligatur: Cùm vestigamus quid sit certum, non debemus ullo modo niti iis, quæ non sunt certa, aut quæ habent dubitationis aliquid; legitima est, usu recepta, & communissima apud omnes Philosophos.

Resp. 2. Si dicta lex ita intelligatur: Cùm vestigamus quid sit certum, ita debemus rejicere omnia, quæ certa non sunt, aut aliquo modo dubia, ut illis nullo pacto utamur, adeoque ea spectemus perinde quasi non essent, aut potiùs ea non spectemus omnino, sed ab iis penitus abducamus animum: legitima quoque est, tuta, tritaque etiam à Tyronibus, atque affinitatem habet tantam cum præcedenti, ut ab ea vix differat.

Resp. 3. Si dicta lex ita sumatur: Cùm vestigamus quid certum sit, ita debemus rejicere dubia omnia, ut ponamus ea de facto non esse, aut esse illorum oppositum reverà, & utamur eâ suppositione tanquam certo aliquo fundamento, sive utamur iis non existentibus, aut nitamur eorum non existentiâ; Illegitima est, fallax, & cum bona pugnans Philosophia, ut quæ supponat dubii aliquid, & incerti ad vestigandum verum, & certum, aut quæ supponat tanquam certum, id quod alio atque alio modo se potest habere, puta ea quæ dubia sunt de facto non existere, cùm fieri possit ut existant.

Resp. 4. Si quis eâ lege intellectâ, ut paulò antè, vellet uti ad vestigandum verum, certumque, is oleum & operam perderet, ac versaret molam citra mercedem, ut qui non magis conficeret id quod quærit, quàm illius oppositum. Vis exemplum? Vestigat aliquis an possit esse corpus, aut corporeus, eóque inter cætera utitur, Non est certum corpus aliquod existere. Ergo ex lege lata ponam, & dicam oppositum, Nullum corpus existit. Tum resumet, Nullum corpus existit. Sum verò ego, & existo, ut mihi aliunde probè compertum est. Ergo non possum esse corpus. Præclarè quidem, at ecce ut eodem ex capite ducat oppositum. Non est certum, ait, aliquod corpus existere. Ergo ex lege ponam, dicamque, Nullum corpus existit. At quale illud, Nullum corpus existit? Dubium sanè, & incertum quis illud præstet? unde? Confecta res est. Dubium illud est, Nullum corpus existit. Ergo ex lege dicam, aliquod corpus existit. Sum verò, & existo. Ergo possum corpus esse, si aliud vetat nihil. En possum esse corpus, & non possum esse corpus. An H

feci satis? Vereor ut ne planè fecerim, quantum ex quæsitis sequentibus colligo. Itaque

Notæ.

Hic in duabus primis responsionibus omne id approbat, quod de re proposita censui quodve ex meis scriptis elici potest: Sed addit esse communissimum, tritumque etiam à Tyronibus. *In duabus autem ultimis id reprehendit quod me censuisse vult credi, quamvis sit tam absurdum ut in mentem nullius hominis sani venire possit. Astutè sanè; ut quicunque Meditationes meas non legerunt; vel non tam attentè legerunt, ut rectè sciant quid in iis contineatur, ipsius auctoritate commoti, me ridiculas opiniones habere arbitrentur; Atque ut aliis, qui id non credent, saltem persuadeat, nihil à me esse allatum, quod non sit communissimum, tritumque etiam à Tyronibus. Ego verò de hoc ultimo non disputo. Neque ullam unquam ex novitate mearum opinionum laudem quæsivi: Nam contrà ipsas omnium antiquissimas puto, quia verissimas; Et nulli rei magìs soleo studere, quàm simplicissimis quibusdam veritatibus animadvertendis, quæ cum mentibus nostris sint innatæ, statim atque alius admonetur, non putat se illas unquam ignorâsse. At certè facilè potest intelligi hunc auctorem non aliam ob causam mea impugnare, quàm quia & bona, & nova esse arbitratur: Nam sanè, si tam absurda crederet ac fingit, contemptu & silentio potiùs, quàm tam longâ & affectatâ refutatione digna judicâsset.*

H Ergo ex lege lata ponam & dicam oppositum. *Vellem scire quibus in tabulis istam unquam legem scriptam invenerit: Iam quidem supra satis illam inculcavit; Sed ibi etiam satìs negavi meam esse; nempe in notis ad verba* Credere, dicere, ponere oppositum ejus quod dubium est; *Nec ille, opinor, meam esse sustinebit, si ea de re interrogetur; Induxit enim me, supra in 3. §. de iis quæ dubia sunt sic loquentem*, Nec pones, nec negabis, neutro uteris, utrumque habebis velut falsum; *Ac paulò pòst in suo doctrinæ meæ syllabo, oportere* assensionem suam à dubio, tanquam ab apertè falso, cohibere; ac voluntate planè in contrarium versâ opinionem suam de eo tanquam falsam & imaginariam fingere, *quod planè aliud est, quàm* ponere & dicere oppositum, *ita scilicet ut istud oppositum pro vero habeatur, quemadmodum hîc supponit. Atque ubi ego in* 1 *Meditatione dixi me velle aliquandiù conari mihi persuadere oppositum eorum quæ antea temerè credideram, statim addidi me id velle, ut velut æquatis utrimque præjudiciorum ponderibus non magìs in unum quàm in aliud propenderem, non autem ut alterutrum pro vero sumerem, idve tanquam scientiæ summè certæ fundamentum statuerem, ut alibi etiam*

etiam cavillatur. Itaque vellem scire quo instituto legem illam suam attulerit; Si ut ipsam mihi affingat; desidero ejus candorem; patet enim ex dictis ipsum rectè scire meam non esse, quia fieri non potest ut quis putet utrumque habendum esse velut falsum, sicut dixit me putare, ac simul unius oppositum ponat & dicat esse verum, ut in hac lege habetur; Si verò tantùm animi causa ipsam attulit, ut aliquid haberet quod impugnaret, miror acumen ejus ingenii, quod nihil magìs verisimile aut subtile potuerit excogitare; Miror otium, quod tam multa verba impenderit, in refutanda opinione tam absurda, ut nequidem ulli puero septuenni probabilis videri possit. Notandum enim est illum huc usque nihil prorsus præter ineptissimam istam legem impugnâsse; Miror denique vim ejus imaginationis, quòd cùm tantùm in istam vanissimam, & ex cerebro suo eductam chimæram præliaretur, eodem tamen planè modo composuerit gradum, iisdemque semper usus sit verbis, ac si me adversarium habuisset, sibique repugnantem coram vidisset.

QUÆSTIO SECUNDA.

An sit bona Methodus philosophandi, per abdicationem dubiorum omnium.

QUæris 2. An bona sit methodus philosophandi per abdicationem eorum omnium, quæ quovis modo dubia sunt. Hanc nisi methodum fusiùs aperias, non est quod à me responsum exspectes: sic verò facis.

Ut philosopher, ais, ut vestigem sitne aliquid certi, & summè certi, & quid illud sit, sic facio. Omnia quæ olim credidi, quæ antehac scivi, cùm I
dubia sint, & incerta, pro falsis habeo, eaque penitus abdico, ac mihi persuadeo nec esse terram, nec cœlum, nec quidquam eorum, quæ olim credidi in mundo esse, sed nec mundum ipsum, nec corpus ullum, nec mentem, verbo dico, nihil. Tum factâ illâ generali abdicatione, atque obtestatus nihil esse, penitus philosophiam ingredior meam, eâque duce verum & certum vestigo cautè, prudenter, perinde tanquam esset Genius aliquis potentissimus, & callidissimus, qui me vellet in errorem inducere. Quare ut ne decipiar circumspicio attentè, atque illud habeo planè constitutum nihil admittere, quod non sit istiusmodi, ut in eo, quatumvis nitatur Genius ille vaferrimus, mihi nullo modo possit imponere, sed ne ipse quidem possim à me extorquere, id ut esse dissimulem, nedum negem. Cogito igitur, volvo, & revolvo, quoad occurrat aliquid

aliquid tale, atque illud ubi offendi, eo tanquam Archimedeo puncto utor ad eruenda cætera, eoque pacto alia ex aliis certa, penitus & explorata indipiſcor.

Præclarè omnino, ac, ſpeciem quod attinet, facilè reſponderem Methodum illam videri mihi illuſtrem, & eminentem: verum, quia reſponſum exſpectas accuratum, nec illud à me reddi poteſt, niſi antea uſu & exercitatione aliqua tentem illam tuam Methodum, tritam tutamque ineamus viam; exploremus ipſi, quid in ea ſit tandem: & quia flexus illius nôſti, calles, & diverticula, teque in ea diu exercuiſti, ducem mihi te præbe. Age, fare, expeditum habes aut ſocium, aut diſcipulum: quid jubes? Ad illud iter, etſi novum, & mihi tenebris non aſſueto formidandum, accedo lubens, adeò me veri ſpecies potenter allicit. Audio te, jubes id faciam, quod te facientem videro; ibi pedem figam, ubi fixeris. Præclara ſanè imperandi ducendique ratio. Ut mihi places. Audio.

§. 1. *Aditus aperitur in Methodum.*

Principio, ais, ut vetera revolvi animo, cogor tandem fateri nihil eſſe ex iis, quæ olim vera putabam, de quo non liceat dubitare, idque non per inconſiderantiam, vel levitatem, ſed propter validas & meditatas rationes, ideóque etiam ab iiſdem non minùs, quàm ab apertè falſis aſſenſionem eſſe cohibendam, ſi quid certi velim invenire. Quare non malè agam, ſi voluntate planè in contrarium verſâ, meipſum fallam, ac veteres illas opiniones aliquandiu omnino falſas imaginariaſque eſſe fingam, donec tandem velut æquatis præjudiciorum ponderibus nulla amplius prava conſuetudo judicium meum à recta rerum perceptione detorqueat. Supponam igitur Genium aliquem malignum, eundemque ſummè potentem & callidum omnem ſuam induſtriam in eo poſuiſſe, ut me falleret. Putabo cœlum, aërem, terram, colores, figuras, ſonos, cunctaque externa nihil aliud eſſe quàm ludificationes ſomniorum, quibus inſidias credulitati meæ tetendit. Perſuadebo mihi nihil planè eſſe in mundo, nullum cælum, nullam terram, nullas mentes, nulla corpora; aio nullas
K mentes, nulla corpora, &c. hæc meta ſit, & princeps meta. Conſiderabo meipſum tanquam manus non habentem, non oculos, non carnem, non ſanguinem, non aliquem ſenſum, ſed hæc omnina me habere falsò opinantem. Manebo obſtinatè in hac meditatione defixus.

Hîc ſi placet ſubſiſtamus aliquantulum, ut novos reſumamus ſpiritus. Rei novitas me nonnihil commovit. Jubes abdicem vetera omnia?

Jubeo,

Jubeo, ais, omnia.

Omniane? omnia qui dicit, nihil excipit. L

Omnia, addis.

Ægre sanè, facio tamen. At oppido durum est; atque ut ingenuè fatear, non sine scrupulo id facio; ac nisi eum mihi eximis, vereor ut ne pro voto aditus ille noster succedat. Fateris vetera omnia dubia esse, &, ut ais, coactus fateris. Quidni eam mihi vim pateris inferri, ut etiam M ipse coactus fatear? Quid te, quæso, coëgit? Audivi quidem ex te modo validas fuisse, & meditatas rationes; at quæ sunt illæ tandem? si validæ: cur abdicas? quin retines? si dubiæ, & suspicionum plenæ, quâ te illæ vi coëgere?

En, ais, sunt in propatulo. Has uti fundibularios, soleo præmittere, ut pugnam inchoent. Nempe sensus nos aliquando decipiunt. Aliquando somniamus. Delirant interdum nonnulli, atque ea se videre credunt, quæ minimè vident, quæ nusquam sunt.

Dixisti? Validas cùm promisisti, cùm meditatas; exspectavi certas, & omnis dubitationis expertes, quales nempe tua deposcit libella, quâ nunc utimur, usque adeò accuratâ, ut vel umbram dubitationis recuset. An verò sunt tales illæ tuæ? non dubitationes meræ, & suspiciones dumtaxat? Sensus nos aliquando decipiunt. Aliquando somniamus. Delirant nonnulli. Id verò unde habes certo, & citra dubitationem ullam, & ex regula illa tua, quam semper habes in manibus: *Summopere cavendum est nequid ut verum admittamus, quod non possimus probare verum esse?* An fuit tempus aliquod, in quo diceres certo: Indubitanter nunc me sensus decipiunt, hoc probè scio: Nunc somnio; paulò antè somniabam: hic phrenesim patitur, & videre se putat quæ minimè videt, nec mentitur? si fuisse dicis; vide ut probes: imò vide ne Genius ille malus, cujus tu meministi, forsan illuserit tibi: atque omnino verendum est, ne dum dicis modò tanquam validi aliquid, & meditati, Sensus nos aliquando decipiunt; vafer ille digito te commonstret, & illudat illuso. Si verò negas; cur tam fidenter asseris, somniamus interdum. Quin ex lege tua prima sic tecum statuis? Non est omnino certum sensus nos aliquando decepisse; somniâsse nos aliquando, aliquando delirâsse homines. Ergo sic dicam, & statuam, Numquam nos sensus decipiunt, somniamus nunquam, delirat nemo. N

At, ais, suspicor.

Hic nempe scrupulus meus. Ubi pedem admovi, validas illas rationes sensi molles, & instar suspicionum evanidas, adeóque premere formidavi. Suspicor.

Ita, ais, ſuſpicor. Sat ſi ſuſpicere. Sat ſi dicas, vigilemne, an dormiam
neſcio. Neſcio an me ſenſus fallant, an non fallant.

Tuâ pace dixero, haud mihi eſt ſatis: nec planè video cur ita colligas,
O Vigilemne an ſomniem neſcio. Ergo aliquando ſomnio. Quid, ſi nun-
quàm? quid, ſi ſemper? quid, ſi ne ſomniare quidem poſſis? te verò ca-
chinnis excipiat Genius eo, quia tibi tandem ſuaſit ſomniare te aliquan-
do, te decipi, cùm id minimè fiat? Credo mihi, ex quo Genium illum in-
duxiſti, ex quo validas & meditatas rationes ad illud forſan revocâſti, ma-
lum induxiſti, à quo boni habeas nihil. Quid, ſi catus ille omnia tibi
velut dubia & nutantia proponat, cùm firma ſint, cum certa, atque eâ
quidem mente, ut cùm abdicaris omnia, nudum te in foveam agat præ-
cipitem? Num conſultiùs egeris, ſi priuſquam te abdices, certam tibi
P legem proponas, ex qua, quæ abdicabuntur, bene ſint abdicata? Magna
profectò res eſt, & momenti ſummi generalis illa veterum omnium ab-
dicatio; ac ſi me audis, cogitationes tuas vocabis in ſenatum, ut ſeriò de-
liberes.

Imò, ais, plus æquo diffidentiæ indulgere non poſſum; ac ſcio nihil
indè periculi vel erroris ſequuturum.

Q Quid ais, ſcio? an certò, & citra dubitationem omnem, ut hæ ſaltem
reliquiæ tanti naufragii Veritatis tholo appendantur; aut, quia novam
Philoſophiam aperis, deque ſamilia cogitas, hoc in propylæo literis au-
reis inſcribatur, *Plus æquo diffidentiæ indulgere non poſſum*; ut, inquam,
adyta illa tua intraturi jubeantur vetus illud ponere, 2 & 3 faciunt 5. hoc
verò retinere, Plus æquo diffidentiæ indulgere non poſſum? At ſi Ty-
roni contingat ut obmurmuret, ut illud frangat dentibus, Ponere ju-
beor illud vetus à nemine unquam vocatum in dubitationem, 2 & 3 fa-
ciunt 5, quia fieri poteſt, ut mihi Genius illudat aliquis; jubeor verò re-
R tinere, hoc anceps, hoc rimarum plenum, Plus æquo diffidentiæ indul-
gere non poſſum; quaſi in eo mihi Genius non poſſit imponere? quid
dices? Et verò an tu mihi illud præſtabis, ut non verear modò, non for-
midem, metus mihi non ſit à malo Genio? ſanè me licèt confirmes ma-
nu & verbo, non ſine timore ingenti nimiæ diffidentiæ hæc vetera & mi-
hi prope ingenita abdico & ejuro velut falſa. Argumentum in Barbara
rectè concludit. Item ſum aliquid conſtans ex corpore & anima: ac, ſi
mihi licet ex vultu, & voce conjicere, nequidem ipſe tu, qui ducem te
cæteris præbes, qui viam munis, immunis es à formidine. Age ingenuè,
T & candidè, ut ſoles, an ſine ſcrupulo hoc vetus abdicas, Habeo ideam cla-
ram & diſtinctam Dei? an illud, Id omne verum eſt, quod valde clarè &
diſtin-

distinctè percipio? An istud, Cogitare, nutriri, sentire, minimè pertinent ad corpus, sed ad mentem? quid sexcenta id genus persequar? de iisdem seriò anquiro; responde, amabo te; potes hoc in exitu veteris Philosophiæ, & in aditu novæ hæc excutere, exuere, ejurare velut falsa, aio ex animo? An dices, & pones oppositum, nunc, modò Non habeo ideam claram & distinctam Dei. Malè hactenus credidi nutriri, cogitare, sentire, ad corpus minimè pertinere, sed ad mentem? Sed ô me propositi immemorem! quid feci? totum me tibi principio commiseram, me socium, me discipulum, & ecce hæreo in aditu, & meticulosus, & obstinatus. Ignosce; peccavi largiter, & tenuitatem ingenii mei probavi duntaxat. Debueram omni metu posito in abdicationis caliginem intrepidè me inferre, & hæsi, & resisti. Compensabo, si parcis, & factum malè amplâ ac liberali manumissione veterum omnium planè delebo. Abdico, abjuro vetera omnia. Nec ægrè feres si cœlum, aut terram, quæ nulla esse vis, non obtester. Nihil est omnino, nihil. Age, præi, sequor. Te sanè facilem! sic præire non renuis.

N o t æ.

QUæ antehac scivi, cùm dubia sint. *Hic posuit* scivi *pro* scire putavi. I
Est enim contrarietas inter verba scivi *&* dubia sunt: *Quam tamen haud dubie non animadvertit, nec illi est malitia tribuendum. Alioqui enim non tam leviter attigisset; sed fingens à me esse profectam, multis ipsam verbis exagitasset.*

Aio nullas mentes, nulla corpora. *Hoc ait, ut infra diu multumque cavilletur, quod initio, cùm supponerem Mentis naturam nondum mihi esse satis perspectam, illam inter res dubias enumerarim; postea verò, advertens rem quæ cogitat non posse non existere, illamque rem cogitantem nomine* Mentis *appellans, dixerim Mentem existere: Tanquam si fuissem oblitus me priùs idem negasse, cùm Mentem pro re mihi ignota sumebam; Et tanquam si ea, quæ tunc, quia mihi dubia erant, negabam, in perpetuum neganda esse censuissem, nec fieri posset, ut evidentia & certa mihi postea redderentur. Notandumque ipsum ubique considerare dubitationem, & certitudinem, non ut relationes cognitionis nostræ ad objecta, sed ut proprietates objectorum quæ perpetuò ipsis inhæreant, adeò ut ea, quæ semel dubia esse cognovimus, non possint unquam reddi certa. Quod tantum ejus bonitati, non malitiæ est tribuendum.* K

Omniáne? *Hic cavillatur in verbo* Omnia, *ut supra in verbo* Nihil, *inaniter.*

M Coactus fateris. *Hic ludit in verbo* coactus *æquè inaniter. Ea enim sunt satis validæ rationes ad cogendum nos ut dubitemus, quæ ipsa dubia sunt, nec proinde retinendæ: ut jam supra notatum est. Atque validæ quidem sunt, quandiu nullas alias habemus, quæ dubitationem tollendo certitudinem inducant; Et quia tales nullas inveniebam in 1 Meditatione, quantumvis circumspicerem, & meditarer, idcirco eas, quas habui ad dubitandum, dixi esse validas, & meditatas. Sed hoc non est ad captum nostri auctoris, addit enim*, Validas cùm promisisti, exspectavi certas, quales tua deposcit libella, *tanquam si hæc quam fingit libella ad ea quæ in prima Meditatione dicta sunt referri possit. Et paulò post ait*, An fuit tempus aliquod in quo diceres certo, Indubitanter nunc me sensus decipiunt, hoc probè scio &c? *Non videns hîc rursus inesse contrarietatem, quod aliquid indubitanter teneatur, & simul de illo ipso dubitetur. Nempe est vir bonus.*

N Cur tam fidenter asseris, somniamus interdum. *Hîc rursus sine malitia errat: Nihil enim prorsus fidenter asserui, in prima Meditatione, quæ tota dubitationis plena est, & ex qua sola hæc verba desumsit: Eademque ratione potuit in ea invenire, somniamus nunquam, atque somniamus interdum. Et cùm paulò post addit*, Nec planè video cur ita colligas, Vigilemne an somniem nescio. Ergo aliquando somnio: *affingit mihi ratiocinationem se solo dignam, quia nempe est vir bonus.*

O Quid, si catus ille (*Genius*) omnia tibi velut dubia & nutantia proponat, cùm firma sint, cùm certa? *Hîc clarè patet, quod supra monui, dubitationem & certitudinem considerari ab illo tanquam in objectis, non tanquam in nostra cogitatione. Alioqui enim quomodo posset fingere aliquid mihi proponi tanquam dubium, quod non esset dubium, sed certum? cùm ex hoc solo, quod proponatur ut dubium, dubium reddatur. Sed fortè Genius impedivit ne videret esse repugnantiam in suis verbis. Dolendum est quod ejus cogitationi Genius ille tam sæpe obversetur.*

P Magna profectò res est, & momenti summi generalis illa veterum omnium abdicatio. *Hoc ego satis monui in fine responsionis ad 4 objectiones; atque in præfatione harum Meditationum, quas idcirco non nisi solidioribus ingeniis legendas obtuli; Præmonui etiam illud idem valde expressè in Dissertatione de Methodo Gallicè edita anno 1637 pag. 16 & 17. Ubi quia duo genera ingeniorum descripsi, quibus abdicatio ista summopere est vitanda, si fortè horum alterutrum in Auctore nostro reperiatur, non mihi debet imputare suos errores.*

Q Quid ais scio &c. *Cùm dixi me scire nihil mihi periculi esse ex illa abdicatione, addidi*, quia tunc non rebus agendis, sed tantùm cognoscendis incumbebam: *Ex quo tam clarè patet, me ibi tantùm loquutum esse de morali*

sciendi

ſciendi modo, qui ſufficit ad vitam regendam, & quem à Metaphyſico illo, de quo hîc quæſtio eſt, plurimùm differre ſæpe inculcavi, ut ſolus Auctor noſter id videatur poſſe ignorare.

Hoc anceps, hoc rimarum plenum, Plus æquo diffidentiæ indulgere non poſſum. *Hîc rurſus repugnantia eſt in ejus verbis. Nemo enim neſcit eum qui diffidit, quandiu diffidit, nec proinde quicquam affirmat, nec negat, ne ab ullo quidem Genio in errorem induci poſſe; à quo tamen eum, qui 2 & 3 ſimul addit, poſſe decipi probat exemplum, quod ſupra ipſemet attulit, de eo qui quater numerabat horam primam.* R

Non ſine timore ingenti nimiæ diffidentiæ hæc vetera abdico, &c. *Etſi multis hîc verbis conetur perſuadere non eſſe nimium diffidendum, notatu tamen dignum eſt illum ne minimam quidem ſpeciem rationis afferre ad id probandum; niſi tantùm quòd timeat, ſive diffidat ne non ſit diffidendum. In quo rurſus repugnantia eſt, nam ex eo quod timeat tantùm, non autem certò ſciat ſibi non eſſe diffidendum, ſequitur ipſi eſſe diffidendum.* S

An ſine ſcrupulo vetus hoc abdicas, Habeo ideam claram & diſtinctam Dei? an illud, Id omne verum eſt, quod valde clarè & diſtinctè percipio? *Vetera hæc vocat, quia timet ne pro novis & à me primum animadverſis habeantur. Sed per me licet. Scrupulum etiam vult injicere de Deo, ſed obiter tantùm: fortè ne qui nôrunt quàm ſtudioſè omnia quæ ad pietatem, ac generaliter ad mores ſpectant, ab hac abdicatione exceperim, ipſum calumniari arbitrentur. Denique non videt abdicationem non pertinere niſi ad eum, qui nondum quicquam clarè ac diſtinctè percipit. Vt exempli causâ Sceptici, quibus eſt familiaris, nihil unquam, quatenus Sceptici, clarè perceperunt; Ex hoc enim ipſo quod aliquid clarè percepiſſent, de eo dubitare, ac Sceptici eſſe deſiiſſent. Et quia vix etiam alii ulli ante iſtam abdicationem quicquam clarè unquam percipiunt, eâ ſcilicet claritate quæ ad certitudinem metaphyſicam requiritur, idcirco hæc abdicatio perutilis eſt iis qui tam claræ cognitionis ſunt capaces, illamque nondum habent; Non autem auctori noſtro, ut res judicat, ſed exiſtimo ipſi ab illa ſtudioſè eſſe cavendum.* T

An iſtud, Cogitare, nutriri, ſentire, minimè pertinent ad corpus, ſed ad mentem? *Hæc verba refert tanquam mea, & ſimul tanquam tam certa, ut à nemine in dubium poſſint revocari: Sed tamen nihil magis notabile eſt in meis Meditationibus, quàm quòd nutritionem referam ad ſolum corpus, non autem ad mentem, ſive ad eam hominis partem quæ cogitat. Adeò ut ex hoc uno clarè probetur, primò illum eas minimè intelligere, quamvis refutandas ſuſceperit, falſumque eſſe ex eo quòd in 2 ex vulgi opinione loquens nutritionem ad animam retulerim; Ac deinde ipſum multa pro indubitatis habere* V

quæ non sine examine sunt admittendæ. Sed tandem hic in fine verissimè conclusit, se in his omnibus tenuitatem ingenii sui probâsse dumtaxat.

§. 2. *Paratur ingressus in Methodum.*

X VEtera, ais, ubi abdicavi omnia, philosophari sic incipio: Sum, cogito: Sum dum cogito. Hoc pronunciatum, Ego existo, quoties à me profertur, vel mente concipitur, necessariò est verum.

Præclarè, vir eximie, Archimedeum punctum occupas: mundum haud dubie, si lubet, movebis. En jam nutant omnia. At te quæso, vis enim opinor ad vivum resecari omnia, ut nihil sit tua in Methodo non aptum, non cohærens, non necessarium, cur mentis meministi, cùm ais, men-
Y te concipitur? An non exulare jussisti corpus, & mentem? Sed fortè excidit, adeò est arduum, etiam expertis, oblivisci penitus eorum, quibus à pueris assuevimus, ut mihi rudi, si fors vacillem, haud malè sit sperandum. Sed perge obsecro.

Denuo, ais, meditabor quidnam sim, quidnam me olim crediderim, priusquam in has cogitationes incidissem, ex quo deinde subducam, quidquid allatis rationibus, vel minimum potuit infirmari, ut ita præcisè remaneat illud tantùm, quod certum est, & inconcussum.

Audebóne, priusquam intro pedem feras, ex te sciscitari quo consilio, tu, qui vetera omnia tanquam dubia & falsa abdicaris solemni ritu, ea iterum velis inspicere: perinde quasi ex panniculis illis speres certi aliquid? Quid, si malè olim de te credidisti? imò, quia omnia, quæ paulò antè ejurasti, dubia erant, & incerta (secus cur abdicâsses?) quî fiet, ut eadem modò dubia non sint & incerta? nisi fortè abdicatio illa sit veluti quoddam Circæum medicamentum, ut ne dicam lixivium? Quanquam malo suspicere consilium tuum, & venerari. Sæpe fit, ut, qui amicos inducunt in palatia & basilicas videndi causâ, posticis familiaribus, non prætorio, aut decumanâ portâ ingrediantur. Sequor etiam per specus subterraneos, dum ad veritatem adspirem aliquando.

Quidnam igitur, ais, antehac me esse putavi? Hominem scilicet.

Hîc etiam patiere artem tuam admirer, qui, ut certa vestiges, utare
Z dubiis; ut nos educas in lucem, jubeas in tenebras mergi. Vis consulam quem me olim esse crediderim: vis resumam centonem illum veterem, & detritum, & jam diu abdicatum, Sum homo. Quid, si Pythagoras, aut ex discipulis illius unus aliquis hîc adsit? Quid, si dicat tibi fuisse se olim Gallum Gallinaceum? ut ne ceritos, & phanaticos, & deliros, & phreneticos

neticos inducam. Sed peritus es, & ductor expertus: flexus nôsti, & diverticula, sperabo bene.

Quid est homo? ais.

Si vis ut respondeam, rogem antè permitte. Quem quæris hominem? aut quid quæris, cum quæris Quid sit homo? An homo ille, quem mihi fingebam olim, quem me esse credebam, & quem, ex quo abdicavi tua gratia, pono me non esse? Hunc si quæris, si quem mihi formabam malè, est conflatum quoddam ex anima, & corpore: An feci satìs? Opinor, quia sic pergis.

NOTÆ.

Philosophari sic incipio: Sum, cogito; Sum dum cogito. *Notandum est illum hîc fateri, initium philosophandi, sive initium firmæ alicujus propositionis statuendæ, à me factum esse à cognitione propriæ existentiæ: ut sciatur ipsum aliis in locis, ubi finxit me illud à positiva sive affirmativa dubiorum omnium abdicatione fecisse, contrarium ejus quod revera sentiebat affirmasse. Non addo, quàm subtiliter hîc me Philosophari incipientem inducat, Sum, cogito &c. satis enim in omnibus, vel me tacente, candor ejus agnosci potest.* X

Cur mentis meministi, cùm ais, mente concipitur? An non exulare jussisti corpus & mentem? *Iam dudum præmonui illum parare has argutias ex verbo mentis. Sed* Mente concipitur *nihil hîc aliud significat, quàm cogitatur; & ideò malè supponit fieri mentionem Mentis quatenus est pars hominis. Præterea etsi corpus, & mentem, cum reliquis omnibus antea rejecerim, tanquam dubia, sive nondum à me clarè percepta, hoc non impedit quo minus eadem postea resumam si contingat ut ipsa clarè percipiam. Sed nempe Auctor noster hoc non capit, quia putat dubitationem esse aliquid objectis inseparabiliter inhærens: Quærit enim paulò post,* Quî fiet ut eadem modo (*quæ scilicet antea dubia erant*) non ampliùs dubia sint, & incerta? *Vultque me ipsa solemni ritu ejurasse; Ac miratur artem meam, qui, ut certa vestigem, utar dubiis, &c. tanquam si pro fundamento Philosophiæ sumpsissem, dubia omnia semper habenda esse pro falsis.* Y

Vis consulam quem me olim esse crediderim; vis resumam centonem illum &c. *Vtar hîc exemplo valdè familiari, ad facti mei rationem ipsi explicandam, ne deinceps illam non intelligat, aut se non intelligere ausit simulare. Si fortè haberet corbem pomis plenam, & vereretur, ne aliqua ex pomis istis essent putrida, velletque ipsa auferre, ne reliqua corrumperent; quo pacto id faceret? An non in primis omnia omnino ex corbe rejiceret; ac deinde singula ordine* Z

dine perlustrans, eas sola, quæ agnosceret non esse corrupta, resumeret, atque in corbem reponeret, aliis relictis? Eadem ergo ratione, ii qui nunquam rectè philosophati sunt, varias habent in mente sua opiniones, quas cùm à pueritia coacervare cœperint, meritò timent ne pleraque ex iis non sint vera, ipsasque ab aliis separare conantur, ne ob earum misturam reddantur omnes incertæ: Hocque nullâ meliore viâ facere possunt, quàm si omnes simul & semel, tanquam incertas falsasve rejiciant; ac deinde singulas ordine perlustrantes eas solas resumant, quas veras & indubitatas esse cognoscent. Atque ita non malè initio omnia rejeci: deinde advertens nihil certius evidentiusque à me cognosci, quàm quòd ego cogitans existerem, non malè etiam hoc primum asserui; ac denique non malè quæsivi postea, quem me olim esse credidissem, non ut eadem omnia de me adhuc crederem, sed ut, si quæ perciperem vera esse, resumerem; si quæ falsa, rejicerem; & si quæ incerta, in aliud tempus examinanda reservarem. Vnde patet Auctorem nostrum ineptè hoc vocare artem eliciendi certa ex incertis, *vel, ut infrà,* Methodum somniandi; *Et ea, quæ hìc de Pythagora gallo gallinaceo, atque in duobus sequentibus paragraphis de aliorum opinionibus, circa naturam corporis, & animæ, nugatur, nihil planè ad rem pertinere: Cùm ego nec debuerim, nec voluerim recensere quicquid alii unquam de iis crediderunt, sed tantùm quid sponte, ac naturâ duce, mihi olim visum fuerit, aut vulgo aliis videatur, sive id verum sit, sive falsum; quia non recensui ut ipsa crederem, sed tantùm examinarem.*

§. 3. *Quid corpus.*

Quid, ais, corpus? Quid per corpus intelligebam olim?

Non ægrè feres si omnia circumspiciam, si ubique verear, ut ne in plagas incidam; quare quonam quæso de corpore interrogas? An de eo, quod mihi olim in animo proponebam certis ex proprietatibus constans, & quidem, ut suppono ex legibus abdicationis, malè? an de quovis alio, si fortè esse potest? quid enim scio? dubito, possit, nec ne. Si primum quæris, facilè respondebo: Per corpus intelligebam illud omne, quod aptum est figurâ aliquâ terminari, loco circumscribi, spatium sic replere, ut ex eo aliud omne corpus excludat, sensu percipi, nec non moveri ab alio quopiam à quo tangatur. En primum quod ita intellexi, ut quidquid haberet, ea, quæ percensui, illud à me vocaretur corpus, nec continuò tamen putarem præter illud nihil aliud aut esse aut vocari posse corpus; maximè cùm aliud sit, Intelligebam per corpus hoc, aut illud; Aliud, Intelligebam nihil præter hoc, aut illud esse corpus. Si secundum, respondebo ex Recentiorum Philosophorum opinione; Neque enim tam

sensum

ſenſum meum exigis, quàm quid ſentire quis poſſit. Per corpus intelligo illud omne quod aptum eſt vel loco circumſcribi, ut lapis; vel definiri loco, adeò ut ſit in eo toto totum, & totum in quavis parte, ut indiviſibilia quantitatis, aut lapidis, & ſimilium, quæ nonnulli recentiores inducunt ad inſtar Angelorum, aut animarum indiviſibilium, & docent non ſine plauſu, ſaltem ſuo, ut videre eſt apud Oviedonem: vel extendi actu, ut lapis; vel virtute, ut dicta indiviſibilia: vel eſſe partibilia in partes aliquot, ut lapis; vel impartibile, ut indiviſibilia præfata; vel moveri ab alio, ut lapis ſurſum: vel à ſe, ut lapis deorſum: vel ſentire, Aa ut canis; vel cogitare, ut ſimia; vel imaginari, ut mulus: ac ſi quid olim offendi, quod aut moveretur ab alio, vel à ſe, quod ſentiret, quod imaginaretur, quod cogitaret, id, aliud niſi obſtitit, vocavi corpus, & etiam nunc voco.

At malè, ais, & perperam. Namque habere vim ſeipſum movendi, item ſentiendi vel cogitandi nullo pacto ad naturam corporis pertinere judicabam.

Judicabas? Quia dicis, credo; liberæ ſunt cogitationes. At dum ita cogitabas, ſuum cuique ſenſum ſinebas eſſe liberum: neque eum te credam, ut eſſe volueris arbiter cogitationum omnium, has ut rejiceres, illas probares: niſi fortè aliquis tibi fuit canon certus, & expeditus, de quo qùia ſiluiſti, cùm nos abdicare juſſiſti omnia, utar conceſſa nobis à natura libertate. Olim judicabas; judicabam olim: Ego quidem ſic, tu verò aliter, fortè ambo malè; certè non ſine dubitatione aliquâ, ſi quidem & tibi, & mihi primò in aditu exuenda fuit ea vetus opinio. Quare ut ne diu lis iſta protrahatur, ſi tuo peculiari ex ſenſu corpus velis definire, utì primo loco factum eſt, nihil veto; ultrò admitto; dum ſis memor tuâ illâ definitione non omne univerſim corpus, ſed certum quoddam genus à te comprehenſum deſcribi, omitti verò cætera, quæ ex virorum doctorum mente, an ſint, an eſſe poſſint, vocantur in diſceptationem, aut ſanè de quibus nihil certò, eâ ſaltem, quàm requiris, certitudine, poſſumus definire, fierine poſſint, an non; adeò ut rectène an ſecus definitum ſit omne corpus hactenus, dubium ſit, & incertum. Quare perge, ſi placet, dum ſequor; & ſanè tam lubens, quàm ipſa eſt lubentia, adeò me trahit nova illa & inaudita exſpectatio trahendi certi ex incerto.

NOTÆ.

Aa VEl sentire, ut canis; vel cogitare, ut simia; vel imaginari, ut mulus. *Hic logomachiam parat, atque ut possit efficere, me malè posuisse differentiam inter mentem & corpus, in eo quòd illa cogitet, hoc verò non, sed sit extensum, ait id omne quod sentit, quod imaginatur, quod cogitat, à se corpus vocari. Sed sanè vocet etiam mulum, aut simiam si lubet atque si unquam possit efficere, ut nova ista nomina sint usu recepta, ipsis uti non recusabo. Interim verò nullum habet jus reprehendendi, quod utar receptis.*

§. 4. *Quid anima.*

Quid, ais, anima? Quid per animam intelligebam? Nempe quid hæc esset, vel non advertebam, vel exigui nescio quid imaginabar instar venti, ignis, vel ætheris, quod crassioribus mei partibus esset infusum: ad illam verò referebam nutriri, incedere, sentire, cogitare.

Abundè sanè. At patieris opinor hîc à te rogitem nonnihil. De animo cùm quæris, sensa nostra vetera, & quæ olim de eo credidimus, exposcis?

Ita est, ais.

Bb An verò putas nos sensisse benè, ut hâc tuâ methodo nihil sit opus? an deerrasse neminem tantis in tenebris? sanè tam variæ sunt, & tam discrepantes Philosophorum sententiæ circa animam, ut mirari satìs non possim artem illam tuam, quæ tam vili ex fæce medicamentum certum, & salubre confecturam confidat. Quamquam viperino ex veneno fit theriaca. Vis igitur addam ad illam tuam de anima opinionem quid sentiant, aut sentire possint nonnulli? Benè, an malè, ex me non quæris; sat si ita opinentur, ut à sua mente abduci se posse nullis rationum momentis existiment. Animam dicent nonnulli esse certum quoddam genus corporis ita vocitatum. Quid stupes? Is eorum sensus; nec sine aliqua, ut putant, veri specie. Nempe cùm corpus appelletur, & verò sit illud omne, quod est extensum, quod trinam habet dimensionem, quod est divisibile certas in partes, cúmque in equo, dicis gratiâ, aliquid animadvertant extensum, ac partibile, putà carnem, ossa, ac compagem illam externam, quæ incurrit in sensus, concludant verò vi & momento rationum, præter illam compagem esse adhuc internum aliquid, & illud quidem tenue, fusum, & extensum per compagem, & dimensum trinè, & partibile, adeò ut abscisso pede, abscindatur

ſcindatur quoque illius interni pars quædam; intelligunt conflatum æquum ex duobus extenſis, & trinè dimenſis, & partibilibus, adeóque ex corporibus duobus, quæ, ut differunt inter ſe, ita & nominibus diſtinguuntur, atque alterum, putà externum, Corporis appellationem retinet, alterum, quod interius eſt, vocatur anima. Porrò ſenſum quod attinet, quod imaginationem, quod cogitationem, putant illi tum ſentiendi, tum cogitandi, & imaginandi vim ineſſe animæ, ſive interno corpori, cum habitudine tamen aliqua ad externum, ſine quo nullus ſit ſenſus. Alii aliud dicent, & comminiſcentur; ut quid enim ſingula perſequar? Nec deerunt qui putent omnes omnino animas eſſe tales, quales paulò ante ſunt deſcriptæ.

Apage, ais, hoc impium.

Ita ſane, impium. At cur quæris? Quid Atheis facias? quid carneis hominibus, quorum cogitationes omnes in fæcibus ita ſunt defixæ, ut præter corpus & carnem ſentiant nihil? Imò verò quia tua illa methodo ſtabilire vis, & demonſtrare hominis animum eſſe incorporeum, & ſpiritualem, id minime debes ſupponere, ſed potiùs ſuadere tibi adfuturos ex adverſo, qui hoc negent, qui ſaltem diſputandi gratiâ dicant id, quod ex me audiſti. Quare finge hîc illorum eſſe unum aliquem, qui roganti tibi quid ſit animus, reſpondeat, ut tute ipſe antea: Animus eſt aliquid corporeum, tenue, & ſubtile, & fuſum per corpus externum, & ſenſus omnis, & imaginationis, & cogitationis principium, adeò ut 3 ſint gradus, Corpus, Corporeum, ſive animus, & Mens ſive ſpiritus, cujus exiſtentia quæritur. Quare deinceps tres illos gradus tribus his vocibus exprimamus, Corpus, Animus, Mens. Sit, inquam, qui tibi roganti ſic reſpondeat; an fecerit ſatìs? ſed artem tuam nolo prævertere; ſequor. Sic ergo progrederis. Cc

NOTÆ.

ITa eſt, ais. *Hîc, & ferè omnibus aliis in locis, inducit me ſibi ea, quæ ab opinione mea planè diverſa ſunt, reſpondentem. Sed nimis tædioſum eſſet omnia ejus figmenta recenſere.* Bb

Imò verò qui ſtabilire vis & demonſtrare animum hominis eſſe incorporeum, id minime debes ſupponere. *Falsò hîc fingit me ſupponere id quod debui probare; Atque ad talia, quæ tam liberè finguntur, & nullâ vel minimâ ratione fulciri poſſunt, nihil aliud reſponderi debet; quàm falſa eſſe. Nec ullo modo de eo, quod vocandum eſt corpus, vel animus, vel mens, diſputavi: ſed duo explicui, nempe id quod cogitat, & id quod eſt extenſum. ad quæ alia omnia referri probavi, hæcque eſſe duas ſubſtantias realiter diſtinctas rationibus evici;* Cc

Unam autem ex his substantiis vocavi mentem, aliam corpus, quæ nomina si ipsi displicent, alia potest iis tribuere, non repugnabo.

§. 5. *Tentatur ingressus in Methodum.*

Dd Benè est, ais, jacta sunt fundamenta feliciter. Ego sum, dum cogito. Hoc certum, hoc inconcussum. Exstruendum deinceps, ac providendum cautè, ne mihi Genius malus imponat. Sum. Sed quid sum? Haud dubiè aliquid eorum, quæ olim censebam. Esse verò hominem credebam: hominem habere corpus & animam. An ergo sum corpus? an Mens? Corpus est extensum, loco comprehensum, impermeabile, adspectabile. An quidquam illorum est in me; extensio? quî in me esset, cùm nulla sit? hanc principio abdicavi. An tangi posse, posse videri? Etsi sanè putem modò me videri, me à memet tangi; attamen non videor,
Ee non tangor. Hoc certum mihi ex quo abdicavi. Quid ergò? Attendo, cogito, volvo, revolvo, nihil occurrit. Fatigor eadem repetere. Nihil eorum, quæ ad corpus pertinent, in me reperio. Non sum corpus. Sum tamen, & esse me cognosco, & dum cognosco me esse, nihil quod sit cor-
Ff poris cognosco. Sumne igitur Mens? Quid olim mentis esse credebam? an aliquid illorum in me est? putabam mentis esse cogitare. At at cogito. εὔρηκα, εὔρηκα. Sum, cogito: sum dum cogito, sum res cogitans, sum mens, intellectus, ratio. En Methodum illam meam, quâ feliciter sum prætergressus. Tu sequere sodes.

O te felicem, tantis qui in tenebris uno propè saltu evaseris in lucem! At, te quæso, manum ne recuses, ut nutantem firmes, tuis dum insisto vestigiis. Ea ut eadem repeto, sed, meo pro modulo, paulò lentiùs. Sum, cogito. Sed quid sum? An aliquid eorum, quæ olim me esse credebam? sed an credebam benè? Id incertum. Dubia abdicavi omnia, & habeo
Gg tanquam falsa. Non benè credidi.

Imò verò, clamas, ibi pedem fige.

Figam? nutant omnia. Quid, si aliud sim?

Meticulosus es, addis. Aut corpus es, aut mens.

Sim igitur. Quanquam haud dubiè vacillo, manum licèt prehenses, vix audeo insistere. Quid, te quæso, quid, si sim animus? quid, si aliud quid? Nescio.

Hh Perinde est, ais, aut corpus, aut mens.

Esto igitur. Sum corpus, aut mens. An non corpus? Ero haud dubiè corpus, si quid in me reperero, quod esse corporis olim credideram. Quanquam vereor ut bene crediderim. Euge,

Euge, addis, verendum nihil.

Audebo igitur, quia ſic facis animos, Credideram olim Cogitare eſſe aliquid corporis. At at cogito. εὔρηκα, εὔρηκα. Sum, cogito, ſum res cogitans, ſum corporeum quid, ſum extenſio, diviſibile aliquid; voces mihi priùs ſignificationis ignotæ. Quid ſuccenſes,& prætervectum manu repellis? Ripam teneo, & quo tu ſtas in littore, ſto ego tuâ & abdicationis illius tuæ gratiâ.

At perperam, addis.

Quippe quid peccavi?

Malè, apponis, olim credideras cogitare eſſe aliquid corporis. Cre- I i
dere debueras eſſe aliquid Mentis.

Quin ergo monueras principio? Quin ubi me accinctum vidiſti, & paratum ad vetera prorſus abdicanda, juſſiſti, ut ſaltem hoc retinerem, imò à te ſumerem, veluti naulum, Cogitare eſt aliquid mentis? Atque omnino ſum tibi auctor, hoc ut effatum tyronibus deinceps inculces, ac ne cum cæteris, ne cum illo vetere Duo & 3 faciunt 5, abjurent, accuratè præcipias. Quanquam ſintne illi obſecuturi,haud facilè præſtabo. Suus cuique eſt ſenſus, ac paucos reperias, qui id tibi, quod olim ſilentes Pythagoræ, in eo αὐτὸς ἔφα, conquieſcant. Quid,ſi ſint, qui renuant? qui recuſent? qui ſua illa in veteri opinione perſtent? Quid facies? Ac cæteros ne appellem, unum te volo. Cùm polliceris te confecturum vi & momento rationum animam humanam non eſſe corpoream, ſed planè ſpiritualem, hoc ſi propoſueris veluti demonſtrationum tuarum fundamentum, Cogitare eſt aliquid propriùm mentis, ſive rei planè ſpiritualis, & incorporeæ, an non videbere id novis verbis poſtulare, quod veteri in quæſtione ſit poſitum? Quaſi quiſquam ſit ita ſtupidus, ut ſi credat Cogitare eſſe aliquid proprium rei ſpiritualis & incorporeæ, ſciat verò, & ſibi ſit conſcius ſe cogitare (quotuſquiſque porrò eſt, qui venam illam divitem cogitationis in ſe non repererit, ut monitore ſit opus?) dubitare poſſit in ſe aliquid eſſe ſpirituale, & minimè corporatum? Ac, ne putes hæc à me jactari gratis, quam multi ſunt, iique graves Philoſophi, qui bruta velint cogitare, adeóque qui putent cogitationem, non quidem eſſe communem cujuſlibet corporis, ſed animæ extenſæ, qualis eſt in brutis, adeóque non eſſe propriam quarto modo mentis, & rei ſpiritualis? Quid ii, quæſo, cùm jubebuntur hanc ſuam opinionem abdicare, ut tuam gratis induant? ac tu ipſe iſta dum poſtulas, num gratiam petis, num principium? Sed quid contendo? ſi malè ſum prætervectus, vis ut repedem?

NOTÆ.

Dd SEd quid ſum? Haud dubie aliquid eorum quæ olim cenſebam. *Hoc, ut & alia innumera, ſuo more ſine ulla veri ſpecie mihi affingit.*

Ee Hoc certum mihi ex quo abdicavi. *Falſum hic rurſus mihi affingit. Nunquam enim concluſi quidquam, ex eo quod abdicâſſem; ſed contrarium expreſſè monui, per hæc verba: Fortaſſis verò contingit ut hæc ipſa quæ ſuppono nihil eſſe, quia mihi ſunt ignota, in rei tamen veritate non differant ab eo me quem novi &c.*

Ff Súmne igitur mens? *Falſum etiam eſt me quæſiviſſe an mens eſſem, nondum enim quid nomine mentis intelligerem explicueram: ſed quæſivi an aliquid in me eſſet ex iis, quæ animæ prius à me deſcripta tribuebam, cúmque non omnia quæ ad ipſam retuleram in me invenirem, ſed ſolam cogitationem, ideo non dixi me eſſe animam, ſed tantùm rem cogitantem, atque huic rei cogitanti nomen mentis, ſive intellectus ſive rationis impoſui, non ut aliquid amplius ſignificarem nomine mentis quàm nomine rei cogitantis, atque ideo εὕρηκα εὕρηκα exclamarem, ut hic ineptiſſimè cavillatur. Nam contra expreſſè addidi, voces illas mihi prius fuiſſe ſignificationis ignotæ; adeò ut dubitari non poſſit quin præcisè idem tantùm per illas ac per nomen rei cogitantis intellexerim.*

Gg Non benè credidi. Imò verò, clamas. *Hoc rurſus falſiſſimum. Nullibi enim unquam ſuppoſui ea, quæ ante credideram, eſſe vera, ſed tantùm examinavi an vera eſſent.*

Hh Aut ſum corpus, aut mens. *Falſum rurſus me unquam hoc poſuiſſe.*

Ii Male, apponis, olim credideras cogitare eſſe aliquid corporis, credere debueras eſſe aliquid mentis. *Falſum quoque me hoc apponere; dicat enim ſi velit rem quæ cogitat meliùs vocari corpus quàm mentem, per me licet, non ipſi mecum ea de re ſed cum Grammaticis eſt diſputandum. Sed ſi fingat me aliquid amplius nomine mentis, quàm nomine rei cogitantis ſignificaſſe, meum eſt negare: ut paulò pòſt, ubi addit:* Hoc ſi poſueris, cogitare eſt aliquid proprium mentis, ſive rei plane ſpiritualis, & incorporeæ &c. num gratiam petis, num principium? *Nego me ullo modo poſuiſſe mentem eſſe incorpoream, ſed in 6 demum Meditatione demonſtraſſe.*

Tædet autem me toties ipſum falſitatis arguere; diſſimulabo deinceps; & reliquos ejus ludos, ad finem uſque, cum ſilentio ſpectabo: Quanquam ſanè diſpudeat videre P. R. præ nimia cavillandi cupiditate comicum ſoccum induiſſe; atque hic ſe ipſum, ut meticuloſum, lentum, parvi ingenii deſcribendo, non Epidicos, aut Parmenones veteris Comœdiæ, ſed hodiernæ viliſſimam illam

illam personam, quæ insulsitate sua risum movere affectat, imitari voluisse.

§. 6. *Iterum tentatur ingressus.*

Placet, ais, dum mea proxime premas vestigia.

Obsequor, nec te vel transversum unguem desero. Resume.

Cogito, ais.

Ego quoque.

Sum, addis, dum cogito.

Sum pariter ego, dum cogito.

Quid verò sum? apponis.

O sapienter! hoc enim quæro, tecumque dico lubens, quid verò sum?

Pergis, Quem me olim esse credidi? de me quis mihi olim fuit sensus?

Verba ne quæso ingemines; sat illa audio. At at precor adjuva. Ubi ponam vestigium, tantis in tenebris non video.

Dic, ais, mecum, mecum vestiga. Quidnam me olim esse credidi? Kk

Olim? fuitne olim? olim-ne credidi?

Erras, addis.

Imò tu ipse, si pateris, dum olim ingeris. Vetera abdicavi omnia: etiam illud, olim, nihil fuit, nihil est. At te benignum ductorem! ut manum prehensas, ut trahis.

Cogito, ais, sum.

Ita est. Cogito, sum. Hoc habeo, & unum habeo, ac præter illud unum nihil est, nihil fuit.

Euge, addis, quid de te olim credidisti?

Vis opinor me probare, an dies 15 vel mensem integrum in tyrocinio illo abdicationis posuerim; horam quidem posui hîc duntaxat tecum; at oppidò tanta contentione animi, ut extensionem temporis operationis intensio compenset. Posui mensem, & si vis annum. En, Cogito, sum. Nihil præterea est. Abdicavi omnia.

Sed recordare, ais, memineris.

Quid est hoc, recordare? Cogito quidem modò olim me cogitasse; at an continuò olim cogitavi, quod modò cogitem me olim cogitasse?

Timidus es, ais, Umbram vereris. Resume. Cogito.

O me infelicem! intenduntur tenebræ, nec illud Cogito, quod mihi antea clarum apparebat, modò animadverto. Somnio me cogitare, non cogito.

Imò,

Imò, ais, qui ſomniat cogitat.

Kk Allucet. Somniare cogitare eſt, & cogitare ſomniare.

Kk Nuſquam, ais, latiùs patet cogitare quàm ſomniare. Qui ſomniat cogitat; qui verò cogitat, non continuò ſomniat, ſed vigilans cogitat.

Itáne verò? ſed an illud ſomnias? an verò cogitas? Quid, ſi ſomnies cogitare patere latiùs? an ideo latiùs patebit? Sanè, ſi lubet, ſomniabo latiùs patere ſomniare, quàm cogitare. Sed unde habes latiùs patere cogitare, ſi nullum eſt; ſed ſomniare duntaxat? Quid, ſi quoties putaſti te cogitare vigilantem, non cogitaſti vigilans, ſed ſomniaſti te cogitare vigilantem, ut hoc unum ſit duntaxat ſomniare, cujus operâ ſomnies interdum te ſomniare, interdum te vigilantem cogitare. Quid hîc facias? ſiles. Vin' me audire? vadum aliud veſtigemus, hoc dubium eſt & infidum, ut mirari ſatis non poſſim, cur intentatum antea mihi modò aperire volueris. Ex me igitur ne quæras quem me olim eſſe crediderim, ſed quem me modò ſomniem olim me ſomniâſſe. Si facis, reſpondeo. Ac ne verba illa ſomniantum ſermonem noſtrum interturbent, verbis utor vigilantium, dum ſis memor Cogitare deinceps nihil aliud ſignificare, quàm ſomniare, & nihilò plùs ponas tuis in cogitatis, quàm ſomnians ſuis in ſomniis: imò Methodum illam tuam inſcribas *Methodum ſomniandi*, ſitque artis il-

Kk lius tuæ ſumma, *Vt quis benè ratiocinetur, ſomniet*. Placet opinor conſilium, quia ſic pergis.

Ll Quidnam igitur antehac me eſſe putavi?

En lapidem, ad quem paulò ante offenderam. Cavendum tibi, mihique; quare patere ex te quæram, cur illud non præmittas, velut effatum, Sum aliquid eorum, quæ eſſe olim credideram, aut, Sum illud, quod olim credidi me eſſe?

Non eſt opus, ais.

Imò tuâ pace, opus maximè, aut inani labore fatigaris dum veſtigas, quid te olim fuiſſe putaveris. Et verò fac fieri poſſe, ut non ſis illud, quod olim te eſſe credidiſti, ut Pythagoræ contigit, ſed aliquid aliud; an non fruſtra quæres quid te olim fuiſſe credideris?

At, ais, effatum illud vetus eſt, & abdicatum.

Eſt omnino, ſi quidem abdicata ſunt omnia; at quid facias? aut ſiſtendum hîc, aut utendum eo.

Imò, ais, tentandum iterum, & aliâ viâ. En ſum vel corpus, vel mens. An corpus?

Ne ultra quæſo. Unde habes iſtud Sum corpus, vel Mens? Cùm & corpus, & mentem abdicaris? imò quid, ſi neque ſis corpus, neque mens,

ſed

sed animus, aut aliquid aliud? quid enim scio? hoc vestigamus, ac si scirem, si nôssem, haud ita fatigarer. Neque enim velim putes deambulandi aut spatiandi tantùm gratiâ, has me in abdicationis oras plenas caliginis & timoris venisse; una me certi spes aut trahit, aut impellit.

Resumamus igitur; ais; sum vel corpus, vel aliquid non corpus, sive non corporeum.

Aliud iter, & novum, ingrederis modò. At an illud certum?

Certissimum, ais, & necessarium.

Cur ergo abdicasti? an non verebar meritò ut ne quid esset retinendum, ac fieri posse, ut plus æquo diffidentiæ indulgeres. Sed esto. Sit hoc certum. Quid tandem?

An sum corpus, pergis? an quidquam reperio in me eorum, quæ olim ad corpus pertinere censui?

En alterum offendiculum. Impingemus haud dubiè, nisi hanc præmiseris cynosuram: Rectè olim censui de iis quæ pertinent ad corpus; L l
vel, Nihil ad corpus pertinet præter ea quæ olim pertinere intellexi.

Quippe cur, ais?

Nempe si omisisti aliquid olim, si censuisti malè (homo es, & humani à te nihil alienum putas) supervacaneus erit omnis ille labor tuus, atque omnino vereri debes, tibi ut ne contingat quod rustico nuper. Is ubi pri- M m
mùm vidit lupum à longè, hæsit, & egit ita cum hero suo adolescente ingenuo quem comitabatur. Quid video? animal haud dubiè. Movetur, ingreditur. Quodnam verò animal? Nempe unum aliquod eorum, quæ novi. Quæ porrò illa sunt? Bos, Equus, Capra, Asinus. An est bos? non. Cornua non habet. An equus? vix caudatum est; non est. An Capra? barbata illa; hoc imberbe; capra non est. Asinus ergò est, cùm nec bos, nec equus, nec capra sit. Quid rides? exitum fabulæ exspecta. At enim, ait adolescens herus, quidni esse equum perinde conficis, atque asinum? Age. An est bos? Non. Cornua non habet. An asinus? minimè. Auriculas non video. An capra? nihil barbæ habet; non est. Est ergo equus. Turbatus nonnihil rusticus Analysi illa nova. At at, exclamavit, non est animal. Nempe animalia, quæ novi, sunt Bos, equus, capra, asinus. Non est bos, non equus, non capra, non asinus. Ergò assiliens & triumphans non est animal. Ergò aliquid non animal. Strenuum sanè Philosophum, non ex Lycæo, sed ex armento! Vis peccatum illius?

Sat, ais, video. Malè posuit apud se in animo, etsi reticuit: Novi animalia omnia, aut nullum est animal præter ea quæ novi. At quid illud nostrum ad institutum?

Nempe lacti lacte non videtur similius. Ne dissimules. Taces nonnihil, quod habes in animo. An non istud, Novi omnia, quæ spectant, &
Mm spectare possunt ad corpus; aut illud, Nihil ad corpus pertinet, præter illud, quod olim pertinere intellexi? Et verò si omnia non nôsti: si omisisti, vel unum; si aliquid, quod reverà sit corporis, aut rei corporeæ, ut animæ, menti tribuisti: si cogitationem, si sensum, si imaginationem malè removisti à corpore, aut anima corporea: addo si vel suspicaris aliquid illorum à te commissum, an vereri non debes eundem exitum, ut quidquid concludas, sit conclusum malè? sanè, licet trahas, eum nisi obicem removes, obstinatus hîc persto, nec pedem ultra moveo.

Repedemus, ais, & tertiò tentemus ingressum. Aditus omnes, vias, flexus, & Mæandros obeamus.

Placet admodum, at eâ lege, ut quæ occurrent dubia, non tondeamus modò, sed eradamus. Age, præi, nihil non ad vivum reseco. Pergis,

§. 7. Tertio tentatur ingressus.

Nn Cogito, ais.

Nego. Somnias te cogitare.

Hoc, ais, voco Cogitare.

Malè vocas. Ficum ego ficum voco. Somnias. Hoc habes. Perge.

Sum, ais, dum cogito.

Esto. Quia sic loqui vis, non rixabor.

Hoc certum, addis, & evidens.

Nn Nego. Somnias dumtaxat esse tibi certum, & evidens.

Perstas, Ergo saltem certum est, & evidens somnianti.

Nego. Videtur dumtaxat, apparet. Non est.

Urges. De eo non dubito. Hoc mihi sum conscius, nec in eo me genius decipit, etsi moliatur.

Nego. Somnias te tibi esse conscium, te non dubitare, hoc tibi esse evidens. Sunt duo illa admodum diversa. Somnianti (adde & vigilanti) aliquid videtur certum, & evidens; & somnianti (perinde ac vigilanti) aliquid est certum, & evidens. Atque hæc meta est. Non ultra. Quærendus est alius aditus, ut ne somniantes ætatem hîc teramus. Quanquam dandum aliquid, & ut metatur sementis facienda. Certus es, perge. Facis.

Quem, ais, me olim esse credidi?

Apage olim. Invia illa via est. Quoties dixi occlusa esse vetera omnia?

Es

Es dum cogitas, & certus es te esse dum cogitas. Aio dum cogitas, præteritum omne dubium est & incertum, ac solum tibi superest præsens. Perstas tamen. Amo te, quem nec adversa fortuna frangat.

Nihil, ais, est in me qui sum, qui cogito, qui sum res cogitans, nihil, inquam, eorum, quæ ad corpus, aut rem corpoream pertinent.

Nego. Probas.

Ex quo ais, abdicavi omnia, nullum est corpus, nullus animus, nulla mens, verbo, nihil. Ergo si sum, uti sum certus me esse, non sum corpus, aut quidquam corporeum. O o

Ut mihi places dum ita incalescis, dum ratiocinaris, teque ad formam paulatim refers! Perge, hâc viâ citiùs labyrinthorum istorum reperiemus exitum, & quia liberalis es, ero liberalior. Nego ego & antecedens, & consequens, & consequentiam. Nec stupeas, quæso: non abs re nego. En causas. Nego consequentiam, eo; quia tu pari modo posses arguere oppositum hoc pacto: Ex quo abdicavi omnia, non est mens, non animus, non corpus, verbo, nihil. Ergo si sum, uti sum, Non sum Mens. En nucem cariosam, cujus tu vitia agnosces ex sequentibus. Interim tecum ipse delibera, num melius tuo ex antecedenti ita deinceps sis conclusurus. Ergò si sum, uti sum, nihil sum. Aut sanè malè positum fuit antecedens, vel positum destruitur postea allatâ conditionali, Si sum. Quare nego antecedens illud, Ex quo abdicavi omnia non est ullum corpus, non animus, non mens, non aliud quid, & quidem meritò. Etenim dum abdicas omnia, vel malè abdicas omnia, vel omnia non omnino abdicas; nec enim potes; cùm necessariò sis ipse, qui abdicas. Atque ut accuratè respondeam, Cùm dicis *Nihil est, non corpus, non animus, non mens*, &c. aut excludis te à propositione illa tua *Nihil est*, &c. Et intelligis Nihil est, &c. præter me; quod necessariò debes facere ut propositio illa tua fiat, & perseveret, perinde atque in Logica de iis vulgò dicitur: Omnis propositio scripta in hoc libro est falsa: Ego mentior: & sexcentis istiusmodi, quæ seipsas excludunt: aut temet ipse quoque includis, ut neque esse velis dum abdicas, dum dicis *Nihil est*, &c. Si primum, stare nequit propositio, Ex quo abdicavi omnia Nihil est, &c. Es enim, & aliquid es; & necessariò es vel corpus, vel animus, vel mens, vel quidpiam aliud, adeoque existit necessariò vel corpus, vel animus, vel mens, vel quid aliud. Si secundum, peccas, & quidem peccatum geminum, tum quod satagas id, quod fieri nequit, ac velis nihil esse, cùm sis. Tum quod propositum illud tuum destruas in consequente, dum addis, Ergò si sum, utì sum, &c. Etenim quî fieri potest, ut sis, si nihil sit? & quandiu ponis

nihil esse, quî potes ponere te esse? & si ponis te esse, an non destruis paulò ante positum Nihil est &c.? Falsum igitur est antecedens, falsum & consequens. At pugnam instauras.

Dum, ais, dico, Nihil est, non sum certus me esse corpus, me animum, me mentem, aut aliud quid. Imò non sum certus esse aliquod aliud corpus, aut animum, aut mentem. Ergò ex lege abdicationis, qua dubia ponuntur velut falsa, dicam, & ponam, Non est corpus, non animus, non mens, non aliquid aliud. Ergò si sum, utì sum, non sum Corpus.

O o Præclarè omnino: at, te quæso, patere ut singula singillatim excutiam, ut librem, ut trutinem. Dum dico, Nihil est, &c. non sum certus me esse corpus, animum, mentem, aliud quid. Distinguo antecedens. Non es certus te esse corpus determinatè, te animum determinatè, te mentem determinatè, te aliquid aliud determinatè. Esto antecedens. Hoc enim quæris. Non es certus te esse indeterminatè vel corpus, vel animum, vel mentem, vel aliud quid, nego antecedens. Es enim, & es aliquid, & es necessariò vel corpus, vel animus, vel mens, vel aliud quidpiam; neque id potes seriò in dubium vocare te quantumvis sollicitet Genius. Venio ad consequens: Ergo ex lege abdicationis dicam, Non est corpus, non animus, non mens, non aliud quidpiam. Distinguo consequens. Dicam determinatè non est corpus, non animus, non mens, non aliud quid, esto consequentia; dicam indeterminatè non est vel corpus, vel animus, vel mens, vel aliquid aliud. Nego consequentiam. Atque eodem modo distinguam illud tuum ultimum consequens. Ergo si sum, utì sum, non sum corpus. Determinatè, concedo. Indeterminatè, nego. En me liberalem. Propositiones tuas altero tanto auxi. At animum non despondes; aciem restituis. Ut te amo!

P p Novi, ais, me existere. Quæro quis sim ego ille, quem novi. Certissimum est hujus sic præcisè sumpti notitiam non pendere ab iis, quæ existere nondum novi.

Quid præterea? Omniane dixisti? Consequentiam ego aliquam, ut paulò ante, exspectabam. Fortè veritus es ne meliorem exitum non sortiretur. Prudenter sane tuo pro more; sed resumo singula. Nôsti te existere. Esto. Quæris quis sis ille quem nôsti. Ita est, & tecum quæro, & diu est ex quo quærimus. Notitia illius, quem quæris non pendet ex iis, quæ nondum nosti existere. Quid dicam nondum liquet satìs, nec satìs video, quò pertineat effatum illud tuum. Et verò, si quæris quis sis ille quem nôsti, quæro ego quoque. Cur quæris: si nôsti?

P p At novi, ais, me esse; non novi quis sim.

Præ-

Præclarè; at unde agnoſces quis ſis ille qui es, niſi ab iis, quæ aut nôſti olim, aut olim ſcies? non, opinor, ab iis, quæ olim nôſti. Dubiis ſcatent; & abdicata ſunt. Ergo ab iis quæ nondum ſcis, ſcies verò poſtea; nec video, cur hîc commovearis adeò.

Nondum, ais, novi iſta exiſtere.

Spera bene, cognoſces aliquando.

At addis, quid faciam interea?

Exſpectabis. Quanquam te diu non patiar ancipitem. Diſtinguam, ut ante. Non nôſti quis ſis determinatè & clarè, Concedo. Non nôſti quis ſis indeterminatè & confusè, Nego. Nôſti enim te eſſe aliquid, & neceſſariò vel corpus vel animum, vel mentem, vel aliquid aliud. At quid tum? noſces te poſtea clarè & determinatè. Quid hîc facias? Unus te ille echinus *Determinatè*, *Indeterminatè*, ſæculum integrum remorabitur. Aliud iter, ſi quod eſt reſiduum, implora. Aude tamen: nec enim haſtas abjeci. Res magnæ, & novæ, novis & magnis difficultatibus obvallantur. Pp

Una, ais, reſtat via, quæ ſi habet obicem, ſi vel offendiculum, actum eſt, pedem referam, nec me unquam hæ abdicationis oræ videbunt erronem. Vis hanc etiam explorare?

Placet; at eâ lege, ut, quia extrema eſt, extrema omnia exſpectes à me: præi.

§. 8. *Quartò tentatur ingreſſus, & deſperatur.*

Sum, ais. Qq

Nego.

Pergis, Cogito.

Nego.

Addis, Quid tu negas?

Nego te eſſe, te cogitare: ac probè novi quid feci, cùm dixi, Nihil eſt. Omnino facinus inſigne. Uno ictu amputavi omnia. Nihil eſt: non es, non cogitas.

At, te quæſo, ais, Certus ſum, mihi ſum conſcius, hæc mea conſcientia eſt, me eſſe, me cogitare.

Vel ſi manum pectori admoveas, vel ſi jures, & obteſtere, Nego. Nihil eſt, non es, non cogitas, non es tibi conſcius. En Remora, quam, ut probe noſcas, ut vites, en pono ob oculos. Si vera eſt hæc propoſitio, nihil eſt; vera quoque eſt hæc, & neceſſaria, Non es, non cogi-

 tas.

tas. Sed vera est hæc, Nihil est; ut vis. Ergò vera quoque illa, Non es, non cogitas.

Nimius est, ais, iste rigor. Emolliendus nonnihil.

Quia rogas, facio, & ultro. Es: permitto. Cogitas: do. Es res cogitans, adde, substantia cogitans, adeò verbis delectaris magnificis; gaudeo, gratulor; at ne plura. Vis tamen, & sic ultimos colligis spiritus:

Qq Sum, ais, substantia cogitans, & novi me existere substantiam cogitantem, & novi substantiam existere cogitantem, & habeo clarum, & distinctum substantiæ istius cogitantis conceptum, & tamen non novi existere corpus, non novi quidquam eorum, quæ ad conceptum substanstiæ corporeæ pertinent; imo corpus non existit, non res ulla corporea, abdicavi omnia. Ergo notitia existentiæ, aut existentis rei cogitantis non pendet ex notitia existentiæ aut existentis corporis. Ergò cùm existam, & existam substantia cogitans, & corpus non existat, non sum corpus. Ergò mens. Hæc sunt, hæc, quæ me cogunt ut assentiar, cùm nihil in ipsis sit non cohærens, atque ex evidentibus principiis juxta Logicæ regulas conclusum.

O Cygneam vocem! At quin antea sic loquebare, clarè & perspectè amissâ procul abdicatione illâ tuâ? Est profectò de te quod querar, qui nos hîc diu errrare sis passus, imò duxeris per avia, & invia, cùm uno passu has ad metas nos potueris sistere; est quod & succenseam, atque omnino nisi admodum esses amicus in te stomachum erumperem: nec enim agis ut solebas olim candidè, & rotundè, imò est tibi quod asserves velut pe-
Rr culiari in penu, nec mecum communices. Stupes. Diu te non tenebo. En querelæ caput. Quærebas paulo ante, vix ante passus centum, quis ille esses, quem noras: nunc non modò scis quis ille sit, sed & clarum & distinctum habes illius conceptum. Aut tegebas nonnihil, teque ignorare simulabas, quod calleres maximè: aut venam veri certique habes subterraneam, quam occultas. Quanquam malo quærere si digitum intendis in fontes, quàm queri, Unde quæso habes clarum illum & distinctum substantiæ cogitantis conceptum? si à verbis, ab ipsa re, adeò est clara & evidens, postulabo etiam, atque etiam, eum ut mihi conceptum tam clarum, tam distinctum, vel semel ostendas, ejus ut aspectu reficiar, maximè cùm ab illo penè uno veritatem, quam vestigamus tantis laboribus, exspectemus.

Rr Nempe, ais, Certò scio me esse, me cogitare, me existere substantiam cogitantem.

Exspecta si placet, me ut formando conceptui tam arduo comparem.

Scio

Scio ego quoque, & probè novi me existere, me cogitare, me existere substantiam cogitantem. Perge nunc demum, si placet.

Imò, ais actum est. Cùm cogitavi me existere substantiam cogitantem, formavi conceptum clarum & distinctum substantiæ cogitantis.

Papæ! quàm subtilis es & acutus! ut momento penetras, & pervadis omnia, quæ sunt, & quæ non sunt, & quæ esse queunt, & quæ nequeunt. Formas conceptum clarum & distinctum substantiæ cogitantis, dum concipis clarè & distinctè existere substantiam cogitantem. An ergò, si clarè cognoscas, ut cognoscis professò, adeò es felicis ingenii, nullum montem existere sine valle, continuò habebis conceptum clarum & distinctum montis sine valle? sed artem quia non novi, factum demiror novum. Aperi, quæso, & quî clarus sit & distinctus ille conceptus, ostende. Rr

In promptu est, ais, Concipio clarè & distinctè existere substantiam cogitantem, & nihil concipio corporeum, nihil spirituale, nihil aliud præterea, sed solam substantiam cogitantem. Ergò conceptus ille meus substantiæ cogitantis clarus est & distinctus.

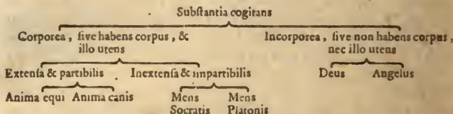
Audio te tandem, ac, ni fallor, capio. Clarus est conceptus ille tuus, quia certò cognoscis: distinctus est, quia nihil aliud cognoscis. An rem digito attigi? Opinor. Nam addis,

Illud, ais, planè sufficit, ut affirmem me, quatenus me ipsum novi, nihil esse aliud, quàm rem cogitantem.

Abundè omnino, ac si clarè mentem tuam cepi, Conceptus clarus & distinctus substantiæ cogitantis, quem formas, in eo est, quod repræsentet tibi substantiam existere cogitantem, nihil attendendo ad corpus, ad animum, ad mentem, ad quidquam aliud, sed tantùm quòd existat. Atque ita dicis, te quatenus te nosti, nihil aliud esse, quàm substantiam cogitantem, non verò corpus, non animum, non mentem, non quid aliud: adeò ut, si accuratè existeres, quatenus te nosti, esses tantùm substantia cogitans, & præterea nihil. Tibi, opinor, & arrides, & applaudis, ac putas me longo isto, quo utor præter morem, verborum ductu moras nectere, pugnam defugere, ut infractam tuam illam aciem declinem. At profectò alia mihi mens est. Vis apparatum illum omnem, & triarios, quos in extremam dimicationem cautè servasti, etsi cuneatim & serratim ordinatos, verbo unico difflem? faciam tribus, ut ne vel nuncius restet. En primum. A nosse ad esse non valet consequentia. Hoc meditare Rr saltem dies 15. & meditationis exstabit fructus, & ille quidem non pœnitendus, si oculos subinde referas ad sequentem abacum. Substantia

cogi-

cogitans ea est, quæ vel intelligit, vel vult, vel dubitat, vel somniat, vel imaginatur, vel sentit; adeoque actus cogitativi, ut intelligere, velle, imaginari, sentire, omnes sub ratione communi cogitationis, sive perceptionis sive conscientiæ conveniunt, atque substantiam, cui insunt, dicimus esse rem Cogitantem.

Rr En secundum. Determinatè, indeterminatè. Distinctè, confusè. Explicitè, implicitè. Atque illud quoque animo volvas & revolvas ad dies 5. Erit operæ pretium, si tuis ipse propositionibus singula, ut decet, applices, si dividas, si distinguas. Nec verò facere defugerem modò, nisi
Rr vererer tædium. En tertium. Quod nimis concludit, nihil concludit. Nec meditando tempus assignatur. Instat, urget. Age, refer animum ad tua illa, & vide num eodem modo progrediar. Sum res cogitans, novi me esse substantiam cogitantem, substantiam cogitantem existere, & tamen nondum novi Mentem existere, imò nulla mens existit: nihil est, abdicata sunt omnia. Ergò notitia existentiæ aut existentis substantiæ cogitantis non pendet à notitia existentiæ aut existentis mentis. Ergò cùm existam, & existam res cogitans,& mens non existat, non sum mens; ergò corpus. Quid siles? quid pedem refers? Necdum ego spem abjeci omnem. Sequere me nunc demum. Euge, macte animo, veterem formam admoveo, & methodum regendæ rationis antiquis omnibus, quid aio? omnibus omnino hominibus familiarem. Patere, quæso, nec ægrè feras: tuli ego te. Viam illa forsan aperiet, ut solet intricatis & desperatis in rebus: Aut sane, si minùs id præstiterit, saltem, dum nos recipimus, methodi illius tuæ, si quod sit vitium, digito commonstrabit. Ecce igitur rem tuam in forma.

§. 9. Tutò fit receptus in veteri forma.

Sf Nulla res quæ talis est, ut de ea dubitare possim an existat, de facto existit.

Omne

Omne corpus eſt tale ut de eo dubitare poſſim an exiſtat.

Ergo nullum corpus exiſtit de facto.

An non major propoſitio tua eſt, ut ne vetera revocem? Eſt & minor propoſitio, ut tua quoque ſit concluſio. Reſumo igitur.

Nullum corpus exiſtit de facto.

Ergò Nullum de facto exiſtens eſt corpus. Pergo. Nullum de facto Ss exiſtens eſt corpus.

Ego (ego ſubſtantia cogitans) ſum exiſtens de facto.

Ergo ego (ego ſubſtantia cogitans) non ſum corpus.

Quid vultus renidet, in eoque ſe ver aperit novum? arridet credo forma, & quod forma conficitur. at ecce riſum Sardonium. Loco corporis Ss pone mentem, & tunc bona ex forma colliges. Ergo ego (ego ſubſtantia cogitans) non ſum mens. Nempe.

Nulla res, quæ talis eſt, ut de ea dubitare poſſim an exiſtat, de facto exiſtit.

Omnis mens eſt talis, ut de ea dubitare poſſim an exiſtat.

Ergo nulla mens exiſtit de facto.

Nulla mens exiſtit de facto.

Ergo Nullum de facto exiſtens eſt Mens.

Nullum exiſtens de facto eſt Mens.

Ego (ego ſubſtantia cogitans) ſum exiſtens de facto.

Ergo ego (ego ſubſtantia cogitans) non ſum Mens.

Quid ergo? forma bona eſt, legitima: nuſquam peccat, nuſquam falſum conficit, niſi fors ex falſo. Ergo quod vitium diſplicet in conſequenti, non à forma ſit, neceſſe eſt, ſed ab aliquo malè poſito in præmiſſis. Et verò an bene poſitum putas hoc tuæ peregrinationis firmamentum, Tt Nulla res quæ talis eſt, ut de ea dubitare poſſim an exiſtat, aut an vera ſit, de facto exiſtit, aut vera eſt; an certum illud, an ita exploratum, ut firmo & libero animo huic poſſis inſiſtere? Fare quæſo, Cur illud negas, habeo corpus; haud dubiè quia dubium videtur tibi. An verò illud quoque dubium non eſt, Non habeo corpus? An quiſquam eſt qui ſcientiæ ſuæ omnis, & diſciplinæ, atque illius maximè, quam cæteris uti magiſtram velit imponere, fundamentum ſtabiliat illud, quod prudenter falſum exiſtimet? Sed abundè: hæc meta ultima, & errorum finis: Nihil eſt quod ſperem deinceps: Quare quæſito tuo, An ſit bona Methodus philoſophandi per abdicationem dubiorum omnium, reſpondeo, ut exſpectas, ingenuè, liberè, & citra verborum involucra.

NOTÆ.

HVc usque R. P. jocatus est: & quia in sequentibus seriò agere, ac planè aliam
personam induere velle videtur, hîc breviter ea interim ponam quæ in his jo-
Kk cis animadverti. *Hæc ejus verba*, Olim fuitne olim? *&* somnio me cogita-
re, non cogito; *& talia, facetiæ sunt, personâ quam sumpsit dignissima; Vt
& gravis quæstio*, An cogitare latiùs pateat quàm somniare, *atque argu-
tum dictum*, De Methodo somniandi, *&*, Ut quis benè ratiocinetur,
somniet. *Sed non puto me istis ullam vel minimam dedisse occasionem, quia ex-
pressè significavi me, dum loquebar de abdicatis, non affirmare quod essent, sed
tantummodò quod viderentur; adeò ut quærendo quid me olim esse putâssem, quæ-
rerem tantùm quid mihi tunc videretur me olim putâsse; Ac dum dixi me cogitare,
non inquisivi, an cogitarem vigilans, an somnians; Et miror eam ab illo vocari
Methodum somniandi, à qua non parum videtur fuisse excitatus.*

*Ratiocinatur etiam convenienter suæ personæ, cùm, ut quæram quid me ante-
Ll hac esse putarim, vult à me præmitti velut effatum*, Sum aliquid eorum quæ
me esse olim credideram, *aut*, Sum illud quod olim credidi me esse. *Ac
paulò pòst ad quærendum an sim corpus, vult præmitti hanc Cynosuram*, Rectè
olim censui de iis quæ pertinent ad corpus, *vel*, Nihil ad corpus pertinet,
præter ea quæ olim pertinere intellexi. *Nam dicta, quæ rationi manifestè re-
pugnant, apta sunt ad risum movendum; & manifestum est utiliter à me quæri po-
tuisse, quid olim me esse credideram, atque an essem corpus, etsi nescirem an
quidquam essem eorum quæ credideram, nec an benè credidissem, ut nempe auxi-
lio eorum, quæ tunc de novo essem percepturus, istud ipsum examinarem; atque,
si nihil aliud saltem addiscerem nihil à me illâ viâ posse inveniri.*

*Egregiè rursus personam suam agit narrando fabellam de rustico: Nihilque
in ea magis ridiculum, quàm quòd ille, putando ipsam meis verbis applicare,
applicet tantùm suis: Mox enim me reprehendebat, quod non supposuissem
Mm hoc effatum*, Rectè olim censui de iis quæ pertinent ad corpus, *vel*, Ni-
hil ad corpus pertinet præter ea quæ olim pertinere intellexi: *Nunc au-
tem hoc ipsum, quod quærebatur à me dictum non fuisse, quodque totum ex
sua imaginatione eduxit, tanquam si meum esset reprehendit; & cum absurda
rustici sui ratiocinatione comparat. Ego verò nunquam negavi rem cogitantem
esse corpus, propterea quod supposuerim me olim de natura corporis rectè censuisse;
Sed propterea quod hoc nomine* corpus *non utendo, nisi ad rem mihi satis notam,
nempe substantiam extensam significandam, agnoverim rem cogitantem ab ea
differre.*

Elegantiæ

Elegantiæ jam ſæpius dictæ, quæ hic repetuntur, Cogito, ais. Nego, ſomnias. *Et,* Certum, addis, & evidens. Nego, ſomnias, videtur dumtaxat, apparet, non eſt, &c. *Hoc nomine ſaltem riſum movent, quòd in eo qui ſeriò ageret eſſent inepta. Ne verò Tyrones fortè hic errent putantes dubitanti vigiletne, an ſomniet, nihil aliud poſſe eſſe certum & evidens, ſed tantùm videri, aut apparere, velim ut recordentur ejus quod antè notatum eſt, (ad* F) *nempe id quod clarè percipitur, à quocunque demum percipiatur, verum eſſe, non autem videri, aut apparere verum duntaxat. Et ſi profectò pauci ſint, qui rectè diſtinguant inter id, quod revera percipitur, & id quod percipi putatur, quia pauci claris ac diſtinctis perceptionibus ſunt aſſueti.*

Huc uſque Actor noſter nullius memorandi prœlii imaginem nobis exhibuit, ſed exiguos tantùm obices ſibi propoſuit, in quos ubi aliquandiu geſticulatus eſt, ſtatim cecinit receptui, & in aliam partem ſe convertit: Hic primùm incipit ingens certamen, in hoſtem ſuâ ſcenâ digniſſimum, nempe in umbram meam, nullis quidem aliis viſibilem, ſed quam ex proprio ſuo cerebro eduxit, &, ne non ſatis vana videretur, ex ipſo Nihilo conflavit. Seriò verò in ipſam certat, argumentatur, ſudat, facit inducias, Logicam in auxilium vocat, inſtaurat pugnam, ſingula excutit, librat, trutinat; Et quia tam valentis adverſarii ictus clypeo non audet excipere, corpore ipſos declinat, diſtinguit, & denique per diverticula, Determinatè & Indeterminatè, *fugiens evadit. Cujus ſanè rei ſpectaculum eſt perjucundum; Præſertim ſi tanti diſſidii cauſa* intelligatur; *Nempe cùm in meis ſcriptis fortè legiſſet, ſi quas veras opiniones, antequam ſeriò philoſophemur, habeamus, eas tam multis aliis, vel falſis, vel ſaltem dubiis eſſe permiſtas, ut, ad illas ab his ſecernendas, optimum ſit omnes initio rejicere, ſive nihil planè ex iis non abdicare, ut poſtea commodiùs quæ vera fuerant, agnoſci, vel nova inveniri, ac ſola vera admitti poſſint. Quod planè idem eſt, ac ſi dixiſſem, ad cavendum, ne in caniſtro, vel corbe pomis pleno aliqua corrupta haberentur, principia omnia eſſe effundenda, nihilque prorſus in eo relinquendum, & deinde ea ſola, vel reſumenda, vel aliunde aſſumenda, in quibus nullum vitium eſſe cognoſceretur. At ille rem tam altæ ſpeculationis non capiens, vel certè, ut fit, ſimulans ſe non capere, miratus eſt præcipuè quod diceretur,* Nihil non eſſe abdicandum, *ac diu multumque de iſto* Nihilo *cogitando, ſic illud cerebro ſuo infixit, ut quamvis nunc in ipſum ſæpe prælietur, non facilè tamen eo ſe poſſit liberare.* Oo

Poſt tam ſecundum prælium, opinione victoriæ elatus novum hoſtem laceſſit, quem quidem rurſus putat eſſe umbram meam, ea enim perpetuò ejus phantaſiæ obverſatur, ſed nunc ipſam ex nova materia componit, nempe ex verbis, Novi me exiſtere; quæro quis ſim, &c. *Et, quia hac minùs ipſi nota eſt quàm præce-* Pp

dens, cautiùs aggreditur, & eminus duntaxat. Primum telum, quod jacit, hoc est, Cur quæris, si nôsti? *Quod quia putat ab hoste excipi hoc umbone*, Novi me esse, non novi quis sim, *statim hanc longiorem hastam intorquet*, Unde agnosces, quis sis, nisi ab iis, quæ aut nôsti olim, aut olim scies? Non ab iis, quæ olim nôsti. Dubiis scatent, & abdicata sunt. Ergo ab iis quæ nondum scis, scies verò postea. *Quo ictu miserabilem Umbram valde commotam, ac prope prostratam, audire se putat exclamantem*, Nondum novi ista existere. *Tuncque iram suam in misericordiam mutans eam solatur his verbis*, Spera benè, cognosces aliquando. *Ad quæ ipsam voce querulâ & supplici, sic respondentem inducit*, Quid faciam interea? *Ille verò imperiosè, ut victorem decet*, Exspectabis, *inquit*; *Verùm tamen, quia est misericors, non diu patitur ancipitem, sed rursus fugiens ad diverticula* determinatè, indeterminatè; clarè, confusè. *quia neminem ibi se insequentem videt, solus triumphat. Quæ profectò omnia eximia sunt; in eo genere facetiarum; quod petitur ab inexspectata stultitiæ simulatione, in viro cujus vultus & vestitus multum sapientiæ gravitatisque promittebant. Sed ut hoc clariùs pateat, considerandus est Actor noster tanquam vir gravis & doctus, qui, ad impugnandam eam Methodum quærendæ veritatis, quæ jubet ut rejectis omnibus incertis, incipiamus à cognitione propriæ existentiæ, atque indè progrediamur ad examen naturæ nostræ, sive ejus rei quam jam existere cognoscimus, probare conatur per hanc viam nullum aditum patere ad ulteriorem cognitionem, hacque utitur ratione*, Cùm noveris tantùm te esse, non autem quis sis: non potes hoc discere ab iis quæ olim nôsti, cùm omnia abdicaveris: Ergò ab iis quæ nondum scis. *Ad quæ vel puer triennis posset respondere, Nihil obstare quò minùs disceret ab iis quæ olim noverat; quia etsi fuissent abdicata, cùm dubia erant, poterant tamen resumi postea, cùm vera esse constaret: Ac præterea etsi concederetur disci nihil posse ab olim cognitis, saltem alteram viam, per ea, quæ nondum noverat, sed studio & animadversione esset cogniturus, omnino patere. Sed hic noster fingit sibi adversarium, qui non modò priorem viam concedit esse occlusam, sed etiam qui alteram ipsemet claudit hoc verbulo*, Non novi ista existere. *Tanquam si nova existentiæ cognitio nulla posset acquiri; ac tanquam si ejus ignoratio omnem essentiæ cognitionem impediret: Quod sanè est quàm maximè insulsum. Sed nempe alludit ad mea verba; scripsi enim, fieri non posse ut ea, quam jam habeo, notitia rei, quam novi existere, pendeat à notitia ejus, quod existere nondum novi; Atque hoc, quod tantùm dixi de præsenti, ridiculè transfert ad futurum, eadem ratione ac si, quia jam non possumus videre illos, qui nondum nati sunt sed hoc anno nascentur, concluderet nos nunquam videre ipsos posse. Nam sanè perspicuum est rei, quæ cognoscitur ut existens, notitiam illam,*

quæ

quæ jam habetur, non pendere à notitia ejus, quod nondum cognoſcitur ut exiſtens; quia hoc ipſo quod aliquid percipiatur ut pertinens ad rem exiſtentem, neceſſariò etiam percipitur exiſtere: Sed longè aliud eſt de futuro, quia nihil obſtat quominus notitia ejus rei, quam novi exiſtere, augeatur aliis rebus, quas exiſtere nondum novi, ſed tum demum ſum cogniturus, cùm eas ad ipſam pertinere percipiam. Pergit verò inquiens, Spera benè, cognoſces aliquando. *Ac deinde,* Te diu non patiar ancipitem. *Quibus verbis jubet nos à ſe exſpectare, vel ut demonſtret per viam propoſitam ad nullam ulteriorem cognitionem poſſe deveniri; vel certè ſi ſupponat illam ab adverſario eſſe occluſam (quod tamen eſſet ineptum) ut aliquam aliam aperiat. Sed tantummodo ſubjungit,* Nôſti quis ſis indeterminatè & confusè, non autem determinatè & clarè. *Ex quibus verbis nihil proclivius eſt, quàm ut concludamus, nobis ergo viam patere ad ulteriorem cognitionem, quia meditando, & advertendo poſſumus efficere, ut id quod indeterminatè ac confusè duntaxat cognoſcimus, clarè ac determinatè poſtmodum percipiamus. Sed nihilominus ille concludit, verba* Determinatè, indeterminatè, eſſe echinum quod nos ſæculum poſſit remorari, *atque ideo aliud iter eſſe quærendum. Quibus omnibus nihil aptius, ad ſummam ineptitudinem & imbecillitatem ingenii proprii ſimulandam, excogitari ab eo potuiſſe mihi videtur.*

Sum, ais. Nego. Pergis, Cogito. Nego &c. *Hic rurſus præliatur in priorem umbram, putanſque ſe ſtatim in primo congreſſu ipſam obtruncâſſe, gloriabundus exclamat,* Omnino facinus inſigne, uno ictu amputavi omnia! *Sed quia hæc umbra ab ejus cerebro vitam habet, nec niſi ſimul cum illo mori poteſt, etiam obtruncata reviviſcit; Et manum pectori admovens jurat ſe eſſe, ſe cogitare. Quo novo precandi genere mollitus veniam illi vivendi concedit, ac multa, ſpiritibus ultimis collectis, ineptiſſimè garriendi, quæ ipſe non refutat, ſed potiùs amicitiam cum illa contrahit, ad alias delicias tranſit.* Qq

Primò ſic ipſam objurgat, Quærebas paulò ante, vix ante paſſus centum, quæ eſſes, nunc non modò ſcis, ſed & clarum & diſtinctum habes illius conceptum. *Deinde rogat* conceptum tam clarum tam diſtinctum ſibi oſtendi, ejus ut aſpectu reficiatur. *Tum fingit illum ſibi oſtendi in his verbis,* Certò ſcio me eſſe, me cogitare, me exiſtere ſubſtantiam cogitantem, actum eſt. *Quæ non ſufficere probat hoc exemplo.* Cognoſcis etiam nullum montem exiſtere ſine valle, ergo habes conceptum clarum & diſtinctum montis ſine valle. *Idemque ſic interpretatur;* Clarus eſt conceptus ille tuus, quia certò cognoſcis: diſtinctus eſt quia nihil aliud cognoſcis. Atque adeò conceptus clarus & diſtinctus, quem formas, in eo eſt, quod repræſentet tibi ſubſtantiam exiſtere cogitantem, nihil attendendo ad corpus, Rr

an animum, ad mentem, ad quicquam aliud, sed tantùm quod existat. *Postremò stratioticos animos resumendo, putat se ibi videre magnum apparatum, triariosque cuneatim ac serratim ordinatos, quos omnes novus Pyrgopolinices difflat spiritu,*

Quasi ventus folia, aut panicula tectoria,

Et ita, ut ne vel nuncius restet. *Primo flatu emittit hæc verba*, A nôsse ad esse non valet consequentia: *simulque ostentat, instar vexilli, abacum quendam in quo substantiam cogitantem pro arbitrio descripsit. Secundo flatu emittit hæc*, Determinatè, indeterminatè. Distinctè, confusè. Explicitè, implicitè. *Tertio hæc*, Quod nimis concludit, nihil concludit. *Hocque ultimum ita explicat*, Novi me existere substantiam cogitantem, & tamen nondum novi mentem existere, ergò notitia existentiæ meæ non pendet à notitia existentis mentis. Ergò cùm existam, & mens non existat, non sum mens; ergò corpus. *Quibus auditis illa silet, pedem refert, animum despondet, ac se captivam duci ab eo patitur in triumphum. Ubi multa immortali risu digna possem ostendere. Sed malo parcere Actoris togæ; ac etiam meum esse non puto de rebus tam levibus diu ridere. Quapropter hic ea tantùm notabo, quæ à veritate aliena cùm sint, fortè tamen ab aliquibus crederemur, tanquam à me concessa, si de ipsis planè tacerem. In primis nego eum justè queri, quasi dixissem me habere clarum & distinctum mei conceptum, priusquam sufficienter explicuissem quâ ratione habeatur, atque, ut ait, cùm* vix ante passus centum *quæsivissem quis essem: Nam, inter ista duo, recensui omnes proprietates rei cogitantis, nempe quòd intelligat, velit, imaginetur, recordetur, sentiat &c. itemque omnes alias proprietates vulgo notas, quæ ad ejus conceptum non pertinent, ut unas ab aliis distinguerem, quod solùm post sublata præjudicia potuit optari. Sed fateor illos, qui præjudicia non exuunt, non facile ullius unquam rei clarum & distinctum conceptum habere posse: manifestum enim est eos conceptus, quos in pueritia habuimus, claros & distinctos non fuisse; ac proinde ab ipsis, nisi fuerint depositi, alios, quoscunque postea acquirimus, obscuros reddi, & confusos. Cùm itaque vult sibi ostendi clarum istum & distinctum conceptum, ejus ut aspectu reficiatur, nugas agit. Ut etiam cùm me inducit illum sibi ostendentem in his verbis*, Certò scio me esse &c. *Cùm verò vult eas ipsas nugas refutare hoc exemplo*, Certò etiam scis nullum montem existere sine valle, ergo habes conceptum clarum & distinctum montis sine valle, *sophismate se ipsum fallit; nam ex antecedentibus tantum sequitur, Ergo clarè & distinctè percipis nullum montem existere sine valle; non autem, habes conceptum montis sine valle: quia, cùm nullus sit, non debet haberi, ut percipiatur nullum montem esse sine valle. Sed nempè est adeò felicis ingenii, ut ipsasmet illas ineptias quas finxit, non possit*

sine

sine novis ineptiis refutare. Cùm verò ait postea, me concipere substantiam cogitantem, & nihil concipere corporeum, nihil spirituale &c. de corporeo concedo, quia prius explicueram quid per nomen corporis vel rei corporeæ intelligerem: nempe id tantùm quod est extensum, sive in cujus conceptu extensio continetur. Quod autem addit de spirituali, crassè affingit; ut & aliis pluribus in locis, ubi me inducit dicentem, sum res cogitans, sed non sum corpus, nec animus, nec mens, &c. non possum enim de re cogitante negare, nisi ea in quorum conceptu nullam cogitationem contineri scio, quod me scire de animo, vel de mente, nunquam scripsi, nec cogitavi. Cùmque postea dicit se rectè capere meam mentem, ac me putare clarum esse conceptum meum, quia certò cognosco; & distinctum, quia nihil aliud agnosco, se ipsum valdè tardi ingenii esse fingit: Aliud enim est clarè percipere, ac certò scire. Cùm multa, non tantùm ex fide divina, sed etiam quia priùs ea clarè perspeximus, jam certò sciamus, quæ tamen non clarè jam percipimus; & aliarum rerum cognitio minimè impedit, quominus ea, quam habemus alicujus rei, sit distincta; nec ullum vel minimum verbum unquam scripsi ex quo tales affaniæ deduci possent. Præterea effatum ejus, A nôsse ad esse non valet consequentia, *est planè falsum: Et si enim ex eo, quòd noscamus alicujus rei essentiam, non sequatur illam existere; nec ex eo quòd putèmus nos aliquid cognoscere, sequatur illud esse, si fieri possit ut fallamur: Omnino tamen A nôsse ad esse valet consequentia, quia planè fieri non potest, ut aliquam rem cognoscamus nisi revera ipsa sit prout illam cognoscimus, nempe vel existens, si eam existere percipimus; vel hujus aut illius natura, si tantùm ejus natura nobis sit nota. Falsum etiam est, aut saltem ab illo absque ulla vel minima ratione affirmatum, aliquam substantiam cogitantem esse partibilem, ut habet in illo abaco, in quo diversas substantiæ cogitantis species, tamquam ab oraculo aliquo edoctus, proponit: Nullam enim possumus cogitationis extensionem, aut partibilitatem intelligere, ac omnino est absurdum id verbo affirmare ut verum, quod nec à Deo est revelatum, nec assequimur intellectu. Atque hîc tacere non possum opinionem istam, de partibilitate substantiæ cogitantis, periculosissimam, ac religioni Christianæ quam maximè adversantem mihi videri: quia quamdiu quis illam admittet, realem humanæ animæ à corpore distinctionem nunquam vi rationis agnoscet. Verba* Determinatè, indeterminatè; Distinctè, confusè; Explicitè, implicitè; *Cùm sola, ut hîc, ponuntur, nullum planè habent sensum; nec aliud sunt quàm offuciæ, quibus videtur Auctor noster velle discipulis suis persuadere, cùm nihil boni habet quod dicat, se tamen aliquid boni cogitare. Aliud etiam ejus effatum,* Quod nimis concludit, nihil concludit, *non sine distinctione debet admitti: Nam si per verbum* nimis *intelligat tantùm aliquid amplius, quàm id quod quærebatur, ut cùm infra reprehendit argumenta quibus existen-*

existentiam Dei demonstravi, ob id quod putet per illa plus concludi, quàm leges prudentiæ exigant, aut quisquam mortalium deposcat, planè falsum est & ineptum, quia quo plus concluditur, modò rectè concludatur, tantò melius est, nec ullæ unquam prudentiæ leges huic rei possunt adversari; Si verò intelligat per verbum nimis, *non simpliciter aliquid amplius quàm quærebatur, sed aliquid quod sine controversia sit falsum, tunc quidem est verum: Sed planè errat* R. P. *cùm tale quid mihi affingere conatur. Cùm enim ita scripsi,* Notitia eorum quæ novi existere, non pendet à notitia eorum quæ existere nondum novi: Atqui novi rem cogitantem existere, ac nondum novi corpus existere; ergo notitia rei cogitantis non pendet à notitia corporis. *Nihil nimis, & nihil non rectè conclusi. Cùm verò assumit,* Novi rem cogitantem existere, ac nondum novi mentem existere, imò nulla mens existit, nihil est, abdicata sunt omnia. *Rem planè nugatoriam; ac falsam assumit: Non enim possum quidquam affirmare aut negare de mente, nisi sciam quid per hoc nomen* Mens *intelligam; nihilque possum intelligere, ex iis quæ per illud solent intelligi, in quo non contineatur cogitatio: Adeò ut repugnet, ut quis cognoscat rem cogitantem existere, ac non cognoscat mentem, sive aliquid ejus quod significatur nomine mentis, existere. Quodque subjungit,* Imò nulla mens existit, nihil est, abdicata sunt omnia, *tam absurdum est, ut responsionem non mereatur. Cùm enim post abdicationem agnita sit existentia rei cogitantis, agnita simul est existentia mentis (saltem quatenus hoc nomine res cogitans significatur) nec proinde ampliùs est abdicata. Cùm denique usurus syllogismo in forma, id extollit tanquam Methodum aliquam regendæ rationis, quam meæ opponat, videtur velle persuadere, me syllogismorum formas non probare, ac proinde Methodum aliquam à ratione valde alienam habere; Hoc autem falsum esse satis patet ex meis scriptis, in quibus nunquam non usus sum syllogismis, cùm locus id postulavit.*

Ss *Hîc affert syllogismum ex falsis præmissis, quas meas esse affirmat, ego verò nego & pernego. Nam quantum ad hanc majorem,* Nulla res quæ talis est ut de ea dubitare possim an existat, de facto existit, *tam absurda est, ut non verear ne ullis persuadere possit eam à me esse profectam, nisi quibus una persuadeat me rationis compotem non esse. Nec possum satis mirari quo consilio, quâ fide, quâ spe, quâ confidentia id susceperit: Nempe in prima Meditatione, in qua nondum de ulla veritate statuenda, sed tantummodo de præjudiciis tollendis agebam, postquam ostendi eas opiniones, quibus credendis quàm maximè fueram assuetus, in dubium posse revocari, ac proinde ab iis, non minùs quàm ab apertè falsis, assensionem esse cohibendam, ne quo mihi in veritate quærenda impedimento esse possent; addidi hæc verba:* Sed nondum satìs est hoc advertisse, curandum est,

est, ut recorder, assiduè enim recurrunt consuetæ *opiniones*, occupantque crudelitatem meam, tanquam longo usu & familiaritatis jure sibi devinctam, ferè etiam me invito; nec unquam iis assentiri & confidere desuescam, quamdiu tales esse supponam, quales sunt revera, nempe *aliquo*, quidem, *modo dubias*, ut jamjam ostensum est, sed nihilominus valde probabiles, & quas multo magis rationi consentaneum sit credere quàm negare. Quapropter, ut opinor, non malè agam, si, *voluntate planè in contrarium versâ*, me ipsum fallam, illasque aliquandiu *omnino falsas, imaginariasque esse fingam*, donec tandem, velut æquatis utrimque præjudiciorum ponderibus, nulla ampliùs prava consuetudo judicium meum à recta rerum perceptione detorqueat. *Ex quibus Auctor noster elegit hæc verba, cæteris rejectis*, 'Opiniones aliquo modo dubias, voluntate planè in contrarium versâ, omnino falsas imaginariasque esse fingam; *Ac præterea in locum verbi* fingam *substituit* ponam, credam, & ita credam ut contrarium ejus quod dubium est pro vero affirmem. *Voluitque hoc esse tanquam effatum sive regulam certam quâ semper uterer, non ad præjudicia tollenda, sed ad fundamenta Metaphysicæ summè certa & accurata statuenda. Primò tamen cunctanter tantùm, & per ambages hoc proposuit, nempe in* §. 2 & 3 *primæ suæ quæstionis*: *Quin & in* 3 *illo* §. *postquam supposuit ex ista regula se debere credere*, 2 & 3 *non facere* 5, *quærit* an continuò illud ita debeat credere, ut sibi persuadeat aliter habere se non posse. *Ad quod absurdissimum quæsitum inducit me post aliquot ambages, & verba superflua, sic denique respondentem*, Nec pones, nec negabis, neutro uteris, utrumque habebis velut falsum. *Ex quibus verbis, mihi ab illo ipso tributis, planè manifestum est, eum rectè scivisse, me ut verum non credere contrarium ejus quod dubium est, ac neminem ex mea sententia eo uti posse pro majore propositione alicujus syllogismi ex quo certa conclusio exspectetur: Contradictoria enim sunt, nec ponere, nec negare, neutro uti, atque unum ex iis ut verum affirmare, atque eo uti, sed sensim postea eorum, quæ tanquam mea retulerat, oblitus, non modò contrarium affirmavit, sed & tam sæpe inculcavit, ut ferè hoc unum in tota sua dissertatione reprehendat, & omnia illa duodecim peccata quæ deinceps ad finem usque mihi affingit, ex hoc uno componat. Vnde profectò, tum hic, ubi hanc majorem*, Nulla res quæ talis est, ut de ea dubitare possim an existat, de facto existit, *meam esse affirmat, tum aliis omnibus in locis ubi quid tale mihi tribuit, nisi prorsus ignorem quid verbum* mentiri *significet, illum inexcusabiliter mentiri; sive contra mentem & conscientiam loqui evidentissimè demonstratur: Et quamvis admodum invitus tam inhonesto verbo utar, exigit tamen hoc à me defensio veritatis, quam suscepi, ut quod ille tam apertè facere non erubescit, ego saltem nomine proprio*

vocare non recusem. Cúmque in toto hoc scripto nihil aliud fere agat, quàm ut hoc idem ineptissimum mendacium, sexcentis variis modis expressum, lectori persuadeat, & inculcet, non video ipsum aliter posse excusari, quàm quia fortè tam sæpe idem affirmavit, ut paulatim sibi ipsi persuaserit esse verum, nec ampliùs pro mendacio suo cognoscat. Quantum deinde ad minorem, Omne corpus est tale, ut de eo dubitare possim an existat, *vel,* Omnis mens est talis, ut de ea dubitare possim an existat. *Si de quovis tempore indefinitè intelligatur, ut ad ejus conclusionem debet intelligi, est quoque falsa, & nego meam esse: Nam statim post initia secundæ Meditationis, ubi certò perspexi rem cogitantem existere, quæ res cogitans ex vulgari usu* mens *appellatur, non ampliùs dubitare potui quin mens existeret; ut etiam post sextam Meditationem, in qua corporis existentiam cognovi, non ampliùs de ipsa potui dubitare. Quàm stupendi verò ingenii est auctor noster, qui duas falsas præmissas tam artificiosè potuit excogitare, ut ex iis, in bona forma, conclusio falsa sequeretur. Sed, non intelligo cur hîc mihi risum Sardonium adscribas, cùm lætitiæ causam duntaxat, non quidem permagnæ, sed certè veræ ac solidæ in ejus dissertatione repererim: nempe quod ille, multa ibi reprehendendo, quæ non mea sunt, sed à se mihi affictà, clarè ostendat se nullum non movisse lapidem, ut aliquid reprehensione dignum inveniret in meis scriptis, & tamen nihil omnino invenisse.*

Tt *At certè illum non ex animo hactenus risisse, satis declarant, tum seria objurgatio quâ hanc partem concludit, tum maximè sequentes ejus responsiones, in quibus non modò tristis, & severus, sed etiam profectò est crudelis. Nam cùm nullas odii habeat causas, nihilque invenerit reprehendendum, præter illud unum absurdum, quod mihi prudens & sciens affinxit, quodque paulò ante non potui honestiùs quàm* mendacium ejus *nominare: Quia tamen putas se jam illud Lectori suo planè persuasisse,* (Non quidem *vi rationum, utpote quas nullas habet; Sed primò admirabili affirmandi confidentia, quæ, in viro pietatem & charitatem* Christianam *peculiariter professo, tanta, & tam sine pudore, de re falsa esse posse nunquam putatur; Ac deinde pertinaci & frequenti ejusdem repetitione quâ sæpe fit, ut ex consuetudine audiendi, etiam res quas falsas scimus, consuetudine eas pro veris habendi acquiramus: atque hæ duæ machinæ apud plebem, illosque omnes qui res accuratè non examinant, omni pondere rationum potentiores esse solent)* Nunc *victo superbè insultat, & me tanquam puerum gravis Pædagogus objurgat, pluriumque peccatorum reum facit in sequentibus 12 responsionibus, quam in Decalogo præcepta habeantur. Excusandus tamen est R. P. quia non ampliùs apud se esse videtur; sed, cùm plusculum poti duas tantùm res pro una soleant videre, tanto ille charitatis Zelo turbatus est, ut in unico contra mentem & conscientiam propriam dicto suo duodecim peccata mihi tribuenda*

tribuenda inveniat: quæ, nisi me apertè, ac citra verborum involucra hîc loqui puderet, non deberem aliter quàm convitia, & calumnias vocare: sed quia jam puto meas esse vices jocandi, hallucinationes tantùm dicam; Et velim ut Lector animadvertat, *ne minimum quidem verbum, ab ipso, contra me, in sequentibus haberi, in quo non sit hallucinatus.*

R E S P O N S I O.

RESP. 1. Peccat Methodus circa principia. Nempe nulla habet, & infinita habet. Ac cæteræ quidem facultates, ut ex certis educant certa; clara, evidentia, & innata sibi ponunt principia. Totum est suâ parte majus. Ex nihilo nihil fit, & sexcenta id genus, quibus subnixa evehunt sese in altum, & ad veritatem tutò contendunt. Hæc verò secus, ut faciat aliquid, non ex aliquo, sed ex nihilo, amputat, abdicat, ejurat omnia, ad unum principia vetera, ac voluntate planè in contrarium versâ ne videatur alis omnino carere, fingit & aptat sibi è cera, ac principia ponit nova veterum planè contraria. Atque eo pacto vetera exuit præjudicia, ut induat nova: certa deponit ut assumat dubia: alas sibi aptat, sed cereas: subvehit sese in altum, at ut cadat: Denique ex nihilo molitur aliquid, ut faciat nihil.

Resp. 2. Peccat Methodus circa media. Nempe nulla habet, dum tollit vetera, nec adhibet nova. Reliquæ disciplinæ formas habent logicas & syllogismos, & modos argumentorum certos, quorum ductu, velut Ariadnæo filo, ex labyrinthis expediant sese, & res involutas extricent facilè, & tutò. Hæc verò contrà, formam veterem deturpat, dum novo pallet metu, quem sibi à Genio fingit, dum veretur ut ne somniet; dum dubitat an deliret. Propone syllogismum; pallebit ad majorem, quæcunque sit illa tandem. Fortè, ait, Genius me decipit. Quid verò ad minorem? trepidabit, dubiam dicet. Quid, si somniem? quoties somnianti visa sunt certa, & clara, quæ post somnium falsa comperta sunt? Quid denique faciet ad conclusionem? Omnes omnino velut laqueos & pedicas fugitabit. An non deliri, & pueri, & amentes præclarè se credunt ratiocinari, cùm omni mente & judicio deficiantur? Quid, si mihi idem contingat modò? quid, si fucum faciat & offucias Genius? Malus est. Nec dum Deum novi existere, & ab eo deceptorem coërceri. Quid hîc facias, quid, cùm dicet & obstinato animo, consequentiam dubiam esse nisi antea certò scias te nec somniare, nec desipere, sed esse Deum, & veracem Deum, & ab eo Genium malum haberi in vinculis? Quid, cùm syllogismi

logiſmi hujus repudiabit materiam, & formam. Idem eſt dicere aliquid in rei alicujus natura, ſive conceptu contineri, ac dicere ipſum de ea re eſſe verum. Atqui exiſtentia &c. Quid alia id genus? quæ ſi urgeas, Exſpecta dicet quoad eſſe Deum ſciam, & Genium videam ligatum. At ſaltem, ais, id habet commodi, dum nullos adhibet ſyllogiſmos, tutò vitat paralogiſmos. Præclarè enim verò; ut ne mucoſus ſit puer, denaſetur. Num meliùs cæteræ matres ſuos emungunt? Quare unum hoc habeo, quod dicam, Sublata omni forma, nihil remanet, niſi informe.

Reſp. 3. Peccat Methodus contra finem, dum nihil certi aſſequitur, ſed nec poteſt aſſequi, cùm ipſa ſibi vias omnes ad veritatem occludat. Ipſemet vidiſti, & expertus es tuis in erroribus Vlyſſeis, quibus te, meque ſocium fatigaſti. Contendebas te eſſe mentem, aut habere mentem: id verò minimè potuiſti conficere, ſed hæſiſti in ſalebris, & vepribus, & quidem toties, ut meminiſſe vix poſſim. Quanquam & recordari proderit modò, ut reſponſioni huicce noſtræ ſuum ſit robur. En igitur ſumma capita, quibus ipſa ſibi Methodus nervos ſuccidit, omnemque planè ſpem ad veritatis lucem præcludit. 1. Neſcis an ſomnies an vigiles, adeóque nihilo plus debes tuis in cogitatis, & ratiocinationibus (ſi quas tamen habes, non verò ſomnias dumtaxat te habere) ponere, quàm ſomnians in ſuis. Hinc dubia omnia, & nutantia, & ipſæ concluſiones incertæ. Exempla non afferam, obi ipſe, & percurre apothecas memoriæ tuæ, & ſi quid repereris, quod ea labe non ſit infectum, profer: gratulabor. 2. Antequam ſciam Deum exiſtere, qui Genium malum liget, dubitare debeo de omni re, & omnem omnino propoſitionem habere ſuſpectam, aut ſanè, quæ vulgaris eſt philoſophia & vetus ratiocinandi methodus, ante omnia definiendum eſt an ſint, & quæ illæ tandem propoſitiones immunes, deque iis retinendis monendi ſunt Tyrones. Hinc, perinde atque ex præcedenti dubia omnia, & ad veſtigandum verum prorſus inutilia. 3. Si quid ſit quod habeat vel minimum dubitationis, id voluntate planè in contrarium verſa falſum eſſe crede, & crede oppoſitum, eóque utere tanquam principio. Hinc aditus omnes ad veritatem præcluſi. Quid enim ſperes ab illo, Caput non habeo, Nullum eſt corpus, nulla mens, & ſexcentis iſtiuſmodi? Neque verò dicas abdicationem illam non eſſe perpetuam, ſed Juſtitii inſtar, ad tempus, ad menſem, ad dies 15, ut quiſque majori contentione in illam incumbet. Eſto enim, ſit ad tempus; at eſt eo tempore quo veritatem veſtigas, quo uteris abdicatis, & abuteris, perinde quaſi ab iis veritas omnis pendeat, & in iis veluti neceſſario in ſtereomate, conſiſtat. At, ais, eâ utor ut ſtylobatam & columnam ſtabiliam, ut ſolenne

lenne est Architectis. An non illi machinas extemporaneas exstruunt, iis utuntur, ut columnam elevent, & suo in loco stabiliant, tum velut præclarè suo defunctam munere dissolvunt, & amovent? Quidni illos imiter? Imitare per me licet, at vide ne & stylobata & columna extemporaneæ illi machinæ sic innitantur, ut hâc remotâ illa concidant. Atque illud est quod in Methodo reprehensione dignum putem. Falsa ponit fundamenta, iisque ita nititur, ut remotis illis illa quoque sit amovenda.

Resp. 4. Methodus peccat excessu. Hoc est plus molitur quàm ab ea prudentiæ leges exigant, plus quàm ab ea quisquam mortalium deposcat. Petunt quidem nonnulli, sibi ut demonstretur Dei existentia, & humanæ mentis immortalitas, at profectò nemo repertus est hactenus, qui sibi satis esse non duxerit, si Deum existere, & mundum ab eo administrari, & animas hominum esse spirituales & immortales tam certò sciat, atque illud, 2 & 3 faciunt 5, aut istud, habeo caput, habeo corpus, ut superflua, sit omnis cura majoris alicujus certitudinis vestigandæ. Præterea, ut in practicis aut agendis rebus certi sunt fines certitudinis, qui sufficiant abundè, ut quisque prudenter, & tutò se gerat; ita in meditandis & speculandis rebus definiti sunt limites, quos qui attigit, certus est, & ita certus, ut meritò aut desperatis aut damnatis aliis, quæ quis ulteriùs tentare vellet, in eo prudenter, ac securè conquiescat. Ne plus ultra, Ne quid nimis. At, ais, hæc laus non vulgaris Metas promovere, & vadum ab omnibus retrò seculis intentatum pervadere. Ita sanè laus eximia, at dum vadum vadari possit citra naufragium; quare

Resp. 5. Peccat defectu. Hoc est, dum plus stringit, quàm sit par, nihil colligit. Unum te volo testem, te judicem. Quid præstitisti apparatu illo magnifico? quid abdicatione illâ tam solenni, adeò generali & generosâ, ut ne tibi ipsi peperceris, nisi hoc tritum, Cogito, sum, sum res cogitans? hoc, inquam, ita, vel plebeculæ familiare, ut nemo repertus sit ab orbe condito, qui de eo vel leviter dubitarit, ne dum qui seriò poposcerit probari sibi se esse, se existere, se cogitare, se esse rem cogitantem, ut meritò gratias tibi nemo sit habiturus, nisi fortè, quod ego mea pro amicitia, & singulari erga te voluntate facio, ut prolixam tuam erga genus humanum voluntatem probet, & laudet conatum.

Resp. 6. Peccat commune peccatum, quod in cæteris arguit. Nempe miratur mortales omnes omnino hæc dicere, & ponere tam confidenter, Habeo caput, habeo oculos &c. Et se ipsam non miratur, dum pari confidentia dicit, Non habeo caput &c.

Resp. 7. Peccat peculiare sibi peccatum. Nempe quod cæteri hominum

num aliquatenus certum habent, & sufficienter, habeo caput, est corpus, est mens, illa singulari sibi consilio oppositum. Non habeo caput, non est corpus, non mens, non modò certum, sed ita certum, ut in eo fundari possit accurata Metaphysica, ponit, eoque nititur usque eo, ut hoc si fulcrum removeris, in vultum procumbat.

Resp. 8. Peccat imprudens. Nempe non advertens Dubium esse gladium ancipitem, dum alteram fugit aciem, ab altera læditur. Dubium illi est an aliquod corpus existat; quia dubium removet & ponit oppositum, Nullum est corpus, atque in hoc dubio tanquam si esset certum, dum imprudens nititur, vulneratur.

Resp. 9. Peccat prudens, dum sciens, ac volens, & monita occæcat sese, & voluntariâ abdicatione eorum quæ sunt necessaria ad vestigandum verum, suâ deludi se sinit Analysi, non modò id conficiens quod intendit, sed illud etiam, quod maximè reformidat.

Resp. 10. Peccat commissione, dum, quod vetat solenni edicto, redit ad vetera, & contra leges abdicationis, repetit abdicata. Sat recordaris.

Resp. 11. Peccat omissione, dum, quod præscribit uti firmamentum, Summopere cavendum est ne quid ut verum admittamus, quod non possimus probare verum esse, non semel prætergreditur, impune assumens uti summè certum, & verum, nec probans, Sensus nos aliquando deludunt; somniamus omnes; nonnulli delirant, & alia id genus.

Resp. 12. Methodus aut nihil habet boni, aut nihil novi, plurimum verò superflui. Etenim si dicat suâ illâ abdicatione dubiorum se intelligere abstractionem, ut vocant, Metaphysicam, qua dubia non considerantur nisi ut dubia, adeóque ab iis animus avocatur, ubi quæritur certi aliquid, neque tunc in iis plus ponitur, quàm in falsis, Boni aliquid dicet, sed nihil Novi, nec nova erit illa abstractio, sed vetus, & omnium philosophorum ad unum.

Si abdicatione illâ dubiorum ita velit amandari dubia, ut supponantur & dicantur esse falsa, & iis tanquam falsis, aut eorum oppositis tanquam veris utatur, Novi dicet aliquid, sed nihil Boni, eritque abdicatio illa quidem nova, sed spuria.

Si dicat se vi & momento rationum id conficere certò, & evidenter, Ego sum res cogitans, & quà cogitans nec sum mens, nec animus, nec corpus, sed res ab iis sic abducta, ut possim intelligi, nondum intellectis illis perinde atque intelligitur animal, sive res sentiens nondum intellectâ re hinniente, rugiente, &c. Boni aliquid dicet, sed nihil novi, cùm id ubique pulpita resonent; ac disertis verbis id doceant quotquot animantes

mantes aliquas censent cogitare, ac, si cogitatio etiam sensum complectitur, ut illud quoque cogitet quod sentiat, videat, audiat, quotquot existimant bruta sentire, hoc est ad unum omnes.

Si dicat probatum à se rationibus validis & meditatis se revera existere rem & substantiam cogitantem, &, dum existit, non existere reapse mentem, non corpus, non animum, Novi dicet aliquid, sed nihil boni, & nihilo plus quàm si diceret existere animal, nec esse tamen leonem, aut vulpem, &c.

Si dicat se cogitare, hoc est se intelligere, velle, imaginari, sentire, & sic cogitare, ut suam illam cogitationem actu reflexo intueatur, & consideret, adeóque cogitet, sive sciat, & consideret se cogitare, (quod verè est esse conscium, & actus alicujus habere conscientiam) id verò esse proprium facultatis, aut rei, quæ sit posita supra materiam, quæque sit planè spiritualis, eoque pacto se esse mentem, se spiritum, dicet quod nondum dixit, & quod debuit dicere, & quod exspectabam ut diceret, & quod sæpius sæpe, ubi vidi parturientem sed inani conatu, volui suggerere; dicet, inquam, boni aliquid, sed novi nihil, cùm illud nos à nostris olim præceptoribus acceperimus, & illi à suis, atque opinor alii ab aliis jam indè ab Adamo.

Id porrò si dicat, quæ & quanta supererunt, quæ redundabunt, quanta battologia, quæ machinæ aut ad pompam, aut ad præstigias? Quorsum fallaciæ sensuum, somniantium illusiones, ludibria delirantium? quis finis abdicationis illius adeò austeræ, ut ne nobis plus residui esse patiatur, quàm hilum? Cur peregrinationes tam longæ, ita diuturnæ exteras in oras, procul à sensibus umbras inter & spectra? Quid faciunt illa tandem ad stabiliendam Dei existentiam, perinde quasi stare illa non possit, nisi omnia sus deque vertantur? sed cur interpolationes opinionum tot ac tantæ, ut veteres ponantur, induantur novæ, iisque abjectis rursus veteres assumantur? An fortè, ut sacris olim Bonæ Deæ, & Conscii, & cæterorum sui singulis erant ritus, ita hæ novorum arcanorum novæ sunt cerimoniæ? At quin illa procul amissis ambagibus nitidè, clarè, breviter sic verbo veritatem exhibuit, Cogito, habeo cogitationis conscientiam, ergo sum mens?

Denique si dicat intelligere, velle, imaginari, sentire, hoc est cogitare, sic esse propria mentis, ut nulla prorsus animalia, præter hominem, cogitent, nulla imaginentur, sentiant, videant, audiant, &c. novi dicet aliquid, sed nihil boni, & illud quidem gratis, & ingratiis, nisi fors aliquid asservat, & abscondit (quod unicum superest perfugium) suo tempore

pore velut è machina stupentibus exhibendum. At illud, quandiu est, ex quo exspectatur, ut planè sit desperandum?

Resp. ult. Hic vereris opinor Methodo illi tuæ quam amas, quam amplecteris, ignosco, quam uti filiolam oscularis tuam, times ut ne, quia tot peccatorum feci ream, quia, ut ipse vides, rimas agit & undique diffluit, veteres ad testas abjiciendam putem. Ne vereare, amicus sum. Vincam exspectationem tuam, aut sanè fallam; silebo & exspectabo. Novi te, & aciem ingenii tui acrem, ac perspicacem. Ubi tempus aliquod ad meditandum acceperis, ac maximè ubi Analysim illam tuam fidam secreto in recessu consulueris, pulverem excuties, sordes ablues, tersam & politam Methodum nostris sistes adspectibus. Interea hoc habe, meque audi tuis dum quæsitis pergo respondere, iisque complector benè multa, quæ brevitatis studio perstrinxi leviter, ut ea, quæ mentem attinent, quæ conceptum clarum ac distinctum, quæ verum, quæ falsum, & similia; sed ea ipse relegis, quæ prudentibus excidere, &

Quæstio 3. An possit instaurari Methodus.

Quæris 3. an * *Plura non missa sunt à R. P. Cumque reliqua ab eo rogarentur; respondit sibi nunc otium non esse plura componendi. Nobis verò religio fuit vel minimam ejus scripti syllabam omittere.*

NOTÆ.

Satis esse putarem egregium hoc de mea qualicunque investigandi veri Methodo judicium retulisse, ad ejus falsitatem, & absurditatem declarandam, si profectum esset ab ignoto: Sed quia ejus Auctor in tali loco est constitutus, ut non facilè ab ullo credatur, ipsum esse, vel non compotem sui; vel eximiè mendacem, & maledicum, & impudentem, Ne nimia ejus auctoritas contra manifestam veritatem aliquid possit, rogo lectores ut meminerint illum supra, ante has responsiones, nullam vel minimam rem contra me probâsse, sed ineptis tantùm cavillationibus usum fuisse, ad opiniones mihi tam ridiculas affingendas ut ne refutatione quidem indigerent; Nunc verò in his responsionibus ipsum ne conari quidem aliquid probare, sed falsò supponere omnia, quæ mihi affingit, jam ante à se fuisse probata; Utque æquitas ejus judicii magis appareat, illum prius in accusando jocatum tantum fuisse, hic autem postea in judicando maximè serium esse ac severum; atque in undecim primis responsionibus indubitanter & decretoriè me condemnare, ac demum in duodecima deliberare, & distinguere, Si dicat hoc; nihil

nihil habet novi; si hoc, nihil boni &c. *cùm tamen in iis omnibus agat tantùm de una & eadem re diversis modis spectata, nempe de uno suo figmento, cujus absurditatem atque insulsitatem similitudine hîc declarabo.*

Testatus sum ubique in meis scriptis, me Architectos in eo imitari, quòd ut solida ædificia construant, in locis ubi saxum, vel argilla, vel aliud quodcunque firmum solum arenosâ superficie contectum est, fossas primùm excavent, omnemque ex iis arenam, & alia quævis arenâ nixa aut permista rejiciant, ut deinde in solo firmo ponant fundamenta: Sic enim ego dubia omnia, instar arenæ, primum rejeci; ac deinde animadvertens dubitari non posse quin saltem substantia dubitans sive cogitans existat, hoc usus sum tanquam saxo in quo Philosophia meæ fundamenta locavi. Auctor autem noster similis est Cæmentario cuidam, qui cùm in suâ urbe magnus artifex haberi vellet, atque ideo summopere invideret Architecto sacellum ibi construenti, studiosissimè quæsivit occasiones ad ejus artem reprehendendam: Sed quia erat tam rudis, ut nihil eorum quæ ab illo fiebant capere posset, nihil aliud ausus est attingere, quàm prima, & maximè obvia initia. Nempe notavit, cum principiò fodere, ac non modò arenam, & terram mobilem, sed & ligna, & lapides, & quævis alia arenæ admista rejicere, ut ad solum firmum pervenire, ibique sacelli jaceret fundamenta: Et præterea audivit ipsum aliquando, quærentibus cur ita foderet, respondisse, terræ superficiem, cui insistimus, non semper esse satis firmam ad magna ædificia sustinenda; & arenam præcipuè esse instabilem, quia non modò magnis ponderibus pressa subsidet, sed etiam aquæ præterfluentes eam non rarò secum abducunt; unde sequitur inexpectata ruina eorum quæ ab ipsa sustinentur; & denique cùm tales ruinæ in fodinis interdum accidunt, earum causam ad Lemures, aut malos Genios loca subterranea inhabitantes, solere à fossoribus referri. Ex quibus sumpsit occasionem fingendi fossionem illam, quâ Architectus utebatur, haberi ab ipso pro sacelli constructione; atque vel fossam, vel saxum in ejus fundo retectum, vel certè id quod supra fossam ita construeretur, ut ipsa interim vacua remaneret, pro sacello construendo; Ipsumque Architectum esse tam fatuum, ut timeret ne terra cui insistebat sub pedibus suis fatisceret, neve à Lemuribus everteretur. Quæ cùm fortè persuasisset quibusdam pueris, aliisve Architecturæ tam ignaris, ut iis novum esset, ac mirum, fossas fieri ad locanda ædificiorum fundamenta; & qui facilè credebant illi quem nôrant, satisque peritum artis suæ, ac probum virum esse putabant, de Architecto sibi ignoto, & quem nihil adhuc struxisse, sed fossas tantùm excavâsse audiebant; tantopere delectatus est hoc suo figmento, ut speraverit se idem universo mundo esse persuasurum. Et quamvis jam Architectus omnes fossas à se primùm factas lapidibus implevisset, atque ibi sacellum suum ex solidissima materia firmissimè construxisset, omnibusque videndum exhiberet, manebat ille nihilominus in eadem spe &

instituto nugas suas cunctis hominibus persuadendi. Atque in hunc finem stans quotidie in plateis, ludos de Architecto plebi transeunti exhibebat. Quorum tale erat argumentum.

Primò inducebat illum jubentem ut fossæ fierent; & non modò ex iis arena omnis, sed etiam ea omnia quæ arenæ essent admista, aut superstructa, etiam cæmenta, etiam lapides quadrati, verbo Omnia rejicerentur, & Nihil planè relinqueretur. Atque hæc verba Nihil, Omnia, etiam cæmenta, etiam lapides, *valde inculcabat: Simulque fingebat se velle artem illam ab eo addiscere, ac cum ipso descendere in istas fossas.* Ducem te præbe, *aiebat*, age, fare, expeditum habes aut socium aut discipulum, quid jubes? Ad illud iter etsi novum, & mihi tenebris non assueto formidandum, accedo lubens. Audio te, jubes id faciam quod te facientem videro, ibi pedem figam, ubi fixeris. Præclara sanè imperandi ducendique ratio, ut mihi places, audio.

Deinde simulans sibi metum esse à Lemuribus in istis fossis, ita risum spectatorum elicere conabatur. Et verò an tu mihi illud præstabis ut non verear modò, non formidem, metus mihi non sit à malo Genio? sanè me licet confirmes manu & verbo, non sine timore ingenti istuc descendo. *Ac paulò pòst.* Sed ô me propositi immemorem! quid feci? totum me tibi principiò commiseram, me socium, me discipulum, & ecce hæreo in aditu, & meticulosus, & obstinatus. Ignosce: peccavi largiter, & tenuitatem ingenii mei probavi duntaxat. Debueram omni metu deposito in istius fossæ caliginem intrepidè me inferre, & hæsi, & restiti.

Tertiò repræsentabat Architectum sibi ostendentem in fossæ fundo lapidem, sive saxum, cui totum ædificium suum inniti vellet. Hocque ita risu excipiebat. Præclarè, vir eximie, Archimedeum punctum occupas, mundum haud dubiè si lubet movebis. En jam nutant omnia. At te quæso, vis enim, opinor, ad vivum resecari omnia, ut nihil sit tua in arte non aptum, non cohærens, non necessarium, cur lapidem hîc retines? an non exulare jussisti lapides cum arena? Sed fortè excidit, adeò est arduum etiam expertis oblivisci penitus eorum quibus à pueris assuevimus, ut mihi rudi si fors vacillem haud malè sit sperandum &c. *Item Architectus rudera quædam simul cum arena ex fossis rejecta colligebat, ut iis ad ædificandum uteretur: qua de re alter ita jocabatur.* Audebone priusquam intro pedem feras, ex te sciscitari, quo consilio, tu, qui rudera omnia ut non satìs rejeceris solenni ritu, ea iterum velis inspicere: perinde quasi ex panniculis illis speres firmi aliquid? *&c.* Imò, quia omnia quæ paulò ante rejecisti, nutantia erant & infirma (secus cur rejecisses?), quî fiet ut eadem modò non nutantia sint & infirma? &c. *Et paulò pòst.* Hîc etiam patiere artem tuam admirer,

mirer, qui ut firma ſtabilias, utare infirmis, ut nos educas in lucem, jubeas in tenebris mergi, &c. *Atque hîc multa ineptiſſimè differebat de nominibus & officiis Architecti & Cæmentarii, nihil ad rem facientia, niſi ut nominum ſignificatione confuſâ, unum ab alio diſtingui minùs poſſet.*

Quartò actu ſtabant uterque in foſſæ fundo, ibique Architectus ſacelli ſui conſtructionem incipere conabatur; ſed fruſtra: Nam primò cùm ibi lapidem quadratum locare vellet, ſtatim à Cæmentario monebatur ſe juſſiſſe ut lapides omnes rejicerentur, atque hoc ideò pugnare cum regulis ſuæ artis, quo verbo, tanquam Archimedeâ demonſtratione victus, ab opere deſiſtere cogebatur: Cúmque deinde cæmenta, cùm lateres, cùm calcem aquâ & ſabulo fermentatam, ſive quidvis aliud aſſumebat, ſemper ingerebat Cæmentarius, Omnia rejeciſti, nihil retinuiſti, ſoliſque iſtis verbis Nihil, *Omnia &c. tanquam incantamentis quibuſdam omnia ejus opera deſtruebat. Atque utebatur oratione tam ſimili iis quæ ſuprà à 5 ad 9 §. habentur, ut hîc non opus ſit eam referre.*

Quintò denique, cùm videbat ſatis magnam plebis coronam circa ſe eſſe collectam, Comœdiæ ſuæ hilaritatem, novo more, in tragicam ſeveritatem mutabat, calciſque maculis ex facie ſua abſterſis, ſerio vultu aſſumpto, cenſoriâ voce, omnes Architecti errores (eos ſcilicet quos ſupponebat in præcedentibus actibus eſſe demonſtratos) enumerabat, & condemnabat. Totumque hoc enarrabo ejus judicium, quale ipſum protulit ultimâ vice, quâ hos ludos populo dedit, ut quàm accuratè illud Auctor noſter ſit imitatus, agnoſcatur. Fingebat ſe rogatum fuiſſe ab Architecto, ut ſuum de ejus arte judicium exprometet, eique reſpondebat hoc pacto.

Primò peccat Ars illa circa fundamenta. Nempe nulla habet, & infinita habet. Ac cæteræ quidem domuum conſtruendarum artes fundamenta ponunt firmiſſima, ut lapides quadratos, lateres, cæmenta, & ſexcenta id genus, quibus ſubnixa ædificia evehunt in altum. Hæc verò ſecus, ut conſtruat aliquid, non ex aliquo, ſed ex nihilo, diruit, effodit, rejicit omnia ad unum fundamenta vetera, ac voluntate planè in contrarium verſâ, ne videatur alis omnino carere, fingit & aptat ſibi è cera, ac fundamenta ponit nova, veterum planè contraria. Atque eo pacto veterum vitat inſtabilitatem, ut incurrat in novam: firma evertit, ut aſſumat infirma: alas ſibi aptat, ſed cereas: tollit ædificium in altum, at ut cadat: Denique ex nihilo molitur aliquid, ut faciat nihil.

Quæ omnia vel ſolum ſacellum ab Architecto jam conſtructum irridendæ falſitatis arguebat: In eo enim erat manifeſtum, & firmiſſima ipſum poſuiſſe fundamenta; & nihil deſtruxiſſe, quod non fuiſſet deſtruendum; & nulla in re ab aliorum præceptis deflexiſſe, niſi ubi aliquid melius habuerat; & ædificium ita in

 altum

altum sustulisse, ut nullam ruinam minaretur; Et denique non ex nihilo, sed ex solidissima materia; non Nihil, sed firmum, & duraturum sacellum, in honorem Dei construxisse. Vt & consimilia etiam, in quibus hallucinatus est Auctor noster, ex solis Meditationibus à me editis satis patent. Nec verò arguendus est Historicus ex quo Cementarii verba exscripsi, quòd eum induxerit alas Architecturæ tribuentem, & alia multa, quæ parum ipsi videntur convenire: hoc enim de industria forsan fecit, ut perturbationem animi talia dicentis exprimeret. Atque profectò eadem omnia Methodo quærendæ veritatis non melius conveniunt, cui tamen ab Auctore nostro tribuuntur.

Respondebat 2. Peccat Architectura illa circa media. Nempe nulla habet, dum tollit vetera, nec adhibet nova. Reliquæ ejusmodi artes normam habent, & libellam, & perpendiculum, quorum ductu velut Ariadnéo filo, ex Labyrinthis expediant sese, & cæmenta quantumvis informia disponant facilè, & rectè. Hæc verò contra formam veterem deturpat, dum novo pallet metu, quem sibi à Lemuribus fingit, dum veretur ne terra subsidat, dum dubitat an non arena diffugiet. Propone columnam. Pallebit ad stereobatam & basim, quæcunque sit illa tandem. Fortè, ait, Lemures illam dejicient. Quid verò ad scapum? trepidabit, infirmum dicet. Quid, si ex gypso tantùm sit, non ex marmore? quoties alia nobis visa sunt dura, & firma, quæ, facto experimento, fragilia comperta sunt? Quid denique faciet ad Epistylium? Omnia omnino velut laqueos & pedicas fugitabit. An non mali Architecti alia sæpe struxerunt, quæ quamvis firma putarent, sponte tamen sunt collapsa? quid, si huic idem contingat modo? Quid, si Lemures solum concutiant? mali sunt. Necdum novi basim subnixam saxo tam firmo, ut in illud Lemures nihil possint. Quid hîc facias? Quid, cùm dicet & obstinato animo epistylii firmitatem dubiam esse, nisi anteà certò scias, nec columnam ex fragili materia constare, nec arenæ inniti, sed firmo saxo, & saxo quod nulli unquam Lemures valeant commovere? Quid, cùm columnæ hujus repudiabit materiam & formam? (*Hîc joculari audaciâ proferebat effigiem unius ex illis ipsis columnis, quas Architectus in sacello suo posuerat.*) Quid alia id genus? quæ si urgeas: Exspecta, dicet, quoad saxum subesse sciam, nullosque ibi Lemures versari. At saltem, ais, id habet commodi, dum nullas adhibet columnas, tutò cavet ne quas malè construat. Præclarè enimverò, ut ne mucosus &c. *Vt suprà. Hoc enim est nimis sordidum, ut repetatur; Et rogo Lectorem, ut singulas hasce responsiones, cum earum comparibus Auctoris nostri velit conferre.*

Atque hæc responsio, ut præcedens, vel à solo sacello impudentissimi mendacii argueba-

arguebatur. Quoniam & in eo multæ solidissimæ columnæ exstabant, & inter cæteras illa ipsa, cujus, tanquam ab Architecto repudiatæ, effigiem ostendebas. Eâdemque ratione me non improbare syllogismos, nec earum veterem formam deturpare satis indicant mea scripta, in quibus semper iis usus sum cùm fuit opus. Et inter cæteros illum ipsum, cujus hic fingit me repudiare materiam & formam, ex me exscripsit. Habeo enim illum in fine responsionis ad primas Objectiones Propositione 1, ubi Deum existere demonstro. Nec video quo instituto id fingat, nisi fortè ad innuendum ea omnia, quæ ut vera & certa proposui, pugnare cum abdicatione dubiorum, quam solam nomine meæ Methodi vult intelligi. Quod planè idem est, & non minùs puerile ac ineptum, quàm figmentum Cæmentarii sumentis fossionem, quæ fit ad jacienda ædificiorum fundamenta, pro tota arte Architecti; & id omne quod ab eo construitur, tanquam pugnans cum ista fossione, reprehendentis.

Respondebat 3. Peccat ars illa contra finem, Dum nihil firmi construit; sed nec potest construere, cùm ipsa sibi vias omnes ad opus faciendum occludat. Ipsemet vidisti, & expertus es, tuis in erroribus Ulysseïs, quibus te, meque socium fatigasti. Contendebas te esse Architectum, aut habere artem Architecti: id verò minimè potuisti conficere, sed hæsisti in salebris, & vepribus; & quidem toties, ut meminisse vix possim. Quanquam & recordari proderit modò, ut responsioni huicce nostræ suum sit robur. En igitur summa capita quibus ipsa sibi ars illa nervos succidit, omnemque planè spem ad opus promovendum præcludit. 1. Nescis an infra superficiem terræ sit arena, vel saxum, adeóque nihilo plus debes fidere saxo (si cui tamen unquam saxo insistas) quàm arenæ. Hinc dubia omnia, & nutantia, & ipsæ structuræ infirmæ. Exempla non afferam, obi ipse, & percurre Apothecas memoriæ tuæ, & si quid repereris quod eâ labe non sit infectum, profer: gratulabor. 2. Antequam invenerim solum firmum, infra quod nullam arenam mobilem esse sciam, nullosque Lemures ipsam commoventes, debeo omnia rejicere, & omnem omnino materiam habere suspectam, aut sanè, quæ vulgaris est Architectura & vetus, ante omnia definiendum est an sint, & quæ illæ tandem materiæ non rejiciendæ, deque illis in fossa retinendis monendi sunt fossores. Hinc, perinde atque ex præcedenti, infirma omnia, & ad constructionem ædificiorum prorsus inutilia. 3. Si quid sit quod vel minimum concuti possit, id voluntate planè in contrarium versâ jam collapsum esse crede, & crede esse effodiendum, & utere fossâ vacuâ tanquam fundamento. Hinc aditus omnes ad ædificationem præclusi. Quid enim speres ab illo, Nulla hîc jam est terra, Nulla arena, nulli lapides, & sexcenta istiusmodi? neque

verò dicas fossionem illam non esse perpetuam, sed justitii instar, ad tempus, & ad altitudinem quandam, ut quoque in loco magìs alta est arena. Esto enim, sit ad tempus; at est eo tempore quo putas te ædificare, quo uteris fossæ vacuitate, & abuteris, perinde quasi ab ea ædificatio omnis pendeat, & in ea veluti necessario in stereomate consistat. At, ais, eâ utor ut stylobatam & columnam stabiliam, ut solenne est aliis Architectis. An non illi machinas extemporaneas exstruunt, iis utuntur, ut columnam elevent &c. *ut suprà?*

In quibus etiam nihil est magis ridiculè à Cæmentario, quàm ab Auctore nostro excogitatum. Quod enim rejectione dubiorum non magis mihi vias præcluserim, ad cognitionem veritatis, quàm Architectus fossione ad sacelli constructionem, satìs declarant ea quæ postea demonstravi: vel certè aliquid in iis, aut falsum, aut incertum notare debuisset. Quod cùm nec faciat, nec possit, ipsum inexcusabiliter hallucinari est confitendum. Nec magis unquam laboravi ut probarem me, sive rem cogitantem, esse mentem; quàm alter, ut probaret se esse Architectum: sed sanè Auctor noster magno conatu & labore nihil hìc probavit; nisi se mentem, saltem bonam, non habere. Nec ex eo quòd metaphysica dubitatio eo usque procedat, ut quis supponat se nescire an somniet, an vigilet, magìs sequitur eum nihil certi posse invenire; quàm ex eo quòd Architectus dum fodere incipit, nondum sciat, an saxum, an argillam, an quid aliud infra arenam sit inventurus, sequitur illum ibi non posse saxum invenire, vel invento fidere non debere. Nec ex eo quòd antequam quis sciat Deum existere, habeat occasionem dubitandi de omni re (nempe de omni re cujus claram perceptionem animo suo præsentem non habet, ut aliquoties exposui) magìs sequitur omnia esse ad vestigandum verum inutilia; quàm ex eo quod Architectus omnia ex fossis suis rejici curâsset, antequam firmum solum esset inventum, sequebebatur nulla rudera, aut alia in ipsis fuisse, quæ sibi postea in jaciendis fundamentis usui fore judicaret. Nec magìs ineptè errabat Cæmentarius dicendo, juxta vulgarem & veterem Architecturam, illa non esse ex fossis rejicienda, & de iis retinendis monendos esse fossores; quàm errat Auctor noster, tum dicendo ante omnia definiendum esse an sint, & quæ illæ tandem propositiones à dubitatione immunes: *quî enim definiri possent ab eo quem nullas adhuc nôsse supponimus! Tum affirmando hoc esse præceptum vulgaris ac veteris Philosophiæ, in ea enim nihil tale reperitur. Nec magis insulsè fingebat Cæmentarius Architectum velle uti fossâ vacuâ pro fundamento, omnemque ejus ædificationem ab ea pendere; Quàm apertè hallucinatur Auctor noster dicendo* me uti opposito ejus quod dubium est ut principio, & abuti abdicatis, perinde quasi ab iis veritas omnis pendeat, & in iis veluti necessario in stereomate consistat: *immemor verborum quæ pro meis suprà*

prà retulerat. Nec pones, nec negabis, neutro uteris, utrumque habebis velut falsum. *Nec denique imperitiam suam magìs declarabat Cæmentarius fossam ad facienda fundamenta excavatam comparando extemporaneæ machinæ, cujus usus esset ad columnam erigendam; quàm Auctor noster, eidem machinæ comparando abdicationem dubiorum.*

Respondebat 4. Ars illa peccat excessu. Hoc est plus molitur, quàm ab ea prudentiæ leges exigant, plus quàm ab ea quisquam mortalium deposcat. Petunt quidem nonnulli sibi ut firma ædificia construantur, at profectò nemo repertus est hactenus, qui sibi satìs esse non duxerit, si ædes, in quibus habitaret, æque firmæ essent, ac ipsa terra, quæ nos sustinet, ut superflua sit omnis cura majoris alicujus firmitatis quærendæ. Præterea ut ad inambulandum certi sunt fines stabilitatis soli, qui sufficiant abundè, ut quisque supra illud tutò incedat, ita in domibus ædificandis certi sunt limites, quos qui attigit certus est &c. *ut suprà.*

Ubi quamvis injustè Architectus à Cæmentario culparetur, multò tamen injustius in re simili ab Auctore nostro reprehendor. Verum enim est, in domibus construendis certos esse fines, infra summam firmitatem soli, ultra quos progredi operæ pretium esse non solet, iique varii sunt pro magnitudine molis construendæ: nam & humiliores casæ ipsi arenæ tutò imponuntur; neque hæc minùs firma est, ad illas sustinendas; quàm saxum, ad altas turres. Sed falsissimum est, in fundamentis Philosophiæ statuendis tales esse aliquos dubitandi limites infra summam certitudinem, in quibus prudenter ac securè conquiescere possimus. Cùm enim veritas in indivisibili consistat, potest contingere, ut quod non agnoscimus esse summè certum, quantumvis probabile appareat, sit planè falsum: nec sanè ille prudenter philosopharetur, qui ea scientiæ omnis suæ poneret fundamenta, quæ cognosceret esse fortasse falsa. Et verò quid respondebit Scepticis, qui omnes dubitationis limites transcendunt? quâ ratione ipsos refutabit? Nempe desperatis, aut damnatis annumerabit. Egregiè certè: sed quibus illi eum interim annumerabunt? Neque putandum est eorum sectam dudum esse extinctam? viget enim hodie quàm maximè, ac ferè omnes, qui se aliquid ingenii præ cæteris habere putant, nihil invenientes in vulgari Philosophia quod ipsis satisfaciat, aliamque veriorem non videntes, ad Scepticam transfugiunt. Atque ii sunt præcipue, qui Dei existentiam & humanæ mentis immortalitatem sibi demonstrari exposcunt. Adeò ut valde mali exempli ea sint quæ ab Auctore nostro hîc dicuntur, præsertim cùm eruditus clueat; ostendunt enim ipsum non putare Atheorum Scepticorum errores posse refutari; atque ita illos quantum in se est, fulcit & confirmat. Quippe omnes hodierni Sceptici non dubitant quidem in praxi quin habeant caput, quin 2 & 3 faciant 5; & talia: sed dicunt se tantùm iis uti tanquam

quam vera, quia sic apparent; non autem certò credere, quia nullis certis rationibus ad id impelluntur: Et quia non eodem modo ipsis apparet Deum existere, mentemque humanam esse immortalem; ideo his ne quidem in praxi tanquam veris utendum putant, nisi prius sibi probata fuerint, rationibus magis certis, quàm sint ullæ ex iis, ob quas apparentia omnia amplectuntur. Quæ cùm à me sic probata sint, & à nemine ante me, saltem quod sciam; nulla major & indignior maledicentia excogitari posse mihi videtur, quàm ea est Auctoris nostri, dum in tota hac sua dissertatione, unum illum errorem in quo Scepticorum secta consistit, nempe nimiam dubitationem, continuè mihi affingit, & sexcenties inculcat. Estque profectò liberalis in meis peccatis recensendis: etsi enim hîc dicat laudem esse non vulgarem Metas promovere, & vadum ab omnibus retro sæculis intentatum pervadere, *nullamque habeat rationem suspicandi, hoc à me factum non esse, in eadem illa re de qua agit, ut mox ostendam, Hoc tamen ipsum pro peccato mihi apponit, Quia, inquit,* est sanè laus eximia, at dum vadum vadari possit citra naufragium, *Nempe vult à Lectoribus credi me ibi naufragium fecisse, sive errorem aliquem commisisse: quod tamen ipsemet nec credit, nec quidem ullâ ratione suspicatur. Nam sanè si vel minimam excogitare potuisset rationem, ad suspicandum me aliquid errasse, in toto illo itinere, in quo mentem à cognitione propriæ existentiæ, ad cognitionem existentiæ Dei, & distinctionem sui ipsius à corpore, perduxi, procul dubiò ipsam in dissertatione tam longa, tam verbosa, & rationum tam vacua non omisisset; longéque maluisset illam proferre, quàm mutare quæstionem, ut semper fecit, quoties argumentum postulabat ut ea de re loqueretur, ac ineptè me inducere disputantem, An res cogitans esset Mens. Non habuit itaque rationem ullam ad suspicandum me aliquid errasse in iis, quæ asserui, & quibus Scepticorum dubitationem omnium primus everti: Fatetur hoc eximiâ laude dignum esse; Ac nihilominus satis habet frontis, ut hoc nomine me reprehendat, ipsamque illam dubitationem affingat, quæ cæteris omnibus mortalibus qui eam nunquam refutârunt, meliori jure quàm uni mihi tribui posset. Cæmentarius autem*

Respondebat 5. Peccat defectu. Hoc est dum plus molitur quàm sit par, nihil absolvit. Unum te volo testem, te judicem. Quid præstitisti apparatu illo magnifico? quid fossione illâ tam solenni, adeò generali & generosâ, ut ne quidem firmissimis lapidibus peperceris, nisi hoc tritum, Saxum, quod invenitur infra omnem arenam, est solidum & firmum? Hoc, inquam, ita vel plebeculæ familiare &c. *ut suprà.*

Hîcque exspectabam, tum à Cæmentario, tum etiam ab Auctore nostro, ut aliquid probaretur: Sed ut ille petebat tantùm quid Architectus præstitisset fossione, nisi quod saxum retexisset, dissimulando ipsum ei saxo sacellum suum superstru-

perstruxisse; ita noster quærit duntaxat quid præstiterim dubiorum rejectione, nisi hoc tritum, Cogito, sum: quia nempe pro nihilo ducit, quod ex his, & Dei existentiam, & reliqua multa demonstrarim. Atque unum me vult testem, tam insignis scilicet audacia suæ; ut & alibi, de aliis etiam non veris, ait Credere ad unum omnes. Ubique pulpita resonare. Se à præceptoribus suis accepisse, illosque ab aliis, jam inde ab Adamo, *& talia. Quibus non major debetur fides, quàm juramentis quorundam hominum, qui eò pluribus uti solent, quò id, quod volunt persuadere, magis incredibile ac falsum putant. Alter verò*

Respondebat 6. Peccat commune peccatum, quod in cæteris arguit. Nempe miratur mortales omnes omnino hæc dicere, & ponere tam confidenter, Satis firma est arena quæ nos sustinet. Hoc solum in quo stamus non movetur &c. Et se ipsam non miratur, dum pari confidentia dicit, Arena est rejicienda &c.

Quod non magis erat ineptum, quàm quod Auctor noster in re simili affirmat.

Respondebat 7. Peccat peculiare sibi peccatum. Nempe quod cæteri hominum aliquatenus firmum habent, & sufficienter, terram in qua stamus, arenam, lapides; illa singulari sibi consilio oppositum, fossam scilicet ex qua arena, lapides & reliqua sublata sunt, non modò pro re firma, sed pro tam firma, ut in ea fundari possit solidissimum sacellum, sumit, eòque nititur usque eò, ut hoc si fulcrum removeris, in vultum procumbat.

Ubi non magis hallucinatur, quàm Auctor noster, dum immemor est verborum, Nec pones, nec negabis, &c.

Respondebat 8. Peccat imprudens. Nempe non advertens instabilitatem soli esse gladium ancipitem, dum alteram fugit aciem, ab altera læditur. Arena non est illi solum satis stabile; quia illam removet, & ponit oppositum, fossam scilicet arenâ vacuam, atque in hac fossa tanquam si esset res firma, dum imprudens nititur, vulneratur.

Ubi rursus meminisse tantùm oportet verborum, Nec pones nec negabis. *Hocque de gladio dignius est sapientiâ Cæmentarii, quàm Auctoris nostri.*

Respondebat 9. Peccat prudens, dum sciens ac volens, & monita occæcat sese, & voluntariâ rejectione eorum, quæ sunt necessaria ad ædificandas domos, suâ deludi se sinit regulâ, non modò id conficiens quod non intendit, sed illud etiam, quod maximè reformidat.

Quod quàm verum esset de Architecto, constructio sacelli; & quàm simile verum sit de me, quæ demonstravi declarant.

Respondebat 10. Peccat commissione, dum, quod vetat solenni edicto, redit ad vetera, & contra leges fossionis, resumit rejecta. Sat recordaris.

Quod imitando Auctor noster non recordatur verborum Nec pones, nec negabis &c. *Alioqui enim quâ fronte fingeret, id solenni edicto vetitum, quod ne quidem negandum esse priùs dixit?*

Respondebat 11. Peccat omissione, dum quod præscribit, utì firmamentum, Summoperè cavendum est, ne quid ut verum admittamus, quod non possimus probare verum esse, non semel prætergreditur, impune assumens, utì summè certum & verum, nec probans, Arenosum solum non satis firmum est ad ædificia sustinenda,& alia id genus.

Ubi planè, ut Auctor noster, hallucinabatur, applicans fossioni, ut noster dubiorum rejectioni, quod pertinet tantùm ad structionem, tam ædificiorum, quàm Philosophiæ: Verissimum enim est nihil admittendum esse ut verum quod non possimus probare esse verum, cùm de eo statuendo vel affirmando quæstio est; sed cùm tantùm de effodiendo, vel abdicando, sufficit quod suspicemur.

Respondebat 12. Ars illa aut nihil habet boni, aut nihil novi, plurimum verò superflui. Etenim; 1. si dicat, suâ illâ rejectione arenæ se intelligere fossionem illam quâ cæteri utúntur Architecti, dum arenam non rejiciunt, nisi quatenus non est satis firma ad ædificiorum molem sustinendam, Boni aliquid dicet, sed nihil novi, nec nova erit illa fossio, sed vetus, & omnium Architectorum ad unum.

2. Si fossione illa arenæ ita velit amandari omnem arenam, ut tollatur, & nihil ejus retineatur, & eâ tanquam nullâ, aut ejus opposito, nempe vacuitate loci quem illa prius implebat, tanquam re solidâ & firmâ utamur; Novi dicet aliquid, sed nihil Boni, eritque fossio illa quidem nova, sed spuria.

3. Si dicat se vi & momento rationum id conficere certò & evidenter, Ego sum peritus Architecturæ, illamque exerceo; & tamen quâ talis nec sum Architectus, nec Cæmentarius, nec bajulus, sed res ab iis sic abducta, ut possim intelligi, nondum intellectis illis, perinde atque intelligitur animal, sive res sentiens, nondum intellectâ re hinniente, rugiente, &c. Boni aliquid dicet, sed nihil Novi, cùm id ubique compita resonent, ac disertis verbis doceant quotquot homines aliquos censent Architecturæ esse peritos; ac, si Architectura etiam parietum constructionem complectitur, ut illi quoque Architecturam sciant, qui calcem cum arena temperant, qui lapides cædunt, qui materiam apportant, quotquot existimant operarios id agere? hoc est, ad unum omnes.

4. Si dicat probatum à se rationibus validis & meditatis se reverà existere, & esse Architecturæ peritum, &, dum existit non existere reapsè Architectum, non Cæmentarium, non bajulum; Novi dicet aliquid, sed nihil boni, & nihilo plus quàm si diceret existere animal, nec esse tamen leonem, aut vulpem, &c.

5. Si dicat se ædificare, hoc est Architecturâ uti in ædificiis construendis, & sic ædificare ut suam illam actionem actu reflexo intueatur, & consideret, adeóque sciat & consideret se ædificare (quod verè est esse conscium, & actus alicujus habere conscientiam,) id verò esse proprium Architecturæ, sive artis quæ sit posita supra peritiam bajulorum, eoque pacto se esse Architectum, dicet quod nondum dixit, & quod debuit dicere, & quod exspectabam ut diceret, & quod sæpius sæpe, ubi vidi parturientem sed inani conatu, volui suggerere; dicet, inquam, boni aliquid sed novi nihil, cùm illud nos à nostris olim præceptoribus acceperimus, & illi à suis, atque opinor alii ab aliis, jam indè ab Adamo.

Id porrò si dicat, quæ & quanta supererunt? quæ redundabunt? quanta battologia? quæ machinæ aut ad pompam aut ad præstigias? Quorsum arenæ instabilitas, & terræ commotiones, & Lemures, sive inania terricula-menta? quis finis fossionis illius adeò profundæ, ut ne nobis plus residui esse patiatur quàm hilum? Cur peregrinationes tam longæ, ita diuturnæ, exteras in oras, procul à sensibus, umbras inter & spectra? Quid faciunt illa tandem ad stabiliendum sacellum, perinde quasi stare illud non possit, nisi omnia susque deque vertantur? sed cur interpolationes materiarum tot ac tantæ, ut veteres ponantur, eligantur novæ, iisque abjectis rursum veteres assumantur? An fortè, ut dum sumus in templo, vel coram magnatibus, aliter nos gerere debemus, quàm in gurgustio vel popina, ita hæ novorum arcanorum novæ sunt cerimoniæ? At quin illa procul amissis ambagibus, nitidè, clarè, breviter sic verbo veritatem exhibuit, Ædifico, habeo istius ædificationis conscientiam, ergo sum Architectus?

6. Denique si dicat domos construere, earum cubicula, cellas, porticus, januas, fenestras, columnas, & reliqua mente præordinare, disponere ac deinde ad ea construenda materiariis, latomis, cæmentariis, scandulariis, bajulis, operariisque cæteris præesse, ipsorumque opera dirigere, ita esse proprium Architecti, ut nulli prorsus alii artifices id possint, novi dicet aliquid, sed nihil boni, & illud quidem gratis & ingratiis, nisi fors aliquid asservat & abscondit (quod unum superest perfugium) suo tempore velut è machina stupentibus exhibendum. At illud quamdiu est, ex quo exspectatur? ut planè sit desperandum.

Resp. ult. Hîc vereris opinor arti illi tuæ, quam amas, quam amplecteris. ignosco; quam uti filiolam oscularis tuam, times ut ne, quia tót peccatorum feci ream, quia, ut ipse vides, rimas agit & undique diffluit, veteres ad testas abjiciendam putem. Ne vereare, amicus sum. Vincam exspectationem tuam, aut sanè fallam; Silebo & exspectabo. Novi te, & aciem ingenii tui acrem, ac perspicacem. Ubi temporis aliquid ad meditandum acceperis, ac maximè ubi regulam illam tuam fidam secreto in recessu consulueris, pulverem excuties, sordes ablues, tersam, & politam Architecturam nostris sistes adspectibus. Interea hoc habe, meque audi tuis dum quæsitis pergo respondere, iisque complector benè multa, quæ brevitatis studio perstrinxi leviter, ut ea, quæ fornices attinent, quæ fenestrarum aperturas, quæ columnas, quæ porticus, & similia. Sed en Programma novæ Comœdiæ.

An possit instaurari Architectura.

Quæris 3. an * *Ad quæ verba cùm pervenisset, aliquot ejus amici, videntes nimiam invidentiam, & odium, quibus percellebatur, jam planè in morbum transiisse, non passi sunt ipsum diutius ita in plateis declamare, sed protinus ad Medicum deduxerunt.*

Ego certè non ausim quidquam tale de Auctore nostro suspicari: sed pergam tantum hîc notare, quàm accuratè illum in omnibus sit imitatus. Eodem planè modo agit judicem, integerrimum scilicet, ac valde circumspectè ac religiosè caventem, ne quid temere pronunciet: Cùm postquam undecies me condemnavit, ob id unumquod dubia rejecerim, ad certa stabilienda; & quasi fossas fecerim, ad jacienda ædificii fundamenta: duodecimâ demum vice rem examinat, atque 1. Si eam intellexerim, ut revera scit me intellexisse, patetque ex verbis, Nec pones nec negabis *&c. ab ipso mihi tributis; tunc quidem me aliquid Boni habere, sed nihil Novi; 2. Si verò intellexerim alio illo modo, ex quo præcedentia undecim peccata desumpsit, & quem tamen ab omni sensu meo tam remotum esse novit, ut supra in 3 §. primæ suæ quæstionis induxerit me de ipso cum admiratione ac risu dicentem,* Id sano homini quî veniat in mentem? *Tunc me scilicet aliquid Novi habere, sed nihil Boni. Quis unquam in convitiando, non dicam tam impudens, tam mendax, tam veri omnis verisimilisque contemptor; sed tam imprudens & immemor fuit, ut in meditata atque elaborata dissertatione, sexcenties unam & eandem opinionem alicui exprobraret, à qua fassus esset, in principio ejusdem dissertationis, illum ipsum, cui eam exprobrabat, adeò abhorrere, ut ipsam nulli homini sano in mentem venire posse putaret?*

Quantum

Quantum ad quæstiones quæ sequuntur (n. 3. 4. 5.) tam apud Auctorem nostrum quàm apud Cæmentarium, nihil planè ad rem pertinent, nec à me vel Architecto unquam sunt motæ: Sed verisimile est ipsas primùm à Cæmentario fuisse excogitatas, ut, cùm nihil eorum quæ ab Architecto facta fuerant auderet attingere, ne imperitiam suam nimis declararet, aliquid tamen amplius quàm solam ejus fossionem reprehendere videretur; Auctoremque nostrum illum etiam hac in parte esse imitatum. 3. Cùm enim ait, rem cogitantem posse intelligi non intellectâ mente, nec animo, nec corpore, non meliùs philosophatur quàm Cæmentarius, cùm ait Architecturæ peritum non esse magis Architectum, quàm Cæmentarium, aut Bajulum, & sine ullo ex iis posse intelligi. 4. Ut etiam sanè æquè ineptum est, dicere rem cogitantem existere non existente mente, quàm Architecturæ peritum non existente Architecto (saltem cùm sumitur nomen mentis ut illud usu consentiente à me sumi significavi). Et non magìs repugnat rem cogitantem existere sine corpore, quàm Architecturæ peritum sine Cæmentario, vel Bajulo. 5. Item cùm ait non sufficere, quòd substantia aliqua sit cogitans, ut sit posita supra materiam, & planè spiritualis, quam solam vult vocari mentem; sed insuper requiri ut actu reflexo cogitet se cogitare, sive habeat cogitationis suæ conscientiam, æquè hallucinatur ac Cæmentarius, cùm ait Architecturæ peritum debere actu reflexo considerare se habere illam peritiam, priusquam esse possit Architectus: Etsi enim revera nemo sit Architectus qui non sæpe consideraverit, aut saltem considerare potuerit, se habere ædificandi peritiam, manifestum tamen est istam considerationem non requiri ut sit Architectus: Nec magis etiam similis consideratio sive reflexio requiritur, ut substantia cogitans sit posita supra materiam. Etenim prima quævis cogitatio per quam aliquid advertimus, non magìs differt à secunda per quam advertimus nos istud priùs advertisse; quàm hæc à tertia per quam advertimus nos advertisse: nec ulla vel minima ratio afferri potest, si prima concedatur rei corporeæ, cur non etiam secunda. Quapropter notandum est Auctorem nostrum multò periculosiùs errare hac in parte quàm Cæmentarium: tollendo enim veram & maximè intelligibilem differentiam, quæ est inter res corporeas & incorporeas, quod nempe hæ cogitent, illæ non item, & aliam in ejus locum substituendo, quæ nullo modo essentialis videri potest, quod nempe hæ considerent se cogitare, illæ non considerent, facit omne quod in se est ad impediendum ne realis humanæ mentis à corpore distinctio intelligatur. 6. Minùs etiam est excusandus quod brutorum animalium causæ faveat, eisque non minùs quàm hominibus cogitationem tribui vellit, quàm Cæmentarius quòd sibi, & sui similibus, Architecturæ peritiam, non minùs quàm Architectis arrogare sit conatus.

Ac denique in omnibus satis apparet, utrumque eodem modo, non quid verum

aut verisimile eßet cogitâsse, sed tantummodò quod fingi poßet ad detrahendum de inimico, illumque apud eos qui ipsum non nôßent, nec de rei veritate curiosiùs inquirere curarent, ut planè imperitum & stultum describendum. Et quidem apposité Historicus Cæmentarii, ad insanam ejus invidiam exprimendam refert illum Architecti fossionem, ut apparatum magnificum, extulisse, saxum verò fossione istâ retectum sacellumque ipsi superstructum, ut rem nullius momenti contempsisse; nec minùs tamen pro amicitia & singulari erga ipsum voluntate gratias egisse, &c. Itemque in conclusione inducit ipsum egregia hac epiphonemata proferentem: Id porrò si dicat, quæ & quanta supererunt? quæ redundabunt? quanta battologia? quæ machinæ aut ad pompam aut ad præstigias? *&c. Et paulò pòst.* Hîc vereris opinor arti illi tuæ, quam amas, quam amplecteris. Ignosco &c. *Itemque* Ne vereare, amicus sum &c. *Hæc enim omnia Cæmentarii morbum tam graphicè repræsentant, ut nihil ad id aptius ab ullo poëta fingi potuisse videatur. At mirum est Auctorem nostrum eadem omnia tanto cum affectu imitari, ut quid ipse agat non advertat, illoque cogitationis actu reflexo, quo mox aiebat homines à brutis distingui, non utatur. Non enim profectò diceret nimium esse apparatum verborum in meis scriptis, si consideraret quantò majorem habeat, ad unicam dubitationem de qua egi, non dico impugnandam, quia nullis rationibus impugnat, sed (liceat uti verbo duriusculo, quia nullum aliud æquè aptum ad rei veritatem exprimendam occurrit) allatrandam, quàm ego ad eandem proponendam. Nec etiam battologiæ meminisset, si adverteret quàm prolixâ, quàm superfluâ, quàm inani loquacitate usus sit in tota sua Dissertatione, in cujus tamen fine affirmat se brevitati studuisse. Quia verò ibidem ait se mihi esse amicum, ut quàm amicissimè cum ipso agam, quemadmodum Cæmentarius ab amicis suis ad Medicum ductus fuit, ita ego hunc nostrum Superiori suo commendabo.*

Admodum

Admodum Reverendo Patri

PATRI DINET,

Societatis Jesu

Præposito provinciali per Franciam,

RENATUS DES CARTES S.D.

Um nuper R. P. Mercenno per literas significassem me valde cupere, ut Dissertatio, quam audiebam à R. P. * in me scriptam esse, vel ab ipso R. P. * in lucem ederetur, vel saltem ad me mitteretur, ut eam cum reliquis Objectionibus ab aliis ad me missis edi curarem, rogassemque ut hoc, vel ab illo, vel certè, quia æquissimum esse judicabam, à Reverentia tua impetrare conaretur: Respondit se literas illas meas R. tuæ legendas tradidisse; ipsasque non modò tibi fuisse gratas; sed & multa singularis prudentiæ, humanitatis, ac benevolentiæ erga me tuæ signa sibi à te esse demonstrata. Hocque etiam re sum expertus, quia statim postea ista Dissertatio ad me fuit missa. Quæ me non modò ad agendas tibi maximas gratias impellunt, sed etiam ad opinionem meam de illa Dissertatione liberè aperiendam, simulque ad consilium de studiorum meorum instituto petendum invitant. Equidem cùm primùm illam in manibus meis tenui, tanquam de magno thesauro gaudebam: Nihil enim mihi optatius est quàm, vel opinionum mearum certitudinem experiri, si fortè à magnis viris examinatæ nulla in parte falsæ reperiantur; vel saltem errorum admoneri, ut ipsos emendem. Et quemadmodum in corporibus bene constitutis talis est partium omnium inter se communicatio & consensus, ut singulæ non suis privatis viribus tantùm utantur; sed præcipuè etiam commune quoddam sit totius robur, quod ad unamquamque dum operatur accedit: Ita cùm scirem quàm arcta soleat esse inter omnes vestros animorum conjunctio, non unius R. P. * Dissertationem, sed totius Societatis æquum & accuratum de opinionibus meis judicium habere me arbitrabar. Ubi verò illam legi, planè obstupui, & longè aliud mihi de ipsa credendum esse cognovi. Nam sanè, si profecta esset ab Auctore, qui eodem spiritu, quo tota vestra Societas, regeretur, major aut saltem non minor in ea benignitas, & mansuetudo, & modestia, quàm in privato-

vatorum eadem de re scriptis, appareret: At contrà si cùm aliorum in meas meditationes objectionibus conferatur, nemo non credet illas potiùs à Religiosis factas; hanc autem tanta cum acerbitate scriptam esse, ut ne privatum quidem, & nullis specialibus votis magìs quàm reliquos homines ad virtutem impulsum decere possit. Appareret etiam amor Dei, ejusque promovendæ gloriæ desiderium ardens: At contrà principia ex quibus existentiam Dei & humanæ animæ à corpore distinctionem deduxi, magno in ea studio, contra rationem ac veritatem, falsâ auctoritate ac figmentis impugnantur. Appareret quoque doctrina, & ratio, & ingenium: At, nisi forsan Latinæ linguæ notitiam, qualem olim plebecula Romæ habebat, pro doctrina numeremus, nullam planè in ea inveni; nullumque ratiocinium non illegitimum, aut falsum; nec etiam ullum acumen ingenii, quod non cæmentario dignius sit, quàm Patre Societatis. Omitto prudentiam, cæterasque virtutes, quæ cùm in societate vestra eximiæ sint, nullæ tamen in ista Dissertatione apparent, nec ullum vel minimum sui odorem in ipsam transfuderunt. Sed appareret saltem veritatis reverentia, & probitas, & candor; At contrà patet ex notis, quas ei adjunxi, nullum convicium fingi posse ab omni veri specie magìs remotum, quàm id totum quod mihi in ipsa exprobratur. Ac proinde ut magna unius partis à communi totius corporis lege dissensio indicat ipsam morbo aliquo sibi peculiari laborare; ita omnino ex dissertatione R. P. * manifestum est ipsum eâ sanitate non frui, quæ in reliquo vestro corpore existit. Neque verò minoris facimus, vel caput, vel totum hominem, ob id quòd fortè pravi humores, contra ejus voluntatem, ac citra culpam, in pedem, aut digitum influxerint; sed contrà æstimamus constantiam, ac virtutem cùm dolorem curationis ferre non recusat: Et nemo unquam contempsit C. Marium quòd varices in cruribus haberet; sed non minùs sæpe laudatur quòd unam forti animo secari sit passus, quàm ob septem suos Consulatus, & plurimas victorias ab hostibus reportatas. Eodemque modo, cùm non ignorem quàm pio & paterno affectu omnes tuos prosequaris, quò deterior dissertatio illa mihi videtur, eò pluris facio integritatem ac prudentiam tuam, quod illam ad me mitti volueris, eóque magìs totam Societatem suspicio & colo. Sed quia ipsemet R. P. * suam Dissertationem ad me mittendam dedit, ne temerè videar judicare id illum sponte non fecisse, quid me ad hoc credendum impellat, & simul omnia quæ mihi hactenus cum ipso intercesserunt enarrabo. Scripsit jam ante anno 1640 alios quosdam in me tractatus de Opticis, quos audio ipsum discipulis suis legisse, ac etiam

exscri-

exscribendos dedisse, non fortè omnibus, id enim ignoro, sed saltem nonnullis (nempe, ut credibile est, maximè charis & fidelibus; cùm enim ab uno, in cujus manibus visi fuerant, exemplar peti curâssem, non potuit impetrari.) Deinde theses de iis edidit, quas per triduum in Collegio vestro Parisiensi, magno cum apparatu & insolita celebritate ventilavit: Ubi quidem de nonnullis etiam aliis rebus, sed præcipuè de meis opinionibus disputavit, multasque de me (nempe haud difficiles de absente) victorias reportavit. Quin & vidi velitationem, sive præfationem istarum disputationum initio recitatam, & à R. P.* elucubratam, in qua de nulla planè alia re quàm de me impugnando agebatur, & nullum tamen verbum ut meum reprehendebatur, quod unquam scripserim aut cogitârim, quodque non sit tam apertè absurdum, ut non magis, quàm ea quæ in dissertatione mihi affingit, ulli homini sano venire possit in mentem, ut notis in ipsam factis, & ad auctorem, quem nondum sciebam esse ex Societate, privatim missis, tunc explicui. In thesibus autem non modò quasdam meas opiniones falsas esse aiebat, quod sanè cuilibet licet, præsertim si rationes habeat ad id probandum; sed etiam, ut candore solito uteretur, verborum quorundam significationes mutabat, ut exempli causâ angulo, qui hactenus ab opticis *Refractus* fuit appellatus, dabat nomen anguli *Refractionis*, pari acumine, quo in sua Dissertatione per corpus dicit à se intelligi id quod cogitat, & per animam id quod est extensum; Atque hujus artificii ope, nonnulla mea inventa, verbis, à meis valde diversis, expressa, tanquam sua proferebat, meque, tanquam si de illis aliud quid planè ineptum sensissem, arguebat. Quorum ubi fui admonitus, dedi statim literas ad R.P. Rectorem ejus Collegii, quibus rogabam, *ut quandoquidem opiniones meæ dignæ visæ fuerant quæ ibi publicè refutarentur, me quoque non indignum judicaret ad quem refutationes istas mitteret, quique inter vestros discipulos censeri possem*; Aliaque multa addebam quibus omnino mihi videbar id debere impetrare, ut inter cætera, *quod longè malim à vestris quàm ab ullis aliis doceri, quia vos ut Præceptores adhuc meos, & totius meæ primæ ætatis institutores unicos, summopere colo & observo; Quodque tàm expressè in Dissertatione de Methodo pag. 75, rogârim omnes ut me errorum quos in scriptis meis invenirent, monere dignarentur, tamque paratum ad illos emendandos me esse ostenderim, ut non putârim quemquam fore, præsertim religiosam vitam professum, qui me mallet absentem apud alios erroris condemnare, quàm mihimet ipsi meos errores ostendere, de cujus saltem charitate erga proximum non mihi liceret dubitare.* Ad quæ, non ipse R. P. Rector, sed R. P.* principio respondit, se tractatus

suos,

ſuos, ſive rationes quibus meas opiniones impugnabat, intra octiduum eſſe miſſurum; Ac paulò pòſt alii quidam Patres Societatis idem intra ſex menſes ejus nomine promiſerunt: fortè quia cùm tractatus iſtos non probarent (expreſsè enim eorum quæ ab illo in me ſuſcepta fuerant conſcios ſe non fuiſſe fatebantur), id temporis ad illos emendandos requirebant; Ac denique R. P. * literas ad me dedit, non ſolùm ſuâ manu ſcriptas, ſed etiam communi Societatis ſigillo munitas, ut tunc tandem illum ex Superiorum voluntate ſcribere appareret: iiſque ſignificavit, 1. *ſibi à R. P. Rectore præceptum eſſe, ut cùm literæ quas ad illum ſcripſeram ſe præſertim ſpectarent, ipſe ad eas reſponderet, ſuique inſtituti rationem aperiret.* 2. *Nullum à ſe ſuſcipi, ſed nec iri ſuſceptum peculiare prælium adverſus meas opiniones.* 3. *Quod nihil dediſſet petitioni quam propoſui Methodi p. 75, id ſuæ tribuendum ignorantiæ, quia Methodum non perlegerat.* 4. *De Notis meis in ſuam proluſionem ſe nihil addere, ab eo quod pridem ſignificârat, fuiſſetque ſcripturus, niſi aliter ſuaſiſſent amici*, hoc eſt, nihil omnino; quia nihil antea ſignificârat, niſi tantùm ſe rationes, quas contra me habebat, eſſe miſſurum, adeò ut tantùm per hæc verba declararet ſe nunquam eas eſſe miſſurum, quia diſſuaſerant amici. Ex quibus omnibus etſi erat manifeſtum illum ſummo de me maledicendi ſtudio flagrâſſe; Idque privato conſilio, & non conſentientibus reliquis Patribus Societatis ſuſcepiſſe, ac proinde alio quàm vos ſpiritu agi; Et denique nihil minus velle, quàm ut ea videam, quæ in me ſcribit: Etſi etiam mihi valde indignum videretur hominem religioſum, cum quo nulla mihi unquam inimicitia, nec quidem notitia interceſſerat, tam publicè, tam apertè, tam inſolenter de me maledixiſſe, nihilque aliud habere excuſationis, quàm quod diceret ſe Diſſertationem meam de Methodo non legiſſe, quod quàm verum eſſet, clarè patebat ex eo, quòd Analyſin meam, tum in theſibus, tum in proluſione, aliquoties reprehendiſſet, quamvis nullibi de ipſa egiſſem, nec quidem nomen Analyſeos ſcripſiſſem, præterquam in ea Diſſertatione de Methodo quam ſe non legiſſe fingebat. Verumtamen quia ſe in poſterum quieturum eſſe promittebat, libenter præterita diſſimulabam. Et minimè mirabar R. P. Rectorem nihil ſeverius pro prima vice in illum decreviſſe, quàm ut ipſemet mihi facti ſui rationem aperiret, atque ita non occultè fateretur, ſe nihil eorum, quæ contra me in theſibus, diſputatione, ac tractatibus ſuis magno cum faſtu protulerat, coram me tueri poſſe; nihilque habere, quod ad Notas, quas in ejus velitationem ſcripſeram, reſponderet. At certè miror hunc R. P. * tanto me laceſſendi deſiderio arſiſſe, ut quamvis ei prior illa velitatio tam parum fœliciter ſucceſſiſſet;

cessisset; atque ex quo nullum se peculiare prælium in meas opiniones suscepturum esse promiserat, nihil mihi novi cum illo vel alio ullo ex vestris intercessisset, Dissertationem tamen suam postea scripserit. Nisi enim in ea peculiare prælium adversus meas opiniones contineatur; nescio certè quidnam sit in opiniones alicujus præliari: Nisi forsan eo nomine se excuset, quòd non revera meas opiniones, sed alias planè insanas mihi à se per calumniam affictas impugnet; Vel etiam quòd non sperârit illam unquam ad manus meas esse perventuram. Nam sanè patet ex stylo non eo instituto fuisse conscriptam, ut objectionibus in meas Meditationes factis annumeraretur; Patetque etiam ex aliis illis tractatibus quos à me noluit videri? quid enim in iis pejus quàm in ipsa potuit esse? Patet denique ex mira ejus licentia opiniones à meis quam maximè diversas mihi affingendi: neque enim tanta usus fuisset, si hoc sibi unquam à me publicè exprobratum iri putasset. Ideoque quod ipsam acceperim, non sanè illi, sed Societati, ac tibi, maximas gratias habeo, atque ago. Vellemque ut ea qualiscunque occasio, quæ mihi nunc datur gratiam referendi, cum ejus in me injuriarum dissimulatione, potiùs quam cum aliqua ultione, conjungi posset: ne id mea causa facere videar, quod revera non committerem, nisi etiam ad laudem Societatis, & tuam, veritatumque scitu perutilium patefactionem conducere existimarem. Sed cum R. P. * Mathesim doceat in vestro Collegio Parisiensi, quod spectari potest ut primarium totius Orbis Terrarum; Mathesis autem sit facultas, quâ ego præcipue uti dicor; ut nullus est in tota vestra Societate qui auctoritate suâ plus possit ad meas opiniones impugnandas, ita nullus etiam est cujus errores ea in re admissi faciliùs vobis omnibus tribuerentur, si de ipsis tacerem. Multi enim sibi persuaderent illum unum ex universo vestro corpore fuisse delectum, ad judicium de meis ferendum, ideoque non minùs ei soli, quàm vobis omnibus simul sumptis, hac de re credi oportere; nec etiam aliter de vobis quàm de ipso esse judicandum. Ac præterea consilium sequutus est ut ad cognitionem veritatis aliquandiu impediendam & retardandam valde efficax, sic ad ipsam plane supprimendam non sufficiens, quodque cùm tandem detegeretur nullo vobis honori esset. Quippe non conatus est meas opiniones rationibus refutare, sed alias planè ineptas & absurdas, verbis ferè meis expressas, pro meis proposuit, ac tanquam refutatione indignas derisit. Quo artificio facilè omnes eos, qui me non nôrunt, nec scripta mea viderunt, ab iis legendi avertisset; ac etiam eos, qui viderunt quidem, sed nondum satis intelligunt, hoc est, ferè omnes qui viderunt, ab ipsis ulteriùs examinandis revocâsset;

vocâſſet; nunquam enim ſuſpicati fuiſſent hominem religioſum, præſertim ex veſtra Societate, adeò confidenter opiniones pro meis proponere, & irridere, quæ reverà meæ non eſſent. Atque ad hoc multum juviſſet, quod ſuam diſſertationem non palam omnibus, ſed privatim tantùm amicis ſuis lectitâſſet; ita enim facilè caviſſet, ne ulli eam viderent, qui poſſent ejus figmenta dignoſcere; ac cæteri majorem ei fidem ideo habuiſſent, quod putâſſent, eum nolle ipſam in lucem edere ne famæ meæ noceret, ac mihi eſſe amicum. Nec interim fuiſſet periculum ne à non ſatis multis legeretur: Nam ſi tantùm Sociis ſuis, in veſtro Pariſienſi Collegio, id quod ſperabat perſuaſiſſet, hinc facilè ad omnes alios veſtræ Societatis, toto orbe ſparſos, eadem opinio tranſiiſſet; atque ab his etiam ad alios homines ferè omnes qui Societatis veſtræ auctoritati crediſiſſent. Nec ſanè mirarer, ſi hoc contigiſſet: nam cùm veſtri ſint ſemper ſuis quiſque ſtudiis quammaximè occupati, fieri non poteſt, ut ſinguli examinent omnes novos libros, qui quotidie magno numero prodeunt in lucem, ſed crediderim exſpectari judicium ejus qui primus ex Societate quemque librum legendum ſuſcipit, ac prout ille de eo judicat, cæteros poſtea, vel etiam legere, vel abſtinere. Jamque mihi videor ejus rei feciſſe experimentum circa Tractatum quem edidi de Meteoris; cùm enim partem Philoſophiæ contineat, quæ, niſi admodum fallor, accuratiùs & veriùs in ipſo explicatur, quàm in ullis ſcriptis aliorum, nullam puto eſſe cauſam cur Philoſophi, qui Meteora ſingulis annis in unoquoque ex veſtris Collegiis docent, illum prætermittant, quàm quia forte, falſis de me R. P. * judiciis credentes, nunquam legerunt. At quandiu tantùm illa ex meis, quæ ad Phyſicam aut Matheſim pertinebant, impugnavit, parum curavi; cùm autem in ſua Diſſertatione principia illa Metaphyſica, quorum ope Dei exiſtentiam, realemque humanæ animæ à corpore diſtinctionem demonſtravi, non rationibus, ſed maledictis evertenda ſuſceperit, harum veritatum cognitio tanti eſt momenti, ut nemini probo poſſit diſplicere, quòd ea quæ de illis ſcripſi pro viribus defendam. Nec ſanè difficulter id præſtabo; cùm enim mihi nihil aliud quàm nimiam dubitationem objecerit, non opus eſt ad oſtendendum quàm injuſtè ipſam mihi affingat, ut Referam loca omnia mearum Meditationum, in quibus eam diligenter, ac, ni fallor, accuratiùs quàm ullus alius cujus ſcripta habeamus, refutavi & ſuſtuli; Sed ſatis eſt ſi moneam ejus quod expreſsè ſcripſi initio meæ reſponſionis ad tertias Objectiones, Nempe nullas dubitandi rationes fuiſſe à me propoſitas eo fine ut ipſas perſuaderem, ſed contrà ut refutarem: eodem planè modo quo Medicinæ ſcriptores morbos deſcribunt quorum

quorum curandorum Methodum volunt docere. Quis tam audax, & tam impudens in calumniando unquam fuit, ut accusaret Hippocratem, aut Galenum, quòd causas ex quibus morbi nasci solent exponant, atque indè concluderet, ipsos nihil aliud docere quàm Methodum ægrotandi? Certè qui tantam in R. P. * audaciam fuisse sciunt, non facilè sibi persuaderent ipsum hac in re privato tantùm consilio usum esse, nisi ego ipse testarer, notumque facerem, quo pacto & ea quæ priùs in me scripserat non probata sint à vestris, & ultima ejus Dissertatio tuo jussu ad me fuerit missa: Quod cùm nullibi commodiùs possim quàm in hac epistola, non abs re esse puto eam simul cum notis meis in Dissertationem, edi curare.

Atque, ut ego etiam ex ipsa fructum percipiam, dicam hîc aliquid de Philosophia quam conscribo, & quam, nisi quid obstiterit, post annum unum aut alterum in lucem edere decrevi. Cùm anno 1637 nonnulla ejus specimina vulgarem, nihil non facere conatus sum ut præcaverem invidiam, quam mihi, licèt indigno, imminere advertebam; Hæc causa fuit cur nomen meum istis speciminibus præfigi noluerim, non, ut quibusdam fortè visum est, quòd rationibus in iis contentis non fiderem, vel eorum me puderet; Hæcque etiam fuit causa, cur declararim expressis verbis in Dissertatione de Methodo pag. 66, mihi non in animo esse ut, dum viverem Philosophia mea vulgaretur. Quo in instituto adhuc manerem, si ut sperabam, & ratio postulabat, hoc me, saltem aliqua ex parte, invidiâ liberasset. At planè secus accidit. Ea enim est fortuna speciminum meorum, ut, quamvis non à multis intelligi potuerint, quia tamen à nonnullis, iisque maximè ingeniosis, & doctis, qui ea dignati sunt examinare curiosiùs, multas veritates, nondum antè vulgatas, continere comperta sunt, hæc fama transierit ad multos, qui statim ideo sibi persuaserunt me aliquid in Philosophia certi & nullis controversiis obnoxii posse explicare. Unde sequutum est, ut maxima quidem pars, nempe non tantùm ii qui extra scholas liberè philosophantur, sed plerique etiam ex iis qui docent, præsertim juniores, & qui magìs ingenio, quàm immeritâ doctrinæ famâ, nituntur, ac verbo omnes qui amant veritatem, integram à me Philosophiam in lucem edi optârint; Sed alia pars, ii scilicet qui docti videri malunt quàm esse, jamque aliquod nomen inter eruditos ex eo se habere putant, quod de scholæ controversiis acriter disputare didicerint, timentes ne detectâ veritate controversiæ istæ abrogentur, ac simul eorum doctrina omnis abeat in contemptum, meæque Philosophiæ editione veritatem detectum iri existimantes, non

ausi quidem sunt apertè ostendere se non cuperè ut ederetur, sed summâ in me invidiâ exarserunt. Et quidem perfacile mihi fuit hos ab aliis distinguere: qui enim Philosophiam meam optârunt, optimè recordati sunt, me de illa, dum viverem, nom vulganda consilium sumpsisse, ac nonnulli etiam sunt conquesti, quod eam mallem nepotibus quam coævis meis concedere, quanquam omnes ingenui, causam cur id facerem advertentes, & mihi non deesse voluntatem publicis commodis serviendi, non ideo minus me amârint? Qui autem ipsam timuerunt, nullo modo id recordati sunt, aut saltem credere noluerunt, sed contrà supposuerunt ejus me editionem promisisse. Hinc vocabar apud illos *celebris promissor*; Hinc comparabar nonnullis, qui librorum, quos à se scribi simulabant, editionem per multos annos frustrà minati sunt; Hincque etiam R. P. * ait hoc *tandiu à me exspectari, ut deinceps sit desperandum*: ridiculè profectò, si putat aliquid ab homine nondum sene potuisse diu exspectari, quod ab aliis in multis sæculis nondum est præstitum; ac imprudenter, quod ubi me conatur vituperare, talem esse concedat, ut id à me intra paucos annos diu potuerit exspectari, quod ego ab illo intra sexcentos, si tandiu vita utriusque prorogaretur, non exspectarem. Hujusmodi autem homines cùm planè sibi persuaderent me decrevisse Philosophiam, illam, quam metuebant, emittere, statim atque esset parata, non modò eas opiniones quæ in scriptis jam à me editis explicantur, sed etiam præcipuè istam ipsam Philosophiam, sibi nondum cognitam, multis maledictis, quà occultis, quà etiam apertis & publicis sunt prosequuti, ut scilicet vel me ab ea edenda absterrerent, vel editam statim everterent, & tanquam in cunis suffocarent. Risi quidem initio illorum conatus, & quanto vehementiores in meis impugnandis esse animadverti, tanto pluris me ab ipsis fieri existimavi: Sed ubi eorum numerum indies augeri vidi, atque, ut fit, multo diligentiores eos esse ad occasiones mihi nocendi quærendas, quàm ullos benevolentes ad me protegendum, veritus ne fortè clandestinis moliminibus aliquid possint, ac ne otium meum magis interturbent si parmaneam in instituto Philosophiam meam non edendi, quàm si apertè ipsis me opponam; At, præstando id totum quod timent, ne ampliùs timendum habeant efficiam. Pauca illa omnia, quæ de Philosophia cogitavi, publici juris facere institui, ac contendere, ut si vera sint, à quamplurimis recipiantur. Quapropter illa non eodem ordine ac stylo proponam, quo magnam eorum partem ante conscripsi eo in tractatu, cujus argumentum in Dissertatione de Methodo explicui, sed alio ad scholarum usum magis accommodato, brevibus scilicet articulis

culis singulas quæstiones includendo, talique ordine ipsas exsequendo, ut sequentium probatio ex solis præcedentibus dependeat, omnesque in unum corpus redigantur. Quâ ratione spero me veritatem eorum omnium de quibus in Philosophia solet disputari, tam clarè esse expositurum, ut quicunque illam quærent, perfacilè ipsam ibi sint inventuri. Quærunt autem profectò veritatem juvenes omnes, cùm primum ad discendam Philosophiam se accingunt; Quærunt etiam illam cæteri omnes cujuscunque ætatis, cùm soli apud se de rebus Philosophicis meditantur, easque in proprium usum examinant: Sed & Principes omnes, & Magistratus, aliive qui Academias aut Gymnasia instituunt, sumptusque suppeditant ut Philosophia in iis doceatur, non nisi veram, quantum fieri potest, volunt doceri; nec patiuntur dubias & controversas opiniones ibi ventilari, ut ex disputandi consuetudine subditi magis contentiosi, & refractarii, & pertinaces, atque ideo superioribus suis minùs obsequentes, & seditionibus commovendis aptiores evadant, sed tantùm ob spem veritatis, quam ex istis disputationibus aliquando emersuram plerique sibi persuadent; vel si jam longa experientia sint edocti quàm rarò illa hoc pacto reperiatur, adeò tamen ipsam curant, ut etiam perexiguam ejus spem non putent esse negligendam; Nulla autem unquam gens fuit tam fera, aut tam barbara, tamque à recto usu rationis, quo solo homines sumus, abhorrens, ut apud se doceri voluerit opiniones, quæ pugnarent contra cognitam veritatem. Atque ideo non dubium est, quin veritas opinionibus omnibus ab ea diversis, quantumlibet inveteratis & pervulgatis sit præferenda; & quin omnes ii qui alios docent ipsam pro viribus quærere, atque inventam docere teneantur. Sed nempe non creditur eam fore in nova illa Philosophia quam promitto: Non versimile est me unum plus vidisse, quàm sexcenta millia ingeniosissimorum virorum, qui opiniones in scholis vulgo receptas sequuti sunt: Viæ tritæ ac cognitæ novis ac ignotis sunt semper tutiores; Præsertim propter Theologiam, cum qua veterem & vulgarem Philosophiam optimè consentire multorum annorum experientia jam docuit: de nova autem incertum est: Ideoque ne fortè imperitam multitudinem novitatis avidam ad se alliciendo paulatim crescat, & vires sumat; Scholarumque sive Academiarum pacem & quietem perturbet; vel etiam in Ecclesia novas hæreses adducat, maturè prohibendam, atque exstinguendam esse quidam contendunt. Ego verò contra respondeo me quidem mihi nihil arrogare, nec profiteri me plus videre quàm cæteros; sed hoc fortè mihi profuisse, quòd cùm proprio ingenio non multum fidam, planas tantùm

& faciles

& faciles vias sim sequutus: Nam si quis per ipsas magis promoveat, quàm alii multo majori ingenio præditi per salebrosas & impenetrabiles illas quas sequuntur, non est mirandum. Addo me nolle ut mihi credatur de veritate eorum quæ promitto, sed ut ex iis speciminibus quæ jam dedi judicetur: Non enim ibi unam aut alteram, sed plus sexcentis quæstionibus explicui, quæ sic à nullo ante me fuerant explicatæ; ac quamvis multi hactenus mea scripta transversis oculis inspexerint, modisque omnibus refutare conati sint, nemo tamen, quod sciam, quicquam non verum potuit in iis reperire. Fiat enumeratio quæstionum omnium, quæ in tot sæculis, quibus aliæ Philosophiæ viguerunt, ipsarum ope solutæ sunt, & fortè nec tam multæ, nec tam illustres invenientur: Quinimo profiteor, ne unius quidem quæstionis solutionem, ope principiorum Peripateticæ Philosophiæ peculiarium, datam unquam fuisse, quam non possim demonstrare esse illegitimam & falsam. Fiat periculum, proponantur, non quidem omnes, neque enim operæ pretium puto multum temporis ea in re impendere, sed paucæ aliquæ selectiores; stabo promissis: Et moneo tantùm, ne captioni locum relinquam, loquendo de principiis Peripateticæ Philosophiæ peculiaribus, me excipere illas quæstiones, quarum solutiones desumptæ sunt, vel à sola experientia, omnibus hominibus communi; vel à consideratione figurarum, & motuum, quæ Mathematicorum propria est; vel denique in Metaphysicis à communibus illis notionibus, quas à me admitti, ut & præcedentia, ex Meditationibus meis apparet. Addo etiam, quod fortè videbitur esse paradoxum, nihil in ea Philosophia esse, quatenus censetur Peripatetica, & ab aliis diversa, quod non sit novum; nihilque in mea quod non sit vetus. Nam quantum ad principia, ea tantùm admitto, quæ omnibus omnino Philosophis hactenus communia fuere, suntque idcirco omnium antiquissima; & quæ deinde ex iis deduco, jam ante in ipsis contenta & implicita fuisse tam clarè ostendo, ut etiam antiquissima, ut pote humanis mentibus à natura indita, esse appareat: Contra autem principia Philosophiæ vulgaris, eo saltem tempore, quo ab Aristotele aliisve inventa sunt, erant nova, nec jam meliora putari debent quàm tunc fuere; nihilque ex iis deducitur quod non sit controversum, & ex more scholarum à singulis Philosophis mutari possit, ac proinde quod non sit maximè novum, cùm quotidie adhuc renovetur. Quantum ad Theologiam, cùm una veritas alteri adversari nunquam possit, esset impietas timere, ne veritates in Philosophia inventæ iis quæ sunt de fide adversentur; Atque omnino profiteor nihil ad religionem pertinere, quod non æquè, ac etiam

etiam magìs facilè explicetur per mea principia, quàm per ea quæ vulgò recepta sunt: Jamque hujus rei mihi videor specimen dedisse satìs luculentum, in fine meæ Responsionis ad quartas Objectiones, circa quæstionem in quâ omnium difficillimè Philosophia cum Theologia solet conciliari: Et idem in aliis quibuslibet, si opus sit, præstare paratus sum; Ac etiam ostendere multa è contra esse in vulgari Philosophia, quæ reverà pugnant cum iis quæ in Theologia sunt certa, etsi id vulgo à Philosophis dissimuletur, vel ob longam iis credendi consuetudinem non advertatur. Non etiam metuendum est, ne meæ opiniones, imperitam, & novitatis avidam multitudinem alliciendo, nimis crescant; cùm è contrà doceat experientia ipsas præcipue à peritioribus probari, quos non novitate, sed solâ veritate allicientes, nimium crescere non possunt. Nec magìs metuendum est ne scholarum pacem perturbent: Sed contrà cùm omnes Philosophi tot controversiis se mutuò vexent, ut nunquam majore in bello esse possint quàm jam sunt, nulla melior ratio est ad pacem inter ipsos conciliandam, Hæresesque etiam quæ quotidie ex istis controversiis repullulant minuendas, quàm si veræ opiniones, quales meas esse jam probavi, recipiantur: Earum enim clara perceptio omnem dubitandi ac disputandi materiam tollet. Atque ex his patet, nullam revera esse rationem, ob quam nonnulli tanto studio reliquos homines ab iis cognóscendis velint avertere: nisi quòd nimis evidentes, & certas eas esse existimantes, vereantur ne obsint famæ doctrinæ, quam ipsi ex aliarum minùs probabilium cognitione quæsiverunt. Adeò ut hæc ipsa illorum invidia non exiguum sit veritatis meæ Philosophiæ argumentum. Sed ne fortè hîc videar de invidia falsò gloriari, ac solam Dissertationem R.P. * in testimonium vocare posse, dicam quid nuper in recentissima harum Provinciarum Academia contigerit.

Doctor quidam Medicinæ, vir acerrimi ac perspicacissimi ingenii, atque ex eorum numero qui quamvis Scholarum Philosophiam rectè didicerint, quia tamen ei non credunt, & sunt ingenui, non ideo multum superbiunt, nec se admodum doctos esse fingunt, ut aliis quibusdam in more est, qui ipsâ sunt inebriati, legit Dioptricam meam, & Meteora, cùm primùm edita sunt in lucem, ac statim aliqua in iis verioris Philosophiæ principia contineri judicavit: Quæ colligendo diligentiùs, & alia ex iis deducendo, eâ fuit sagacitate, ut intra paucós menses integram indè Physiologiam concinnarit, quæ, cùm privatim à nonnullis visa esset, eis sic placuit, ut Professionem Medicinæ, ibi tunc fortè vacantem, pro illo, qui antea ipsam non ambiebat, à magistratu petierint, & impetrarint.

Ita Professor factus officii sui esse putavit ea potissimùm docere, propter quæ ad illud munus vocatus fuisse videbatur: Præsertim cùm ipsa vera esse, ac quæcunque cum iis pugnant falsa judicaret. Sed cùm id agendo magnam, pro ratione loci, haberet auditorum frequentiam, quidam statim ex ejus collegis, ipsum sibi præferri advertentes, manifestè inviderunt, ac persæpe apud Magistratum conquesti sunt, petentes ut ei nova ista docendi ratio prohiberetur: Nec tamen aliud tribus annis potuerunt impetrare, quàm ut hortaretur ad vulgaris, tum Philosophiæ, tum Medicinæ principia simul cum suis docenda, ut ita auditores ad aliorum etiam scripta legenda pararet. Sentiebat enim prudens Magistratus, si nova ista vera essent, prohiberi non debere; si autem falsa, non opus esse, quia sponte intra paucos menses essent collapsura. Cùm autem è contra crescerent indies; excolerenturque potissimùm ab honestissimis & ingeniosissimis quibusque, magìs quàm ab humilioribus aut junioribus, qui faciliùs invidorum auctoritate aut consilio ab iis audiendis revocabantur: Novam etiam provinciam Magistratus Medico dedit, ut nempe Problemata Physica, tum Aristotelis, tum aliorum, certis diebus, lectione extraordinariâ explicaret; atque ita majorem haberet occasionem, quàm in sola sua Medicina, de omnibus Physicæ partibus agendi. Et quievissent fortasse deinceps reliqui ejus Collegæ, ac veritati locum dedissent, nisi unus inter cæteros, qui tunc erat illius Academiæ Rector, omnes suas in eum machinas intendere decrevisset. Ut autem cujus generis adversarios habeam appareat, hunc paucis hîc describam. Cluet Theologus, Concionator, Disputator: Magnamque sibi apud plebeios homines gratiam potentiamque conciliavit, ex eo quod, modò in Romanam Religionem, modò in alias quascunque à sua diversas, modò in potentiores invehendo, ferventem & indomitum pietatis zelum præ se ferat, interdumque etiam dicteriis scurrilibus plebeculæ aures demulceat; Quodque multos quotidie libellos, sed à nemine legendos, emittendo; varios Auctores, sed sæpius contra se quàm pro se facientes, ac fortè ex indicibus tantùm notos, citando; & de quibuslibet scientiis tanquam si earum gnarus esset audacissimè, sed & imperitissimè, loquendo, admodum doctus indoctis videatur. Peritiores autem qui sciunt quàm importunus in aliis provocandis semper fuerit, ac quàm sæpe, ubi fuit disputandum, convitia pro rationibus attulerit, turpiterque victus discesserit, si sint diversæ ab ipso religionis palam irrident, & contemnunt, eumque jam publicè nonnulli sic exceperunt, ut nihil novi deinceps in ipsum scribi posse videatur; si verò cum illo in religione consentiunt, etsi quantum possunt excusent, & tole-

& tolerent, in animo tamen non probant. Postquam hic domo aliquandiu Rector fuit, contigit ut, cùm theses Medico Præside ab ejus auditoribus defendebantur, non daretur ipsis libertas ad argumenta quæ proponebantur respondendi, sed scholasticis & importunis supplosionibus turbarentur: quas supplosiones non dico à Theologo per amicos fuisse excitatas, neque enim scio, sed antea non fiebant; atque audivi à fide dignis, qui adfuerant, nullo eas nec respondentium nec Præsidis merito potuisse contingere, cùm semper priùs inciperent quàm ipsi mentem suam explicuissent; & interim rumor spargebatur novam ibi Philosophiam malè defendi, ut scilicet indè inferrent homines, non dignam esse, quæ publicè doceatur. Contigit etiam, cùm frequentes disputationes sub præsidio Medici haberentur, ac theses minùs curiosè, ad arbitrium respondentium, ex variis & inconnexis quæstionibus conflarentur, ut in quadam thesi posuerint; *ex mente & corpore non fieri unum ens per se, sed per accidens*: vocando scilicet ens per accidens id omne quod ex duabus substantiis planè diversis constaret; nec ideo negando unionem substantialem, quâ mens corpori conjungitur; nec utriusque partis aptitudinem naturalem ad istam unionem, ut patebat ex eo quòd statim postea subjunxissent, *illas substantias dici incompletas ratione compositi, quod ex earum unione oritur*: adeò ut nihil in ipsis posset reprehendi, nisi forsan modus loquendi minùs in scholis usitatus. At verò hæc satis magna occasio visa est Rectori Theologo ad Medicum circumveniendum, hæreseosque condemnandum, & ita, vel invito Magistratu, si res ut sperabat successisset, de Professione deturbandum. Nec obstitit quòd, ubi Medicus advertit eam ab illo thesim non probari, statim ipsum, & reliquos ibi Theologiæ Professores adierit, iisque mentem suam explicando, affirmarit se nihil adversus Theologiam ipsorum, & suam, sensisse, aut scribere voluisse. Nam paucis post diebus theses edidit, quibus, ut mihi certò nunciatum est, hunc titulum voluit præfigere: *Corollaria admonitoria, ex auctoritate S. S. Facultatis Theologicæ ad studiosos proposita*: & addito; *Sententiam Taurelli, quem Heidelbergenses Theologi appellarunt Atheum Medicum, & vertiginosi juvenis Gorlæi, quâ statuitur homo esse ens per accidens, multis impingere modis in Physicam, Metaphysicam, Pneumaticam & Theologiam &c.* Ut nempe iis subsignatis à reliquis omnibus illius loci Professoribus Theologiæ ac concionatoribus (si tamen subsignassent, id enim ignoro) mitteret ex collegis, qui dicerent Magistratui Medicum, ecclesiastico concilio, cum Taurello, & Gorlæo, quos Auctores fortè nunquam legit, mihi certè sunt ignoti, hæreseos esse damnatum: ut ita non

posset Magistratus, cum plebis gratiâ, eum diutiùs in Professorem retinere. Sed cùm jam Theses istæ essent sub prælo, fortè ad manus quorundam è Magistratu pervenerunt, qui Theologum ad se vocatum officii admonuerunt, atque ut titulum saltem mutaret, Facultatisque Theologicæ publicâ auctoritate ad calumnias suas non abuteretur effecerunt. At nihilominus perrexit in thesibus edendis; ac de iis, ad imitationem R. P. *, per triduum disputavit; Et quia parum materiæ in ipsis fuisset, si egisset tantùm de illa logomachia an compositum ex duabus substantiis dicendum sit ens per accidens, nec ne, alias quasdam quæstiones huic adjunxit, quarum præcipua erat de formis substantialibus rerum materialium, quas omnes, exceptâ animâ rationali, Medicus negarat; ille autem quibuscunque potuit rationibus ipsas fulcire, ac tanquam Peripateticæ Scholæ Palladium defendere conatus est. Atque, ut hîc non videar sine causa me alienis controversiis immiscere, præterquam quòd in Thesibus suis nomen meum expresserat, ut & Medicus sæpe in suis, etiam inter disputandum me nominabat, quærebatque ab opponente mihi nunquam viso num ipsi argumenta suggessissem, & indignissimâ comparatione utens aiebat, eos, quibus vulgaris Philosophandi ratio displicet, aliam à me exspectare, ut Judæi exspectant suum Eliam qui eos deducat in omnem veritatem. Cùm autem per triduum sic triumphâsset, Medicus, qui prævidebat se, si taceret, à multis habitum iri pro victo: si autem publicis disputationibus se defenderet, strepitus, ut antea, fore paratos, ad impediendum ne audiretur: sumsit consilium de responsione ad Theologi theses edenda, in qua quidem ea omnia, quæ in istis thesibus contra se aut sua dogmata continebantur, solidis rationibus refutaret; sed interim earum Auctorem tam blandè ac tam honorificè compellaret, ut ipsum sibi conciliare conaretur; aut saltem exulceratum ejus animum non irritaret. Ac reverà responsionem illam suam ita concinnavit, ut multi qui legerunt, existimarint nihil in ea esse, de quo Theologus queri posset, nisi quòd ibi vir pius, & ab omni maledicendi studio alienus diceretur: Sed etsi verbis non læderetur, sibi tamen magnam injuriam à Medico factam esse putabat, quia rationibus victus erat, & quidem rationibus ex quibus videbat apertè sequi se esse calumniatorem, & rerum quas jactaverat imperitum. Cui malo nullum aliud remedium potuit reperire, quàm ut potentiâ uteretur, ac responsionem illam sibi odiosam in urbe sua prohiberi curaret. Audiverat forsan quod de Aristotele quidam dicunt, ipsum cùm Philosophorum se antiquiorum opiniones solide refutare non posset, alias quasdam valde absurdas ipsis affinxisse, nempe illas quæ in ejus

scriptis

ſcriptis leguntur, ac ne fraus à poſteris detegeretur, omnes eorum libros diligenter perquiſitos comburi curaſſe. Quod noſter, ut fidelis Peripateticus, imitari conatus, congregavit Senatum ſuum Academicum; de libello in ſe à Collega edito conqueſtus eſt; eum prohibendum, ac totam iſtam turbatricem Academiæ Philoſophiam eliminandam eſſe dixit. Aſſenſerunt plærique. Tres ex eorum numero delegati ad Magiſtratum, idem ibi conqueſti ſunt. Magiſtratus, ut eis ſatisfaceret, pauca quædam exemplaria à Bibliopola auferri juſſit: quo factum eſt, ut reliqua cupidiùs emerentur, ac curioſiùs legerentur; Cúmque nihil in iis appareret de quo Theologus juſtè queri poſſet, præter ſolam vim rationum, quas declinare non poterat, omnes eum irriſerunt. Ipſe verò interim non ceſſabat; congregabat quotidie Senatum ſuum Academicum, ut ei aliquid de iſta infamia impertiret: magna pro ipſo res erat: quærendæ erant rationes, cur reſponſionem Medici ac totam ejus Philoſophiam damnari vellet; nec ullas poterat invenire. At nihilominus prodiit tandem in lucem judicium, nomine Senatus Academici, ſed quod ſoli Rectori tribuere æquius eſt: Cùm enim in omnibus conventiculis, quæ congregabat, ſederet ut judex, eſſetque idem acerbiſſimus accuſator, Medicus autem nec audiretur, nec unquam adeſſet, quis dubitat, quin facilè maximam ſuorum Collegarum partem eò quò voluit pertraxerit, ac ſuffragiorum numero alios à ſe diſſentientes ſuperârit; cùm præſertim aliqui eandem quàm ille, vel etiam majorem haberent occaſionem Medicum odio proſequendi; ac alii viri pacifici Rectori ſuo, quem noverant eſſe mordacem, non libenter contradicerent? Hocque etiam inſigne, quòd, nullus ex ipſis, ut iſtius judicii approbator nominari voluerit, ſed unus, nec Medico ullâ familiaritate conjunctus, nec mihi unquam notus, ne particeps fieret infamiæ quam inde ſequuturam eſſe prævidebat, expreſsè petierit, ut nomen ſuum, tanquam non approbantis, in eo poneretur. Iſtius autem judicii exemplar hîc apponam; tum quia fortè Reverentiæ tuæ non erit ingratum ſcire quid in his regionibus inter literatos agatur; tum etiam ut quantum in me eſt impediam, ne poſt aliquot annos, cùm leves chartulæ, in quibus impreſſum eſt, erunt fortè omnes diſperditæ, utantur ejus auctoritate maledici, ac fingant juſtas aliquas in eo fuiſſe rationes ad Philoſophiam meam condemnandam. Nomen tantùm Academiæ tacebo, ne quod heri aut nudius tertius turbulentus ejus Rector imprudenter fecit, ac fortaſſe cras vel perendie alius mutabit, ei apud exteros dedecori vertatur.

*Judicium sub nomine Senatus Academici * * editum.*

*Professores Academiæ *, cùm non sine gravi dolore vidissent libellum in lucem editum, mense Febr.* CIↃ. IↃ. C. XLII. *hoc præscripto titulo:* Responsio seu Notæ ad corollaria Theologico-Philosophica, &c: *eumque ad singulare ejusdem Academiæ detrimentum & ignominiam, excitandasque in aliorum animis sinistras suspiciones spectare animadverterent; visum illis fuit, omnes & singulos certiores facere:*

Primò, displicere sibi eum agendi modum, quo collega alius in alium libros aut libellos publicè edat, præsertim expresso nomine; idque ob theses, aut corollaria, de rebus in Academia controversis, nullius nomine edito, disputata.

Deinde, se improbare eam propugnandi pro nova & præsumpta philosophia rationem, quæ in prædicto libello frequentatur; utpote cum verborum insolentia conjunctam, in eorum opprobrium, qui hîc & alibi contrariam & vulgarem, omnibusque in Academiis receptam philosophiam, ut veriorem profitentur. Veluti, cùm auctor prædicti libelli dicit, pag. 9: Jamdiu enim pernovi magnos meorum auditorum progressus, quos brevissimo temporis spatio apud me faciunt, quosdam malè habere. *Pag.* 7: Termini quibus alii ad nodos solvendos uti solent, nunquam ingeniis paulò perspicacioribus plenè satisfaciunt, sed solis tenebris & nebulis animos eorum replent. *Ibidem*: Verus sensus multo meliùs & promptiùs ex me percipitur, quàm vulgò ex aliis: probat ipsa experientia quam multi meorum discipulorum, in publicis disputationibus cum honore jam sæpius exhibuerunt, postquam tantùm paucos aliquot menses meâ institutione fuissent usi. Nullus autem dubito quin quilibet mortalium, cui tantùm est sanum sinciput, hîc nihil quicquam culpandum, sed omnia laudanda censeat. *Pag.* 9: Misera illa entia (scilicet formas substantiales, & qualitates reales) nullius planè usus esse perspeximus, nisi fortè ad excæcanda studiosorum ingenia, & ipsis in locum doctæ illius ignorantiæ, quam tantopere commendas, fastosam quandam aliam ignorantiam obtrudendam. *Pag.* 15: Contrà verò ex opinione formas substantiales statuente, facillimus est prolapsus in sententiam eorum, qui animam dicunt corpoream & mortalem. *Pag.* 20: Quæri posset, annon illa philosophandi ratio potiùs Choræbo aliquo digna sit censenda, quæ ad unum principium activum, nempe formam substantialem omnia revocare solet. *Pag.* 25: Atque hinc patet, non illos qui formas substantiales negant, sed potiùs eos, qui illas adstruunt, eò tandem per solidas consequentias adigi posse, ut fiant aut athei aut bestiæ.

Pag. 39: Propterea quòd causæ ab aliis hactenus etiam in minimis propositæ, sint ut plurimùm quàm maximè jejunæ, & à vero alienæ, nec animo veritatis cupido satisfaciant.

Tertiò, se rejicere novam istam Philosophiam; primò, quia veteri philosophiæ, quam Academiæ toto orbe terrarum hactenus optimo consilio docuere, adversatur, ejusque fundamenta subvertit: deinde quia juventutem à vetere & sana Philosophia avertit, impeditque quò minùs ad culmen eruditionis provehatur; eò quod istius præsumpta philosophia adminiculo, technologemata in auctorum libris, professorumque lectionibus & disputationibus usitata, percipere nequit: postremò quòd ex eadem variæ falsæ & absurdæ opiniones partim consequantur, partim ab improvida juventute deduci possint, pugnantes cum cæteris disciplinis & facultatibus, atque inprimis cum orthodoxa Theologia.

Censere igitur ac statuere, omnes philosophiam in hac Academia docentes, in posterum à tali instituto atque incepto abstinere debere, contentos modicâ libertate dissentiendi in singularibus nonnullis opinionibus, ad aliarum celebrium Academiarum exemplum hic usitatâ: ita, ut veteris & receptæ philosophiæ fundamenta non labefactent, & in eo etiam atque etiam laborent, ut Academiæ tranquillitas in omnibus sarta tecta conservetur. * *die* XVI. *Martii*, 1642.

Est autem notatu dignum, hoc judicium editum fuisse, cùm jam aliquandiu risissent homines, quòd Rector librum Medici supprimi maluisset quàm ad ipsum respondere; nec proinde esse dubitandum, quin omnes rationes, saltem eæ quæ ab illo potuerunt excogitari, ad istud factum excusandum, hîc expressæ sint. Eas ergò, si placet, percurramus. Primò dicitur libellum Medici *spectare ad detrimentum, & ignominiam Academiæ; ac etiam ad sinistras opiniones in aliorum animis excitandas:* quod non aliter possum interpretari, quàm quòd hac occasione homines sint suspicaturi, vel potiùs cognituri, Academiæ Rectorem fuisse imprudentem, quòd manifestæ veritati se opponeret; ac malignum, quòd rationibus victus, auctoritate tamen vincere conaretur. Sed jam illa ignominia cessavit, quia non ampliùs est Rector; Nec Academiæ tantum dedecoris est, quòd hunc habeat adhuc in Professorem; quàm honoris, quòd habeat etiam Medicum; modò se illo indignam non præstet. Dicitur secundò ei *displicere unum collegam in alium libros edere, præsertim expresso nomine.* Sed ob hanc rationem ipse potiùs Rector, qui in hoc judicio erat accusator, & Præses, solus reus esse debuisset, solusque erat condemnandus: Ipse enim antea, non lacessitus, libellos duos, thesium nomine, in collegam suum ediderat; eosque etiam S. S. facultatis Theologicæ auctoritate munire conatus erat, ut innocentem circumveniret, ac per calumniam

mniam everteret: Ac ridiculum est si se excuset quòd nomen ejus non posuerit, cùm ipsamet ejus verba ante edita citârit, eumque ita designârit ut nemo posset dubitare quin ille esset quem impugnabat; Medicus autem ei tam modestè respondit, ac nomen ejus tot elogiis ornavit, ut non contra ipsum, sed amicè potiùs ad ipsum scripsisse, ac eum honoris tantum causâ nominâsse fuerit credendum: Ut & reverà creditum fuisset, si Theologus rationes, utcunque saltem probabiles, ad eas Medici refellendas habuisset: Quid autem iniquius esse potest, quàm quòd Rector Collegam suum injuriarum reum faciat, ob id unum, quòd tam manifestas & veras rationes attulerit, ad rejicienda crimina hæreseos, & atheïsmi, quæ sibi ab illo fuerant imposita, ut se ab ipso per calumniam circumveniri non passus sit. At nempe improbat Theologus *eam propugnandi pro nova & præsumpta Philosophia rationem*, quam in Medici libello ait frequentari; *utpote cum verborum insolentia conjunctam*, *in opprobrium eorum qui vulgarem ut veriorem profitentur:* Ipse scilicet vir modestissimus verborum insolentiam in alio reprehendit, quam tamen reverà nullam fuisse quisque potest agnoscere, si tantùm consideret ipsa loca hîc citata, quæ hinc indè ex Medici libro, ut omnium maximè insolentia, atque ad invidiam concitandam aptissima, excepta sunt. Præsertim si etiam notetur, nihil esse usitatius in scholis Philosophorum, quàm ut quisque sine ullis verborum delinimentis id quod sentit loquatur, atque ideò solas suas opiniones veras esse, aliasque omnes falsas affirmet: Assuefecit enim illos disputandi usus isti libertati, quæ fortè in iis qui urbaniorem vitam sequuntur durior esset; Item plæraque ex verbis, quæ hîc citantur, tanquam si contra omnes omnium locorum Philosophos invidiosè dicta essent, non nisi de solo Theologo esse intelligenda, ut ex libro Medici clarum est; nec in plurali numero, & tanquam de tertia persona fuisse prolata, nisi tantùm ut illum minùs offenderent; Ac denique ea quæ hic notantur de Chorœbo, item de Atheis aut bestiis &c. non sponte à Medico fuisse scripta, sed priùs injuriosè ac falsò à Theologo in ipsum jacta, quæ ut posset refellere, coactus fuit veris & evidentibus rationibus ostendere illa nomina non sibi, sed potiùs adversario suo convenire. Quis ferat hominem tam importunum, ut sibi velit licere alios per calumniam Atheos & bestias vocare, seque ab iis cum veris rationibus modestè refutari non patiatur? Sed festino ad illa quæ me magìs spectant. Tres habet rationes ob quas novam Philosophiam condemnat. Prima est quod veteri adversetur. Hîc non repeto, quod supra dixi, meam Philosophiam esse omnium antiquissimam, nihilque ab ea diversum esse in vulgari,

quod

quod non sit novum: Sed tantùm interrogo an rectè intelligat istam Philosophiam, quam condemnat, homo usque adeò stolidus (aut, si mavult, malignus) ut eam in Magiæ suspicionem voluerit adducere, quia figuras considerat? Interrogo etiam cur disputari soleat in scholis, haud dubiè ad manifestam veritatem quærendam, si enim jam haberetur, cessarent istæ disputationes, ut patet in Geometria, de qua non moris est disputare: sed si vel ab Angelo manifesta illa veritas, tam diu quæsita, & expetita, proponeretur, nunquid per eandem rationem esset rejicienda, quia nempe iis, qui scholarum disputationibus assueti sunt, nova esse videretur? At fortè inquiet non disputari de principiis quæ tamen à præsumpta nostra Philosophia evertuntur: sed cur ea tam facilè everti sinit, cur rationibus non fulcit? & nunquid satìs ostenditur ea esse incerta ex eo quòd ipsis nihil certi hactenus superstrui potuerit? Altera ratio est, quòd juventus, istius præsumptæ Philosophiæ adminiculo *technologemata* in Auctorum libris usitata, percipere nequeat: Quasi verò necesse sit ut Philosophia, quæ ad veritatis cognitionem est instituta, doceat ulla vocabula quibus ipsa non egeat! cur non Grammaticam & Rhetoricam potiùs eo nomine condemnat, cùm earum magis officium sit agere de verbis, ac tamen ab istis docendis adeò sint alienæ ut tanquam barbara rejiciant? Dicat ergo eas idcirco *juventutem à sana Philosophia avertere, ac impedire quò minùs ad culmen eruditionis provehatur*; nec magìs erit irridendus, quàm cùm de nostra Philosophia idem dicit; neque enim ab ipsa, sed à libris eorum qui vocabulis istis utuntur ipsorum explicatio est requirenda. Tertia denique ratio duas habet partes: quarum altera est manifestè ridicula; & altera injuriosa & falsa: Nam quid tam verum & apertum est, ex quo non facilè *ab improvida juventute variæ, falsæ & absurdæ opiniones deduci possint*? Quod verò ullæ ex mea Philosophia reverà *consequantur quæ pugnent cum orthodoxa Theologia*, planè falsum est & injuriosum: neque utar exceptione quòd ejus Theologiam orthodoxam esse non putem: Neminem unquam ideo contempsi, quòd alia quàm ego sentiret, præsertim circa res fidei, novi enim fidem esse donum Dei; quin & multos, qui eandem quam ille religionem profitentur, etiam Theologos, etiam Concionatores, colo & diligo: Sed jam sæpe testatus sum nolle me unquam ullis Theologiæ controversiis immiscere; cùmque in Philosophia etiam non agam, nisi de iis quæ naturali ratione clarissimè cognoscuntur, non possunt pugnare cum ullius Theologia, nisi si quæ lumini rationis manifestè adversetur, quod scio neminem de sua esse dicturum. Cæterùm ne temere videar affirmare nullas ex rationibus à Medico allatis à Theologo solvi posse, duplex jam

vel triplex ejus rei experimentum habetur. Jam enim duo vel tres libelli ea de re editi sunt, non quidem à Theologo, sed pro ipso, & à talibus, ut si quid boni continerent, ei soli tribueretur, nec, eorum nomine se tegendo, eos ineptissima proferre permisisset, si meliora habuisset. Primus libellus editus est titulo Thesium ab ejus filio in eadem Academia Professore; Cumque in eo futilia tantum patris argumenta ad formas substantiales adstruendas sint repetita, vel alia etiam inaniora adjuncta; nec ulla planè facta sit mentio rationum Medici, quibus jam ista omnia fuerant refutata, nihil aliud ex ipso colligi potest, quàm ejus Auctorem eas non capere, vel certè docilem non esse. Alius libellus, & quidem geminus, prodiit sub nomine illius studiosi qui in seditiosa trium dierum disputatione, Rectore præside, responderat, titulusque ejus est, *Prodromus sive Examen tutelare orthodoxæ Philosophiæ principiorum &c.* Atque in eo quidem omnia collecta sunt, quæ ab ejus Auctore, vel Auctoribus, potuerunt hactenus excogitari ad rationes Medici oppugnandas: nam etiam secunda pars, sive novus Prodromus primo adjunctus est, ne quid omitteretur ex iis, quæ Auctori venerunt in mentem, dum prior typis mandabatur: Sed tamen in iis omnibus, nulla, vel minima, ex rationibus Medici, non dicam solidè, sed nequidem verisimiliter est refutata: Ideóque ille Auctor nihil aliud curasse videtur, cùm ut crassum volumen ex meris ineptiis compingendo, ac etiam Prodromum inscribendo ut adhuc plura exspectentur, caveret ne quis respondere dignaretur: Atque hoc pacto saltem coram imperita plebe, quæ libros eò meliores esse putat quò crassiores, ac semper eos qui audacissimè ac diutissimè loquuntur judicat esse victores, triumpharet.

Ego verò qui plebeculæ gratiam non capto; nec aliud curo, quàm ut, veritatem quantum in me est protegendo, probis & peritis gratificer, ac propriæ conscientiæ satisfaciam: Spero me futiles istas astutias, aliasque omnes, quibus adversarii uti solent, ita palam esse facturum, ut nemo iis in posterum sit usurus, nisi qui pro calumniatore atque osore veritatis apertè cognosci non erubescet. Et quidem hactenus non parum profuit ad verecundiores cohibendos, quòd ab initio rogarim omnes, ut si quid haberent, quo ea, quæ in meis scriptis ut vera proposui, impugnarent, id ad me perscribere dignarentur; ac promiserim me iis responsurum: viderunt enim se nihil posse coram aliis de me loqui quod mihimet ipsi non significarent, quin hoc ipso merito in calumniæ suspicionem adducerentur. Sed multi hoc neglexerunt, ac quamvis reverà nihil invenirent in meis scriptis, quod possent falsitatis arguere, nec quidem fortè legissent, occultè tamen

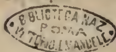
de

de ipsis maledixerunt: Idque aliqui tanto cum studio, ut integros ea de re libros conscripserint, non quidem in lucem emittendos, sed, quod multò pejus existimo, privatim coram credulis lectitandos; eosque falsis rationibus, sed multis verborum ambagibus tectis; partimque etiam veris, sed quibus tantum impugnabant opiniones falsò mihi affictas, impleverunt. Nunc autem ego hos omnes rogo, & hortor, ut scripta ista in lucem edant: docuit enim me experientia melius hoc fore, quàm si ea, ut priùs rogaram, ad me mittant; ne si fortè responsione digna non judicarem, ipsi interim, vel me sibi respondere non posse falsò jactarent, vel se à me contemni quererentur; neve etiam nonnulli, quorum scripta vulgarem injuriam sibi à me fieri putarent, quòd meas responsiones iis adjungerem; quia, ut nuperrimè de se ipso quidam aiebat, privarentur hoc pacto fructu, quo poterunt gaudere si ea ipsimet edi curent, ut nempe per aliquot menses legantur, ac multorum animos imbuant, & præoccupent, priusquam ad illa possim respondere. Hunc itaque ipsis fructum non invidebo: Quin etiam responsurum me esse non promitto, nisi ubi tales rationes invenero, ut eas passim à lectoribus solvi posse non putem. Quantum enim ad cavillationes, aut convitia, vocesque alias quascunque à proposito alienas, ipsas pro me potiùs quàm contra me facere arbitrabor, hoc argumento, quòd non existimem quemquam iis in tali causa esse usurum, nisi qui plura cupiet persuadere, quàm rationibus probare possit; quique hoc ipso veritatem se non quærere, sed eam velle impugnare, ac proinde ingenuum & probum non esse ostendet. Verùm non dubito, quin etiam permulti viri candidi ac pii meas opiniones possint habere suspectas; tum quia vident eas ab aliis reprehendi; tum etiam ob hoc solum quòd novæ esse dicantur, & non à multis hactenus fuerint intellectæ: Ac fortè non facilè ullus judicantium cœtus posset inveniri, in quo, si de iis deliberaretur, non multò plures futuri essent qui censerent esse rejiciendas, quàm qui auderent ipsas approbare. Suadet enim ratio, & prudentia, ut de re nobis non omnino perspecta, non nisi juxta id quod in simili solet contingere, judicemus: Ac tam multi hactenus novas in Philosophia opiniones protulerunt, quas vulgatis & receptis non meliores, sed sæpe periculosiores esse cognitum est, ut non immeritò illi omnes, qui nondum meas clarè percipiunt, si sententiam suam rogentur, eas dicturi sint esse rejiciendas. Atque ideo, quantumvis veræ existant, mihi nihilominus metuendum esse putarem, ne fortè à tota tua Societate, ac universim ab omnibus cœtibus eorum qui docent, ut nuper à senatu illo Academico de quo jam scripsi, condemnarentur; Nisi eas à te pro singulari tua benignitate ac prudentia

dentia protectum iri confiderem. Sed cùm eam Societatis partem regas, à qua faciliùs quàm à reliquis mea specimina legi possunt, quia nempe præcipua eorum pars est Gallicè conscripta, te unum hac in re plurimum posse mihi persuadeo. Nec verò aliam gratiam à te hîc peto, quam ut vel ipse illa examines, vel, si majora negotia impediant, non uni R. P. *, sed aliis magìs ingenuis eam curam demandes; Ac quemadmodum in forensibus judiciis, cùm duo vel tres testes fide digni aliquid se vidisse affirmant, plus iis solis fidei habetur, quàm universæ aliorum hominum multitudini, quæ fortè conjecturis adducta contrarium putat, ita illis duntaxat credas qui rem de qua judicabunt perfectè se intelligere profitebuntur; Ac demum ut si quas habueris rationes quæ me ab instituto meo debeant revocare, ipsas me docere non graveris. Etenim in paucis illis Meditationibus quas edidi principia omnia Philosophiæ quam paro continentur: in Dioptrica autem & Meteoris particularia multa ex iis deduxi, quæ declarant quo ratiocinandi genere utar; ideoque quamvis istam Philosophiam nondum totam ostendam, existimo tamen ex iis quæ jam dedi facilè posse intelligi qualis sit futura. Nec, ut opinor, sine justa ratione malui quædam ejus specimina præmittere, quàm integram exhibere priusquam fuerit expetita: Quamvis enim, ut liberè loquar, de ejus veritate non dubitem; quia tamen novi quàm facile etiam veritas, à paucis invidis sub specie novitatis impugnata, possit multis prudentibus condemnari, non certus sum illam ab omnibus optari, nec volo invitis obtrudere. Quamobrem longe ante cunctos præmoneo me illam parare: privati multi cupiunt & exspectant: unus quidem docentium cœtus judicavit esse rejiciendam, at quia tantùm à seditioso & inepto suo Rectore ad id permotum fuisse scio, nihil apud me habet auctoritatis. Sed, si forte alii plures eam nollent, ac rationes nolendi justiores haberent, privatis ipsos anteponendos putarem. Et omnino profiteor me nihil scienter contra prudentiorum consilia vel potentiorum voluntatem esse facturum: Cùmque non dubitem quin ea pars in quam Societas tua se flectet, alteri debeat præponderare, summo me beneficio afficies, si tuæ tuorumque sententiæ monere velis; ut quemadmodum in reliqua vita vos semper præcipue colui & observavi, sic etiam hac in re, quam alicujus momenti esse puto, nihil nisi vobis faventibus suscipiam. Vale.

FINIS.

EPI-

A

EPISTOLA
RENATI
DES CARTES

Ad celeberrimum Virum

D. GISBERTUM VOETIUM.

In qua examinantur duo libri, nuper pro Voetio Ultrajecti simul editi; unus de Confraternitate Mariana, alter de Philosophia Cartesiana.

ARGUMENTUM.

X quo edidi quædam specimina ejus Philosophiæ quam veram, & usibus humanis apprimè utilem puto, multi ex literatis, & quidem præcipuè ex illis qui præ cæteris ingeniosi & docti ab omnibus existimantur, me ad illam excolendam, atque integram evulgandam hortati sunt: Sed quamvis eorum judicio multum tribuam, certius tamen pro ipsa testimonium præbere mihi videntur alii nonnulli scholarum controversiis innutriti, quòd eam maledictis obruere, ac tanquam in herba extinguere summo studio laborent. Tam liberum enim semper fuit philosophari, & tam multi hactenus circa rerum naturalium cognitionem innoxie errarunt, ut si ego post alios fallar, nihil indè periculi humanæ genti sit timendum; sed, si fortè veritatem invenero, magna utilitas exspectanda: Et ideo fieri potest, ut ii qui amant veritatem, ob tenuem & dubiam spem ejus in meis scriptis inveniendæ, me ad ipsa vulganda invitent; Sed non videtur ulla causa esse posse, cur alii meas opiniones tantâ cum acerbitate impugnent, quàm quòd firmiter sibi persuadeant esse veras, & timeant ne si veritas cognoscatur, nullus ampliùs honos futurus sit scholasticis istis controversiis, in quibus eorum doctrina consistit. Quoniam autem hi non rationibus, sed solis obtrectationibus me impugnant, non soleo ipsis respondere: Verùm unus ex eorum numero Gisbertus Voetius, non contentus, ut cæteri, me erroris & ignorantiæ insimulare, tam atrocia crimina mihi affingit, tamque obliquus suam in me maledicentiam exercet, ut ejus injurias taceri à me non debere judicarim. Cúmque anno superiore judicium quoddam nomine Academiæ Ultrajectinæ, cujus tunc Rector erat, edidisset, in quo meam Philosophiam eo prætextu condemnabat, quòd fingeret varias falsas & absurdas opiniones ex ea consequi, pugnantes cum orthodoxa Theologia, coëgit me ad istud judicium scripto cuidam, quod tùnc fortè habebam sub prælo, inserendum, adjunctâ ipsius refutatione, ac simul Voetii virtutum brevi descriptione: ut, quia me non rationibus, sed solâ auctoritate aggrediebatur, quantum ejus valere debeat auctoritas omnibus notum facerem, eumque ad falsas istas & absurdas opiniones pugnantes cum orthodoxa Theologia, quas ex mea Philosophia sequi dixerat, proferendas adigerem. Quamvis enim ab iis qui supremâ utuntur potestate rationem judicati petere non liceat: certè si ille qui alium in quem nihil habet juris ausus est condemnare, causas istius condemnationis petenti nullas dat, hoc ipso calumniatorem se esse declarat. Quamobrem exspectabam aliquod à Voetio responsum, quo illas opiniones pugnantes cum orthodoxa theologia nobis ostenderet, ac

ARGUMENTUM.

Ex quo edidi quadam specimina ejus Philosophiæ quam veram, & usibus humanis apprimè utilem puto, multi ex literatis, & quidem præcipuè ex illis qui præ cæteris ingeniosi & docti ab omnibus existimantur, me ad illam excolendam, atque integram evulgandam hortati sunt: Sed quamvis eorum judicio multum tribuam, certiùs tamen pro ipsa testimonium præbere mihi videntur alii nonnulli scholarum controversiis innutriti, quòd eam maledictis obruere, ac tanquam in herba extinguere summo studio laborent. Tam liberum enim semper fuit philosophari, & tam multi hactenus circa rerum naturalium cognitionem innoxiè errarunt, ut si ego post alios fallar, nihil indè periculi humanæ genti sit timendum; sed, si fortè veritatem invenero, magna utilitas exspectanda: Et ideo fieri potest, ut ii qui amant veritatem, ob tenuem & dubiam spem ejus in meis scriptis inveniendæ, me ad ipsa vulganda invitent; Sed non videtur ulla causa esse posse, cur alii meas opiniones tantâ cum acerbitate impugnent, quàm quòd firmiter sibi persuadeant esse veras, & timeant ne si veritas cognoscatur, nullus ampliùs honos futurus sit scholasticis istis controversiis, in quibus eorum doctrina consistit. Quoniam autem hi non rationibus, sed solis obtrectationibus me impugnant, non soleo ipsis respondere: Verùm unus ex eorum numero Gisbertus Voetius, non contentus, ut cæteri, me erroris & ignorantiæ insimulare, tam atrocia crimina mihi affingit, tamque tam obliquus suam in me maledicentiam exercet, ut ejus injurias taceri à me non debere judicarim. Cúmque anno superiore judicium quoddam nomine Academiæ Ultrajectinæ, cujus tunc Rector erat, edidisset, in quo meam Philosophiam eo prætexsu condemnabat, quòd fingeret varias falsas & absurdas opiniones ex ea consequi, pugnantes cum orthodoxa Theologia, *coëgit me ad istud judicium scripto cuidam, quod tunc fortè habebam sub prælo, inserendum, adjunctâ ipsius refutatione, ac simul Voetii virtutum brevi descriptione: ut, quia me non rationibus, sed solâ auctoritate aggrediebatur, quantum ejus valere debeat auctoritas omnibus notum facerem, eumque ad falsas istas & absurdas opiniones pugnantes cum orthodoxa Theologia, quas ex mea Philosophia sequi dixerat, proferendas adigerem. Quamvis enim ab iis qui supremâ utuntur potestate rationem judicati petere non liceat: certè si ille qui alium in quem nihil habet juris ausus est condemnare, causas istius condemnationis petenti nullas dat, hoc ipso calumniatorem se esse declarat. Quamobrem exspectabam aliquod à Voetio responsum, quo illas opiniones pugnantes cum orthodoxa theologia nobis ostenderet, ac se*

se calumniæ suspicione liberaret, cùm editus est pro ipso prolixus liber, cui titulus Philosophia Cartesiana, *sive* Admiranda Methodus novæ Philosophiæ Renati des Cartes: *sed prodiit sub nomine unius ex ejus discipulis, qui Groningæ est Philosophiæ Professor, & nullæ in eo rationes ad prius scripta probanda vel excusanda, sed novæ tantum calumniæ prioribus atrociores continentur. Quippe præter insolentiam & vilitatem convitiorum solis calonibus dignam, nihil in eo libro mitius de me affirmatur, quàm quòd* subdolè ac admodum occultè doceam Atheïsmum; *& tam insolentis ac criminosi maledicti nulla alia probatio affertur, quàm quòd scripserim contra Atheos, & multi judicent me solidè ipsos refutasse: adeò ut nihil unquam scribi possit in quo magis evidens & magis inexcusabilis calumnia reperiatur. Quod mihi necessitatem imposuit ipsam hoc scripto refellendi, atque opem Magistratuum ad tam importunum calumniatorem coërcendum publicè implorandi. Cùm enim publicis stipendiis fruatur ad juventutem instituendam, & sit Academiæ Professor, si tam atrox & tam insigne ipsius crimen maneret impunitum, auctoritate eorum qui illum isto munere fungi permittunt, fulciri quodammodo videretur: Et nulli unquam* Collegio, *nullive Reipublicæ, dedecori tribui potest quòd aliquis in ea sit nocens, ideo enim ubique leges & Magistratus habentur, quod ubique nocentes esse possint; sed illi maximâ laude digni sunt apud quos nulla crimina, postquam fuerunt claré detecta, tolerantur. Cùm autem ante aliquot menses paginas* 144, *sive sex prima folia istius maledici libri accepissem Ultrajecto, ubi ejus editionem à Voetio curari audiebam, ad illa succisivis horis per otium respondi. Cúmque deinde ista editio fuisset aliquandiu intermissa propter librum de Confraternitate Mariana, cujus impressionem apud eundem Typographum Voetius magis urgebat, ut prodiret ante tempus Synodi Gallo-Belgicæ, nuper Hagæ habitæ, in qua de re à se in eo impugnatâ actum iri putabat, credidi esse officii mei hunc etiam librum statim atque prodiit in lucem examinare: Non quidem quatenus in eo agitur de quæstione ad religionem à mea diversam pertinente, quod summâ cum diligentiâ vitavi; ne quam adversario darem occasionem obstrependi; sed quatenus ex eo illius malignitatem & mentiendi licentiam clarissimè potui demonstrare. Cùm enim Voetius in me non prodeat nisi personatus, & nunc emittat unum ex suis discipulis, nunc alium, ut quæ illi scripserint præstare non teneatur, ac interim tamen suâ auctoritate illa confirmet apud eos, qui considerantes illum esse Ecclesiæ Ministrum, ac proinde esse debere virum probum & minimè mendacem, non credent passurum fuisse discipulos suos, pro se, ac se conscio scribentes, tam infanda crimina mihi imponere, nisi essem nocens: Necessarium esse putavi omnem istam, quâ tam malè utitur, auctoritatem elevare, nonnulla de ipsius factis, doctrina, & meritis exponendo, tum ut me ab ejus calumniarum importunitate possim liberare; tum*

etiam

etiam ad publicam utilitatem, quia non mihi soli hac in re est importunus. Nec moror ineptas querelas, quibus, ut ingenium ejus novi, haud dubiè invidiam mihi conflare conabitur, dicendo me in suâ personâ impugnare etiam alios Theologos, ac de religionis suæ controversiis judicium ferre; quia nemo, qui hoc scriptum legere dignabitur, non agnoscet istud esse falsissimum, ac me ab utroque accuratissimè abstinuisse. Quin etiam cùm his diebus audivissem jactari ab ejus amicis aliquid pro ipso fuisse nuper judicatum in Synodo Gallo-Belgicâ, de re diligenter inquisivi, ne fortè quid in hoc scripto haberem, quod ibi fuisset improbatum: sed lectis omnibus ejus Synodi articulis in quibus aliqua fit mentio Sodalitatis B. Mariæ, tantum abest ut quicquam invenerim quod Voetio faveret, quin potiùs apertam ejus condemnationem in iis contineri deprehendi. Ait enim illa Synodus in art. 24, *se non probare quòd unus ex suis Concionatoribus* affirmantem istius causæ partem propugnandam susceperit, motu proprio, & non petitâ Synodi sententiâ (*quamvis rogatus ab iis, pro quorum defensione id egit*). *Additque rationem, non quòd causam malam judicet, vel defensionem non æquam & bonam, sed* quòd ista quæstio generaliter ad omnes Ecclesias pertineat: *Ob quam eandem rationem art.* 25 *ejus decisionem ad generalem nationis Synodum remittet, quamvis ab Ecclesia Sylvaducensi rogata esset ad judicium ferendum: Ex quibus manifestum est illam etiam nullo modo posse probare quod Voetius* motu proprio & non petitâ suæ Synodi sententiâ *negantem ejusdem causæ partem publicè sustinuerit; non ut aliquos defenderet, sed contra ut infamaret, solusque plus auderet quàm tota Synodus Gallo-Belgica. Nec putandum est ipsam neganti parti magis quàm affirmanti favisse, ex eo quòd consilium dederit pro Senioribus Ecclesiæ ut extra istam controversiam ponantur; addidit enim,* propter scandalum quorundam: *quæ ratio, ut nempe aliis offendicula non dentur, sufficere solet viris piis, ut sæpe ab iis faciendis abstineant, in quibus nullam vel minimam mali umbram suspicantur; cúmque Ecclesia Sylvaducensis quæsivisset indiscriminatim de Sodalitio B. Virginis, ac de collegiis Canonicorum aliisque Sodalitiis ab aliquibus Sanctis denominatis, qualia multa in his regionibus, sine ullius offendiculo habentur, Synodus ei respondens non significavit esse ullum discrimen inter causam illius Sodalitii & aliorum, ut neque etiam ullum ullius momenti ex toto Voetii libro colligi potest: etsi hæc alia isti* scandalo quorumdam *minùs sint exposita, quia jam longo usu recepta. Denique post librum de Conf. Mar. residuum libri de Philos. Cartes. typis mandatum est, quo viso ad ipsum etiam aliquid respondendum esse duxi: atque ita quod tantùm epistolam fore putabam, paulatim ob copiam materiæ in librum excrevit. Hunc autem in novem partes distinxi, ut singulæ seorsim legi possint, & ita prolixitatis tædium minuatur.*

In prima respondeo ad libri de Philosophia Cartesiana introductionem, in qua auctor mea vitia summatim voluit recensere. Pag. 1

In secunda remunero dominum Voetium narratione quorundam ejus factorum, ex quibus ipsius virtutes primum nosse cœpi. Pag. 14

In tertia primum & secundum caput ejusdem lib. de Phil. Cart. percurro. Pag. 18

In quarta meam de usu librorum & doctrina Voetii sententiam expono. Pag. 20

In quinta breviter ago de reliquis istius libri capitibus usque ad paginam 144, *sive de duabus primis ejus sectionibus.* Pag. 30

In sexta librum de Confraternitate Mariana examino. Pag. 34

In septima quid meritus sit Dominus Voetius, & quale specimen charitatis Christianæ ac probitatis libro isto exhibuerit, considero. Pag. 52

In octava revertor ad librum de Phil. Cart. ejusque præfationem (quam antea non videram) & tertiam sectionem refuto. Pag. 67

In nona ad quartam & postremam ejusdem libri sectionem respondeo, & simul ostendo ejus Auctores atrocissimæ ac planè inexcusabilis calumniæ reos esse. Pag. 76

CELEBERRIMO VIRO,

Domino

GISBERTO VOETIO,

RENATUS DES CARTES

S. D.

DUDUM mihi nunciatum fuerat te librum aliquem in me parare, jamque ecce sex prima ejus folia tandem accepi, & multò plura dicuntur sub prælo esse; Verùm quia ex paucis paginis, quas mox evolvi, facilè cognosco non operæ esse, ut multum temporis in eo examinando impendam, nec fortè etiam ut totum exspectem, antequam de eo judicium feram, idque ad te perscribam. Legam hæc sex folia iis horis quas animi relaxationi dare consuevi, & quidquid in iis effatu dignum advertam, eodem ordine quo inter legendum occurret, hic notabo.

De Introductione libri qui Philosophia Cartesiana *falsò inscriptus est.*

PARS PRIMA.

NOndum habeo folium illud quod integrum titulum continebit, utpote quod nondum impressum est, & fortè, ut fieri solet, omnium ultimum imprimetur: sed quia in superscriptione paginarum video te librum tuum *Philosophiam Cartesianam* nominare, vereor ne qui existiment te id fecisse in fraudem Lectorum, ut cùm librum non absimilis tituli sed dissimillimi argumenti à me exspectent, tuum illis in mei locum vendatur: atque ideo ægrè ferre non debebis, si maturè hanc epistolam, ad illos instituti tui certiores faciendos, evulgem.

In primis septem paginis habes tantum exordium commune in Novatores, & de laudibus Aristotelis, in quo nihil notatu dignum invenio; Nisi fortè quod pag. 2, queraris quosdam Theologiæ Doctores *immode-*

rato

rato concordiæ Zelo ipsam ὀρθοδοξίαν ac pietatem consumere, tanquam si concordiam optare esset aliquod crimen præcipuum, & vulgare Theologis; quod ego virtutum maximam & verè Christianam semper putavi. *Beati pacifici*, Domine Voeti, sed quandiu rixas quæres, non eris felix.

In pag. 8. de me sic loqui incipis. *Tanta Gigantum horum præsumptio, ut nuperrime quis ex ordine eorum, quem certò possim probare, ne quidem terminos Philosophiæ Peripateticæ intelligere, in scurrili ac mendaci epistola ad Dinetum pag. 152. hunc in modum scribere ausus fuerit*: Quinimo profiteor, ne unius quidem quæstionis solutionem ope principiorum Peripateticæ Philosophiæ peculiarium, datam unquam fuisse, quam non possim demonstrare esse illegitimam & falsam: Fiat periculum, proponantur, non quidem omnes, neque enim operæ pretium puto multum temporis ea in re impendere, sed paucæ aliquæ selectiores, stabo promissis. *Quis hunc tenebrionem cum porculo Anticyras ablegandum non esse judicet?* Ex quo initio facilè quisque intelliget te hîc conviciis nolle parcere, ac mihi non esse amicum, & ideo nullam fidem iis quæ de me dixeris esse adhibendam, nisi ea certis testimoniis aut rationibus confirmes. Quamvis autem verum esset id quod ais te posse probare, nempe *me ne quidem terminos Philosophiæ Peripateticæ intelligere*, parum curarem; nam contrà potiùs mihi putarem esse indecorum, si nimis curiosè illos didicissem: sed tamen quia nullum designas ejusmodi terminum, quo unquam perperam usus sim, non credent homines te hîc verum loqui; Præsertim cùm in pagina sequenti videbunt te à sermone tuo evagari, ut D. Regio Medicinæ Professori dignissimo, & Collegæ tuo, exprobres illum in nomenclatura cujusdam herbæ errasse, quod idem jam antè millies à te est jactatum (& infra in pag. 37, 38 & 43 adhuc jactatur), quamvis ut alii affirmant, injustè; nihilque aiunt huic fabulæ locum dedisse, nisi quod in quadam hellebori specie nominanda Dodonæum sequutus sit, & sciolus nescio quis aliud ejusdem herbæ nomen ex alio libro habens, illum ideo errare putârit. Ingens crimen, scilicet, circa plantæ alicujus appellationem ab aliquo dissensisse! Quis nescit vix ullas esse quæ non permulta habeant nomina, de quibus celeberrimi quique Botanici quotidie inter se dissentiunt? Vereor, ne qui advertent te hoc crimen ita urgere, non sine causa dictum putent te de quibuslibet *scientiis audacissimè sed & imperitissimè loqui solere*. Qui autem insuper scient quantas turbas excitaris ob unicum illud verbum *ens per accidens*, quod idem Regius in quadam Thesi, modo à Scholarum usu nonnihil diverso usurparat; quomodo indè sumpseris statim occasionem Theses acerbissimas in illum scribendi, easque per triduum venti-

ventilandi; & quomodo istud verbum in ipso earum titulo notare, ac tanquam hæreticum ex S. S. Facultatis Theologicæ auctoritate condemnare volueris, quamvis nihil planè in eo esset mali, sed contrà, ut ipse optimè in sua ad illas tuas theses responsione explicuit, eo usus esset ad majorem sibi gratiam apud Theologos conciliandam, non dubitabunt quin eodem modo, si vel minimum aliquod verbulum ex meis scriptis posses arrodere, illud hîc in limine ostentasses, ad fidem aliquam reliquis tuis dictis faciendam. (vel saltem infrà id protulisses in quinto capite secundæ sectionis, in quo integro de illa re disseris, & tamen nullum profers.) Quod prolixe hîc moneo, ut scias, nullam à prudente lectore habitum iri rationem maledictorum quæ in me conjecisti, nisi viderit illa vel priùs vel eodem illo in loco in quo scripta sunt, aliquo saltem verisimili argumento esse probata: Notum est enim te ne levissimas quidem rationes omittere, cùm potes aliquas afferre.

Ita quòd epistolam meam ad R. P. Dinet scurrilem & mendacem appelles, omnes pro convitio numerabunt, quia nullibi ejus mendacia, nec ejus scurrilitatem ostendis; & cùm in aliis omnibus meis scriptis, tum præcipuè in illa epistola, quam ad virum magnæ auctoritatis & mihi valde reverendum scribebam, maximè serius & verax esse laboravi.

Magnam autem invidiam putas in me concitare quòd in ipsa posuerim, nullius quæstionis solutionem ope principiorum Peripateticæ Philosophiæ peculiarium datam unquam fuisse, quam non possim demonstrare esse illegitimam & falsam: Sed hîc desidero prudentiam tuam; prodis enim causam quam defendis, & mea verba confirmas, cùm nullam talem solutionem quæ à me falsitatis argui non possit, exhibeas, sed tantùm pro omni refutatione, me tenebrionem & stultum voces: Quia satis homines sciunt te semper in aliis provocandis, & in quæstionibus proponendis quàm maximè fuisse liberalem. (Ita etiam infrà p. 88, eadem mea verba iterum refers & solis convitiis refutas.) Atque hinc profectò detegent minùs docti paupertatem Philosophiæ vulgaris: quamvis enim eam fortasse aliàs sæpe audiverint à multis contemni; quia tamen ipsam ut divinarum & humanarum rerum cognitionem, aliarumque omnium scientiarum fundamentum, tu & tui similes venditatis, nunquam haud dubiè suspicati sunt eam usque adeò esse infelicem, ut ne unius quidem rei certam cognitionem contineat; Sed nunc quis dubitet, si quam contineret, quin vel à te hoc in loco, vel jam ante ab aliquo ex Patribus Societatis J E S U, ad quorum Superiorem verba quæ citâsti scripta sunt, & quos nôsti esse doctissimos, sed qui tamen hac de re hactenus silent, fuisset

bb pro-

prolata? quantum autem ad doctiores, jam dudum omnes satis sciunt nullam planè demonstrationem principiis Peripateticæ Philosophiæ peculiaribus posse superstrui; Et quia videbunt me nihil aliud ibi jactasse, nisi tantùm quòd si quæ ratiocinatio principiis Aristotelis innixa pro vera demonstratione venditetur, ego sim ejus vitium ostensurus, nullam sanè in me nimiam arrogantiam reprehendent, nec dubitabunt quin perfacilè id quod ibi pollicitus sum, possim præstare: Quæstionis enim solutio non in sola conclusione consistit, sed maximè etiam in præmissis, ex quibus nisi conclusio benè deducatur, etsi casu vera esse possit, solutio erit nihilominus illegitima & falsa.

Dicis postea in eadem pag. 8. me *audere meam Philosophiam partim otiosis quibusdam hominibus nullius studii, nullius eruditionis, partim viris quibusdam politicis obtrudere.* Addisque pag. 9. me *aliàs damâ timidiorem & in solis lustri mei tenebris animosum, nuper steriles & abortivas nugas meas, velut veram & meram Philosophiam, per Medicum quendam in novam aliquam, sed tamen non incelebrem Academiam, explosâ scilicet omni antiquâ Philosophiâ, introducere seriò laborasse.* Ac deinde in Medicum illum excurris ut ei nomenclaturam herbæ, de qua paulò ante loquutus sum, exprobres. Tandemque de me sic concludis. *Lepidi hujus hominis, & ad risum usque inepti Philosophiam, in gratiam juventutis (quæ ignara non esse debet istorum certaminum quibus Aristoteles suus petitur) imò aliorum (quibus mendacissimus homo imponere & fumos vendere laborat), paucis detegere decretum est.* Ad quæ tantùm respondeo, te valde errare, si putes me ullis unquam meas de Philosophia cogitationes obtrusisse. *Novimus*, inquis pag. 12, *quæ vis agilium manuum adulantisque linguæ blanditiis insit.* Tu scilicet nôsse potes, quia concionaris & doces; ego autem ruri habito, & quantum possum me ab hominum turba semoveo, nullius unquam auribus insidias feci, nullos unquam discipulos habui, nullos quæsivi, sed potiùs fugi; Quin & Regius jam dudum erat Professor factus, & ea docebat quæ dicis me per illum in Academiam vestram introducere voluisse, antequam ipsum unquam fuissem alloquutus, atque ideo si quid à me habebat, totum id ex scriptis meis antea vulgatis eduxerat; idque vi ingenii singulari, neque enim in illis Philosophiam explicui, sed nonnulla tantùm ejus specimina proposui, ut quisque ex iis posset judicare, utrum è re sua esset, reliqua mea cogitata cognoscere; Utque hoc pacto si nullis prodesse possem, nemini saltem nocerem, & de omnibus benè mererer. (Ut videre est in pag. 5 & 6 dissertationis de Methodo, & in fine epistolæ ad P. Dinet.) Ac certè hactenus ista specimina tot & talium virorum gratiam mihi conciliarunt,

ciliarunt, ut eorum me non debeat pœnitere. Quæ accurate hîc moneo ut sciâs nullam aliam esse viam ad opiniones meas impugnandas, quàm si illæ in scriptis jam à me editis examinentur, ostendaturque aliquid in iis contineri, quod sit malum vel falsum. Nullus hîc captioni vel fraudi est locus, scripta ista in hominum manibus versantur, potest ea quilibet otiosè examinare, atque reprehendere. Sed si quis fingat alia in iis contineri quàm revera contineantur, vel ipsis prætermissis ineptas aliquas opiniones nullibi à me scriptas mihi velit tribuere, nemo non facilè animadvertet illum calumniari.

Antequam verò, ut ais pag. 10, *per certa capita ordine nova & superbissima Philosophiæ mysteria proponas, illius Architectum indicare debes.* Quod admodum probo, cùm enim ego in epistola ad P. Dinet. pag. 177, tuas dotes breviter descripserim, optimo jure par pari refers, & sanè perlibenter audiam mea vitia hîc recenseri, ut si quæ fortè amici mihi dissimulant, vel propter benevolentiam non vident, ea ex te addiscam, in meam emendationem: Convitia enim quæ jam præmisisti, me certum faciunt te nulla ex iis, quæ scies, per gratiam esse omissurum.

Sic ergo incipis. *Nomen illi ad tempus silentio pressum, & ab eo ipso indicatum est* Renato des Cartes: *patria illi est Gallia, orbis Europæi sidus. Si aliorum titulis fides adhibenda, nobilissimus aut saltem nobilis est. Natalium hanc prærogativam, quæ pessimis ac fatuis etiam nascendi sorte contingere potest non invideo.* Huc usque nihil affers ex quo deterior videri possim: Quamvis enim pessimi & fatui ex optimis quibusque nascantur, non tamen indè, ut puto, vis inferre minùs benè esse sentiendum de eo qui honestos habuit parentes, quàm de eo qui fortè ex cacula in gurgustio est natus, & inter exercituum meretrices & lixas prima suæ pietatis aliarumque virtutum didicit rudimenta.

Pergis autem sic. *Emolumenta ejus* (nobilitatis) *videbimus, ubi filium legitimum genuerit, illi enim quorum hactenus pater perhibetur subsequentibus annis infelices nobilitatis paternæ testes futuri sunt.* Quorum verborum nullus est sensus, neque enim filiis illegitimis quicquam solet detrahere nobilitas patris: Et sanè si quos tales haberem, non negarem; nuper enim juvenis fui, & nunc adhuc homo sum, nec unquam castitatis votum feci, nec sanctus præ cæteris volui videri; Sed cùm revera nullos habeam, nihil ex tua ista phrasi potest intelligi nisi tantùm quòd sim cælebs; Nec miror te, qui de Clericis dicere soles esse miraculum, si castitatem servent in cœlibatu, noluisse me fingere illis sanctiorem.

Sed reliqua videamus *Internas dotes*, inquis, *si iis tenebras non laboraret*

offundere, prædicaremus ipsi. Ingeniosum enim quis eum esse neget? nec tamen Deus quis (nisi aliquis Iovem omnigenæ libidinis architectum cogitet) habendus est, quemadmodum cæci ejus sectatores imperitis persuadere student. Ingeniosi quoque seu subdoli, nec minùs vesani ac furiosi fuerunt, Epicurus, Marcion, Aphon, Tayanobus, Manes, Lucianus, Mahometh, David Georgius, Machiavellus, Iulius Cæsar Vaninus, Campanella, Godefridus de Valle, Martinus Seidelius Silesius, Franciscus Davidis, Faustus Socinus, Anselmus Parmensis, D. Faustus, Henr. Cornelius Agrippa, R. Lipman Mulhusinus, Ioannes Torrentius, quamvis vulgaris & illiteratus pictor, aliique sine numero, omnes ἄνδρες ὑπόδολοὶ & πονηρῦ κόμματος. Non unum ingenium quem ad unguem perfectum reddit; sæpe enim malè habitat. Ex quibus omnibus nihil video elici posse, nisi quòd fatearis me non esse planè ingenio distitutum, & aliquos esse qui me non contemnant, quod nimis invidioso nomine exprimis, fingendo illos me facere apud alios Deum: nec examino an esse *subdolum & ingeniosum* idem sint; nec an solum ingenium quem ad unguem perfectum reddat: satìs est quòd non etiam reddat magìs imperfectum, ut, opinor, concedes.

Hæc verò adhuc subjungis pag. 11. *Cæterum quâ occasione vir noster ingeniosus philosophari inceperit liquidò affirmare non possum. Conjecturæ probabili si locus dandus sit, dicerem sub Ignatii Loyolæ sidere natum esse: ut hic enim superstitiosæ sectæ molitus est fundamenta, postquam contusis membris de murali aut navali in bello corona indipiscendæ desperaret: ita noster post militiæ non longæ tyrocinia, desperans Mareschalli aut Legati imperium, fultus qualiscunque matheseos præsidio, novam philosophiam, ut novum ad gloriam iter meditari cœpit. Ex superstitione trophæum erigere dubio procul studuisset, nisi infirmitatis suæ conscius, vir fibulæ aut cuculli impatiens, indomitam libidinem proditricem hypocriseos aliquando metuisset.* Quæ cùm fatearis esse tantùm conjecturas tuas, hoc est, esse omne pessimum quod de me fingere potuisti, nihil indè inferri potest, nisi te non esse admodum felicem Pictorem nec Poëtam: Sumptâ enim libertate quidlibet pro arbitrio imaginandi, certè longè alia & ad institutum tuum aptiora excogitare debuisses.

Sed tandem pag. 12, transis ad eos, quos vocas Philosophiæ meæ sectatores, utque dicas me videri velle aliquos habere, uteris hac phrasi pereleganti. *Auctor ejus* (Philosophiæ) *videri vult quosdam decepisse, & ad deliriorum ἀχερόπολιν pertraxisse.* Quippe non satìs esset convitii si tantùm diceres illos decipi & insanire qui aliquas ex meis opinionibus probant, sed, ut magìs credatur, fingis me ipsum id jactare: Ac deinde in illos inveheris: Sed quià nullam adhuc Philosophiam edidi quæ habere possit sectatores, & iis qui ex speciminibus à me editis de illa quam promisi non malè

ſperant, ſunt tales ut meâ defenſione non egeant, nihil de illis dicam. (*Notet, quæſo, lector hæc initia ſcripta eſſe cùm nondum ſuſpicarer Philoſophiam Carteſianam ſub alio quàm Voetii nomine prodituram; poſtea verò non fuiſſe mutata, quia, ut ſatis infrà oſtendetur, ipſa nihilominus eſt Voetio tribuenda.*)

Rogo tantùm ut conſideres quidnam in hac ſcripti tui parte, in qua me depingere, ac ſi non omnia, certè præcipua mea vitia enumerare ſtuduiſti, quæque hîc tota exſcripta eſt, contineatur, ex quo prudens lector poſſit judicare, illa epitheta quibus paulò ante viderat me à te ornari perſonæ meæ convenire: Nempe in vitia mea inquirendo nihil aliud inveniſti, niſi quòd ſim natione Gallus, ex honeſtis parentibus natus, non planè ingenio deſtitutus, quodque vivam cælebs, & fultus qualiſcunque Matheſeos præſidio novam mediter Philoſophiam, de qua jam aliqui non malè ſperant. Nominas autem ne ſcurram, tenebrionem, ſtultum, damâ timidiorem, ad riſum uſque ineptum, mendaciſſimum, fumivendulum. Et cùm hæc omnia in duabus primis paginis, in quibus de me agere cœpiſti, habeantur, veriſimile eſt adhuc plura & fortè indigniora in ſequentibus repertum iri. Quæ ſi effutita eſſent ab ebrioſa muliere, vel ab irato Caupone, riderentur; Sed cùm ſcripta, & typis mandata ſint à Theologo, Eccleſiæ ſuæ Paſtore, qui religioſiſſimus & pientiſſimus vult videri, quique aliis præeſſe deberet exemplo, non dicam manſuetudinis, humilitatis, patientiæ, charitatis, ne fortè faſtidias iſtas veteris Eccleſiæ virtutes, ſed ſaltem moderationis, clementiæ, gravitatis, non video quâ ratione poſſint excuſari.

Etſi enim Philoſophia, in quam inveheris, mala eſſet, quod nullibi adhuc oſtendiſti, nec unquam oſtendes; quæ tamen tanta in illa perverſitas fingi poteſt, ut ideo ejus auctor atrociſſimis convitiis debeat proſcindi? Philoſophia quæ à me aliiſque omnibus ejus ſtudioſis quæri ſolet, nihil aliud eſt quàm cognitio earum veritatum, quæ naturali lumine percipi poſſunt, & humanis uſibus prodeſſe: adeò, ut nullum ſtudium honeſtius, nullum homine dignius, nullumque etiam in hac vita utilius eſſe poſſit. Philoſophia autem illa vulgaris, quæ in ſcholis & Academiis docetur, eſt tantùm congeries quædam opinionum, maxima ex parte dubiarum, ut ex continuis diſputationibus, quibus exagitari ſolent, apparet; atque inutilium, ut longa experientia jam docuit; nemo enim unquam ex materia prima, formis ſubſtantialibus, qualitatibus occultis, & talibus aliquid in uſum ſuum convertit. Quapropter nullo modo rationi conſentaneum eſt, ut ii qui opiniones iſtas, quas ipſimet fatentur eſſe incertas, didicerunt, alios odio habeant, quia certiores invenire conantur. Odio-

sum quidem est circa religionem aliquid velle innovare; quia cùm quisque illam, quam amplectitur, dicat se credere institutam esse à Deo, qui errare non potest, nihil ex consequenti credit in ea posse novari, quod non sit malum; Sed circa Philosophiam, quam ultro fatentur omnes nondum ab hominibus satìs sciri, ac multis egregiis inventis augeri posse, nihil laudabilius est, quàm esse Novatorem. Dices fortasse te non illos quidem vituperare, qui aliquid veri in Philosophia invenerunt, sed me nihil tale invenisse; quod tamen, ut spero, nunquam probabis. Sed esto, nihil invenerim, an ideo conviciis potiùs, quàm veniâ & amicâ admonitione, dignus eram? Crede mihi, Domine Voeti, nihil hîc aliud prudens lector judicabit, quàm te, dum hæc scriberes, tanto maledicendi studio incensum fuisse, ut neque quid te deceret, neque quid verum aut verisimile esset, consideraris.

De factis Voetii, ex quibus ejus virtutes primùm nôsse cœpi.

PARS SECUNDA.

QUia verò non solent homines ita in alios invehi sine causa, ne quam fortè culpâ meâ videar tibi dedisse, omnia, quæ mihi tecum hactenus intercesserunt, breviter commemorabo. Nunquam te, quod sciam, sum alloquutus, nec dum mihi facie es notus, ac de te non magìs cogitabam, quàm de iis qui nondum sunt nati, cùm primùm mihi nunciatum est, te solere inter Atheos me numerare; professoremque De Roy, quem norant homines multa docere, quæ cum opinionibus meis conveniebant, iniquissimis machinationibus à te impugnari. Hoc verò me impulit, ut de rei veritate diligentiùs, & quidnam hominis esses, quid te ad hoc moveret, inquirerem. Sed quantum ad rem, non dubia erat; Theses tuæ in Regium jam exstabant, & egregium in novam Philosophiam judicium brevi postea fuit editum. Quantum autem ad mores, audiebam te esse admodum diligentem & assiduum in muniis omnibus Ministerii ac Professionis tuæ obeundis; te sæpius concionari, sæpius docere, sæpius disputare, quàm reliquos tuos collegas; supercilio etiam, voce, gestu majorem pietatem præ te ferre; tantoque videri zelo ardere pro veritate ac puritate religionis tuæ tuenda, ut non modò levissima quæque vitia, præsertim potentiorum, sed ea etiam, quæ à multis pro vitiis non habentur, summa cum severitate reprehenderes, & in omnes à te dissentientes vehementissimè disputares, ac declamares. Quæ

me

me ſanè impuliſſent, ad te tanquam unum ex Prophetis aut Apoſtolis ſuſpiciendum, ſi nulla mihi dubitatio remanſiſſet ex eo, quòd ſcirem me à te injuſtiſſimè inter Atheos numerari. Sed quia interdum etiam viri boni, malè ab aliis perſuaſi, vel non ſatìs prudenter judicantes, falli poſſunt, unum è duobus neceſſarium eſſe putabam, ut vel eſſes reverà ſanctiſſimus, etſi fortè non ſatìs prudens; vel (ignoſce nullum mitius verbum ad rei veritatem exprimendam invenienti) hypocrita: Neque enim cum iſtis dotibus, quas in te eſſe audiebam, mediocritatem ullam in virtutibus aut vitiis conſiſtere poſſe judicabam. Utrum autem è duobus illis verum eſſet, evidentiùs poſtea perſpexi ex iis, quæ in Regium molitus es. Scivi enim quo pacto, cùm primùm Academiæ Rector fuiſti, ſubitò majorem quàm ante amicitiam cùm illo colueris, & effeceris ut ei, quoties vellet, publicas diſputationes habere liceret, quod nunquam antea licuerat niſi ſpeciali facultate à magiſtratu impetrata: quia nempe, ut fit, duo ejus Collegæ, Phyſicus & Medicus, dolebant eum multa docere à ſuis diverſa, &, ne quid iis auctoritatis per iſtas diſputationes accederet, verebantur. Scivi etiam, quo pacto ille pro magno beneficio id habens, uſque adeò te coluerit, ut Theſes omnes, quas illo tempore diſputandas propoſuit, eas ſcilicet in quibus integram Phyſiologiam ſuam complexus eſt, tibi, antequam Typis mandarentur, legendas, examinandas emendandaſque tradiderit. Neque hoc potes inficiari; paucula enim, quæ tibi minùs placebant, manu propriâ notaſti, eaque ille omnia, ut voluiſti, mutavit; & non dubito quin nunc adhuc ſcriptum tuum inter ejus adverſaria ſervetur. Sed ſanè mihi valde fuit mirum, quòd cùm nuper hoc ipſum & alia nonnulla; quæ meliùs ſcire debet quàm cæteri, ab illo quæſiviſſem, nihil aliud reſponderit, quàm ſe non poſſe mecum agere de iſtis rebus. Cujus reſponſi ab alio amico rationem quærens, audivi Regio antea dictum eſſe, aliquem è magiſtratu ei culpæ imputare, quod ego nonnulla de te in Epiſt. ad P. Dinet ſcripſiſſem, quæ vix ab alio videbar diſcere potuiſſe. Quod verum eſſe nequaquam poſſem ſuſpicari; quis enim credat tantum tibi eſſe poteſtatem in ea urbe, in qua es peregrinus, ut quemcunque vis, etiam ex antiquis civibus, & honeſtis parentibus natis, publicè poſſis infamare, falſiſque judiciis condemnare; illi autem, quem ſic læſiſti, ne injuriarum quidem à te acceptarum, non dicam publicè queri, ſed privatim amico ſuo, hiſtoriam narrare permittatur? Et ſanè omnes veſtri magiſtratus qui vel aliquo alloquio vel ſaltem famâ mihi ſunt noti, tam prudentes & tam æqui amantes eſſe ſcio, ut nihil unquam tale ipſis in mentem venire potuerit. ac etiam res ipſa indicat; ab illo enim tempore ſtipen-

ſtipendium ejus pro ſecunda vice auxerunt. Sed potiùs crediderim, te per amicos id Regio dici curâſſe, ut illum, aliàs non timidum, ſed magiſtratui ſuo valde obſequentem, hoc pacto perterrefaceres, & impedires, ne plura, quorum tibi conſcius es, mihi narraret.

Scivi præterea, quomodo, poſtquam ita omnem Regii Phyſiologiam Theſibus ejus comprehenſam examinaſſes & non improbaſſes, ille quaſdam alias Theſes fecit, in quibus cùm nihil ullius momenti contineretur, quod non jam ante in iis quas videras poſuiſſet, ideoque non operæ pretium eſſe judicâſſet eas tibi, antequam ederentur, oſtendere, tu ſtatim ex verbulo, quod in iis inveniſti, ab uſu ſcholarum nonnihil remoto, quod nempe hominem ratione partium, quarum una ſine alia eſſe poteſt, ens per accidens dixiſſet, occaſionem cœpiſti eum palam impugnandi. Quomodo, antequam illæ ultimæ ejus Theſes publicè diſputarentur, monitus fuerit à quibuſdam ex ſuis auditoribus, tuos minari ſe plauſibus diſputationem turbaturos; Ideóque ille te convenerit, monueritque, ac rogarit ut quoniam eras Academiæ Rector illas turbas auctoritate tuâ impedires. Quomodo tunc, etiamſi ejus Theſes vidiſſes, nondum tamen illi ſignificâris quicquam in iis contineri, quod tibi diſpliceret. Quomodo in illa diſputatione Theſis de ente per accidens fuerit agitata, & poſt aliquid ſilentii, ut ſcilicet proponens rationes ſuas exponeret, intempeſtivis ſtrepitibus auditorium fuerit repletum. Quomodo tu Rector ibi aſtans, immotus, non aliter,

Quàm ſi dura ſilex aut ſtet Marpeſia cautes,

nec voce, nec geſtu, nec vultu ſtrepitus iſtos compeſcere conatus ſis. Quod tamen miror; quantumvis enim tibi grati eſſent, officii tamen tui erat contrarium ſimulare; nec video cur tam immotus tunc fueris, niſi quia ſciebas illos à quibus fiebant vel minimis nutibus tuis eſſe obſequuturos. Quomodo, cùm poſtea Regius intellexit te dicere verbum illud de ente per accidens in Theologiam impingere, domum tuam iverit, ibique tibi affirmârit ſe paratum eſſe illud ex arbitrio tuo emendare, ac publicè profiteri ſe, uti res erat, & clarè poſtea in ſua ad tuas Theſes reſponſione oſtendit, nihil adverſus veſtram religionem verbo illo tentaſſe. Quod idem etiam coram aliis Theologis, tuis Collegis, eſt profeſſus. Quomodo nihilominus ſtatim poſtea theſes in illum per triduum diſputandas conſcripſeris, & in ipſo earum titulo verbum illud de ente per accidens, tanquam à S S. facultate Theologica hæreſeos damnatum, oſtentare volueris; In Theſibus autem impugnâris tantùm Regii opiniones de formis ſubſtantialibus, de motu terræ, de ſanguinis circulatione, & talibus quæ ad Phyſicam & Medicinam, non autem ullo modo ad tuam

Theolo-

Theologiam pertinebant; & quas tamen priùs non reprehenderas, cùm ille tibi suas Theses, in quibus de iis agebat, legendas dederat & emendandas. Quomodo etiam carmen à studioso nescio quo in laudem tuarum Thesium fieri vel curaveris, vel certè permiseris, idque te præsente fuerit in Academia distributum: In quo carmine Regius expresse designabatur hoc verbo, *ô Regium factum* &c. atque indignissimis conviciis proscindebatur. Denique scivi reliqua omnia, quæ jam in epistola ad P. Dinet enarravi. Ex quibus fateor me nullam eximiam pietatem in te deprehendere potuisse. Neque enim dubium est, quin vel amicitiam erga Regium initio simulâris, ut illum tantò faciliùs postea incautum & nihil à te metuentem circumvenires; vel certè, si fuit vera, quin illam violâris, cùm primùm putasti te habere aliquam occasionem ipsi nocendi. Quorum utrumvis est odiosum. Neque hîc ullum pietatis zelum potes prætendere, quo te excuses. Etsi enim quantumvis graves errores commisisset (quos nullos commiserat); quæ pietas, quæ charitas Christiana, quis zelus impellebat te ad illum, cùm ultro emendationem, qualemcunque velles, promittebat, non audiendum, & ipsum interim contra omne jus, & fas, & decorum, publicis Disputationibus per triduum deridendum? Ut nempe, si res, ut sperabas, successisset, ille suâ Professione ac bonâ fama, sine ulla sua culpa, per solam calumniam tuam privaretur. An, quæso, illa est in vestra Academia Rectoris potestas, ut ei liceat inscio Magistatu Theses, de ea facultate, quam non profitetur, publicè defendere, atque ibi quemcunque voluerit ex suis Collegis infamare, atque præterea etiam judicium sub nomine totius Academiæ publicè edere ad ejus doctrinam condemnandam? Dices procul dubiò Magistratum jussisse ut sententiam vestram de Regii doctrina diceretis. Sed non ideo jussit, nec voluit, ut illam, tanquam si legitimum fuisset judicium, vulgaretis. Quod voluit, optimum fuit, nempe ut, quandoquidem de Regii doctrina querebamini, vestras omnes in illum rationes proferretis, ut Regius deinde ad ipsas responderet, ac postea, utraque parte audita, ut par erat, ipse Magistratus judicaret. Quod autem tu fecisti, excusari non potest. Nullas rationes ullius momenti attulisti, nullas habuisti, & nihilominus Collegam tuum, inauditum, in quem tibi nihil erat juris, non dubitasti condemnare: Cùm tamen, ut scias, in hac causa, in qua de nova Philosophia quæstio est, neque tu, neque ulli alii ex iis, qui vel veterem Philosophiam docent, vel aliquas alias scientias ei annexas, quales sunt Theologia Scholastica & Medicina, judices idonei esse possitis, sed tantùm vel accusatores vel rei. Putat Regius se opiniones in Philosophia vulgaribus veriores ha-

bere, vos, qui illas discere non vultis, nec fortè etiam potestis, id negatis. Utris credendum? Non vobis profectò, nec Regio; sed illis tantùm, qui neutri parti addicti, utriusque rationes audiverint & examinârint. Quod verò omnium maximè est mirum, in tuo illo judicio posuisti, *vos rejicere novam istam Philosophiam* (meam scilicet, & Regii) *propterea quòd ex ea variæ, falsæ & absurdæ opiniones consequantur, pugnantes cum orthodoxa Theologia*; Et tamen nullas tales consequentias afferre potuisti, quamvis in Senatu vestro Academico unus è juris Professoribus, qui judicio isti repugnabat, cùm illud ibi proposuisti, eas expressè à te petierit; Sed contra Regius solidissimè in sua ad tuas Theses responsione probaverat, opiniones suas Philosophicas meliùs, quàm vulgo receptas, cum Theologia convenire. Quæ omnia cùm mihi nota essent, atque etiam longè plura, neque enim hîc possum cuncta recensere, molestè ferre non debes, quod eorum partem obiter in quadam epistola, quæ tunc fortè erat sub prælo, expresserim; nihil enim mitiùs agere potui ad ea, quæ in me feceras, refutanda. Nec sanè in illa epistola, quam scribebam ad unum ex patribus Societatis JESU, quos tu nunquam sine adjuncto aliquo convitio soles nominare, me tibi blandiri decuisset. Præter hoc autem nihil unquam in te vel feci vel tentavi, ex quo mihi irasci potueris, atque ideo acerbitas styli, quâ hîc in me uteris, nulli merito meo tribui potest. Sed fortè aliæ ejus sunt causæ, quas ex lectione sequentium agnoscemus.

De Philosophia Cartesiana capite primo & secundo.

PARS TERTIA.

INitio primi capitis ais, meæ Philosophiæ omnes capaces non esse, sicque de me loqueris pag. 14 & 15. *ut candidus & à fallendi studio alienissimus videatur, revera autem omnia errata infelicibus discipulis hebetique eorum ingenio imputare possit; in ipso philosophia vestibulo omnia ingenia mysteriorum suorum capacia non esse, gravi vultu & oratione, quo vir quantivis pretii habeatur, pronunciat.* Ubi à te peto, quandonam me ista gravi vultu pronunciantem audiveris; ut enim jam monui, non concionor, nec doceo. Nempe id habes ex meis scriptis; citas enim Resp. quartas ad Med. pag. 289 edit. Elz. ubi dixi, *ea quæ in prima Meditatione ac reliquis* (quinque scilicet Meditationibus) *continentur, ad omnium captum non esse accommodata.* Verùm hæc citatio non pro te est, sed contra te; cùm enim id scripserim peculiariter de illis Meditationibus, quæ tantùm perexiguam & omnium difficil-

difficillimam Philosophiæ partem continent, inferre potiùs debuisses, non idem de tota esse putandum. Sed fateor tamen perlibenter, non omnes ejus esse capaces, hocque non ideo nullibi scripsi, quòd verum non sit, sed quia fuisset superfluum. Quæ enim scientia, quæ disciplina, quæ ars tam facilis, ut ejus omnes sint capaces? Quid autem indè infers? Nempe me velle omnia Philosophiæ meæ errata infelicibus discipulis tribuere. Sed omnes sciunt me nihil unquam de Philosophia tradidisse, nisi in scriptis publicè editis. An ergo etiam scriptorum meorum errata discipulis tribuentur?

Pag. 17 progrederis ad *criteria*, *secundùm quæ in nova*, ut ais, *superbiæ scholâ ingenia censentur.* Dicisque, *ea esse potissimùm quinque*, *hoc*, *& quatuor subsequentibus capitibus ordine pensitanda.* Deinde pag. 18, primum ais esse, *si possit*, futurus, scilicet discipulus, *omnium*, *quæ ab aliis didicit*, *oblivisci.* Quæ verba curâsti aliis typis excudi, ut ex meis scriptis desumpta videantur, nempe ex pag. 16 & 17 Dissertationis de Methodo, & ex pag. 32 responsionis ad septimas objectiones, & etiam ibidem ex paginis 7, 21, 23, & 24, quia ista omnia loca paulò antè citaveras. Atqui cùm in iis omnibus nullum verbum habeatur de oblivione, sed tantùm de præjudiciis tollendis, ut neque ullo alio in loco ex meis scriptis, hinc lector facilè agnoscet, quanta fides citationibus tuis sit adhibenda. Longè enim aliud est præjudicia, sive opiniones temerè ante receptas, deponere, hoc est desinere iis assensum præbere, quòd à voluntate nostra tantùm pendet, atque omnino requiritur ad prima Philosophiæ fundamenta jacienda; & aliud, eorum oblivisci, quod ferè nunquam est in nostra potestate. Sed cùm primæ Theses, quas unquam in tua Academia edideris, egerint de præjudiciis, & multis aliis in locis ea rejicienda esse confessus sis, non decuisset me à te reprehendi, quòd id scripsissem; & ideo aliud quid mihi affingere maluisti, quod uberiorem criminandi materiam suppeditaret.

Quæ reliqua in hoc capite habes, non sunt relatu digna, neque aliud probant, quàm te, ut fide & probitate, ita etiam prudentiâ & logicâ tuâ naturali non satis uti, cùm homini, quem priùs dixisti esse ingeniosum, ineptias affingas, quæ de eo credi non possint; Ut etiam quòd pag. 22 referas verba Epistolæ Apostoli Judæ v. 10 *de iis qui calumniantur ea quæ ignorant.* nemo enim videns, quo pacto in Philosophiam meam inveharis, non statim illa in te retorquebit; quia cùm illam nunquam videris, utpote quam nondum vulgavi, scire ipsam planè non potes.

In secundo capite pag. 27, proponis secundam legem, in quam ais

meos discipulos, quos vocas deliriorum mystas, jurare, Hanc scilicet: Cum libris nullum unquam nobis futurum commercium. Sed in quibus tabulis scriptam illam inveneris, à quo audiveris, unde eduxeris, nusquam ostendis, nec potes. Neque haud dubiè negligeres probationes tuas afferre, si quas haberes; hîc enim & in pagina sequenti duo loca refers ex meis scriptis, sed nihil ad rem facientia, & ipsorum etiam sensum pervertis. Primus est ex pag. 163 epist. ad P. Dinet, ubi dixi, *non potuisse nimis diu id exspectari ab homine nondum sene, quod ab aliis in multis saculis non est præstitum.* Tu verò de me sic quæris, *an sibi persuadet*, hominem nondum senem, *ut de se ipso loquitur in Epistola ad Dinetum pag.* 193, *omnium rerum naturalium exactam & minimè fallacem experientiam habere posse?* tanquam si ex eo, quod dixerim *hominum nondum senem*, reliqua quoque mihi sint tribuenda. Quo artificio facilè etiam potuisses tuam legem ex meis scriptis educere, si, exempli causâ, quia in eadem epistola *Auctorum libros* nominavi, dixisses, *Cum Auctorum libris*, ut ipse de iis loquitur in Epistola ad Dinetum pag. 200, *nullum unquam futurum nobis commercium.*

Non meliori fide vel magìs appositè in pagina sequenti locum refers, in quo dixi, *me quandam excoluisse Methodum* ad quaslibet difficultates in scientiis resolvendas: Cùm ais: *haud magìs potest* quaslibet difficultates in scientiis resolvere (*ut omnium Thrasonum ineptissimus Renatus de se ipso gloriatur in Epist. Ded. Medit. pag.* 5. *Ed. Elz.*) Tanquam si idem esset Methodum excolere ad aliquid præstandum, & jactare se illud omnino præstare posse.

De usu librorum & Voetii doctrina:

PARS QUARTA.

SI autem scire voluisses, quid de libris reverà sentirem, legere poteras paginam septimam dissertationis de Methodo, in qua expressè dixi, nos eundem ex bonorum librorum lectione fructum percipere, atque ex colloquio magnorum virorum, qui eos composuerunt; ac fortè etiam aliquantò majorem; propterea quod non quascunque obvias, ut in familiari colloquio, sed selectiores tantùm cogitationes suas scriptis solent exprimere. Unde etiam fortè aliquid in usum tuum potuisses convertere, si ex adverso considerasses malorum librorum nimis frequentem lectionem, non minùs quàm malorum hominum consortium, noxiam esse. Nam quantum colligo ex tuis scriptis tria præcipuè genera librorum soles evolvere,

evolvere, quæ hinc cognovisses non nisi admodum parcè ac cautè esse attingenda. Primum est improborum & nugacium; quos simul jungo: vix enim ullus est planè nugax sine aliqua mistura improbitatis. Nullus autem ab Atheo, vel Libertino, vel nugatore Cabalista, vel Mago, aliove impostore scriptus unquam fuit, quem non videri velis perlegisse. Atque id de quibusdam rectè ostendis; integra enim eorum argumenta scriptis tuis intermisces. Secundum est contentiosorum, quorum sæpe Auctores ob studia partium se mutuò convitiis lacerare pietatem putant. Hujusque generis tam multos citare soles, ut, si vel quartam eorum partem legisti, præcipuum tempus vitæ tuæ inter jurgia & rixas insumere debueris. Non quidem affirmo omnes ejusmodi libros malos esse; qui enim veritatem propugnant, & non nisi in vitia invehuntur, sunt laudandi; sed tamen puto non nimium esse legendos, quoniam ea est naturæ nostræ infirmitas, ut multi sæpe ipsa vitiorum prohibitione ad illa amanda incitentur. Non etiam dico Theologis aliisve nunquam utile esse malos libros videre, cùm scilicet eorum officium est illos refutare, vel emendare; Sed hoc non nisi rarò usu venit. Atque ut nemo unquam homines peste laborantes animi tantum causa invisit; sic, ad solam multæ lectionis famam aucupandam, nullus vir pius malos libros solet lectitare; sunt enim profectò contagiosi. Quin & hoc ipsum in me jam experior; cùm enim ad hanc scribendam epistolam necesse fuerit, ut aliqua ex tuis scriptis evolverem, scabrities quædam stylo meo indè accessit, quam vix possum emendare; Atque hoc nomine veniam peto, quòd hîc aliquantò duriùs loquar, quàm mea ferat consuetudo. Tertium librorum genus est locorum communium, commentariorum, compendiorum, indicum, & talium, qui ex variis aliorum auctorum sententiis conflati sunt, quosque etiamsi non malos putem, nec planè contemnendos, nullum tamen alium eorum usum admitto, quàm ut juvent ad ea interdum in memoriam revocanda, quæ antea didicimus à libris primariis, ex quibus sunt exscripti. Nam sanè qui fontibus neglectis ad rivulos istos tantùm accedunt, non nisi turbidas aquas ex ipsis hauriunt, nec ullam veram eruditionem consequuntur. Quidquid enim præcipui est in scriptis præstantium ingeniorum, non in hac aut illa sententia, quæ possit exscribi, continetur; sed ex integro corpore orationis exsurgit; neque id statim ex prima lectione, sed paulatim ex frequenti & sæpius iterata, non advertentes addiscimus, & tanquam in proprium succum convertimus. Te autem in locis communibus, & commentariis, & lexicis, talibusque evolvendis esse valde exercitatum, manifestum est ex tuis scriptis, in quibus sæpissime illos citas.

 Sed

Sed non ita possum deprehendere, te cum libris illis primariis, à quibus omnis vera eruditio, quæ legendo acquiri potest, dependet, magnam consuetudinem habere. Quamvis enim eos etiam interdum in testes sumas, quia tamen utplurimum non satis appositè id facis, eosque cum aliis longè inferioris sortis absque delectu permisces, non videris illos legisse, sed tantùm ipsorum verba ex aliquo transcriptore habere. Ac præterea ut ii, qui sæpe inter odoratos pulvillos jacent, non possunt non aliquid ex eorum fragrantia retinere; sic difficile mihi videtur summorum virorum lucubrationes ab aliquo multùm legi, & tamen postea in ejus scriptis nihil simile ipsorum stylo reperiri. Sed ignosce ingenuè verum dicenti, multa legi ex scriptis tuis, atqui nullam unquam in iis reperi ratiocinationem, nullamque cogitationem, quæ non humilis esset aut vulgaris, nullam, quæ virum ingeniosum vel eruditum redoleret. Eruditum dico, non doctum: Si enim doctrinæ nomine vis omnia, quæ ex libris addiscuntur, non tam mala quàm bona contineri, te doctissimum esse lubens fatebor, video enim te fabulas de Leviathan & impias nugas nescio cujus Bonaventuræ de Periers & talia quamplurima satìs legisse. Per eruditum autem intelligo illum tantùm, qui studio & cultura ingenium moresque suos perpolivit. Talemque eruditionem, non promiscuâ quorumlibet librorum, sed solâ optimorum lectione, eâque iteratâ & frequente, itemque colloquiis eorum qui jam sunt eruditi, quando iis frui nobis licet, ac denique assiduâ virtutum contemplatione atque investigatione veritatis, comparari mihi persuadeo. At quantum ad illos, qui tantùm in locis communibus & indicibus & lexicis doctrinam quærunt, multis quidem rebus memoriam suam brevi tempore implere possunt, sed non ideo sapientiores nec meliores evadunt. Quin è contra, cùm nulla in libris istis rationum concatenatio contineatur, sed omnia vel auctoritate, vel ad summum brevibus syllogismis decidantur, qui doctrinam suam ex iis petunt, omnium scriptorum auctoritati ex æquo credere assuescunt, eorumque delectum nullum habere, nisi quatenus studia partium eos movent; atque ita paulatim ratione naturali rectè uti dediscunt, artificialemque ac sophisticam in ejus locum substituunt. Neque enim, ut scias, verus ille usus rationis, in quo omnis eruditio, omnis bona mens, omnis humana sapientia continetur, in disjunctis syllogismis consistit, sed tantùm in circumspecta & accurata complexione eorum omnium, quæ ad quæsitarum veritatum cognitionem requiruntur. Et cùm hæc vix unquam possint exprimi syllogismis, nisi multi simul nectantur, certum est eos, qui tantùm disjunctis utuntur, ferè semper aliquam partem eorum, quæ simul

spectanda

ſpectanda ſunt, omittere, ſicque aſſueſcere inconſiderantiæ, ac dediſcere bonam mentem. Cúmque interea ſe valde doctos putent, propterea quod multa ex iis, quæ ab aliis ſcripta ſunt, memoriâ tenent, & iis credunt, hinc inſulſiſſimam arrogantiam & verè pædagogicam acquirunt. Atque ſi inſuper improbis, nugacibus, & contentioſis ſcriptis legendis multum incumbant, quamvis illos natura non malos nec planè ingenio deſtitutos genuiſſet, vix poſſent tamen iſta cultura non reddi maligni, inſulſi, & importuni. Quanquam profectò fatendum eſt naturam etiam ad id plurimum conferre; genera enim illa librorum, quæ diſtinxi, ſolent eſſe inter ſe permiſta, & ſæpe apud unum eundemque auctorem, quædam mala, quædam nugacia, quædam bona & ab illo ipſo excogitata, quædam ab aliis exſcripta reperiuntur, ſed pro diverſo ingenio lectorum, tanquam apes & araneæ ex floribus, uni ſolum mel, alii ſolum venenum ex iis excerpunt: unde fit ut ſtudio literarum, qui ſunt ad bonum propenſi, meliores & ſapientiores; qui autem ad malum, deteriores & ſtultiores evadant. Illi autem ab iſtis hac nota certiſſima dignoſcuntur, quod quiſque frequentior ſit in iis libris evolvendis, in quibus plura ingenio ſuo convenientia poteſt invenire. Sed & moribus etiam quammaxime diſtant: ut enim male inſtituti arrogantes, pertinaces, & iracundi eſſe ſolent; ſic è contra verè eruditi nunquam ſuperbiunt, ſunt enim conſcii humanæ infirmitatis, & quæ ſciunt non magni æſtimant, ſed cogitant longè plura eſſe, quæ ignorant; atque ideo etiam ſunt ingenui & dociles, ſemperque parati veritates ſibi nondum cognitas addiſcere; ac denique ingenium ad varia flectere aſſueti, non poſſunt non eſſe mites, benigni & humani. Atque hi quidem cùm intelligant veram eruditionem non à ſolis libris pendere, illam etiam privatâ meditatione, vel vario negotiorum uſu, & virorum præſtantium familiaritate ſibi comparare ſatagunt, nec inter libros ſemper verſantur; unde fit, ut ab imperitis ratione doctrinæ ſuæ non ſuſpiciantur, ſed, ſi privati vivant, vel planè ignorentur, vel tantùm ut boni patresfamilias & homines non ſtulti ſpectentur, atque ita præſtantiſſima ingenia ſæpe in occulto latent. Si autem ſe civilibus negotiis immiſceant, aliis quidem prudentiores & humaniores eſſe facilè deprehenduntur; ſed hoc potiùs eorum naturæ, quàm ingenii culturæ tribui ſolet. Ac denique ſi ad aliquod docendi munus vocati ſint, niſi prudenti negligentiâ efficiant, ut ſupra collegas ſuos ſapere non videantur, vix ab eorum invidia liberi eſſe poſſunt. Qui autem valde multum ac ſemper malè ſtuduerunt, tam parum habere ſolent bonæ mentis, ut quando contingit eos ex humili familia ortos eſſe, nullumque literarum ope lucrum facere, paſſim à

plebe contemnantur, & ex nimia librorum lectione insanire putentur. Sed quando in juventute, priusquam satis nosci possent, aliquod docendi vel concionandi munus assequuti sunt, nullo negotio permagnam apud imperitos doctrinæ famam atque auctoritatem sibi cum tempore conciliant. Multum enim valet apud vulgus hoc præjudicium, quod quis à Magistratu, aliisve quorum interest, sit publicè delectus ad alios instituendos; Ac deinde ex multis ita delectis non possunt plebeii homines non existimare illos esse doctissimos, qui aliis confidentiùs ea, quæ dicunt, affirmant, & plura se scire profitentur, & denique sæpius ac prolixiùs à Collegis suis laudari solent; quæ tria ferè semper in istis male doctis advertunt. Nam primò, cùm nulla ratione sed sola auctoritate ducantur, quicquid in iis Auctoribus, quos sibi sequendos assumpserunt, inveniunt, tanquam sibi planè certum & exploratum jactant; & quia nesciunt quænam sint, quæ ab eruditis sine dedecore possunt ignorari, omniumque rerum scientiam in libris contineri sibi persuadent; omniscii videri volunt; & denique cùm ipsi non laudent, nisi quos sibi aliquo modo similes putant, ab iis vice versâ laudantur, & frequenter etiam ab aliis mediocriter eruditis, cùm nempe hi cuipiam alteri, à quo eruditione superantur, invidentes, putant se ejus famam posse minuere, si illos ei anteponant & quàm maximis laudibus extollant. Quibus de causis initio quidem à sola plebe, sed paulatim etiam à peritioribus, qui eos ipsi non nôrunt, sed aliorum testimoniis credunt, doctissimi esse supponuntur. Et quidem si quis ex eorum numero reperiatur, qui sit præ cæteris laboriosus, diligens, ardens, loquax, & Sophistarum Dialecticâ uti assuetus: qualem te esse agnosco; Quique munera docendi in Academia & concionandi in templo simul obtineat, ut facis; Qui inter concionandum, non in vulgaria plebis vitia, sed in adversarios suæ religionis, & in ea, quæ à potentioribus fiunt, assiduè invehatur, & nunc iracundis, nunc ridiculis verbis utendo, plebem suam diversimodè commoveat, ut te facere audivi; Qui frequentes in Academia Theses proponat, omnes contrariarum partium eruditos ad eas impugnandas invitet, cúmque non comparent (ut sanè nunquam, nisi velint explodi, debent comparere) magnos de illis triumphos canat: ut à te factum fuisse omnes sciunt; Qui multos edat libros, sed tali stylo, & tot Auctorum citationibus interrupto scriptos, ut, cùm à nemine sine fastidio legi possint, nemo etiam examinet an sint boni: quod tuis id plurimum contingit; Qui denique in omnes, qui vel in minimâ re ipsi repugnant, aut tantùm non applaudunt, tanquam in hostes infensissimos insurgat, eosque concionibus ac scriptis suis

ſuis quàm maximè infames reddere conetur, qua via multos de te ſilere vel etiam invitos te laudare coëgiſti: Non mirum eſt, quòd ille ad ſummam eruditionis famam ſummamque auctoritatem inter ſuos perveniat; neque, quòd illam conſervet; quamdiu ejus artes à nemine deteguntur. Sed cùm forte nimiâ potentiâ ſuâ excæcatus tam multos lædit, ut aliqui operæ pretium putent ipſas patefacere; cúmque tam inexcuſabiles errores committit, ut etiam ab illiteratis perfacilè cognoſcantur, valde mirum eſſet, ſi tandem immeritâ iſtâ ſuâ famâ & potentiâ non excideret. Etſi enim talis homo pleriſque ex auditoribus ſuis in templo, & ex diſcipulis in Academia ſit pergratus: ſi tamen ſemel animadvertant, quantum ab eo detrimenti debeant timere, ſummopere ipſum averſabuntur.

Video quidem me ab inſtituto ſermone, qui tantùm de uſu librorum fuit, magìs ac magìs recedere. Sed hoc fortè non reprehendes, quia poſtquam adhuc pauca de concionibus & diſcipulorum inſtitutione ſubjunxero, habebis hîc omnia uno in loco, quæ circa tuam eruditionem notatu digna mihi videntur. Conciones igitur iſtius Doctoris, modò à me deſcripti, populo ſolent placere; quoniam ea eſt omnium hominum natura, ut non modò ad hilaritatem, ſed maximè etiam ad quoſlibet triſtes animi affectus commoveri delectentur: hinc tragœdiæ, non minùs quàm comœdiæ, in theatris locum inveniunt; hinc olim homines & feræ ſe mutuò laniantes in ludis publicis ſpectabantur; hinc denique concionator, qui auditores ſuos ad iram & odium in alios homines excitat, præſertim in potentiores, quibus ſatìs ſuâ ſponte infimæ ſortis homines ſolent invidere; vel in eos à quibus de religione diſſentiunt, quos ut bellorum cauſas jam oderunt: quamvis nihil egregii dicat, nihil boni, ac ſæpe etiam ſtatum controverſiæ, de qua diſputat, nulli intelligant, modò tantùm audacter, vehementer, copioſè loquatur, & varias convitiorum phraſes, humiles, ridiculas, inauditas, orationi ſuæ adſpergat, majore cum ſtudio à devota plebe auditur, magìs amatur, magìs laudatur, quàm alii multò eloquentiores, ſed qui eam non tam ad aliena vitia odio habenda, quàm ad propria emendanda adhortantur. hi enim, quod ipſi diſplicet, proponunt: ille verò tantùm quod placet. Ac ſanè magnum eſt ſolatium turbæ non malæ ſed imperitæ, quòd poſſit aliquando piè commoveri, piè iraſci, piè potentiores aſpernari. Quicquid enim facit talis viri ſuaſu, vel exemplo, id pium putat. Audit ab ejus diſcipulis quàm multos libros ſcribat, quantaſque victorias de quibuſlibet adverſariis in diſputationibus ſuis reportet, non poteſt dubitare quin ſit doctiſſimus, non enim novit iſta diſtinguere. Ut etiam ejus vehementiam in concionando, & libertatem in

optimatibus reprehendis ab eximia sanctitate ac prophetico quodam zelo putat proficisci. Quas ob causas eum suscipit ut ducem hortatoremque præcipuum, si fortè sibi unquam vel potentioribus sit resistendum, vel in adversarios suæ religionis sit dimicandum; Et quidquid ille suadere voluerit, summo cum ardore exsequi semper est parata. An verò utile sit Reipublicæ talem aliquem Concionatorem in ea versari, non meum est inquirere. Satìs sciunt illi, qui ejus curam gerunt, quid expediat. Non etiam examino an bonum sit, homines illiteratos audire multas controversiarum minutias, quas sine ullo salutis suæ detrimento possunt ignorare; Nec an satìs accuratè illas ex concionibus possint addiscere; Nec an rectè doceantur ab iis, qui non tam rationes exponunt, quam in personas convitiantur; Nec an pium sit & humanum odisse aliquos homines, propterea quòd à nobis in religione dissentiunt. Sed tantum affirmo omnem animi commotionem ad iram, odium & rixas, quantumvis justa sit ejus causa, semper maximè noxiam esse illi ipsi, qui sic commovetur; Ita enim sumus à natura comparati, ut parvo usu magnam proclivitatem ad pravos affectus acquiramus; Et qui vel semel se ad iram commoveri passus est ob justam causam, hoc ipso multo paratior est ad aliâ vice irascendum, etiam ob injustam. Audiunt mulierculæ in templo virum quem sapientissimum & sanctissimum existimant, in alios homines declamantem, disputantem, convitiantem; rem, de qua agit, ut plurimum non intelligunt; nihilque melius habent quod agant, quàm ut omnes ejus commotiones pio affectu imitentur, iisque similes in se excitent, unde fit, ut postea domum reversæ ob minimas quasque causas rixentur. Nec viri meliorem indè fructum reportant, ii præsertim, qui controversias istas utcunque intelligentes, non possunt non aliquando de ipsis contendere cum familiaribus suis alii religioni addictis, quales hîc ubique occurrunt, & indè ad jurgia, inimicitias, interdumque etiam, qui vilioris sunt sortis, ad vulnera deveniunt. Adderem publica dissidia & bella ex talibus etiam causis posse oriri, eosque solere in bellis istis quàm maximè periclitari, qui talium Doctorum sapientiæ confisi, eorum consilia sequuntur. Sed plures ejusmodi concionatores non novi, nec ab uno aliquo tantum mali existimo esse metuendum, modò tamen ne multos habeat discipulos sui similes, qui postea etiam concionentur.

Verùm enim verò, quâ ratione adolescentes tuæ curæ commissos instituas, planè ignoro, nec unquam fui usque adeò curiosus, ut ea de re inquirerem; sed artes, quibus te uti ex scriptis tuis deprehendo, & quarum nomine imperiti te doctum putant, tales esse mihi videntur, ut eas

vilissima

vilissima multa ingenia perfacilè possint addiscere, ipsarumque ope tui similia reddi; non autem præstantiora. Prima ex istis artibus est puerilis illa Dialectica, cujus ope olim Sophistæ, nulla solidam scientiam habentes, de qualibet re copiosè disserebant ac disputabant. Hujus tres præcipuæ sunt partes: prima continet locos, ex quibus rationes petantur; secunda formas syllogismorum, quibus illæ vestiantur, ut meliores appareant; ac tertia distinctiones, quibus adversariorum argumenta eludantur. Et quidem ii, qui promptæ & calidæ sunt imaginationis, sed nullius judicii, quales pueri esse solent, possunt intra paucos dies magnum istius artis usum acquirere: perfacilè enim illis est considerare separatim rei cujuslibet propositæ nomen, definitionem, genus, species, similitudines, differentias, contraria, adjuncta, antecedentia, consequentia, & reliqua ejusmodi, quæ vulgò in Topicis recensentur: cùmque tantùm volunt disserere, si quidquid ipsis unusquisque ex istis locis suppeditat, effutiant, diu multùmque loqui possunt; si autem aliquam opinionem velint probare, nulla est tam parum verisimilis, pro qua non possint ex iisdem multas rationes, non quidem firmas, sed saltem quæ numerum faciant, colligere; ac deinde, si sit disputandum, eas facilè in syllogismos concinnant. Possuntque eodem modo ad quaslibet objectiones respondere, si tantùm sint instructi viginti vel triginta distinctionibus, quales sunt inter illa, quæ considerantur directè, & indirectè; speculativè, & practicè; externè & internè; ac similes, quibus in omni difficultate locum invenient, modò tantùm ipsis audacter uti non erubescant. Hoc autem, ut facile est pueris, aliisve, qui solâ pollent imaginandi facultate, sic certè fieri non potest ab ullo, qui aliqud habeat judicii sive bonæ mentis: Omnes enim rationes & objectionum solutiones, quæ cùm ex intima ipsius difficultatis consideratione erui non possunt, ab externa locorum istorum inspectione petuntur, ferè semper sunt futiles & ineptæ. Sed quia ex multis auditoribus perpauci sunt, qui earum inanitatem advertant, præcipuè circa quæstiones vulgaris Philosophiæ, de quibus meliores dari non solent; indè fit ut ii, qui arte istâ utuntur, facilè ad aliquam doctrinæ atque ingenii famam perveniant. Et ideo damnosissima est, non tantùm adultis, sed præsertim junioribus, qui, dum ei assuescunt, & ex opinione doctrinæ, per ipsam acquisita, superbiunt, rationem suam naturalem, quæ alioquin ætate posset maturescere, planè corrumpunt.

Ars altera, quam in scriptis tuis adverto, ea est, cujus ope de qualibet re proposita libros componis, quos imperiti doctrinâ refertissimos arbitrantur, eamque etiam tui discipuli, sine ulla eruditione, possunt imitari,

si tantùm videant indices variorum librorum, præsertim eorum, in quibus plures alii libri citantur; & postquam promiscuè collegerint omnia, quæ de re, quam tractandam suscipiunt, in ipsis inveniunt, qualiacunque tandem sint, ea secundùm ordinem locorum communium disponant, adjunctis nominibus omnium Auctorum, à quibus aliquid desumpserunt, ac etiam aliorum, qui ab iis laudantur. Ita, exempli causâ, si de Atheïsmo velint scribere, quicquid in collectionibus suis invenient de nominis istius significatione, id scribent primo loco, secundo ejus synonyma, tertio species vel gradus, atque ita consequenter, causas, effectus, adjuncta, signa, contraria &c. qua ratione nullum vel minimum verbum ab ullo Auctore excerpserint, cui non aliquem locum in opere suo inveniant: nam & omnes homines, quos scient ab aliquibus aliis fuisse Atheos vocatos, ibi poterunt recensere, ac, si quos forte legerint eorum libros valde nugaces & improbos, integra ipsorum argumenta exscribere, ac etiam quascunque de iis historiolas aut fabellas nullius momenti narrare. Quin etiam, si cui occultè malè velint, poterunt liberè omnia, quæ de ipso vera esse, vel ab aliis credi existimabunt, inter Atheïsmi signa vel causas numerare: nec refert si laudabilia sint, & ab omni tali suspicione quàm maximè remota; facilè enim ipsis aliquid mali de suo adjungent, ratione cujus in malam partem sumi possint. Ita si quem oderint, qui credatur nonnihil ingenii habere, ac Peripateticam Philosophiam non magnifacere, nec libris, in quibus continetur, valde uti, sed peculiarem Methodum excolere ad quærendam veritatem, jamque aliqua ejus specimina exhibuisse, dicent *omnes ingeniosos & excellentes, alioqui natura mystas, Atheos esse solere*; ac recensebunt inter causas Atheïsmi *perversam Methodum illorum qui se solis & in se nascentibus bonis contenti omnem indè cognitionem de novo fabricare volunt*; itemque *Pratensam libertatem philosophandi*, *Promissam perfectionem & innovationem omnium scientiarum*, *Gloriationem & spem factam de inauditis & admirandis Methodis*, *dogmatis*, *dictatis*, *subtilitatibus*, *inventis &c. specimen judicii in scientiarum defectibus*, *Aut inventi non tam novi, quàm nova veste induti*, & quælibet alia ejusmodi; ut ex iis postea possint inferre illum, quem oderunt, Atheum esse, unam scilicet calumniam aliis calumniis confirmantes. Nec refert si sibi ipsis contradicant, dicentes uno in loco *præjudiciorum depositionem, ut mens sit instar tabulæ rasæ, esse præparationem ad Atheismum*, & in alio *Dei cognitionem nobis esse congenitam*, unde sequitur eam præjudiciis impediri sive obscurari, atque ideo illorum depositione illustrari. Nec etiam refert, si ex ipsorum verbis eos Atheos esse concludi possit; Ut si dicant *pratensam refutationem Atheïsmi*, quæ fit

libris

libris ea de re *malè consutis*, esse *prætextum subtilissimum & nocentissimum*, quo Athei venenum suum spargunt, & interim ipsi tales libros pessimè consuant, in quibus nullum sit verbum, quo Atheïsmus impugnetur, sed contrà multa, quibus persuadeatur, ut cùm aiunt, præstantissimo ingenio præditos solere esse Atheos, & varia dant eorum exempla, & præcipuas ipsorum rationes docent ac nusquam refutant. Sed unum tantùm debent observare, quod imperitis est observatu facillimum, nempe ut ne quid egregii, & ex quo lector eruditior reddi possit, vel ex seipsis promant vel ex auctoribus exscribant. Possunt quidem, cùm aliqua occurrit quæstio nullius momenti, & quæ paucis verbis resolvi possit, prolixè de illa disputare, omnemque suam Dialecticam in ipsa intricanda consumere. Possunt & alias ejusmodi permultas recensere. At quantum ad præcipuam, quæ est de Dei existentia, fateantur quidem eam non debere omitti, nec sola auctoritate sacræ Scripturæ, sed potissimùm rationibus philosophicis esse probandam; Verùm caveant diligenter, ne id ullibi facere aggrediantur; Et potius, ut mali Medici, qui, vera & simplicia remedia ignorantes, magnâ pharmacorum vel inutilium vel noxiorum multitudine solent ægros suos fatigare: Ita cùm ad rem erit veniendum, dicant ad resistendum Atheïsmo valde multa requiri, & præter *sacrarum literarum accuratam cognitionem*, habendam esse *scientiam universalem universalium, imprimis Metaphysicam, Pneumaticam, Physicam, generalem Astronomiam, Geographiam, Opticam, & speculationes de sonis, ponderibus &c. Itemque notitiam particularium, seu historiam antiquam, novellam.* Ac denique longam instruant Bibliothecam contra Atheos, in quam etiam aliquos reponant ex illis ipsis Auctoribus, quos priùs ut Atheïsmi suspectos traduxerint. Quæ omnia si observent, scripta tuis simillima component, ut manifestum fiet iis, qui tua de illa re, quatuor libellis comprehensa, vel etiam alia passim legere dignabuntur. Sed si qui eos idcirco pluris faciendos putent, valde fallentur. Exponerem adhuc alias artes, quibus ad crassa volumina, non tam doctrina quàm conviciis referta, in quoslibet adversarios tuos componenda uti soles; Sed quia magìs ad mores, quàm ad eruditionem spectant, de ipsis hoc in loco tacebo.

De Philosophia Cartesiana tertio capite & sequentibus usque ad pag. 144.

PARS QUINTA.

HActenus non potui dubitare, quin velles te hujus libri, *Philosophia Cartesiana* inscripti, Auctorem profiteri, non tantùm quia sex prima ejus folia missa sunt ad me tanquam tua, & audivi operarum correctionem ex ædibus tuis proficisci; sed præcipuè, quia stylus manifestè est tuus, phrases convitiorum tam variæ ac tales à te uno sciuntur, & causa scribendi, nempe ad impugnandam epistolam meam ad P. Dinet, quæ ferè sola ex meis scriptis in foliis istis citatur, tibi est peculiaris; neque enim alius, quantumvis tibi amicus, mihi tam vehementer ob istam epistolam posset irasci; & jam dudum in Senatu vestro Academico, cùm Collegas tuos ad Judicium, quod Academiæ nomine vulgâsti, defendendum hortabaris, palàm professus es, te tuæ causæ illa in re non defuturum, hoc est, te in me esse scripturum. Verùm tamen quia in pag. 33 Auctor ait se *in extremo Belgii angulo docere*, ac pag. 57 nominat te suum *Præceptorem instar parentis æternùm colendum*, non ero tam inurbanus, ut aliud ea de re affirmem, quàm id, quod tu ipse credi voles. Excusarem etiam me, quòd tibi superiora tribuerim; sed cùm ille, qui se Auctorem profitetur, sit tuus discipulus, & liber non in isto Belgii angulo, in quo ait se docere, sed apud vos imprimatur, nemo putabit ejus errores tibi esse minùs imputandos, quàm si Auctor dicereris. Vel certè, si cui videaris minùs peccasse contra decorum, quòd convitia Theologo indigna alieno potius quàm sub tuo nomine vulgaris; eidem hoc ipso videberis minùs probus, quòd non irâ tantùm & impetu, sed meditato consilio & astutiâ usus sis ad tua de me maledicta spargenda. Interim autem ut scias me aliquid honoris nomini tuo detulisse, non ampliùs singula capita seorsim examinabo, sed reliqua omnia simul percurram, summatimque meum de iis judicium exponam.

In prima sectione Auctor videtur omnia comprehendisse, quæ contra nostram Philosophiam potuerat tunc excogitare: nam in secunda conatur refutare objectiones, sive respondere ad ea, quæ putat pro ipsa dici posse. Et quidem prima sectio continet 5 capita; In quorum primo ait me velle, ut mei discipuli omnium obliviscantur; In secundo ut libris bellum indicant. Quæ duo an vera sint, jam ostensum est. In tertio, ut

me

me tanquam alterum Pythagoram suspiciant, imò adorent, & quicquid dixero, pro vero habeant. In quarto, ut spei pleni sint, & à me omnium dubiorum enodationem exspectent. In quinto denique, ut omnes præ se contemnant. Quæ an verisimilia sint, nemo non videt. In secunda autem sectione (saltem ab ejus initio usque ad paginam 144, quæ est ultima earum, quas legi) 10 capita continentur. In quorum primo ait frustra nos jactare Philosophiam nostram esse antiquam. In secundo, frustra etiam jactari ejus evidentiam. In tertio, frustra rursus jactari discipulorum progressus. In quarto, verbis tantùm à nobis vulgarem Philosophiam impugnari. Et in quinto, nos cum ea congredi non posse, quia ejus terminos ignoramus. Quæ quamvis vera essent, non ideo sequeretur Philosophiam nostram esse rejiciendam. Deinde in principio sexti capitis ait *lapidem Lydium, ad quem nova Cartesii Philosophia omnia sua scita & dogmata explorat, esse quintuplicem: Experientiam nempe, Rationem, Algebram, Geometriam, & Mechanicam.* Ibidemque disserit contra Experientiam, quam ait nos non juvare. In septimo contra Rationem. In octavo contra Geometriam & Algebram. Ac in nono contra Mechanicam. Sed tam acutè, ut ex ipso ejus scripto Lector perspicax non possit de meo philosophandi modo non bene sentire. Denique in decimo capite vult ostendere, quâ solertiâ meas opiniones probem, aitque me simplicem narrationem vice demonstrationis obtrudere, multum deferre propositionis evidentiæ, ac fingere hypotheses. In his autem omnibus narrat tantùm ea, quæ de me vult credi, hoc est, omnium pessima, quæ vel ille ipse vel ejus adjutores potuerunt excogitare, nullamque planè affert eorum probationem, vel certè nullam, quam non facilè quilibet ex nuda ejus inspectione nullarum virium esse cognoscat. Ut cùm in cap. secundo sect. secundæ distinguendo inter evidentiam probationis & evidentiam propositionis, unamque prolixè mihi concedendo, vult ex hoc solo videri alteram jure negare; Ac in cap. quinto ad probandum me & Regium ignorare terminos Philosophiæ Peripateticæ, affert tantùm verba Regii de se ipso loquentis hoc pacto: *Dudum scholarum Philosophiam si non accuratissimè, saltem mediocriter perdidicimus.* urgetque illud *mediocriter* à pag. 102 usque ad pag. 106, quia contendit illam non mediocriter sed quàm accuratissimè sciri debere. Sæpissime autem loco probationis petit à me quæstiones, hoc est, nugatur: Nam exempli causa pag. 45 petit à me generaliter alicujus nodi Philosophici facilem & expeditam solutionem; statimque sibi objiciens, me videri velle jam aliquas in Meteorologicis dedisse, non ostendit eas falsas esse, nec quidem ipsas examinat, sed ait tantùm *fidem non esse adhibendam aretalogo*

proprias laudes ad nauseam usque buccinanti; quod idem pari jure, de quibuslibet novis solutionibus, dicere posset, si quas darem; ideoque ineptus essem, si ad ullas ejus quæstiones respondere dignarer.

Unum tantùm non omittam, nempe apparere quidem ex toto libri contextu nullum alium esse Auctoris scopum, quàm ut opiniones meas convellat, & ea quæ de te scripsi in Ep. ad P. Dinet refellat; sed tamen illum versari tantùm in generalibus & fictitiis, ut Calumniatores solent; nec unquam ad particularia devenire, nisi tantùm in tribus locis, quorum primus ad ea quæ de te scripsi, & alia duo ad meas opiniones spectant. Horum unus est pag. 118. ubi negat verum esse hunc meum syllogismum, *Cujus idea in me est, illud ipsum existit*. Sed nec ista verba ullibi à me scripta sunt, nec ullam formam syllogismi continent, nec quidquam iis affine unquam cogitavi, nec etiam locum designat ex quo illa desumsit. Alius est pag. 124. ubi negat *in omnis rei conceptu contineri existentiam aut possibilem aut necessariam*; qua in re nihil præter ignorantiam suam ostendit; quis enim nescit per *rem* intelligi *ens reale*, atque *ens* dici ab *essendo* sive existendo, atque ipsas rerum naturas dici à Philosophis *essentias*, propterea quòd illas non nisi ut *essentes* sive existentes concipere possumus. Et ineptum est quod subjungit, nempe Deum ut deceptorem cogitari; etsi enim in prima mea Meditatione de aliquo deceptore summè potenti loquutus sim, nequaquam tamen ibi verus Deus concipiebatur, quia, ut ipse ait, fieri non potest ut verus Deus sit deceptor; atque si ab eo petatur unde sciat id fieri non posse, debet respondere se scire ex eo quòd implicet contradictionem in conceptu, hoc est, ex eo quòd concipi non possit; adeò ut hoc ipsum, quo usus est ad me impugnandum, sufficiat ad me defendendum. Locus autem, quem pro te habet, est in pag. 57, & 58, ubi putat se egregiè refutare id, quod scripsi de Auctoribus quos citas, *quod nempe sæpius faciant contra te quam pro te*, ex eo, quòd, cùm libros, ut supponit, nullos legam, dicat me id scire non potuisse, nisi fortè ex alio: petitque ut mei Nomenclatoris nomen prodam. Sed qui considerare voluerint in tuis scriptis, quàm longos sæpe Auctorum catalogos referas, ubi nulla opus est probatione; ac ubi opus est, quàm paucos pro te afferas, qui non sint vel obscuri nominis, vel diversæ à te religionis, adeò ut eorum auctoritas, præsertim in rebus fidei, sit semper contra te, vel certè non multum pro te; ac denique quoties loco rationum, cùm à te deberent afferri, lectorem ad alios libros remittas, ac sæpe ad aliquos, qui haberi non possunt, ut ita videaris aliquid dicere cùm nihil dicis, quod quammaximè contra te esse puto, agnoscent me satis causæ habere potuisse ad id scribendum

bendum, etiamsi nullos ex Auctoribus à te citatis consuluissem. Cùm enim Auctorum testimonia non alium habeant usum legitimum, quàm ut confirment assertionem pro qua citantur, quæcunque ad id non juvant, faciunt contra illum, à quo adducuntur; quia vel ostendunt ipsum esse malæ fidei, nempe si sint falsa; vel esse imperitum, aut imprudentem, aut vanum, si ad rem non sint apposita. Quid autem, si addam me nullum in hac tua Philosophia Cartesiana meorum scriptorum locum hactenus invenisse, qui non apertè faciat contra Auctorem à quo citatur; quia nempe vel ab eo corruptus est, ut de plerisque supra ostendi, vel nihil prodest ad id quod vult probare? Dices scilicet te non esse istum Auctorem, illamque nondum à me visam fuisse, cùm id de te scribebam. Itaque istud omittamus. Sed quid, si addam, me saltem Regii responsionem ad tuas Theses antea legisse atque ibi loca S. Scripturæ advertisse, quæ pro formis substantialibus à te citata ille acutè omnia refutavit, ipsa tantùm eorum verba quæ tu solis numeris indicaveras referendo: Ut, exempli causâ, citaveras *Proverb.* 30: 24. 25. 26. 27. 28. unde retulit hæc verba: *Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus: Formica, populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi; Lepusculus plebs invalida, qui collocat in petra cubile suum: Regem locusta non habet, & egreditur universa per turmas suas: Stellio nititur manibus suis & moratur in ædibus regis.* quæ talia sunt, ut nullus alius in tota S. Scriptura sit versus, quem non æquè appositè citare potuisses; In omnibus enim aliqua res corporea nominatur, cui tu formam substantialem affingis. Sed non ideo magis faciunt pro te, quàm loca, in quibus nix nominatur, pro iis, qui nivem nigram dixêre. Quòd autem ita S. Scripturæ auctoritate abutereris, ad Collegam & amicum tuum hæreseos suspectum faciendum, non parum mihi visum est contra te esse. Idem fortè probare possem de quibuslibet aliis libris tuis; sed consultò abstineo ab illis, quos sub Thesium nomine vulgasti, ut hæc epistola liberiùs haberi possit & vestris Bibliopolis, quibus audio vetitum esse, ne illa vendant, quæ in Theses vestras scribuntur; Et nullos præterea libros vidi quorum te Auctorem professus sis præter tuum Thersitem. Quid autem de hoc sciverim, adhuc dicam, simulque, ut voluntati vestræ obsequar, indicis mei nomen hîc prodam. Ille est Auctor *Examinis* istius *accurati*, quod in Thersite tuo impugnas. Sic autem in sua Thersitis Confutatione anno 1637 edita de te scripsit pag. 18: *Aio Voetium tam ineptè mea semper interpretari, tamque audacem esse in addendo, mutilando ac mutando, ut nihil eorum quæ mihi ipse tribuit, sive sententiam, sive argumentum, pro meo cupiam haberi. Si semel atque iterum perversè aliquid citaret, posset*

error nominari; sed quod plurimis locis id facit, quid est aliud quàm perfidia? Ego verò contuli varias ex tuis citationibus cum ejus textu, eumque hac in parte verum scripsisse testari possum. An quæso judicare debui te fidelius alios Auctores passim citare, postquam vidi quâ ratione in sacris literis Iudas, & quomodo eorum ipsorum verba pervertas, à quibus id tibi publicè potest exprobrari? Profectò, Domine Voeti, si nihil melius habuistis ad ea, quæ ad te scripseram, refutanda, vel ad meas opiniones impugnandas, non video magnum operæ pretium fuisse ut Philosophiam Cartesianam scriberetis. Cúmque nihil aliud 144 priores ejus paginæ contineant, valde otiosi illi erunt, qui plura legere dignabuntur: non enim est verisimile vos tam multa inania præmissuros fuisse; si quid boni habuissetis. Verùm tamen, ne temerè judicare videar de iis, quæ non legi, nondum claudam hanc epistolam, sed libri residuum exspectabo.

De libro Gisberti Voetii adversus Confraternitatem Marianam.

P A R S S E X T A.

INitium hujus Epistolæ diu jacuerat inter schedas meas neglectum, cùm librum à te nuperrimè editum, quem *Confraternitatem Marianam* vocas, accepi, & tandem mihi nunciatum est residuum vestræ Philosophiæ Cartesianæ typis mandari, sed ejus editionem per aliquot menses fuisse intermissam, propterea quòd occupatus fueras in absolvendo isto alio libro, quem ante ipsam cupiebas emittere: Adeò ut jam non opus sit aliis argumentis ad probandum eam non ab illo, cujus nomen feret, vel certè non ab illo solo, sed præcipue à te conscribi. Et sanè quisquis videbit, quam sint inter se similes Confraternitas ista Mariana & Philosophia Cartesiana, non solùm nominis terminatione ac formâ, sed etiam ingenio & moribus, non dubitabit quin sint filiæ gemellæ unius parentis. Quia verò nunc fortè contingit me esse valde otiosum, istam tuam Confraternitatem paucis horis totam legi, & meam de ipsa sententiam hîc ponam. non quidem quatenus in ea quæstio quædam ad religionem vestram pertinens agitatur, nolo enim me negotiis alienis immiscere; sed tantùm, quatenus ex ipsa cognosci potest qualis sis, & quanta fides aliis tuis scriptis sit habenda. Cùm enim te palàm ejus Auctorem profitearis, negare non potes, quin id omne, quod in ea continetur, tibi sit tribuendum. Philosophia autem tua Cartesiana sub alterius nomine prodibit, ut paratam habeas

excu-

excusationem fide ac probitate tuâ dignissimam, quòd nempe illa, quæ in ea erunt, non debeas præstare, quia non eris ejus auctor; & ego non libenter me committo cum larvis. Sed ut scias me non nisi causâ probè congnitâ de tua Confraternitate sententiam dicere, quid tibi ejus scribendæ occasionem dederit recensebo.

Vetus quædam est sodalitas Sylvæ-ducis à beata Virgine nomen habens, in quam viri tantùm primarii admitti solent, quæque est idcirco valde celebris ac potens: Et priùs quidem ex solis Romanis Catholicis constabat, sed cùm in urbe non ita pridem Hispano erepta conventus hominum potentium & inter hostes educatorum periculo non carere viderentur, nec tamen possent impediri, quoniam eorum libertas in deditione pacta erat, ii, quibus illius urbis custodia commissa est, perutile esse putârunt tum ad præcavendas suspiciones, tum etiam ad pacem & concordiam inter cives conciliandam, se simul cum Romanis Catholicis in sodalitatem istam admitti, sed eâ conditione, ut nihil deinceps in ea fieret, quod à religione suâ esset alienum. Hocque ab aliis recusari non potuit, quia cùm ex legibus deditionis omnia bona ecclesiastica in ærarium publicum redigerentur, non alio nomine bonorum istius Societatis administrationem sibi servaverant, quàm quòd non esset spiritualis sive ecclesiastica, sed tantummodo civilis. Ita ergo illustrissimus urbis præfectus, aliique 13 ex honestioribus civitatis, quos ille in socios sibi delegit, in Societatem istam recepti sunt, atque tam accuratè, tam expressè, tam sollicitè caverunt, ne quid ea in re committerent, quod ad normam suæ religionis non esset exactum, ut ea tantùm in parte modum excessisse videantur. Sed tamen vitare non potuerunt, quin statim, atque id à te auditum est, theses ordinariâ tuâ telâ in ipsos evibraris. Nihil ego in theses istas sum scripturus, sed pauca tantùm ipsarum verba hîc referam, quoniam ad sequentia intelligenda requiruntur. Earum titulus est; *Disputationis theologicæ ex posteriori parte theologiæ, 23, de idololatria indirecta & participata, pars tertia* &c. atque in 2 folio & sequentibus hæc inter cætera leguntur: *An fraternitas Mariæ à Magistratu reformato, qui tollere potest, bona conscientiâ tolerari publicè aut relinqui debeat, repurgata scilicet ab idololatria Papali: & si Magistratus hoc faciat, an ullus reformatus tali fraternitati adscribi possit, sub conditione de non præjudicando suæ reformatæ religioni. Resp. ad* 1. *Resp. Neg. quia crassè admodum participat aliena Idololatriæ*, &c. & paulò pòst: *Sed quidquid hîc negligat aut conniveat Magistratus: nemo tamen reformatæ religioni & ecclesiæ addictus ei se addicere potest.* Et postea: *Committitur ergo* (ab iis qui se ei addicunt) *idololatria plusquàm indi-*

 rectè

rectè, reductivè, participativè &c. Item *Quidquid enim limitent, excipiant, expurgent, manet tamen fraternitas illa ad minimum monumentum idololatriæ & fœderis idololatrici, quo usi sunt antehac, & etiamnum utuntur Pontificii in regno Papali, & extra illud ad retinendum ac promovendum cultum Mariæ sive apertè sive tacitè & clam. Sic miseri illi in carne nostrorum gloriantur, in sua idolomania confirmantur, de tempore aut stoliditate nostrorum, ad hæc mundi hujus amore supra Deum (vide 2 Timoth. 3. 4. Philip. 3. 19) non absque risu, insultatione & fastidio triumphant. Si enim labores subeundi essent, si quid conferendum in symbolam, si nihil nisi sumptus sustinendi, & si opipara convivia, lauti reditus, fertiles occasiones indè aliquid lucri participandi non adessent; sciunt nostros, propter nudum titulum Mariæ, nedum propter regulas & statuta fraternitatis aut rosarii collegio illi nomen haud daturos.* &c. Item. *Atqui mutata jam sunt insignia fraternitatis; rubeus scilicet pannus quem humeris gestare solent, imprimis ducentes funus alicujus ex fratribus, in medalium brachio affigendum cum hac inscriptione: Sicut lilium inter spinas*, &c. Item denique, *Quomodo potuissent nostros tanquam bardos in pompa & triumpho manifestiùs circumducere Pontificii, iisque à tergo insultare? Quòd si ecclesiam intelligunt per lilium, ex sensu reformatorum, & ipsius rei veritate: tum explicandum est absque omni ambiguitate ab omnibus fratribus, utram ecclesiam intelligant, reformatam Sylvæducensem, an latentem ibi Papisticam.* &c. In quibus omnes qui legere sciunt, possunt videre urbem Sylvæducensem expressè nominari, & fraternitatem Mariæ, & quidem illam cujus olim fratres rubeum pannum in funeribus gestabant: pluresque aliæ certissimæ ejus notæ in reliquo illo tuo scripto continentur, sed pluribus non est opus, ut quilibet sine aberratione vel ambiguitate ulla omnes & singulos ex vestris qui ei sodalitati nomen dederunt agnoscat. Adeò ut non minùs ibi illos nomines, sive nominatim (hoc est, certò, & expressè, ut à Latinè loquentibus sumi solet) designes, quàm si propria ipsorum nomina & prænomina & cognomina adjunxisses. Contingit enim aliquando ut idem nomen pluribus diversis hominibus conveniat, sed in toto terrarum orbe non sunt duæ urbes Sylvæducenses in quibus talis sodalitas reperiatur. Et quemadmodum cùm dicimus Regem Galliæ, non minùs eum nominamus quàm si Ludovicum Borbonium diceremus; Ita profectò verissimum est te in istis thesibus illos omnes qui ea in urbe sodalitati B. Virginis nomen dederunt nominatim designasse. Ut etiam verissimum est, te ipsos tibi non solùm tanquam idololatriæ affines, & reos, sed etiam tanquam lucro sordido & opiparis conviviis inhiantes condemnasse: quid enim aliud hæc verba significant, *Comittitur ergo ab illis idololatria, plusquam indirectè, reductivè,*

ductivè, participativè. Atque hæc, *si opipara convivia, lauti reditus, fertiles occasiones indè aliquid lucri participandi non adessent*, *sciunt* Pontificii *reformatos collegio illi nomen haud daturos.* Denique verissimum est, te non illos solos, quos habes pro privatis, etsi urbis Præfectus, Propræfectus, & Prætor inter ipsos numerentur, sed nominatim etiam Magistratum Sylvæducensem censuræ tuæ subjecisse; Cùm enim quæris, *An fraternitas Mariana à Magistratu reformato, qui eam tollere potest* &c. supponis eam ab ipso tolli posse (nempe violenter, ut fieri amas), alioqui non posuisses *qui eam*, sed, *si eam tollere potest* &c. Ac proinde illum Magistratum condemnas, tanquam si crassè admodum participaret alienæ idololatriæ. Atque hæc omnia, nisi oculi mei fascino aliquo deludantur, nisi verba Latina non intelligam, hæc omnia, inquam, invenio in Thesibus tuis: utrum verò bona sint an mala, non dicam, quia, ut jam monui, theses istas non impugno, sed diligenter notanda esse puto ad sequentia intelligenda.

Cùm autem Optimates Sylvæducenses maculas istas existimationi suæ publicis Thesibus inspersas, non sine publico scripto satis elui posse judicarent, ejus scripti componendi curam uni ex Pastoribus suis D. Samueli Maresio commiserunt: Eaque in re insignem moderationem testati sunt, quod se non ab alio defendi voluerint quàm à symmysta tuo, tibi quàm maximè favente; & qui suum ea de re librum ita paravit, ut clarissimè quidem suorum pietatem synceritatemque demonstrarit, eosque ab omni suspicione vitiorum sive criminum quæ ipsis per calumniam affinxeras accuratissimè liberârit, sed interim etiam præcipua peccata tua dissimulârit: adeò ut reverà non contra te scripserit, sed, ut ipse monuit, pro te: supposuit enim falsas tibi hypotheses fuisse subministratas, hoc est, historiam facti malè fuisse tibi narratam, sibi autem convenire tecum in thesi, hoc est in generali decisione quæstionis, An liceat Reformatis Pontificiorum ceremonias amplecti; nec unquam de te nisi quàm honestissimè ac cum elogio loquutus est. Cúmque necessariò queri deberet de improba eorum maledicentia, qui falsa crimina viris bonis imponunt, totam istam invidiam in *individuum vagum* sive in personas planè ignotas transtulit, ut te potiùs credulitatis quàm calumniæ argueret. Omisit etiam totam quæstionem, quæ meo judicio hac in causa præcipua est, An scilicet tibi licuerit Optimates illius urbis, ac nominatim ipsos Magistratus ex privata tua auctoritate ac non auditos nec monitos publico scripto condemnare. Nec denique aliud de te dixit, nisi quòd prudentiores putarent, scholasticam & publicam disputationem, apud vos habitam, non fuisse idoneum remedium iis, qui versabantur Sylvæducis, & eorum quæ

Ultrajecti disputabantur, erant ignari, ad saniora consilia, si fortè quid peccâssent, revocandis. Quin etiam id honoris ministerio tuo delatum est, ut liber ille Maresii non fuerit promiscuè omnibus evulgatus, sed tantùm ad aliquos ex iis qui theses tuas viderant transmissus. Atqui nihilominus eo accepto, non aliter quàm paulò ante visa modestissima Regii ad tuas theses de formis substantialibus responsione, summopere excanduisti: quia nempe tibi conscius eras gravis culpæ, quam nullo modo volebas emendare, nec agnoscere, statimque prodiit extemporaneus libellus qui creditur à te scriptus fuisse, nam clarè in eo cognoscuntur tui mores, & tuus stylus, & prodiit sine nomine sub persona unius è ministris Sylvæ-ducis qui aiebat se eum esse, quem Maresius falsas hypotheses tibi subministrasse supposuerat, cùm tamen planè certum sit, nullum hoc nomine Ecclesiæ ministrum à Maresio fuisse designatum; nullibi enim quicquam habet, quod non æquè, vel magìs, in alios quadret, ac expresšè in sua ad te epistola culpam rejicit in illos *qui se prætermitti in sodalium delectu ægrè tulerunt*, quod de nullo ex verbi Ministris potest intelligi. Sic itaque iste Minister à te in scenam fuit protractus, ut, quemadmodum soles, aliquem haberes, quem faceres culpæ tuæ participem, & sub cujus nomine liberiùs, atque impuniùs quàm sub tuo, maledicentiam tuam posses exercere. Sed statim ejus libellus, sive potiùs tuus, judicatus est famosus, & mendax, & ad seditiones concitandas comparatus, ipsiusque lectio prohibita: *quod per urbis plateas cum sono tubarum & tympanorum fuit promulgatum*, ut ipse doces, pag. 420. Quin etiam hîc habeo illius judicii exemplar, cujus hæc sunt verba: **Alsoo voor eenige dagen binnen deser Stadt seeckere blaeuwe boeckxkens geintituleert** Retorsio Calumniarum quas Tertullus Societatis Marianæ advocatus, &c. **Sonder naem van eenigen** Autheur **zijn gedivulgeert; Ende dat wy naer ondersoeck ende examinatie van verscheyden poincten in de selve uyt-gedruckt/ oordeelen dat eenige gequalificeerde persoonen daer inne seer schandelijck ende tegen de waerheydt werden geblameert: Ende alsoo wy te gemoedt sien dat daer uyt in dese Stadt/ al waer de eenigheydt ende ruste ten hooghsten dient te werden gevoordert/ groote ende swaere oneenigheden/ ergernisse ende scheuringe/ tot na-deel van Godes kercke ende deser Stadts welvaeren/ indien tegens sulcke onbehoorlijcke ende on-geoorlofde libellen niet en werde versien/ staen te verwachten/ dien wy geerne sagen voorgekomen. Soo is't/ dat** &c.

Ita

Ita jam egregiè Sylvæ-ducis ſub aliena perſona publicè vapulaſti,ſed hoc animos tuos non fregit: ut neque etiam quòd, cùm nobiliſſ. & ampliſſ. illius urbis Senatus alium ea de re librum, hanc ſcilicet Confraternitatem Marianam, à te parari intellexiſſet, literas ad illuſtr. Ultrajectinæ Provinciæ Ordines, & inclytum urbis Senatum, & etiam ad te perſcripſerit ad ejus editionem impediendam, ut ipſemet jactas p. 421. His enim omnibus neglectis, tu ipſe tandem cum tua Confraternitate Mariana in arenam deſcendis. Quem librum otiosè totum evolvi, ſed, ut ingenuè verum fatear, nullam inveni ejus partem, quæ ſine indignatione ac ſtomacho legi poſſit. Non poſſum à me extorquere ut blandè hîc loquar, nimiam in eo malignitatem, abſurditatem, iniquitatem, arrogantiam, & pertinaciam oſtendis; quæ vitia ſunt omnium quammaximè odioſa. Malignitas in eo apparet, quòd tam multa collegeris, tam craſſum librum ſcripſeris, non ut cauſſam tuam defendas,reverà enim illam tali ſcripto pejorem facis, ſed ut, cùm nihil mali de Optimatibus Sylvæ-ducenſibus nec de Mareſio poſſis probare, multas tamen malas & falſas de ipſis opiniones prolixitate maledicentiæ tuæ lectorum animis immittas. Idem etiam in eo apparet, quod de nemine alio quidquam ſcribas, niſi ut ejus exiſtimationem aliquo modo imminuas, & ne amicis quidem parcas. Ex quorum numero eſſet ipſe Mareſius, ſi quid haberes humanitatis; reverà enim ita egit cauſam ſuorum, ut tibi quantum fieri poterat pepercerit, & amici officio functus ſit. Sed patiamur illum à te non amari, quia non omnia, quæ ſcripſiſti, approbavit; novimus enim hoc apud te ſummi odii cauſam eſſe ſolere. Patiamur etiam te Optimatibus Sylvæ-ducenſibus quàm maximè eſſe infenſum; quia, cùm iniquiſſime à te læſi eſſent, auſi ſunt curare ut tibi modeſtè pro ſe reſponderetur. Quid autem de te tam malè meruit ille tuus martyr, ſub cujus perſona prodiit *Retorſio*, ut illum p. 419, tanquam imperitiſſimum traducas, dicendo jactari *ipſum non eſſe ejus auctorem, quippe cui tantum Latinitatis non ſupereſſet.* Ac deinde frigidè reſpondendo his verbis: *De Latinitate miniſtri, deque artium, linguarum & theologiæ ſtudiis nihil vulgare ſentio; expertus loquor.* Ut nempe indè colligatur illum ne vulgarem quidem habere Latinitatis ac theologiæ cognitionem; quia hoc credibilius eſt,quàm eum habere pluſquam vulgarem;& te adeò fuiſſe religioſum, ut verbo ambiguo uti malueris,quàm mentiri, quàmvis hoc pacto confirmes te eſſe iſtius famoſæ Retorſionis auctorem. Non etiam mihi videris erga reliquos Belgii paſtores magìs officioſus, cùm illos alloquendo, pag. 27, ita ſcribis: *Oſtendam reipsà illud non minùs gratum mihi fore, quàm cùm celeuſmatis & approbationibus veſtris, & coram & tam frequen-*

frequentes, etiam per literas collegiatim (plura non addam ne stolidus videar, aut livor hoc audiat) mihi animum additis, & ad similia aut majora tentanda provocatis. tanquam si te unquam, ad Optimates, & Magistratus urbium publicè in thesibus tuis reprehendendos, atque ad turbas hoc pacto concitandas, provocassent. quod non puto quemquam ipsorum esse facturum. Innumera alia possem notare, sed nolo integrum examen tui libri suscipere: illas partes Maresio relinquo; jam enim in sua defensione tale ingenii, prudentiæ ac doctrinæ specimen dedit, ut non dubitem, quin optimè hac in re, quod operæ pretium erit, sit facturus. Ego interim breviter tantùm eorum, quæ memoriæ meæ occurrent, te monebo. Absurditatem in omnibus iis notavi, quæ rationum loco proponis, ac simul iniquitatem quammaximè odiosam: nullibi enim ratiocinio rectè uteris, nec ullibi non peccas in regulam, *Quod quisque juris in alium statuerit, ut ipse eodem jure utatur*, in qua una omnis æquitas consistit. Ita pag. 24 refers hæc verba Maresii. *Optassem sanè ut saltem contentus generali disquisitione, Sylvamducis & nostros nominatim non designâsset.* ad quæ sic respondes: *Et ego, atque alii veræ religionis, pietatis & ecclesiasticæ pacis amantes multò magis optassent, ut ille theses de idololatria, in gratiam talis causæ, imprimis hoc tempore, & tali libro, non oppugnasset. si enim prælectiones, corollaria & theses Academicæ, non tantùm adversariorum, sed & amicorum, domesticorum, neutralium, anonymorum otiosis & odiosis libris exagitari deberent, quis tandem esset finis, & quæ rerum facies?* Quâ responsione nihil absurdius aut iniquius fingi potest. vis enim tibi licuisse in thesibus tuis Sylvam-ducis nominare, ac ejus Magistratum & Optimates criminando, ibi ecclesiasticam pacem, quantum in te fuit, perturbare: Interimque Maresio, eorum pastori vitio vertis, quòd ausus sit sacris illis tuis thesibus contradicere, ad suorum innocentiam protegendam, & paci ecclesiasticæ in urbe sua consulendum. Similia iniquitatis exempla ubique occurrunt in tuo libro, & quidem sæpe tam absurda, ut in memoriam mihi revocârint furorem Fimbriæ, qui cum Q. Scævolam, putans occidere, vulnerasset, ipsum postea in judicium voluit vocare, quod totum telum corpore non recepisset. Forsan tamen ferri posset talis iniquitas, si non esset cum arrogantia conjuncta. Sed qui videbunt, quàm insolenter & quàm superbè accusatorem semper agas aut judicem, cùm tamen reverà sis reus, & quidem ejus criminis, quod cùm negari non possit, humili tantum veniæ petitione, ac pœnitentiæ testificatione, esset excusandum, summopere te aversabuntur. Arrogantia ista vel ex titulo libri tui potest agnosci: neque enim in ipso excusationem aut defensionem ullam promittis, sed *Specimen assertio-*

sertionum partim ambiguarum aut lubricarum, partim periculosarum, ex tractatu nuperrimè scripto pro Sodalitatibus B. Mariæ inter Reformatos erigendis aut interpolandis. &c. hoc est, reprehensionem errorum Maresii, eorum scilicet, quos ipsi per calumniam vis affingere. hic enim in ipso titulo calumniæ specimen præbes, dicendo ejus librum esse *Tractatum pro sodalitatibus B. Mariæ inter Reformatos erigendis*; quod falsum, & apud vestros invidiosum esse novisti. In reliquo autem tuo libro à pag. 28 ad pag. 75, & aliis in locis non aliter Maresium interrogas, quàm si tu esses judex, ille reus; vel tu pædagogus, ille discipulus; eique id omne proponis, ex quo putas lectorem aliquid mali de ipso posse suspicari: Quæ una est ex egregiis illis artibus, quibus uti soles ad impunè calumniandum; non enim teneris præstare quod non affirmas, & interim lectori æquè potes persuadere, quod sic interrogas, ac si verum esse affirmares. Putida etiam arrogantia ubique apparet in tuis verbis: Ut cum pag. 5 dicis Maresium *magnis & novis ausis velle inclarescere*, ex eo scilicet, quòd te tantum virum aggrediatur; Et cùm ab eo per latus tuum ecclesias Belgicas peti fingis, tanquam si illæ sine te stare non possent; aut tu præcipua esses earum pars, Maresius autem nulla. Denique omnis pertinacia tua, quòd nullam planè culpam velis agnoscere, quamvis manifestè deprehensus ac convictus sis; quodque nullis rationibus & nullius auctoritate adduci potueris ad abstinendum à maledico tuo libro evulgando, sine summa arrogantia esse non potest. Bis relegi ea, quæ habes in pag. 420, & 15 sequentibus, ut rectè intelligerem rationes, quas ibi affers ad probandum te, ut ais, *non esse præfractum aut importunè contentiosum, aut ἄτακτον, qui nec Optimatibus debitum honorem, nec conventibus ecclesiasticis reverentiam atque auctoritatem tribuas.* sed planè obstupui: nihil enim omnino in iis inveni, quod è contra non ostendat te reverà esse *præfractum & importunè contentiosum*, & omnis ordinis superiorisque potestatis contemptorem. Adeò ut ignorem utrum volueris: An scilicet ut lector minùs attentus (quia nemo sine incredibili patientia tam futile scriptum attentè legere potest) putet in verborum tuorum ambagibus aliquid fortè rationis contineri, quo te rectè defendas, etsi illud non advertat; An potiùs, ut credatur, te usque adeò esse refractarium & pervicacem, ut neque Magistratus neque Synodos cures, & quamvis nihil nisi calumnias scribere possis, à scribendo tamen nolis abstinere: quâ ratione tantum fortasse tui metum vis omnibus incutere, ut nemo sit in posterum, qui ausit tibi contradicere, quamvis de ipso maledixeris, ne statim hoc pacto crassum volumen convitiorum illi impingas. Quippe pag. 421 postquam jactasti,

omni modo actum esse, ut tua scriptio impediretur, & in eum finem literas à Nobiliss. & Ampliss. senatu Sylvæducensi ac etiam à pluribus aliis, ad te, atque ad alios datas fuisse, tanquam scilicet si valde timerentur tui libri, duas ais esse rationes, quibus te ab ista scriptione revocare conati sunt. *Prior erat*, inquis, *quòd defensio illa seu Apologia pro fraternitate esset, & in forma nunc diceretur Apologia Optimatum.* & postquàm aliquandiu nugatus es, quærendo an sit Apologia nec ne, concludis *hoc esse μοϱμολυκεῖον puerulis terrendis idoneum*, & tibi non ideo minùs licere illam impugnare. Alteram deinde rationem hanc habes, pag. 427: *Pertinere causa hujus determinationem ad judicium synodorum & non ad scripta Theologorum; ei ergò submittendam, non scriptis elencticis ultra examinandam:* Cui hos prosyllogismos adjungi dicis. 1. *quia Mariani fratres nunc declarant se paratos esse eam subjicere synodis Belgicis, etiam Ultrajectinæ.* 2. *quia synedrium Gallo-Belgicum* Sylvæducis *scripserat Cl. DD. Theologiæ professoribus in Acad. Leidensi, se judicasse quidem pro fraternitate Mariana, velle tamen judicium suum submittere synodo.* 3. *quia multò tutiùs & commodiùs, minorique cum scandalo & hostium & vestrorum, rationes tuæ in synodis proponi possent, quàm publico scripto.* Quæ quantumvis nudè ac frigidè à te referantur, ostendunt tamen factum Optimatum Sylvæducensium saltem fuisse approbatum ab eorum synedrio, cujus auctoritas pluris facienda esse videtur, quàm unius privati Theologi, qualis tu es. Itemque illos nihil aliud hac in re quærere, quàm veritatem & pacem ecclesiasticam, & nullo modo esse pertinaces, cùm quibuslibet Synodis, etiam Ultrajectinæ, cujus pars ipse es, velint se subjicere. Tu autem, ut ad ista respondeas, & quàm sis Ecclesiasticæ pacis amans, quàm humilis corde, quàm pius ostendas, primò quidem affers exemplum Gomari, cui dicis ab Arminii fautoribus aliquandiu scriptionem fuisse interdictam, eumque idcirco Academiam deseruisse. Qua de historia nihil scio, nisi quòd hîc ad rem non faciat. Deinde p. 429 sic loqueris: *Nasutiores hîc videre sibi videntur aliud mysterium; quod an contagio per somitem, aut per distans in tenebris operetur, haut ita explicare possem. Sunt nonnunquam, qui Professorum Theol. tanquam orphanorum minorennium curam & tutelam sibi in solidum demandatam vellent, ut ne quidem theses conscribere, lectiones habere, disputationes instituere ipsis liceret, sine antecedente sive cognitione sive venia ephororum aut censorum quorundam.* In quibus verbis non alium sensum invenio, quàm quòd velis innuere Professorem Theologiæ nec à Magistratibus nec à Synodis regi debere; ac te esse Dei gratiâ Professorem Theologiæ, cui licet scribere quidquid libet. Paulò pòst quidem videris vel aliquomodo & sub certis conditionibus te

Synodis

Synodis subjicere: sed statim excipis, addisque contemptim pag. 431. *Nondum hic quid seritur aut metitur Synodis;* Ac pag. 433. *Concludo*, inquis, *in præsentiarum nihil mihi negotii cum Synodis.* Sed tamen ut intelligatur supremam illam Professoris Theologiæ potestatem tibi uni, ut summo scilicet Architheologo, convenire, ibidem pag. 432 ais de Maresio, qui etiam est Theologiæ Doctor & Professor, *ejus librum, qui occasio & materia scandali & censuræ, necessariò in Synodo esse examinandum.* Et pag. 436 negas *de mutando tuo scribendi consilio posse cogitari, nisi ille librum suum publicâ palinodiâ revocet, aut saltem secundis curis emendet.* Nempe, cùm viros primarios publicè calumniatus es, rectè fecisti; quòd illos indignissimis convitiis affeceris, non es culpandus; & quamvis timeri possit, ne ex iis quæ scripsisti **groote ende swaere on-eenigheden/ ergernisse/ ende scheuringe** / magna & gravia dissidia, offendicula & schismata in urbe celebri atque hostium vicina oriantur, est tamen ferendum: Sed quòd Maresius, tum ex voluntate eorum quos læseras, tum etiam ex officio, ut ipsorum ecclesiæ pastor, malis à te inflictis remedium aliquod adhibere conatus sit, ejus liber, ut materia scandali & censuræ est in Synodis examinandus, ac, si tibi credatur, condemnandus; Nec ab eo publicè calumniando vis abstinere, nisi priùs ille, quæ de te justissimè ac verissime scripsit, publicâ palinodiâ revocet, vel emendet. Paginâ etiam 434 & 435 postquam conquestus es Maresium cum suis ab executione & particulari judicio cœpisse, 1 *Editione & sparsione libri adversus theses tuas*, 2 *Corrogatione judiciorum & suffragiorum Ultrajecti, Dordraci, Leidæ, Amstelodami, Franequeræ, Hagæ, &c.* 3 *Suspensione exsenioris à cœna*, (quòd nempe tuas partes sequeretur); 4 *Condemnatione libelli retorsionis. Nunc tandem*, inquis, pag. 435, *remedia Synodorum prætenduntur; & consiliis ac judiciis publicis ecclesiasticis dicuntur submitti dubia aut controversa, cum Oceano privatorum omnia, si non occuparent, saltem occupare & inundare tentaverint. Non dubito quin paulò sagaciores Ecclesiastici videant, quò tendat hoc schema politicum: & quàm parum commoveri debeat is, quem annis aliquot ita exercuerunt Remonstrantes, ut nolentem volentem aliquantò prudentiorem fecerint.* Et paulò pòst: *Resp. antehac rogatus Nobiliss. & Ampliss. Senatui nostro* (qui nempe cùm de re ad theologiam vestram pertinente nollet quicquam decernere, nec proinde tibi silentium imperare, tamen à scribendo dehortabatur) *me non satis posse consulere existimationi religionis nostræ & professionis meæ, nisi scriptione publicâ causam (imprimis hypotheticam) judicarem.* Quæ planè idem mihi videntur significare, ac si diceres te non esse tam imprudentem, ut causam tuam Synodis committas, neque enim te dubitare, quin ibi esses condemnandus.

1 quia liber Maresii nimis apertè culpam tuam ostendit. 2 quia jam habet pro se suffragia multorum. 3 & 4, quia jam nonnulli, qui tuas partes nimis apertè sequuti sunt, fuere condemnati. Quæ autem vis intelligi, nempe Maresium priorem in te scripsisse, jamque ita occupasse præjudiciis animos eorum, qui in Synodis congregantur, ut ipsis causam tuam, quamvis optimam, credere non debeas, sed potiùs publicâ scriptione tuæ existimationi (quam scilicet cum religionis & professionis tuæ existimatione conjungis) consulere, nullam habent speciem veritatis. Nam tu prior thesibus publicè editis animos omnium occupare conatus es: Et quamvis tibi Optimates Sylvæducenses hanc noxam privatim condonare voluissent, ut sanè videntur condonasse, quandoquidem non te accusari, sed se tantùm excusari curaverint, id tamen per publicum scriptum fieri debebat: Cùm enim pax & salus urbium ex eo præcipuè dependeat, quòd cives benè sentiant de Magistratu, non integrum est illis, qui ad reipúblicæ administrationem vocati sunt, injurias sibi publicè illatas privatim remittere, famamque suam negligere. Atque omnino nulli sunt in republica magìs damnandi, nulli majoribus suppliciis afficiendi, quàm qui de ejus Rectoribus maledicendo, plebi occasionem dant, illos minùs colendi & observandi, sicque tantò liberiùs ab eorum potestate se subtrahendi. Sed longè aliter sentiendum est de tua, vel etiam per te de religionis & professionis tuæ existimatione, quàm de illa politici Magistratus: Quamvis enim optimam causam haberes, honestius tamen esset pro te, atque ad religionis tuæ laudem magìs conduceret, si te Synodo liberè submitteres, & ab ipsa vel condemnari patereris, quàm quòd ita pertinaciter aliis theologis & synedriis te opponas, synodorumque judicia recuses. Quin etiam hoc professioni tuæ esset decorum, quòd non, ut solent imperiti, videri velles non posse unquam errare: Ac certè in Theologo nihil magìs laudandum & suspiciendum esse potest, quàm si judicium suum aliorum judiciis submittendo, errore sque suos (ut omnes homines sumus) ingenuè confitendo, atque emendando, exempla aliis exhibeat pietatis & humilitatis christianæ. Sed vereor, ne me ut rusticum & imperitum irrideas, quòd te revocem ad plebeias istas simpliciorum hominum virtutes. Nihil à te exspectandum est nisi ad quod strictò jure tenearis. Age ergo, nunquid saltem, postquam tu semel, & Maresius semel scripsissetis, æquum erat te ab ulteriori scriptione supersedere, ac judicium Synodorum exspectare? An putas quemquam crediturum te timuisse, ne veritas tot falsis præjudiciis à Maresio esset involuta, ut quamvis patrocinio tuo juvaretur, cognosci tamen non posset in Synodo à doctis Theologis, qui eam ibi examinarent, ac sperare illam

faciliùs

faciliùs detectum iri à quibuslibet aliis, qui Confraternitatem tuam passim legent? Multò certè verisimilius est, te nolle causam tuam Synodis committere, quia scis eam tam apertè esse malam, ut nequidem à fratribus tuis possit excusari. Et quia nullas affers rationes tuæ scriptionis, nisi quas hîc recensui, ex ipsismet tuis verbis est concludendum, *te esse præfractum, & importunè contentiosum, & ἄτακτον, qui nec Optimatibus debitum honorem, nec Conventibus Ecclesiasticis reverentiam atque auctoritatem tribuas.* Sed fortè ista omnia possent dissimulari, si quid haberes in toto tuo libro, ex quo appareret te credidisse factum Optimatum Sylvæ-ducensium esse reprehendendum, aut saltem, si quâ verâ vel honestâ rationeutereris, ad ea, quæ priùs scripseras, defendenda vel excusanda. Quamvis autem ad ista duo diligenter attenderim, neutrum à te ullo modo præstitum esse deprehendi. Et primò quidem nullam prorsus in crasso tuo volumine reperi rationem, quâ factum directè impugnes, præterquam in pag. 475. & sequentibus, in quibus habes hoc unicum argumentum. *Qui & rem & nomen retinent illius Sodalitatis, ab indirecta & participata idololatria non sunt immunes: Sed tales sunt Optimates. Ergo*, &c. Ubi, sine ulla Theologiæ vestræ cognitione, facilè quisque intelligit, esse distinguendum: Si enim sub rei nomine complectaris vel minimum quid ex iis, quæ cum vestra religione non consentiunt, negatur rem hoc pacto retineri, ut patet ex art. 11. instrumenti Transactionis à te ipso allati pag. 212; illa enim omnia per istum articulum abrogantur: Si verò per rem intelligas tantùm illa, quæ retenta sunt, cùm ne minimum quid in iis supersit, quod à vestra religione dissentiat, ne minima etiam umbra idololatriæ indè à vestris timeri potest. Nec putandum est reliqui nihil fore in illa Sodalitate, si omnia, quæ religioni vestræ repugnant, ab ea tollantur; quia hoc unum, quod ejusdem urbis incolæ simul conveniant, *in omnigena diffidentiæ sublationem: & vice versâ in majoris confidentiæ, correspondentiæ & vitæ unanimis conciliationem*, ut habetur in art. 3. transactionis à te citato pag. 210, continet totam rem sive naturam & essentiam piæ, honestæ ac perutilis societatis. Neque etiàm istam partem tui argumenti multum urges, sed statim transis ad disputationem de nomine, quam per multas paginas usque ad finem libri extendis, affirmando illud nomen esse idololatricum, & multos ea de re locos communes producendo, sed ex quibus omnibus tantùm concludis, eo retento retineri saltem aliquam umbram superstitionis: Adeò ut tota ista tua tam ardens & tam fervida disputatio demum in umbram resolvatur, atque omnino sit manifestum, te nullum planè alium habuisse prætextum ad istam Sodalitatem impugnandam, quàm quòd à

Virgine Deipara, non autem, ut habent libri tui, à Therfite vel Tertullo denominetur. Prætextum dico, non caufam aut rationem; Scis enim in his regionibus templa effe permulta, quæ adhuc vulgò retinent nomina Sanctorum fibi antiquitus impofita; Et in ipfa veftra urbe collegium effe Canonicorum, quod fanctæ Mariæ vocatur; Neque te ipfum idololatriâ ullâ obumbratum putas, ex eo quòd à fancto Gisberto prænomen acceperis, & quidem id ex more Romanæ ecclefiæ in baptifmo, in quo fingulare pactum religionis continetur. Ita ergo perfpicuum eft, te nullam planè habuiffe rationem ullius valoris ad factum Optimatum Sylvæducenfium improbandum: fed tamen habuifti rationem, propter quam id velles improbare, nempe quia fuerat ab aliis approbatum: Notum enim eft te iftius effe ingenii, ut libenter omnes aliis contradicendi occafiones arripias; Et difcimus ex libri tui pag. 418, famam effe, te ipfum, cùm ante annos aliquot effes Sylvæ-ducis, pro concione confilium de ingreffu reformatorum in illam fraternitatem fuggeffiffe; quod quamvis ftrenuè neges, quia tamen alii affirmant, longè mag[is] rationi confentaneum eft ea de re credere iis, quorum non intereft mentiri, & qui funt plures numero, quàm tibi, cujus intereft, & qui es folus. Sed jam videamus quàm verè vel honeftè illa, quæ priùs fcripfifti, defendas. Præcipua Marefii expoftulatio eft, quòd in tuis thefibus reformatos, qui Sylvæducis Sodalitatem B. Virginis ingreffi funt, nominatim defignaris, ipfofque, ut idololatriæ affines & reos, atque ut lucro fordido & opiparis conviviis inhiantes, traduxeris. quod reverà in tuo fcripto reperiri paulò ante propriis oculis afpeximus. tu verò audacter negas, dicifque pag. 9. id à Marefio colligi *per ficulneas & calumniofas confequentias*. Item pag. 10. *effe atroces calumnias, & nihil Marefio reftare, quam ut apertum mendacium candidè fateatur, ejufque veniam petat.* Item pag. 16 fic loqueris. *Quod ad crimina, quæ ego nominatim Optimatibus ipfius imputare dicor, quafi ad maledicendum cum Bileamo propofitâ mercede conductus effem: fufficeret tacere, & ad folam αὐτοψίαν thefium mearum provocare. Ubi ego illa effutii?* (quæ nempe objicit Marefius) *nufquam. Ergo dices in aperto mendacio eum hîc deprehenfum. minimè. fed in manifefta calumnia, quam infrunitis & atheologicis confequentiis (quæ Iefuiticis, Ubiquitifticis, Remonftranticis tam funt fimiles, quam lac lacti) quafi fubtilitatis & eruditionis omnis fyncopen aut ellipfin paffus, infeliciffimè fuperftruxit.* Item pag. 23 affirmas nullam à te factam fuiffe *accufationem perfonalem, fed tantùm in idea & indefinitè decifum, tale quid effe illicitum.* Et pag. 337 fic ais: *Uno verbo refpondeo effe fictiones parabolicas & meras calumnias. Provoco ad αὐτοψίαν thefium.* Et fimilia repetis fexcentis aliis in locis.

cis. At quæso te, Domine Voeti, quidnam est esse perfrictæ frontis atque impudentissimè mentiri, si hoc non est? Si quis alium vocet mendacem, propterea quòd aliquid falsi dixit, quod verum putabat, vel saltem quod putasse credi potest, contumeliosè ac scurriliter conviciatur: neque enim omne verbum falsum protinus mendacium est, omne id, quòd dicitur absque animo fallendi, error tantùm vel ignorantia vocari debet. Si quis autem alium vocet mendacem, cujus tamen nullum verbum nec contra propriam ejus conscientiam dictum nec contra veritatem possit proferre, ut tu Maresium & me sæpius vocas, planè turpiter calumniatur & in ipsum resilit infamia. Cùm verò quis clarè ostendit, alium aliquid dixisse non modò quod est falsum, sed etiam quod is, qui dixit, probè scivit falsum esse, si candidè & liberè ut vir honestus & ingenuus loqui velit, dicere debet illum mentiri; atque si sæpius ipsum in talibus mendaciis deprehendat, dicere debet illum esse mendacissimum; ac etiam, quia nihil turpius est, & cujus magis pudeat viros ingenuos, quàm mentiri, qui sæpissimè atque apertissimè mentitur, omnino impudentissimus est dicendus. Atqui profectò non modò falsum est, te nulla crimina Optimatibus Sylvæ-ducensibus imposuisse ut hîc scribis; sed etiam patet clarissimè te probè id scire; neque enim oblivisci potuisti verborum, quæ in thesibus tuis leguntur, tibi satis à Maresio fuerunt in memoriam revocata, tuque aliquoties ipsa repetis in tuo libro. quin & pag. 306 ridiculè fingis esse dicteria Pontificiorum, non tua; & proindè cùm ea negas te scripsisse, omnino fatendum est te mentiri; cúmque sæpissimè hoc pacto mentiaris, te esse mendacissimum; ac denique etiam impudentissimum, quia genus illud mendacii est omnium maximè manifestum, provocas enim ad tuas theses quæ typis mandatæ sunt & habentur à multis, & ex quibus patet clarissimè te mentiri. Quin & incredibilis illa audacia, quâ non modò provocas ad inspectionem tuarum thesium, ex qua probè scis te esse condemnandum; sed etiam Maresio, qui nihil de te scripsit quod non clarissimè pateat verum esse, tanquam in manifesta calumnia deprehenso insultas, eademque omnia indignissimè de illo dicis quæ de te dignissimè dici posse novisti, clarè ostendit te in arte mentiendi & maledicendi quammaximè esse exercitatum. Fateris quidem pag. 9. item pag. 340, 341 & aliis in locis te Sylvamducis nominasse, sed ais pag. 340, id nomen à te *nec in titulo, nec quidem in propositione & determinatione problematis fuisse expreßum, sed tantùm in responsione ad penultimam exceptionem, occasione ita ferente, & sponte eò ducente, non quòd studiosè ipse eam quæsiveris.* Intrusit se scilicet te invito nomen istud in tuas theses. Quid autem, si quis id ignorans

rans sibi potiùs persuadeat, te de industria urbis nomen ad finem reservasse, ut postquam aliquandiu lectoris animum suspensum tenuisses, excitassesque in eo curiositatem sciendi quinam illi essent quos designabas, nomen civitatis tandem à te prolatum meliùs notaret, atque sic illos nominatim agnosceret? An fortè esset nefas existimare te virum præ cæteris ingenuum, ac veræ religionis, pietatis & Ecclesiasticæ pacis amantem, improba istâ calumniatorum arte uti voluisse? Ad alteram ex præcipuis Maresii expostulationibus, Quod scilicet juxta leges charitatis, & Christo expressè præcipiente Matth. XVIII, 15. 16. *publicam censuram precedere debeat privata correctio*; præsertim apud tales viros, qui faciles tibi aures fuissent præbituri, si eos privatim monuisses. Respondes pag. 19. *eos tibi notos aut indicatos non fuisse qui moneri debebant.* Ubi rursus manifestè falsum dicis, ut apparet pag. 413, ex epistola Ministri, quæ te docuerat, *eos esse non infimi ordinis ecclesiæ vestræ membra, potissimùm ordinis senatorii.* hinc enim eos satis noveras, ut posses ad ipsos scribere si voluisses; ac etiam ut sperares faciles tibi aures præbituros, quandoquidem erant *ex præcipuis Ecclesiæ vestræ membris*; ac denique ut tibi non assumeres tantum jus eos condemnandi, cùm essent *ordinis senatorii:* Sed nempe non vis adstringi legibus istis charitatis, quas ibidem pag. 19 & 20 per contemptum *Musteas* vocas; *Ac etiam*, ut ibidem ais, *in aliena Republica tantum non audebas*, ut eos scilicet privatim & amicè moneres; sed tibi tamen satis animi erat ut in ipsos publicè decerneres: quod nemo non irridebit. Atque ita nihil planè habes, quo te excuses, nisi simul pudori omni & charitati renuncies; neque enim habes ulla meliora in aliis locis.

Et sanè tantum abest, ut ullâ honestâ excusatione utaris, quin etiam illam repudias, quam tibi Maresius ultro suggesserat, quòd nempe rem aliter quàm gesta sit intellexisses: Nulla enim in re vis posse errare: sed quidquid particulare est, ac specialiter ad Sodalitatem B. Virginis Sylvæducensem pertinet, cum generali quæstione, *an liceat Sodalitates B. Mariæ inter Reformatos erigere*, confundis, non modò ut ostendas te à Maresio in thesi dissentire, quod ille, tibi gratificandi causâ, negaverat; sed præcipuè ut cùm moris sit in thesibus opinionem suam de quæstionibus generalibus liberè proferre, istam etiam libertatem circa particularia facta tibi assumas; Utque in una & eadem thesi personas quasdam designando ac simul vitia omnia reprehendendo, quæ cum re ab illis facta conjungi posse judicabis, occasionem des lectori ea ipsis tribuendi, tuque interim, quia scilicet ingenuus es & candidus, dicere possis te nihil unquam tale de ipsis audivisse vel cogitasse; ac tantùm pro libertate vestra Academica quæstionem

nem generalem cum omnibus suis circumstantiis explicare voluisse. Ita, exempli causâ, in thesium fine nominas Sylvamducis, aisque in ea urbe esse Sodalitatem B. Virginis, cui Reformati nomen dederunt, & in eadem continuâ oratione paulò antè sic scripseras: *Si quid conferendum in symbolam, si nihil nisi sumptus sustinendi, & si opipara convivia, lauti reditus, fertiles occasiones indè aliquid lucri participandi non adessent, sciunt nostros propter nudum titulum Mariæ, nedum propter regulas & statuta fraternitatis aut rosarii collegio illi nomen haut daturos.* ipsosque alibi stolidos & bardos vocas. Quæ verba nemo potest non referre ad eos qui sunt Sylvæ-ducis. Tu tamen, ut es vir syncerus, de iis scilicet non cogitabas, sed cum quæstionem generalem, *An liceat Reformatis &c.* indefinitè atque in idea cum omnibus suis antecedentibus, consequentibus & adjunctis velles explicare, istud omittere non potuisti quod alicubi posse contingere judicasti: Quod autem Maresius hoc referat ad Optimates suos, ejus scilicet culpa est, non tua, & magnam tibi atque illis injuriam facit, ut videre est pag. 184. & alibi passim. Saltem si adderes tales suspiciones in illos cadere non posse, quia cùm sint viri primarii numero 36, ut disco ex libri tui pag. 215; & reditus illius sodalitatis sint tantùm circiter quinque millium florenorum, ut disco ex pag. 412. quamvis summa illa inter ipsos divideretur, nullam indè singuli haberent partem dignam talium virorum cupiditate; Sed in solidum pauperibus erogatur, ut disco ex pag. 229; ideóque ipsis ad alios sumptus est revera conferendum in symbolam: Et quantum ad convivia Sodalitatis, quæ disco ex libri tui pag. 98. esse valde honesta & sobria, cùm priùs ad illa semper invitarentur, ut alicubi etiam refers, non potuerunt illa concupiscere. Saltem, inquam, si hoc adderes, quod est verissimum, & quod ignorare non potes, cùm ex ipso libro tuo discatur, aliquo modo te excusares; Sed contrà sic negas te quidquam mali de ipsis scripsisse, ut coneris interim persuadere, omnia quæ scripsisse diceris, vera esse. Imò etiam ipsa tibi tanquam Prophetæ à Deo revelata fuisse vis credi, ut patet ex tuis verbis pag. 330 & 331 notatu dignissimis. *Fieri potest ut ego rerum illic gestarum ignarus, ita tamen more & methodo mihi usitata hoc ulcus presserim, factum ita in lucem protraxerim, nativis suis coloribus depinxerim, ut in multis videar meras historias & hypotheses scripsisse (quod mihi in concionibus haut infrequenter accidisse testari possunt familiares & amici mei:) hinc tamen non sequitur malè consultis suspicionibus & conjecturis tantopere indulgendum fuisse, ut immites indè innocuis capitibus struerentur accusationes. Patroni potiùs fuisset beneficos suos Optimates, ad admiranda providentia divinæ hac in parte subducere, & suggerere illud Apostoli*

stuli 1 *Cor.* 14, 24 25. Arguitur ab omnibus, & dijudicatur ab omnibus: & ita quæ occulta sunt in ejus corde, manifesta fiunt: atque ita procidens in faciem, adorabit Deum, annuncians Deum verè in vobis esse. Nempe etiam nomen civitatis, in qua ea, de quibus scribebas, contigerant, Spiritus sanctus tibi dictavit & prophetabas. In loco enim ibi citato Apostolus Paulus sic scribit; *Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, arguitur ab omnibus* &c. Sic ergo etiam Voetius inter Prophetas. Atque hîc obiter est notandum, te gloriari quòd sæpe facta particularia inter concionandum ita describas, ut ea certis personis tribuantur, ac meræ historiæ esse putentur. Quâ ratione latissimam & liberrimam de quibuslibet calumniandi viam tibi aperuisti, quæ si nunquam à superiore potestate claudatur, admodum mirabor.

Sed quamvis Concionatori, à quo maximè veritas exspectatur, turpissimum sit mentiri; & ei, qui pietatem & charitatem Christianam profitetur, sub specie vitiorum reprehendendorum de proximo maledicere, atque occulta odia exercere; Pejus tamen adhuc à te fieri mihi videtur, cùm non contentus negare te scripsisse illa quæ reverà scripsisti, ac simulare te generaliter tantùm vitia quædam designasse, cùm ea certis personis affinxisti, defendere audes pag. 13, pag. 342, & aliis in locis, te jure potuisse Optimates & Sylvamducis nominatim exprimere, non quidem id ullis rationibus probans (neque enim potes), sed exemplis vel dissimilibus vel non bonis, quo pacto scelera omnia licita esse posset probari. Quodque omnino ridiculum est, pag. 350 à te ipso exemplum sumis, tanquam si quod alias impune fecisti, semper tibi debeat permitti. Sed adhuc ulteriùs pergis, cúmque magna differentia sit inter accusatorem & judicem non tibi satìs est quoslibet posse nominare, ut coram omnibus eos accuses, sed vis decisiones & judicia de ipsis posse promulgare; quodque omnium insolentissimum est, vis suprema illa tui solius judicia tantundem habere auctoritatis, ac si ab aliqua congregatione Theologorum, ab aliquo Concilio, & forte ex consequenti ab ipso Spiritu sancto facta essent. Postquam enim pag. 343 ad probandum tibi licuisse Sylvamducis nominare, attulisti exemplum nescio cujus decisionis *Cl. DD. Theologorum Leidensium, in qua vel idiotæ & mulierculæ perciperent intelligi non indefinitè sed signatè Ampliss. DD. Consules totumque adeò Senatum* cujusdam urbis: (saltem ut refers, ego enim de historia ista nihil scio nec inquiro) tibi objicis pag. 344. *Atqui D D. Professores Leidenses responsum commune dederunt nomine facultatis Theologiæ; tua autem determinatio particularis & privata.* Cui objectioni ut respondeas pag. 345. 1. Affers privatorum quorun-

dam

dam nomina, quos ais tale quid fecisse, 2 *Hac est*, inquis, *nimia curiositas in aliena Republica.* quod nempe aliqui ausint inquirere an decisiones factæ à te in thesibus (quæ scilicet ad Rempubl. valde pertinent, suntque ejus secretissima pars, in quam non licet inquirere) tantundem habere debeant auctoritatis, quantum si prodirent sub nomine totius facultatis Theologiæ, quæ in Republica vestra esse potest. easque tantundem habere sic ibid. probas. *Discant*, inquis, *si ita placet*, *Professores nostra facultatis esse in doctrina, studiis, professione* ἰσοψύχους, *& responsiones ac theses singulorum haberi tanquam omnium, communi consensu approbatas, sive speciatim præcedanea collatio & judicium præcesserit, sive non præcesserit propter temporis angustiam, aut aliam quamcunque ob caussam.* Egregium profectò & te dignum argumentum. Tres estis in vestra Academia Theologiæ Professores, quorum alii duo fortasse non amant lites, & sapiunt meâ quidem sententiâ, norunt autem, quàm sis acerbus, quàm mordax, quàm paratus ad magna volumina conviciorum effundenda in illos, qui tibi vel minimùm contradicunt; vel si hactenus hoc ignorassent, jam exemplo Maresii facilè discunt, te etiam Theologis Reformatis non parcere, nec quidem de te bene meritis; ausim enim affirmare me non advertisse Maresium ulli alii blanditum fuisse in suo libro, quàm tibi, & nihilominus eum sexcenties Optimatum suorum adulatorem injuriosè appellas. Quid mirum igitur si tibi nolint in os resistere, solusque idcirco decernas in Academia tua quidquid lubet. Vos autem tres facultatem Theologicam, atque adeò Ecclesiam Reipublicæ vestræ componitis, saltem si vobis per Concionatores & alios licet, quod ignoro. Sed quamvis negarent, facilè ex Sacris Literis probabis, quia in ore duorum aut trium stat omne verbum. & cùm duo vel tres sunt congregati in nomine Christi, ipse Christus vel certè Spiritus sanctus inter illos versatur. Sic quia tu solus occupas trium potestatem, illi tres componunt vestram ecclesiam, & in medio Ecclesiæ est Spiritus sanctus, tu solus habes Spiritum sanctum. Quòd si alii fateantur, per me licet, ac etiam ut tua unius auctoritas sit major quàm reliquorum omnium simul collectorum, quia, ut ais, *nihil tibi negotii cum Synodis.* Non meum est me illis, quæ ad religionem vestram spectant, immiscere. Sed nec ab instituto meo, nec etiam fortè ab officio erit alienum, si ea hoc in loco non reticeam, quæ ad communem harum regionum pacem & concordiam non parum conducere mihi videntur.

De meritis Gisberti Voetii.

PARS SEPTIMA.

EST, inquam, instituti mei pericula hîc ostendere, quæ ex impunitate maledicentiæ tuæ oriri possent. Ac quamvis hoc scriptum epistolari formâ composuerim, non tamen illud tibi soli, sed quibuslibet aliis legendum proponam. Neque tamen profectò leges charitatis, exemplo tuo, contemno. Longè mallem te privatim posse emendari, si quæ ejus rei spes superesset: Atqui cùm, ut supra vidimus, nec Magistratuum nec symmystarum tuorum privatæ admonitiones & literæ quidquam hactenus apud te potuerint, nihil amplius, hac in parte, nisi per publicam reprehensionem, sperare licet; Ac quamvis ego perlibenter ab hac tædiosâ scriptione abstinerem, tam necessaria tamen mihi videtur, ut eam omittere planè non possim. Non modò quia uniuscujusque officium est salutem & pacem ejus regionis, in qua degit, pro modulo suo procurare; Sed etiam quia vix ullus alius est, cui fuerit tanta occasio in vitia tua inquirendi; quique liberiùs ea possit palam facere; ac etiam à quo eorum patefactio in meliorem partem sumi, & plus ponderis habere posse videatur. Quod mihi magna fuerit antea occasio de te inquirendi, & nunc merita tua exponendi, facilè concedent omnes, qui scient te ab aliquot annis per impudentissimam calumniam absque ullâ vel minima umbra rationis mihi summum scelerum, Atheïsmum scilicet, affingere voluisse, ut patet ex libellis tuis de Atheïsmo anno 1639 editis, de quibus actum est suprà in fine quartæ partis hujus epistolæ; Jamque librum injuriosum, quem *Philosophiam Cartesianam* vocas, & cujus ultima folia hoc ipso tempore inter scribendum accepi, si non in solidum à te scriptum (nolo enim istius gloriæ ullam partem adjutori tuo relinquere) saltem tuo jussu & tuâ curâ typis fuisse mandatum: Cúmque summam in eo libro falsissima & nullo modo probabilia de me scribendi licentiam sumpseritis; mihi saltem, ut confido, libertas concedetur ea hîc apertè omnibus exponendi, quæ de te vera esse probare possum. Et insignis illa maledicentia tua, quâ plerique alii à te aggrediendo deterrentur, mihi nullo pacto est timenda, non modò quia vitam meam ita paravi, ac tam multis sum notus, ut nihil veri de me dici possit, quod nolim audire, ac nihil falsi quod non facilè calumniæ convincatur; sed etiam quia jam istâ Philosophiâ Carth. omnia convitia, omnem maledicentiam, omnes artes tuas calumnian-

lumniandi, consumpsisti, adeò ut pauca illa, quæ de te scripseram in epistola ad P. Dinet, comparari possint cum linteo, quod serpentibus cicurandis offerri solet, ut admordeant; in illud enim omnes dentes & venenum ita deponunt, ut innoxiè postea tractari possint. Denique multæ sunt rationes, ob quas ea, quæ de te scribo, aliquid fortasse ponderis apud æquos lectores & judices sunt habitura. Nam primò notum est, me pacis & quietis præ cæteris esse amantem, neminem unquam in jus vocasse, nemini controversiam ullam movisse, ac etiam sæpe illatas mihi injurias condonare quàm persequi maluisse: contrà autem te quammaximè esse contentiosum, acrem & importunum; adeò ut si vel minimum quid hîc haberem, quod cum aliquo prætextu posses arguere, statim mihi lites, quas maximè refugio, essent exspectandæ, atque ideò me summam curam in eo esse adhibiturum, ut non modò nihil scribam, quod non sit verum, sed insuper quod non sit indubitatum. Notum etiam est, mihi non solere esse ingratum, quod quis opinionibus meis contradicat, sed eos qui veritatis explorandæ causâ illas impugnant, hoc nomine inter amicos à me numerari, & tanto esse gratiores, quo validiores objectiones proponunt; eos autem, qui tantum cavillantur aut conviciantur, solere à me contemni. Quod utrumque in multis reipsa jam ostendi: nec unquam ulli alteri ex apertè calumniantibus respondi, nisi uni cui peculiarem ob causam respondere cogebar: unde facile credetur, me etiam nunc injurias à te illatas persequuturum non fuisse, nisi essent admodum atroces, & earum persequutio cum aliqua publica utilitate conjungi posset. Præterea notum est, me jam à plurimis annis has regiones ita incolere, ut nemini dubium esse possit, quin æquè bene, atque ullus indigena, erga ipsas sim affectus: ac etiam fortè hoc nomine mihi aliquid prærogativæ esse tribuendum, quod non ex sorte nascendi, sed ex delectu in ipsis vivam. Cùm enim, ut multi sciunt, satis commodè in patria mea versarer, nec alla prorsus ratio me ad alias sedes quærendas impelleret, quàm quòd propter multitudinem amicorum & affinium, quorum consortio carere non poteram, minus mihi esset otii & temporis, ad incumbendum studiis, quibus oblector, & quæ aliqui persuasum habent ad commune bonum gentis humanæ prodesse posse; cùmque nulla pars orbis terrarum mihi clauderetur, atque omnino nulla esset, quam non confiderem me libenter in incolam sibi nec gravem, nec fortè etiam indecorum, esse recepturam, hanc præ cæteris omnibus inhabitandam delegi. Denique notum est, me nec esse professione Theologum, nec de ullis unquam ex istis controversiis, quæ Christianos in diversas sectas diviserunt, disputare, atque ideo libe-

rius, quàm Maresium, aliumve ex vestris Theologis, omnia, quæ de te dicenda sunt, proferre posse; ac fidem meam minùs fore suspectam, quàm aliorum, qui de rebus ad religionem pertinentibus contrà te pugnant: Omnino enim poterit animadverti me nihil de te esse dicturum, quod non eodem modo possem dicere, si essem ejusdem tecum religionis.

Hic autem primò agam de virtutibus, quæ Theologiæ Professorem & Ecclesiæ Pastorem commendare mihi videntur, deinde facta tua breviter recensebo, ac denique de meritis inquiram. Certum est basim & fundamentum omnium virtutum esse Charitatem, illamque in iis potissimùm requiri, qui publice delecti sunt ad alios erudiendos & ad virtutem incitandos. Nosti quid hac de re scribat Apostolus 1 Cor. 13. *Si linguis hominum loquar & Angelorum, Charitatem autem non habuero, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Ex quibus patet omne aliud Dei donum, quod in aliquo homine esse potest, nisi cum charitate sit conjunctum, nihili planè esse faciendum. Signa autem, ex quibus Charitas agnosci potest, ibidem ab Apostolo sic recensentur: *Charitas patiens est, benigna est: Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.* Unde sequitur, illos, qui sunt iræ impatientes, maligni, invidiosi, turbulenti, tumidi, arrogantes, litigiosi, truculenti, maledici, conviciatores, & mendaces, nullo modo habere Charitatem. Cum autem hæc Charitas, hoc est, sancta amicitia, quâ Deum prosequimur, & Dei causa etiam omnes homines, quatenus scimus ipsos à Deo amari, magnam habet affinitatem cum honesta illa humana amicitia, quæ inter viros familiaritate conjunctos esse solet, optimè, ni fallor, utriusque officia simul expendemus. Una est tantùm summa regula, ut nunquam malè, sed, quantum in nobis est, benè amicis nostris faciamus: Et quia nihil melius est, quàm vitiis carere, ideo nemo unquàm alteri majus beneficium præstat, quàm cùm ipsum ab aliquo vitio modis appositis revocare conatur. Sed addo, *modis appositis*: nam si quis intempestivè alium objurget, si levem ob culpam nimis severè, si aliis præsentibus cùm non est opus, si falsa crimina illi affingat, & ita non tam emendationem, quàm ignominiam ejus & gloriam suam, quærere videatur, odiosus erit & importunus. Sed ferè semper licèt privatim, nemine

mine conscio, modestè amicum suum admonere; Atque si hoc non sufficiat, & culpa sit gravis, licet etiam instare & objurgare; ac deinde curare idem fieri ab aliis ejus amicis, uno, duobus, omnibus. Quæ omnia si non prosint, ejusque peccatum sit tale, ut eum amicitiâ viri honesti reddat indignum, possumus quidem nos ab ejus familiaritate subducere, ac non ampliùs ipsum inter amicos numerare: Sed sanè quamdiù amamus, non debemus unquam ipsum publicè coram omnibus etiam extraneis & ignotis reprehendere, neque enim hoc pacto bonum ejus procuraremus, sed potiùs malum, nempe infamiam. Hocque non solum de vitiis occultis est intelligendum, sed etiam de publicis: qui enim publicè peccant, solent in peccatis suis gloriari, nec curant quòd sciatur se talia committere, sed dolent quòd propterea vituperentur. Notandumque est, metum infamiæ quammaximè homines à vitiis retrahere, non autem ipsam infamiam, quæ postquàm alicui illata est, non ampliùs ab eo timetur: Et idcirco qui privatas amicorum objurgationes non audiunt, non etiam publicis reprehensionibus emendantur, sed contrà potiùs ex iis sumunt occasionem & libertatem in peccatis suis perseverandi, ut frequens experientia ostendit. Atque hæ leges humanæ amicitiæ planè conveniunt cum legibus Charitatis, quas ipse Christus Matth. 18. sic docet: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum; si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ. si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Ubi notandum est, non agi de quibuslibet proximi peccatis; sed tantùm de injuriis nobis ab ipso illatis: non enim tantùm habetur *si peccaverit frater tuus*; sed additum est *in te.* Cúmque habeamus plus juris ad aliquem reprehendendum, cùm nos ipsos affecit injuria, quàm cùm videmus duntaxat illum aliud mali fecisse, non dubium est, quin hic contineantur extrema omnia remedia, quibus uti licet ad proximum suum, cùm peccatum aliquod magni momenti commisit, reprehendendum. Nec alio nomine omnia proximi peccata huc revocantur, quàm quia supponitur esse tantus zelus in viris piis, ut non minùs ægrè ferant, quòd quis peccet in Deum, vel, quia Deo ab hominibus noceri non potest, quòd ille qui peccat, & quem amant ut proximum, sibi ipsi noceat peccando, quàm si illis injuriam inferret. Si quis itaque in te peccaverit qui sit Christianus, atque ideo quem per charitatem diligere tenearis, primò quidem illum privatim monere debes; Atque si non emendetur, debes secunda vice ipsum monere coram uno vel

vel duobus ejus amicis, eosque ad hoc potissimùm deligere quos plurimum auctoritatis apud ipsum habituros esse confidis: Ac rursus si non emendetur, dic Ecclesiæ, hoc est, conquereris de ipso apud consilium illorum omnium, qui eum etiam in Christo diligunt, adeò ut, juxta ordinem quem audio à vestris observari, possitis hîc per Ecclesiam intelligere Synedrium vel Synodum. Sed diligenter hîc notandum per hoc verbum *dic Ecclesiæ*, nullo modo intelligi publicam reprehensionem coram omnibus etiam extraneis, qualis fieri posset per theses Theologicas aut conciones. Primò quia directè repugnat charitati, & habet rationem pœnæ, quâ non procuratur bonum ejus qui sic arguitur, sed ei malum infertur. Neque enim, ut jam dictum est, si quis peccatum emendare noluerit postquam vulgatum est inter ejus amicos, magis postea illud emendabit propterea quod aliis etiam innotescet, ac contra potius amisso metu istius pudoris audacior fiet ad peccandum. Secundò quia sequuntur hæc verba: Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. hoc est, desinas eum numerare inter illos, cum quibus peculiarem amicitiam propter communionem fidei contraxisti, & pluris non facias quàm extraneum & ignotum; non autem jubet ut idcirco eum persequaris ut inimicum; neque enim olim Christi discipuli ethnicos & publicanos odio habebant, sed tantummodo non amabant ut fratres. Atque hæ quidem leges amicitiæ generaliter omnibus mandatæ sunt, sed præ cæteris tamen ad ipsas Theologi, Concionatores, & Ecclesiarum Pastores obligantur. Nam cùm nihil in humana societate sit amicitiâ præstantius, & præcipuus ejus fructus in eo consistat, quòd ab amicis errorum nostrorum admoneri, & à vitiis revocari possimus; Cúmque omnes sibi privatim comparare non possint amicos satis fidos & satis prudentes, ut iis in hunc finem uti possint, viri præ cæteris pietate, prudentiâ, & charitate Christianâ insignes, tanquam communes omnium hominum amici, libenter ab iis, qui eos ut tales agnoscunt, audiuntur; & illi qui vitam in theologicis studiis impendunt, atque in Concionatores Ecclesiarumque Pastores delecti sunt, tales esse vulgò putantur. Atque omnino cùm sunt tales, summoperè à cæteris hominibus honorari debent & diligi: Sed si quem videamus, nunquam nos privatim ullius peccati admonentem, omnes captare occasiones publicè apud alios nos culpandi, præcipuè cùm putat nos nunquam id rescituros; & sæpe vel ea peccata, quibus nunquam obnoxii fuimus, nobis tribuere; vel facta quædam nostra, sed quæ nec à nobis, nec ab aliis mala creduntur, tanquam magna crimina condemnare, quamvis nullâ unquam à nobis vel minimâ injuriâ fuerit affectus;

affectus, eodemque etiam modo se gerere erga alios plures, clarè agnoscemus illum charitate omni atque humanitate esse destitutum, & amicitiâ indignum. Quæ vereor ne frustra videar hîc scripsisse, jam enim suprà satìs vidimus, te leges charitatis ut musteas contemnere: forsan quia non cupis blandus videri, sed reprehensoris acerbitate, ac legislatoris imperio magìs delectaris. Ideoque nonnulla etiam de istis hîc subjungam. Et primò quidem quantum ad reprehensiones, quæ fiunt absque ullo jure condemnandi, & vocantur propriè accusationes, certum est illas in omni republica bene instituta permitti, modò sint veræ, ac etiam aliquando imperari, ut in crimine majestatis. Et omnino illi, qui alios vituperantes nihil falsi de ipsis dicunt, legibus non condemnantur. habetur enim expressè l. 18 Dig. de injur. & fam. lib. *eum qui nocentem infamavit, non esse bonum æquum ob eam rem condemnari. peccata enim nocentium nota esse & oportere & expedire.* Sed nihilominus variæ sunt causæ, ob quas certæ accusationes aliis minùs honestæ ac justæ sunt: Nam sanè humiliores reos & ad pœnitentiam paratos nemo unquam honestè accusat, nisi sit Prætor, vel aliquam aliam ob causam ad id cogatur: quia pugnat cum charitate, quâ nos omnes mutuò prosequi debemus, ut eum, qui supplex est, & veniam petit, puniri cupiamus. Sed si quis arrogans & obstinatus ea committat ex quibus pax & concordia Reipublicæ turbari possit, quique privatim ab amicis ac etiam à Magistratibus monitus peccata sua nolit emendare nec agnoscere; qui sit tam vehemens in aliis impugnandis, tam audax in calumniandis, tam pertinax in persequendis, ut vix ulli ausint ei resistere; qui denique tot habeat effugia, tot astutias ad vitia dissimulanda, tantamque impudentiam ad ea perneganda, ut quamvis facilè possint intelligi ab iis qui causam examinant, non tamen ita facilè quilibet possit ea omnibus demonstrare: certum est illum, qui potest atque audet, quique non est in ullo publico munere constitutus, rectè facere si talem reum accuset, ac etiam non posse honestè non accusare si fuerit ab ipso lacessitus & atrocibus calumniis læsus, ne vel pusillanimis esse, vel ea quæ pertinent ad publicam utilitatem & propriam existimationem negligere videatur. Excepi autem illos qui muneribus publicis funguntur, non quòd nulli ex ipsis possint alios accusare, aliqui enim ex officio ad id coguntur, sed quia illis, quorum officium nihil tale exigit, minùs honestum est quàm privatis. Cavere enim debent, ne cùm judices esse non possunt, videantur auctoritate sui muneris abuti velle ad alicujus innocentiam opprimendam. Quippe privati periculo suo accusant, & nisi omnia, quæ dixerint sint vera, vel saltem nisi justas causas ha-

bucrint ea putandi esse vera ut calumniatores puniuntur: sed in auctoritate constituti sæpe impunius nocent. Ac certè ex illis omnibus qui publicum aliquod munus sustinent, nullis est magìs indecorum alios accusare, quàm Concionatoribus, Professoribus Theologiæ, atque Ecclesiarum Pastoribus: Cùm enim ratione muneris sui pro viris supra cæteros piis, doctis & charitatis zelo ardentibus habeantur, magno præjudicio gravant causam quam impugnant, &, si velint mali esse, multas habent occasiones ad impunè calumniandum. Sed quamvis fortè nonnunquam illis concederetur ut alios accusarent, injuriasque sibi factas ulciscerentur, & privata odia exercerent: Nunquam tamen profectò concionibus aut thesibus publicis ad hoc honestè uti possunt.

Nam, quantum ad conciones, nemo dubitat quin sint institutæ ad docendam veritatem circa ea quæ spectant ad religionem, & simul ad homines à peccatis dehortandos & ad virtutem impellendos, non autem ad ullos ignominiâ afficiendos, nec ad exempla malignitatis exhibenda, nec ad ullum jus in singulares homines usurpandum. Et quando aliquis in sacrâ concione factum particulare vel Magistratus vel privati alicujus reprehendit, majori eum afficit ignominiâ, quàm si idem factum ex alio loco, quamvis coram iisdem auditoribus, ei exprobraret: Cùm enim publicè delectus sit ad veritatem ex illo loco dicendam; privato suo testimonio publicam auctoritatem adjungit, sicque dignitate sui muneris abutitur ad proximum infamandum. Deinde quia omnis personarum publica reprehensio quantumvis vera & justa, limites tamen charitatis excedit, atque ad proximi odium invitat; ideo est pessimi exempli in concione. Denique quoniam prætextu vitiorum arguendorum facilè potest quis in hoc crimen impune incurrere, quòd etiam personas reprehendat, eas quidem non nominando sed talibus notis designando, ut quamvis ab auditoribus certò cognoscantur, ipse tamen possit simulare se de illis non cogitâsse; Idcirco illi qui reverà pii sunt, nullamque istâ via illegitimam auctoritatem supra Magistratus & alios quoscunque usurpare conantur, diligentissimè cavere solent, ne idem unquam de se dici possit quod tu de te ipso jactas pag. 331. quòd nempe Methodo tibi usitata facta particularia in concionibus tuis haud infrequenter ita depingas, ut, quamvis nullos nomines, meræ tamen historiæ esse videantur.

Quantum ad theses, si verum & ordinarium earum usum spectemus, non multum habent auctoritatis; supponuntur enim ut plurimum à discipulis factæ, atque nihil aliud debent continere quàm assertiones, quas earum auctor in paucarum horarum disputatione defendendas suscipit;

sive

ſive eas putet eſſe veras, ſive non putet: Nam circa res ad fidem non pertinentes, nec ad ullius detrimentum ſpectantes, etiam ea, quæ putat falſa, poteſt in iis ſine mendacio affirmare, cùm nempe ingenii exercendi causâ vult ipſa contra omnes objectiones, quæ intra breve tempus diſputationis fient, defendere. Poteſt etiam interdum nomen alicujus auctoris à quo diſſentit exprimere, ſi fortè hoc ad rem facere videatur: ut ſi quis proponat tales theſes: *Sanguis in venis non circulatur, contra Hervæum. Dantur formæ ſubſtantiales, contra Regium,* aut ſimiles, tunc enim cenſetur illos à quibus diſſentit honoris causâ nominare. nullusque amator veritatis ægrè unquam fert ſuas opiniones impugnari. Sed valde cavendum eſt, ne quis in theſibus ita nominetur aut deſignetur, ut id in ejus vituperium factum fuiſſe credi poſſit, tunc enim tranſirent in naturam libelli famoſi, cujus dedecus in Academiam, in qua eſſent editæ, reſiliret: Quamvis enim ab uno fiant, coram omnibus ventilantur, & ideo, niſi prohibeantur, exiſtimantur permitti: Nec ullibi minùs tempeſtivè poſſunt exempla maledicentiæ exhiberi, quàm in Academiis aut ſcholis, ubi non minùs virtus quàm ſcientia eſt docenda. Sed ſanè ſi nunquam ſit maledicendum in ordinariis illis theſibus, quæ tantùm ad horariæ diſputationis uſum parantur, multò minùs id fieri debet in reverendis iſtis libellis, quos ſub theſium nomine vulgare ſoles, eorum enim te auctorem profiteris, & in iis determinationes ſive decreta veſtræ facultatis Theologicæ vis contineri: Quippe doces nos pag. 343. *Profeſſores noſtræ facultatis eſſe in doctrina, ſtudiis, profeſſione, ἰσοψύχους, & reſponſiones ac theſes ſingulorum haberi tanquam omnium.*

Denique ut meliùs intelligatur, quàm parum conveniat in Theſibus iſtis aut concionibus loco vitiorum perſonas ipſas reprehendere, notandum eſt jus charitatis, quo ſolo utuntur viri pii ad alios homines reprehendendos, vel etiam jus magiſterii, quo forſan uti potes ut Pædagogus in adoleſcentes tuæ curæ privatim commiſſos, non autem profectò in magiſtratum, plurimum differre à jure dominii, ſive à jure civili, quo utitur magiſtratus ad nocentes puniendos: Eorumque præcipuam differentiam in eo conſiſtere, quòd jus civile reſpiciat bonum commune multorum hominum ſimul junctorum, jura autem magiſterii & charitatis ad ſingulos ſeorſim ſpectatos referantur: Unde fit, ut liceat quidem Magiſtratui privatis quibuſdam nocere, ac etiam interdum ipſam vitam iis adimere, ut communi aliorum utilitati proſpiciat; Sed non ita unquam licet pædagogo plures diſcipulos habenti vel minimum quid mali uni ex ipſis inferre, ut aliis quantumvis magnam utilitatem procuret. ſingulos

enim seorsim ab eorum parentibus accepit, ut iis bene faceret, non autem ut ullâ ratione noceret. Atque hîc omnino valet regula quæ docet; non esse facienda mala ut eveniant bona: Et multo magìs adhuc valere debet apud eos qui solo utuntur jure Charitatis. repugnat enim ut ille qui alium lædit possit in eo censeri ejus amicus. Non opinor existimas tibi licere aliquem interficere aut vulnerare, quantumvis magnum peccatum commiserit; nec etiam pecunias diviti quantumvis iis malè utenti eripere, ut eas des pauperibus, aut in alios usus quantumvis pios convertas; Sed sanè non video cur magìs liceat proximi tui existimationem, quam multi fortunis omnibus ac vita ipsa chariorem habent, quantumvis justa reprehensione, in concionibus aut decisionibus Theologicis minuere; sic enim illum afficeres damno vel pœna non aliter quàm si pecunias aut vitam eriperes. Hîc autem loquor de *proximo tuo*, nam fortè in alios jure belli vis istud tibi licere: scio te esse valde pugnacem, atque omnes à quibus vel minimum in religione dissentis, inter hostes numerare, qua in re quàm piè te geras non dicam, satìs enim intelligetur ex charitate qua uteris erga ipsos fratres. Loquor etiam de concionibus & decisionibus Theologicis duntaxat, quoniam ibi agendo ex publica auctoritate maledictis tuis plus noces: neque affirmo te nunquam alibi posse inimicos publicè accusare, sive apud judicem, sive etiam apud populum; etsi profectò minùs honestè id potes quàm privatus, atque hæc licentia publicè alios accusandi excedit leges charitatis, & non instituta est ad bonum eorum qui accusantur, sed reliquorum qui metu similis accusationis à vitiis magìs abhorrent: ut jam dictum est. Atqui audi B. Jacobum cap. 4 dicentem: *Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem.* Concessum enim tibi est, imò tanquam concionatori mandatum, ut vitia reprehendas, & homines ab iis revocare coneris: sed hoc longè aliud est, vitia reprehendere, quæ jam ab omnibus sine controversia pro vitiis habentur, quod unum tibi mandatum est; & aliud judicare hunc vel illum hominem istis vitiis esse obnoxium; vel etiam determinare hoc vel illud, quod ab aliis pro vitio non habetur, vitium esse. Quod profectò si facis *detrahis legi, & judicas legem*, hoc est, plus arrogas judicio tuo quàm legi: Ad determinandum enim quid sit juris, habetis, opinor, Synodos vestras, in quibus ex communi omnium sententia judicatur; & ad facta hominum punienda habentur Magistratus: Mihique non facilè persuadeo symmystas tuos æquo animo esse laturos, quòd tu solus ex propria auctoritate de quæstionibus nondum apud vos determinatis ita decernas, ut quamvis alii theologi ac etiam integra synedria à te dissentiant,

pluris

pluris tamen fieri velis tuum unicum decretum quàm aliorum omnium opiniones: nisi forsan te in caput ecclesiæ suæ constituant, quod non ausim dissuadere, ne vel illis sim suspectus, vel malè merear de nostris. Sed sanè si etiam Magistratus paterentur te de particularibus hominum factis in concionibus aut thesibus judicare, atque ita in omnium hominum famam liberè grassari, admodum mirarer. Novi quidem prætextum quo uti possis ad fingendum id tibi licere; nempe quemadmodum olim Prophetæ Reges ipsos liberrimè objurgabant; ita etiam tu, pientissimus scilicet eorum imitator, tanto ardes zelo, ut ferre non possis quidquam committi, non dicam quod Deo displiceat, sed quod tibi videatur, vel tantùm quod fingere possis tibi videri Deo displicere, quin illud severissimè reprehendas, &, quia non habes rationem personarum, æquè libenter in Optimates & Magistratus, atque in vulgares homines inveharis. Sed, Domine Voeti, velim ut advertas, jus illud summum, quod olim quidam Prophetæ in ipsos Reges exercuerunt, non illis concessum fuisse nisi quatenus modo extraordinario & supernaturali à Deo impellebantur, ejusque voluntati obsequentes non poterant errare: quapropter etiam illis non credebatur nisi quia magnis & indubitatis miraculis fidem dictis suis faciebant. Atque ut intelligas eorum jus tam immensum fuisse, ut non facilè tibi ullum simile concedi possit, vide quo pacto Deus illud describat Jer. 1. *Ecce*, inquit, *constitui te hodie super gentes & super regna, ut evellas & destruas, disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes.* Ille autem, qui sic constituebatur super gentes & super regna, erat vir solus, nullos secum habens consiliarios visibiles, cum quibus de iis, quæ agenda erant, deliberaret, nullamque etiam habens potestatem civilem: & idcirco non fuisset rationi consentaneum Reges & populos se ultro illi subjicere, nisi evidentibus miraculis ostendisset se à Deo regum domino reverà missum esse. Tu quidem extraordinarios istos prophetas optimè in eo imitaris, quod aliorum hominum consilia non cures; &, tanquam si cum Deo loqui soleres, ex proprio pectore decreta tua depromas: Sed miracula tibi hactenus defuerunt, & didici ex tuis scriptis nullos his sæculis juxta vestram religionem agnosci in ecclesia tales prophetas, qui scilicet edant miracula, & quibus in omnibus sit credendum. Atque idcirco non opus erit, ut examinem, quid nostris aliisve, qui à vobis hac in parte dissentiunt, possit concedi. Satis est quòd intelligatur, te nec esse ab errandi periculo immunem, nec ullum privilegium habere supra cæteros omnes religionis vestræ Ministros: Hinc enim sequitur, si tibi liceat Magistratuum facta coram populo ex propria tua auctoritate reprehendere, idem etiam

 omnibus

omnibus aliis licere; ac cùm errare possitis, & sint quot homines tot sententiæ, nullum alium indè fructum exspectandum esse quàm turbas & confusionem. Quæ mala in Republica tam potenti, tam multis membris constante, ac cujus salus omnis à concordia dependet, quàm diligentissimè præcavenda esse nullus ignorat. Sed ne interim Charitatis obliviscamur, quemadmodum solemus amicis condonare, quidquid in nos peccent, quamdiu judicamus eos revera nobis esse amicos, contra autem in illos magis irasci quos agnoscimus amicitiam simulare, ut nos lædant, quàm in apertè nocentes: Ita si quando Theologus verè pius, & quem constet nullo alio duci affectu quàm Charitatis, limites officii sui excedat, facilè poterit excusari; sed si quis vultu ac verbis simulans pietatem, factis ipsis nihil aliud quàm malignitatem & dominandi lubidinem ostendat, omnino est coërcendus.

Nunc autem si examinemus factum tuum contra Sylvamducis, facilè quo zelo ferveas intelligemus: nam primò considerando rationes, quæ te movere potuerunt, ut illam urbem in Thesibus publicis nominares, ac simul ea, quæ ab ejus Magistratu atque Optimatibus facta erant, condemnares, ipsosque Optimates variis conviciis afficeres, nullam omnino possumus invenire quæ redoleat Charitatem; Nec ullam ipse excogitare potuisti, nullam enim in toto tuo libro habes, nisi quod dicas pag. 4. te super facto Sylvæducensi consultum fuisse à nescio quo illius urbis Ministro, & operæ quasi parcentem, cùm ederes Theses de idololatria indirecta, casum illum iis inseruisse. tanquam si minus operæ esset aliquid thesibus inserere ac typis mandare, quàm illud idem privatis literis ad amicum scribere, quod nemo non agnoscet falsum esse, præsertim ex iis qui sciunt nihil poni in thesibus de quo respondens doceri non debeat. hocque etiam nonnihil laboris exigere: Sed quamvis operæ hoc pacto reverà pepercisses, non ideo plus haberes charitatis. Nec sanè quæsivisti emendationem, ullamve aliam utilitatem eorum quos arguebas: apparet enim ex libri tui pag. 339 & 341, te non sperasse theses illas ad ipsos unquam perventuras; Nec etiam discipulorum tuorum ulliusve alterius bonum spectare potuisti Sylvamducis nominando, & auctores facti quod reprehendebas designando: nam contrà minùs alios à tali facto poteras revocare, dando illis exempla virorum illustrium, & famæ optimæ, qui jam illud ausi erant, & quos nemo non libenter imitetur; quàm si rem à te reprehensam circumstantiis omnibus ita exuisses, ut nemo potuisset suspicari te ad illos respexisse. Cùm itaque nec ad eorum quos arguebas, nec ad aliorum ullam utilitatem spectare potuerit tua illa personarum designatio,

ſignatio, quid ſupereſt niſi ut manifeſtè cognoſcatur te maledicere voluiſſe? Deinde ſi ulterius inquiramus, quænam iſtius maledicentiæ tuæ fuerit cauſa, non facile alia poterit inveniri, quàm quòd libenter ejuſmodi occaſiones captas ad injuſtam dominationem in omnes homines uſurpandam & ſtabiliendam: Neque enim privatas ullas inimicitias cum iis de quibus malè loquutus es habebas, quoniam ut ſæpe affirmas tibi antea erant ignoti: ſed cùm ſperares theſes tuas vel nunquam ad eorum manus eſſe perventuras, vel ſaltem ipſos tanti eas non eſſe facturos ut publico reſponſo dignarentur, non parum tibi auctoritatis conciliare poſſe putaſti ex eo quod ſtudioſi veſtri Academici, aliique omnes ad quos facti tui fama perveniret, videntes te auſum fuiſſe tales viros & urbem tam celebrem condemnare, ob rem ad bonum reipublicæ ab iis factam, & ab aliis theologis approbatam, teque id impune tuliſſe, revererentur potentiam tuam, & non auderent quicquam neque privatim neque publicè ſuſcipere, niſi prius à te eſſet approbatum, ne in maledicentiæ tuæ importunitatem incurrerent. Qua via quicunque eſt impudens, malignus, loquax, & plebi gratioſus, facilè ad magnam dominationem poteſt pervenire, quando ejus artes à nemine deteguntur. Sed ſatìs incommodè tibi accidit, quod Mareſius publico ſcripto innocentiam ſuorum, ac tuæ reprehenſionis iniquitatem oſtenderit; Ac deinde etiam quod Magiſtratus Sylvæducis, aliique variis literis efficere conati ſint, ut ab ulteriori ſcriptione abſtineres, & proximæ Synodi judicium exſpectares, cui ſe illi quos argueras ſubjicere velle profitebantur: Ita enim fieri non potuit quin vel apertè pietatis & charitatis larvam exueres, juſtiſſimæ illorum petitioni non obſequendo; vel de ſumma dominationis ſpe magna ex parte excideres, ſi te à Synodis in ordinem redigi patereris. Quorum utrum malueris, editione libri de Confraternitate Mariana oſtendis: In eo enim nullis rationum momentis, & nullo honeſto prætextu, ſed ſolâ contumaciâ, & maledicendi audaciâ de victoria certas. Atque omne iſtius libri artificium in hoc uno conſiſtit; quòd tam longum illum feceris, tamque tædioſum, ut nullius hominis patientia durare poſſit ad integrum perlegendum; & tam frequenter in eo Mareſium cum illis quos defendit accuſes, objurges, condemnes, ut ii qui tantùm hinc indè paginas ejus aliquas inſpicient, videntes te ubique in ipſis triumphare, tanquam ſi juſtitiam tuæ cauſæ atque crimina adverſariorum certiſſimis argumentis demonſtraſſes, putent tua illa argumenta in aliis paginis, quas non legerunt, explicari. Materiam autem ad conflandum craſſum volumen inveniſti, colligendo multas inanes narrationes quibus Sodalitates B. Virginis
odioſas

odiosas reddere conaris; & librum Maresii frustillatim conscissum, & discerptum, in locos communes digerendo; & varias quæstiones proponendo, quæ sanè charitatem non olent; *Charitas* enim *non cogitat malum*, illæ verò nihil aliud ostendunt, quàm te sæpissime malum cogitasse, ubi nullum fuit. Narras etiam in isto volumine quo pacto adversarii tui modis omnibus à scribendo te revocare conati sint, & quo pacto nihilominus in scriptione perrexeris, ut indè credatur eos causæ suæ diffidere, tuam autem tibi esse indubitatam. Quæ præjudicia satìs facilè illos qui causam accuratè non examinabunt in errorem inducent; Ac quantum ad alios, quos fortè nullos vel non nisi paucissimos fore sperasti, eos nempe qui & librum Maresii cum tuo conferent, & utriusque rationes expendent, solo metu videris retinere voluisse, ne, quæ de te verissima esse percipient, aliis ausint palam facere. Non enim illos latere potest nullam solidam rationem à te afferri ad factum Optimatum Sylvæducensium improbandum; nullamque ad tuum defendendum, nisi quod incredibili cum audacia neges te illa scripsisse, quæ distinctè in thesibus tuis leguntur. Unde perspicue cognoscent, Maresium, & Optimates Sylvæducenses, causæ suæ nullo modo diffisos fuisse; neque te ullam spem habuisse tuæ rectè defendendæ; Ac proinde illos ideo tantùm scriptionem tuam impedire voluisse, quod paci Ecclesiæ vestræ, atque honori tuo consulerent; te autem è contrà rixas & turbas quæsivisse ut illos infamares, & quàm maximè contumax, implacabilis, terribilis appareres, ne quis in posterum tibi ausit repugnare. Nam certè cùm factum Optimatum Sylvæducensium, ad ipsorum urbis securitatem, & salutem Reip. susceptum, condemnare non timueris, nemo credet se tam sanctè vivere, vel tantæ esse auctoritatis, ut à reprehensione tua sit tutus; Cúmque Maresio tam iratus sis, & illum tam acerbè persequaris, ob id unum quòd suos modestissimè defenderit, te interim quantum potuit excusando, ac etiam laudibus, quarum indignissimus eras, extollendo, non sperandum est, ullam viam posse inveniri ad te tam blandè admonendum ut non maximè irriteris; Cumque tam audacter in libro tuo mentiaris, tam sæpe in eo provoces ad inspectionem tuarum thesium ex qua mendacium tuum fit manifestum, & tam apertè leges charitatis ut musteas contemnas, non est quòd quisquam speret, evidentiâ & certitudine rationum suarum, tibi silentium imponere; Denique cùm appareas tam atrox in minimis injuriis ulciscendis, tamque implacabilis, & tam pervicax, ut neque magistratuum neque conventuum ecclesiasticorum auctoritate vel admonitionibus vel precibus flecti possis aut coërceri, nemo non meritò importunitatem tuam aversa-

aversabitur; & occursum tuum tanquam feræ alicujus indomitæ refugiet. Quibus artibus si possis hac vice famam tuam conservare, ac efficere, ut ii qui veritatem tuæ causæ percipient, non ausint eam aliis exponere, vel saltem ut fides iis à reliquis non habeatur, fateor te fore summè potentem. Sed paucas hîc addam rationes ob quas id fieri vix posse mihi videtur, ac simul merita tua describam.

Quamdiu convitia tua in solos religionis vestræ adversarios effudisti, facilè apud illos, qui partibus tuis favebant, & scripta tua non examinabant, aliquam pietatis & doctrinæ famam habere potuisti: Quod enim multos libros scriberes, doctrinæ; quod autem asperis & maledicis verbis sæpe in iis utereris, merito adversariorum, & ferventi pietatis tuæ zelo tribuebant; sed interim à te dissentientes indignabantur, magisque irritabantur, & libri tui nullius planè usus erant, nisi ad efficiendum ut qui eos perlegebant (quos fateor fuisse admodum paucos) videntes in ipsis loco rationum convitia tantum contineri, & ita causam vestram malè à te defendi, pejorem de illa conciperent opinionem. adeò ut ad ipsius religionis vestræ honorem & promotionem sit perutile quod artes tuæ detegantur, ac vereor ne nostri hac occasione me prævaricationis accusent. Cùm deinde notatum est te non tam in vulgata & omnibus cognita peccata invehi solere, quàm nova quædam investigare, quæ tam minuta sunt, ut ab aliis pro peccatis non habeantur, & non tam ad plebeios homines quàm ad potentiores spectant, atque illa tanquam summa scelera describere, ut præ cæteris sanctus videaris, tunc multi existimarunt in te optimè quadrare verba Christi Matth. 7: *Nolite judicare, ut non judicemini. in quo enim judicio judicaveritis, judicabimini; & in quâ mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui: & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo; Sine ejiciam festucam de oculo tuo: & ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.* Cùm etiam postea cognitum est quo pacto Regium impugnaris, & censuram tuam Theologicam absque ullo rationis prætextu ad quæstiones purè philosophicas extendere volueris, de malignitate tua dubitari non potuit. Cumque nunc tandem eo usque deveneris, ut urbis celeberrimæ Magistratum & Optimates in Academicis thesibus condemnaris, ob rem ab aliis Theologis & ipso etiam eorum Synedrio approbatam; ut eorum Pastorem, qui tibi modestissime ac verissime pro ipsis respondit, tanquam mendacem & calumniatorem prolixo libro traducas; ut leges Charitatis musteas voces; ut dicas nihil tibi negotii esse cum Synodis; ut ea quæ in thesibus apertè scripsisti, post-

ea in alio libro impudenter neges à te scripta esse; utque nulla ratione potueris impediri à tam maligno & maledico libro evulgando: Dubitare non debes quin Domini tui clarè agnoscant audaciam istam tuam necessariò esse coërcendam: Nihil enim magìs apertè ad civilem discordiam tendere potest quàm si quis unius urbis auctoritate munitus factum alterius urbis, & quidem non qualecunque, sed ad bonum reipublicæ susceptum, publico scripto condemnet, ac non tam rationibus reprehendat, quàm conviciis insequatur. Ægrè forsan fers hæc à me scribi; sed quid facerem? agitur hîc de communi harum regionum, quas ego non minùs quàm tu à multis annis inhabito, salute ac pace. Neque hic ullo modo quæstio est de rei quam reprehendisti æquitate: Non opus est exspectare ullam synodum quæ determinet an liceat vestris societatem aliquam cum Romano-Catholicis inire, quæ à B. Virgine denominetur, & in qua nihil fiat à religione vestra alienum (qua in re puto magnam inventum iri difficultatem). Sed quæritur hîc tantùm, an liceat unius urbis Theologo ex propria auctoritate aliam urbem condemnare, ac quantum in se est infamare; atque an putandum sit ejus dominos, pro ea qua pollent æquitate ac prudentia, in illum non esse animadversuros. Præsertim cùm jam experti sint te esse tam pervicacem, ut nisi maturè coërcearis, facilè ad intolerandam audaciam sis perventurus; & nihil aliud possit exspectari, si tibi hac vice parcatur, quàm quòd fortè in posterum, non melior factus sed cautior, abstinebis quidem ab urbibus nominandis; sed interim *Methodo tibi*, ut jactas, *usitatâ*, facta eorum quos voles infamare sic describes, ut facilè ad ipsos referri possint, & ita non minùs quidem nocebis, sed fortè minor erit occasio te puniendi. Non exponam hîc alias rationes ob quas tibi à superioribus tuis tam politicis quàm etiam ecclesiasticis condonari non posse existimo, ne fortè videar te monendo tacitè illos ea quæ meliùs me scire possunt, ac procul dubiò etiam sciunt, docere velle. Sed unum adhuc est quod plebis causâ omittendum esse non puto. Nempe hoc semper in vestra religione observari audivi, si quis Concionator in turpi aliquo peccato deprehendatur, exempli causâ si adulterium vel furtum vel homicidium commiserit, ut munere suo privetur: nec immeritò; quamvis enim ii qui non bene agunt possint alios bene monere, nunquam tamen tanta fides illorum dictis habetur, quàm si probi & inculpati esse putarentur: Sed sanè nullum peccatum Concionatori turpius est, nullum meliori jure impedit ne verbis ejus credatur, nullumque idcirco eum munere suo reddit magìs indignum, quàm si sæpissimè atque apertissimè mentiatur, maledicat, calumnietur. Alia enim peccata extra concionem fiunt, & ob humanam fragilita-

fragilitatem excusantur: Quin etiam ex charitate credere debemus, illos qui ea commiserunt, voluntatem in iis perseverandi deponere, antequam incipiant concionari; ac proinde non minùs esse audiendos quàm si antea fuissent inculpati: Nullumque omnino periculum est, ne quis homicidii, vel adulterii, vel furti exempla edat in concione, quin è contra si quis irâ percitus hominem occidit, vel alio animi motu impulsus alia peccata commisit; sæpe ipsum postea eorum sic pœnitet, ut aptius & efficacius alios possit ab iis revocare, quàm qui nunquam in ipsa inciderunt. Sed mentiendi, maledicendi, calumniandi licentia nullibi faciliùs exerceri potest, quàm in concione, ac nullibi magis est culpanda; Conciones enim institutæ sunt ad docendam veritatem, populus illam ex isto loco exspectat, ideoque nullum in concionatore majus vitium est, quàm quòd sit mendax; Cúmque etiam conciones institutæ sint ad exempla pietatis & charitatis Christianæ exhibenda: cùm ex variis mendaciorum generibus nulla magis turpia sint, nec à charitate magìs aliena, quàm quæ in proximi detrimentum tendunt, & maledicta, & calumniæ appellantur, nulla etiam sunt in concionatore magìs culpanda. Quod autem in talibus mendaciis, non semel, sed sæpius in tuo libro deprehendaris, jam satìs supra fuit ostensum; Nec opus est ut mihi homines credant, nihil asserui quod ex tuis scriptis publicè editis non sit manifestum; Vel certè si qui nec scripta tua velint evolvere, nec æquum putent mihi affirmanti credere potiùs quàm tibi pastori suo strenuè idem perneganti, non possunt tamen te excusare nisi Maresium symmystam tuum condemnent: Negari enim non potest, quin illum sæpe in libro tuo mendacii & calumniæ accuses, qua in re si verum dicis, ille ergo indignus est qui concionetur; sed si falsum, certè in hoc ipso, quòd eum calumniæ accuses, tu ipse calumniaris. Et quia nulla de illo suspicio esse potest, nullam puto excusationem tibi superesse.

De Præfatione libri Ultrajecti editi de Philosophia Cartesiana & ejusdem tertia sectione.

PARS OCTAVA.

NOndum librum de Confraternitate Mariana totum legeram, cùm alius de Philosophia Cartesiana prodiit in lucem; & quamvis multi, à quibus jam visus est, eum judicent omni responso esse indignum, quia tamen cœpi respondere, atque tam atrox in eo calumnia continetur, ut

ipsam silentio prætermittere non debeam, breviter ejus examen hic absolvam.

In primo folio habetur hic titulus: *Admiranda Methodus nova Philosophiæ Renati Des Cartes. Ultrajecti ex officina Ioannis van Waesberge. anno* 1643. Ubi, quia nullus præter me auctor nominatur, videmini judicasse vestras merces meo nomine, melius quàm vestro, posse commendari. In 2 folio incipit longa præfatio, in cujus fronte habetur nomen discipuli cujusdam tui, quod ut scriptis meis indignum, ne fortè gloriam Herostrati affectet, prætermitto: illius autem mores, & stylum, tuis tam similes esse intelligo, ut vix ab invicem dignosci possint; atque ideo ne errem, non te solum, nec illum solum, sed vos ambos ut auctores libri de Phil. Cart. considerabo. Initio hujus præfationis ait, *nomen meum ante aliquot annos jactari cæptum esse apud nobiles quosdam & magnates maximè; præcipuo buccinatore viro quodam non indocto qui ei antrum in quo latebam monstrare noluit.* Sed cùm tam obscura non essent mea latibula, quin honestioribus & doctioribus paterent, si quis mihi amicus eum in notitiam meam introducere noluerit, quia eram, ut ait, *paucorum hominum*, id sanè non mihi; sed sibi, & amici illius judicio debet tribuere. Narrat postea se librum à me editum anno 1637, *pertinaci diligentiâ evolvisse, relegisse, atque ex eo credidisse neminem in eruditorum caveis inventum iri, qui utroque pollice has abortivas nugas à fluctuante patre expositas probaturus esset.* Ubi ostendit se non felicis judicii fuisse, quoniam à non nemine probatæ sunt. Subjungit, *Medicum quemdam*, nempe Regium, *Cartesiana Philosophiæ signum erigere cæpisse*; ac *me dictaturam in nova Academia à primis ejus incunabulis animo agitasse* (per Regium scilicet, qui opiniones ex meis scriptis erutas ibi docebat antequam mihi esset notus.) Sed istam ibi Philosophiam *præter multorum opinionem, uno senatus Academici decreto, approbante Nobiliss. & Ampliss. urbis Magistratu, nunquam in posterum per Dei gratiam redituram proscriptam fuisse* (per egregium scilicet tuum judicium, jam satis in ep. ad P. Dinet à me laudatum) sed quo argumento dicat illud à Nobiliss. & Ampliss. urbis vestræ magistratu approbatum fuisse, nescio, nisi forsan eodem quo tuas theses vis esse decreta SS. facultatis Theologiæ, quia scilicet estis omnes in vestra urbe unanimes, & ita quidquid unus Dominus Voetius fecit, putandum est à tota urbe esse approbatum: quod ego tum demum credam, cùm hi etiam libri de Conf. Mar. & Phil. Cart. publicam approbationem habebunt. Invehitur postea in epistolam in qua tuum istud judicium descripsi. aitque se prius existimasse me *novarum opinionum portentis vanos & opulentos velle dementare, quo marsupium & arcam eorum manciparem, &c.*

Sed

Sed mox suspicioni illi nuncium misisse, cùm perpenderet sacculos non araneis plenos, sed nummis à me circumferri, eorumque auxilio & operâ ea oppugnari, quæ omni auro cariora esse deberent: Ubi mihi in mentem venire non potest quid credi velit à me oppugnari, nisi forsan hominum amicitias, & suffragia pro nova Philosophia. Nec magis intelligo quonam crimine me accuset cùm addit, *Ut ut modestiam simulet, omni tamen studio ac conatu hoc agit, quo per amiculos & artes ingenuo homine indignas velut alteram turrim Babylonicam erigat, & quidem in iis locis, ubi hactenus publicè privatimque antiqua ac recepta Philosophia doceri consuevit.* Nisi quòd fortè opiniones omnes diversas à vulgari Philosophia, quam satis profanè *orthodoxam* sæpe nominatis, hæreses esse arbitretur. Sed optimè intelligo hæc sequentia ejus verba in pag. 13 præfationis, *Ut omnes in hoc tractatu doceo, cognovi hominem cum Vanino paria facere, & dum videri vult Atheos Achilleis argumentis oppugnare, subdole ac admodum occultè Atheïsmi venenum iis affricare, qui anguem in herba latitantem præ ingenii imbecillitate ubique deprehendere non possunt.* In his enim video impudentissimæ atque atrocissimæ calumniæ anguem, cujus veneno totum vestrum librum tinxistis. Incipit postea illa quæ in epist. ad P. Dinet de te scripsi, refellere conari, & ipsa in duas classes distinguit: quædam enim ait ad causam non pertinere, alia ipsam tangere. Et inter ea quæ ad causam non pertinent, numerat primo quod scripserim *te in potentiores invehendo serventem & indomitum pietatis zelum præ te ferre:* quod non aliter refellit, quàm quòd dicat, *in vico vicino Sylvaducis per annos 6 & Huesda per annos 17 magistratum te in civem & Ecclesiæ suæ ministrum tolerasse*, aliosque interim permultos te vocasse, ac denique nunc Ultrajecti esse Professorem Theologiæ ac Pastorem. Sed jam satis in quarta parte hujus epistolæ ostendi, quo pacto tui similes ad famam soleant pervenire; nempe in vico, vel pago nescio quo boni rustici garrulitatem tuam laudaverunt, indè rumor de te sparsus est, qui, dum à nemine curiosiùs examinabatur, facile à multis ex charitate potuit credi, atque ita qui te non norant ad se vocarunt, ac fortè nondum ad tantam audaciam perveneras. Sed præterea interrogat, quinam sint illi potentiores, qui indomiti zeli tui fervorem experti sunt, tanquam si exemplum quod in lib. de Conf. Mar. exhibes, non esset satis illustre. Secundò ait *me ostendere laborare te fervenùs indomitique zeli igni æstuare, quod modò in Romanam religionem, modò in alias quascunque à tua diversas inveharis:* ubi ut vanitati tuæ obsequatur mihi affingit, non enim scripsi nec credidi te habere talem zelum, qui à tuis posset laudari, sed modò in Romanam religionem, modò in alias quascunque à tua diversas, modò in potentiores invehendo zelum

 pieta-

pietatis præ te ferre (hoc eſt videri velle illum habere) ut tibi apud plebeios homines gratiam potentiamque concilies. 3. Queritur quod ſcripſerim, *te interdum etiam dicteriis plebeculæ aures demulcere:* Ubi rurſus vanitatem tuam deprehendo; tum quia omiſit epithetum tuorum dicteriorum, quæ *ſcurrilia* eſſe dixi, hoc eſt inurbana, plebeia, inepta, non ex ulla ingenii elegantia, ſed ex inſulſis & malignis viliorum hominum loquendi modis petita; tum etiam quia te dicteriis uti non negat, cupis enim ſalſus videri, quamvis non ſis niſi amarus; ſed negat tuis dicteriis *plebeculæ tantùm aures demulceri*, additque *Trajectinam civitatem multos adhuc purpuratos, per Dei gratiam, in ſinu ſuo fovere, qui nequaquam ſinent pietatem, zelum, innocentiam*, (tuam ſcilicet, quod tamen videtur addere timuiſſe, ne ab iis qui te rectè norunt rideretur) *per paucorum calumnias, mendacia, ac Simonias artes opprimi*, tanquam ſi dicteriis tuis etiam purpuratos tibi devincires, quod mihi non perſuadebis; Sed non dubito quin omnes tibi faverint, quamdiu pium & innocentem crediderunt; ut etiam non dubito, quin iidem omnes te averſaturi ſint, cùm vitia tua ſatìs erunt ipſis perſpecta: Interimque tibi gratulor & mihi gaudeo, quòd audiam te nonnihil iſtam ſcurrilitatem emendaſſe ex quo eam tibi à me exprobratam fuiſſe ſciviſti. 4. Repetit hæc verba, *Cluet Theologus, Concionator, diſputator*, non ut vera eſſe neget, ſed tanquam ſi tibi feciſſem injuriam vocando Theologum, concionatorem & diſputatorem, ſumit indè occaſionem multis me conviciis remunerandi. 5, 6, 7, Reprehendit quod dixerim, *tuos libros à nemine eſſe legendos; Varios auctores ſæpius contra te quàm pro te facientes à te citari; Auctoreſque illos tibi fortè tantùm ex indicibus notos eſſe.* Quæ tria quàm meritò à me dicta ſint in 4 parte hujus epiſtolæ ſatìs probavi: Nec ille quicquam affert ad probandum falſa eſſe, niſi quod te laudet, ac in me convicietur; provocetque ineptè ad teſtimonia Bibliopolarum pro librorum tuorum lectione. tanquam ſi omnes libri qui aliquos habent emptores, quod ipſum tuis eſt ſatìs rarum, digni eſſent qui legantur. Poſtea etiam te *librorum belluonem* vocat, quod tibi nomen non invideo, forſan enim multos devoras, ſed profectò non concoquis, nec in bonum ſuccum convertis. 8. Negat te *de quibuſlibet ſcientiis, tanquam ſi earum gnarus eſſes, audaciſſimè ac ſimul imperitiſſimè loqui ſolere, ut doctus indoctis videaris*, & conatur aliquam in me concitare invidiam, quòd non omnes qui te pro docto habent, ſint indocti: Sed neque etiam id ſcripſi, nec ex meis verbis deduci poteſt, non enim in altero meæ orationis membro ſubjunxi, te doctis omnibus indoctum videri; ſed tantùm te contemni & non probari ab iis ex doctis, ſive ex peritioribus, *qui ſciunt quàm importunus in aliis provocandis ſemper fueris*,

fueris, ac quàm sæpe ubi fuit disputandum, convitia pro rationibus attuleris, turpiterque victus discesseris. nam sanè quantumvis alii essent periti & docti, quandiu tua non examinarunt, non mirum est si famæ, quàm tibi primum apud indoctos conciliasti, crediderint. At certè gaudeo quod jam operâ meâ nonnihil modestior fias: vidi enim primas illas theses quas unquam in Academia Ultrajectina edidisti, & quomodo in iis omnes provocabas, scientiarumque omnium jactabas cognitionem: quod cùm tibi ab earum examinatore fuisset exprobratum, sic in Thersitis tui sec. 3. c. 4. respondes. *Superbiam, hypocrisin & vanitatem meam tanquam apodictiuè demonstratam putat, quod κο πολλῆς φιλαυτίας tam multa ex omni eruditione aut variis disciplinis ventilanda proposuerim. Quid hic mihi vitio vertit? an quod illis studiis impallescam? an quod ea in schola nostra theatrum produxerim? an utrumque? utinam rationes addidisset μισόμυσο!* & multis postea exemplis ostendis Theologo non esse indecorum in variis scientiis esse versatum, ut scilicet excuses illud gratum crimen multifariæ doctrinæ, de quo te alter non accusarat, & nullibi unquam te vidi eloquentiorem: Hic autem discipulus tuus (te scilicet dictante) sic de te scribit: *Intra terminos suos se continet, & si quæ sint ex alienis scientiis, quæ ad scripturæ & Theologiæ suæ explicationem necessaria esse judicet, ea quærere ac discere solet expertis & primæ notæ Medicis, Iurisconsultis, Chirurgis, Mathematicis &c.* Sic ergo tua omnigenæ doctrinæ gloriatio eò usque refriguit, ut jam aliorum omnium discipulus fias. 9. Ridiculè negat, *te solere convitia pro rationibus afferre, ubi est disputandum.* Petitque testimonia eorum qui vestris Academicis disputationibus intersunt: tanquam si non melius probetur ex scriptis tuis, in quibus innumera occurrunt istius rei exempla. 10. Fingit me scripsisse *Gorlæum & Taurellum nunquam fortè tibi visos esse*, quod non de te, sed de Regio scripseram, sed videris hanc captasse occasionem inanissimæ ac puerilis gloriationis, quod scilicet libros legeris, qui te judice non sunt boni. 11. Conatur excusare stoliditatem (aut si mavis malignitatem) illam tuam, quæ apparet in eo quod meam Philosophiam in magiæ suspicionem volueris adducere, ex eo quòd figuras consideret, dicendo te non meam Philosophiam, quam scilicet nondum noveras, sed Medici ea de re effatum, inter alias objectiones hac quoque difficultate pressisse: tanquam si hoc eodem non recideret. Pagina autem 128 vestri immemores ad eandam rursus stoliditatem aut malignitatem revertimini, linearum, figurarum & numerorum considerationem magiæ tribuendo. Sic clavis, sic gladius, sic rota & reliqua omnia quorum operationes à figura, dependent sunt vobis magiæ instrumenta. quâ certè cogitatione nulla stolidior in hu-

manum

manum ingenium cadere potest. 12. negat *te ullos unquam importunè provocasse:* quod ab iis qui primas tuas theses, vel alia tua scripta viderunt, sine risu legi non poterit. Nec minus risu dignum est quòd fingat à me scriptum esse *te sæpius turpiter victum discessisse*, ut lector putet me credere te saltem aliquando etiam vicisse: quod nòn scripsi, nec credidi, sed, *sæpe ubi fuit disputandum*, (hoc est, quotiescunque fuit disputandum, quod sæpe accidit) *te convitia pro rationibus attulisse, ac turpiter victum discessisse.* Risu dignum etiam est, quod ea quæ de te in una aut altera periodo scripseram, in varia frustula discerpserit, præcipua omiserit, & reliqua turbato ordine proposuerit, ne sensus meus capi posset. Denique risu dignum est, quòd fingat me in te scripsisse *ut gratiam à Patribus Societatis Iesu ineam, quibus tu, quod stylum aliquando in quædam Ecclesiæ Romana dogmata strinxeris, præ aliis invisus es.* tanquam si vel illis valde esses notus, vel adversarium solis convitiis utentem, præ aliis qui rationibus certant, formidarem.

Iis quæ dixit esse extra causam ita discussis, transit ad alia quæ ait ad ipsam pertinere. Ac *primò* refert hæc mea verba. *At verò hæc satis magna occasio visa est Rectori Theologo ad Medicum circumveniendum, hæreseosque condemnandum, & ita vel invito Magistratu, si res ut sperabat successisset, de professione deturbandum.* Sed non addit te occasione nugamenti cujusdam Philosophici voluisse Regium ex auctoritate SS. facultatis Theologiæ hæreseos condemnare: Unde sequebatur eum, vel invito Magistratu, à Magistratu ipso esse deponendum, quia nulli retinentur Professores qui pro hæreticis habeantur. *Secundo* refert adhuc alia mea verba in eundem sensum, & ipsa lepidè refutat testimonio Regii, ex cujus ad tuas theses responsione duas paginas exscribit, in quarum fine Regius ironicè, ac de præterito tempore loquens, ait te sibi *fautorem & amicum semper fuisse*; tuus autem defensor fingit illum seriò, & in præsenti, post editas theses, te ut amicum & fautorem agnoscere: ex quo apparet non multa testimonia pro te esse, cùm isto uti cogaris. *Tertiò* negat te solum contra Regium disputasse, aitque alios quosdam Professores opiniones ab ejus opinionibus diversas in suis thesibus habuisse: Quod nec ille unquam, nec ullus alius amator veritatis molestè tulit; Neque de illa re pro ipso conquestus sum, sed quod sine ratione, ac per calumniam, hæreseos illum insimulare voluisses: quod neminem præter te fecisse intellexi. *Quartò* refert verba quibus dixi, *te in eadem causa judicem, & accusatorem fuisse; ac collegam tuum injuriarum reum fecisse ob id unum quod tam manifestas & veras rationes attulerit* &c. ubi loco istius &c. debebat addere, *ad rejicienda crimina hæreseos & atheismi quæ sibi à te fuerant imposita, ut se per calumniam circumveniri non passus sit*, hoc est, quòd in propria

pria tua causa fueris judex, & in accusatione Fimbriam sis imitatus: Ad quæ nihil respondet, nisi quod dicat se istis rebus non interfuisse, remittatque lectorem ad historiolam, quam ait ab ipsa Academia propediem vulgatum iri. Quæ responsio non potest non irrideri: cùm enim hîc contineatur præcipua culpa quæ tibi à me fuerat exprobrata, si quid boni haberes ad te excusandum, noluisses nunc omitti; Ac si quid eá de re postea sub nomine Academiæ prodeat in lucem, quod à veritate non recedat, te non juvabit; si autem falsa contineat, nemo non credet à te solo esse profectum. notæ enim sunt mimicæ illæ tuæ artes, quibus nunc SS. facultatis Theologiæ, nunc Academiæ, nunc Senatus, nunc totius Reipublicæ, nunc Ecclesiarum Belgicarum, nunc Prophetæ vel Spiritus Sancti, nunc unius ex discipulis tuis, nunc alterius agis personam. *Quinto*, postquam retulit ea verba quibus iniquitatem maximam tibi exprobravi, quod nempe Regium culpares, quia verè ac merito tuo in te retorserat illa epitheta, quæ priùs falsò & injuriosè in ipsum contorseras, nullo modo te excusat, sed tantùm alios Philosophos in Regium concitare conatur, dicendo id quod de te scripserat aliis etiam omnibus convenire; quod tamen apertè falsum est: Neque enim illi eandem quam tu, acceperunt conditionem. quippe cùm scripseras principia Regii *Chorœbo* digna esse ob id, quòd essent pauca, & cognitu facilia, tacitè admiseras illos merito Chorœbos appellari quorum principia talia essent, quod reliqui Philosophi non admiserant, nec ipse Regius credebat, nec ideo ad illos debet referri, quod ibi de te solo intellexit. Postea patronus tuus provocat ad historiam in Academia vestra edendam; ut etiam pro *Sexto* puncto quod est de explosionibus: & interim nihil prorsus refellit. *Septimo* queritur, tanquam de maxima injuria, quod te *turbulentum & seditiosum Rectorem*, ac *disputationem* tuam *seditiosam* appellarim, mihique hoc nomine *aliquando alibi aliisque chartis* actionem injuriarum minitatur: Tanquam si ea quæ ibi narraveram, non satìs demonstrarent te verè ac propriè *seditiosum in Academia* tua dici potuisse: Nunc autem cave ne Domini tui, considerantes ea quæ in Sylvamducis scripsisti, judicent te etiam in Republica esse seditiosum. Et quandoquidem injustas lites mihi minamini, nolite quæso ægrè ferre, quòd ego hîc in antecessum coram universo terrarum orbe justissimè vos accusem. *Postremò* ait me Regio *triumphum decernere* quòd ejus responsio ad tuas theses à nemine fuerit refutata: Sed nihil addit quo non confirmet illud ei meritò decerni. Cùm enim scripta, contra illam responsionem pro te edita, solo risu & contemptu digna esse affirmassem; ille ait filium tuum, qui unum ex istis scriptis emisit, rem *ex professo* non tractasse; ac discipulum

ſub cujus nomine aliud prodiit, ipſum te inſcio edidiſſe: Unde patet illa ne à vobis quidem probari; & nemo dubitat quin tu ipſe ſis auctor ejus quod te inſcio editum fingit. Cùm autem ſubjungit, iſtarum *commentationum ſolutionem nec datam eſſe nec dandam*, verum dicit: quia revera tam inepta commenta ſolutione ſunt indigna. Cùm denique provocat me & Regium, ut cum tuo iſto diſcipulo potiùs quàm tecum agamus, oſtendit te jam tua caſtra deſeruiſſe, ac ſolos lixas, qui facilè vinci poſſunt, ea ſervare, ac proinde nihil ſupereſſe quod Regii triumphum impediat. Quæ omnia licèt nugatoria referre volui, ut appareat vos in longa iſta præfatione nihil ullius momenti attuliſſe ad ea quæ de te ſcripſeram refutanda; & tamen eam ad hoc unum fuiſſe inſtitutam, ut illa videremini refutare. In ejus autem fine dicitis quatuor eſſe libri veſtri partes, & vos *Primâ diſcipulum meum delineare: Secundâ philoſophiæ quam jacto principia ac Methodum: Tertiâ obiter Metaphyſicam, & quædam phyſica dogmata ſpeciminis ergo examinare: Quartâ breviter oſtendere novam hanc Philoſophandi Methodum rectà non tantùm ad Scepticiſmum, verùm Enthuſiaſmum quoque, Atheïſmum ac phreneſim ducere.* Ac denique citatis hæc verba quæ de Regio ſcripſi pag. 174. epiſt. ad P. Dinet. *Legit Dioptricam meam & Meteora cùm primùm edita ſunt in lucem, ac ſtatim aliqua in iis verioris Philoſophiæ principia contineri judicavit: Quæ colligendo diligentiùs, & alia ex iis deducendo, eâ fuit ſagacitate, ut intra paucos menſes integram indè Phyſiologiam concinnarit.* Ex quibus pro conſueta veſtra æquitate concluditis Regii theſes & dictata non immerito pro meis à vobis ſumi. Nempe antequam Regius mihi notus eſſet, legit mea ſcripta, & quædam colligendo, quædam ex iis deducendo Phyſiologiam concinnavit: ergo omnis iſta Phyſiologia pro mea eſt habenda. quod nemo non videt eſſe à ratione alienum. Verum tamen acutiſſimo & perſpicaciſſimo ingenio Regii tantum tribuo, ut vix quicquam ab illo ſcriptum putem, quod pro meo non libenter agnoſcam: ſed hic detegi poteſt impudentia calumniæ quam paratis; nempe cum in toto veſtro libro ne ſemel quidem Meteora, nec Dioptricam, nec Meditationes meas citetis, in quibus ſcriptis ſolis Philoſophiæ meæ ſpecimina exhibui; cùmque indè poſſit judicari vos illa nullo modo intelligere, audetis tamen craſſum volumen conviciorum contra Philoſophiam iſtam, vobis non minùs quàm cuivis ruſtico ignotam, effundere; atque, ut aliquid dicere videamini, pauca quædam ex dictatis Regii, non quidem ullis rationibus, ſed ineptiſſimis garritibus impugnatis. Qui garritus profectò non minùs ad quævis mea ſcripta referri potuiſſent; ſed quia dictata Regii non edita ſunt in lucem, ſperaſtis hoc pacto minùs facilè atque à paucioribus

bus detectum iri quàm incredibili cum ignorantiâ malignitas vestra sit conjuncta.

Quia verò jam supra in 3 & 5 parte hujus epistolæ, duas primas sectiones vestri libri satìs superque discussi, non opus est quicquam ampliùs de ipsis dicam: Nec sanè etiam de reliquis; satìs enim scio neminem ullius ingenii ea esse lecturum qui non planè contemnat, atque impudentissimas & ineptissimas calumnias esse cognoscat: Sed tamen, ne quid omittam quod videri possit ad me pertinere, percurram adhuc reliquas duas Sectiones. In tertia, post ridiculam æquivocationem circa nomen Theologiæ, incipitis videri velle aliquid particulare ex Meditationibus meis impugnare; non quidem illas ipsas aggrediendo, ne nimis clarè appareat à vobis non intelligi; sed commodum invenistis, in fine meæ responsionis ad secundas objectiones, quemdam quasi indicem præcipuarum propositionum quas explicui, ex quo tria vel quatuor loca ausi estis exscribere, sperantes vos ea in re non facilè errorem ullum, quod ignorantiam vestram prodat, admissuros: In quo tamen summopere decepti estis, ea enim neganda elegistis quæ omnium maximè sunt manifesta. Ut primo pag. 174 negatis unumquemque, ex eo quod cogitet, rectè posse concludere se existere: vultis enim Scepticum inde tantum concludere sibi videri existere, tanquam si quis ratione utens, quantumvis sit Scepticus, sibi videri possit existere, quin simul intelligat se revera existere, quandoquidem id sibi videtur. atque ita negatis propositionem quâ nulla unquam evidentior in ulla scientia esse potest. Pagina 177. verba quædam ex auctore primarum objectionum pro meis refertis, vocatisque illa primum meum argumentum contra Atheos, quod nempe ex meis scriptis non potuistis elicere, quia nimis illa sunt vobis obscura: Deinde tam stulta objicitis, ut relatu sint indigna, nihil enim aliud probant, quàm neminem esse ex plebe qui ineptiùs quàm vos de istis rebus loqui possit. In pag. autem 180, 183 & 189, unum ex tuis commentis agnosco, cui simile antehac legi in tuo Thersite ac in libellis de Atheïsmo: quippe fingitis rationes, quibus utor ad existentiam Dei probandam, non valere nisi apud eos qui jam sciunt illum existere, quia tantùm ex notionibus nobis ingenitis dependent: Sed notandum est eas omnes res, quarum cognitio dicitur nobis esse à natura indita, non ideo à nobis expresse cognosci; sed tantùm tales esse, ut ipsas, absque ullo sensuum experimento, ex proprii ingenii viribus, cognoscere possimus. Cujus generis sunt omnes Geometricæ veritates, non tantùm maximè obviæ, sed etiam reliquæ, quantumvis abstrusæ videantur; Atque indè Socrates apud Platonem, puerum quemdam de Geometricis ele-

mentis interrogando, sicque efficiendo, ut ille puer quasdam veritates ex mente propria erueret, quas prius in ea fuisse non notaverat, reminiscentiam suam probare conabatur. Et hujus etiam generis est Dei cognitio: cúmque indè, tam in Thersite, quàm in libellis de Atheïsmo intulisti neminem esse speculativè Atheum, hoc est, neminem esse qui Deum existere omnino non agnoscat, non minùs ineptus fuisti, quàm si, ex eo quòd omnes Geometricæ veritates sint eodem modo nobis innatæ, dixisses neminem esse in mundo qui nesciat Euclidis elementa. Pag. 190, negatis *id omne quod clarè percipimus, à Deo fieri posse, prout illud percipimus*; & vestra negandi ratio est, *quòd clarè percipiamus duo contradictoria simul, quæ tamen simul fieri non possunt*: quod est puerile sophisma, neque enim contradictoria simul fieri posse percipimus, ac proinde ut fiant, prout ipsa percipimus, non debent simul fieri. Pag. 191, dicitis nihil juvare ad probandam animæ humanæ immortalitatem, quòd ostensum sit eam per extraordinariam Dei potentiam absque corpore esse posse, quia de anima canis idem etiam dici potest. quod nego; cùm enim anima canis sit corporea, sive sit tenue quoddam corpus, repugnat eam à corpore separari. Cætera quæ istis interseritis, tam longè à proposito abludunt, ut potiùs inconditas psittacorum voces, quàm Philosophorum ratiocinia referre videantur. Atque hæc tantùm de Metaphysicis habetis, nam pag. 196 transitis ad Physica, de quibus nullum vel minimum verbum ex meis scriptis profertis; sed pauca tantùm ex Regii dictatis desumpta, 1. de principiis, 2. de particulis insensibilibus, 3. de calore, 4. de magnete, 5. de æstu maris; atque in illa tanquam Andabatæ nugamini, adeò ut non opus sit ut quidquam respondeam, nisi quòd insignis impudentia calumniæ vestræ in eo possit notari, quòd prolixè de magnete ac de æstu maris tanquam contra me disputetis, quamvis nullum planè verbum de istis quæstionibus in meis scriptis hactenus editis reperiatur.

De quarta sectione libri de Philosophia Cartesiana, simulque de meritis ejus Auctorum.

PARS ULTIMA.

POstquam egregiis istis speciminibus ostendistis quàm firmas ob rationes, & quàm maturo cum judicio meas opiniones improbetis; unam adhuc sectionem, in quatuor capita divisam, & nihil nisi quatuor insignia maledicta continentem, pro conclusione subjungitis. In primo capite

pag.

pag. 245, *meam philosophandi Methodum ad Scepticismum viam sternere*, ac me *in Scepticorum statione hærere* affirmatis. Rationes hujus rei affertis, *Quod in speciem contra prima nota Scepticos detonem*; *Certissimam evidentissimamque variarum rerum scientiam jactem*; *Ac denique nova veri criteria circumferam, talia scil. quæ nulli scientiæ ab aliquo homine, quisquis etiam sit, per subsidium naturæ applicari possint.* Et nova ista criteria non alia affertis, quàm *quòd ea tantùm ut vera velim amplecti, quæ tam clara sunt, ut nullam dubitandi relinquant occasionem*: quippe dicitis, *ne quidem veritatibus fide cognitis competere, ut non sæpissime de iis dubitandi sit occasio.* quod si refertis ad illud ipsum tempus quo elicitur actus fidei, vel alicujus naturalis cognitionis, omnem fidem & omnem humanam scientiam destruitis, estisque revera Sceptici, cùm nullam cognitionem dubio carentem haberi unquam posse affirmetis; si verò loquimini de diversis temporibus, quia ille qui nunc habet veram fidem, vel evidentem alicujus rei naturalis scientiam; potest alio tempore illam non habere; hoc infert tantùm infirmitatem humanæ naturæ, quæ semper iisdem cogitationibus non immoratur; non autem quòd in ipsa scientia ullum dubium debeat esse; Ideoque nihil contra me inde probatis, quia non de certitudine ulla per totam hominis vitam durabili; sed de illa tantùm, quæ habetur eo momento, quo acquiritur aliqua scientia, loquutus sum. Quin etiam quia hanc distinctionem non affertis, & fusè probare conamini nullam rem ab homine ita sciri posse ut de ea non dubitet, pro modulo vestro, & quantum in vobis est, Scepticismum docetis. Cùm verò pag. 253, additis *me in propatulo Scepticismum docere*, *quando sensuum judicium in dubium vocare doceo*, datis occasionem lectori judicandi, vos quidem sensibus vestris credere, non autem rebus fidei, nec ulli naturali rationi: tantaque vestra est prudentia, & æquitas, ut quamvis affirmetis de ipsis rebus fidei, ac scientiarum omnium principiis posse dubitari, velitis tamen esse orthodoxi & sancti; me verò, quia dixi de sensuum iudiciis esse dubitandum, in propatulo Scepticismum docere affirmetis. Quid quæso non diceretis si crassum librum de catechesi Belgico sermone vulgassem, in quo ad 8 millia quæstionum continerentur absque ulla ipsarum solutione, quemadmodum tu fecisti? tunc certè optimò jure tanquam docens Scepticismum arguerer; nihil enim aptius esse potest ad efficiendum ut homines dubitare assuescant, quàm si hoc pacto multæ quæstiones absque ullis earum solutionibus proponantur; & nulla in re periculosiùs dubia docentur quàm in Catechesi.

In secundo capite pag. 255, *meam Methodum recta ad Enthusiasmum ducere* dicitis, hoc nullo alio probantes argumento, quàm quòd scripserim men-

mentem abducendam esse à sensibus ut Deum contemplemur. quod ut culpetis, primo pag. 256 statuitis, tanquam principium, quòd *intellectus sensibus externis, ut ducibus, indigeat; & ipsa axiomata solis radiis clariora ut indubitata non amplectatur, nisi sensuum ministerio eorum instituerit examen:* quod falsissimum est, & nullo modo admittendum; si enim verum esset, nulla unquam de rebus divinis cognitio haberetur, quia non possunt à sensibus externis examinari. Deinde pag. 258. sic loquimini, *Deum sibi inexistentem Chartesianus quis deprehendit per ideam; cur non ergo instar Enthusiastæ sic etiam concludat: Deus in me est & ego in Deo, ergo per Deum inexistentem omnia ago, & consequenter neque pecco neque peccare possum.* quas consequentias fateor à solis Enthusiastis, deliris, & vestri similibus elici posse. Denique dicitis pag. 260, *experientiam docere, eos, qui volunt mente qua mente sive secundùm rationis humanæ regulam contemplari supremi entis perfectionem, maximam imperfectionem ei affingere.* Ex quibus lector judicabit vos nolle de Deo cogitare ne fiatis Enthusiastæ, vel aliquas imperfectiones ei tribuatis, atque ita de Deo nunquam cogitantes in summæ impietatis abysso versari.

In tertio capite pag. 261, affirmatis me *Atheïsmum docere & propagare.* additis quidem, *si præ ignorantiâ id faciam, me esse commiseratione dignum; si verò præ malitia, puniendum:* Sed non vultis dubitari quin faciam; imò omni arte, omni industriâ, id persuadere conamini; ac postquam multa ea de re verba fecistis, serio concluditis pag. 265, me *in imperitorum animis Atheïsmi thronum erigere laborare.* Notandumque est hoc esse antiquum & inveteratum maledictum, quod jam à te per multos annos, pertinaci calumniâ, in me conjectum fuisse audivi, ac etiam ex libellis tuis de Atheïsmo anno 1637 editis facilè perspexi. Atque ad hoc unum confirmandum, & hominibus persuadendum, totum vestrum librum composuisse videmini: Nam in præfationis pagina 13 promittitis vos in reliquo Tractatu ostensuros, *me subdolè ac admodum occultè Atheïsmi venenum aliis affricare:* deinde mihi discipulos affingitis, & totam primam sectionem in absurdissimis ineptissimisque legibus fabricandis impenditis, quas per incredibilem impudentiam, absque ulla vel minima specie veritatis discipulis istis à me præscribi vultis, & passim me cum pessimis & odiosissimis quibusque Atheis, impostoribus, Ecclesiarum ac rerumpublicarum turbatoribus, qui quammaximè horrendis suppliciis propter scelera sua fuerunt affecti, componitis, ut tandem in fine concludatis, me illorum exemplo *Atheïsmum docere & propagare.* Quod si facerem, sanè committerem crimen atrocissimum, & in nulla Republica quantumvis libera tolerandum; quapropter hîc accuratè referam omnes rationes, quas aliquot annorum studio meditati

meditati estis ad illud mihi affingendum, ut (cùm veras esse non posse mihi conscius sim) si quam habeant speciem veritatis, de imprudentia, vel ignorantia, per quam illis locum dedero, veniam petam; si verò ex sola improbitate ac malitia vestra profectas esse manifestè appareat, de atrocitate tantæ calumniæ coram Deo & hominibus queri possim. Unicum invenio totius probationis vestræ fundamentum, quod, ut loquimini pag. 261, *si verba virtutem arguerent, iisque tuto fides adhiberi deberet, ab Atheismi levissima etiam suspicione essem alienissimus.* Ex hoc enim quod nonnulli aliquando loquantur ut viri boni, qui tamen sunt improbissimi hypocritæ (ut tu optimè novisti) cùm ex scriptis meis appareat, me ab Atheïsmi levissima etiam suspicione esse alienissimum, vultis indè inferri me esse Atheum, supponendo scilicet me esse hypocritam; sed hoc postremum nullibi ulla ratione vel probatis, vel probare conamini. Nisi fortè sit probatio quod longam de me instituatis comparationem cum Vanino, qui, ut refertis, *publicè Tholosæ est combustus, non tantùm quod Atheus esset, sed Atheismi Apostolus.* Hæcque est tota vestra comparatio. *Vaninus scribebat contra Atheos, ipse Atheorum maximus; similiter Cartesius: Vaninus jactabat iis argumentorum machinis se obfirmatos Atheorum animos pulsare, contra quas nullum pertinaciæ scutum, aut clypeus consistere posset; similiter Cartesius: Vaninus antiqua & vulgata argumenta tribu submovere, & in eorum locum sua reponere satagebat; idem omni studio & conatu Cartesius agit: Postremo Vanini argumenta, quæ Atheis ut Achilles & Hector quis opponebantur, penitius inspecta & examinata, elumbia & ficulnea deprehendebantur; ejusdem per omnia farinæ Renati des Cartes rationes sunt.* Atque indè concluditis pag. 265, *Nulla ergo injuria Renato fit, quando cum subtilissimo Atheïsmi patrono, Cæsare Vanino comparatur, iisdem enim artibus, quibus ille, in imperitorum animis Atheïsmi thronum erigere laborat.* Ubi nemo non mirabitur absurditatem impudentiæ vestræ, quamvis enim ista quatuor vera essent, quòd nempe scripserim contra Atheos, & meas rationes pro optimis venditarim; quæ duo verissima esse præ me fero: quodque antiqua & vulgata argumenta rejiciam, & mea elumbia & ficulnea deprehendantur; quæ duo sunt falsissima: non tamen indè sequeretur me Atheïsmi, non dicam reum, sed suspectum esse debere. Quamvis enim quis, putans refutare Atheïsmum, rationes afferat quæ ad hoc non sufficiant; imperitiæ tantùm, non ideo statim Atheismi est accusandus. Quin etiam profectò, cùm Atheorum refutatio sit difficillima, ut ipse testaris in ultimo tuo libro de Atheïsmo, non omnes qui contra Atheos infeliciter certarunt habendi sunt imperiti. Vide Gregorium de Valentia Theologum solidissimum & celeberrimum; ille refutat omnia argu-

argumenta quibus usus est D. Thomas ad existentiam Dei probandam; & invalida esse ostendit, idemquè etiam alii graves & pii theologi fecerunt, adeò ut ab iis qui vestro more loquuntur, dici possit de D. Thoma (qui, si quis unquam alius, ab omni Atheïsmi suspicione quammaximè fuit remotus) ejus argumenta contra Atheos penitiùs inspecta & examinata, elumbia & ficulnea deprehendi; eademque comparatio de illo cum Vanino possit institui, & ausim addere (absit tamen invidia dicto) aptiùs quàm de me, quia mea argumenta nunquam fuerunt ita refutata. Sed duas egregias habetis rationes ad probandum ipsa elumbia esse: Prima est, quod *obiter libri vestri sectione tertia id ostenderitis*, ubi rectè additis *obiter*, quia reverà nihil minùs validum, ac magìs ineptum scribi potuisset, quàm quod scripsistis, ut jam paulò antè ostendi; Altera est, quòd fingatis me ipsum id innuere in epistola quæ Meditationibus meis præfixa est, & eò usque sitis inconsiderati, ut ipsa epistolæ meæ verba referatis, quibus expressè aio *rationes meas certitudine & evidentiâ Geometricas æquare vel etiam superare*: quod sanè non est innuere illas esse elumbes & ficulneas; Sed nempe addo me vereri ne à multis satìs percipi non possint, quemadmodum ipsæ Archimedeæ demonstrationes à paucissimis percipiuntur; unde, pro more vestro ineptissimè ratiocinandi, infertis illas refutandis Atheis esse inutiles; cùm tamen, licèt ab omnibus capi non possint, saltem sint utiles pro iis à quibus intelliguntur; ac præterea quoniam ii qui demonstrationum percipiendarum non sunt capaces, de ipsarum veritate solent credere auctoritati aliorum omnium qui eas intelligunt, non dubito quin post aliquod tempus mea argumenta, licèt vobis invitis, & ringentibus, eam vim sint habitura, ut eos etiam revocent ab Atheïsmo, qui propter ingenii sui tarditatem ipsa intelligere non poterunt, quia nempe hi scient illa pro certissimis demonstrationibus haberi ab omnibus iis, à quibus rectè intelliguntur, hoc est, ab omnium maximè ingeniosis & doctis; & quamvis à vobis, aliisque quamplurimis, transversis oculis inspecta sint, à nemine tamen potuisse convelli. Quemadmodum jam nemo est mortalium qui dubitet de veritate eorum omnium quæ demonstrata sunt ab Archimede, quamvis ex multis hominum millibus vix ullus sit qui ejus demonstrationes intelligat. Quæ omnia probè antea scivistis, clarè enim à me scripta fuerunt in epistola quam citatis: sed pro vestra insigni erga Deum pietate, rationes illas, quibus validissimè Atheïsmus evertitur, maledicentiâ & calumniis vestris infructuosas reddere conamini. Quod autem antiqua & vulgata argumenta tribu submovere, & in eorum locum mea reponere voluerim, non alio argumento probatis, quàm quòd in ea-

dem

dem epiſtola meas rationes *omnium optimas* vocarim; ex quo tamen non ſequitur me alias rejicere; ſed contrà ibidem addidi, me exiſtimare *rationes ferè omnes quæ pro hac re à magnis viris allatæ ſunt, cùm ſatis intelliguntur, vim demonſtrationis habere:* unde patet vos etiam in hoc, quod tamen non eſt magni momenti, calumniari. Sed poſtquam ita ſimulaſtis rationes aliquas à vobis afferri; quæ probent me docere Atheïſmum; ut tantò magìs id credatur (ab iis ſcilicet, qui tantùm perfunctoriè libri veſtri titulos percurrent, rationumque momenta non expendent, quales ſperatis fore illos omnes in quorum manus incidet, quia jam ſatis eſtis experti ſcripta veſtra non manere aliam fortunam) quatuor exceptiones ſubjungitis, eaſque ſimul refellitis, hoc pacto. 1. *Nec quicquam ad rem facit quòd multi benigniùs de Carteſio quàm de Cæſare Vanino ſentiant, ipſeque religionem Catholico-Romanam in propatulo profiteatur: Idem verſipellis Siſyphus Vaninus faciebat.* 2. *Prodeſſe non poteſt homini quòd dicat ſe contra Atheos ſcribere, iis enim bellum quoque Vaninus indixerat.* 3. *Non excuſari quoque poteſt Renatus, quòd Theologis religioni ſuæ adverſantibus, & nominatim Voetio, quem ſcil. Theologi Academiæ Lovanienſis pro hæretico habent, ſe opponat; idem enim à Vanino in Gallia fiebat.* Hîc inſulſa tua vanitas ſine riſu præteriri non poteſt; fama tua, ſcilicet, Lovanium uſque pervenit; & quia ego duas aut tres paginas antehac de te ſcripſi, quamvis cum nullo alio Theologiam profitente mihi unquam fuerit controverſia, nec tecum de Theologia ſed de iniquitatibus tuis tantùm egerim, me tamen oppono Theologis: Crede mihi, ſi te cognoſcunt Lovanienſes, aliive hinc remoti, non propter ingenium, aut Theologiæ peritiam, vel aliquam virtutem, ſed tanquam Heroſtratum propter vitia tua, nempe inſignem maledicentiam, cognoſcunt; Et ego, priuſquam de te ſcribere cœpiſſem, non ampliùs pro Theologo habebam, ſed pro Theologiæ ac pietatis inimico. Quippe ut eos magìs honoramus, quos ex veſtium forma & coloribus Principis domeſticos putamus, quam alios ipſorum æquales qui tales veſtes non gerunt; ita ego omnes Theologos tanquam Dei domeſticos obſervo, etiam illos, qui ſunt diverſæ à me religionis, quia colimus omnes eundem Deum: Sed ſi quis fortè inſidiator unius ex Principis ſatellitibus veſtes induiſſet, ut earum beneficio tutus inter nos verſaretur, non impedirent profectò illæ veſtes, quò minùs ii, qui ſcirent eum ex hoſtium numero eſſe, id ipſum palam facere tenerentur; Atque ita ſi quis profiteatur ſe eſſe Theologum, eumque inſigniter mendacem & calumniatorem eſſe ſciam, & cujus vitia talia ſint, ut magna ex iis pericula putem Reipublicæ eſſe timenda, non impediet nomen Theologi, quo minus ipſa patefaciam. Noſti autem calumniatorem Græcè vocari Diabolum,

quo nomine Christiani cacodæmonem Dei hostem appellant. Quartam & postremam exceptionem hanc affertis: *Non expediet quoque se Cartesius, si dicat se à multis pro strenuo Atheorum antagonista haberi: Accidit enim & hoc Vanino; quem à multis strophatum diaboli ignaris probatum, pauci ita detexerunt, ut à supremis potestatibus debito supplicio opportune sublatus fuerit.* Atque ita ex solo nomine Vanini arma vestra omnia eduxistis: hicque insignem stropham diaboli sive diaboles notare licet, quod quemadmodum initio fundamentum calumniæ vestræ in eo situm esse advertimus, quod scripserim contra Atheos, &, si verba mea virtutem arguerent, ab Atheïsmi levissima etiam suspicione essem alienissimus; ita ex eo quod à multis pro Atheorum adversario habear, sed à paucis, nempe à vobis solis detegar, hoc est, per calumniam Atheus dicar, sum supplicio afficiendus. In quo profectò impudentia & insolentia extremæ atque incredibilis malignitatis vestræ cognoscitur: Cùm enim ex hoc solo quod contra Atheos scripserim & à multis credar illos solidè refutasse, occasionem & argumentum ad me Atheïsmi accusandum sumpseritis, quis unquam in mundo tam innocens, tamque inculpatus esse potest, ut ab effrænata maledicentia vestra sit tutus? Certè nullus unquam scribet contra Atheos, nullus ab aliis hominibus eos solidè impugnasse credetur, de quo non eadem omnia, quæ de me scripsistis, eodem planè, vel etiam potiori jure scribere possitis: Adeò ut si qui nolint à vobis, tanquam si essent pessimi Athei summo supplicio afficiendi, proscribi, & prolixo libro multis vigiliis ad id parato infamari, diligenter debeant cavere ne Atheos refutent, sicque vos ipsi Atheïsmum, quantum in vobis est, protegitis, ac fovetis. Jam sanè non ampliùs miror quod cùm tu, D. Voeti, 4 libellos de Atheïsmo scripseris, nullum tamen vel minimum argumentum in iis attuleris ad existentiam Dei probandam, sive ad Atheïsmum impugnandum, sed contra hoc difficilimum esse testatus sis; verebaris scilicet ne quis te cum Vanino compararet, quia audiveras ipsum scripsisse contra Atheos, & tamen ob Atheïsmum fuisse combustum. Sed notare debuisses illum non fuisse combustum propter publica scripta, (quæ quamvis debilia tantùm argumenta, & fortè ad prævaricationem parata continerent, nullum tamen periculum ipsi crearunt,) sed propter facta & dicta privata, quæ testibus probabantur. Atqui tam parum curatis quid dicatis, modò tantùm possitis calumniari, ut meritò credere possimus ne libros quidem Vanini à vobis unquam lectos esse, ubique enim pro Vanino Vaninium scribitis; & quia idem error in libellis tuis de Atheïsmo ubique reperitur, ut videre est in pag. 7, 9, & reliquis, hinc fortè multi judicabunt hanc Philosophiam Cartesianam à

te

te scriptam esse. Quod tamen lectori persuadere non cupio, quia sufficit eam pro te scriptam esse, ac te conscio & consentiente vulgatam, ut ejus causâ mihi non minùs in te competat injuriarum actio, quàm in illum qui se Auctorem profitetur.

In ultimo capite pag. 268. Methodum meam, *non tam Philosophos, quàm deliros phreneticosque gignere* affirmatis; hocque unicâ probatis ratione, quia nempe scripsi, *mentem abducendam esse à sensibus ad res divinas intelligendas*. Ita, ut video, vos boni viri non vultis unquam meditari, nec de Deo cogitare, ne phrenetici fiatis. Jamque non opus est ut quæram, unde oriantur falsi rumores, quos audio de Regii discipulis spargi solere, postquam Ultrajecto discesserunt, quod nempe in delirium inciderint, id enim satis indicatis pag. 269. dicendo, vos *nolle exempla colligere eorum qui nuper ex Sophiæ sacerdotibus, per istam Philosophiam transformati fuerunt aut in Moriæ epoptas, aut deliriorum mystas*. nempe non vultis illos nominare, ne calumniæ vestræ falsitas nimis appareat; sed interim aliquos desipuisse vultis credi, quia licet omnis prætextus vobis desit ad maledicendum, rabies tamen superest ad calumniandum: Atque hanc vim Philosophiæ meæ esse experior, ut non illos qui eam excolunt & probant; sed invidos & malignos, qui ringuntur, ad insaniam possit adigere.

Atqui non queror quòd homines à mea Philophia amplectenda revocetis, metum illis delirii & enthusiasmi incutiendo; parum curo quod ipsam ridiculam ineptam falsissimamque dicatis: Si sum imperitus, si deceptus, si per imprudentiam aliquid mali scriptis mandavi, qualecunque tandem sit, cùm nemini unquam illud obtruserim, nec ullo cum artificio commendarim, sed nudè tantùm exposuerim ut eo quisque suo periculo uteretur, non potest esse tam perniciosum, tam infandum, ut idcircò mores mei sint culpandi. Mentem corpori meo non indidi, nec ingenium mihi fabricavi, de solis operibus voluntatis cujus mihi regimen Deus permisit, spondere possum. Sed cùm me *mendacem, versipellem, fraudulentum, deceptorem* sexcenties in vestro libro appelletis, ac deinde in fine affirmetis me *iisdem artibus*, *quibus Vaninus*, *in imperitorum animis Atheïsmi thronum erigere laborare*, ut scilicet lectori persuadeatis me multis malis artibus & fallaciis id præstare conari, quoniam hoc pertinet ad mores, qui ex voluntatis arbitrio dependent, non possum honore salvo, nec etiam salva erga Deum pietate, de tam atroci & execranda calumnia non queri. Nam sanè si talis essem qualem me in libro isto describitis, in nulla republica bene instituta essem ferendus; quin etiam, si vel suspicio tanti criminis meâ culpâ de me haberetur, quamvis falsa & injusta esset, satis daret causæ iis

apud quos versarer, ad me suis finibus non immeritò expellendum, atque ita totus mihi terrarum orbis claudi posset, cui tamen, si ulli mortalium, optimo jure patere nonnulli arbitrantur, quia sciunt me illis studiis incumbere, quæ universæ humanæ genti utilia esse possunt, ac nulli privato damnosa. Cogor etiam ex pietate maledicentiæ vestræ resistere: quia si vobis fortè crederetur, hoc ipso periret fructus rationum, quibus existentiam Dei demonstrando Atheïsmum evertere conatus sum; neque enim bonæ esse putarentur, si ego earum Auctor essem Atheïsmi suspectus. Verum quidem est, illa quæ contra me scripsistis esse tam absurda, & ab omni veritatis specie tam remota, ut si in libro anonymo, & nullius auctoritate fulto prodiissent, non immeritò à me spernerentur. Verum etiam est nomina vestra non multùm illis dare auctoritatis apud eos, qui me & vos norunt. Sed mihi præcipuè ratio habenda est exterorum; nec non etiam posteritatis. Cùm enim liber vester præferat nomen Professoris Philosophiæ in Academia Groningana; cùm vulgo credatur à te scriptus, ejusque rei rumor ad exteros etiam pervenerit, ut mihi per literas jam ante aliquot menses nunciatum est; cùm tu in illo ipso libro, qui à te scriptus creditur, pag. 161, dicaris *Ecclesiarum Reformatarum lumen & ornamentum*, passimque *pientissimus & innocentissimus* voceris, quòd extranei quibus es ignotus non credent te passurum fuisse ibi scribi, nisi citra controversiam verum esset; Cùm denique me in his regionibus existente liber ille sit palam editus in urbe Ultrajectina, in qua Nobilissimus & Ampliss. Magistratus se præstitit antehac tam accuratum in famosis libellis prohibendis, ut ipsam Regii ad tuas theses responsionem, quam omnes sciunt fuisse valde honestam & moderatam, in sua urbe vendi vetuerit: Si causam meam defendere negligerem, quamvis ii, qui librum vestrum videbunt, nullas in ipso inventuri sint rationes, ex quibus ea quæ de me scribitis vera esse suspicentur, non tamen sibi persuaderent vos tantum calumniandi, & omne genus conviciorum in me congerendi licentiam assumpturos fuisse, idque impunè tulisse, ac me siluisse, nisi quid esset in vita aut moribus meis culpandum, cujus ego mihi conscius, nec publicè me defendere, nec de vestris injuriis apud Magistratus queri auderem. Quas ob causas officii mei esse putavi non modò ad librum de Phil. Cart. respondere; sed etiam, cùm viderem illum auctoritate tuâ potissimùm niti, de factis, doctrina, & meritis tuis nonnulla exponere, ex quibus appareat quantum tibi sit credendum; Et quia eodem tempore librum de Confraternitate Mariana, non inutilem ad meum institutum, edidisti, cum etiam examinare non neglexi. Restat adhuc ut de vestris calumniis apud Magistratus querar; hoc enim

enim non videor debere omittere, præsertim cùm vos mihi aliquoties alias chartas, hoc est injuriarum dicas, Fimbriæ more minati sitis, quià nempe antehac Academico tuo judicio graviter læsus obloqui ausus sum, & totum telum corpore non recepi. Sed quia pacis & quietis amantissimus neminem unquam hactenus in jus vocavi, rerumque forensium eo usque sum ignarus, ut ne nunc quidem adhuc sciam ad quos judices talis causa pertineat; Et quia delicta quæ publicè nota sunt, etsi nemo in particulari de iis queratur, publica tamen auctoritate puniri solent, contentus ero hac vice calumnias vestras tam notas & celebres reddere, ut non facilè ignorentur ab illis, quibus de iis inquirendi cura incumbit.

Et primo quidem, ut breviter hoc in loco Professoris tui Groningo-Omlandici causam agam, velim ut illi, quorum interest de ea judicare, considerent nihil mihi antehac negotii cum ipso unquam fuisse; ac quamvis tu mihi valde iratus sis, & ille præceptorem suum te appellet, nullam tamen ei actionem hoc nomine in me competere, ac multò minùs licere atrocissimis injuriis me afficere: nec proinde opus esse ut examinent an jure an injuriâ mihi sis infensus. Considerent etiam me non queri, quòd meas circa Philosophiam opiniones impugnet: habeantur omnes falsæ, ridiculæ, ineptæ, per me licet. non illæ ad mores spectant, sed ad ingenium dumtaxat, quo tamen me non esse omnino destitutum ultro concessistis. Quin & alia omnia ejus maledicta possunt prætermittere. Unicum est de quo velim ut inquirant: nempe in pag. 13 suæ præfationis, ac in toto penultimo capite sui libri dicit expressè, me *subdolè ac admodum occultè Atheïsmum docere*, atque id rationibus malitiosè ad hoc excogitatis persuadere conatur: tota quæstio in his duobus locis continetur: non opus est, ut legant cætera, nisi velint; nec ut testes aliunde conquirant: Si rationes quas ibi attulit sint satis validæ ad probandum me vel Atheum esse, vel Atheismum docere, vel tantùm me aliquam dedisse unquam occasionem, ob quam id merito quis suspicetur; aut etiam, si quas alias afferre possit, nondum ibi expositas, quibus id verum esse ostendat, non dubium est quin severissimè debeam puniri, nec gratiam ullam aut veniam peto; Sed si nullas habeat rationes meliores iis quas jam exposuit, ut certus sum nullas eum habere; atque si ex his nihil aliud possit concludi, quàm illum impudentissimè atque atrocissimè calumniari, ut confido omnes æquos judices esse facillimè cognituros, rogo ipsos quantum possum ut semel decernant, an nullæ unquam in his regionibus calumniæ puniendæ sint. hæc enim est tam atrox, tam inexcusabilis, & tam publica, ut impunita esse non possit, quin hoc ipso aliæ omnes permitti videantur. Novi

quidem harum Provinciarum incolas magna gaudere libertate: sed libertatem istam in bonorum & innocentium securitate, non in malorum impunitate consistere mihi persuadeo: Cumque boni nunquam tuti esse possint, ubi malis datur libertas iis nocendi, hoc præcipuè nomine hanc Rempublicam liberam puto, quòd omnes in ea æquo jure utantur, atque incorrupta fiant judicia, quibus injuriæ à quolibet cuilibet illatæ, si non acerbè ac crudeliter, certè accuratè ac quotiescunque opus est puniuntur. Possunt fortasse leviores obscurioresque calumniæ aliquando dissimulari: sed hac nulla gravior evidentiorque esse potest. Patrem occidere, patriam incendere, vel prodere, leviora sunt quàm subdolè Atheïsmum docere: Notandumque est vos non affirmare me esse Atheum, ne fortè in hoc ignarus credar potiùs quàm sceleratus; sed me subdolè atque occultè Atheïsmi venenum aliis affricare, qua in re me omnium nequissimæ ac perfidiosissimæ proditionis accusatis: Magìs enim exsecrandum scelus est Deum prodere, quàm patriam vel parentes. Atque ut hanc de me opinionem lectoribus inculcetis, sexcenties in vestro libro me vocatis mendacissimum, versipellem, fraudulentum, deceptorem; quæ nomina si mihi conveniunt, vel si me unquam in mendacio sive in fraude quantumvis parva deprehendistis, aut ab alio deprehensum fuisse probare potestis, non recusò quin tuus Professor Omlandicus abeat liber, & ego pro ipso pœnas luam; Sed si hominem à talium vitiorum suspicione quammaximè alienum per insolentissimam malignitatem tot maledictis onerastis, ut insuper eum doçere occultè Atheïsmum persuaderetis, in qua gente quæso id impunitum relinqui potest? Præsertim cùm hæc vestra calumnia non ab uno tantum aut altero sciatur, sed per universum terrarum orbem sit à vobis divulgata. Jam expertus sum ante tres annos, cùm libellus quidam contra me fuisset Hagæ editus sine Auctoris nomine, ac tam futilis, ut quamvis vester in nequitia sit longè superior, in futilitate tamen & ineptiis ei tantùm par dici possit, statim non paucos in Gallia, Anglia & aliis locis ejus videndi cupidos fuisse, qui postea ipso perlecto indignabundi mirabantur quòd in gente cultissima, qualis hæc est, tantæ inurbanitatis & rusticitatis absurditas ferri posset. Quid autem nunc iidem dicturi sunt, cùm præter futilitatem rationum, & indignitatem conviciorum, atrocitatem etiam calumniarum vestrarum intelligent? Quid, cùm scient ista in libro contineri, cujus Philosophiæ Professor in una Academia se jactat auctorem, & tu Theologiæ Professor in alia Academia, tu qui Ecclesiarum Belgicarum lumen & ornamentum vis videri, præcipuus Auctor haberis? Non credent profectò vos accipere stipendia ex publico, ut tales libros

com-

componatis, neque ut artes tam impudenter mentiendi, tam indignè conviciandi, tam flagitiose ac tam licenter calumniandi juventutem doceatis, Academiasque vestras hoc nomine infames apud exteros reddatis. Quæ si considerentur ab illis, cujus jurisdictioni subest tuus Professor Groninganus, non puto eum quicquam posse invenire, quo se apud ipsos excuset.

Quantum autem ad te, satis prævideo quid dicturus sis. Audacter omnia pernegabis: Librum de Philosophia Cartesiana non agnosces: Ac fortè alium promittes *De busto Cartesianæ ferociæ, & nimiæ atque inauditæ in aliena Academia, Republica, & Ecclesia curiositatis:* Addesque, *Vos non putare arridere usquequaque prudentioribus, ut peregrinus quis tenebrio, professione externa Pontificius, & sensu Scepticismi si non Atheismi candidatus, perpetuò protestetur se Theologica atque Ecclesiastica non attingere, interim in unos Theologos, prætextu Philosophico totam belli molem convertat, Medicis & Philosophis præteritis, res & sacra Theologiæ & Politiæ vestræ Ecclesiasticæ perreptet, atque Ecclesiarum & Academiarum perturbationem moliatur: unde aliquando nihil aliud quàm Reipublicæ concussionem, & Optimatum ac Procerum quorundam collisionem exspectandam norunt illi, quibus est genius incolarum Belgii notus.* Quibus verbis vestra *Paralipomena ad præfationem* conclusistis. Sed hæc omnia tam inepta sunt, atque à ratione aliena, ut ne quidem apud bonos rusticos illius pagi, cujus olim Concionator fuisti, fidem essent inventura; non proinde vereor ne tibi prosint in tua urbe, quæ, si ulla in Belgio, viris eruditis & perspicacibus abundat. Nam primo quamvis non esses auctor libri de Phil. Cart. (ut revera critici doctiores existimant solam ejus materiam à te fuisse suppeditatam; etsi ego de stylo ex conceptibus, magìs quàm ex verbis judicans, illum apertè tuum esse suprà scripserim) satìs est quod pro te ac te conscio sit editus, ut non minori sis in culpa quàm si solus eum scripsisses. Deinde cùm me nimiæ in aliena Academia, Republica & Ecclesia curiositatis accusatis ob id unum quòd judicium sub nomine vestræ Academiæ contra me editum ausus sim examinare, teque ut ejus Auctorem, si non unicum, certè præcipuum (quod verum esse manifestum est, quia tunc Academiæ Rector, & in judicio illo præses fuisti) considerarim, ac pauca quædam vitia tua descripserim, ne fides calumniis haberetur; quis non videt te Fimbriæ iniquitatem imitari? vis enim tibi licuisse me, in quem nihil unquam juris habuisti, publicis scriptis infamare; ac ferociæ me accusas quòd istam insolentiam tuam sine obmurmuratione non tulerim; Et sanè injuriam facis Academiæ, Reipublicæ, atque Ecclesiæ vestræ, quòd privata tua vitia earum partem, & quidem secretiorem sive sanctiorem, de qua nefas sit extraneo inquirere, esse velis. Hocque idem crimen curio-

curiositatis Maresio aliquoties eodem jure exprobrasti, quod nempe benedictas tuas Theses examinare ausus fuisset: Tu verò non eras in aliena Republica nimis curiosus, cùm in iisdem illis thesibus Optimates Sylvæducenses idololatriæ accusabas. Mirum esset profectò, si dominis tuis posses persuadere, tantam esse debere in nova vestra Academia Professoris Theologiæ potestatem, ut alios quoscunque, ad arbitrium, & sine ratione, publicis judiciis condemnet; iisque quos ita condemnavit mutire non liceat, quin statim rei sint nimiæ curiositatis in aliena Republica, dicanturque *res & sacra Theologiæ & Politiæ vestræ ecclesiasticæ perreptare, atque Ecclesiarum & Academiarum perturbationem moliri.* Næ magno honore afficis Ecclesiam tuam, si velis ejus res & sacra in calumniis tuis consistere, adeò ut nemo de illis queri ausit, quin hoc ipso Ecclesiarum vestrarum perturbationem moliatur. Non etiam tibi proderit quòd me peregrinum & Pontificium voces: Nec opus est ut dicam talia esse fœdera Regis mei cum Dominis harum regionum, ut quamvis hodie primum huc appulissem, æquo tamen jure cum indigenis frui deberem; Atque me à tam multis annis hîc versari, & omnibus honestioribus esse tam notum, ut quamvis ab hostium partibus venissem non ampliùs pro peregrino essem habendus: Nec opus etiam est ut provocem ad libertatem religionis in hac Republica nobis concessam: Sed tantùm affirmo tam scelerata mendacia, tam scurrilia convitia, tam atroces calumnias in vestro libro contineri, ut nequidem hostis in hostem, vel Christianus in infidelem iis uti possit, quin se improbum sceleratumque esse declaret: Addo me tantam urbanitatem in hac gente semper esse expertum, tam amice ab omnibus quibuscum versatus sum receptum fuisse, ac tam benignos & officiosos alios omnes agnovisse, tamque remotos ab ista vestra rustica & importuna libertate quoslibet quamvis ignotos & innocuos lacessendi, ut non dubitem quin vos conterraneos suos longè magìs quàm ullos peregrinos aversentur. Denique genius incolarum Belgii sic mihi est notus, ut putem eos qui cæteris præsunt, sæpe quidem in hoc Deum Opt. Max. imitari, quòd satìs tardè ac cunctanter pœnas à nocentibus exigant; sed tamen cum improborum audacia eò usque processit, ut eam judicent esse coërcendam, eosdem nullâ gratiâ corrumpi, ac nullis verbis inanibus falli posse: Ac qui Professionis & Religionis tuæ honori pessimè consuluisti, libros charitate & rationibus vacuos, solisque calumniis refertos evulgando, cave ne judicent se ipsos non satìs bene illi posse consulere, nisi in te animadvertant. Vale.

F I N I S.